

A BÜSZKE TETTEK

IDEJE

II.

1828—1978

MEGJELENT
AZ AKADÉMIAI
KÖNYVKIADÁS
150. ÉVÉBEN

E MUNKA A „MINDENKI UJAKRA KÉSZÜL...”

CÍMŰ SZÖVEGGYŰJTEMÉNY III–IV. KÖTETE

(AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST, 1960–1967)

ALAPJÁN KÉSZÜLT

1970 MÄR 1 21

A BÜSZKE TETTEK

IDEJE

II.

VÁLOGATÁS

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IRODALMÁBÓL

SZERKESZTETTE

JÓZSEF FARKAS

AKADÉMIAI KIADÓ · BUDAPEST 1978

ISBN 963 05 1603 9 I—II. kötet

ISBN 963 05 1605 5 II. kötet

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1978

Printed in Hungary

1919.

MÁRCIUS 21. UTÁN

A PROLETÁRSÁG DIKTATÚRÁJA

Amiért küzdünk, üldözést és gyalázást szenvedtünk el, íme valósággá vált: *a politikai hatalom a proletárság kezébe került.* A mai naptól kezdve Magyarország a proletárság diktatúrája alatt áll. Már a kifejezés maga is elárulja: nem holmi általános szabadságideálok megvalósításáról van jelenleg szó, hanem arról, hogy a proletárság hatalmi eszközökre tett szert és ezeket kérelhetetlenül föl fogjuk használni céljai elérésére.

Elsősorban meg fogja szüntetni az eddigi államhatalmat, hogy azt újjal helyettesítse. A bürokráciának, mely önmagát és az uralkodó osztály érdekeit szolgálta, el kell tűnni. Tevékenységének azt a részét, mely nélkülözhetetlen a társadalomra, maga a munkásság fogja ellátni. A katonaság és karhatalom megszűnik mint burzsoá intézmény funkcionálni és a proletárság osztály-intézményévé válik. Ezzel a régi állam, a burzsoázia elnyomó szerve, dicstelenül kimúlik. A régi rend megszűnik — helyébe új rend lép. A munkásság *szervezetten* lép fel volt elnyomói ellen. A kizsákmányolás szentsége, melyet a tulajdon szentségének csúfolnak, véget ér. A nagy rablókat, akik eddig a munkásság verejtékéből éltek, meg fogjuk fékezni, de meg kell fékeznünk ama kis rablókat is, akik lopnak és fosztogatnak, üzemeket és közlekedési eszközöket rongálnak meg. Minthogy ezek a dolgok immár az összesség birtokát alkotják, ennél fogva a proletárság összességét károsítják meg. A kicsiny rablóknak éppúgy pusztulniok kell, mint a nagy rablóknak.

Abból azonban, hogy a munkásság elnyomása véget ér és fosztogatóinkat megfékezzük, még nem élhetünk meg. A proletárdiktatúrának haladéktalanul meg kell kezdeni az építőmunkát. A termelést átvesszük és megszervezzük. A föld, a gyárak, a bányák a proletárösszesség kezébe kerülnek. A burzsoázia nem fog többé szabotálni. De minthogy a javak, melyeket termelünk, mindannyiunké lesznek, ennél fogva *teljes erővel hozzá kell látnunk a szervezéshez, a munkához.* Egyik üzem ma a másikra van utalva. Ha egyikben dolgoznak, míg a másik szünetel, akkor rövid idő alatt ezt is be kell szüntetni. Ebből következik, hogy a legszigorúbb munkafegyelemre van szükségünk. Ez meg is lesz, mert ahol a proletárság érdekéről van szó, ott a proletárság tud fegyelmet tartani.

A proletárság uralomra jutása nálunk vér nélkül ment végbe. Azt akarjuk, hogy a vérontást ezentúl is elkerüljük. Ez azonban nem rajtunk

múlik. Elvárjuk, hogy az úgynevezett dolgozó polgárság, az intelligencia, mely eddig az uralkodó osztályt kiszipolyozó és rabló munkájában árkon-bokron keresztül támogatta, támogatni fog bennünket építő munkánkban. Mi, a dolgozók tehát az ő érdekeiket is képviseljük. És ha mi tisztviselő és tisztviselő között nem ismerjük el azt a különbséget, melyet a polgári társadalom tett, hogy a kizsákmányolás részére megfelelő gárdát teremtsen magának, a dolgozók megélhetéséről föltétlen gondoskodni fogunk. A vörös terror csak ott válik szükségessé, ahol a fehérterror dolgozik. Ezt jegyezze meg magának a polgári osztály.

A kizsákmányolásból élő burzsoáziát pedig figyelmeztetjük, hogy tegyen le minden kísérletről, mellyel a munkásságot újra rabigába szeretné hajtani. Uralmának vége. Azt többé semmi sem fogja föltámasztani. A burzsoá termelőrend képtelen újra talpra állni, még ha a munkásság kizsákmányolását megdupláznák vagy megtízszereznék is. Minden kísérlet tehát, mely a burzsoá rend helyreállítására irányulna, csak hiábavaló vérontást jelentene. A burzsoázia elég sokáig szipolyozta a népet. Azért, hogy neki kellemes életet biztosítsanak, százazreknek kellett görnyedni, izzadni, a gyilkos gépek martalékává lenni, a vágóhídra menni. Mindezért jogában állna a proletárságnak, hogy számonkérje kiontott vérért és verejtékért a burzsoázián. Nem teszi. De azt a leghatározottabban megköveteli tőle, hogy ne iparkodjék meggátolni volt rabszolgái felszabadítását.

Szükséges, hogy a munkásság vasökölrel teremtsen rendet. De ez a diktatúra csak átmeneti állapot. Ezután oly korszak következik, mely jólétet és teljes szabadságot fog biztosítani mindenki számára. Addig azonban hatalmi eszközökkel kell élnünk. Arról van szó, hogy mindörökre megszabaduljunk bilincseinktől. Meg kell mutatnunk, hogy erre megértünk. *Dolgozzunk, tartsunk fegyelmet. Csak munkával és összetartással érhetjük el célunkat.*

Vörös Ujság. 1919. március 22.

MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

Az entente katonai bizottsága a magyar kormánynak tegnap ultimátumot nyújtott át. Az ultimátum egy csomó újabb vármegyének román impérium alá való kiszolgáltatását követeli, más területeket francia megszállás alá óhajt vetni; a magyar kormány pedig huszonnégy óra alatt tartozik kijelenteni, hogy ezeket a kívánságokat — a hozzáfűzött hajmeresztő feltételekkel együtt — teljesíteni fogja. A válasz az ultimátumra az lett, hogy a kormány lemondott; és abban a percben, mikor e sorokat írjuk, Magyarország kormányzását már a munkástanácsok vették át. A magyar köztársaság átalakult tanácsköztársasággá. Ebben a lélekzetelfogó pillanatban próbáljuk meg hidegen és elfogulatlanul szemügyre venni a helyzetünket.

A nagy átalakulás Magyarországon vér nélkül, sőt úgyszólván zökkenő nélkül ment végbe. Ezt nem vártuk másképpen. De külön örömmel és

elégtétellel kell megállapítani, hogy ez az átalakulás egyúttal meghozta a munkáspártok összeolvadását. A proletárdiktatúra meghozta a proletárok egységét. Ez nagy érték; mindenképpen megóvandó eredmény; a rendnek, az átalakulás termékenységének, az új termelő rend hatékonnyá tételének legfőbb biztosítója. Ez bizonyára így van befelé. Milyen a magyar tanácsköztársaság helyzete kifelé?

Az, hogy a helyzet ilyen megrendítő egyszerűséggel billent át balra, azt kétségtelenül azok a gonoszok, együgyűek és ostobák idézték elő, akik Párisban gyógyszer helyett mérget főznek a beteg világnak. Magyarország velük fegyverszüneti szerződést kötött. Ők nem tartották be már ezt a szerződést sem, hanem kiszolgáltatták Magyarországot alávaló kis imperializmusoknak. Most a szerződést egyszerűen szétépték. Magyarország a saját halálos ítéletét írta volna alá, ha elfogadja az ultimátumukat; ez az ultimátum egyúttal világossá tette itt minden úgynevezett polgári politika teljes csődjét. A magyar tanácsköztársaság azt jelenti, hogy Magyarország szembeszáll a Párisból érkezett újabb hadüzenettel. Új háborút jelent ez? Kétségtelenül annak lehetőségét is. Mi azonban azt hisszük, hogy nem kerül rögtön új háborúra a sor. A gyalázatos párisi határozatot Wilson távollétében hozták. De még ha Wilson hozzájárult volna is, az ultimátumnak ez az eredménye Párisban nagy riadalmat fog okozni. Mi egyáltalában nem tartjuk lehetetlennek, hogy a magyar—szovjet kormány új külügyminiszterének a következő napokban igenis módjában lesz a párisi konferencia különböző ajánlataival foglalkoznia. Akár így lesz, akár másképpen: Magyarország barátokat és szövetségeseket csak a proletariátusban kereshet. A győzelmes orosz, az egyelőre vívódó német, a készülődő cseh, az elnyomott román, a nagyhatalmú angol proletariátus: ezek felé kell utat és tájékozódást keresni.

A budapesti események híre, mint egy óriási dördülés, úgy fog Európán végighömpölyögni; megriaszt itt és felriaszt ott. A párisi méregkonyha embereit meg fogja riasztani, de Bécsset, Prágát, Münchent és Berlint fel fogja riasztani. Budapest ma a világtörténelemnek egy új fejezetét nyitotta meg.

Biró Lajos

Világ. 1919. március 22.

AZ ÚJ ÚT

Néma elfogódottsággal tekintünk azokra a férfiakra, akiknek a végzet kezébe tette Magyarország sorsának irányítását. Az akarat és az erő, amelyet képviselnek, a proletariátus akarata és ereje, de a munka és a felelősség irtózatossá módon egyéni osztályrészük és okosságuk és tehetségük sok kockázatot elháríthat és sok veszedelmet kikerülhet. Azt kívánjuk nekik, nőjjenek irdatlan világtörténelmi feladatuk teljesítése közben olyan nagyra, mint az orosz proletárforradalom két világra szóló nagyságú hőse: Lenin és Trockij. A végzet különös rendelkezésénél fogva olyan proletárforradalmat képviselnek, amely egyúttal nemzeti forra-

dalom is. Ez és más okok a munkájukkal szemben való belső ellentállást a semmivel tették egyenlővé, viszont megszerezték számukra olyan szolgálatra való készségeket is, amelyeket a proletárforradalom egyébként csak nehezen kaphatott volna meg. Legelső nagy feladatuk most a szervezés, a fegyelem megteremtése, a felvilágosítás, a tanítás, mert a diktatúrát csak ez tudja egy új termelőrend hajtóerejévé tenni. Új termelő rendet, egy új világot megteremteni könnyebb viszonyok között is nehéz feladat lenne; a proletariátus számára nem lehet elégszer ismételni — amit a munkástanácsban tegnap elmondottak —, milyen kimondhatatlanul nehéz feladat ma, amikor nincs szénünk, nincs nyersanyagunk, nincs élelmiszerünk. A proletariátusnak heroikus erőfeszítéseire lesz szükség az eljövendő időkben; minden egyes embert eltölteni ennek az erőfeszítésnek történelmi és morális jelentőségével: ez a proletárdiktatúra egyik legelső feladata. A második feladata: éppen úgy kikerülni minden felesleges erőpazarlást, amilyen kíméletlenül fog letörni minden rosszakarató ellentállást. Lenin legyen ebben is a magyar proletárdiktatúra nagy tanítója, az a Lenin, aki úgyszólván minden dolgozó embert és a népnek minden vezetőjét megkínált előbb az új rendbe való békés beilleszkedéssel, mielőtt rászánta volna magát az összezúzásukra. Magyarországon kevesen lesznek, akik egyenesen szabotálni akarják a proletárdiktatúra tevékenységét; és amilyen öröm volt, hogy a proletárdiktatúra itt egyetlen csepp vér kiontása nélkül született meg, éppen olyan öröm volt látni, hogy a népbiztosok első cselekedetei minden felesleges erőpazarlást elkerültek.

Nem felejtethjük el természetesen emellett, hogy sorsunk mennyire összefügg azokkal az eseményekkel, amelyek — sajnos, olyan szűkre szorult — határainkon túl történnek. Külföldről egyelőre nincsenek híreink. Hogy Moszkva újjongva fogadja testvérét és szövetségését: a magyar tanácsköztársaságot, az természetes. De még nem tudjuk, hogyan felel a budapesti eseményekre Bécs és Prága, Berlin és London. És hogyan felel Páris. A forrongó és vajudó Európában még nem látni az erők megoszlását; nem látni még, kik lesznek a magyar tanácsköztársaság mellett és kik lesznek ellene. A magyar népbiztosok kormánya bizonyára tanítványa lesz Leninnek abban a ragyogó diplomáciai művészetben, amellyel ez a tudós dogmatikusnak keresztelt nagy ember meglepte a világot és amellyel olyan csodálatos győzelmeket szerzett a szovjetköztársaság számára. Bizonyára megtörtént tehát minden, hogy a világ proletariátusa informáltassék a magyarországi eseményekről. Ez pedig azt jelenti, hogy Magyarország annak az erőnek a szövetségét keresi és kéri, amely a világon mégis a legnagyobb, ha cselekedni akar. Most várjuk szorongva és bizakodva a választ és bízunk benne, hogy a világ proletariátusa nem fogja elhagyni Magyarországot.

Biró Lajos

Világ. 1919. március 23.

Megint robognak a teherautók a pesti utcán zord rakományokkal, délcegen és dacosan meredező fegyveres emberekkel. Az őszirózsa hervadásától az ibolya nyílásáig mekkora változás. Járok az utcán és a vakító napfényben és fürgeteges szélben elgondolom, hogy Amerika fölfedezésétől tegnapig nem telt el annyi idő, mint tegnaptól maig. Voltaképpen úgy kellene lenni, hogy a tegnapi ifjú ma fehérszakállú Matuzsálem legyen, a tegnapi álmából fölébredő egy húszéves álmából fölcsudó Ripp van Winkle legyen, mert egészen más világra ébredt, mint amit ismert. Proletárdiktatúra. Aki tegnap hatalmas volt, ma senki. Ami tegnap főrendiházi tagságra kvalifikált, az ma kizár minden politikai jogból. Ami tegnap irigyeltté tett, hogy gond nélkül fejedelmileg megélhetek, az ma gondok és veszedelmek forrása. Kicsi emberek szánakozva néznek a nagy úrra s boldogan csillog a szemük: hála Istennek, nincs semmim, enyém a világ!

*

S napfényben, tavaszi fürgetegben senkit sem látok öregebbnek és senkit sem másnak. Milyen csodálatos ez a pesti ember? A világa felfordult, de nem változtatott rajta semmit. A fiatal lányok mosolyognak s mamáik csak azon aggódnak, lesz-e hús? Az emberek lótnak-futnak és politizálnak s vagy jól érzik magukat, ha proletárok, vagy rosszul, ha vagyonos osztálybeliek. Mi lesz a betétekkel? Ha kikapja a betétjét, akkor már csak érdekes olvasmány az újság.

Nem megy a lélek mélyére semmi. Legalább láthatóan nem. Nincs-e mégis az idegzetük alján valami szorongás? Valami különös megérzése egész sorunk kockán fordulásának? Hogy fordul-e javunkra a világ, ha nem: javunkra tudjuk-e fordítani fegyverrel? Néhány héten belül el kell dőlnie: Magyarország leszünk-e ismét, vagy romhalmaz? Budapest lakossága egy gigászi illusztrációja a képtelen paradoxonnak: hogyan is fest az a vulkánon való táncolás?

*

Ugyancsak e mellett a sohasem öregsünk meg mellett a legfürgebb átvedlés máról-holnapra. Még el sem olvastuk, hogy Kun Béla otthagytá a gyűjtőfogházat, már természetes, hogy ő a külügyi népbiztos. Népbiztos. Még tévedésből sem ejti ki senki azt a szót, hogy miniszter. S tegnap még képtelenség volt, hogy a bizalmiférfit kapja a pénztárkulcsot s ma már természetes, hogy megkapja az egész bankot. S nem furcsa, hogy a dzsentrí-kaszinó homlokzatán vörös zászló leng s a világra szóló installációnál sehol nemzeti színt nem látunk. S legfőlebb egy pillanatra hökkenünk meg, jólesően, a kommunista plakát rendet és munkát hirdet s a nagy rablók mellett a kis tolvajokat és fosztogatókat is megfenyíti. Rémképzeleteink a vörös terrorról mást mutattak, égne

meredt tőle a hajunk. De nem így van, hála Istennek. S eszünkbe sem jut már, hogy másképp képzeltük. Mi holdog pestiek!

Kóbor Tamás

Az Ujság. 1919. március 23.

1919. MÁRCIUS 21.

Mint hirtelen felrobbant ekrazit,
Ugy dördült el a mélység. Millió
Embertorok vörös kazánja hömbölt.
S roppant öklét rázta a sárga düh
Felforrt a föld s a téboly vérvörös
Drapériái hógve hasadoztak.
Felfordult gyarak s házdögök fölött
Rekedt hurrákat hörgött a harag
Tüzet csóvált a kormos horizont,
S meggyulladtak az üszkös barrikádok.
Éjfél körül, — mint roppant üstökös,
Felvörösölt a győztes diktatúra.

Tass József

A FÖLDMÍVES-SZEGÉNYEK

Hol voltak eddig?! . . . Istálló szagában,
Büzben, piszokban, gyáva rothadásban,
Nyomorban, kínban, éhség közepette:
Bús töltelék az ágyúra, deresre.
És most?! . . . Ott lesznek, ahol kincs az élet —
A földmíves-szegények . . .

Kik voltak eddig? — Páriák, igásak,
Jobbágyai a pökhendi világnak.
Koldus-cselédek mágnások mezőin
S a viráguk — csak durva kököresin.
És most?! — Mindannyi új tavaszra ébred —
A földmíves-szegények . . .

Mit hittek eddig?! — Babonát és átkot—
Egy rombadülő, korhadó világot.
Papok és grófok orránál vezették,
Míg meghízott a gőgös úri restség.
És most?! — Hisznek egy drága, dicső létet
A földmíves-szegények . . .

Pusztuljon csak a kétkedő, a dőre!
Mi most robbantunk végtelen-erősre.
Ledőlt az ósdi ezer hazug hálvány
S hitünk megnőtt az eszme tüzes szárnyán,
A legszebb kornak küszöbére léptek
A földműves-szegények . . .

Benjámin Ferenc

Világszabadság. 1919. március 23.

APRÓ FELJEGYZÉSEK A PROLETÁRDIKTATÚRA ELSŐ ÉJSZAKÁJÁRÓL

[Részlet]

Valaha mindez az első esti órákban történt volna. De mostanában *este nyolc óra már éjfél felé jár és zárórakor sötét éjszaka borul erre a mi imádott Budapestünkre.* Amikor a Munkástanács proklamálta a *proletárdiktatúrát*, az utcák lassanként kiürültek volt, csunyan és nagy csöppekben *esett az eső*, nyomában egész usztató tócsával az elnyűtt kövezeten, a megviselt flaszteron. A gázlámpák csak vakon égtek, mint már hónapok óta és a villamos ívlámpák fehér fénye is csak időnként ragyogott. Tipikusan szomorú és elhagyott péntek este; egy majdnem két milliós város magára hagyva és magára utalva a legfájdalmasabb árvaságban.

De amint botorkáltak hazafelé az emberek a sártócsákon, a vastag sötétségen át, mégis mintha *valami kigyúlt volna a szívekben.* Titkon a *felszabadulás érzése* szállott meg mindenkít, csengő női kacajok az éjszakában, valami, ami volt, és valami, ami elmúlt és valami, ami lesz: napfény és egy kis melegség, egy rossz éjszaka után. Csoportok verődnek össze és igaz érzések lesznek eggyé és e szavaknak: szovjet-köztársaság, proletárdiktatúra, Kunfi, Pogány, Kun Béla vonzó fényük van. Igazában nem is tudják még, hogy az újjászületés ez első perceiben miről van szó, csak a felszabadulásnak egy közös és mély érzése vesz erőt; hogy ami eddig volt, az nem egészen jó volt és ezután csak jobban lehet. Mindenki bizakodó, amint a szomorú múlt emlékein megindul egy új és jobb élet felé.

Az efféle hatalmas megrázkódtatásoknak csodálatosképpen még idő sem kell. Vagy sikerül rögtön vagy elveszett helyrehozhatatlanul. Itt nem lehet megállani és nem lehet a részleteket mérlegelni. És amilyen intenzíven győzött néhány hónap előtt a forradalom, azonképpen úrrá lett a proletárdiktatúra. Amint kimondották, már akceptálva is volt; az a sok keserűség és megszégyenítés, mely úgy szorította a torkot, hogy egyetlen jajszót sem lehetett hallatni, felszabadult mintegy varázsuítésre. Egy régen múlt márciusban sirattuk el Kossuth Lajost és annyi keserű március után ismét magunkra akadtunk. *Egyetlen táborban vagyunk ismét*, egyet akarva és egyet lelkendezve, szegény meghajszolt nemzet, mely jobbat fog kapni, amint hogy jobbat érdemel.

E nagy átalakuláson át próbáljuk követni a proletárdiktatúra első óráit, az első éjszakáját. Teljes nyugalom mindenfelé; az utcára nyíló ablakok enyhén megvilágítva, férfiak, nők silhouettjeivel mögöttük, és *senki sem fél*. Ezt a szót egyébként is kikapcsoltuk a szótárból. Aztán nincs is miért. A statárium kihirdetése inkább a nagy események kerete és nem szükségintézkedés. A rendet azok garantálták, akik a proletárdiktatúra élén állanak és az *ő szavuknak jelentősebb a súlya*, mint az uralkodók fegyelmezett és kipróbált hadseregének. Rend van mindenütt, az újjászületés harmóniáját nem merik megzavarni. Igaz ajánlatos se lehetne. Ahol a nép intézkedik, a nép ítélkezik és ezzel a hatalommal szembe szállni senkinek sincs kedve.

Az Otthon írók és újságírók egyesületében a forradalom éjszakája óta nem volt olyan lüktetően lázas élet, mint a tegnapi. Az *Otthonon* keresztül vezet az út a szerkesztőségekbe, a szerkesztőségekből itt tudnak mindent és mindent a legmegbízhatóbb forrásból. Az Otthon a *sajtó-irodája* volt a forradalomnak és ma éjszaka sajtóirodája a szovjet-közársaságnak. *Kunfi* közoktatásügyi népbiztos is idejön és amint feleségével és leányával helyet foglal szerény vacsorájához, szeretettel és ragaszkodással ülik körül régi kollégái az újságírodalomból és néma csöndben hallgatják előadását. Közben *megjelennek a tengerészei*, felső kabáthban és állig felfegyverkezve és távirati rövidséggel adják le jelentéseiket.

— Mindenütt rend és nyugalom van, — e szavakkal végződnek a jelentések és néhány éljen! a jelentés nyomában, mely a tengerészeknek szól.

— Köszönöm fiam, Isten veled! — így búcsúzik Magyarország kiváló népoktatásügyi kormánybiztosa a tengerészekről, — aztán már siet maga is, vacsorájának még utolsó falatjával a szájában, az éjszakát is nappallá téve, vissza az íróasztalához.

Aztán egy fiatal ember rohan fel a lépcsőn, mögötte még vagy másik tíz, a proletárdiktatúra *első újságja*. Feláll egy asztalra és dióhéjban megismétli az eseményeket, amelyeket már rég tudunk. És mint *lemagasabb adout* vágja ki:

— A rendőrség felesküdt a forradalmi tanácsnak!

Egy *csomó rendőrtiszt* is jelen volt az Otthonban: főfelügyelők, kapitányok, titkárok, fogalmazók, már valamennyien disztinkció nélkül, *csillag és egyéb jelzés nélkül* a fekete parolijukon. Néhány cérnafoszlány mindössze, ahol tegnap még aranygallér csillogott. Hallgatják ők is, anint a fiatalember a nagy szenzációt bejelenti. És amint a dörgő éljen elhangzott a szavai után, elégedetten ismételtetik:

— Nekünk mondja!

*

Utóbb tudjuk meg, hogy ez az Otthonbeli fiatalember járt elsőnek Dietz Károly főkapitánynál és *felszólította*, hogy tegye le a *hűségfogadalmat* a forradalmi tanácsnak. A főkapitány, aki ekkor már túl volt ezen a formalitáson, nem minden meglepetés nélkül kérdezte az alig tizennyolc éves fiatal embert:

— Ha szabad érdeklődnöm, *kinek a megbízásából* tetszik hozzám ezt a felszólítást intézni?

A szigorú látogató azonban nem ment bele semmiféle vitába.

— Tessék nyilatkozni — hangoztatta egyre energikusabban, — hajlandó-e vagy nem hajlandó?

A főkapitánynak rokonszenves volt e fiatal hev és tűz. És míg kezét nyújtott látogatójának, mosolyogva megnyugtatta:

— Igenis, hajlandó *voltam!*

— Hát azért! — felelte az ifjú és rohant tovább, hogy a száguldó események meg ne előzhessék.

*

Aztán a drága *Hajnal* Jenő állott az asztalra és egész röviden összefoglalásra hívta fel az újságírótársadalmat. Ez a tehetséges Hajnal ugyanaz, aki a forradalom éjszakáján a *telefonösszeköttetést* a Nemzeti Tanács számára biztosította. És néhány perccel utóbb kigyúlt arccal megjelent *Göndör Ferenc*, az *Otthon alelnöke* és elmondotta, hogy az egész fővárosban rend és fegyelem van és amennyit ez órákban lehetett, elárult a speciálisan a sajtót érdeklő döntő fontosságú eseményekről.

— *Éljen a proletárdiktatúra!* — szavakkal fejezte be szavait és a lelkes éljenzés innen terjedt tova a sötét éjszakába.

*

Egy *villamoskalauzról* is hadd essék szó, egy derék emberről, aki csak nemrégiben került haza *orosz fogságból*. Az első éljen! nyomán elfogta a nagy láz és mámor. — a legteljesebb szabadság szele, hogy fujdogál. Lekapta válláról a táskáját, a kocsivezetőre akasztotta és ő elkalandozott az éjszakába: szívni magába az új levegőt.

A koci pedig folytatta útját kalauz nélkül, szép rendesen *betartva az összes állomáshelyeket*. A kalauz szerepét átvette a közönség; az utolsó mindig, aki felszállt, az húzta meg a csengetyű szíjját, miután óvatosan körülnézett előbb, nem akar-e leszállni, felszállni senki? A koci aztán gurult büszkén tovább.

A záróra óta főként *szombat este* voltak *kedélyes összejövetelek* a jó módú családoknál. Ma estére is ki volt tűzve egy egész csomó. De hát nem tartották meg egyet sem. A háziasszonyok maguk értesítették telefonon a vendégeiket:

„*A változott viszonyokra való tekintettel a mai estélyünk elmarad.*”

(Ry.)

Az Újság. 1919. március 23.

ÓDA A NAPHOZ

Félelmetesen szép és nagyszerű csodája a megújhodott világnak, köszöntünk téged: felkelő vörös Nap, ki az orosz keleten ébredtél és tüzes orcáddal a Kárpátok gerincéről most egész Európa felé sugáرزol.

Új, szokatlan fényességtől még sokak szeme káprázik, a félhomályhoz szokott tekintetek még talán révedeznek, de a szíveket már átsütötte perzselő forróságod s ezeket a kigyulladt szíveket többé nem lehet megölni, leverni, elhallgattatni. Ezekben a szívekben piheg, dobog, él a halhatatlan jövődő örökkévalósága.

Nap, Nap, aranytüzes, szent égi állat, valaha pogány ősök ezen a tájon fehér paripát áldoztak neked hajnali jövedeledre. Mi is áldozunk most neked, a fölszabadult Ember hitével s oltárodon, a Szabadság oltárán hamuvá égetjük a múlt halott bálványait: a kapitalizmust, a militarizmust s az imperializmust. S az oltártűz ropogásából újjongva halljuk ki a születő új emberiség diadalmas himnuszát.

Nap, Nap, Vörös Nap, ezredéveken át elnyomott rabszolgák, szolgák, jobbágyok, kiuzsorázottak szabadság után sóvárgó vágyának szimbóluma: széttört bilincsek, felemelt homlokok, vakító fényességedbe bátran tekintő szemek köszöntenek. Jőjj és szállj feljebb, egyre magasabbra a tavaszi égen, hogy szétszóródó, életet adó sugaraiddal beteljék a Világ, s annak minden nemzetsége. Hiszen a Te világosságod az Élet világossága, a Te tüzed az Élet tüze s a Te erőd az Élet ereje, amely legyőzi a Halál sötétjét, hidegét és néma mozdulatlanságát.

Aki Téged köszönt, az Életet, a Jövődőt, az Örök Változást köszönti s széttárt karokkal, szédülten issza, szívja, lélegzi be fényedet, melegedet, folyton sugárzó és soha el nem fogyó erődöt.

Égess és teremts Vörös Nap s ha delelőre érsz, állj meg legfölül az istenek örökkévalóságában. Neked, ki a megváltást hozod az emberiségnek, felhő ne sápassza orcád s ne legyen soha alkonyatod.

Kárpáti Aurél

Déli Hírlap. 1919. március 25.

VÖRÖS PROCESSZIÓ

Másfél napig újságok nélkül állott Budapest s amióta csak emlékszünk ennél lázasabb nyugtalanságban nem jártak az emberek. Valami titokzatos izgalom vibrált az utcák képén s amerre megfordultunk, ismeretlen nagy események előérzete lelkendezett elő az emberek szavából. Nem tudták bizonyosan mi történik, de a szállongó hírekből mindenki sejtette, hogy rendkívüli nagy újság lappang a városban, óriási események vannak a levegőben s a sejtelmek egyetlen ki nem mondott, csak reszkető örömmel érzett gondolathan ölelkeztek össze: *szociális forradalom*.

Péntek este aztán a szürke, esős, lucskos pesti utcán újra kivirult a forradalom. Az igazi, a nagy emberi felszabadulással teljességes forradalom végre megérkezett. Az újságok kiadóhivatalainak kirakatában megjelentek a ragyogó hírnökségek a szovjet-kormány megalakulásáról s a proletárdiktatúráról. Újjongó, éljenző népgyűlések állnak, vitatkoznak és hevülnek a konokul szitáló esőben. Az öröm szinte elnyomja az entente féktelenül tobzódó imperializmusa miatt érzett haragot s az utca proletár

népének véleménye megegyezik abban, hogy az entente dühödt imperializmusa teremti meg mindenütt a kommunizmust, megváltja a világot . . .

A régi képviselőház felől már érkezik az ott gyűlésező kommunisták tömege. Elöl két hatalmas vörös zászló s azután sűrű sorokban a győztesek boldog csapata, sokat szenvedett, lenézett, kigúnyolt kommunisták, akiknek hatalmas hite íme valósággá érlelődött. Lenint, Kun Bélát, Vágót, Landlert, Garbait, a Népszavát, az Internationálét s a proletárdiktatúrát éljenzi a diadalmas tömeg, a friss, üde örömkialtások az égre törnek az ázott, sötét és komor éjszakában s amikor a menet a Rákóczi út sarkára ér, a gróf Vigyázó-palota örökké sötét ablakai hirtelen megnyílnak. A hatalmas grófi termek óriási, díszes csillárai káprázatos fényvel ragyognak. Ez most a szocialista diákok szervezeti helyisége s az ablak megtelik örömittas fiatal diákokkal. A tömeg kiáltásai s fenn a fiatalok ujjongása megkapó kitörésben, zengő boldogságban olvad egybe s a csillárok fényességében tündöklő ablakok a lelkek illuminációját tükrözik . . .

A diákok lerohannak és csatlakoznak a menethez. Egy szemüveges kisdíák azt mondja:

— *Milyen kár, hogy tegnap lettem szabad . . . Szerettem volna Kun Bélával együtt kijönni.*

Aztán tovább halad az egyre sokasodó tömeg, csupa értelmes, okos átszellemült arc. Ő mennyire mások, mint akik itt 1914 július 25-ének esős éjszakáján járták a pesti utcát. Akkor Szerbia vesztéért kiáltott a felbérelt, kótyagos mob, ma öntudatos proletárok ezt harsogják pattogó, lelkes ritmusra:

— *Vesz-szen bur-zsoa! Vesz-szen bur-zsoa! . . .*

Végig a Rákóczi úton és a körúton a Vörös Újsághoz halad az új világ processziója s aki szembejön, munkás, vagy latelner-proletár. fel-frissülve szinte megújnodva hallja a gigászi események hírért és siet csatlakozni a tömeghez. Felszabadult proletárok örömének és elszánt akaratának hangoceánja s a Marseillaise mámora hömpölyög a körúton. Fanatikus, kemény, új és egész emberek masíroznak döngő, súlyos léptekkel az emberiség igazságosabb és szebb jövője felé . . .

Róbert Oszkár

Az Ember. 1919. március 25.

JÖTTEK BÚS PROLETÁROK

Mint nehéz felhők —

Jöttek rongyos, bús proletárok,

Csüggedt remélők — éhesek.

Amit megírtak az apostolok:

Szelíd rajongók, új életre várók:

Megálmodások öreg, nagy könyvéből

Jött a bús sereg.

Nőtt a bús sereg:
Jöttek millió proletárok,
Kemény, vad, elszánt harcosok —
Sötéten, mint a fergeteg.
Vérrel írták meg a szent forradalmat,
Mit tollal írtak az apostolok,
Jó apostolok.

Bölcsek apostolok
Ahogy megálmodták, valóra vált:
A vörös nap a földre szállt,
Fölgyújtott egy egész világot.
És nyíltak-nyíltak a vérző szívekből
Gyönyörű, szép vörös virágok,
Égő virágok.

Mikola Árpád

Népszava. 1919. március 25.

FORRADALMI KIS KÁTÉ

(1919. március 24.)

1. Mit jelent a proletárdiktatúra?

A proletárdiktatúra az átmenetet jelenti a csődbe jutott kapitalista termelési rendből a kommunista termelési világrendbe.

2. Miért kell ez az átmenet?

Ez az átmenet azért kell, mert a megbukott kapitalizmus termelési anarkiája már képtelen a további rend fenntartására és mert a kommunista társadalmi gazdasági berendezkedést csakis a proletárdiktatúra hajthatja végre, akár békésen, ha lehet, akár erőszakkal, ha kell.

3. Miért van Magyarországon proletárdiktatúra?

Külső és belső okokból. A külső kényszerítő ok az antant imperializmus magatartása, amely a magyar proletariátus életét fenyegeti kenyere és földje elvételeivel, a belső ok, hogy az ötödféléves kapitalista háborúba kényszerített magyar proletártömegek nem voltak hajlandók többé dolgozni a kizsákmányolók számára.

4. Mi a proletárdiktatúra lényege?

A proletárdiktatúra lényege az, hogy a politikai, gazdasági és erkölcsi hatalmának öntudatára jutott proletariátus megszünteti az osztály-ellentéteket, a munkanélküli jövedelmet és bevezeti a munka jogán alapuló új rendjét a munkának és igazságnak.

5. *Milyen a magyarországi proletárdiktatúra?*

A magyarországi proletárdiktatúra békés, vértelen és a végső győzelem minden lehetőségével biztató önvédelmi intézkedése a magyar dolgozók összességének, amely a történelem szükségszerű következménye és logikusan kapcsolódik bele abba a diadalmas világforradalomba, amely Európa keletéről 1917 tavaszán elindult és amelyhez fogható eseménye az emberiségnek nem volt eddig a kereszténység elterjedése óta.

6. *Mi az orosz forradalom világtörténelmi jelentősége?*

Az orosz forradalom világtörténelmi jelentősége abban áll, hogy Európában elsőnek kísérelte meg a kommunista termelési rend megteremtését egy olyan háború után, amely a kapitalista rend majdnem valamennyi erőforrását kiapasztotta és egy olyan államban, amely legtávolabb állott attól az állapottól, amelyet Marx a kommunizmus bevezetésére alkalmasnak mondott.

7. *Sikerült-e az orosz forradalom kísérlete?*

Eddig sikerült és hisszük, hogy ezután még inkább sikerülni fog. Ne feledjük, hogy vesztett háború után, egy világ imperializmusának ellenére volt kénytelen az orosz nép e gigászi erőpróbát kiállani, külső és belső ellenségek kétségbeesett ellenállása ellenére.

8. *Kik voltak a belső ellenségek?*

Az orosz forradalom belső ellenségei a burzsoázia és az intellektuálisok egy jelentékeny része voltak. A burzsoázia hanyatló osztályöntudata nem tudta vagy nem akarta a proletariátus sorsdöntő órájában az idők szavát megérteni és szabotázsokkal próbált a forradalom győzelmesen robogó vörös szekérének útjába állani, amely őt természetesen eltiporta. Az intellektuálisok jó ideig nem jutottak proletár voltak osztálytudatára és ellenkezésbe jutottak az új renddel. De ma már, Gorkijjal élükön, a szellemi munka emberei is mind az új világ építésének nagy művében segítenek.

9. *Mik az orosz forradalom magyar tanulságai?*

Az orosz forradalom történetéből a magyar burzsoázia és intellektuálisok csak azt az egy tanulságot vonhatják le, hogy minden magyarnak, aki e földön a munka egyetlen becsületes és igazságos emberi jogán élni akar: teljes lelkével és minden erejével azon kell dolgoznia, hogy a magyarországi proletárdiktatúra révén minél békésebben és minél hamarabb elérhessünk a minden szolgaságot és nyomorúságot megszüntetni hivatott új társadalmi, gazdasági és erkölcsi rend világába!

10. *Kik ennek a most támadó új világnak megteremtői?*

Mindenekelőtt és mindenekfölött az évezredek óta elnyomott és kizsákmányolt, de egy szebb jövő hitéről le nem mondó és érte tenger vért és verejtéket áldozó munkás milliók. Az ő forradalmi elszántságuk és öntudatra ébredt szellemük tündököl Marx Károly és társai művében,

amelyek a proletariátus evangéliumát alkotják és ez nyilatkozott meg Liebknecht, Lenin és Trockij tetteiben, amelyek az evangéliumok valóra váltását megkezdték.

11. *Milyen lesz a kommunista-rend?*

A kommunista világrend a dolgozó emberek társadalma lesz, amelyben mindenki munkájából él egy olyan emberi közösségben, amely mindenki lehető boldogságát célozza, háborút nem ismer és a szépség, jószág, igazság földi lehetőségeit váltja valóra.

12. *Mikor valósul meg teljesen a kommunista-rend?*

A kommunista világrend teljes megvalósulásának gazdasági és lelki előfeltételei vannak. Sajnos, a kapitalista és imperialista anarkia örülete ötféféven kersztül annyi akadályt gördített e történelmi szükségszerűség tökéletes megvalósítása elé, hogy a legnagyobb önfeláldozással és önfegyelemmel kell minden proletárnak az új világ fölépítéséhez fognia, először eltakarítva a régi világ minden romját, mélységes és lángoló hittel az emberiség ügyében és reménységgel a jövő diadalban. Itt új hit születik ma!

13. *Mi az új társadalmi hit lényege?*

Ennek az új társadalmi hitnek lényege a tudat, hogy a kapitalista társadalom bűnei miatt az egész világon halálra ítéltetett és hogy egyedül a proletariátus teremthet új világot, jobbat, mint a régi, mert igazabbat! Világ proletárjai, egyesüljete és szeresséte egymást, mindnyájan győzni fogtok és ez lesz az Isten új országa, a béke és munka világbirodalma a földön!

14. *Kik a magyar forradalom előhírnökei?*

A magyar földművesszegények első forradalmának vezére, a vértanúhalált halt Dózsa György, az emberi jogokat proklamáló francia forradalom magyar jakobinus vértanúi, Martinovics és társai, a világszabadság első mártírja, Petőfi Sándor és az első hazai szocialista apostol, Táncsics Mihály.

15. *Mi a jelszavunk?*

Rend, munka, fegyelem és kitartás a végső győzelemig, amely az emberiség legnagyobb szabadságharcát befejezi és ezzel megszüntet minden külső és belső szolgaságot és elnyomatást. Éljen a proletárok világforradalma!

Délmagyarország. 1919. március 25.

[*Juhász Gyula*]

VILÁGTÖRTÉNELMI HIVATÁS

A belpolitika legelső és legnagyobb feladata most: a proletariátusnak azt az egységét, amely három nappal ezelőtt olyan örvendetes gyorsasággal állt helyre, meg is tartani. A vezetők semmiféle áldozatot ne sokalljanak, ha ezt a célt lehet vele elérni: se engedékenységet, ha engedékenységre van szükség, se energiát, ha energia kell. Rettenetes lenne, ha az

ellenséges tenger közepett, kis magyar szigetünkön testvérharc törne ki. A proletárdiktatúra kifelé, a kapitalista társadalommal szemben: diktatúra; befelé azonban — a proletariátuson belül — demokrácia. Ez a demokrácia módot ad rá, hogy a *proletariátus akarata* személyi és tárgyi kérdésekben egyforma korlátlanossággal *érvényesüljön*; ez a fórum kell tehát, hogy minden kérdést elintézzon és ennek a fórumnak az akarata kell, hogy valóban diktátori erővel érvényesüljön. Soha a Lassalle szép szava nem volt annyira igaz, mint ma: a proletariátus az a szikla, amelyre a jövő temploma épül. Aki ezt a sziklát repesztgeti vagy robbantgatja, az bűnt követ el a jövővel és a jellel szemben, bűnt követ el a gyermekei ellen és mukátestvérei ellen. Budapesten, eddig, szerencsére, egyetlen csepp vér nem ontatott. A vérontást elkerülni azért lehetett, mert a proletariátus egysége helyreállt. Csak ez az egység teszi lehetővé, hogy a vérontás ezentúl is elkerülhető legyen. Aki az egységet kockára teszi, az proletárvért akar ontani és a proletariátusnak ellensége. Aki az egységet kockára teszi: az az új társadalom felépítésének nehéz munkáját szabotálja. Csak az *egységes* proletariátussal szemben nincs ellentállás; csak az *egységes* proletariátus lehet a felsőbbsséges erejéhez mérten felsőbbsségesen nyugodt és következetes; csak az *egységes* proletariátus tarthat rendet és fegyelmet befelé és csinálhat eredményes politikát kifelé.

Az, hogy Budapesten egyetlen csepp vér eddig ki nem folyt, bizonyos értelemben hatékonyabb propaganda a proletárdiktatúra számára, mint minden, amit Európa eddig a proletárdiktatúráról hallott. Íme: nem igaz, hogy a proletárdiktatúra pusztít és öldököl; a vörös terror valóban csak válasz volt a fehér terrorra; itt rend van, itt nyugalom van, itt munka folyik. — És ez nem azért érték, mintha a kapitalista társadalmakat kellene vagy lehetne ezzel kapacitálni (nem lehet és nem is kell), hanem érték azért, mert a prágai, a bécsi, a berlini, a londoni proletariátust lehet vele megnyerni. A német munkásságnak egy nagy része még a Scheidemann vezetése alatt van. Miért? Nem utolsó sorban azért, mert egy kiterjedt propaganda szinte ellenállhatatlanul szuggerálta neki, hogy a proletárdiktatúra csak rombolás, csak kegyetlenkedés, csak vérontás. Budapest kell, hogy megmutassa nekik azt, amit Pétervár más körülmények közt nem mutathatott meg: a proletárdiktatúra igenis tud kíméletlen lenni, ha kell, de felesleges módon egyetlen csepp vért ki nem ont. A vörös uralomnak ez a természetes, helyes és munkásgondolkozásban olyan mélyen gyökerező humanitása új és nagy erőt ad a keletről nyugat felé nyomuló történelmi áramlatnak. Moszkva messze volt Európától, Budapest közel van hozzá. A magyar népbiztosok tanácsának eddigi külpolitikai cselekedetei egyébként is olyan helyesek és olyan okosak, hogy nem lehet elég hangos dicsérettel beszélni róluk. Illesszék bele külpolitikájuk eszközei közé Magyarország rendjének és nyugalmanak világgá hirdetését is, és a magyar tanácsköztársaság csodálatos eredményességgel tölti be azt a világtörténelmi szerepet, amelyet nagy orosz testvére mellett Európában és a világon elsőként vállalt.

Bíró Lajos

Világ. 1919. március 25.

Mikor regényeket olvasok — amely regényeket a múlt században írtak korukról azok az írók, akikhez hasonlók nem jöttek —, elgondolkozva ereszttem le kezembem a könyvet, vajjon valóban éltek ezek a regényhősök (ha más név alatt is), igazán végigmentek azokon a szenvedéseken, gyötrődéseken, kalandokon? amelyek napjainkból oly messzire esőnek látszanak, mint az egész elmúlt század.

Mi, akik még a múlt századból jöttünk át a forradalomba, magunkkal hoztunk bizonyos regényességeket, félszepségeket, előítéleteket, amelyeknek valóságát, eleven képmását nem találjuk meg a körülöttünk levő életben.

Azelőtt lépten-nyomon elébünk vetett az élet egy-egy eleven figurát, aki valamely kedvenc regényünk hőiséhez, alakjához hasonlított. A régi pesti asztaltársaságoknál találkozhattunk: Pickwick-klub felejthetetlen összejövőivel. Goriot apó a Józsefvárosban sétált. Dosztojevszkij diákja a pesti egyetemre járt. Anyegin Eugén — igaz, hogy nagyon megöregedve — még feljárt falusi magányából a tavaszi lóversenyekre. A Zareckyek, e félelmetes párbajsegédek a Vadászkürtben vagy a Fiumében gíbiceltek. A Kreutzer Szonáta miatt gyilkosság történt és egyébként is gróf Tolsztoj L. N. Szónyai és Masái és Szergejei és Két huszárai egy emberöltőn át igazgatták az emberi fantáziát. A divathölgyek, akik mindig a legutolsó szenzációs regény kosztümjében óhajtanak mutatkozni: midőn már voltak „kaméliás hölgyek”, Nórák, Odetteek, „félszüzek” — az orosz apostol figuráit is megpróbálták utánozni. Amint itt mászkált közöttünk (talán éppen az Aranyas vendégfogadóban), a legszerencsétlenebb Licharov, akit Csehov írt meg minden idők legrokonszenvesebb semmirevalójának, ugyanúgy életben volt még valahol, egy külvárosi ház pincéjében vagy egy hónapos ágyon Gogol Miklós Akakiévics Akaki-ja. Az embernek csak ki kellett nyitni a szemét, hogy Pest utcáin is feltalálja a múlt századbeli irodalom figuráit. Pry Pál sarkatlan cipőben ögyelgett a pesti szalonokban. A kis Dombey Pál egy Sas-utcai kereskedő-ház emeletén melengette kezét a tűz mellett. — Míg a vonaton, amint elhagyta a pesti sorompókat: megannyi Jókai-figurák telepedtek mellé az ülésre. Jókai száz esztendőre magához, fantáziájához alakította a magyar intelligenciát. Jókai-regényhősökkel találkozhattál akármelyik vidéki úriháznál, a fiatal hölgyek Jókaiából tanulták meg, hogyan kell epekedni, az Aranyemberbe még ma is sokan szerelmesek Magyarországon, pedig maholnap Dunánk se lesz, amelyen Timár Mihály a senki-szigetre utazhatna.

Élt itt minden könyvnek a valódi képmása. Nem gondolhattak ki olyan bolondot vagy meghatót az írók, olyan hóbortot, vagy fájdalmat, kurjantást vagy szerenádöt, andalgó keringőt vagy faluvégi rókatáncot, szöktetés szerelmet vagy halálos epedést, kaszírnot vagy zárdahölgyet, Esmond Henriket vagy balatoni szívhalászt: akinek ruháját le ne lehetett volna adni egy eleven emberre. A furfangos paraszt, a nyekegő lóbor, a tányérszemű házörző kutya Andersen meséiből jött, Mokány Bercikbe ütődött a vásári cédulaháznál, a lacikonyhán a népszínházi Csikós táncolt,

Munkácsy és Jankó János magyarjai köpködtek a vasúti állomáson, özvegy Damjanich Jánosné és más öreg hölgyek intézték a nőegyleti erkölcsöket, március tizenötödikén a negyvennyolcas honvéd az asztal tetején táncolt; romantika, póz, szenvedés és újra nyomorúság: a régi magyar intelligencia élete okozta, hogy a nők foga kihullott a rossz táplálkozástól és száj-szaga volt a legtöbb női lehetetnek, a rossz fűzőtől. . .

Mit csináljunk most ezzel a múlttal, amelyet bokázva vagy káromkodva végigéltünk? Mit tegyünk Oroszországról való emlékeinkkel, a jámbor muzsikkal, Turgenyev nemeseivel, a keresztelő-medencékkel, ahol a földesasszony maga keresztelte a parasztjait? Hová tegyük a régi Magyarországot, amelyet már a háború derékig beásott a földbe, hogy a mindent megváltó forradalom végleg elseperje a bűzös hullákat? Mit csináljunk olvasmányainkkal: amelyeket a régi szemmel és lúdtollal írtak még az írók? Hogy teméntelen kedves vagy kedvetlen figurát, amellyel megraktuk emlékezetünket az olvasmányokból vagy az életből? Milyen könyveket tegyünk a könyvtár polcaira, hogy a régieket pótoljuk? Hol vannak az új írók, akik a forradalmat úgy megírják, hogy mindenki megelégedését és örömét lelje benne? Akik megírják Kassát, Kolozsvárt, Pozsonyt? Akik felejthetetlenül feljegyzik Magyarország mostani történetét, regénybe írják a megbotozott iskoláslányokat, megtépett hajadonokat, tébolyodott asszonyokat, sztrájkoló vasutasokat, postásokat, mártírrá válott munkásvezéreket?

Itt tíz esztendeig nem lehet egyebet írni se regénybe, se színdarabba: mint Magyarország történetét, mostani napjait.

Ha a negyvennyolcadiki eseményekről és az utána következő szomorú időszakról egy félszázadig írtak a könyvek, hazudtak a legendák és vének, — korunkról, az új világ születéséről könyvtárakat kell összeírni, hogy majd mindenki megértse, hogy mi történt itt: csoda vagy emberi akarás?

Krúdy Gyula

Magyarország. 1919. március 25.

PROLETÁR RIADÓ

— tohorzó dal —

Zengjük a dalt üde, mámoros ajkkal:
Vérvörös színt dob az égre a hajnal,
Dobban a föld szíve, ébred a nép,
Új utat érez a lába, ha lép!

Munka vitézei még mire vártok!
Jönnek a szovjeti hős proletárok!
Utat a fegyverek erdeje vág,
Eltűnik innen a régi világ!

Jőjjetek ezrivel állni a sorba!
Kardotok itt sohse érheti csorba!
Gátaikat elsöpör és fut a tűz,
Burzsoa zsarnokot innen elűz!

Francia, német, olasz proletárok!
Itt az idő ledobálni igátok!
Múlik az éjszaka! Gyertek elő!
Egyesülésben az ősi erő!

Ezt a nagy elvet a vész viharában
Védeni, menteni kell csoda bátran!
Fegyver a kézben, az ajkon a dal —
Nem marad így el a nagy diadal!

Szentmártoni István

EREDJ FIAM

Azt mondtam én édes fiam:
Ne menj fiam a csatába,
Lelkem fiam,
Drága vérem,
Katonának fából lába,
Ne menj fiam a csatába.

Azt mondtam én édes fiam,
Minek ölnél, minek mennél?
Édes fiam,
Drága vérem. . .
Testvéred bitója lennél
S talán te is odavesznél.

Azt mondtam édes fiam,
Nem erre születek téged,
Bubáztalak,
Takartalak,
Hogy elontsák piros véred
S hogy mivégből, meg se kérdjed.

Azt mondtam édes fiam,
Pénz országa, urak földje,
A szegénynek,
Proletárnak
Nincs egyebe, csak az ökle,
Az is csak, hogy értük törje.

De most mondom, édes fiam,
Hallod fiam? megvirradt már!
Szól a kakas,
Kukorékol,
Tied a föld, a kék határ,
Az erdő, a dalos madár.

Kerekelj föl, édes fiam,
Eljövölt a te országod.
Úr pribékje,
Zsoldos horda,
Aki rajt van, bitorolja,
Mind levered, mind kívágod.

Én tüzellek, édes fiam,
Erős karod, izzó véred
Érte töröd,
Érte ontod,
Milliónyi a testvéred,
A proletár jussát véded.

Hazátlanok szent hazáját
Ezer szívvel, ezer karral,
Szeresd fiam,
Védd meg fiam
Milliónyi akarattal,
Tűzzel, vassal és haraggal,
Most én mondom: szülőanyád!

Várnai Zseni

Népszava. 1919. március 25.

JÖN AZ ÖCSÉM

Valami csoda készül, nagy csoda:
Az ajtóm néha magától kitarul,
Csörög a szarka a házunk előtt. . .
Tán megjön az öcsém Szibériából.
Ahol négy éve hallgat hófehéren,
Onnan hazatér hangos-pirosan,
Vöröst lobogtat s az utja
Mérföldet lépő csizmákkal rohan. . .
Siess, öcsém, siess!

Ma még ott van, estére már a Kárpát
Ormáról kürtöl ide riadója,
Hajnalra talpra állanak a völgyek,
Délben fölugrik a nyugalmas róna

S a délibáb vöröset játszik egyre,
Hogy a vén pásztor nézvé nézi, ámul:
Mióta él, nem látott ily csudát --
Megjött az öcsém, meg Szibériából. . .
Siess, öcsém, siess !

Mikor odament — mert odáig verte
A hatalomnak ólmos kancsukája —,
Szomorkodott, fehér volt, vérfolyását
Elnézegette, tán meg is csudálta;
Szava alig volt, szeme lecsukódott,
Friss hó hullott rá síri takaróul. . .
Ki hitte volna, hogy még talpra ugrik,
Ki hitte volna, hogy még így kigyógyul? . . .
Siess, öcsém, siess !

Hallod a hangját? Mint a menny dörgése!
Nézd szemének mérges villanását!
Nézd csak: a karja sziklákat gurít el —
És ezt az erőt tiporták, gyalázták?
Csak rajta hát, mutasd meg, hogy ki vagy!
Jártál elégszer gyáván, óvakodva —
A lépésedtől dobbanjon a föld,
Sáros csizmával lépj az aranyokra! . . .
Siess, öcsém, siess !

Csókolja le mérföldes csizmaídról
Észak havát a forró déli nap,
Nyugatnak kincsét add az asszonyodnak,
Kelet gyöngyével játsszék a fiad.
Legyen tiéd mind, ami sohse volt még,
Te rongyos óriás, te koldus-árva!
Siess vörösre vált Szibériádból,
Siess vörösre vált Szibériádba!
Siess, öcsém, siess !

Farkas Antal

Népszava. 1919. március 26.

FOREL ÁGOSTONNAK

Már oszlik, mint sötét köd
A véres, tompa mámor,
Mely e világra hullott
S ötödfél szörnyü évig
A tébolyt hozta nekünk!
Már az agyak homályán

Derengeni kezd a hajnal,
Egy emberibb jövendő
Kijózanult világa.
A roppant kevesek közt,
Kik tiszta öntudattal
Látták a balga rontást,
Te végig ott maradtál
Jövendő orvosának
Tanító mesterünknek!
Fogadd üdvözlétünket,
Kik téged ünnepelvén
Az Embert ünnepeljük,
Az Embert, aki alkot
Az élet és igazság
Békés, szent műhelyében.
Keresve ismeretlen
Titkát örök erőknék,
Hogy ezután e földön
Ünnep legyen az élet
És mámor az igazság
S ember legyen az ember,
Szabad és boldog. Ámen.

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. március 27.

VASÁRNAP

Kedves Barátom!

Ma délután, ezen a mai vasárnap délután velök mentem az emberekkel a gyűlésre oda az Országház elébe. Barátom megszoktam, hogy oda vigyem magamat lógósnak az emberekhez akkor mikor ilyen sokan mennek együtt, egymás mellett valahová. Megszoktam Pesten május elsőkor velök menni az emberekkel az Andrássy-út medrében a Ligethez. Az emberek vörös zászlók alatt mentek, mint a fájdalom meg mint a szív, olyan vörös volt a színe felemelt zászlóiknak. Az emberek feketék voltak a zászlók alján és fehérek voltak. Fekete volt az öltözetjük, mint a gyász, képük meg fehér volt mint az egészségtelenség. Feleségeik, szülő anyjaik is velök mentek az emberekkel, azok is fekete ruhákban voltak mert ünnepnapjuk volt és orcáik oly fehér színűek voltak mint a kőpor, mert éltek. Leányaik is ott mentek köztük azok alatt a vörös szín zászlók alatt, iskolás sorokban mentek, egymásnak kezét fogva vagy egymásnak vállára felrakva kezöket.

Ezek a leányok, ezek a Szegénységnek a leányai, ezek fehér ruhában mentek mert ünnepnapjuk volt, mint a halott leányoknak mikor kiteszik őket a terítőpadra. Ezek a leányok első májuskor halottszin fehér orcáikkal olybá tűntek a menetben, mint megholt leányzók, kik egyenesen járnak és énekelnek. Azt énekelték ők, hogy: mi építjük a palotá-akat.

A menet sorakozott csapatjai közt trombitás zenekar vonult, az zúgta zengette az ének alá a Munkás-Marseillaise-t, az volt a szegényeknek az égre menő zsoltárjuk. A fiúk, a fiatal fiúk is azt énekelték amit a leányok énekeltek, azt hogy: mi építjük a palotá-akat, de hol az a kéz, mely dí-íjat ad? Ezek a fiúk úgy nevezték magukat, hogy ifjúmunkások, mert azok voltak. Az emberek is mind munkások voltak abban a menetben, az öregeik is, a mankós sántaik is, az esett vénjeik is, meg feleségeik is, meg az anyjok is mindnek, mind mind munkások voltak, mind szegények voltak, mind emberek voltak. Ezek voltak azok, akik a gondolatomban voltak, mikor gondoltam május elsőkor, hogy megyek kifele az embe-rekkel együtt a Liget felé. Énekeltek az emberek, cigarettáztak, nevet-gettek, beszéltek valami dolgot egymás közt ketten-ketten a sorban, mikor az éneket elhagyták, azután meg felkiabált egy-egy ember vala-merre, hogy: éljen az általános titkos egyenlő választójog! Arra sok-sok ember meg asszony meg ifjúmunkás meg leányok egyszerre felkiáltották, hogy: éééljeen! Biciklista fiatalemberek futkostak el a menet szélein előre meg visszafelé, azoknak a karjára vörös karszalagjok volt gombos-túzve, az volt rányomtatva: Rendező. Jelvényök is volt azoknak a kabát-jok hajtókáján, virággal, kis vörös szalagjelvény volt ott nekik. Gyöngy-virág az a virág, akit a jelvénnel összedugtak a gomblyukba, mert az ifjú kor szereti a gyöngyvirágot. Fehér szekfű meg vörös szekfű is volt elég a menethen az ifjúmunkásoknak a jelvénye mellett, mert az ifjú kor a szekfűt is szereti. mind a két fajta szekfűt. A leányok is vittek magukon jelvényeik mellett gyöngyvirágot meg szekfűt, a fehér blúzon a keblük felett, mert a leányok is az ifjú kor személyei voltak itt a föld szín-padján, csak hogy nem kapták meg szerepöket. Kezőkben is vittek virá-got, meg szép zöldágakat is csüngettek kezökből. Ezek a leányok szerették a természetet, annak szép virágait felkarolták, május elsőkor kezök közt fogták és úgy mentek ki a Ligetbe. Táblák is mentek az emberek felett, négyszegletes táblák, meg harci paizs forma meg ovál címerlap forma táb-lák, festett rudakra voltak szegelve, úgy mentek fenn, magosabban állottak az emberek fejénél de alacsonyabban a vörös zászlóknál. Ezek a táblák pirosak voltak meg feketék meg kékek, de voltak sárga meg zöld táblák is, még viola szín meg még arany szín tábla is volt. Sok táblán arany írás volt. A táblák icipiciket bicogtek a levegőben haladva mert emberek tartották fel őket és az emberek lépkedtek és az nem megy gépies egyen-lősséggel. A táblák barátjai voltak az embereknek. Fel volt a táblára írva: Textil-munkások Szakcsoportja. Meg: Kőfaragó Ipari Szakcsoport. Meg: Vas és Fémmunkás Szervezet. Meg: Órás Szakszervezet. Meg: Fehérvarró Munkásnők Szakcsoportja. Meg minden. Azután ilyen táblák mentek: 8 8 8 . Jogot a Népnek! Általános Titkos Egyenlő Községen-kénti Választójogot! És mintha valamelyik festett táblának élő hangja ébredne, úgy jött egy kiáltás a menetből valamerről:

Éljen a világot megváltó nemzetközi szociáldemokrácia!

A sok közel hang, a meleg érzékeny gégekből felfelé: éljen, éljeheen, éhéé.

Némelykor oly kezdő ifjúmunkás hang kiáltott fel egy kiáltást, olyant hogy: éljen a nyolc órai munkaidő! hogy hát úgy hallott mintha

egy hat éves elemista gyermek kiáltott volna az embereknek a szája alá éljenezni valót. Egy gyermek, a világ ibolyája, nyolc órai munkaidőt kiált! És aki kiáltott a menetben, az az eldugott teremtes, munkás vagy ifjúmunkás, az nem kiáltotta utána, hogy őtet hogy hívják, hogy mindenki megtudja a menetben hogy hát ő volt az aki ilyen lelkeset, ilyen magosat tud kiáltani! Hogy ő is itt van a világon, dolgozni kell neki, s meg fog egyszer halni, ő, N. N. munkás vagy ifjúmunkás. Nem, ez mind egy ember volt aki ment a menetben, ez a menet nem volt senki fia külön-külön ez a menet az volt ahogy nevezték: a menet volt az. A szegények.

És egyszer-másszor leányhang kezdte el az ilyent, hogy:

— Éljen a világszabadság!

Világos édes ízű fiatal nőtényhang, az ábrándos nótának, a párosodás sikolyának a hangja! Meg énekelték nő hangok azt is, azt is hogy: általános titkos választói jogot adjaatok, hazafiak leszünk, nem hazátlan bitangok. Az ég olyankor első májuskor kék szokott lenni mint kék kerti üveggyaló, az mosolyog, az a napsütéstől meg van melegedve.

Csepp könnyek, kiesűszott, legörgött, lecseppentett csepp könnyek, görbén haladt csepp könnyek, folyóka nélkül síma arcon lefolyt könnyek, sárgás melegséges cseppkönyvek emlékszem tirátok, csepp vendég könnyek, akiket akkor zsebkendőmbe fogadtam, akkor mikor a munkás leányok első május énekeit és felkiáltásait vitték a Ligethez.

A halált vettem ernyőnek, mert az ég ránk akart rogyini, a fájdalomnak olyan nyomása volt az emberek életén. A halált vettem legyezőnek, hogy az elrontott arcokat legyezzem véle, a kis gyermekek penész arcát, az emberek szuvas fa arcát, a nők kőpor arcát. A halált építettem a szegények menházának, és a halált alapítottam munkás biztosító intézetnek. A halált ígértem üdülő helynek, a halált reméltem mennyországnak a való élet pokolja után. A halált jutalmazásnak gondoltam a nyomorúság érdeméért. A halált álmodtam életnek majd akkorra, mikorára vége lesz ennek az itteni sorsnak, mert ez látszik halálnak, ez! A halál volt gyengéd pillantásom a nehéz száraz kezeken, a halál volt hízelkedő mosolyom a rongyos ruhának, az elcsúnyult éhezett orcáknak, a kisírt vörös szemeknek. A halál volt a bársony boldogság, amibe betakartam a szegényeket. A halál volt az az Institut de Beauté, hol majd a szegények fogát megcsinálják, hol hátukat kiegyenesítik, hol ránceikat homlokukról elmasszírozzák, hol archőriüket kiüditik, hol kezüket glicerinézik, hol köhögésüket elfojtják, hol járásukat ruganyossá s dallamossá teszik mint amilyen a nagyúri dámák járása, ahol új szemeket kapnak melyek majd bátran, erősen, vidámságosan néznek előre, nem sunyin, gyanakodva, fáradtan és a novemberi hidegek felé merengve. A halálban, ott majd a szegények más hangot kapnak tüdejökbe, más szavakat nyelvök alá. Mert itt a szegények csendesen beszélnek mint a nehéz betegek és falsul beszélnek mint a fogfájósok, nem azt beszélnek soha, amit szólni akartak, nem használják az eredeti szavakat, melyekkel a földöntúlról valahonnét erre jöttek, nem használják az örömmek, az ifjúságnak, a szerelemnek, a nagyszüreti kedvnek, a kikelet mámorának, a lombhullás szépséges bánatjának szavait, a szent szeretetnek szavait, az évszakok, tiszteletének, a tenger szabadságának, a fellegek álmának szavait. A halált

igen a halált ültettem mint borulatos zöld erdőt lelkembe, oda fognak majd kirándulni, ott fognak bálozni, megpihenni, elszenderedni. Akkor lesznek majd emberek a szegények is, azok is, akkor mikor meghalnak.

*

Barátom máma délután hozzájok ragasztottam magam a Váci-körúton. A sütőmunkások zászlaja ment ott éppen, alatta mentem be velök az Alkotmány-utcába. Három fiú vitte azt a nagy erős zászlót. Úgy hogy egy fiú volt a zászlótartó, az ment középen, hátra volt a dereka feszülve, tartotta a zászlót, két fiú meg kétoldalt mellette a zászlónak két nagy testvér szalagját vitte úgy, mint két apród a paripának a kantárszíjját tartotta a lovag időkben. Tábla is ment velök: Budapesti Sütőmunkások. A táblán arany színnel van pingálva egy kifli meg egy császárszemle. Ott mentek asszonyok, emberek, tréfát űztek.

— Ni ezek meg törökök. (Ez arra ment hogy a kifli meg az alatt a szemle úgy fest mint a mohamedán lobogón a félhold egy csillaggal.) Azután oda szóltak:

— Sütők, süssetek kenyeret! Ne hagyjatok majd eléhezni.

— Sütünk anyuskám, csak adjatok lisztet.

Ez a szegényeknek erényök, hogy így be nem mutatkozva szólni szoktak egymáshoz. Beszélgetni kezdenek. Enyelgésbe esnek, témákba akadnak. Az ismeretlen úrinépek csak álarcoshálon mertek egymáshoz szólni. A szegénység mintha ismerné egymást. A szegény a szegényt nem vészi ismeretlennek. Beszélgettem barátom a sütő fiúkkal, mert mellettök mentem. Ha azt mondja az ember: milyen szép idő lett ma erre a gyűlésre! — a sütő fiú nem agyarol rád hogy: pardon kihez legyen szerencsém? hanem felel néked, hogy igen, fel is fért már általában a szép idő. A sütő ifjűmunkások akik a zászlót viszik, cigarettáznak ketten, a harmadik, a túlsó szalagos, az nem cigarettázik, úgy látszik nem dohányos. A cigarettá jól esik az élő férfi mellének, a legtöbbnek ugyebár. Itt a menetben sok sok cigarettás van. Az Országház előtt már telisded teli van ez a nagy szabad hely. Zászlók. Táblák. Éljen A Proletár Diktatura! Ez friss tábla, a napon szenvedezve ragyog rajta a fekete festés. Közel van egy női csoport. Éneket kezdtek. A Munkás-Marseillaise zeng zúgat arról messziről a zenekarból. A munkásnők téliesen vannak ruházkodva. Vörös szalagocskáik vannak keblükön. Táblájok: Mosó és Vegytisztító Munkásnők Szakcsoportja. Itt egy kicsi kis ember jár skatulyával, jelvényt árul: vörös jelvény ára egy korona. Gombostűvel. Az üzlet megy. A munkásnők ezt a két verssort énekelték most, te, barátom:

Örök tavasz lesz a világ
Hol munkálva jólétben é-élünk.

Az ég odafel az Országház csúcsai s minden felett ragyog világosan, világosan, olyan erősen, majdnem kínos a szemnek, majdnem idegen valami! Paraszt ruhás emberek is állanak amoda egy csomóban. Mindenfelé észrevenni befolyjni egyenesen egy zászlós csapatot a térbe, pedig teli van. A folyó bemegy a tengerbe, pedig teli van a tenger.

Mennyi leszerelt ember. Fáradt katonaruhák állanak, jönnek sokan, kettesével, mozgolódnak, egyenkint utat fűrnak magoknak, tétován mászkálnak. A sütő csoport itt állott meg a tér elején az Igazságügyi Palotához közel. Amarra az Országház homlokzata alatt a lépcsőzeten szembefordulva fekete férfiak, egynémelyik hajdonfővel van. Csak Garbai Sándort ismerem meg ilyen messziről. Zene zúg. Dal tart, kezdődik, végződik a tér felett. A sok sok sok külön beszélgetések zúgása, mint víz zaj, nyüzsgés mint nagyvásárban. Cigarettaival járkál egy leszerelt gyerek:

— Jó szovjet urak. Gyenge proletár cigaretta urak.

Ott előre, ott a lépcsőzeten úgy állanak azok a férfiak, úgy mintha azt várnák hogy innen a tömegből fognak majd beszédeket tartani. Várnak. A tömeg is, ez is vár itten. Ott a lépcsőzeten az oroszok mellett egy mozigép ágaskodik folyton. A köztársaság napján is éppen ilyen volt a lépcsőzet látványa. A házak tetejei, az ívlámpák is éppen így meg voltak szállva. Ma mások állanak ott a lépcsőn, mások. Másért van ma itt a tömeg, másért. Az egész világ szédiül ez alatt a nagy magas ég alatt. Európa, Amerika, egész Ázsia, Afrika, mind a szigetek, azok az összevissza elpotyogtatott szigetek, azok mind itt fekszenek az alatt a világosságos magosság alatt.

Fordul, mozog, fel, felnéz hátrafelé itt ez a sok nép ezen a részen. Az igazságügyi palotának az erkélyén beszélni kezd egy szenvedelmes bársony férfihang. Vágó Béla az. Amoda elől a lépcsőzeten Garbai Sándor kezdett el beszélni. Most áll fel a téren erre balra egy katonaruhás ember hajdonfővel, széken vagy asztalon áll, ő is beszél. Mi itt a Vágó Béla beszélését halljuk. Egy nő is áll ott az erkélyen. Meg fiatal emberek, civil- és katonaoöltözetben, amennyien csak oda fértek. Munkástestvéreim! Evvel indult el a Vágó Béla beszédje. A munkástestvérek felfelé néznek idele, úgy mint mikor szálló fecskét nézünk. A beszélő férfi hangjai onnét a magas erkélyről úgy esnek alá mintha hidegebb rétegből jönnének, igen, valami hideg aroma kerül a hangba ha magasabb szintről hat az embernek a füléhez. Pedig ez meleg, meleg hang, ez tüzet akar mondani nem is szavakat! Sápadt karcsú arc ez a Vágó Béla, rajongó nyulánk homlok, hátrahajtott diák haj, kétfelől kopaszos. Ez a férfi régi szerzetese az embereknek. Csodálatos ez a szó: szocialista. Csodálatos a világon férfiaknak élete, sorsa, elszántsága, vallása, gáza gőze, mellyel töltve vannak termetük csövei, csodálatos az, csodálatos. Szép sovány magas alak, a Sport im Bild című társasági lapban jég hockey-bajnok dresszében állhatna. Szürke átmeneti köpenyegje van, szürke vastag kendő van a nyakába tekerve. Lágy kalapja előtte ül az erkély párkányán, ott hallgat. Az a kalap már tudott mindent az a fejen lakik, a gondolkodás közben melegegett fejen.

— A munkások lakásának ajtajára ki lehetett írni a nagy olasz költő mondatát, azt hogy: hagyjatok fel minden reménnyel!

— Igaza van, igaz! — Ezt egy magas asszony szólt a vállam mellett, átnéztem rá, egy élesztő szín arc, fekete kendő alatt, úgy jött ide mellém, mint a gondolat, ez a magas öreg asszony. Továbbnéz fel, arra az erkélyre, oly makacs erős barna nézéssel, észre nem veszi hogy megnéztem az arcát.

Vágó Béla odafönn egy Dosztojevskij-regény alak. Talán még tíz esztendő múlva is rajongó diáknak fog látszani, nem középkorú férfinak. Meztelen jobbkezevel úgy gesztál, úgy nyomja az erős szót, rézsüt keresztbe a mutatóujja elő van egyenesedve, olyan formája van így a kéznek mint a revolvernek. Az öreg asszony, akinek nevét, családját, sok minden életét nem tudom, az úgy fel van indulva, rezegnek szája szélei, valami hangot ad némelykor, mint sápadt sóhajokat. Olybá érződik itt most mint a haragnak és fájdalomnak szigorú sötét nemtője.

— A velszi bányászok, munkástestvéreim, azok olyan nyomorban éltek hogy nem volt bölcsőjük és csecsemőiket a földes szobában a földbe vajt üregekbe fektették. Sírba!

Izgalom van itt körül. Mozognak a termetek a ruházatokban. Kiáltások hangzanak. Torkok, fogak, lelkek feldolgozatlan hangjai is. Az öreg asszony könnyeket kapott kemény szemei alá, a könnyek a lány vén arcon várják, hogy a tavaszi nap felszikkassza őket. Vágó Béla a munkásfájdalom ígét adja, erőt, harcot, igazságot, győzelmet zenget, kurta, nyílegyenes mondatokat, tűzzel és vassal.

Szabadság szépség emberség érkezzél el ide mihozzánk, idő örülj meg hogy a jövődő repüljön mint a galamb a vállunkra most, azonnal, ma, nem holnap! Felhők szépséges szépek engedjétek magatokat takarónak kínjainkra, szándokainkra, vágyainkra, varázsoljátok el nehéz öltözeteinket, amelyben foglyok vagyunk, a küzdelemnek foglyai, a jelen viselői, a jövődő viselői, vajúdok, szerencsések és még nem boldogok. Föld okádd fel lábunk elé jótévő kincseidet, tengerek adjátok hatalmaságotokat, végtelenségeket, emberek vagyunk, egy egy esendő test, tengerek, cseréljétek vélünk! Tölgyek adjátok életkorotokat, ne legyünk betegek, ne gyengüljünk, ne haljunk el a kies boldogság völgyenyílása előtt. Drága kövek gyémánt rubint adjátok keménységeketek tisztaságotokat! Földbeli gyökerek adjátok görbe erősségeketek, kitartástokat, makacsságotokat! Verebek adjátok szerénységeketek, jó kedveteket! Értelmem akaszd villanylámpádat a homlokokra, minden emberére! Jóság, hó jóság, moha jóság, hamu jóság, ezerjótű jóság, te legbizonyosabb istenem, jóságos jóság vedd véghetetlen védnökséged alá mind az öt világot dicsó lelkű férgeivel. Jövődő, szentséges szentségünk, emeld óriás homlokod elé kezedet, nézz erre messzi mifelénk, akik élünk a füvek és kövek és szólni nem bíró állatok között, nézd az embereket akik feléd vergődnek. Jövődő, lépj ki, siess, a megmárt, a bepecsételt, a kínokkal kínozott gyanútalan szegény élet vergődik feléd, Jövődő, jöjj elébünk ölelj minket végtelen tiszta szabad kebledre.

Ezt a Szív beszélte a gyűlés felett, az ember Szíve, ott van az nappal is éjjel is az égen odafönn, harmadik sugáradó Nap és Hold mellett, az világít is melegít is, ott van mindnyájunk felett, ember és virág és paréj és elefánt és patkány és giliszta és hangya felett ott van az égen, a Szív, talán még nincsen felfedezve, de annak ott kell lenni.

Szép Ernő

Keletről jött a világosság s az éjszaka széthasadt függönye mögött vörös tűzben lángol a hajnali orosz róna. Turgenyev felkelt napja süt a vértivornyából ébredő Európa arcába.

Ámuló szemmel és ámuló szívvel kell nézni és köszönteni ezt a titokzatos országot, amelynek földjében a jövődő erői századokon át szunnyadtak. Szibériai ólomhányák mélyén, a Péter-Pál-erőd kazamatáinak homályán, Bakunyin, Kropotkin és Gorkij híveinek rejtett pince-szállásain oly sokáig hiába ébresztgették névtelen Oroszország elaludt lelkét, amelyet százmillió muzsik bánatos szeme, álmodozó pillantása tükrözött. Két esztendő előtt végre felserkent ez a hosszan pihenő lélek s elmondta álmait a kételkedő világnak. Most pedig megvalósítja azokat, minden népekre szétsugárzó, mindenható erejével. S a hitetlen Európa már csudákba hívő lélekkel vigyázza, várja, óhajtja és segíti ezt a megvalósulást.

A kommunista Kelet nagy párbaja a kapitalista Nyugattal elérkezett a döntő pillanathoz. Anglia rabló-jogon épült világhatalma inog már a hókucsmás Herkules öklének csapásai alatt s reszketve sejdíti, hogy a szolgaságot most örökre megfojtja a végtelen rónán dobbanó, óriásléptekkel közelgő szabadság. Oroszország, amelyről egy keserű fia vallotta, hogy csak a kancsukát adta a világnak, már kezében tartja a szabadság, egyenlőség, testvériség aranyalmáját s megkínálja vele az éhező, elepedt nemzeteket. Ámuló szemmel és ámuló szívvel kell nézni és köszönteni.

Amiről Gogol félszáz esztendeje prófétaéneket mondott, elérkezett és megérett a beteljesülésre: Oroszország, mint sebes, elérhetetlen Trojka rohan porzik, füstöl nyomában az út, recsegnek a hidak s minden elmarad utána. Hah, micsoda lovak, micsoda paripák! Talán vihar fészkel sörényeikben? . . . Egyszerre és tüzesen nekidűlnek ércszügyeik a hámnak s alig érintve patáikkal a földet, repülnek a levegőben, mintha istentől volnának megihletve. . . Oroszország felelt a kérdésre, mit sokáig süket fülekkel hallgatott. Gyönyörűen szól a csengő: reszket és széllé változik a darabokra szaggatott lég; oldalt marad minden, ami csak van a világon s az előre rohanó Oroszországnak útjából félve és csodálattal térnek ki a többi népek. . .

Oroszország felelt a világ minden feltett kérdésére.

Kárpáti Aurél

Déli Hírlap. 1919. március 28.

PROLETÁR-IRODALOM

A tőke cenzúrája, amit maga a tőke mindig tagadott, de amely eleven valóság volt, amely a rossz és selejtes irodalmat éltetően öntözgette, amely a forradalmi világszemlélettel vörösre színesült irodalmat, a leg-gazabbat is csírájában megfojtotta, most végre megszűnt.

Ez a cenzúra jelen volt a könyv- és lapkiadó felügyeletében és az utasításokban, melyeket lektorának vagy szerkesztőjének, sokszor közvetlenül magának az írónak adott. Jelen volt a kiadó által választott lektor vagy szerkesztő polgári gondolkodásában — mert hisz' ennek a kvalitásának a révén is esett rá a választás! — jelen volt a kapitalista társadalom irodalmi kritikusanak kritikai szempontjaiban, jelen volt az olvasóknak, tehát a lapot és könyvet vásárlóknak, a többpénzüek közül rekrutálódottaknak kiválasztó értékelésében, jelen volt maguknak az íróknak a tőkéstársadalom osztálykultúráján nevelkedettségében, visszafelé egészen addig, hogy egyáltalán az írás külső feltételeihez, magához a betűvetés mesterségéhez is a polgár fia jutott el könnyebben. (A szerkesztő és a lektor, általuk tudatosan nem ismert, mégis parancsoló erejű parancs végrehajtói, az entellektüel legrosszabb fajtájából való, aki legföljebb ha szegény és elégedetlen, legföljebb, ha az élet bajain szentimentálisan sajnálkozó, úgynevezett humánus érzésű ember volt, de minden esetben szaturált a kimúlt társadalmi rend osztálykultúrájával, literális, haszontalan, sőt ártalmas műveltséggel, csak olyan érzésre és gondolatra képes, mely a tőkés társadalmi szerkezet oszlopait enyhe szellőként sem fújhatta körül, nemhogy azokat megingatni szándékozhatott volna, legfeljebb ha dobogó szívű, de halk hangú társadalmi reformer volt, a foltozó fajták reális érték nélküli valóságával.)

Egy egész óriási írótábor áll előttünk, mely most hiány nélkül át akarja menteni magát, íróságával együtt a proletárállamba. Érthető életöszön, de nagy részében reménytelen. Az új irodalom elejti a gyenge és a rossz írókat, a múlt világ ideológiáját jelentő írók közül pedig, tehát azok közül, akik nem voltak elszántan és belső indulattal fűtve harcosok, csak azokat viszi magával, akik köztük a legkiválóbb nívót, abszolút értékeléssel is művészi nívót jelentenek, mondjuk a „Nap lovagja”, „Az utolsó bohém”, vagy a „Liliom” íróját.

A tőke cenzúrája az összedöntött régi világban sasszemmel figyelt; a puffedt mancsával lefogott úton csak az lejtett át könnyedén, aki neki kedves volt, tehát az értéktelen, hamis, buta és butító irodalom, például a Pesti Hírlap és az Új Idők novella- és versirodalma. Ezek nyílt kapura és örömteljes üdvözlésre találtak, de az igaz művészet szent értékeivel terhesek csak akkor törhettek be az írók táborába — mindenkor óriási ellentállással küzdve, emberfeletti harc után —, ha művészi erejük oly elementáris, a tőke kedveseinek annyira fölötte álló volt, hogy a gátló korlátokat áttörte. Ady Endre reszketve döngetett kaput, falat.

Az igaziak, akik kevesen és ritkán mindenhol akadtak, Zola és Dosztojevszkij, akiknek létére hivatkozva a polgári ideológia soha nem ismer fel tudatosan a tőke cenzúráját, tehát teljes meggyőződéssel, az entellektüel nek ügyvédi nívón álló kultúrérvelésével tagadta ennek létezését is.

De a proletárságot nem lehet félrevezetni. A proletárnak szűz az értelme, mérgező porral be nem szórt az ő szeme; a proletár ott, ahol a burzsoáz íróról és művészetéről handabandázik, egy tekintetre átlátja a szavak mögött rejtve felvonuló vesztesre ítélt indulatokat.

Átmenteni a selejtes, a rossz, a káros irodalmat a proletárállamba nem lehet. Egy sereg magyar író, aki eddig írt, nem ír többé. Ahogy ezer

és ezer becsületes tehetség még csak addig sem juthatott el a kapitalista társadalomban, hogy csak egyszer is hallassa a szavát; — a tőke cerberusai mindig esztétikai érvekkel, igaz, de ostoba meggyőződéssel verték vissza — úgy most nincs irgalom a szemét és a métely számára. A polgári ész — ez elferdült álképlet — okvetetlenkedik, hogy az igazi tehetség nem hull le, az addig harcol, amíg végül is érvényesül; a polgári ész hivatkozik a régi világban író létre emelkedett harcos írókra, — de természetesen, hogy csak ostobaság és hamisság, ami a polgári észtól telik, mert úgy van, ahogy mondom, a selejtes író jön, örömmel fogadtatik és máris kiterbélyesedett, az igazi írók elhullanak, közülök csak a leg-erősebbek — tehát néhány kuriózuma a fajtajának — maradhat életben. Ezért van az, hogy ha bármely irodalomból kikapunk egy kört, akkor egy igazi íróra ötven pestihírlapos, azujságos, budapestihírlapos, hetes és újdököös szemét jut.

A proletárság, amely ma a nap, amelyből a fény és meleg árad, amely egyedül éleszthet bármit és bárkit és éleszti, növeli is azt, aki neki hasznos, nem hagyja magát félrevezetni s kompromisszumot nem köt.

Szokás hivatkozni írókra, akik harcos emberek, szocialisták voltak, de gyenge művészek — és velük szembe helyeznek polgári, de művészi erejű tehetségeket. Önként adódik erre a válasz. Móricz Zsigmondnak ezután is írnia kell, ezt és az eddig terjedő kötelességet a proletárállam készséggel teljesíti. De tovább azután, hogy ki írhasson, a pestihírlapos-e, vagy teszem Fás Tamás elvtárs, akiben talán csupán a jószándék buzog, akinek minden kvalitása talán csak az igazságra való hajlamosság szemben a pestihírlaposnak a rossz művelésében való nagyobb és ravaszabb rutinjával, nos itt a felelet megint önként adódik: írjon csak inkább Fás Tamás.

Nagy Lajos

Vörös Lobogó. 1919. március 28.

ÍRÓK TANÁCSA

A magyar szovjet-állam időre elsőnek megalakult szovjetje az írók tanácsa volt. Szombaton és vasárnap délután, a proletárdiktatúra két első napján az Otthon-Kör üléstermében gyűltek össze az írók. Emlékszünk rá, hogy ezelőtt öt hónappal, múlt év novemberében, a magyar köztársaság első rakétás heteiben ugyancsak az Otthon-Kör üléstermében „*Kommunista írók aktivista és nemzetellenes csoportja*” címen szintén egybe-
gyűlt néhány magyar író, akik szövetkezni akartak arra, hogy az irodalom, az írni tudás nagy hatalmát és lelki gazdagságát az akkor még vajúdó és üldözött Magyarországi Kommunista Párt szolgálatába állítsák. De akkor kevesebben voltunk, írók és újságírók, a fönlemlített terem-
ben. Nevekkkel is szolgálhatunk: *Kassák Lajos, Kahána Mózes, Halasi Andor, Franyó Zoltán, Barta Sándor, Nagy Lajos, Szélpál Árpád, Gribi Ernő, Aranyossy Pál*. Kevesebben voltunk, mert a magyar írók díszkoszorújai nem tartották szükségesnek, hogy elmozduljanak a burzsoákonjunktúra kivirágzott babérjai alól, hol két karral hullatták a koszorú-

kat fejükre. A megbőszült polgári sajtó emberei akkor autókba ültek, minisztériumok tapétás szobáiba költöztek, nagyhangon járkáltak itthon és külföldön, a tehetségtelenek, a féltehetségek, a nagyképűek, a dillettán-sok, a stréberek, a nagyhangúak ideje telt be, kompromittáltak, tönkretettek bennünket, itthon és odakünn egyformán. Az urak akkor nem jöttek el a gyűlésünkre; más dolguk volt, állami megbízások után járkáltak, pénzzel a zsebükben, külön kupékban utaztak külföldre propagandát csinálni, hogy üres kézzel a csúfos és kínos bukások rossz ízével jöjjenek haza. Szombaton azonban, mikor a proletárdiktatúra első érces szava elhangzott, varázsütésre megtelt az Otthon terme. Ott voltak mind, akik az utolsó két évtizedben egy elhulló irodalom reprezentánsainak számíthatták magukat. A lektüre-ök, a fércművek, a kapitalista kiadók megrendelésre dolgozó szolgálói, s ami mindennél rosszabb, a fél-irodalmat, a csaló, a fertőzött, az álirodalmat termelők nagynevei sorakoztak fel, hogy első megrettenésükből magukhoz térve, részt követeljenek az új osztályból.

A szovjet-államban, ahol az egyes ember egyéniértéke helyén fontosabb fokmérő az egyes ember munkaértéke, mindenkinek joga van az élethez és a boldogulásához, aki él és dolgozik. Az élet jogát nem tagadják meg a múlt bűnöseitől, elkallódottjaitól sem, de *a vezetés, az új berendezkedés természetes, hogy csak a megbízhatóak kezébe kerülhet. Azok az írók, akik az elmúlt hét szombat és vasárnap délutánján a magyar íróság nevében megalakították a Magyar Írók Tanácsát, kevés kivétellel nem voltak jogosultak arra, hogy az új társadalmi rendbe való beilleszkedésük fölött diszponáljanak.* Az a tiztagú bizottság, amelybe harcok árán sikerült csak egy-két harcos, ígérő, bátor nevet beválasztani, tündöklük a frissen mázolt, szikrázó, vadonatúj meggyőződéses képviselőitől. *Szót kérünk és szót emelünk ez ellen!* Az új világrend programja nem a bosszú, de a lerombolt akadályokon keresztül való építés. De nem tűrhetjük, nem lehet eltérni, hogy ezek az emberek, ezek a nevek, akik egy küzdő és dolgozó művészfiatalságnak kizsákmányolói, megfojtói voltak ebben az országban két évtizeden keresztül, akik megfertőzték irodalmunkat és művészetünket, akik *állandóan a legsötétebb politikai és művészi reakció exponált harcosai, nagytőkés uzsoravállalatok fullajtárjai voltak,* hogy ezek álljanak most ennek a tiszta harcnak az élére, hogy ezek vezessék az ügyeinket a mi nevünkben, hogy kenyérkérdést csináljanak ebből a szent vallásból, ami nekünk a kommunizmus. *A kommunista államban mi tiszta, megújódott, becsületes irodalmat akarunk, mi, igenis proletárok és kizsákmányoltak,* eltévedettek, kínlódva és küzködve élő és író tábor, akik sokan vagyunk, akik egy új művészet csiráit őriztük és ápoltuk, míg fölöttünk zsírosra hízott, kiadót, színházat, levegőt, az érvényesülésnek minden lehetőségét elfojtotta előlünk néhány név, ember, cég, akiket nem akarunk ma még néven nevezni. Ezek *álljanak most félre!* Létezzenek, de ne dirigáljanak. Követeljük ezt tőlük, s a szovjet-kormány figyelmét kérjük, tisztítsa meg ezektől a parazitáktól az irodalmat.

Meglepő gyorsan beszervezkedtek ezek az urak. Összebeszélés nélkül buktatták ki az első gyűlésen az írók tanácsának intézőbizottságából azt a néhány embert, aki nevével, múltjával, harcaival, exponáltságával

úgy szólván egyedül volt hivatott arra, hogy helyet foglaljon benne. *Terrorral kellett helyet szorítani ezeknek* — ha terror kell, hát legyen terror! A névsorban, melyet hétfőn nyújtottak át a kormányzótanácsnak, olyan neveket találunk, akiket törölni kell, mert kompromittálják az egész programot, elfojtják a lehetőségét is egy új fejlődésnek.

Az írók szovjetjében írók legyenek, ne a toll makrói, ne tehetségtelek és családok!

Márai Sándor

Vörös Lobogó. 1919. március 28.

A MEGRETTENT ARRIVÉK

Meg tudom érteni a polgárt, aki fél. Az életét félti, a kis tárgyait, apró vágyait, érdekeit, képzelt szabadságát, önérzését és a mindennapi falaton túli pluszt. Meg tudom érteni, hogy didereg az apró kincsei között, hogy féltve fonalba guzsolyázza az érdekszálakat, amik eddig az élethez fűzték. Értem a tőkést, akinek erkölcsi alapja borul föl, joga a léthez és hite az életben, mikor a tömeg, mely adta neki a vagyont, visszaveszi most. Az új világrend, e hatalmas mágneses erő titkos vonzása mindenkit elér, s a tiltakozó karok tehetetlenül hullanak le. A tavaszi földben rejtett zúgással magvak csíráznak. Egy harsogó demagógián túl tények friss és alkotó ideje következett be. Aki nem bír lépést tartani a dolgozókkal, az elhull és félreáll. De mit csinál a művész?

Mitől ijedtek úgy meg? Az első órában, az első perc dobbanásától, az első kemény és tiszta szótól, az első pörölycsapástól, mely a régi rendre hullott, elsápadtak és meginogtak. Nem képletesen, a szó stiláris értelmében, de fizikailag. Sápadt arcokat láttam és látok, melyekből lefutott a vér. Összeültek, némán és fehéren, összefutottak, összetették a fejüket. A klubban, másutt, egymás között. Hallgattak. Néma kérdés ült a szemükben, amelyet később — vigyázva — már hangosan is ki mertek mondani. Ez: Mi lesz velünk? Ma már kiabálnak, verik az asztalt és a mellüket: mi is proletárok vagyunk! Mi lesz velünk? Tartsatok el! Vacog a foguk. Miért? Hiszen ha valaki, akkor az alkotás államában a legtisztább alkotó, az őstermelő, a művész néz legnyugodtabban a jövő elé. Az *igazi művész*, az igazi arrivé, aki nem magánösüek között az, hanem ezrek között fut be elsőnek, tízezrek között „érkezik be”, mert tömegek vágyát, bánatát és mámorát öleli fel egy erős öleléssel. Miért félnek itt az arrivék? Az ügyesek, az okosak, akik minden új társadalmi és politikai alakulatban a kötél-táncosok biztonságával tudtak elhelyezkedni, ezek a hosszúnadrágos szellemi tornászok, frakkos és rendjeles átváltozó bűvészek, akik legutóbb az álforradalom kaoszában egyik óráról a másikra negédes kacérsággal játszották át magukat burzsoá-lakájokból forradalmárokká — most zavarban vannak. Mi ez, elvtársak? Mitől félnek? A munkától? Mitől fél a világhírű színműíró, akit egész Pest tapsolt — ezután nem lesznek jók a darabjai? Vagy az újságokban nem lesznek megfizetett kommuniké-kritikák, puszipajtás dicséretetek? Egy nyílt és tisztaszemű új közönség fog nézni és hallgatni titeket, melynek a

szeme szűz még és az ítélete elfogulatlan, amelynek nem lehet csálni és bűvészkedni, zenével, dallal, színhatással, szentimentalizmussal és nádihegedűvel, mert ásít és kifütyül? Nem fog kelleni a munkások, arrivé-testvéreink? Miért félték? Hiszen a tiszta művész a világ szolgája mindig, a legutolsó proletár, az örök kommunista, akié minden s akinek minden gondolata, vágya, az egész élete mindenkié.

Félnek Pesten az arrivék ma, idegesek, riadtak. Okuk van rá. Ujjal se bántja őket senki s már futkosnak és gondoskodnak magukról. Pest, az a város, ahol minden emberrel „lehetett beszélni” és mindenkiel „lehetett kezdeni valamit”, most egyszerre rossz talaj. A körüti aszfaltból nem virágzanak pénzfaék többé, föl kell ásni az aszfaltot, dolgozni kell, hogy megtaláljuk a pénzt. De amerikázni, csálni, művészesdit játszani, arrivésdit imitálni nem lehet többé. Elölről kell kezdeni, esetről-esetre megmutatni, hogy kik vagytok. Ez nehéz lesz. Ha az ember „beérkezett” már egyszer, pihenni szeretne és a kamatokból élni. Milyen fájdalmas megtudniok most, hogy nem is volt tőkéjük.

Ma még viccelnek a szellemes arrivék. A statárium napján, mikor az arcukra fagyott mosoly lassan felengedett, jó pesti nyelven kérdegették egymástól: hallottad már? A népbityik kihirdették Pesten a statyit, ma már azt is kérdik: miből fogunk élni? Eddig olyan egyszerű volt; csak el kellett venni másik elől a kenyeret. De mi lesz mától?

Miért hallgatnak riadt szájjal?

(m. s.)

Vörös Lobogó. 1919. március 28.

SZOCIALIZÁLTÁK A SZÍNHÁZAKAT

Most már nem csak előttünk, minden vak előtt is bizonyosság kell hogy legyen, amit hirdettünk, amit hittünk, előkészítettünk s amiért minden testi lenyomorodottságunkban verekedtünk: — egy csúf kor zárult le a szemeink előtt, egy rothadt társadalom múlt ki a páváskodó élők sorából a félhalottak közé. A múlt társadalmának gazdasági csődje teljes és megváltoztathatatlan: tudjuk, miért és hogyan. És éppen, mert tudjuk ezt, tudjuk azt is, hogy nem lehet megállanunk a hulla előtt.

A gazdasági győzelem után most kezdődik a kultúrforradalom munkája: nehéz munka; talán nehezebb az előbbinél, mert nemcsak formákat, hanem a lezárt polgári kor ideológiájába csökönyösödött individuumokat, lelkeket kell forradalmasítani, kirántani a polgári kultúra dekadenciájából, felelőtlen impresszionizmusából, s átmenteni a kommun alapokra helyezett társadalom rendjébe; átmenteni a kollektív individuum lehetőségeibe.

Itt kapcsolódik az új kultúra előkészítésének munkájába a legkollektívebb művészet: a színház. A legkollektívebb; tehát a kollektív ember nevelése, életre és saját magára ébresztése szempontjából a legfontosabb művészet.

A tegnapi színház, tudjuk, teljesen elveszítette eredeti kollektív jellegét, az emberibe és a társadalomba kapcsolódását: osztály játékosdi

volt. Most, a fenntartó osztály megdőlésével ez került vissza elsőnek oda, ahonnan a görögöknél elindult. A színház szabadult fel elsőnek.

Szocializálták a színházakat.

Ez azt jelenti: — a színház a közönségé, a közösségé, az osztály nélküli társadalomé lett. A *dolgozó* társadalomé, amely többé nem azt akarja látni a színpadon, milyen a *nem-dolgozók* elősdi életének pompája, hisztériája, hanem meg akarja tanulni, milyennek kell lennie, hogy kell élnie, hogy valóban éljen, hogy jól éljen: emberien és egészen. Tudni akarja, nem csak az élet hagyományát, hanem elsősorban a miértjét.

Hogy a tegnap még operettet játszó „dráma-színház” nem fejlődhet át ide máról holnapra — elfogadható. De hisszük, hogy a szocializált színházak művészi ügyeit intéző tanács a lehetőségek szerint a legjobban fogja elintézni ezt a kérdést. Hisszük, dacára annak, hogy Csathó Kálmán is benne van ebben a tanácsban, aki színházi szempontból, tudjuk: a tegnapi társadalmi rend protekció-rendszerének egyik kinövése. Hisszük, mert reméljük, hogy a tanács névsora nem végleges. És hisszük, mert tudjuk, hogy a ma világrendjének, a legkeményebb elnyomottság idején is voltak harcos megértői, tudatosítói és írói, akiket most mégis a köznek adnak íróasztalfiókba csukottságukból. Vannak munkák, melyek a márt, a holnapot hirdetik, az embert keresik, a mindig, minden társadalmi formában embernek maradt s embernek kívánczó embert.

Amíg ezek előkerülnek: propagandát!

A legteljesebb mértékben helyeseljük tehát, hogy az előadások előtt írók magyarázzák a közönségnek a mai forradalom jelentőségét, utasításokat adnak, hogyan kell élnie, mit kell tennie az új társadalmi rendben (— dolgozni, természetesen! —). De nem helyeselhetjük azt, hogy ezeket a bevezető előadásokat olyan emberek tartják, akik a forradalom napjáiig teljesen távol állottak a kommunizmus lényegétől, sőt, az-új világ-felfogás szempontjából *kompromittált* egyének. Nem helyeseljük az össz szempontjából, a *cél* szempontjából, mert közhelyeket mondani nem érdem és nem eredményes munka, csak a *lényeg* átélésének forráságával átítatott egyének adhatják meg ezeknek a magyarázó propaganda felolvasásoknak azt a primér *szuggesztív* erőt, amit el kell várnunk tőlük.

Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Gábor Andor, Molnár Ferenc, Babits Mihály, Móricz Zsigmond nem ezek az emberek.

Polgári, impresszionista, klasszikus, dekadens, nacionalista ideológiákkal átítatott emberek, akik a legjobb esetben is, csak osztályi irodalmat csináltak vagy faji, vagy klasszikus irodalmat. Kompromittált művészek, akik amellet nem is érezhetik a kommunizmus lényegét.

Vannak írók, művészek, akik meg tudnák csinálni ezt az egészséges és szükséges propagandát, vannak írók, akik nemcsak a *szovjet-kormány*nak akarnak szolgálatot tenni, hanem az *eszmének*, az egész világnak, a saját világukkal. Vannak mindenki tudja. Használják fel ezeknek az embereknek a munkáját, hogy amazok tanulhassanak addig, próbálják megélni a jövő kultúrájának *lényegét*!

Mert szó van erről is!

Polgári morállal, polgári ideológiával, impresszionista, klasszikus világ-szemlélettel nem lehet előkészíteni se az új gazdasági rend megértését,

se az új kultúrát. Mert az eltanulható formán túl mind a kettőnek van valamije, ami el nem tanulható más világfelfogással: a lényeg!

És most erre van szükség: lényegre, életre, további forradalomra az igaz ember felé, további individuális meg nem elégedésre, szemben a polgári kor megalkuvó mindenbe beletörődésével.

Hisszük, hogy így lesz!

Mácza János

Vörös Lobogó. 1919. március 28.

AZ ÚR, MINT OLYAN

Kezdetben vala az úr és teremté a hallja kend-et, a hallod-e hé-t és a hallja magá-t. Az is lehet azonban, hogy fordítva történt s nem az úr adott nevet a szolgálknak, hanem a szolgálak megalázkodása teremtette meg az úr fogalmát. A gyengébb öklűek az erősebb öklűt úrnak nevezték, hogy hátha akkor nem üt és nem vág akkorát. Ugyanezen az alapon aztán az urak megtették egymást tekintetes, nagyságos, méltóságos, kegyelmes, felséges és szentséges uraknak. Aki csak közönséges „tisztelt úr” volt, az nem számított semmit se, legalább erre mifelénk, nemzeti magyarok közt. Sőt itt sértés számba ment, ha valakit csak egyszerűen úrnak neveztek. Tessék rá visszaemlékezni, hogy ha két mágán összeveszett a nemzeti kaszinóban, vagy a parlamentben és már mindennek lehordta egymást, — amikor mindemből kifogyott, a legsúlyosabb sértéssel azt vágta egymás fejéhez: „hallja az úr!” Ha Tisza István azt mondta Andrásy Gyuláról, hogy hazaáruló, akkor még nem nagyon haragudott és Andrásy Gyula is csak vállat vont. Ha egyik gróf leszamarazta a másikat, az se sokat jelentett. Hanem ha Pista gróf úgy emlegette Duci grófot, hogy „előttem szóló Andrásy Gyula úr”, akkor már mindenki tudta, hogy nagy baj van és Andrásynak minden lelki erejét össze kellett szedni, hogy vissza ne vágjon a leggorombább sértéssel: „úr az öregapja az úrnak!” Ezekután nem lehet rajta csodálkozni, hogy ebben az országban, ahol az urak közt is ekkora becsülete volt az úr megszólításnak, a proletárdiktatúra rendelet nélkül is hamar véget vet az urazásnak. A címeket és rangokat rendelet törli el s ezzel odaértünk, ahol a franciák már régen tartanak, ahol mindenki egyformán „uram”. Mi azonban el is hagyjuk a franciákat és az oroszokig megyünk. A szovjet-köztársaság tagjai nem ismernek egymás közt urakat, csak *t o v a r i s*-okat. Lenin éppolyan tovaris, mint az a soffőr, aki az autóját vezeti. A tovaris a *m i e l v t á r s*-unknak felel meg. Ez eddig szocialista megszólítás volt, amit a nem-szocialista legfőljebb macskakörmök közt, gúnyos mosollyal ejtett ki. Most ez az egyetlen megszólítás, amelynek becsülete van, mint a francia forradalom idején a *c i t o y e n*-nak volt, vagy a római világ összeomlásakor a „christianus”-nak. Jel és vallomástétel, amelyről felismerik egymást, akik az emberiség felszabadításának világszektájába tartoznak.

Szegedi Napló. 1919. március 29.

[Móra Ferenc]

Ki vagy, te fölszegett fejű magyar,
Friss reggelek harsányszavú dalossa,
Ki minden percben új vihart kavar,
S a kék levegőt gyors lábbal tapossa?

Ki vagy, te álmok felhő-kocsiján
Hús végtelenbe ringó, érces ember?
Kinek magasztos láng minden silány?
Ki titkokat szegez vak értelemmel?

Mint hogyha más kacagna, sirna túl,
Megdöbbenek — nem ismerék magamra!
Körül a földgolyó vad harca dúl
Szép Európa bús halotti kamra.

Volt énem, kiszakadva, ott lobog
Sötét lángoszlopként az éjszakában,
Boltozat tartó bazalt-oszlopok
Dörgő erdjén tántorog hazátlan.

Vörös fényrozsa marja az eget,
Hogy hajnallá szakadjon éjszakája
Változó lelkem vérsíkkal szegett
Sötét bársony palástot ölt magára.

Két szín harsog most át az életen:
A gyász sötétje s a harag pirossa.
A gyász hatalma már nem végtelen:
Mert a harag véres hajnalba mossa.

S a percenő hajnal piros ködét
Verdesi lelkem álm-madár szárnya;
Veri, mint zápor, szakadó sötét,
Mintha nyiló pokol torkába járna.

Nem sclypit már itt pelyhes szerelem:
Üzekedő fajok vad násza tombol.
A világ-egyetemet ölelem,
S csillag-csókok szakadnak homlokomról.

A kis kerengő örömök botor
Serege belefut a bős vízbe,
Melyeknek árja népeket sodor,
Ől s teremt haragja, s cifra kedve.

Csak nagy betűkkel írjuk vágató
Indulatunkat az ég homlokára —
Olvasd le, léttelen Mindenható:
Mit zúg feléd ez óriási tábla!

Minden megnőtt. Szörnyű falábakon
Dobog az idő szelleme fölöttünk;
Kis cserjebokrunk most zúgó Bakony,
Roppant kalapács égre dobott öklünk.

Szakad az ősi hit, mint rossz selyem,
S csapkod a proletár-gőg vörös vászna,
Lágy ima lappang templom-perselyen,
S kántál a düh, a Holdig hahotázva.

Én, mint az örült napok szelleme,
Új világ végén lóगतom le lábam.
Korbácsol bömbölő vihar-zene;
S dalt jajgatok vágyaim távolában.

1919. március

Oláh Gábor

JER, ÉDESANYÁM

1. Jer, Édesanyám, bánat asszonya,
A lassú kínok barlangját feledvén:
Odakinn, nézd, hogy lángol a világ,
Valami új Isten szent kedvén.
2. Szomorúságod gyász ruhája már
Olyan fakó, mint a szegény becsület;
Jer, öltözzünk az öröm pirosába —
Kinn az élet ünnepet ület!
3. Eljött a nagy kor: az ítéletek
Haragok tengelyén gördülő napja,
Most görbül a bűn vas sarkunk alá,
Most csap a láng legmagasabbra.
4. A tisztító láng jókat, rosszakat
Két félre vált, s míg a gonoszok égnek:
Az igaz lelkek fehér szárnyakon
Csupnak a magasságos égnek.

5. Ott fenn, a messzelátó lét nagy ormán,
Áttekintjük az újuló világot,
Melyet káoszából igazságos renddé
A büntető szeretet vágott.
6. Nézd, édesanyám, ez mind a tied:
Ez a te elrabolt, remek világod!
Óh, nézz be lelkednek lelkébe, sokáig,
Addig tied csak, amíg látod.
7. A te szent lábad alá alázattal,
Simul a hajdani vak gőgös márvány;
Bús fejed olyan édesen öleli
Ez a színes virágszivárvány.
8. E méltóságos, zsongó hang-folyam,
Nagy szellemek dallamba törött álma,
Neked zeng csak, óh, bánat asszonya,
Vezeklő imádságra válva.
9. E tornyos paloták tavaszi kedvvel
Megindulnak s lebókolnak eléd;
Ez a sok elszórt víg nap: mind tiéd,
Anyám, ez a nép: a te néped!
10. Óh, karold össze egy nagy öleléssel
Ezt a neked hajlongó szép világot!
Zárd be lelkednek titkos rejtékébe,
Addig tied csak, amíg látod.

1919. március

Oláh Gábor

FORRADALMI TÜZEK

Körbe kerengtek a rabok. Nehéz daróc lomposította a járásukat. Galambokkal szórakoztak. A rabok között volt egy tejfölösképű, akinek vállára nagy bűn nehezedett s a rabtársak is csak félős tekintettel néztek reá, mint akire hosszú esztendőök szenvedése vár.

Szopora mozdulatokkal dobott ő is morzsákat a galamboknak. A madarak pedig hálásan kapkodtak a kesernyés darabkák után, mert bizony ők is megsínylették a gonosz, még akkor is dúló háborút. Az egyik galamb azonban csak kevéssé vett részt ebben a küzdelemben s szeme minduntalan annak a rabnak tekintetével találkozott és a két bánatos nézés sokáig akaszkodott együvé, úgy hogy mire vége volt a sétának, a

tejfölös arcú rabnak még nehezebb lett a szíve, mint amilyen nehéz daróca volt.

S mikor becsapódott mögötte a cella vasajtaja, nagy áhítattal és önmagába néző tekintéssel merült el a szent könyvbe, melynek fedelén az új testamentom szavai világítottak.

Egyszer ím koppan az ablak s az ismerős galambszemek bámulnak reá. Egy rebbenés s most már az asztalon berzenkedik a galamb. A fiú pedig reámutat az írásra, melyen ezek a szavak voltak: „Szeressétek egymást gyermekeim”.

A madár pedig vidáman felrugaskodott s a másnapi sétán már nem látta komoly szemeit.

És hónapok múltak el, de egy napon zörren az ablak. De jaj, a galamb, megtépetten, zúzott szárnyakkal, vértől szutykosan és felpertszelt városok pernyéivel a tollai között zuhant be a cellába. A bús szemek egymást nézték. A rab megsimogatta szelíd szemét „ez hát a szeretet?” Lecsüggedtek.

A napok szürkén peregtek tova. De a rabnak szemében új tüzek vörösödtek. Ziháló melle új hajnalok pirosát érezte. Bódultan leste a tavasz rengését. Cellájában új tanok, új hitek, új lobogások szorították a falakat.

A hű galamb pedig leste a rab szemének csillogását, s egy napon oly kérlelően nézett a szemébe, hogy az megértette, mit kell csinálni. Félre dobta a szent könyvet, s ceruzájával felírta egy tiszta lapra:

II. Internacionálé.

A galamb szárnyai zuhantak. Ő pedig boldog számítgatásokkal számítgatta, mikor jön a felszabadult emberiség hírvívőjeként a madara.

De hajh . . . A szürke ólmos alkonyon zuhant be hosszú idők múltán a galamb, s le kellett hunynia szemeit, mert oly rémes volt az eléje táruló látvány. A mindenséget átfűrő szárnyak összezsinegelten, nyelve barbármódon, csőréhez ragasztva, s az egész teste a Megalkuvók zsírjától csillogott.

Nagy keserűség fogta el a rabot, de a szürke alkony hirtelen kivörösödött és a lehúnyó nap bíbora becsurgott az ablakon. Melle zihált és nézte, mint lobban ki a vérvörös, galambja szemében.

Felujjongott. Megsimogatta a hírvívőjét és meleg kuckóba rejtette el. Hosszú fáradtságos munka volt, míg feloldódott a nyelve, míg sikerült lehántani a jóllakott Megalkuvók zsírját és kibogozni a csalfa demokrácia jelszavainak zsinórjait.

A drága madár már próbálgatta szárnyait s csapongva kerengett a rácsozat körül . . . Várt. De a fiúnak elfogyott már minden ténája s a ceruzával sem lehetett egy vonást sem írni. Várt . . . De a galamb türelmetlen volt s hiába simogatta megnyugtató biztatással, az dühösen ívelt fölfelé. De a kézben maradt a toll s kis véresebb csillog. Felvidultak a szemek s lassan írta a papírra s a saját vérével keverte a színeket: Világforradalom.

S messzi íveléssel zengett a magasha. Országok rázkódtak meg. Roppant dübörgéssel rengtek a házak. Vad indulatok fröccsentek. Vér is csurgott. Fegyverek is recsegték.

De a galamb mégis szűzifehéren tért meg a cellába és egy újjászületett világ pompázó képét hozta a szemében.

Mikor a fiú fehér, megtört kezével simogatta a galambot, nagy könnyűséget érzett. A galamb lassan emelkedett s már nem érezte cellájának szűk falait, sem a fekete rácsokat. . . Szállt . . . szállt . . . Már nem volt teste, hanem, mint valami illat terjengett s töltötte be az egész Mindenséget.

. . . Mikor pedig reggel nagy zörgéssel benyitott a foglár, a széken csupán a nehéz darócot találta, dühösen ráncolta homlokát és felkiáltott: „biztosan valami gonosz kommunista műve” de mikor megnézte az ablakot és a rácsot is, szabályszerűen feszült a falban, keresztet vetett s nagy foházkodással rebegte: Krisztusom!

— Az ilyen helyekre mindig a legkésőbbben ér a szabadságot adó forró és tüzes forradalom.

Lékai János

Az Ifju Proletár. 1919. március 30.

VISSZAMENT A PÁRTI

A másik héten egy csillár alatt mesélték, hogy egy párti visszament. Azért ment az a párti vissza, mert már a másik héten tudva volt, hogy a Pénz üdvössége ellen gyilkos merénylet készül. Annak az illető vőlegénynek úgy volt, hogy nagy pézt hoz majd a menyasszony az ő szép két fehér kezében. Igen, hát az az illető vőlegény megüzente a menyasszonyos házhoz, hogy hát ő meggondolta magát, ő most jelenleg ez idő szerint nem szándékszik megnősülni. Pedig már úgy volt, hogy most ezen a héten szerdán megesküsznek.

Gondolnám én, hogy istenem istenem mi nyilallott el vajon a szívében, vagy mi lobbant el vajon az eszében ennek a vőlegénynek, ennek, aki az esküvője előtt hat, vagy öt nappal arra jut, hogy azt mondja: nem! Az élet, az hogy elevenen élünk itt rángatható tagjainkkal, a kemény és lágy földet megüthetjük a sarkunkkal, hogy szólunk, nézünk, hallunk, hallgatunk, érzünk, alszunk és álmodunk, az mondom valami nagy nagy nagy csuda dolog, nem is tudok most afelől szabad lélekkel eszmélni, afelől, hogy milyen csodálatos csoda az embernek itt való egyetlenegy anyaszült élete. Gondolnám én, hogy mi lehet az vajon, miféle zavarodás, szédülés, villámlás, vagy borulat, az hogy a menyasszony elé menő ifjú ember egyszer csak megáll és elfordul. Talán megkapta szívének szívét és abban fájdalomnak titkos rezzenetét sejtette meg? Hogy talán nem ez a leány az, akiért a füves földre futott ő, talán nem ez az, talán másik valaki kít keresni kell tovább a világ részein a hegységek között? Talán a helységeknek és mind a helyeknek özön Éváira talált emlékezni, kik széna szőkék és sötét barnák és őszi vörösek és vihar feketék és árvalányhaj sárga selyem hajúak, annyi más színök és más csók hangjok és más édes szemök van azoknak? Talán megragadtak annak a vőlegénynek a talpai a földön és férfi termete körül, melyben szív áll, bús és mámorosító esztelen hév forgószél futtatta köröskörül a leányalakokkal rakott

természetet? Talán a végző Halálra ment tiszta gondolatja s megragadta szívét a vőlegény, összefacsarta szenvedélyes jobbkezeiben, úgy hogy a vér esett a szívéből és úgy kérdezte lelkétől: mi lehet az örök szerelem, mi lehet a nő, kit életemnek ágyába plántálok, mi lehet az hát ha az ember a Halálé? Lehet igaz a szerelem?

Jaj nem, nem. Az a vőlegény, azt mondták, azért gondolta meg magát, mert attól félt, hogy a lánynak elvesz a hozománya. Ennek a vőlegénynek a hozomány nélkül nem kellett az ő menyasszonya. Lehet, hogy ő az ő hite szerint szerette ezt a leányt, de mégse veszi el hogyha nincs már hozománya.

El nem hinném az emberi világból az ilyent hogyha most hallottam volna legelőször. De már a volt világban is hallottam ilyen esetet nem is egyetlenegy, hogy a hozomány körül hiba lett és arra visszament a párti.

Volt, volt biztosan világ mikor a pásztorlegények háton heverték és furulyáztak és szőrös kecskebőr volt az egyenruhájuk, mikor nem értették vón az ilyen újságot, hogy: visszament a párti. Lesz, lesz világ úgy álmodja az ember, mikor megint kecskebőrben járnak és heverésznek majd pásztor vőlegények, akkor se fogják megérteni mit tesz ez, ez hogy visszament a párti.

De ezek, ezek itt, akikkel most történik az élet, ezek sem abban a múltban sem abban a jövőben nem élhetnek. Ezek fölött az ifjú teremtések fölött vigasztalhatatlan vagyok. Szívem nem magántulajdon, szívem fel van osztva annyi holdra, ahány lélek csak van a világon.

(sz. e.)

Az Est. 1919. március 30.

ÚJ ISTEN

Micsoda csend!
Fenn a horizontok fölött
Az új Hadisten megjelent.

Rémarca: tűz,
Világölő karja: láng,
Magasat, mélyet egybefűz.

Ruhája: vér,
Élet-halál sujtása rajta,
Földből támad és földbe tér.

Lever s emel,
Megcsókol s megver, úgy, amint
Ki mit kér, vagy mit érdemel.

Oly végtelen
Hatalma, mint szív-sarkokat
Forgató világ-szerelem.

Ha felmosolyg:
A földcsillag bús homlokán
Tisztább örömök fénye bolyg.

Ha szent harag
Rengeti lelke öbleit:
Hegyeket mély tengerbe rak.

Új Isten ő!
Alatta múltak árja zúg,
S kezében reszket a Jövő.

1919. március

Oláh Gábor

GORKIJ MAXIM ÜDVÖZLETE

Gorkij Maxim táviratot intézett a Magyar Tanácsköztársasághoz, amelynek szövege így hangzik:

„Szívből üdvözlünk benneteket. Új élet virradt ránk, példátokat rövidesen az egész világ követni fogja.

Gorkij Maxim.”

Népszava. 1919. március 30.

OROSZ HANGOK

A tavaszéji szél messzire kergette a holdat, deréknyi gallyakat tördel, észak hidegét fújja. Hűvös a tavasz, mint Oroszországban.

A holddal együtt száműzi a szél azokat a többé már soha sem látható alakokat, amelyek kis árnyak, hosszúszakállú Manók, megráncosodott vén emberkéek, kuporgó szellemkéek ruházatában gunnyasztottak a könyvtárban, ahová álomtalan, szeles, nyugtalankodó éjszakán megnyugvást megy keresni a virrasztó. Minden könyv, (nyomtatták bár a váci süket-némák betűivel a múlt század derekén, vagy akár tegnap) olyan messzi világról beszél, amilyen messze a hold van a földtől, a hajótörésből megmenekült ember mesélgetése az unokáknak, — messze, mint a falomb, amely ősszel lehullott, messzebb, mint a füst, amely a kéményből elszállott

A dermedt, jégvilággá váltott, mamutcsontvázú tegnapi világról hol-
tan szólnak a könyvek.

*

Ifjúkorom után (amikor még a nőket nem szerettem úgy, mint az orosz írókat), ismét a muszka költők vonzanak. Milyen kár, hogy a modern, a mai orosz irodalom alig ismerős nálunk! Még névszerint is alig tudjuk Sevcsenkót, Frankettit, akik a Lunacsarszkij vonattal elmennek az Uralig, a Kaukázusig, hol „tevék pihennek szirt tövében, — repül a cserkesz könnyű ménen, — utána vándor-kalmuk néz, — körüle, juhnyáj legelész...” A legújabbak közül: Gorkijról tudunk legtöbbet, de milyen messzire van tőlünk ő is, holott úgy kellene ismernünk, mint a testvérünket. Milyen szomorúság nem tudni oroszul, most, amely nyelvről Gogol mondá: hogy könnyű és testnélküli, mint egy lélekjelenés. Bérczy Károly (régí magyar író) megtanult oroszul, midőn Puskinnek egyetlen strófáját olvasta. Az ő aligha elfogadható fordításában ismerjük a költőt, aki bár a cár barátja volt: mégis verset írt a Szabadsághoz már 1820-ban, amiért öt esztendeig távol kellett lennie Moszkvától. Ambrozovics Dezső, aki az isteni Csehov ködszomorú világába vezette a magyar olvasót: néhány hét előtt ejtette ki a fordító-pennát kezéből. Szabó Endre, akit a Szanin miatt bezárni akartak a régi Pesten (mikor még az ifjakat kolostorban nevelték és a lányok a gyertyabélben keresték ideáljaik arcát), hetven esztendő. Szovjet-Magyarországon valóban nem lehet kívánni a hetven esztendősektől, hogy dolgozzanak. Almásy László, minden orosz próza apjának (Gogolnak) fordítója, már régen letűnt a horizontról. Elmentek a fordítók együtt az írókkal és a regények alakjaival. Fekete gyászkezmével van bevonva a könyvtár a régi Oroszország felett. Írók, — akik egy századig lúdtollal és „szláv-szomorúsággal” írták meg az orosz ember és föld regényeit: egykor úgy menekültek gyönyörű és rajongott hazájukból, mint manapság azok bujkálnak a setétségben rengő országutakon, vámsorompók környékén, akiket egykor tábornoknak, nagyhercegnek neveztek. Száz esztendeig tartott Oroszországban a mai forradalom előkészítése. Minden könyv, amit az elmúlt században orosz kéz írt: titkos propagandája egy közelgő új világnak. Minden szomorúság és mélabú, ami az írók szaván átreszket: szerencsétlen hazájuk megváltásáért volt. Száz évig nem nevettek, kacajra sem fakasztottak az orosz nők. (Vizin D. volt a humorista, de az még a 18-ik században élt.)

Amint elmúlt a sánta lova bűbájossága, Kalózát (nagyanyánk szerel-
metes Konrádját) és Childe Haroldját felejteni kezdik Oroszországban, az E. O. párbajban elesett írója felett elmondják a forradalmi gyász-
beszédet: egyidőben kezdetét veszi az írói munka, amely száz év múlva a mai Szovjet-köztársaságot hozza létre. Hazáját korholva védi és féli minden orosz sor, amely napvilágot lát. Baden-badenben (száműzöttségben vagy mulatva az „oroszok fajánál”) Oroszország gyászáért, igazságtalan-
ságaiért, léhaságáért, tudatlanságáért, rabszolgaságáért szomorúak az orosz írók. A boldogtalan Turgenyev, akit a burzsoá műítészet szívesen soroz a könnyen olvasható romantikusok közé, holott már akkor úti-
laput kötöttek a talpára hazájában, amikor még nem írta meg a A füstöt,

az Apák és fiúkat: szinte hontalanul hal meg, miután csendes, naiv öregségében esténként trick-et játszik az énekesnő férjével. Minden regénye, még a legértelmesebb is, szomorú vádirat a régi Oroszország ellen. Gogol, a legrosszabb: Bulyba Tárászában magasztalja ugyan a kozák-világot, dicséri fáját, ámde a történelmi regényből is búsán konganak a harangok a halálraítelt régi világ felett. „Úgy szeretni, mint az orosz képes: aki nem számít, hanem egész szenvedéllyel szeret. . . nem, úgy szeretni senki sem képes.” „Várjatok csak, eljő az idő, midőn megtudjátok, mi az az orosz hit. Már most is érzik a közel s távol népek . . .” így hal meg Bulyba Tárász, a kozákvezér. A dnyeperi habléány és a Zadéka Márton (az álmoskönyv) divik még az orosz síkságokon: az írók azonban fáradhatatlanul költik gyönyörű regényeiket, amelyeknek végcélja az emberi szabadság. Mint a bomba, robbant: Dosztojevszkij. Tolsztoj Leó, az emberiség megváltója: mindig csak arról ír, milyen szerencsétlenek az oroszok.

*

Vajjon mit írnak most az orosz írók?

Milyen kár, hogy a testvér-nemzet irodalmát nem ismerjük napjainkban!

Krúdy Gyula

Magyarország. 1919. március 30.

A KOMMUNISTA IRODALOM

A kommunista világszemlélet azt az irodalmat, amely máig élt és terjeszkedett, megveti. A legjobbjait ennek az irodalomnak, művészi kvalitásuk révén elismeri, de korántsem értékeli úgy és annyira, mint azt a polgári ideológia jegyében született kritikák, maga a polgári olvasóközönség s az úgynevezett; irodalmi közvélemény tette. A magyar írókban itt-ott buzgott föl valami forradalmiság, — nem szólván most néhány korai írónkról, akiknek tisztesség adassék! — de ez a forradalmiságuk elcsüggedt, a környezet, az intézmények, az irodalmi élet és az élés által korrumpálódott. Bizony, a magyar irodalomra, — a néhány forradalmi írón kívül — alig lehetne ráfogni, hogy látta, vagy csak sejtette is, hogy mi van és mi készül a világon, még kevésbé, hogy azt, ami készül, ami immár kézzelfogható valóság, előkészítette volna. A magyar íróból hiányzott az agitatív erő; hiányzott felismerése az őt környező világ egész konstrukciójának, az erkölcsi állásfoglalás, egy heves, szinte szándéktalan, de mégis indulattal küzdés ellene, ösztönös kárhoztatása annak, aminek tudományos felismerése alapján is vesznie kell — és áhítása miatt az emberiség minden derékje, minden proletárja küzdött.

Bizony, megrostáltatik ez az irodalom és kevesen hullanak át a rosta likacsain.

Nagy Lajos

Színházi Élet. 1919. március 30—április 5.

Rabország fáradt, lázadó pogánya,
Új isten! — Voltam sokáig papod,
Ki hirdetett, s benned pihent meg álma
Lázárok élén ismersz? Itt vagyok.

Vártalak rég a csillagos Keletről,
Mint ki vonatot les morajló sinen,
Bizton közelgő, roppant szekeredtől
Rengett, vonaglott régen a szívem.

A teljesülés szent borzalma rajtam,
Mikor ledől a pénz oltára mind,
S minden Lázárok egy örök csapatban
Megfojtják végre dőzsölő Kaint.

Arany testével puffedt dögre váltan
Vonaglik most a haldokló Moloch,
S Lázárok útján bibor glóriában
Szorongnak már a koldus boldogok.

Kik új világod íveit feszítik,
S földre szállnak álmodott egek,
S ha kevés is jut nekem már a sírig,
Lázárok útján boldogan megyek.

1919. március

Dutka Ákos

HISZEK . . .

Hiszek tebenned, föld, szülőanyánk,
Verejtékünk és vérünk bibora
Hullott reád és hizlalta rögd,
Te nem lehetsz a sorsunk ostora,
Te velünk leszel!

Hiszek tebenned, testvérünk, acél,
A mélységből, hol poklok tüze ég,
Kivájtunk, hogy a szikla is nyögött
És ma te kard vagy, eke és kerék,
Te értünk leszel!

Hiszek tebenned, tűz, villámerő,
Hiszek tebenned, minden elemek,
Hatalmas víz, hajókat tördelő
Légáram, melyen szárnyas gép lebeg,
Te szárnyunk leszel!

Hiszek tebenned, föld kincse, kenyér,
Te fák gyümölcse, benned is hiszek.
Kelet, Nyugat, Észak és Déli táj,
Messze tájakon testvéri szívek,
Hiszek, hiszek!

S hiszek tebenned, felgyúlt nagy tavasz,
Mert forradalomnak márciusa jár
És föld, acél, villám és tűz fölött,
Hiszek tebenned, Vörös proletár,
Hiszek, hiszek!

Várnai Zseni

AZ ÚJ SZÍNHÁZ

Még egyszer visszapillantást vetettem a színházra, melyben narancs-színű villanygyertyák égtek és bordó bársony-zsöllyék terpeszkedtek. Néha az ember úgy tekint az előtte álló tárgyakra, mint egy idegen, messze a jövőndő mélységeitől, a történelemtől. Úgy éreztem én is, hogy a színház, melyet a tőke — a külsejében — felpiperézett s a kiváltságosoknak hozzáférhetővé tett, a múlté. Bonbonniere-nek, kamarajátékszínháznak, aranydoboznak, gyémántskatulyának, bársonykalitkának nevezték egykor, még tegnap is, de a jövőndő aligha kegyeli az ilyen helyeket. A bolsevik-színház szilárdabb alapra épül majd, levegősebb tér kell majd a tragikus játékára s aréna a néző befogadására is és úgy tekint ezekre az intim elfinomult, kis színházakra, mint azokra a csere-bere játékokra, melyeket unatkozó főnemesi kisasszonyok fabrikálnak maguknak.

Miért nem volt ennek a kornak igazi — mélységesen mély — drámai művészete? Egyszerűen azért, mert erkölcstelen volt. Magunknak se mertük bevallani, hogy milyen pöcegödrökön épült fel a társadalom, az elnyomásnak, kiuzsorázásnak, lélekvásárnak milyen trágáján nyíltak ki a mai vagy tegnapi műveltség és művészet aranyvirágai. Leprája az emberi morál szava. Akik valamiként hozzámertek nyúlni a régi polgári rend hazugságaihoz, csak részleteket hangsúlyoztak és mondani-valójuk elsikkadt a következetlenségükben, mert félig erkölcsösnek lenni, az annyi, mint egészen erkölcstelennek lenni. Az álszent társadalomnak néha rossz lelkiismerete volt, melyen úgy óhajtott enyhíteni, hogy a sebeket és a tályogokat szépségflastrommal ragasztotta be. Nem gyógyultak be alatta, de legalább nem lehetett látni. A tőke, a pénz, a hatalom kényelmesen füstölgött tovább villanyos és fűtött gépkocsiján. Húsz fillért vetett az aszfalton didergő koldusasszony kötényébe, ingyen tejet és ingyen kenyeret osztott szét az inséges gyermekeknek, pazarul berendezett hadikórházakba várta haza a nyomorék katonákat, kiknek jutányos műszemet és művétagokat adott örök emlékül, de arra sohase gondolt, hogy a koldulást intézményesen megszüntesse s feleslegessé

tegye a gazdagok leereszkedését és a hadikórházak pihés dunnái helyett a békét nyújtsa a boldogtalan zselléreknek. Moslékban fulladozott ez az egész társadalom. Nem volt emberi öntudat, csak osztály öntudat. És amint a tőke a lelkiismeret görcsében, az aranytéboly *lucidum intervallumában* jótékonykodott, az úgynevezett modernebb dráma is csak alamizsnálkodott. Megmutatta az igazságtalanság egy részét — egy-egy szegény és nyomorult életét — de nem vonta le belőle a következtetést. Odadozta a kalapjába az érzés alamizsnáját. Csak az érzésig jutott el, de addig a megismerésig, hogy mindez tarthatatlan és tűrhetetlen, hogy élni ilyen módon tovább egyetlen embernek se lehet, a lázadásig sohase emelkedett. Hiszen a régi színház nézői legfőlegbb könnyezni akartak a páholyaiban, de előadás után okvetlen aludni is akartak.

Igazán nem is bolygattuk meg az álmukat sohasem. A tizennyolcadik században a színpadon mindenki — még a polgár is — úgy gondolkodott, mint az arisztokrata s úgy beszélt, rimes, sormetszetes alexandrinusokban. Aztán a tizenkilencedik és huszadik században mindenki csak a polgárság gondolatát és érzését visszhangozta. Mi, akik ma élünk, nem is tudjuk, hogy valójában mennyire polgári volt minden művészetünk. A tőke csíráján mindent szolgálatába szegődtetett. Az író, akit gyermek-kora óta nevelt, észre se vette, hogy évek során micsoda gondolatokat és kétségeket vetélt el, nem látta, hogy miben korlátozta szabad mozgását. Igen, a tőke ponyvája lett a divatos „irodalom” és a „jó színház”. Itt megengedték, hogy csiklandós szellemmel nyúljanak a kényes kérdésekhez és kuplékat énekeljenek a vérbajról, de az emberiség ordító fájdalmát, lelki és nemi nyomorúságát már tilos volt feltárni, mert ez „ízléstelen” és „kellemetlen” volt. Egy francia lélekűbűvár könyvet írt az utolsó évtizedek nagy színházi sikereiről. Kimutatta, hogy a népszerű darabok sikerüket kilencven százalékból vagy a nemzeti örületnek, vagy a burzsoá-szempontjuknak köszönhetik. Példáért nem kell messzire mennünk. Egyik legsikeresebb darabunk az volt, mely egy szegény szerencsefi váratlan meggazdagodásáról szólt. Íme a tegnapi kor ideálja, emelkedettsége, becsvágya. Az éhes disznó a színházban is makkról álmodott. Pénzről vagy olcsó szerelemről.

Sajnáljuk ezt a művészetet és ezeket a színházakat? Tíz éve hirdetem minden írásomban, hogy a „polgári” drámának vége. Utolsó nagyja Ibsen, aki már klinikai képet ad bomladozó társadalmáról s hősei betegek, öngyilkosok és agyalágyultak. Hiszem, hogy a bolsevik színház, mely majd egy gátlás nélküli, erkölcsös társadalmat tud a háta mögött, annyi idő múltán újra állít valamit és nem kell mesterségbeli ravaszságokhoz fordulnia, hogy hatni tudjon, sem pedig egy kis színházban összegyűjteni az értőket, kikhez csak bonyolult érzések tolvajnyelvén lehet beszélni. A tettek után következik a tett művészete, a dráma. Újra arénák és cirkuszok fogadják be a nézőket és a dráma ismét oly egyetemesen emberivé válik, mint a görög aranykorban.

S a színház pedig nem „szórakozóhely” lesz, de az áhítatnak, a szabad és erkölcsös embereknek a temploma.

Kosztolányi Dezső

Színházi Élet. 1919. március 30—április 5.

RENDELETEK A SZEGEDI PROLETARIÁTUS SZELLEMI FEJLŐDÉSÉNEK ELŐMOZDÍTÁSÁRÓL

Rendelet

Hogy a városi színház kultur-rendeltetéseinek megfelelhessen, elrendelem, hogy hetenkint kétszer igen olcsó helyárok mellett munkások részére tartassék előadás. Az előadások rendezésével s a műsor összeállításával Juhász Gyulát bízom meg, aki ezt a megbízatását a színház vezetőségével együtt fogja gyakorolni.

Dettre népbiztos

*

Rendelet

Hogy a munkásosztály tagjainak könyvek iránti érdeklődését minél inkább fölkeltsem s hogy érdeklődése komoly s a mai kornak megfelelő irányítást nyerjen, könyvismertető előadások tartását tartom szükségesnek. Ezek az előadások munkáshangversenyek keretén belül lesznek megtarthatók. Az előadások megszervezésével Móra Ferencet bízom meg.

Dettre népbiztos

Szegedi Vörös Ujság. 1919. március 30.

EGY ÉLET TÖRTÉNETE

Megölöm magamat

Július első vasárnapján egy szegény ördög — lehetett úgy negyvenéves — fegyvert fogott egy negyvenéves úrra és golyót rőpített a szívébe. A szegény ördög és a gögös úr is — én voltam. A bíró, aki ítelt, a hóhér, aki végrehajtotta az ítéletet és az áldozat — én voltam. Meg kell ezt érteni, bár nem valami egyszerű dolog, ha valaki — különben józan ésszel — úgynevezett öngyilkos lesz. Különösen ha első a fajtájában. Tudtommal én voltam az ős a nagy családom nem homályos történetében. Nincs mit büszkélkednem benne, hogy én voltam az első.

Szép sorrendben, oknyomozó módon fogom kikotorni bensőmnek minden zegét-zugát, hazugság, utálat és önrésztét nélkül. A korszak, e nap, különösen alkalmas a férfias munkára, csak arra kell vigyáznom, hogy az elmúlt időkre ne kenjek többet, mint amennyit megérdemelnek, ugyanis elég bűnük van minden rosszban, szerencsétlenségben és különösen ostobaságban. De ízlésem és egy sajátságos ösztönöm, amelynek neve még nincs és én se tudom, hogy szólítsam, eltilt attól, hogy a ma uralkodó eszrnék hőséne és áldozatának állítsam be magamat. Nem voltam az, hanem egyszerűen csak korunk, akkori korunk hőse. Tele megvetéssel a gonosz pénz iránt és telve szeretetével mindannak, amit a pénz elszórá-

sával meg lehet szerezni. Tizennyolcéves koromban kerültem Pestre, hogy itt valami legyek, tizennyolc forint volt a zsebemben és a pályaudvar kapujában balról az egylovas, jobbról a kétlovas bérkocsikat láttam. Gondolkozás nélkül a fiakkerbe ültem. Ez sok mindent megmagyaráz, főképpen pedig azt, hogy nem lettem puritán; az-az igaz író. Pedig ma, ahogy a tizennyolcéves fiatalembert látom és nézem, — mindent tudok róla, szegény, de kedves nagymájú kakasról — lehettem volna. (És hogy nem lettem; ezennel bocsánatot kérek tőle — magamtól.)

Sorrendet akartam tartani és már is látom, nagyon is korán kezdtem a sort. Gyerünk a közép-re, még csak annyit kell lejegyeznem, hogy önkívégzésem filozófiája mégis csak az, hogy a bennem rejlő erőt és akaratot, hasznosat és szépet, a magam tökéletlensége és az akkori viszonyok nem túrték. Deviáltam, mint egy golyó. Azonban ez finom bölcsélet, talán nem is egészen igaz. De voltak durva tények, amelyek a gyönyörű regelen a semmeringi völgybe üldöztek el, hogy cselekedjek. Az első ok az volt, hogy megaláztak, elkergettek a hírlaptól, ahol húsz esztendeig egyfolytában dolgoztattak. Főképpen vezércikket írtattak velem, bár politikai meggyőződéselem, tudásom nem volt. Igaz, ilyesmi nem volt a szépfejú és jószívű gazdámnak sem. Sok jót, de rosszat is tudnék róla írni, de a fia él és az becsületes és munkás ember. A belletrista tollam áldoztam fel az ocsmány munkának, de nem mentség nélkül: azt az árut, amit szállítottam, jól fizették, bensőséges érzést nem követelt tőlem, nem profanáltam vele a magam művészetét és a bennem hamu alatt elfojtva égő írói parazsat és — a cikket nem kellett aláírni. És itt meg kell dicsérnem a toll szerény mesteremberét: nem akart publicista hírébe kerülni, képviselő vagy ilyesféle másfajta gazember szerepet vállalni. Klubba, parlamenti folyosóra, jogtalan, de könnyű pénzszerzésre, vagyonra vetemedni. Nem egyszer kívánták tőlem, hogy oda írjam a nevemet, mint bűntárs. És csak nemrégén tudtam meg, hogy az éles és vad politikai cikkeim java főképpen arra való volt, hogy kormányzatok, főként azoknak, a titkos pénztárait fúrják meg velük. Ha tudtam volna, hogy a nyomorult bért ilyen pénzügyi manipulációból kapom, kényes természetem miatt bizonyos, hogy visszamenekülök Gyulára polgármesteri írnoknak.

Szégyenteljes keserű emlékek! Csak a vad tormának van olyan íze, mint amilyent én most a szájamban érzek. És testileg is lerontott ez a munka. Hány és mennyi éjszakán át feküdtem a szerkesztőség piros — poloskás — díványán, éber-álomban várva, amíg az én kedves fejű emberem, a főszerkesztő magát kikártyázva — szegény jó ember majdnem mindig vesztett — megjött a nemzeti kaszinóból és megadta a témát. Akkor három óra is volt hajnalban, de nyárétszaka, amikor az urak odahaza a mezőgazdálkodást nézték, estefelé is megkaptam a feladatot, sőt vacsorálni is elvitt, pezsgőt is hozatott és ezért az isten áldja a tipikus magyar nagy úr hamvait. Milyen jól bánik velem, gondoltam akkor és ma tudom, mennyit ártott, mennyit ártott. És még ma sem gyűlöletes az emléke és ezért még ma sem tudom, hogy nem jobb volna-e ama kor-szak hőseit agyonverni, mert még ma sem tudunk megkeményedni. Igaz, hogy annak az időnek és az embereimnek volt valami charme-ja. És sokkal rothadtabb volt, minthogy kegyetlen tudott volna lenni.

Nem is ők kergettek el. Egy egészen más típus. Egy bank-szociológus és szépirodalmi financiér fia, tudatlan, sőt iskolázatlan, majdnem félbenmaradt fiú, akit megtett a lap igazgatójának. (A hírlapot egy osztrák banktól kapta ajándékba, hogy csináljon belőle valamit, de úgy, hogy ő is, a bécsi is keressen rajta valamit.) Az igazgató egy szőrösképű csenevész fiú, még magyarul se tudott akkor, nem volt tehát oka arra, hogy írásaimat megvesse vagy utálja. Legfeljebb otthon az atyjától hallhatott ilyesmiket.

— Villemessant, a Figaro híres kiadó-szerkesztője, bizonyos év-maximum után elküldte a régi munkatársakat és újakat szerződtetett. Fiam, ez a váltó-gazdaság!

— A Bródyt megint letiltották, végrehajtók árverezik. Nem lehet tőle élni. Ez a rendetlenség...

— Kiírta magát. Salgó doktor azt mondta, hogy kímélni kell, különben... No?

Valaki egy-két szót is ejthetett értem. Talán az öreg, aki a nagy tudásával, humanista, sőt szépirodalmi szocializmusával jött ide a németek közül, hogy a magyar politikát megfejtse. Még ma is gyakran álmodom róla és bizonyos, hogy puha zsidó szíve volt. De a fia, bár más hiten, látszott amolyan harmadrendű zsidónak. Nem kívánom sérteni, csak jellemezni és ehhez van jogom. Különösen, hogy tudom, mint lépett életembe és mint lett egyike azoknak, akik a kezembe adták a fegyvert. Valami kicsiny anyagi ügyön vesztünk össze. Alkalmasint nem azon, hogy nekem erővel előleget akart adni. Jogom lehetett ahhoz, hogy pénzt kérjek tőle és alkalmasint nem nekem, de másnak, alkalmasint a kis kölykeimnek kellett az a vásárló értékű papírrongy, amit nem adott. Mondtam valamit? Föllázadni? Ha bocsánatot kértem volna, elhalasztották volna a kidobást? Csak azt tudom, hogy nem voltam hajlandó megalázní magam. Egyszóval: vagy húsz esztendei szolgálat után máról holnapra kitettek, de adtak egy hónapi élelemre valót. És ez akkoriban még nagylelkűség volt, pedig még a Darányi Náci cselédtörvénye se volt megalkotva.

Mint egy eldobott karó, úgy feküdtem a piacon — most már megmondhatom. És nem szólhattam, nem mondhattam meg senkinek, még feleségemnek, a gyermekeimnek se. Nem érdemes ilyesmire még emlékezni se és most olyan messze már, összeszorul a torkom és összeszorítom a markomat. Nevetséges! Elmosolyodom: a kis kobakú zsarnokomnak milyen negédes neve volt: — ez, hogy Horáció. Belebetegednék, ha le nem írnam: Horáció.

De talán nem is volt rossz fiú és nem is tehetett arról, amit tett, ő is korunk hőse volt. És csak egy kisebb vicc a sok nevezetesebb sok között, ami egyszerre vagy szép egymásutánban ért. Az ég veled Horáció, ha megvagy még, izenem, hogy nem neheztelek és te se haragudj reám. Havas, kivételesen csendes éjszaka van odakünn. A szobám kihűlt, de magam ugyancsak kimelegedtem. A kommün hetedik éjszakája van és a Gellért alján az itthagyt rossz harangok valamelyike éjfélét jelent. Be jó nyugodt éjszaka ez Horáció, ha még az életben találkozom veled és ha bajba léssz és ha én tudok rajtad segíteni, — segítelek. Mi ez bennem?

Eh, mit törődöm annyit azzal akit a semmeringi hotelben tizennégy évvel ezelőtt leterítettem. Lássuk a másikat. Magamat, aki itt vagyok és képzelődöm, hogy ez a rekedt harang valami szokatlan új hangnemben beleordít az éjszakába.

Bródy Sándor

Magyarország. 1919. március 30.

AZ ÍRÓK ADY-ÜNNEPE

A vátes, aki rendületlenül repült viharvert hajóján előre új vizek felé már akkor, amikor még a tunya tespedés borult erre az országra, *Ady* Endre, a költő, a jó, az új idők első hajósa, a holnap hegedűse örökre lehunyta mélytüzű szemeit, de halála előtt még megadatott néki látnia az új idők hajnalának vörös pirkadását. A magyar írók gyűltek egybe vasárnap délután az Otthon írók és hírlapírók körében magasztos ünnepre, hogy maguk elé idézzék halhatatlan szellemét annak, akinek csak törékeny teste távozott el, de szelleme mint örök génusz itt lebeg az új magyar vizek tarajos, gyönyörű hullámai felett. *Ady*-emlék-ünnep volt tegnap az Otthon írók és hírlapírók körében és mialatt *Somlay* Károly, a Nemzeti Színház művésze *Ady* Endre verseit, a legigazabb jóslatokat olvasta, összefonódtak a lelkek, a gyengédek és a gőgösek, az ellágyulók és a cinikusak egy megható, nagy áhítatban. *Ady* Endréről, a költőről és a halhatatlanságról, erről a magyar költők speciális örökségéről *Molnár* Ferenc mondott a szívek legmélyére markoló, megható szavakat. A halhatatlanságról, amely nálunk csak a tragikus, viharvert, könnyes, véres élet után adatik meg, mint elkésett alamizsna a koldusnak, aki pedig szívében fénylő gyémántot hordozott. Minden magyar író tragikus sorsa, életének ezer szomorú vihara zengett fel *Molnár* Ferenc csendes mondataiban, amelyekkel *Ady* Endrének, a halhatatlannak adózott a küzdő, vergődő, halandó magyar írók nevében. A költő sokat hányatott életéről, a magyar ugaron való törtetéséről pedig *Babits* Mihály olvasott fel mélyenjáró, igaz tanulmányt, méltót *Ady* Endréhez és a hallgatósághoz, amelynek exkluzív soraiban a magyar irodalom és újságírás legjelesebbjei voltak.

Hétfői Ujság. 1919. március 31.

AZ UJ ISTEN

Uj isten szól hozzátok emberek!

Nem templomok setét hajóin úszó
Tömjén között ragyog fel tűz-szeme
Barnúlt szentképek arany keretéből,
Nem oltárok gyertyái közt fehérlik
Alabástrom közönnyel hallgató,
Hívók csókjától koptatott szobor,
Nem méla, hosszú, vont litániák
Cukros hullámát útan szürcsölő
Egek lakója!

Nem!

Uj isten ez!

Uj isten szól hozzátok emberek!

Nem ég szülötte Ő! Nem mennyben él,
Nagymessze tőlünk, titkos ismeretlen,
Ki arca elé vonta az eget,
Mint egy hűvös, nagy, kékselyem palástot,
Nem!

Oh de nem is föld bálványa Ő,
Mint ama Mammon, aki ült hizott
Góggel rajtunk s szájától milliomm
Élődsi csáp kígyózott szerteszét
S a szürcsölő, szívó karok befonták
A szüzek testét s feltörték finom
Velőért a költő zengő agyát
S a gyáarak vak, mély kéményén benyúlva
Átkúsztak a robotos termek odván
S felitták mind a könnyet és az átkot
S a lomha Rémben mind aranyra vált ez
És uj éhséggé, bár a telt belek
Már a nehéz aranytól eldugúltak
S a rothadó nagy testre már kiültek
Félelmes és aranyló hullafoltok...

Most uj isten szól néktek, emberek!

A véres földnek vére szülte Őt,
A sok kiomlott, sűrű, keserű
Vér összeállt a fájó földeken,
Testté tapadt, alakká tornyosult,
Vérszínű, nagy mezítelen alakká,
Ki országlépő-tágra tárja lábát
S Földet rengésre tépő hangja zeng
Piros Keletről a sápadt Nyugatnak:
„Ím eljöttem!

Eljött a Vörös Isten!”

És megy s dörgő léptére messze reszket
A sárga Szajna s medréből kicsap,
Jerichós visszhangot ver vén Westminster
S az Óceán zöld üvegén vörössen
Előrerезg ezermérföldes árnya
S átfogja a Fehér Ház vak falát...

Hozsánna néked, uj isten, hozsánna!

Ismerj meg minket, tieid vagyunk!
A szíved hajtó, élő, drága nedv,
A diadalmas vörös lüktetés
A mi bús vérünkötől is gazdagult
S világra ömlő harsonád sodrába
Gyötört torkunk reszkető hangverése
Szerényen s mégis segítve símul:
A kicsiny, árva magyar jaj-patak
A messzezengő nagy moszkvai árba,
Mely most tisztára mossza a világot:

Hozsánna néked, uj isten, hozsánna!

Legyen szavad teremtés uj ígéje,
Formáld át sáros, bűnös, ócska bolygónk,
Mit elrontott sok régi, uri isten,
Te istenek közt új és proletár
Formáld boldoggá pörölyös kezeddél, —
Emelj minket roppant tenyereidre
És a magad képére gyúrj át minket!

Tóth Árpád

A ritkás ágak zöldjén átveti
 A messzi nap a sűrű sugarat,
 Mint végtelen aranysodronyt, egy égi
 Vezeték dús hálózata s a fák
 Zsonganak, mint sínmenti nyurga póznák,
 Ha rajtuk szárnyas, forró hír repül:
 A földnek a Tavasz telefonál . . .

És reszket a liget, mint zsenge szűzlány,
 Feszül ezer kis lombkeble keményen
 S a város, ez a bús, tüdőbeteg
 Gyári munkás is mozdul, karjait:
 A vézna gyárkéményeket kinyújtja,
 Beszipantja a távol illatot
 És mámoros, piros dalokba kezd.

Óh, gyúlt világ! Óh drága március!
 Rügyek, szerelmek, forradalmak
 Évadja, — a villámló ablakokban
 Celsius-létráját riadva kússza
 Az izgatott, rab higanyszál: a vén
 Hűlő világnak újra láza van,
 Trilláz a fényben reszkető magas
 Tűzfalak közt, mint furesa és kemény

Rigóhang, egy inas-száj szurtos füttye
 S rekedt autótülök, biciklicsengés,
 Sikoltó sín, trappos paták alatt
 Az utcakő gránit feleselése,
 Harang, rikkancsok, anda zongorák
 Skálája a politúros homályból
 S az emberi lélekezés halk zenéje
 Szédülten szaporazza ritmusát . . .

Óh most minden zugát e messzi gömbnek:
 Tág tengerek zöld ínyü habtaréját,
 Folyók paralell partját, ifju erdők
 Testén az átnyilalló, édes allét,
 A földeken a billió barázdát
 És minden városok sűrűn rakott
 Ragyogó ház-sorát valami vad vágy
 Feszíti szét, mint megszámlálhatatlan

Gigászi fogsort, felvonagló ajkat,
Hogy velük a setét föld felrikoltsa
Örök dacát a titkos végtelenbe:
Himnuszodat, százszor szent Március!

S konok trónusán megreszket a Végzet!

Tóth Árpád

Nyugat. 1919. április 1.

[VERSTÖREDÉK]

Az Antikrisztust kelni láttuk őt
és vizek fölött a parázna nőt,
a királyokkal szajhálkodni, míg
lent fulladoztak hajszolt népeik.

Szívünkben most egy vádló hang süvölt:
Mi fontuk a korbácsot mely gyötört,
mi öntöttük az ágyút mely megölt —
Silány rabszolgák! Mért túrt meg a föld?

Két nép vagyunk ma, muszka és magyar,
ki több szégyenben élni nem akar
és inkább szenved, inkább belehal,
de ember lesz és újra fiatal!

Magyarok! A kor nagy dologra hí,
mi vagyunk az idők póstásai,
mi küldjük szét a vörös levelet,
melynek pecsétjei vérző szívek.

S sokan remegnek, ha a posta jön,
de még többeknek lesz ez szent öröm,
hogy nem volt annyi vér és annyi könny
hiába, mert már a nagy óra jön.

Babits Mihály

ÚJ KÖZÖNSÉG

A Nemzeti Színházban voltam ma este s új közönség ült körülöttem.

Meg voltam hatva és el voltam bűvölve, mikor a gróf Széchenyi Béla páholyában három dohány-gyári kisasszonyt és egy öreg, fekete fejken-dős nénit láttam.

Az egész zsúfolt színházban proletár-érzék izzott. Mi az ami a proletárságot annyira megismerhetővé teszi? A szemek fénye! Tiszta és nyílt tekintetek, ártatlan és őszinte nézés. Mintha leakasztják a függönyt az ablakról a nyári sötét szobán s egyszerre beömlik gazdag aranyfény: a proletár szemekből úgy lobog ma a szív hőisége, az értelem fénye.

Jó és szép világ. Legszebb minden világok közt: embervilág.

Valahogy érzik az emberi lélek.

Mindig izgató volt és csoda: ezer szempár, ahogy a színpadra figyel, ezer szív, ahogy a színpadi hangot fölissza, de ma egy egészen új értéke volt ennek a csodának. Ma valahogy életté lett a színijáték, együtt éltem át a publikummal a hajós asszonyok életét, akik a tengeri vihart lesik, mi lesz a hajóval, a vizen szálló kedvesekkel. Soha ily közélről nem ütötte meg a szívet a Remény sorsa. Valóban a remény dolga volt ez ott ma: a jövő, az emberiség élete szállt a fekete vizen . . .

Mikor a nyílt színen tapsolni kezdtek a szegény, szerencsétlenül itt maradt árva-leánynak, aki gyermekével szíve alatt maradt el a társadalmi osztályuralom boldogtalan siralom völgyében, a kapitalizmus elesett áldozata, — mikor mondom, a színésznő kiment, a kedves kis nő, megmarkolászta az uzsorás hajósgazda torkát. — tapsolni kezdtek itt-ott: feláll mögöttem valaki, lepisszegte a tapsot s azt dörmögte:

— Micsoda marhák vannak a világon.

Ez igen: közönség.

Ennek nem játék a színpad, sem az élet. Ez szívébe veszi az igazságot s nem engedi kiütni onnan.

Ezt áhítattal lehet megközelíteni, ennek lehet értelmes szót mondani: ez menedéke a művészet igazságának. Ez nem a kultúrába belecsömörlött habitué, ennek nem kell rossz szagú iparművészet: ez ember, ez él, ez igazságítéző lélek.

Egészen megújhadtam ezen az estén s valami magas és tiszta érzések keltek föl bennem a művészet föladatáról.

Budapest, 1919. március 27.

Móricz Zsigmond

Az Ember. 1919. április 1.

A FEJSZE

A házmesternénk alacsony kis fürge asszony volt. Nem volt szép; olyan szép nem volt, hogy minden férfi ránézzen és hozzádörgölőzzön; de azért nem volt olyan szép, mert nem is akart szép lenni.

Dolgos asszony volt. Onnan jött, a Tiszahátról, ahol harminc éves korára már agyon dolgozza magát mindenki. Olyan serény kis asszony volt, hogy égett a keze alatt a munka. Úgy seprte a hosszúnyelű seprűkefével, mint a gereblyével. Otthon, a réten egy szál széna el nem maradt utána, itt az udvar, a lépcsők ragyogtak a tisztaságtól.

Mikor Pestre jött, nem volt semmije a két karján kívül s tíz év alatt lett egy pár ezer koronája s igen derék, csöndes, jó ura.

Hogy a háború kitört, bevonult az ura katonának. Ő még jobban magára maradt, de nem fogadott segítséget, egyedül végezte a rengeteg ház minden dolgát, egyedül nyitotta a kaput, se éjjel, se nappal nem aludt, nem evett, nem ivott, nem szórakozott, akkor búsult, ha megállott s nem volt dolga.

Ami pénz hozzá gyűlt, az nála is maradt, élire rakta, takarékbba hordta. Nem is volt vele semmi szándéka, csak a véribbe volt, hogy spóroljon. Mint egy kis kopott szarka futkosott éjjel-nappal a házban s szinte látszott rajta, hogy ahányszor befut az odujába, mindig gazdagabb lesz a fészke egy pehellyel.

Vasárnap délután kitette a széket az udvarra az ablak alá s kiült.

Úgy tudott ülni, mint otthon, ha kiülnek estefelé a kapu előtt a kis lócára. Őlbe tette a kezét s nézett a nagy kapura, amelyen kívül ezrével nyüzsgött-mozgott a sétáló nép.

Néha odament hozzá egyik-másik lakóné. A cipészné, a kályhásné, a kofa. Megállottak mellette, ő mindjárt föl pattant, székért szaladt és helyet kínálta meg őket. Így lassan egész kis traccsoló társaság szokott oda hozzá.

Ilyenkor aztán megnyílt a szíve. Vidám lett és beszélgetett. Elmondta az otthonát, folyton a falut emlegette, a patakról beszélt amely tavasszal úgy megdagad, hogy kiönti a Méhes-tanyát, az aratásról beszélt hogy náluk nem is nézik igazi aratásnak kaszával vágni a búzát. Ők még ma is sarlóznak, kicsi a határ, meggyőzik. Isten ellen való véteknek tartotta géppel vágni az életet, mennyi megy abból kárba! Beszélt a fonásról, a nyáréjszakai dörzsölőkről, mikor a falu legényei és lányai összegyűlnek egy-egy udvarba s szöszt dörzsölnek . . .

Csillogott a szeme és ragyogott az arca, ha erről beszélhetett s úgy beleszépült, egész kipirult és fiatal lány lett belőle.

De nem ment azért haza. Itt maradt a nagy városban. Megszokott, mint a cserepes virág.

Megszokott a nagy magánosságban a kis szürke macska, reggeltől estig futkosott, hajtotta valami; űzte a belső láz, az ősi, öröklött, vad szorgalom. Már olyan vékony volt, teste sem volt, csak az akarat hajtotta. Hova, miért, maga sem tudta. Sose csillant föl előtte semmi cél. Mintha a mélységes múlt, az ős nyomor dobta volna ki a parittyából s most repülne, mint a földobott kő.

Egyszer mégis történt valami.

Egyszer egy nagy lakásból ki kellett tenni a lakót, mert nem tudott fizetni. A bútorát lefoglalták s mindjárt eladóvá tették. A házmesternének megakadt a szeme a bútoron. Gyönyörű szép hálószoba volt, habos kőris, fényes volt és ragyogott s vadonatúj. Megkérdezte az árát. Nagy pénzt kértek érte, de neki volt már majdnem annyija.

Akkor éjszaka nem tudott egy pillanatot se aludni. Csak ült, ült és látta a bútort. Kihányta szobájából a ringy-rongy lomokat, s látta a gyönyörű bútort. A lelke megdagadt, alig fért sovány kis testében s tudta, hogy a bútornak két vevője is van. Alig várta a reggelt, hogy fel-

mehessen a lakóhoz. Nem is akarta megvenni. Nem merte. Istenem, tíz év óta él itt és dolgozik s nem volt soha semmi öröme és szórakozása. Színházba menni? Pénzbe kerül. Ligetbe menni, pénzbe kerül. Az orrod dugd ki Pesten, már pénzbe kerül. És most valami láz és kín fogta el: iszonyú nagyon megkívánta a bűtort.

Már nyolc órákor ott volt a lakónál. A cselédek takarítottak, ajtóablak nyitva volt, beszemtelenkedett s engedelmet kért, hogy megnézzé a hálót. Nem aludt ott senki, mert már szét volt szedve eladóra. Meg se merte nézni, meg se merte simogatni, csak éppen megérintette, mint a szerelmes lány a legénye haját titokban. Megvette.

Nagyon gyönyörű szép volt a bútor. Megvette. Nem is alkudott, nem is nézte meg, nem is töprengett, nem beszélt: megvette. Nem tudta mind kifizetni, írást adott, hogy három fertálykor lefizeti a hiányzó összeget.

Ettől kezdve lázban és boldogságban élt. Úgy élt a hálószobában, mint egy bolond. A gyönyörű ágyra nem mert lefeküdni, a régi kis rongyos priccsen aludt. A szobába senkit nem eresztett s vasárnap nem ült ki az ablak alá, hanem csukott ablak mellett a bútorok közt maradt. Soha többet senkit nem eresztett be a szobába s mikor negyedévkor jött a háziúr, hogy fölvegye a lakbért, kétségbe volt esve, hogy nem tilthatta meg neki, hogy belépjen a szobába.

És dolgozott tovább, mint az örült. Futott-fáradt, sepert, mosott, vasalt (a háziasszony minden két héten vele mosatta ki a nagymosást ingyen, még ebédet se kapott soha) és lesoványodott, mint egy rossz macska. De a bútor megvigasztalta.

Mikor eltelt a harmadik negyedév, lefizette az utolsó részletet is.

Büszke volt és nagyszerűen járt-kelt ekkor a házban.

De márciusban levelet kapott, hogy az ura elesett.

Ez 16 márciusban volt. Már másfél éve nem kapott tőle egy sort sem s most megjön a hivatalos értesítés, hogy elesett.

Ő már két éve nem törődött az urával. Nem volt ideje rá. Nehéz volt ugyan, hogy nem volt itthon az ő csendes jó kis embere, de annyi dolga volt, hogy nem búsulhatott.

Most, hogy elesett, most megrémült.

Elesett az ura!

Nem is tudta mi történt, csak üres lett a világ.

Magában maradt.

Egyedül maradt a világon.

A levelet délelőtt tizenegykor kapta, mikor a levélhordó rendesen hozza a leveleket, neki ugyan tíz év óta hármat se hozott, ha csak nem házmesterit. Akkor csak egy kis ideig állott meg és folytatni kellett a főlépcső fölmosását.

Estig, este 10 óráig dolga volt, de közben kétszer-háromszor végig olvasta a néhány soros értesítést s valahogy nem is vette a szívére. Nyomtatva volt, hát nem hisz benne.

De éjjel felé, mikor már ritka lett a kapucsengetés, lassan elkezdte látni az urát, a finom kis szerelőt. Milyen peckesen járt és milyen komoly volt. Sose nevetett, Most se nevet, komolyan fekszik, holtan.

Holtan. De hogy is? miért is? hol?

Alig éltek együtt három esztendeig s már két éve oda volt. És most meghalt.

Oh! Egyszerre csak felugrott s fölemelte a két kezét magasra: meghalt! . . . Meghalt! . . . Belelőttek egy golyót a szívébe, hogy meghaljon.

Meghalt a jó ember. Az a csendes, dolgos ember. Nem is ivott, nem is káromkodott, egy rossz szava nem volt. Meg tudta csinálni a csengőt és felszerelte a villanyt az egész házban, úgy, hogy minden lakásban, minden helyiségben égett a lámpa . . . Hogy csodálta akkor a tudományát s most elesett.

Végig esett a földön, mikor a golyó belement a testibe, beleütött az oldalába és egyenesen a jó szíve közepibe és nem csinál többet csengőt, se motort nem igazít, pedig ahhoz is értett.

És ő itt van egyedül a szobában. Egyedül. Egyesegymaga itt egy idegen szoba közepén.

Idegen, idegen már. És iszonyodva nézte a fényes tükrös szekrényt, a fényes, ragyogó ágyat.

És akkor elkezdett visítani, elébb csak kicsit, azután nagyon s úgy látta, hogy ez ölte meg az urát, ez a fényes bútor. Hogy ezért kellett meghalni az ő jó kis emberének, hogy ilyen fényes bútor legyen a világon és villanycsengő és cifrarácsos vaskapu, amely börtönt csinál a házból.

És úgy érezte, hogy lidérckarok nyúlnak ki a falakból és kacag rajta a lakkozott bútor és úgy érezte, hogy most körül van fogva ellenséggel, ez a nyomorult úri cifraság: ez az ellenség és ez vette meg az ő szívét. . .

És megfeszült nyakkal meredt a ragyogó bútorra és a háta mögött érezte, távol elvágva tőle, a mezőt a patakot, a tiszaparti füzest és a csicsergő madarakat és előtte volt a hideg, kemény, gyilkos idegen, kegyetlen bútor és ő fogta a fejszét a kályha mellől és belevágta a szekrénybe, hogy a tükör összezsúrpolt és belevágta az ágyba, amelyben sohasem aludt és belevágta az asztalba, amelyiken sohasem evett.

Akkor betörték rá kívülről az ajtót és ijedten s bámuva nézték, hogy a házmesterné megőrült. És ő elkezdett rikácsolni :

— Összetöröm, mind összetöröm! Üssétek agyon, hogy a fene egye meg aki kitalálta a bűdös úri nyavajáját.

És újra és újra vágta a fejszével és az emberek nem értették, csak iszonyodva nézték a fejszecsapásokat.

És nem látták a vékony kis asszonyt és nem látták annak sorsát az elkínzott üres sorsát, nem látták a végtelenség erőinek lobogását, csak a fejszét látták, amely vágta és vágta és vágta az úri életet.

Móricz Zsigmond

Világ szabadság. 1919. április 1.

A dolgok menete így volt. A nagyszerű bika visszaszegte hajszott fejét és szarvait belerázta uszítói gyomrába. A világ legkevésbé imperia-
lista népe, mely azért ment háborúba, hogy jó fiú legyen, hogy sugárzó
legénységét odakacérkodja a halál elé, a kerítő legendák eposza helyett
tetveket, ekszkrementumot, dürrgemüzét, a nyomorúságnak, kis pizs-
koknak és csalásoknak végtelen pocsolóját találta. A roppant nép kidobta
lelkéből a hazug szuggesztiókat, szétszórta öngyilkos fegyvereit s mezte-
lenre rabolva, éhesen, gyalog vagy szörnyű vonatok zsúfoltságában
részeg-bután öt esztendő ki nem aludott álmától, minden szenvedésétől,
bódult a hazai küszöb felé. Ez még nem volt forradalom: ez az összeomlás
volt.

És most jött egy félórás igazi, óh, de milyen igazi és buzgó forradalom!
A régi feudális-egyházi világrend itt maradt csökevényeit, melyek mint
leégett roppant ház romjai egy modern város közepén, odameredtek az
új burzsoázi rohanó éhsége elé, zengő szavakkal tiporták szét. Vak végzet
— Tisza elterülése a szőnyegen egy szimbólumba zsúfolt eseménye volt
minden víg teremtésnek. — A nép akarja, a nép akarja — ugrálta
körül az örvendő burzsoázi a nagy temetést. A nép, a nép! Ez a szó volt
százötven év óta törtető baltája a pocakosodó burzsoázinak. Pedig ez
még nem volt forradalom. Ez csak megmutató pillanat volt, melyben
régii hullák holtága a felszínre kitetszett. A régi heroikus martalócvilág
szétgurult romjainak eltakarítása volt, hogy a kitiport agyvelőkből,
megtört csontokból, vérből és könnyből magát gömbölyűre szívott bur-
zsoázi az egyetemes gyász fölött botlás nélkül táncolhassa új táncát a
szemtelen étvágynak.

Ebben a félórában a kéz őszintén ököl, a széttipró láb tiprása valóságos
és buzgó volt. Most aztán incipit comedia.

A feladat ez volt: elhítenni az öt éven át csontig szüretelt gyermek-
óriással, hogy most szörnyűséges forradalom van, olyan forradalom, hogy
na! Nyomni a markába egy jól megkopasztott egeret, de azt hűhós
szavakkal, zenével, görögtűzzel úgy körülpuffasztani, hogy azt higye,
hogy egy hizlalt elefántot kapott. És azután a letépett lábakból, kiszúrt
szemekből, szétzilált idegekből, földbe rothadt millió fényes férfiúságból
szüretelt vagyonnal vígan lejteni új zabálások felé. A forradalmak régi
bevált technikája megismétlődött. Az első nagy francia forradalom
őszinte volt: mert ez a születő burzsoázi feszengése volt a feudális világ
ellen. Azóta minden forradalom az elsikkasztás jegyében folyt le s új
hájréteg reményét jelentette a furfangos tőkének.

A jelenetezés isteni volt s a siker már odavillantotta vádlóját a győzel-
met röhögő szemnek. — Az én stricim is legyen államtitkár és az: — ez is
az én barátom — elv alapján egybecimborásodott egy nemzetinek humori-
zált tanács, benne emberek, (nem mind!) akik minden rablással és
közéleti szajhasággal kiérdemelték, hogy egy lámpavas jól elhelyezett
zsuzsujává magasodjanak. Duzzadt bankemberek és a tőke piszkos pöffe-

tegei máról holnapra szörnyen megradikultak s egy minden forradalmi jót magára plakátoló pártban kórusban bőgték: le a kapitalizmussal! le a bankrablókkal! etc. etc. A régi adoma naiv legatusának fogásával vélték menteni a menthetőt, aki mikor úri ebédnél egyet szabálytalanul lélegzett, befogta orrát és méltatlankodva ordította: ki a bűdössel! Élelmes fiatal s nem is olyan fiatal emberek, akik a nagy önfeláldozás idején bankokban, központokban, gazdasági hivatalokban szívták a háború kiadós cseceit, most nyakig fegyverkezve, ezerszer nagyító mikroszkóppal kezükben, Marat-i grimasszal vadásztak ellenforradalomra. Nagy mozi-felvételes pátoosszal csaptak le a régi ideológia egy-egy ösztövére bódultjára, vagy olyanra, aki átlátott kis játékokon és Kopányt kiszegző harsogással harsogták, hogy most ők ellenforradalmárt fogtak, látod, kedves nép, milyen fene nagy forradalom van, olyan nagy, hogy már ellenforradalom is van. Két nap múlva aztán, hogy a figyelem másfelé sárlott, a szerencsétlen pasit, aki szűz volt minden ellenforradalomtól, mint új diplomatáink a diplomáciától, nagy suttyomban szabadjára eresztették, talán napidíjat is fizettek neki. A szajha sajtó s szellemi életünk szomorú lotyói, fogaik közt csemecsejve újonnan kapott konkukat, még ki sem mosva ölelésükből a tegnapi háborús koitus emlékét, teljes szétterpedéssel feküdtek az új győzelem alá. A lapokban vastag hallgatás nehéz lepedője borult a hadimilliomosokra, a naprendszer leggazdagabb sakálaira s a betűcirkusz mű vademberei — hogy az istenért mégis forradalom legyen — a már jól kivégzett hullákba döfték be újból és újból pennájukat, de nagyon acsarkodó grimaszt vágtak hozzá, hogy a nép-bébe elhiggye, hogy Vitéz János élő életen vitézkedik. Fájdalmas szégyen, hogy szépirodalmunkban — kivéve egy fiatal csoport nemes és bátor vezérét — senki sem merte mutató ujját felemelni a nagy csalatásra, hanem mindenki az otthoni bögrére gondolt. Nagy bum-bummal lefoglalták egy-egy kiáltott nevű gróf palotáját és száz és száz pénz-bravo tovább dőzsölt és fetrengett nem háborított palotájában. Zúgó néptörvényeket hoztak igen halk, de igen biztos kibúvókkal. Nagy dicsőséges ankéteket rendeztek egy tőkenyűzőnák dobolt adóreform ügyében s megkérdeztek mindenkit, akinek érdekében volt alapos tanácsot adni és ezalatt bújt a tőke. És a látók lázadó kétségbeesésében már ott volt a döbbenet, hogy az ötéves szenvedésnek minden képzeletet átrontó zuhatagából a történelem legpiszkosabb svindlije szörnyetegeskedik elő. De volt egy nagyszerű megvillanás, egy lényegre villámló megmutatás. A leszerelt katonák követelő csapata kijelentette, hogyha az állam nem tud segíteni rajtuk, ők Pest egy utcájából előszerzik a szükséges pénzt. Ez volt a tavaszi mennydörgés, mely megmondja az ígérő jövőt. És amikor a februári nap roppant derűtségében láttam hatszáz vak katonát, amint egymásba fogózva, tapogatózva, arcukon a kihullott világ ürességével vonultak a várba, letörhetetlen hit állott fel bennem: lehetetlen lesz, hogy a tőke zsványaira, akiknél új fény lett ezeknek vesztett világossága, rá ne jöjjön a történelem ítélete.

És azután jött az igazságtevő péntek s a történelem logikája úgy gurult elő a hazugságok alul, mint a legsúlyosabb tárgy a könnyebb tárgyak közül. Európa minden hazugságával nagyszerűen csinálta az egyetlen

igazságot. Ludendorff-Clémenceauból, a nesze neked is Nemzeti Tanácsból, az unokahúgom is legyen nagykövet forradalomból a párisi vakok utolsó rángása elővillantotta a történelem előléptető igazságát: forradalom csak egy lehet: proletár-forradalom. Ellenforradalom, az egyetlen ellenség, a minden tragédia mélyén fenekedő Kain: a gyalázatos, gaz, gyilkos tőke.

Az új világrend építése nagyszerűen indul, csak vigyázni kell: nehogy ebből is elsikkasztás legyen. A vedlettek óriási serege, akik odafeküdtek a háborúnak, Középeurópának, odafeküdtek egy haladó kapitalista svindli radikalizmusnak, gerjedt étvággyal rikoltják a győztes ma jelszavait. Vigyázni kell — kérlelhetetlenül és vas logikával — hogy nehogy megint grimaszban, görög tüzben és rikoltásokban sikkadjon el a nehezen megtalált ige. E nagyszerű kezdetnek nem lehet egy céda osztozkodás a vége.

2.

Elébe vijjgó vihardara az eljövő igazságoknak, mit csináljon az író, a művész az elékezett időben? Az lesz-e a kötelessége, hogy megszenvedett igazságainak most a győzelem szüretén verklije legyen, hogy a forradalmak látomásos hirdetője most hivatalos szerv legyen, mely rímmé, novellává, drámává szűri a hatalom-igazságokat? Hogy veszélyesen terjedelmes kirakatüvegeken teljesítse irodalmi termékeivel a biztosító társaságok kötelességét a plakáton, színen és újságban klaunkodja a tömegnek a ma kedvenc bukfenceit? Hogy mint a borzasztó utcák elítélt éjjeli lánya, új odadörzsölődésben kérdezze meg az új mától: hogy akarod lelkem, én mindenképpen tudok.

Nincs nagyobb méltóság az emberi gondolatnál. Beletestessedve fájdalmas test-lelkünk minden szálával a milliókba, ezer átrohanásban érezve akarataimait a jajgató, ujjongó univerzumnak: itt felhágunk az élet ormaira, nincs tegnap, ma és holnap, múlt és jelen, az egyetlen emberiség van az egyetlen időben. Átélni tragikus küzdelmeit anyaggal és önmagával, megfigyelni az örök tanulságokat, elébe kiáltani az új tántorgásnak, kijajgatni új igazságok szomját, suhanó szárnya lenni új rohanásoknak: ez a művész feladata. Ami ezenkívül van, az nem művészet, nem irodalom: kosztért tolongó ringyók comb-riszálása. A művész, mint művész semmilyen osztály, semmilyen párt embere, semmiféle „ista” nem lehet s felül minden világnézeten egyetlen világnézete van: az Ember. Ez az óriási szintézis, amelyben minden benne van: a múlt minden munkája, a jövő minden álma, a szavatlan anyagok, a természet boldog tágassága, a tágabb úr rohanó világai s a teremtetten Isten. A művész minden szorongása, látomása, alkotó vágya ezért az egyetlenül nagyszerű, minden világot magába foglaló felséges állatért van, amint magát tépve tragikus végzetel meggy vérrel hintett útján a jövő nagyobb világossága felé.

Művészet csak szabadművészet, irodalom csak szabadirodalom lehet. Az új rendnek halálos ököllel kell lesújtania mindenre, ami az új világrendet megtámadja, de az irodalomnak és művészetnek teljes irodalmi és művészi szabadságot kell adnia már saját érdekében is. Az irodalomban

nem lehet hivatalos irány, a művészetnek nem lehet főpapja vagy direktóriuma s itt minden elnyomás nehéz bombákat gyűjt a jövő alá. Az író és művész kötelessége, hogy ne bántsa az új világrendet, de egyébként legyen szabad halásza a végtelen emberi óceánnak. Az új irányt a küzdő gondolat juttatta diadalra, lehet-e az az érdeke, hogy letörölje az ember homlokáról a gondolat egyetlen méltóságát?

Most az első napok riadásaiban, a tegnap még burzsoá örömeiből élő író és művész mai kommunista bőrében a legkülönböző vad hírekbe borzolódik. Hogy az irodalom eddig példátlanul álló módon centralizálva lesz, hogy egy kevés tagú direktorium lesz élet és halál ura a szépségek fölött, hogy lesznek hivatalosan elismert írók, akiket csak ezért fizetnek. Ezek írhatnak, a többi elküldheti Múzsáját Svájcba ahhoz a tízezer pikoló nagy követhoz, akiket első forradalmunk pazarsága oda küldött táplálkozni etc. etc.

Ha arról van szó, hogy egy bizottság meg fogja vizsgálni, hogy a mű nem támadja-e a kommunista világrendet, szóval egy politikai cenzúráról, semmi sem természetesebb, egy előkészítő diktátori kornak erre fel-tétlenül szüksége van. De ha művészi cenzúráról van szó s ezt a cenzúrát akarják egy néhány ember, szóval kevesek kezébe adni: a legnagyobb veszély előtt állunk, mely valaha az emberi gondolatot fenyegette.

Minden olyan rendszer, mely arra épít, hogy az emberek ezentúl lelki mechanizmusukban, pszichikai életük alap megnyilatkozásaiban egészen mások lesznek: magában hordja öngyilkossága minden eszközét. Hát még ha azt akarjuk elhinni, hogy a minden emberiben legérzékenyebben emberi írók és művészek ezentúl nem lesznek hisztérikusok, irigyek, féltékenyek, saját művészi látásukban megrögzöttek, vaskalaposok a meghajló korral etc. etc. Marx éles látása onnan volt, hogy mindig az egész múlttal, az összes eddig történnel mérte a márt, úgy mondta meg törvé-nyeit és másképpen mi sem tehetünk. Az irodalom és művészet történe-tében a legismertebb igazság, hogy mindig a legsúlyosabb igazi érték, az új szépségek merész keresője érvényesült a legnehezebben s mindig a kellemesen átlagos, a sablonok ügyes mestere talált a legszélesebb útra. Ide citáljam most Ady pályáját és millió más példát? A hiúság, dicsőség-vágy, az esztétikai látásforma, a világnézet vagy annak közös hiánya a hasonlóknak éppen olyan érdekszövetséget hozza létre, mint a tőke, a haszon, de ez az érdekszövetség még hisztérikusabban féltékeny. Ha Ma-gyarország ötven legnevesebb írója elé vitték volna az Új versek Adyját, hogy megszavazzák: író-e vagy nem, Adyt szanatóriumba küldték volna. Hát ha még csak öt, vagy tíz, vagy húsz íróból áll ez a legfőbb agy-törvény-szék! És még azzal sem segítenek a dolgon, ha ezt a tanácsot folyton fel-váltják. Az írókat az együttélés, kölcsönös csodálat és más tényezők ebben a tekintetben borzalmasan egyformává teszik, nem is számítva, hogy a legtöbb nem is olvassa azt, amit ítélt, hanem más ítélete után beszél. aki talán szintén nem olvasta. Hányszor történik meg, hogy általánosan elismert írók és kritikusok ostobább tagadással állanak egy új szépséget hozó tehetséggel szemben mint az iskolapad riadt szimatú diákjai. Nagyon tisztelt neveket tudnék idézni, akik kétségbeesetten harsogó tanulmá-

nyaimat éppen azért mondták zöldnek, nem komolynak, amiért ijeszthetetlen próféciával mondták meg a most elérkezett mát. És hányszor adnak valakinek vagy tekintélyt vagy befolyást nem tisztán művészi szempontok. Várnai Zseni pl. derék, tiszteletreméltó jelenség, versei hasznos munkát végezhetnek a kezdő proletár lélekben, de nem költő és semmi köze a művészethez. Megdönthetetlen axiómaként mondom: az irodalmi és művészi munka értékét csak maga az élet és a kipróbáló idő mondja meg s így minden írói és művészi törekvésnek meg kell adni a lehetőséget, hogy nyilvánossághoz jusson. Ami szemét, az elhull és nem fontos, de a szabadság minden megszorítása e téren a legsúlyosabb veszteségek veszedelmét jelenti az emberiségre.

Hogy fokozzák a dolgot — s jellemző, hogy az ilyen abszurdumoknak is akad hívője! — attól is rémülnek, hogy bizonyos írókat patentos íróknak jelentenek ki. Ezek lesznek az irodalom állami kukoricán hízó díszkakasai, ezek kukorékolhatnak irodalmat, a többi kasztrálhatja a lelki genitáliáit, mert szellemi szülöttje úgysem juthat nyilvánossághoz.

Ha arról van szó, hogy bizonyos nagy szárnyat bontott íróknak vagy művészeknek az állam rendes fizetéssel megadja a lehetőséget, hogy korlátlanul szabadon csak művészetüknek éljenek: az új világrend egyik legszebb gondolatánál állunk. De itt feltétlenül kikötném, hogy 30—32 év előtt ilyen kiemelés íróit ne érhesse. A proletárállamban féltékenyen kell vigyázni, hogy here ne hízzék a közösség nyakán s mert emberi részrehajlás mindig van s a fiatal kedv oly könnyen rándul az irodalomba: nem szabad még nem biztos értékű erőket a közösség izzadásából tartani. Hadd tanuljon egyéb munkát is előbb, hisz ez szükséges élmény írói alkotásában is. Ha igazi erő, a fiatalság duzzadt éveiben elbíra azt a munkát is, amelyet az új rend kímélőbb viszonyai rárónak. Ezt senkisé fogja tőlem a fiatalság kitagadásának mondani. De ezenkívül mindenkinek legyen módja irodalmi, művészi akaratát megvalósítani s a nyilvánosság elé vinni. Mert a személyekben is egyetlen végérvényes szűrő az egész élet s a rokonnélküli idő lehet.

A napilapok egyetemes beszüntetéséről is beszélnek és igaz, hogy minél kevesebb napilap és minél kevesebb ügyvéd mutatja a közösség egészségét. De talán itt is van okosabb dolog, mint egy egyetemes kivégzés. Nem jobb volna-e, ha a napilapok bizonyos száma megmaradna, de más funkcióval? Politikai részük ennyi volna: hoznák a közösség hatalmi intézkedéseit, megmagyaráznák azokat s igyekeznének elősegíteni lelki beidegzésüket. De azután hoznának szépirodalmi dolgokat, népszerű tudományos ismertetéseket és kritikát, kritikát! Rothadt irodalmi viszonyaink a kritika teljes hiányára vezethetők vissza. Részletes és becsületes kritika fogja megadni szellemi életünk higiéniáját. Részletes és becsületes kritika a mai homoszekszuális kritikáskodás helyett, melyben jó pajtásokképpen ömlengik egymást, egészen az angol díjig. A színházi kritika se legyen divatos színésznők prostitúcióközvetítése, hanem személyeken felülálló szempontos bírálat. Így a napisajtó a mai mindenre kapható rimából a proletárság becsületes nevelője lesz.

De legyen minél több becsületesen szerkesztett, komoly folyóirata minden műveltségi rétegnek. Hogy minden irányú alkotó erő és kritikai

gondolat szabadon kibeszélhesse magát. Millió és millió nedvből gyűl össze a szép halhatatlan bora. Itt is nagy súlyt kell helyezni a minden irányú kritikai irodalom fejlődésére.

Be lehet-e szólania a közhatalomnak az író témáiba? A felelet csak határozott *nem* lehet. Senki sem gyűlöli nálam jobban gyökértelen pesti irodalmunkat: az utcaszegleti szellemességeket, divatos cédaságokat, kultúrfinomkodást, befelé mélyesztő apró modernségeket. És az egyetemes, az egyetlen témát: csal-e az elvtársnő vagy nem? Némely parány állatoknál a hím egész életét a nő ivarszervében tölti. Ilyen kellemes internátust választott a modern novella- és regényíró magának és nem lehet onnan kikiáltani. Nagy szintetikus képei a kornak, a roppant szenvedés és a megmozdult jövő: sohasem volt gazdagabb tér egy hatalmas szociális irodalomra, mint most. Hát nincsenek már nagy kollektív individuumok, nincs egybeölelő szájalom és előbbvivő akarat? Bizonyára lesz. De ezt az irodalmat cenzúrával, klotürrel, vörös gárdával előállítani nem lehet. A felhemzsgő szemét ellen pedig van egy hatalmas fegyver. A proletártömegek ízlésének céltudatos vezetése. A közízlés tisztultával az irodalom elősdi bogarai eltűnnek, mint a poloskák az elhagyott nyaralóból.

Milyen állást fog elfoglalni az új világrend irodalma és művészete a múlttal szemben? Óh, hogy szeretném itt egy pár szóba beletömöríteni az eddigi embertörténet egész vízióját, minden emberit s az emberen át történő világot. A múlt a történelem nehézkedése; mellyel a jövő felé gördül az emberiség. Akik a munka világát akarják megteremteni, nem ölhetik meg a munka nagy szolidaritását térben és időben. Kortárs minden gondolat és minden szép s az ember folytonosan táguló szélességében benne lesz minden kor, minden öröm és szenvedés, minden látás és míves gondolat. Óriási tévedés, hogy a tömegek leigázása a múlttal történt. Ellenkezőleg, minden bódítás azért volt lehetséges, mert a múltat egész mélységében, egész teljességében nem ismerték. Nincs forradalmasítóbb erő, mint a múlt s a legnagyobb forradalmárok legteljesebb szintézisei voltak minden megélt emberi életnek. Talán én voltam az első, aki nálunk szokatlan élességgel támadtam a múlt-fétisizmusra s a nyomorult balhászó filológiára s ez a gyűlölet most is egészségem részét teszi. De fel-emeltetése lenne-e az emberré tágult proletárnak, ha megfosztanák minden eddigi emberi gazdagságtól?

Milyen viszonyban lesz ezentúl internacionalizmus és fajiság? Tudom, hogy idevágó fejtegetéseim könnyen félremagyarázzák a gyűlölet és összefogott érdek vad fintorú gorillái, de nem legszebb kötelesség a lehurrogható igazságok kimondása? Senkisésem volt rajongóbb álmodója a világ emberi lelkének, mint én, senki minden embert egybeölelő végtelenebb horizontból nem szoronghat az emberiség tántorgásáért. De mit jelent internacionalizmus? Jelenti minden emberi érték szabad munkára hívását az egyetemes békében. Jelenti a határok lerombolását, jelenti az ember megtágitását minden emberi érzés, emberi törekvés, szépség és gondolat rokonbefogadására. Jelenti a legegyetemesebb, világot ölelő emberi szolidaritást térben és időben. Jelenti az egyetemes ellenség: a tőke összefogó gyűlöletét, a minden emberit élethez, naphoz, munkához és nevetéshez juttató építő szeretetet. És ebben az értelemben inter-

nacionális vagyok idegeim minden mozdulatával, a sejtjeimbe idegzett őstermészeti akarattal. De ha nem vak rajongás korlátoztja vagyok vagy szajhás impresszáriója a jövedelmező mának: nem taposhatom be durván legmélyebb forrásait a termő embernek. Franciaság, angolság, orosz-ság, zsidóság, német-ség, magyarság: együtt küzdő, egymásból szakadt közös-ségek speciális termése az emberi értékeknek olyan végtelenségét jelenti, melyet csak örült kannibálok akarhatnak eltiporni. Amiért az infámis tőke háborúra és rablásra használta fel a fajiságot? De hisz akkor el kell törölnünk az ölelkezést is, mert a születéssel élt csak igazán vissza a régi világrend. Az új tőkétlen világrendben a fajiság nem lehet majd ellen-tétben az internacionalizmussal, de éppen mély forrása lesz az emberek emberré gazdagodásának. Mert minden fajiság kitarthatja szárnyai teljes szélességét az irodalomban, a művészetben, az életben s minden ember minden faj lökő erejével röpködhet a jövő felé. Aki uniformizálni akar, az a gyűlöletnek, korlátozottságnak legirtózatossabb reakcióját készíti elő. Egy irodalmi műnek csak mélyebb emberi értéket ad, ha egy nagy közösség-nek kicsorduló megnyilatkozása. Az egyetlen nagyszerű magyar dráma: a Bánk Bán (ostobaság Shakespeare-utánzatnak mondani!) örökemberien nagyszerű lesz majd az emberré táguult francia, angol előtt, míg export-drámáink minden gyökértelen internacionalizmusukkal nyomorult üzleti fogások maradnak, prostituálásai a szent színpadnak. Itt természetesen meg sem emlékezem azokról a morális hulladékokról, kik szörnyen sárla-nak minden emberért, csak éppen a tízmillió magyarért való szorongás hozza dühbe őket, akik telt szájjal golyvaskodnak minden faj érvényesü-léséért, de korlátoznak dühöngenek, ha kiáltod tíz millió magyar jogát a lélegzethez. Ezek rendesen más fajiság vak fanatikusai s az internaciona-lizmus fügefalevelével fedik el barbár fajiságuk piszkos összefogását. Én nehéz pályám azzal kezdtem, hogy saját felekezetem, saját fajom korlá-toztságait, bűnös élnemességét ostoroztam s szomorú vidéki városok kitagadottja voltam tíz évig. De most, hogy a magyarságot pazarló buta gyermek-sége a nagy sír szélére vitte, most, hogy ez nem érdem, most meg-mondhatom, hogy minden percemen átrontó sajtás ennek a tízmillió fájdalmas múltú embernek a sorsa, hogy életem minden eredő patakjá-ban egy vagyok velük s hogy ezáltal csak szélesebb s fájdalmasabban eltökélt egyetemes ölelkezésem az ember felé.

Sikerül-e most végkép megvetnie lábát az új világrendnek vagy a nagy-szerű erőfeszítés csak szuggeráló példa marad, beleégve minden jövő felé forduló szívbe? Nem lehet tudni. Mindenesetre a legmélyebb hittel kell dolgoznunk kiépítésén. De a ma jelszavai s a tegnap jogos gyűlölete ne szűkítse meg emberségünket, ne homályosítsa el horizontunkat. A kom-munizmus sem végcél, csak állomás, melyen át továbbrohan a végtelenbe haladó ember. Egyetlen végtelen horizontja a jövőnek: a teljes ember. Az ember, akiben benne lesz Szokrátesz, Szent Ágoston és Marx, Plátó, Corneille és Whitmann, minden kor, minden ember, minden faj. Ösze-jött óceánja az évezredektől zuhogó emberi életnek, vissza fogja mutatni tükrében a kozmosz örömeinek és fájdalmanak minden emberi arcát s úgy lesz minden emberben benne az egész emberiség, mint a szétterjedt jó étel, az egyetlen szeretet, a feladatra hívó megilletődés.

Szétészórva sok száz táj felé, éhes gyökerek vad csókjaiba oszólva, tavaszi vadvizek titkos sodraiba bontva, belerothadva az előrerohanó tavaszba: ti elfektetett nagy gyermekek, véres vetései az örök jövőnek, köszönet nektek. Most jön véretek nagy aratása. Új világ születik, új ember keresztelőjét zúgják a megkondított szívek.

Budapest, 1919. március 28.

Szabó Dezső

Nyugat. 1919. április 1.

MEMENTO

Proletárdiktatúránk első hetén túlvagyunk. Talán sohasem volt még a történelemben diktatúra, amely ilyen megalkuvástalan kemény és mégis ilyen istenien emberséges lett volna. A történelem eddig csak véres diktatúrákat ismert. A szegedi lapok egy hétig tele voltak rendeletekkel, amelyek háttérében a statáriális bíróság töltött fegyvere meredezett s ennek a fegyvernek egyszer sem kellett elsülnie. Talán azért, mert mindenki tudja, hogy ez a fegyver komolyan meg van töltve. De a köznyugalomban szerepe van a szegedi józanságnak is, amely nem megy fejjel az elkommunizált falnak. A diadalmas proletariátus nemcsak fenyeget, hanem ígér is: irgalmatlan halált annak, aki moccani mer az új világrend ellen, emberi megélhetést mindenkinek, aki beéri azzal, amit a maga becsületes munkájával kereshet a más verejtékezése nélkül. A proletariátus nem vérre szomjas, hanem boldogságra s abból mindenkinek juttat annyit, amennyi megilleti. Kinek lehet ez ellen szava ebben a nagy, munkásvárosban, amelyet akik nagygyá és erőssé tettek, azok leginkább kizsákmányoltak voltak, öntudatos fizikai és öntudatlan szellemi proletárok? Nem lehetnek sokan, akiknek van mit siratni; akiknek van okuk veszett fogcsikorgatással felhorkanni az új rend ellen, amely elszedi tőlük a prédát és titkos konventikulumokon alattomos tört köszörülni a diktatúrára, amely azon rettenetes sorsra fogja őket kényszeríteni, hogy ők is ériék be annyival, amennyi embertársaiknak jut. **E z e k** az okulására jegyezzük fel a következőket.

1793-at írtak, a nagy francia forradalom negyedik esztendejét, mikor Lyon kitűzte az ellenforradalom fehér zászlaját. Lyon Páris után az első városa volt Franciaországnak, nem szellemre, hanem területre és gazdaságra. Dúsan megáldott a természettől, de lélekben sivár és szegény. Az irodalom kicsibe véve, a művészetek semmibe. Egyetlen életcél a gazdagodás, az erényekből csak a haszonhajtók kultiválva. Ahogy Lamartine mondja: Lyon mindig nagy népet mutatott fel, de nagy embereket ritkán. A nagy tehetségtől félték, mert nyugtalanítónak ítélték, amely megzavarja a szabályt, a szokásoknak e szuverénjét.

Az ilyen várost, mint Lyon volt, az eszmék harca nem igen háborgatja, az emberek tradíciókból élnek, az öröklött szokásokat és véleményeket úgy hagyják utódaikra, mint aranyaikat, a nélkül, hogy a tisztaságukat és a jóságukat vizsgálgatnák. A párisi forradalmat mindazáltal megtapsolták a lyoni polgárok, hacsak mérsékelten és helyes — le a naplopó

monarchiával, le az arisztokráciával, — legalább nem kell velük osztozni a gazdagságban és hatalomban. Éljen a köztársaság, amely a felettünk álló zsarnokságot elsöpörtel!

A párisi forradalom azonban itt nem állhatott meg. A nemzetgyűlés — az első forradalom — ledobta a társadalmi zsarnokság épületének a kupoláját, a konvent — az új forradalom — megkezdte a felső emeletek lebontását. A girondisták fejét leszelte a nyaktiló, Párisban a vörös sapkás jakobinusok voltak az urak. Lyonban a forradalmi tűz kezdett kihűlni. A lyoni vezető társadalomnak egy istene volt, a tallér — ezt megint Lamartine állítja — s mikor ezt kezdték támadni, Lyon felhördült s a konventben fosztogatót látott. Attól a naptól kezdve, amikor a köztársaság a vagyonhoz nyúlt, Lyonnak nem kellett többé a köztársaság, Lyon ellenforradalmár lett. Magába gyűjtötte a lappangó kiráypártiakat, bízott a külső segítségben, a határokon álló szárd—helvét—oszt-rák szuronyokban s ünnepélyes nyilatkozatban elszakadt a központi kormánytól.

A konvent azzal az elhatározottsággal fogadta el a harcot, amely nem döbönt vissza egy tag lemetzésétől, hogy megmentse a testet. A forradalmi eszme fontosabb volt, mint Franciaország második városa. A konvent vörös gárdáinak gyűrűje körülvette a megerősített várost és két havi ostrom után, amelyben a tízezer főnyi védősereg száztíz emberre olvadt le, hatalmába vette. Rettenetes volt a küzdelem és irtózatossá a megtorlás. A konvent határozatot hozott, hogy Lyon temetessék romjai alá, házai — a kórházakat és iskolákat kivéve, — bontassanak le, az eke vágjon barázdát minden épület fölött s emlékoszlop hirdesse az utókornak, hogy így bűnhődött Lyon, az ellenforradalmár.

A toll borzad leírni a jeleneteket, amelyek közt e határozatot a Párisból kiküldött büntető bizottság végrehajtotta. A város legszebb épületeit aknákkal vetették föl, a házak lebontására munkásosztásokat szerveztek. Tizenötmillióba került a rombolás, amelynek háromszázmilliónyi érték esett áldozatul. Az ágyúk dörgése közt, amelyekkel a lakásokat összekartácsolták, és a romokból fölszálló porfelhők közt állítottak fel a városház omladékai előtt a nyaktilót, amely kilencven napig szakadatlanul dolgozott. Egy egész nemzedéket irtottak ki, a vér nyirkossá és bűzőssé tette a teret az embermészárszék körül, a fejeiket és törzseiket a Rhône-ba dobálták s a torkolatnál levő szigetek partjára még évek múlva is embercsontokat hánytak ki a hullámok.

... Lehet-e képzelni olyan őrltet és gonosztevőt, aki Szegedből magyar Lyont akarna csinálni?

[Móra Ferenc]

Szegedi Napló. 1919. április 1.

„RUHE IN BUDAPEST”

1914 decemberében egy mitrovicai kávéházban zúgott a fejem a háború első rohamának rémületétől. A jelentésekben, amelyeket a lapok számára kiadtak, „szerb kegyetlenkedésekről” volt szó. Hogy a szerbek kihúzták

a beleit egy sebesült magyarnak s a beleivel akasztották fel egy fára. Szemkiszúrás, orr, fül, kezek levágása. . . borzongató volt, rettenetes, ott áltam én is a többivel együtt tudatlanul, tájékozatlanul, megszedülve, megrémülten ennek a vértengernek a partján, és ezt mondtam az asztalnál:

— Miért írják ezt, mi érdekük van ebben? Vagy igaz ez mind?

Egy okos ember, egy katona magyarázta meg:

— Nem igaz. De aljasság, hogy írják. Mert mi történik? A magyarok olvassák, hogy a szerbek beleket húznak. Azt mondják magukban: „megállj, csak egyszer kerüljön egy ilyen szerb a kezembe!” Aztán a kezébe kerül a szerb, a magyarnak vérben forog a szeme és kihúzza a szerb beleit, dühödt bosszúból. Ezt megtudják a szerbek és azontúl a sebesült magyarok *tényleg* kihúzzák a belét és levágják az orrát. Az *újság hazugsága igazsággá válik*. Íme a sajtó hatalma.

*

Nyár óta módomban van a francia lapokat olvasni. Ami francia napilap ide eljut, — azok a bizonyos ismert, sokat idézett lapok — az a világ legfelületesebb, leglelkiismeretlenebb, legtájékozatlanabb és legtudatlanabb sajtója. De akár maga irányítja önmagát, akár központilag igazgatják, a *legöntudatosabb* sajtó. A vezércikktől kezdve az utolsó nemibetegség hirdetésig más fordítása a *bolchevik* szónak nincs benne, mint rabló és gyilkos. Ott olvastam, hogy minden ok nélkül, csak mert kevés volt az élelem, a bolsevikiek sírt ásattak a polgárokkal és belelődözték őket a sírba; az újabb turnusnak előbb ezeket a sírokat kellett betemetnie s csak aztán áshatott sírt a maga számára. Ott olvastam az éhínségnek, a nyomornak olyan leírásait, amelyek csak a rossz újságíró ordináre képzeletében teremhetnek. Olvastam, hogy Pétervárott *egymás ürülékét* eszik az emberek, ezt olvastam. Oroszország messze van, a francia munkás akkor még mást nem igen olvasott Oroszországról. (A *Humanité* és a *Populaire* hangja csak később erősödött egy kicsit.)

Mért volt mégis, hogy *Cachin* képviselő elment Oroszországba mint imperialista és visszajött Párisba, mint bolsevik-barát? Mért volt, hogy *Sadoul* kapitány és *Pascal* hadnagy (mind a kettő az Oroszországba küldött francia katonai misszió tagja) elment Leninékhez a francia militarizmus nagyképű képviselőjében és *ma mind a kettő hadbíróági eljárás alatt áll Franciaországban a bolsevikiekhez való csatlakozás miatt!* Olvastam a hadbíróság amaz aktáit, amelyeket kiadott közlésre a párisi sajtónak: oly nyugodt ez a párisi cenzúra, oly biztos a maga dolgában, hogy le merte nyomtatni az összes lapokban *Sadoul* kapitánynak egy forradalmi felhívását a francia munkásokhoz, amely így végződik: *Vive la Confédération Communiste des Etats-Unis d'Europe!* Hogyan? Az ön-sírás és az ürülék-evés, a vérnek, a rothadásnak, a felbomlásnak és a világtörténelmi elzúllásnak a párisi sajtóban annyiszor megfestett képe csábította el ezeket? És *Ludovic Naudeau*-t, aki börtönben ült Oroszországban, mi tette kommunistává? És van bennük annyi naivság, hogy az egyik oldalon tovább közlik a rémregényt, mialatt a másik oldalon megírják, hogy *Sadoul*-ból hívó leninista lett, *Sadoul*-ból, az oroszok *Vyx* alezredeséből! Mi

marad tehát? Marad, amit az osztrák vezérkari ál-humanizmus *Greuel*-nak nevezett, a kitalált borzalmak hajszolása, ami arra kell, hogy vezessen, hogy ha megindul valaki Párisban a Leninék vörös—arany zászlójával, azt már puskával fogadják, vér folyjon s ott is *igazság legyen a sajtó hazugságaiból*.

*

„Ruhe in Budapest” — olvasom most a vastagbetűs címet a *Lokal-anzeigerben*. A német sajtó — még a kapitalista sajtó is — mindig tisztességesebb volt a francia sajtónál, ha ugyan egyáltalán szabad itt fokozatokat felállítani. „Ruhe in Budapest” — megszét az egész világba egy bűvös, csábító, csodálatosan egyszerű cáfolat minden komizságra, bornírtságra, minden tenyésztett sajtó-kretinizmusra. Nem is tudjátok, milyen csodálatosan szép ez, akik nem olvastátok egy évig a nyugati sajtót. Nem „Bluthad in Budapest” és nem „Hungersnot in Budapest”, hanem „Ruhe in Budapest”. Abból a tisztesség-különbségből, ami a forradalmi német sajtó és a győzelemben remegő francia sajtó közt van, — abból a földrajzi különbségből, ami az Oroszország és Franciaország nagy távolsága s Németország és Magyarország kis távolsága közt van, megszülethetik a lenini koncepciónak egy nyugat felé fordított olyan képe, amelyről lehullt az ámitás szennye, s amely a maga csodálatos tisztaságában, világtörténelmi jóhiszeműségében és annyi emberi nyomorúság tapasztalatait felhasználtan boldogító ragyogással világít a nyugatra.

Molnár Ferenc

Az Ember. 1919. április 1.

AZ IRODALOM A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGBAN

Az irodalmat, művészetet, tudományt a Tanácsállam természetesen a legnagyobb szeretettel ölelé magához. Az élet szépségét, az írás, a kép, a nemes szobor, a vers, a színdarab lendület, drága hímporát nem akarja letörölni. Nem akar uniformizálni, nem akar egyenruhát adni, egyáltalán nem akar hozzányúlni a művészi termeléshez. A Tanácsállam természetesen megszünteti azt a beteg állapotot, hogy a szépség, a művészet a tőkés osztályok kiváltsága legyen. A premiérek, tárlatokon ezután nemcsak a hadimilliomosok, a Lipótváros rokkant habitúi lesznek képviselve, hanem a dolgozó, verejtékező tömegek. Népkönyvtár, néptárlat, tágas olvasószobák, népmúzeumok nyílnak meg és a művészi oktatás nemcsak mágánások, hadseregszállítók monopóliuma lesz, hanem valamennyiünké. A festő nem fog keserves portrékat festeni gazdag asszonyságokról, hanem szabad művész lesz, akinek alkotásait a komün helyezi el. Az író, művész kiélheti a maga legegényibb életét és írhat, dolgozhat kedve szerint. A Tanácshatalomnak nincsen más feladata, mint az, hogy eljuttasson minden igazán művészi alkotást mindenkihez. Eleinte arra igyekszik, hogy a szocialista gondolatot propagálja, a művészet eszközeivel is belevigye a tömegekbe, de igazi szocialistának eszébe nem jut, hogy „szervezze” a művészi termelést.

Vandervelde és Kautsky, akik rossz, hibás politikai úton járnak ugyan, de alapos tudósok, egyetértenek abban, hogy a szocializmus feladata a gazdasági javak termelésének és szétosztásának megnevezése. A szellemi javak termelését nem kell szabályozni, hanem csak arról kell gondoskodni, hogy a kultúra mindenki számára hozzáférhetővé váljék, hogy a művészet, irodalom ne a kiváltságosak, hanem a nép gyönyörűségét, nemesedését, lelki felüdülését szolgálja. Arra kell törekedni, hogy minél több fogyasztója legyen az irodalomnak, művészetnek. A Tanács-hatalom programja: tudományos szervezés a gazdasági javak termelésében, szétosztásában, — bizonyos átmenet után itt sem az egyenlőség alapján, hanem Marx tanítása szerint mindenki képessége szerint termel és szükséglete szerint fogyaszt — és anarchia a szellemi javak termelése terén.

Ezt a felfogást tette magáévá az orosz föderatív szovjetköztársaság is. *Lunacsarszkij* népbiztos minden igazi kultúrértéket áthozott a kommunbe. Az Opera, az orosz balett régi fényében csillog. A szovjetállam területén nincs analfabéta, tehát a kulturális fogyasztás óriási. *Saljapin* most Moszkvában énekel és egy sikeres estéjén nyolc zsák lisztet kapott. A szabotáló, ellenforradalmi, a kapitalizmust visszanyafogó, a frondörködő intelligenciával szemben természetesen az volt *Lunacsarszkij* jelszava: üsd az intelligenciát! De akik hívei voltak a Tanácsok hatalmának, azokat szeretettel, megértéssel ölelte magához. A művész, artista, író, újságíró, színész másodosztályú élelmezést kap és a szovjet külön prémiumokkal jutalmazza a művészi termelést. Az októberi forradalom évfordulóján kilenc szobrot lepleztek le Moszkvában és Robespierre szobra mellé állították Heinéét. Most a *Lunacsarszkij* vonatokon a legkülönb írók, művészek járják be az országot és a felszabadult proletártömegek benső esztetikája szebb, nemesebb ünnepléssel köszönti a szellemi munkást, a költőt, a művészt, mint az enervált, pettyhüdt burzsoá. A Tanács-hatalom most *Maxim Gorkijt* tette a kultúra népbiztosává és ez a lázas, csodálatos zseni odavetette az egész intelligenciát a szovjet vörös zászlai alá. Uzsorás kiadó, kerítő igazgató, nagytőkések rimája, gazdag parvenu helyett a dolgozókhoz, a tömegekhez szól most a művész.

Ez így lesz nálunk is. A nagyszerű mustból, amely most forr, nemes tokaji lesz. *Lunacsarszkij*, *Gorkij* után az ő nyomdokaikban jár majd a magyar Tanács-hatalom kultúrpolitikája is. Ami zavar, tájékozatlanság most az írók, művészek között van, az elmúlik és csodálatos lendülettel nagy szárnyalással elindul az új kultúra.

Magyar Lajos

Az Ember. 1919. április 1.

GORKIJ ÜZENETE

Először a császárok és királyok üzentek. Többnyire háborút üzentek, halált, romlást és pusztulást, Mindent meggondoltak és megfontoltak. Legalább így gondolták ők, az isten kegyelméből valók, a félkegyelműek

és ha nem is gondolták úgy éppen, mindenesetre így mondták. Népeimhez szólottak, de úgy vélték, hogy ez a nép nyáj, (és ők a népek pásztorai), az ő nyájuk a nép, amelyet oda terelhetnek, ahová kényük, kedvük, felséges önkényük akarja, legszívesebben a vágóhídra. Felpántlikázták és leitatták a népeket, az ő hű népeiket, hogy vígan menjenek meghalni érettük, egy tartományért, egy hóbortért, egy hatalmi örületért. A mások profitjáért, kapitalista és imperialista rablók érdekében. Hát igen, először a császárok és királyok üzentek. Azután jöttek sorra, rendre csaváros eszű diplomaták, a császárok és királyok lakájai. És jöttek tyúkszemű sereghajtók, akik mindig papiroson győztek és akik nem győzték ezt a sok győzelmet a mappán. És ők üzentek, kitartásról, idegek dolgáról, amíg ők is meg nem rokkantak, a penzióba vagy szanatóriumba vonultak, a sok papiros győzelem és felelősség elől, amelyet hangoztattak ugyan, de vállalni és elviselni nem mertek, nem akartak. Most már ennek vége. Felelőtlenül, isten kegyelméből, hatalmi tébolyból, egy üzenetre nem lehet többé a népeket vágóhídra vinni. Ma már a császárok és királyok holmi hollandiai vagy svájci menedékhelyekről üzennek, az üzenetük rövid és velős: pénzt, pénzt, pénzt, hála Istennek, nem jó világ jár most ezekre a ledőlт bálványokra.

Ma már más üzenet a fontos, az, amit a népek küldenek egymásnak. Szikratáviratok mennek egyik nép szívéből a másik nép szívéhez: örvendetes és testvéri üdvözlések. A világ proletárjai egyesülnek, hosszú küzdelmek után, győzelmes harcuk pihenőjében üzennek egymásnak. Csepel üzen Moszvának, a kapitalizmus muníciójának egykori szállítója a moszkovita cárizmus egykori bástyájának. *Itt Lenin elvtárs*: üzeni a boldog szikra, amelytől forradalmi lángra gyúl millió munkás lélek és piros pünkösdjé lesz a proletárvilágnak. És az igazi nagy emberek üzennek, a szellem hősei, a gondolat katonái, az eszme fejedelmek. A múltkor Henry Barbusse üzent, a nagy francia költő, a lövészárk pacifistája, a világ összes alkotó szellemi munkásaihoz fordult, testvéri jobbot nyújtva, egyesülésre hívta föl minden költőt, művészt és tudóst a földön, aki az emberi közösség új vallását vallja és hittel hirdeti. Most pedig a forradalmas Oroszország nagy költője, lelki vezére küldött biztató és buzdító üzenetet nekünk, az új magyar szovjetköztársaságnak. Gorkij Maxim üzent nekünk, aki a háború alatt sebesült magyar katonákat ápolt és vigasztalt. Tolsztoj utóda, aki, mint Oroszország intellektuálisainak vezetője, nemrég csatlakozott Leninhez, szolidaritást vállalva a forradalommal, amely egy világot akar megváltani a fehér rabszolgaságtól. Gorkij lelkes és örvendetes üzenete a magyar szellemi munkásoknak új erőt ad a további küzdelemre a proletariátus végső diadaláért. Petőfi utódai, a világszabadság pirosló zászlaja alatt rendületlenül megyünk előre az igazság szebb és jobb világá felé.

[Juhász Gyula]

Délmagyarország. 1919. április 2.

Az európai társadalom mindegyik gyökeres átalakulása idején más képe lett a művészetek életének is. A középkori céh-művészetet felváltja az abszolutisztikus államok félig arisztokrata, udvari, félig a városi patriciusok hatalma alá tartozó individualista művészete. Amikor pedig a 18. század folyamán lassacskán a polgári rend veszi át a hatalmat a feudális társadalomtól, a nagy összefoglalású iskolák technikáját mindenütt a polgári szubjektivizmus váltja fel. Az a gyökeres átalakulás, minek ma élő tanúi vagyunk, nem új keletű magvakból csírázik ki. A polgári művészet már a múlt század 70—80-as éveitől kezdve erős hanyatlásban volt és e hanyatlás idején épp oly bomlasztó anyagok kerültek a művészet szellemébe, mint minő a materialisztikus irodalom volt a polgári gondolkodás egészére nézve. E bomlasztó anyagok a polgári keretekben óriási méretű hanyatlást idéztek elő, éppen úgy, mint a 18. század úgynevezett fölvilágosult irodalma a feudális szellem művészetében. A hanyatlás végakkordja a polgári művészet bukása, úgy, hogy ma ismét azon feladat előtt állunk, hogy a művészetek élvezetéhez most hozzájutó, új, nagy tömeg számára a meglévő csírákból megteremtsük a szocialista művészetet.

Nem ringathatjuk magunkat abban az álomban, hogy a proletártömegek a mostani átalakulás első percétől kezdve már is érett közönsége a művészetnek. Az a polgári közönség, mely a 19. század hatalmas hangversenyéletét lehetővé tette, a polgári művészet kezdetének idején, Gluck, Mozart korában még igen alacsonyrendű szellemi képességgel rendelkezett. Elsősorban tehát igen nagy mértékű nevelő munkára van ma is szükség. Tekintettel e nevelésre rászoruló nagy tömegekre, a most szükséges népszerűsítő tanfolyamok, néphangversenyek és zeneműtárservezetek csupán ingyenes, vagyis állami úton léptethetők életbe. Szükségessé fog válni — mint már egyik laptársunk említette — a hangszerkészítés államosítása is. Az átalakulás első föltűnő eredménye az lesz, hogy rendkívül sok zenei tehetség fog kilépni a nép tömegeiből, hasonló arányban ahhoz, ahogy a polgári demokrata fölszabadulás idején az addig mérsékelt számú kántorok és karmesterek helyét a szabad egyéniségek hatalmas tömege váltotta föl.

E nagyszámú új tehetség föladata a valódi népművészet életrekelése. Még hatalmas, kiaknázatlan zeneanyag rejlik a népdalban, mit eddig a polgárság zeneművészete csak az úgynevezett népies muzsika terén használt fel, azonban nem eredeti ízében, hanem csupán beleolvasztva oly technikába, melynek a népi jelleghez semmi köze sem volt.

A népművészet és a népből származó valódi tehetségek nem ismerhetik a polgári szubjektivizmus hangulatvilágát, melynek legfőbb ereje az egyén világtól elvonult magabazárkózása; viszont módjukban fog állni, hogy legegényibb hangulataikat is kellő megértésre számítva közölhesék, mert oly nagy lesz a publikum, hogy mindenkire jut megértő. Annyi bizonyos, hogy a tendencia ma a legszélesebb körű kollektívizmus felé irányul. S így valahogy azt mondhatnók, hogy a szocialista művé-

szet ismét a nagy klasszicizmus föltételeit hozza, de a középkorral ellentétben az egyéniség érzésskálájának teljességével gazdagítva.

Mihelyt rendezettek lesznek a viszonyok, nem csupán a jelzett alkotó lendületnek leszünk tanúi, hanem az állampénzen föntartott tudományos munka egyik fontos ágaként a zenetudomány gazdag felvirágzása is várható. Az eddigi korok önzőek voltak régebbi társadalmi alakulatok művészetével szemben, vagy pedig elfogultan és túlozva ítélték meg. A 18. század zeneközönsége sejtelemmel sem bírt a renaissance hatalmas kórus művészetéről és bár a 19. század feltámasztja Bachot és Händelt, de teljesen a maga polgári szellemében magyarázza és értelmezi őket; a renaissance-képzőművészet remekeit mintának állították az esztetikuskok, viszont elfeledték, hogy e művészet sem hoz általános törvényeket, hanem csupán bizonyos korszerű szellemi alakulat eredménye. A szociális társadalom művészettudományának roppant apparátusa lehetővé fogja tenni, hogy teljes egészében kifejlődjék a stílustudomány, melynek eredményeként minden kor művészete a maga sajátos szellemében kerül majd az élvező tömegek öntudatába.

A polgári művészek lelki életének egyik legfontosabb alkotórésze az a mérhetetlen szenvedés, mit a szociális viszonyok nyomorúsága okozott. Ha ma arról beszélnek, hogy a művészek sorsa jobbra fordul-e a jövőben, arra csak egy válaszunk lehet: csakis jobbra fordulhat, mert rosszabb már nem lehet. Amit a polgárság szellemi hőseivel, a mai változások kiváló előharcosaival, vagyis a művészekkel a kapitalista államrend művelt, az a polgárság bűnlajstromának egyik legkellemetlenebb fejezete. Igaz, hogy a borzasztó küzdelmekből elsősorban a legkiválóbb erejűek kerültek ki győztesként, de bátran állíthatjuk, hogy a harcban sok oly energia is elpocsékolódott, mit az emberiség érdekében föl lehetett volna használni, ha a vagyon, az üzlet, a hóbortos divat és előítélet mesterkedései nem kötötték volna le vaspántokként a tehetséget. Eddig az volt a mód, hogy a fiatal zeneszerző lehetőleg haljon éhen, kiadót csak akkor kapjon, ha kellő társaságbeli összeköttetés és intrikák, protekciók és ajánlások révén valahogy eléggé ismert lett a neve ahhoz, hogy a piacra kerülhessen. Ma, amidőn a kapitalizmus egyik legtipikusabb megtestesítője, a kiadó elpusztul és helyét az államnak adja át, megszűnik a fiatal művészek borzasztó nyomorúsága. Eddig az volt a mód, hogy a kevésbé ismert előadóművészek maguk fizessék hangversenyük költségeit; ezen túl rendelkezésére tartozik állni a köznek mindenki, kit tehetsége és tanultsága a művészi előadómunkára alkalmassá tesz.

Oly arányú zeneművelés várható tehát, amely megfelelő kísérője lesz a szocialisztikus társadalom nagyméretű gazdagodásának az emberi lélek még kiaknázatlan hangulatrétegeiben.

Molnár Antal

Pesti Hírlap. 1919. április 2.

Szabad legyen még ezt dúdolni halkan
Csöndes panaszt zúgó világviharban,
A Tisza partján nézni mély vizekre
És a vizekre hajló fellegekre.

Mint monitor mellett az árva bárka,
Olyan magányos szívem szomorúsága,
A bárka zöld volt, mint a jó reménység,
Most szürke, mint a vénség és a kétség!

Tavaszi szél száll, rügy bimbója pattan,
Valami kászolódik e tavaszban,
Ilyenkor sírnak gyantát fiatal fák,
Ilyenkor fáj az elmúlt fiatalság!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. április 3.

SZABADSÁG

A gyermekszájban pusztá szó: egyéb nem,
betűk az irkán; könyvbe nyomtatás.
Petőfi-vers, mit néhanap szavalnak,
Négy fal közt éltet adva a szavaknak —
kurta feladvány. Semmi, semmi más!

Az ifjú már a lábaiban érzi
és ott feszül a bordái alatt:
S ha bor folyik le éles ifjú torkán,
valami dac, valami lázas orkán
zúg belőle: szabad leszek! szabad!

A férfi már elkésve, búcsuzóban
görnyedt nyakával bólogat neki.
Mert csak éjjélben, síri-lebegően
keresi fel kísértet-lepedőben
és rózsáit az álmára veti.

De én: bitang eb, nép koldusa, költő,
utolsó rongyát is fölemelem;
ruhát, meg inget szabatok belőle,
hogy riadtan megfussanak előle
azok, kik rabul bántak énvelem!...

Somlyó Zoltán

Kilencen hálnak egy szobában,
nem jár hozzájuk orvos, bába.
Csak éheznek a hosszú évben
s szaporodnak isten nevében.
Nem őrzi anya féltő, gondos —
így tengődik a kicsi rongyos.

Reggel a téli szürke ködben,
nem védi őt kis szőrmeködmén.
Még fáradt gyenge pici lába,
elténfereg az iskolába.
Felé kiált a sok bolondos:
ni megjött már a kicsi rongyos! . . .

Tíz órakor ha szól a csengő,
árván keserűn elmerengő:
a többinél hús, libamája —
csak őnéki nincs ozsonnája!
Oly kiéhezett, olyan csontos
mivé lesz az ily kicsi rongyos?!

Éjjente hortyogás zenéjük,
Nappal a nyomor fú beléjük!
Szívük felett csúf rongyok lógnak.
Szidalmazták piszkos bolondnak
anyja, a keszbedt, szürke kontyos —
így tengődik a kicsi rongyos.

Még nedvesen a zuzmarátul,
leül csendben a padba hátul,
Irkája nincs, és nincsen könyve
Csak halk pergéssel hull a könnye:
De kinek is lehetne fontos,
hogy sír egy ilyen kicsi rongyos . . .

Tán betörő lesz, hamis kártyás!
Vagy részeges, izgága, lármás!
Vagy majd egy hideg őszi éjjén
tán embert öl vékony kezével!
Vagy tán csak álmodó, bolondos
költő lesz majd a kicsi rongyos? . . .

Somlyó Zoltán

Április. 1919. április 3.

A milliomos-állat, röviden milliomos, igen elterjedt állatfaj, bár nem szapora. Főltalálható a föld bármely részén, tehát Budapesten is. Átmenet az ember, röviden szegény ember és a gorilla közt, habár külső tulajdonságaiban, úgymint testalkat, arckifejezés, öltözködés, túl is szárnyalja a szegény embert, viszont lelki tulajdonságaiban mélyen a gorilla, sőt hiéna alatt áll. A legváltozatosabb típusok találhatók köztök, igen gyakori a középtermű, holdvilágképű, cvikkeres, hájas hasú milliomos. Pofájába vastag szivar van dugva, drága bőrkarosszékekben ül, cvikkerén át szűrő tekinteteket tűz a vele beszélő szegény emberre, rögtön felismeri annak munkaviselt arcáról, reszketeg hangjáról és használt ruhájáról, hogy az nem milliomos és vadállati inger lepi meg, hogy rávesse magát és felfalja. De ezt mégsem teszi, nem is szabad tennie, mert a milliomosok országonként megállapodtak egymással s ezt a megállapodást írásba is foglalták, ez az úgynevezett Büntető Törvénykönyv, hogy a szegény embert nem szabad megenni, mert egyrészt gyümölcsözőleg lehet használni, másrészt válogatott kínok közt lehet egész életén át szanyargatni. Meg aztán a milliomos azért sem eszi meg a szegény embert, mert jól van lakva, mindig jól van lakva, finom húsokat eszik, habostortákat, sajtot, sokat és drágát, és ebéd után nagyon szidja a szegény embert, hogy mért olyan disznó, hogy száraz kenyérhajon kívül még két krumplit is eszik. És amikor látja, hogy a szegény ember megijed ugyan, de belül nem ad neki igazat, iskolákat alapít, ahol a szegény embert arra tanítják, hogy egyrészt isten megbünteti azt, aki jól táplálkozik, másrészt a jó táplálkozástól az ember megbetegszik. Este aztán színházba, vagy orfeumba megy a milliomos és igen jól mulat azon, hogy a fent említett tanítást a szegény ember elhiszi. Dél és este között igen komplikált terveket eszel ki a milliomos, hogy hogyan lehetne a szegény emberek átlagos élettartamát leszállítani, életüknek úgynevezett szenvedéseit szaporítani és sírásukat legalább úgy kicifrázni, mint 36. Rácz Laci a gyere-velemekáclombos-falumbát.

A milliomos, ha meglát egy borzasztóan szegény embert, aki olyan szegény, hogy már röhög a saját szegénységén, annak „fogja szegény ember” kiáltással ad egy forintot, ez az úgynevezett csalétek, amellyel a többi szegény embert más szegény emberek által kis fizetésért ázott vermekbe ugratja.

A milliomosok szép palotákban laknak, amelyekben nyáron nagyon hideg van, télen nagyon meleg van, amelyek pompás bútorokkal vannak berendezve, remek képek, szobrok találhatók a palotákban és sok könyv. Este alvás előtt a milliomos kivesz a könyvszekrényből egy verseskönyvet és egy óra hosszat elgyönyörködik azon, hogy a költő azért a sok versért alig kapott pár korona honoráriumot. Ez az úgynevezett műélvezet. A paloták fényét nagyban emeli az a körülmény, hogy a szomszédságukban pincelakásokban harminc szegény ember alszik egymás hegyén-hátán, a pincének csak egy kis ablaka van, amelyen át a szegény emberek az

égre üvöltnek. Ez az úgynevezett háttér, mely a milliomos életének szépségét és boldogságát nagyban emeli.

A milliomos nemiélete nem egészen szabad, mint például a vadállatoké, hanem úgynevezett erkölcsi alapon nyugszik, ami abból áll, hogy a milliomosnak van felesége, aki egy másik milliomos szeretője, van szeretője, aki egy másik milliomos felesége, van barátnője, aki egy szegény ember lánya, fene a pofáját, és van lánya, aki a házitanító szeretője, mindennek erkölcsi tartalmat az ad, hogy a szegény embert régen, ha szeretője volt, a milliomosok más szegény emberekkel elégettették, ma ellenben, ha szeretője van, csupán kipellengéreztetik, bezáratják, állásából elbocsátják.

A milliomos élete egészen haláláig tart, igen nehezen hainak meg, legtöbbszörre amiatt való bánatukban, hogy a munkabérek nagyon magasak. Sokan közülök életük utolsó éveit az úgynevezett Schwartzekben mulatják át plempem, míg utódaik ezzel szemben a Frim-ben ütik fel kedvenc tanyájukat.

Nagy Lajos

Április. 1919. április 3.

[TÖREDEK]

De koporsódból is kívág
Életre a szentelt harag;
S ledöntött óriás tölgy a világ;
Melyből kedved új remeket farag.
Jertek, ti dalosok,
Európának zengő idegei:
Ezt a remek munkát megzengeni,
Ha véretek buzog:
Nincs ennél gyönyörűbb daltéma;
Aki most hallgat: örök néma,
Az elfelejti emberi szavát,
S az elrohanó Idő kerekéről,
Mint nyomorult porszem, leszédül,
S a semmiségbe zuhan át.

1919. április.

Oláh Gábor

TŐKE

A kapitalista azt mondta:

— Fiam, gyűjtsd a tőkét. Ha pénzed van, mindened van. Pénzen vehetsz kényelmet, élelmet, szerelmet. Pénzed pótolja az ésszt, erőt, munkát. A pénzben fel van akkumulálva minden érték, ami a világon van, kaparj össze pénzt, ülj rá, s akkor a festők odamennek hozzád s boldogok lesznek, ha lelkük minden értékét beledadják a te szépséged megörökítésébe, a költők a legdrágább dicsérettel igazolnak az örökkévalóság előtt; muzsikások koncerteznek a téli éjszakán a szalonodban, s a lakájok mély alázattal sűrögnek körülted, míg a vendégek a baráti szeretet minden értékét előtted halmozzák fel. Gyűjts pénzt, mert lehetsz undok,

gonosz és förtelmes: a pénzéért jobb lennél Jézusnál, bölcsebb Salamonnál és szebb Apollónál. Végy magadhoz pénzt, pénzt, pénzt.

A kommunista azt mondja:

— Fiam, gyűjts tőkét. Haszeretet vesz körül, nem kell félned az élettől. Ha erős szövetségben élsz embertársaiddal, akkor te fölszabadulsz és emberiséged belső tartalmát boldogan kiélheted. Ha művész vagy, nem kell emberi hiúságok előtt megnyomorodnod; ha tudós vagy, nem kell a kenyérharcsekélyességében vergődnöd; ha munkás vagy, nem kell a kizsákmányolás géprészévé válnod. Bármilyen vagy, követheted életed belső parancsát: ember lehetsz, égi tisztaságú, anyagi ártatlanságú élet. Kiélheted azt az életformát, amelyet a természet rendelt. Gyűjts hát igazi kincseket, akkumuláld fel magadban hivatásod legdrágább értékeit. Ember légy, s légy ember. Igaz és bosszúság nélkül való. Légy sugár, amely az emberiség örök napjából tisztán szökell elő, hogy a végtelenség felé löje ki az emberiség örök sorsának büszke vonalát.

Móricz Zsigmond

Pesti Futár. 1919. április 4.

„MAGYAR BOLSEVIZMUS”

A külföld polgári sajtójában, mely kábultan és tájékozatlanul áll szemben a kapitalista világrend végétéleivel, nem először ötlik szemünkbe ez a kifejezés: „*Magyar bolsevizmus*”. Nézzünk szembe ezzel a rövidlátó és olyik helyen célzatos megállapítással. Miért nevezik magyarnak azt a történelmi és végzettszerű bomlási folyamatot, melyben a magyar proletárerők kizsákmányolásából tehetetlenre hízott tőkét szélhűdés érte, melyben az elnyomott proletárerők kiapadhatatlan forrásából megszületett a dolgozók társadalma? A célzat nyilvánvaló: a magyar jelzővel helyi jelentőségűvé akarják törpíteni a munkásmillióknak azt az elemi erejű talpraállását, amely Oroszországból kiindulva, mint vízözön árad a nemzetközi kapitalizmusra és annexió-éhes kapitalistákra. Olyan ez a kísérlés, mint a sötétben riadozó gyerek magamagát bátorító füttye. A félelemtől alélt burzsoázia értelme gyerekes szintre süllyedt, a remény játékaival áltatja magát és fakóra rémült arcára mosolyt erőltet: „a magyar bolsevizmus nem a kapitalista világ égése, csak egy porta gyulladt ki, melynek lángjait még lokalizálni lehet”.

A vörös Internationale feltartóztatathatatlan győzelme rideg józanítója lesz azoknak, akik milliók szenvedéseiből építették fel a maguk ingyenélő boldogságát, édes-keves ügyet vetnének tehát gyámoltalan reményeik frondörösködésére. De a „magyar bolsevizmus”-sal ama *Vorwärts*-ben, a berlini kormányoszocialisták lapjában találkoztunk. A német sajtóorgánumban a „magyar bolsevizmus” súlyos tájékoztatatlanság. Különbséget tesz a *Vorwärts* az orosz bolsevizmus és a magyar kommunizmus között, mely utóbbi szerinte a nemzeti kétségbeesésből eredt és a magyar tanácsköztársaság szülőjéül az entente imperializmusát jelöli meg. Szó sincs róla, a nyugati szövetségesek vak és mohó bosz-

szüvágya, területi tébolya *siettette* a tőkés termelési és társadalmi-rend katasztrófáját, *de csak gyorsította és nem szülte*. A világforradalom diadalútján találkozhatott a magyar nacionalizmussal, amely a megszállások kegyetlensége nyomán felparázslott. Ez a találkozás azonban csak történelmi érdekesség, de nem sorsdöntő mozzanat volt. A magyar események csak szemei annak a láncnak, melyet most vernek a proletár pörölyök, hogy vele örökre bilincsbe szorítsák az egykor mindenható tőkét. Nem nacionalista kétségbeesés, hanem a négyéves pokol után öntudatra ébredt proletariátus elszántsága, *nemzetközi akarata* lendíti előre a Marx eszméinek vörös lobogója alá sereglett orosz és magyar vörös hadsereget.

A világ horizontján már felkelőben van a munkásmilliók nemzetközi testvériségének napja. Vak, aki nem látja ezt a vörös égitestet, vagy nyavalyatörős, aki nem mer fénykévéibe nézni. A politikai és gazdasági határok a tőke demarkacionális vonalai voltak, az új mappán egy nemzetté forrnak a proletárok milliói és az általános emberiségtől elzárkózó nacionalizmus szűk határai az egész glóbuszra kiszélesülnek. Nincs magyar bolsevizmus, nincs orosz kommunizmus, a jogtalanok, az eltiprottak egy zászló alatt megindult honfoglalása van.

Világ. 1919. április 4.

JÓ HÍREK

Mint egy új tavasz fecskéi, gyéren szállongva bár, különféle sorompók miatt, amelyek *egyelőre* elválasztanak bennünket a testvéreinktől (bár annál erősebben és szilárdabban összeköt az *egy* vágy, egy akarat, egy cél), de jönnek a lapok a fővárosból, az új szovjetköztársaság budapesti hírmondói és új hittel, reménnyel töltik el a szívünket mind. A győzelem napja érkezett, csak még nem látják némelyek a ködtől, a múlt ködétől, amely megülte eddig lelküket. Mialatt itt némelyek balkörmös hittel rémeket tuttognak és kísérteteket látnak, boszorkányokat, amelyek nincsenek és ördögöket festenek a falra, azalatt a fővárosi lapokból, amelyek gyéren bár, de idetalálnak mégis, megnyugvással olvassuk, hogy minden rendben megy, minden szépen halad előre az országban az öntudatos, szilárd akaratú, példásan fegyelmező és diadalmasan rendelkező *proletárdiktatúra* útján. Magyarország, amely egy csapásra, külső és belső viszonyok kényszerítő tényei logikájának engedve szovjetköztársaság lett, a rend és fegyelem szellemében, ugyancsak egy csapásra, vérontás és zavargások nélkül váltotta valóra a marxi jóslatot, amely a kapitalista rend romjain, a kommunizmus világának eljövetelét mondta ki. A kézen-közön tuttogott hióbbíreknek holmi bajokról és nehézségekről e diktatúra megvalósulása körül, semmi alapja és semmi nyoma, híre-hamva sincsen ezekben a fővárosi lapokban, sőt ellenkezőleg. Budapesten például és a vidékről érkező hírek tanúsága szerint szerte az egész országban, a meg nem szállt területeken, mindenhol a legteljesebb nyugalom uralkodik, minden megy a maga útján, pontosan, rendesen, ahogy az új, a gyökeres nagy átalakulás megkívánja és meghatározza.

Elmondhatjuk e híradások alapján és pedig büszkén és elégtétellel, magyar önérzettel mondhatjuk ezt, hogy soha még a történelem folyamán nagyobb és mélyrehatóbb, sorsdöntőbb és jelentékenyebb változás kevesebb nehézséggel és megrázkódással nem ment végbe, holott soha több veszélyt, akadályt és szorongatottságot nép nem állott ki, mint a magyar szovjetek köztársasága ezekben a valóban világhistóriai nagy és komoly napokban. Az uzsora sárkányának mind a hét fejét lecsapta a proletárdiktatúra hatalmas karja — mondja az egyik budapesti estilap szerdai száma vezető helyén.

Esnek az árak: ez az első hír-cikk címe és örvendetes veleje a fővárosi esti lapban.

A bankok rejtelmes páncélszekrényeit a pénzügyi népbiztos rendelete értelmében megnyitották. Naponta egész sereg rendelkezés és intézkedés történik a proletárdiktatúra szellemében a dolgozó munkásság, a közönség érdekében. Semmi hír rablásról, fosztogatásról, gyilkosságról, zavar-gásról vagy nyugtalanságról, amelyeket olyan vígan és olyan felelőtlenül terjesztettek nyakra-főre ijesztgetésül, elrettentésül, hazugul és orvul a nagy orosz átalakulás alkalmából az orosz szovjetköztársaságról a világsajtó fizetett bérencei, a kapitalista érdekek fullajtárai és kiszolgálói. Az üzletek leltározása az egész országban, a szociális termelés népbiztosságának rendelete szerint most indul meg, hogy az eddigi kapitalista termelés anarkiáját a kommunizált termelés szervezettsége, öntudatos és céltudatos szociális munkája váltsa föl. A külpolitikai helyzet is napról-napra a mi javunkra és diadalunkra billenti az európai egyensúly érzékeny mérlegét. Az imperialista politika bukófélben egész Európában, tegnap a cseh proletárság forradalmi munkásgyűlésén üdvözölte a magyar testvéreit, minden jel arra vall, hogy nem a békekonferencián dől el Európa és a világ sorsa, hanem, éppen ellenkezőleg, a keleti események és további fejleményeik döntik el a békekonferenciázók sorsát, Mene, Tekel, Fáresz: ez van fölírva vörös betűkkel a falra, amelyhez állítani akartak bennünket!

[Juhász Gyula]

Délmagyarország. 1919. április 4.

TISZTA PROLETÁRPOLITIKÁT!

Egyre-másra érkeznek arról hírek, hogy ez a rendházfőnök intéz kegyeshangú levelet a papokhoz, meg az a püspök hivatkozik Krisztusra és az egyház örökké progresszív szerepére, hogy a papság *nyújtsa testvéri kezét* a proletároknak és csatlakozzék az „új rend” kiépítésének munkájához. Egyre-másra érkeznek hírek arról, hogy különösen a vidéken a burzsoázia szintén élénk „részt” kér magának ebből a munkából. Feldugják fejüket a kispolgárok, a kispolgári gondolkozású polgári intellektüellek tömegei, az ügyvédek, a cégvezetők, a papok és mind kéri a maga „részét” a munkából.

A forradalmi proletariátus lemond erről a részvételről.

Tiltakozunk az ellen, hogy újra polgári Műláuferek tömegeivel mocskolód-jék be a Magyarországi Szocialista Párt tiszta proletárpolitikája! A szak-szervezetekbe ijedt kapitalisták nyájai tódulnak be. Rémült parazita elemek szakszervezeteket alakítanak. Papok és tőzsdeügynökök alakítanak szakszervezeteket. A kaposvári papság, a nagykanizsai papság, mind leteszi az esküt a Tanácsköztársaságra. A pártszervezetekben még mindig nem történt meg a kispolgári és nagypolgári elemek kitessékelése.

Mi féljük a proletariátus forradalmi diktatúrájának komolyságát ezeknek az elemeknek a romboló és építő munkában való részvételétől.

A proletariátus tanuljon a múltból! Lássa meg, hogy a munkásmozgá-lom minden eddigi akadályá, eltévelyedése, célkitűzéseinek hibája, tö-megeinek egymással szembe kerülése, a célokhoz érkezés idején a meg-torpanás, minden kétség, elméleti és gyakorlati kétség és tisz-tázatlanság, mind abból eredt, hogy a munkástömegek mozgalmába belekerültek a kispolgárok tömegei és a proletariátus forradalmi politi-káját megzavarták apró-cseprő reformista céljaikkal, szentimentális sóhajaikkal, emberbaráti szemforgatásaikkal. Hogy az utolsó hónapok keserű mozzanatai, a *testvérharc kilátása*, proletárpártok szembekerülése mind abból eredt, hogy a proletártömegek *egy részének politikája* nem ezeknek a tömegeknek a politikája volt, hanem a mozgalomba bető-dult kispolgári csőcselék: kistrafikosok és kiskereskedők által diktált politika.

A testvérharcot sikerült elkerülni. A munkástömegek forradalmi nyo-mása és a forradalmi pillanat objektív, tárgyi szükségyszerűsége arra kényszerítette az egyik munkáspárt vezetőit, hogy a szubjektív erőnek és az objektív szükségességnek behódoljon. A forradalmi cselekvés egye-sítette a két táborban levő munkástömegeket. Az egyesülés megtörtént forradalmi platform alapján. Azonban külső, tényleges erőszak alkal-mazása nélkül.

Hangsúlyozandó az „*azonban*” szó, mert a diktatúra vér nélküli me-teremtésének minden kívánatos és jó oldala mellett, rossz és nem kívánatos melléklöngéi kezdenek lenni. Oroszországban az erőszaknak tisztító szerepe nyilvánvaló volt. Ott a forradalom mozdonyáról lemaradtak azok, akik *osztályhelyzetüknél fogva nem akarhatták a forradalmat*. A forradalmat megindítja a forradalmi kisebbség és ez a kisebbség forradalmasítja mind-azokat, akiknek az ideológiájuk forradalomellenes volt ugyan a kapitaliz-musban, de *osztályhelyzetüknél fogva* a forradalom természetes résztvevői-nek kell lenniök. Itt azokra a proletárookra célunk, akiket a menseviki butítás, akiket gazdasági nyomoruk, akiket nevelésük stb. megakadályo-zott abban, hogy fölvergődjenek a marxizmus forradalmi tanításaihoz. Oroszországban az *erőszak* szerepe abban állt, hogy lemaradtak a forra-dalommal ellentétes *érdekűek*. Lemaradtak a polgári intellektüellek, a papok, a kereskedők.

Csak a forradalmi proletariátus csinálta a forradalmat, rombolt és épített. Itt azt fogják ellenvetni, hogy hiszen Lenin is kényszerült később kibékülni ezekkel az intellektüellekkel és kényszerült részt adni nekik a munkából. Csakhogy elfelejtik, hogy először is nem Lenin kényszerült, hanem éppen ezek az elemek kényszerültek a kibékülésre és hogy amíg a

kibékülés megtörtént, addig alapos idő telt el. Ez idő alatt a termelési és tulajdoni viszonyoknak roppant méretű fölforgatása történt meg. Megszűnt a munka bér munka lenni és minden termelőeszköz köztulajdonba ment át. Úgy, hogy a forradalom útjáról és munkájáról lemaradt elemek már nem voltak a burzsoázia tagjai vagy szolgálói. Ez alatt az idő alatt a burzsoázia megszűnt a termelésben osztályként szerepelni és ideológiáját is kényszerült földadni. Az oroszországi proletárforradalomban most ezek az elemek nem vettek részt benne, nem is kellett tekintettel lenni rájuk. Nem kellett tekintettel lenni arra, hogy a bürokrácia tömegei, a papok, a fölöslegessé vált termelési bürokrácia egy része miből fog megélni, hogy fog elhelyeződni? A proletariátus mehetett céltudatosan a forradalom útján, anélkül, hogy apró emberbaráti szempontokra ügyelnie kellett volna. Nem kellett se jobbra, se balra néznie.

A forradalom kegyetlen, de a forradalom roppant érdekeit, egyes emberek érdekeiért nem szabad föláldozni. Ha a forradalom politikája filantróp szempontból a termelésből egy időre kívülrekedt elemek érdekeit is tekintetbe venné, akkor ez nem történhetne meg anélkül, hogy a forradalom egyetemes érdekei ne kerülnének veszedelembe, hogy a tempó ne lassúdna és végül talán egészen meg is akadna, útjából kitérne. A forradalomnak ez a filantrópiája veszedelmesen emlékeztet a védővamos kapitalizmusnak arra a filantrópiájára, amely kevésszámú ember megmentéséért nagy tömegek életstandardját szállította le. Természetellenesen prosperáló iparok védelmének ürügye alatt, sőt az ezekben az iparokban dolgozó munkások kenyerének megvédése címén, nagy tömegek kenyere drágult hallatlan arányokban. Osztályoknak nem lehetnek filantróp szempontjaik. Mert minden filantrópia, minden olyan cselekvés, amely szem előtt tartja más osztályok érdekeit is, visszavág a harcoló osztályra. *Más osztálynak való kedvezés, csak a proletariátus érdekei egy részének föláldozása útján lehetséges.*

Ha a kereskedők, a kispolgári tömegek, a papok, szóval azok, akiknek a forradalom nyilvánvalóan nem érdeke, tömegesen kapaszkodnak rá a forradalom lokomotívjára, akkor a lokomotív járása meglassúdik, vagy ki is siklik a vágányáról.

Nem mondjuk azt, hogy a burzsoázia haljon éhen tömegesen. Nem mondjuk azt, hogy a jelenlegi burzsoázia majd ne vehessen részt a termelő munkában. De gondolni kell arra, hogy a házak, a bánya, a gyár, a föld a kereskedelem köztulajdonba vétele ellenére ma még azért burzsoázia a burzsoázia. *Még fogcsikorgatva tűrik a proletariátus diktatúráját, még bíznak az entente katonáiban, még remélik a kapitalizmus feltámadását. Az ideológiájuk még ép! Még osztály a burzsoázia, és mint osztálynak meg vannak az osztályérdekei.* Ha résztvesznek a forradalom munkájában, akkor cselekvésüket osztályszempontok fogják irányítani.

Ez ellen tiltakozunk a forradalom érdekében. Ennek a betódulásnak, a forradalmi politika ezen beszennyeződésének kell elejét venni. Céltudatosnak kell lenni a forradalom érdekében. Kegyetlennek kell lenni.

Révai József

A jövő színházi évben egy új színház nyílik meg Budapesten. Új színház. Néhány héttel ezelőtt ez a két szó még csaknem minden esetben azt jelentette volna, hogy: új üzlet. Pénzes emberek összeállása a haszon (— nem a művészet és különösen nem az új művészet —) érdekében. De tegnaptól-mára minden megváltozott. Ma a dolgozó népé a hatalom, s a dolgozó népé a művészet is. A szabad népé, amely a saját egyéni és társadalmi fejlődése mellett nemcsak elismeri a fejlődést, hanem követeli is azt mindentől, ami az életben fontos, értékes és szükséges.

Követeli elsősorban a kultúrától, művészettől s ezekben a színháztól is. Az osztálykiszajátítottságában fejlődésképtelenné nyomorított színházról, mint a társadalom életébe szorosan belekapcsolódó életszervtől és mint művészi lehetőségeket adó formától is.

Ezt a célt lesz hivatva elősegíteni és beteljesíteni az új színház: a *Kísérleti Színpad*.

Kísérleti Színpad. A név meghatározza a programmot is. Csakhogy ezen a színpadon nem egyes emberek, nem egyes írók, színészek, rendezők fognak kísérletezni, hanem az élet és a művészet.

Azoknak az embereknek, akik csinálják, akik dolgoznak benne, tisztán látott célokkal kell elindulniok, biztos tudatossággal dolgozniok, hogy megtalálják azt a művészetet, amelyik tiszta, sűrített élet, s azt az életet, amely tudatosságában, becsületes, igaz voltában, mindent magába fogadó nagyságában művészet.

Ennek a színpadnak elől kell járnia, célt mutatva életben és művészetben.

Az életben keresni fogja azt az embert, akit a túlvilági szépségek kecsegtetésével először passzív imádkozóvá nyomorított a dogmatikus vallás, akit aztán akaratnélküli sakkfigurává szárított a feudális rend, s kizsákmányolt proletárrá, vagy pénzimádó fanatikussá embertelenítettek a hűbéri rend s a vallás dogmáinak vadházasságából született későbbi társadalmi formák: a kapitalista, kis- és nagybirtokos, az üzérkedő polgári s a bürokrata társadalmak. Keresni fogja az új színház lélektani okát annak, hogyan juthatott el idáig az alaptermészetében szabadságra hivatott egyén. Keresni fogja a legtisztább kivezető utat ebből a lelki kátyúból. Keresni fogja a férfi és az asszony törvényét. Keresni fogja a jövő, a legközelebbi holnap emberét, azt a megszületendő életvidám embert, aki az életben nem a pénzt, hanem a becsületes lélek örömét fogja kívánni. Aki levetkőzte magáról azt a megfertőzött álruhát, amelybe minket kényszerített bele a tegnapok átkos hazugságrendszere, aki nem keserű szájízeket hagyó tülekedésekre fogja pazarolni az erejét, hanem a saját többet, jobbat akaró énjének belső kényszerűségéből fog versenyezni, dolgozni, termelni és alkotni.

A művészetben pedig keresni fogja a kísérleti színpad azt: hogyan?, milyen módon?, milyen hangon?, milyen eszközökkel testesítheti a néző elé ezt az életet, — művészetének lényegét.

Tudni fogja azt, hogy régi tartalmat hozni új köntösben: csalás. De tudni fogja azt is, hogy új tartalmat a régi köntös formáihoz ragaszkodó

makacssággal nem lehet adni. Amint az az új életet élő munkás, akinek több lesz a szabad ideje, kevesebb az anyagi gondja, természetszerűleg több gondot fog fordítani életének külsejére is, más praktikusabb ruhákat fog viselni, — épp úgy az új tartalommal megtöltött művészet is más, praktikusabb, egyszerűbb, egészségesebb formákat fog keresni. Elveti a rácsontosodott, rápenészedett régi zubbonyt, hogy tisztább lehessen, de elveti a burzsoá-életfelfogás által ráaggatott sok fölösleges cicomát is. Hogy a színpad valóban színpad maradhasson, nem pedig főúri palotákat, nyírott sörényű angol kerteket és más cicomás hazugságokat utánzó látványosság. Mert a színpadon nem a palota, nem az angol kert a fontos, hanem az *élet*, s az a tanulság, amit saját magunk részére levonhatunk abból az életből.

Ezeket fogja keresni az új színház, s ezért lesz a neve kísérleti színpad. Ezért; és még azért is, mert lesz bátorsága bevallani, hogy az élet, az ember, s a művészet igazi törvényeit nem lehet se véletlenül, se mondva-csináltan kitalálni, azokat bizony keresni kell. Fáradtságos, nehéz munkával keresni, s akkor is csak abban az esetben lehet remény a megtalálásra, ha a keresés munkája becsületes és igaz!

[Mácza János]

Vörös Ujság. 1919. április 4.

TAVASZ LESZ MÁR

Csupa szegények vagytok itt ezen a hídon, itt mentek
Ugye jó néktek, ugye no jó ez a hamar főtt meleg
Tavasz lesz már, tudom én azt hogy örömetek van most
Szegény használtak, ti szegények, ti szegény bohóc emberek.

Nékem magamnak is örömem van, tik azt nem tudjátok.
Én vagyok ezen a világon az utolsó boldogtalan
Ni borul ez az én két szemem, ízesedik és borul egyszerre.
Könnyet kapok mingyár. Jaj ez a szív is, a szívem most újra nagy nehéz
arany.

Tik itt mind Budára mentek. Jobb is néktek odaát Budán, ugyebár.
Kanári gyakorol Budán. Víg kis délebed lesz. Én nem is tudom én
hová megyek.

Nékem már megint fordítva van a két part, szédülök én vagy mi,
Csak látom bánatjaim borúlnak előttem, igen, igen, ezek itt a budai
hegyek.

Titeket megcsókol most a ti jó istentek, ti szegény szegény sorsúak,
Mint azok a régimódi fülönfüggő kövek, oly fénnel vannak repedéses
zöld orcáitok.

Jaj nékem is, az én képemen is olyan édes jóságos ez a szép meleg nap,
Olyan mint hogyha az arcomhoz ért volna egy nőnek a keze, azé kit néha
még álmomban áhitok.

(Februárban)

Szép Ernő

Pesti Futár. 1919. április 4.

SÉTA A NEMZETI KASZINÓBAN ÉS A PARK KLUBBAN

A napokban végigjártam a grótok kártya- és dőzsölő heyeit, a Nemzeti Kaszinó és a Park Klub termeit, melyeket most a tanácsköztársaság pecsétje őriz. A Nemzeti Kaszinót vörös katonák, a Park Klubot tengerészek tartják megszállva. A Nemzeti Kaszinó termein egy lakáj kísért végig, kék szemű, komoly arcú, hajlott vállú férfi, furcsán aprókat lép, minden szavánál biccen a feje, nem lehet egy kilincset megfogni előtte, már nesztelenül odasiklott, megfogta, kinyitotta. Huszonöt esztendeje szolgál a kaszinóban, ijedten, idegenül néz rám és a tengerészre ez az operett-alak, aki velem jön.

Homány, hűvösség és különös halálos csend van a kriptaszerű, halálra ítélt termekben. Aranygyapjas lovagok, kamarások, testőrkapitányok, miniszterek heverték és szivaroztak, lopták a napot itt ezekben a mély, süppedékes lágy bőrfotelekben. Itt, ebben a társalgóban fordult el Károlyi Mihály zsebredugott kezekkel, mikor Tisza István belépett és azt mondta: „— Szervusz, Mihály!” — A keze a levegőben maradt. Párbaj. 1913. Milyen nagy szenzáció volt akkor!

Az első emeleten van a koncert-terem, szőnyeggel letakart alacsony pódium, a pódiumon drága, öreg barna zongora, az üres fotelek, pamlagok, karszékek a pódium felé fordulnak, mintha hallgatnák a néma zongorát.

Ebben az eldugott, másodemeleti teremben, melybe csigalépcsőn lehet feljutni és amelynek ablakai a Szép-utcára nyílnak, egy nagy zöld kártyaasztal terpeszkedik. Kopott és izzadt rajta a posztó. Mit keres ez az asztal itt a finom zeneteremben?

Az öreg lakáj felé fordulok.

— Itt folytak a nagy játékok?

Az öreg lehajtja a fejét, mintha ő lenne a bűnös és tompán mondja:

— Itt.

Ennél az asztalnál vívták a másnap délig tartó milliós kártyacsatákat. Itt, ennél az asztalnál csúszott át egy-egy birtok, kastéllyal, tanyákkal, ökrökkel, szekerekkel, szalmakazlakkal együtt a szerencsés nyerő kezére. Ennél a kétméteres zöld asztalnál vándoroltak ide-oda a szép szomorú barna magyar földek, rétek, rónák és varjúkárogástól hangos magyar erdők. Üvegszekrénybe kell tenni ezt az asztalt és mutogatni!

A foyerben dús keleti szőnyegek, aranyrámás portrék között megyünk végig. Mély tónusú faragott famunka a mennyezet, gyöngyház-színű csillárok nagy álombeli fürtjei függnek le róla, a falak tapétája sötétvörös selyem. A foyerből a társalgóba lépünk, ahol a falakat szinte a mennyezetig és földig betakarják Ferenc József, Erzsébet királyné, Rudolf trónörökös és a bolgár király életnagyságú arcképei.

A tengerész szétvetett lábakkal áll a Ferenc Jóska kísértetiesen eleven óriás arcképe előtt, összefonja széles mellén a karjait és felint a képeknek:

— No öreg! Te se hitted volna!

Balra, az igazgató szobájában a Károlyiak, Szapáryak, Wenckheim arcképei sötétlenek a vastag aranyrámákban. A tengerész elvtárs belehajítja magát egy teméntelen nagy bőrkanapébe és bakkancsaival rúgkapál a levegőben:

— Hú az anyját, de jó puha!

Kísértetek, árnyak járnak ebben a palotában. Ahogy egyik homályos teremből a másikba lépünk, mintha csoportokban futnának, riadtan menekülnének előlünk a nesztelen szőnyegeken. Mintha elfojtott, izgott, ijedt suttogás hallatszana a függönyök mögül. Kedvem volna félrehajtani az egyik függönyt: jaj, hátha ott áll viasz-sápadtan, ijedt-eszelősen egy hülye, ősz herceg!

A tengerész cigarettaért kér tőlem, nagy slukkokat szí belőle, aztán a füstöt belefújja egy bengáli tigris fekete torkába. Nagy tigrishőr lóg a falon, fejjel lefele, kítátott szájjal ást. Únja szegény biztosan a kaszinót, a forradalmat, mindent. Alatta rézplatni: Esterházy Lajos herceg lőtte Indiában 1891-ben. A folyosó fala trópusi aggancsokkal és állatfejekkel van tele. Egy délafrikai fekete tulok nyújtja ki nyakát a falból, ezt a hatalmas ördögi állatot gróf Széchenyi Géza ejtette el 1897-ben az afrikai pusztákon.

A Nemzeti Kaszinóból kimentem a Park Klubba. A Liget felé a Pálma-utcában van a bejárója a hatalmas parknak, amelynek szökőkútjai, halas tavai, mesterséges cseppkőbarlangja, nyitott bokrai, lugasai, terraszai Versaillesre emlékeztetnek.

Most kezd tavaszodni a nagy kert: a pázsitok eleven zöldjét már behavazta a nyíló százszorszép, az aranyfák sárga virággal terhelt botjai hajlonganak, — sötétzöld fenyők, tejfelszínű nyírfák, halvány álmatag-ezüst olajfák és a vén hársak övig meztelenre vetkőzve a tavaszban! Sárgacsőrű fekete rigók surrognak a fákon és tarka pintyek ugrálnak, hintáznak a hajlós ágakon. A palota ormára vörös zászló van tűzve, a vörös szövet dühösen repked és csattog a márciusi szélben. Innen is kipusztultak a léha grófok.

Hátul egy szűk folyosón megyünk be a palotába. Emeletes hall, nyitott lépcsőház, süppedő drága, keleti szőnyegek. Az ajtóban ember-nagyságú vázák állanak strázsát. Egy óriás zöld malahit kancsó ragyog fenn az első emeleten: világhírű darab, csak három van belőle az egész világon.

— Nagy-nagy ovális terembe lépünk a földszinten. A stukkós mennyezetet fehér rokokó oszlopok emelik, — tompafényű selymek, meleg

színű sötét bársonyok, nagy fotelek, aranylábú sezlonok, faragott vitrinek, paravánok, puffok, plafonig érő könyvszekrények, kaleidoszkopszínű tartalommal, kandeláberek, bronz csoportok, fehér márvány szobrok, rengeteg gyertyaalakú villanykörte, empire, barokk és renaissance vonalak és színek, — az íróasztalokon kis apró csengők, melyekkel a lakájok felé intettek, bőrmappák órával, hőmérővel, időjelzővel, nagyító üvegek, cigarettaelnyomó szerszámok, elefántcsont papírvágók, ónix és üveg hamutartók, ében-, rózsza- és amarantfa asztalkák, állványok, melyek csodálatos fényű, színű és alakú porcelánokat, fayanceokat és majolikákat emelnek, — zöld pálmák, a pálmák árnyékában földgömbök finom borszag árad a fotelek karjából és szőnyegek, álombeli keleti szőnyegek mindenütt. Ebben a szobában tizenhat különféle garnitúra van. Egyetlen intarziás asztalnak kétszázezer koronára becsülték az értékét.

Milyen csend, milyen halálos csend van ebben a fullasztó pompájú teremben! Csak némelyik íróasztalon ketyeg izgatottan, ijedten a drága bőrmappákba épített finom óra. Reszket, hogy micsoda történelmi időket kell neki mutatni.

Könnyű megállapítani a különbséget a Nemzeti Kaszinó és a Park Klub között: a Kaszinóba csak felnőtt dologkerülők jártak, a Park-Klubba nők, ifjú grófkisasszonyok és gyermekek is. A Nemzeti Kaszinó komor, a Park-Klub nőies.

A tengerész elvtárs előveszi valahonnan a vendégekönyvet, végiglapozom a gyönyörű bőr-fóliánst és a következő neveket írom ki belőle:

Az első vendég 1896. május másodikán *Gertrude E. Mellor*, akit gróf Teleky Józsefné vezetett be. Utána mindjárt egy ilyen név: *Earl of Crewe Lord Algernon Lennof*. Azután *Le Comte de Natische*. Sorban következnek a párisi, londoni, turini, madridi és szentpétervári arisztokraták. Ilyen nevek csillannak meg a könyvben: *Chamberlain*, majd nem messzire *Orlando Bridgemans* atáse. Aztán egy *Stürgkh* gróf. Egy szentpétervári társaság nevei között furcsa véres név: *Mme Stolypin*. Az orosz miniszterelnök felesége, akinek férjét 1905-ben — kilenc esztendővel a pesti látogatás után — a kiewi színház díszelőadásán, melyen a cár is jelen volt, egy *Bagrow* nevű anarchista bombával megölte. Karcsú lány betűkkel írt *Mme Stolypin*. Itt van a sziámi király és kísérete. Olvashatatlan japán krikszkrakszok: egy világhírű japán professzor neve. Tőle nem messzire az a név: *Ulrich Scheidemann*. Az egész világ, az egész világtörténelem benne van ebben a könyvben. Nincs időm és nincs papírosom kiírni minden nevet a vastag fóliánsból; ahogy lapozom, egy-egy név felkiált a könyvben és a név mögött tengerek, óceánok, világrészek zengenek. Furcsa ákombákomok: egy kínai herceg Pekingből, akit gróf Zichy Jenő vezetett be: *Woo Wai Ju*. A teás dobozokon látható ilyen kínai írás. Pekingből az északi sarkra ugrik a képzelet, mert ez a név van beírva a könyvbe kemény férfiírással: *Peary*. Majd orosz hercegek és hercegnők, akik Keletről utaztak Nyugat felé, mint a költöző madarak és útkövek leszállottak Budapesten. Expresszvonatok utasai, akik két-három napot töltöttek a magyar fővárosban és a Park-Klub vendégei voltak.

Most újra egy különös név: *Otto Czernin* merőleges írása, akit gróf Széchenyi István vezetett be a Klubba. Történelmi osztrák nevek,

francia generálisok, orosz gárdakapitányok, — köztük néhol szerényen egy-egy magyar gentry név. Baranyay, Beniczky, Sárközy . . . Most különös társasággal találkozom: három kisasszony és egy kísérő hölgy, akik 1900. május 14-én New Yorkból érkeztek: *Marion B. Dean* és utána sorba *Charlotte Jodd Wilson*, *Elsie Charlotte Wilson*, *Alice Demorest Wilson*. Az elnök leányai! Kedves, gömbölyű leányírások, — az írásból úgy ítélem, hogy Sárika kisasszony a legfiatalabb köztük, iskolai füzeteken látni ilyen kis pocakos gömbölyded betűket.

. . . Hohenlohe Anna, Izabella és Sára hercegnők, egy Salm herceg, — majd egyszerre egészen gyermekírással, macskakaparással ez a három név: *Bethlen Laci*, *Tisza Imre*, *Tisza György*. A két Tisza gyerek unokaöccse volt Tisza Istvánnak, az egyik már meghalt a háború alatt.

Új név ágaskodik a könyvben óriás szarkaláb-betűkkel, keményen és parantsolóan: *Mackensen!* Fürstenberg gróf vezette be a klubba 1916. márciusában.

Annyira belemélyedek a könyvbe, hogy a tengerész már türelmetlenkedik.

Fölmegyünk az emeletre, ahol egymásután nyílnak meg a többi termek. A középső nagyterem, melynek ablakai a terraszra néznek, fehér mennyezetével, szőnyegeivel, fayanceaival, király-szobraival, gyönyörű bútoraival olyan látványosság, amely megállítja és nem engedi tovább az embert. A függönyök a fehér mennyezet tetejéről omolnak lefelé, mint halvány céklaszínű selyemzuhatagok, a földre érve lerogynak és nagy redőkkel mintha térdepelnének. Ebből a nagy teremből, amely táncteremnek szolgált, jobbra és balra szalonok és társalgók nyílnak, ugyanolyan pompával. Még csak a toilleszobákat nézzük végig, — forgatható állványok, falnagyságú velencei tükrök, a porcellán és márvány vakító fehérsége, szőke hajkefék és teknősbéka fésűk gyűjteménye a fehér csipkézett terítővel letakart ezüstasztalokon. A szegény emberek álmukban sem képzeltek olyan ebédlőt, mint itt a toillet mellékhelyiség.

A földszinti folyosó egyik részében felfedezzük a gyermekjátékokat. Akkora lóversenyjáték, mint egy billiárdasztal. A tengerész megkurbli az asztalt és a kis ólomlovak suhogva sokáig kergetik egymást. Kis teniszpálya, mely asztalra van szerelve. Fantasztikus apró dobozok, melyeken meg kell nyomni egy rugót és bent a szerkezet szédítő sebességgel pergeti a kockajátékokat. Egy futóbajnok ólomból, mellére szorított öklökkel, mely végigfut a mércézett rúdon.

A tengerész felszalad az emeletre és megindítja a harangjátékot. Az álmatag muzsika a *Dans de Matelots* mazurkát játssza.

*

Kint állok egyedül a parkban. Nézem a fákat, a tavaszt, a felhőket az égen, a felhők alatt a palotát. A nagy fehér terrasz földig érő hatalmas renaissance-ablakait zöld zsalugáterek takarják: mintha nagy lehúnyt szemek lennének.

Zilahy Lajos

Pesti Futár. 1919. április 4.

Mehetsz pihenni fáradt lánckovács
A te munkádnak mindörökre vége.
Másra kell most az acélkalapács,
Nem bilincsverésre!

Mehetsz pihenni fáradt lánckovács!
A vasrostélyről letört a lakat,
A börtönajtón szétporladt a rács,
A béklyó láncá ízekre szakadt!

Mehetsz pihenni fáradt lánckovács!
Véres üllődet vörös rozsdá rágja!
Hallod? Ott künn már farag az ács,
És vacog a börtön porkolábja. . .!

Mehetsz pihenni fáradt lánckovács!
Lehunyt szemedre sziklát görgetek,
A te számodra nincs feltámadás,
Búcsuztatód a zúgó fürgeteg!

A föld két sarka ég, mint poklok árja
És téged éget a láng: lánckovács!
A tűzben, testvér testvért megtalálja,
Az Ember ébred! . . . Jön a Messiás!

Zsoldos Andor

A DRÁMÁNAK VALÓ IDŐ!

— Most aztán igazán elkezdünk színdarabokat írni. Ez a nekem való idő és ez a színdaraboknak való idő. Mert nincsen jobb téma a világon, mint az éles és vérre menő igazság. Be kell vallanom, hogy igen sokáig az tartott vissza a színpadtól, hogy voltaképpen a burzsoáknak kellett írni, különben a darab jóelőre megbukott. Jól emlékszem, hogy amikor „A dadát” felolvastam, illetékes és különben hozzáértő urak erősen lebeszéltek, hogy a szegény kis dada megbukjon a darab végén. Se az urak, se a nép — mondták — nem szereti a rossz véget, leányokat se lehet a színházba vinni akkor, vigyázni kell, kellemetesnek lenni, hazudni. *Majdnem minden utóbb írt színdarabom harmadik felvonása rossz. Mert majdnem minden harmadik felvonásomat meg kellett lágyítanom az akkori publikum számára, bár nem akartam.*

— De most eljött a mi időnk. Meglássák, hogy amikor se hamis becsvagy, se pénzvagy, vagy a pénznek a rettenetes kényszere nem uralkodik

fölöttünk, mit tudunk mi csinálni! De azt nem szeretném, ha a színpad mai hivatalos őrei — különben értékes emberek — a maguk erős egyéniségét akarnák rám vagy akármelyik kollégámra diktálni. Erősen párt-emberek ők, de én is ugyancsak erős pártíró vagyok. És úgy érzem, mint-ha én jobban látnám a magam alakjait. Színesebben is, tüzeesebben is, mint ők. S a magam két szemét nem engedem! Odaadom a két szememet is, ha nagyon rámparancsolnak, de akkor azután nem ér vele semmit a köz, beledobhatják a moslékos dézsába, értéktelen az egész. Erős elméleti ember, s a dráma természetrajzának kitűnő tudósa az egyik irányító. Ismerem erősen fegyelmezett alakját még akkorról, mikor még mint kis szőke fiú a „Jövendő” című lapomba az első kézírásokat hozta. Külsőre szelíd volt, mint egy leány, de már akkor valóságos zsarnok a maga mesterségében.

— Egy új drámaírást, a proletárnak valót, tehát az igazit, a magyart, azaz az egyénit, az ő finomult, de ugyancsak internacionális szemüvegén keresztül, nem igen hinném, hogy meglehessen csinálni. Pedig a lehetősége az új drámaírás *cselekedetének* sehol sem valószínűbb, mint itt, idehaza. Csak hagyjanak bennünket, akik eddig mint duplagalléros Prometeuszok, le voltunk láncolva és agyon voltunk előlegezve. A magam részéről *boldog és büszke vagyok, hogy a régi erkölcs, divat és szükség béklyója lehullt* és kitarhatom a két karomat, hogy végre azt csináljam, amit mindig akartam volna. (De az előleg intézményét el ne felejtsék! Az előleg egy nevezetes pillérje a dráma hatalmas armatúrájának. Régi erkölcs, talán csúnya erkölcs, de a vérbe ment.) Nem bánom, ha ezt a nyavalyás pénzt eltörlik, adjanak szép kaorikat, de az előleget, azt ki ne hagyják!

Bródy Sándor

Színházi Élet. 1919. április 6—12.

AGYAGBÁLVÁNY

Csepeli Weisz Manfréd nem bírta elviselni a kapitalista világrend összeomlását és megmérgezte magát. Nagyon meg tudjuk érteni ezt a gesztust, valóban az új világ, a kommunista rend nem túlságosan kedvez a Weisz Manfrédoknak. Valóban, ma nem fenékiig tejfől azoknak a dolga, akik eddig a mások verejtékéből, sőt véréből szereztek milliókat, mi több, milliárdokat. És valóban, ma nem igen érvényesülhet többé a szabad verseny hangzatos frázisának kalózlobogója alatt a milliók élete és munkája árán a kevés kiváltságosnak pazar, jólétet biztosító profiterkölc, amely holmi Übermenschet csinált ravasz kalmárokból, akik minden lelkiismeretfurdalás nélkül szállítottak elvet, meggyőződést, muníciót, mindent a hatalom számára, amely az erőszak jogán vígan rabszolgaságban tartott milliókat egy miatt. Weisz Manfréd ennek a saját bűne és ostobasága miatt megbukott régi állami és társadalmi rendnek egyik oszlopa volt, a legújabb kor Ulászlóinak Fuggerje, Fortunatusa s mindene, amit akartok. Ő volt a magyar Krupp, alázatos és engedelmes szolga fölfelé, hidegvérű és zárkózott úr lefelé. A saját maga őse, egy állam feje, amely

az államban külön világ volt, a pusztulás és halál óriás ipartelepe, a rontás és enyészet arzenálja, a modern technika minden vívmányával fölszerelve. Fehér rabszolgák gyártották itt, lázas és örökös robotban a gyilkolás eszközeit, éjjel, nappal, megállás nélkül. Weisz Manfréd, ezt meg kell adni neki, pontosan és készségesen szállított. Nagyszerűen ment az üzlet, soha jobban üzlet nem ment a világon. Weisz Manfréd meg volt elégedve a dolgával, nem voltak lelkiismeretfurdalásai, ő végezte kínos gonddal a mesterségét, mint Warrenné asszonyság is a magáét. Nem is személy volt már ez a Weisz Manfréd, nem is egy ember, akinek szeme van, keze van, akinek örömei és bánatai vannak, ő több volt, mint Schylock, az uzsorás, egy fogalom volt már Weisz Manfréd, egy fantom, egy rejtelmes és megdöbbenítő erő, igen, maga a kapitalizmus, amely öl, pusztít, nyomort és halált küld, amely végül a maga vesztébe rohan. Mialatt a kórházakban a nyomor és alkohol miatt tébolyba esett emberekre már nem tudtak inget adni, mialatt a paralízist nem bírták a klinikákon megelőzni, mert kifogyott a szérum, mialatt az operációs tereimben a betegeken nem lehetett a műtétet elvégezni, mert elfogyott a szén és lefagyott volna a lancettás kéz, mialatt a csendes és komoly laboratóriumok megváltó munkája szünetelni volt kénytelen és mialatt fiatal zsenik tetvektől borítva vergődtek nyirkos és hideg lövészárkok fenekén, azalatt Csepelen vígan folyt az üzem, Weisz Manfréd dörzsölte a kezét, a kapitalizmus aratott, együtt a halállal, a pusztulással. Igen, Weisz Manfréd sorsa a kapitalizmus szimbóluma, eleven és ékesszóló iskolás példája és bukása is a kapitalizmus csődöt mondott, rendnek nevezett anarkijának összeomlását jelenti. Petronius, aki legalább nemes és szabad művésze volt az életnek, a római úr, a derűs bölcs, miután világa, a pogányság gőgös uralma kifordult sarkaiból, szépen fürdőjébe ment, fölívágta ereit és a mennyezetről lehulló rózsák illatába fojtotta értéktelenné vált életét. Weisz Manfréd, úgy látszik, szintén értéktelennek találta a magáét az új rendben, az új világban, amely *kizárólag* és egyedül a munka jogán alapul, amelyben nincs profit és nem szent a tőke, csupán az élet és, mindenki élete. A kapitalizmus öngyilkossága után a kapitalista is meg akarja ölni magát. A halálhoz is joga van az embernek, de mi az életet akarjuk, az életet hirdetjük, a szabad, az igaz, a boldog, a becsületes, a munkás életet.

[Juhász Gyula]

Délmagyarország. 1919. április 6.

ADY-ÜNNEP ÉRMINDSZENTEN

Pénteki lapunkban már megemlékeztünk röviden arról az ünnepélyről, amelyet az érmindszenti és környékbeli szocialista pártok rendeztek Ady Endre emlékére. *Tasnádról* táviratozza most tudósítónk: Tasnádon jöttek össze a környékbeli szocialista pártok kiküldöttei április 1-én, ahonnan ezután óriási tömeg kíséretében piros zászlókkal Ady szülőfalujába, Érmindszentre mentek. A menet élén hatalmas rudakon óriási táblát

vittek, amelyen ez a fölírás volt: „Éljen a proletárdiktatúra”. A nagy tömeg a községháza előtti térségben nagyszabású népgyűlést tartott. *Hunyadi Béla* elvtárs mondott nagyszabású beszédet, utána pedig *Kecskés György* elvtárs beszélt. *Szabó Lajos* elvtárs a kisgazdákat világosította föl, hogy a proletárdiktatúra az ő érdekeiket nem veszélyezteti. A tömeg ezután *Ady* szülőházához vonult, ahol *Ady Endre* édesanyja fogadta őket. *Hunyadi* elvtárs mondott beszédet, méltatva *Ady* forradalmiságát és költői munkásságát. Az ünnepély szép, lelkes hangulatban ért véget.

Népszava. 1919. április 9.

RITMUSOK

1.

A Tiszaparton halkan ballagok
És hallgatom, mit sirnak a habok?

E partok méla fordulóinál
Állt egyszer gőgös Atilla király.

E tájon, hol a két viz összeér
Áldozott egykor dús Ajtony vezér.

Ott fönn, ahol most vén harang dalol,
Dugonics András búsult valahol.

Mert búsulásra volt itt mindig ok,
Ugy-e bajtársak, ugy-e magyarok?

Itt Tömörkény, ott Gárdonyi lakott,
Petőfi Zoltán erre ballagott.

Megállok felhős tavaszég alatt
S mig megy a víz és az idő szalad,

Érzem, hogy az Öreg Tisza felett
Az örök élet csillaga remeg.

2.

A végeken, hol a magány zeng
Vihar hárfáján éneket,
Kárpátokon zokogva átment,
Magyarország,
A költőd voltam én neked!

Virrasztottam és fölzokogtam
És daloltam száz árva dalt,
Remélve csöndes elbukottan
Magyarország
Neked egy végső diadalt.

Voltam remetéd és szegényed
És száműzötted messze én,
Te voltál nékem álom, élet,
Magyarország
Ha haldokolt minden remény!

Most, én anyám, hogy élsz nyomorban,
Egészen koldús, fél halott,
Soha még így tied nem voltam,
Jövő napjától piros orcád,
Szabad ország,
Én a te költőd maradok!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. április 9.

A GYALOGÚTON

Mit sajnáljak a tegnapi életemből?

Sajnáljam tán az ékszereket, amelyek másoké voltak? Hideg köveket, meleg fülekben, fehér fényeket piros húsokon, hold ezüstjét, Urál-hegység havát, afrikai mezők kigyószemét; folyamok halálos medrében, bányák síri, süket csendjében, véres újjnyomú vasládák vak éjszakájában rejtezkedő, éjjel és loppal, kísértet-lépésű, titokzatos országúti aranyat; színesen fénylő, hegyek mélyének szivárványából való kavicsokat, amelyekért néptörzseket pusztítottak el, amiért a pálinkát főzték szegény vadembereknek, régi vallások papjait vándorló hajósok az oltáruknál leölték, királynék és örömlányok csókot osztogattak, fekete vitorla hasította a tengert, kaftános bolygózsido menekült villám fényénél, pápa egyházi átkot mondott, ravaszdi alkimista szöke, pisze, rózsaszínű hercegnét vont a műhelyébe, öreg ember reszketett, haldokló aggodalmas kínban fetrengett, rabló kést fent és fülönfurt leánygyermek visított?... Mit sajnáljak a tegnap e kincseiből, amelyet bárgyú boltos a kirakatába helyezett, amikor az éhségtől szinte hallhatóan csikorgott az emberek gyomra; bolond asszony-féle az újjára húzott, hogy a férfiak kézesókját — az igazgyöngy sápadtnemességével és a rubint szívből cseppentek vérével kiérdemelje; pápa és király a fejére illesztett, hogy különbnek látsszék embertársainál; sanda orgazda a földbe ástott, amíg elszáradnak a hullák az akasztófán, gyep nő a sírokon a temető-árkában?... Mit sajnáljak a diadémokon, az aranyláncokon, amelyekért erényt adtak el nők és amelyeket büszkén viseltek, holott dugdosni kellett volna árukat?

A családi szekrényekben őrzött fakult aranyokon, amelyek miatt a véres ujjú ősök kisértetiesen meglóditották éjfélikor a kastély harangját? Csörgő karpereceken, alattomosan hunyorgató zafírokon, kegyetlen szívű gyémántokon, gonosz öreg ereklýeken, amelyekért dühös nósténykutyákként marakodtak a rokonok a tetszhalott Szentmihály lovánál, amelyek miatt bolha csípte a bálkirálynőt, hogy csaknem felkapta uszályát a táncterem közepén ...

*

Sajnáljam tán a palotákat, a kerteket, a kastélyokat, amelyek mellett idegenül elhaladtam, mint utazó az alvó városon át, amelyről az utazási könyvek azt írják, hogy benne a legszebb nők laknak? Ó, nem panaszkodhatom a paloták gögjére, — hisz észre sem vették ők a vándorlegényt. És a vándor se halt meg bánatában, hogy az ablakok mindig zárva vannak a palotában, mint a megfejthetetlen rejtélyek, a kertek elvarázsoltak, a férfiak és nők, akik odabent laknak, érthetetlenek. Csak annyiban érdekelték ők, mint a csigák. Vajon mit csinál a csiga, midőn, behúzódik házába? Szenved, szeret, unatkozik? A grófnék, a kontesszek, a baronesszek és ők a többiek, akiket sohase láttunk a gyalogjárón, akik, mint babonás bálványok foglaltak helyet kocsijukban, a lovak zabláját hajadonfővel tartja a nagyszakállú portás, eltanulhatatlan alázattal hajlik az inas dereka, amíg a hintó ajtaját kitárja, meleg parfóm leng alá a palota belsejéből, kacagnak vagy zongoráznak az emeleten, gitár peng vagy megvert komorna sirdogál, papírvékony talpán, orgona színű selymében, altwieni csészekből lefestett arcával, szórakozott tekintetével, özlábával és finnyás kis piszójával hintájába száll a kisasszony. ... Vajon mit csinálnak egész nap ezekben a kastélyokban? Amikor nem hajtják a tollas-labdát, nem lövik a galambot, sarokba teszik a francia könyvet, végigmustrálják a divatlapot, tél van, havazik és alkonyodik? ... Szarka-cseregéssel pletyka jön a házhoz, vagy szertelen kedvében csikót vagy kutyát kínoztak a grófnő? ...

Mit sajnáljak a kastélyokon, amelyekben szegény, mindennapi életünknek előkelő idegenjei laktak, akiknek legfeljebb hideg, lesújtó arcát láthattuk egy másodpercre, de könnyüket vagy mosolyukat soha?

*

És miért búsulnék az egész elmerült világ után, amelynek fogatairól sár freccsent a kabátomra, páholyaiból elutasítóan fénylett a fülbevaló és a szem, magosan repülő paradicsom-madarai legfeljebb a kalapot szemetetették be; dologtalan gazdagsága, bankár-elbizakodottsága, seregély-ostobasága, tétlen parfómje, bágyadt selyme, aluszékony közömbössége, másvilágból való gögje, cudar gúnyja, bitang nemtörődömsége, ledér raffináltsága és agylágyult röheje: — mindig csak erre a napra, a maira, s a következőkre, a megaláztatásra, a proletár-pofonra látszott várakozni? Vagy sajnáljam a korszak: kócsag érintetlenségével kérkedő, gyémánt könyecseppekkel hajában megjelenő, tömzsi lábszárán ringó-rengő bankárnéját, bolyhos, elbizakodott kisasszony-lányát a

Lipótvárosnak, akiről egyformán zengtek a költők és humoristák, a divatszalonok fecsegő látogatóit, fodrásznék, színházi hírhajhászok, ifjú nőorvosok pletykáin rágódó és izgult hölgyeit a hotvolénak? A Sas-utcai démonokat, a gyermekarcú kéjelgőket, bankfiúk sóvár szeretőit, makrók etetőit, a regényből és színdarabból tanuló házasságtörőket, saját boldogtalanságuk ürügyével bujálkodókat, öreg gazdag férfiak felszarvazott, bivaly módjára húzó családapák nevető megcsalóit, a feketéket, a szókéket, a vöröseket, akik úgy rikácsoltak, hintáztak, bőrukben nem férték a pénzt kotló háborús esztendők alatt, mint a hulla-madarak a csatatereken? Kit sajnáljak a fénylő és ostoba szeműek közül? Az özönvíz fuldoklói közül melyik kezét érdemes megragadni, hogy kirántsuk őt a partra, ahol az ázott szegények, a nincstelenek, az ékszeres-láda és pénzes-zsák nélküliek csendesen melegednek a káröröm halk kis pásztor-tüzénél? Miért sajnálnám ennek a régi világnak: színházát, — amelybe nem tudtam megvetés nélkül belépni; moziját, — amely elkészerített a pesti utcán, mint egy ocsmány átok; irodalmát, — amely oly közönséges és íztelen volt, hogy lejjebb már nem csúszhatott; korzóját, szalonját, hitvány mulatságát és társaságos életét, — amelyben a legordinárebb emberek éltek, mutatkoztak, nyüzsögtek, hivazkodtak, szoknyát és tekintélyt emeltek ... Miért sajnálnám a tegnapi Pestet, a zsebmetsző, sajtszagú, ocsmány Pestet minden érdemes fiához perfid, bűneiben a kivégzésre megérett régi Magyarországot, — amikor csak amolyan mostoha gyermek voltam itt? (Ha lánynak születtem volna, talán a fületem is elfelejtik kifúrni.)

Krúdy Gyula

Magyarország. 1919. április 9.

A PRAVDA BUDAPEST UTCÁIN

A nap három szakában három, hirtelen nagyon népszerűvé lett szó csendül fel a pesti utcán. Korán reggel az újságárusok harsogó szavára ébredünk, amint a reggeli légen élesen süvít át a kiáltásuk:

— Népszava! Népszava!

Délben az utca zsibongó forgatagából, a villamosok csilingeléséből és a kocsikerekek zöreijéből kiválik egy szintén új, de máris megszokott kiáltás:

— A Vörös Katona! Déli kiadás! Déli Vörös!

És estefelé a szélrózsa minden irányában rohanó rikkancsok verik fel a pesti kövezet porát, és dübörögve zúg végig a városon szózatuk:

— Vörös Ujság! Vörös Ujság!

Tegnap csendesen, de annál nagyobb feltűnést keltve új szó röppent ki itt-amott egy-egy rikkancs ajakáról:

— Pravda!

A magyar újságok tömkelegében megjelent az orosz nyelvű Pravda, a szövetséges orosz szovjetköztársaság népszerű újságja, Lenin lapja. Kuncsaft éppen elég akad, a Budapesten lakó oroszok vásárolják a Pravdát, de veszik magyarok is, akik hadifogságuk alatt megtanultak oroszul

Ki hitte volna akkor, amikor az első és második forradalom hírei érkeztek hozzánk és a kadett-uralom idején szétrombolták a Pravda nyomdáját és szerkesztőségét, hogy ez a sokat szenvedett és sokat üldözött orosz újság egyszer majd olyan hatalmas, olyan népszerű lesz, hogy még Magyarországon is olvasni fogják . . .

A Vörös Katona. 1919. április 9.

MINDENKIHEZ

Zendülések vörös tribünjéről a gyűlölet és mételyes
kavernák metropoliszából kiáltok hozzátok test-
vérek a földön !

hozzátok kiáltok !
hogy döglődő falvaitokban a kétségbeesés félreverjen
minden jámbor harangot !

hozzátok kiáltok !
hogy a városaitok hajnalát véresre harapják a diadalmas
skarlát plakátok !

hozzátok kiáltok !
hogy a házak a terekre dobják fájdalmas terhüket s az
utcátok keresztjén barikádok lázadjanak !

hozzátok kiáltok !
munkások ! akik a villamosok ájult atmoszférájába
vagy a műhelyek legsötétebb zugában legelíttek a
rémregények tizvasas borzalmát !

diákok ! akik a konzervatív termék penészében magol-
játok az arany a szurony és a csodák katekiz-
musának raffinált dogmáját s az esték fészkében
sikátori lányoknak áldoztok kamaszos vergődő
szeretkezéssel !

katonák ! akik érett gyümölcsök voltak a legvéresebb
szüretben s a leggyilkosabb árkokban tengődtek
hogy a burzsoá-téboly tivornyázzon a földön !

testvérek !
testvérek északon és délen ! keleten és nyugaton !

munkások a new-yorki gyárakban ó nézzetek !
az örömök reggelén elénk hunyászkodtak a gépek s a
veritékünk nem hizlalja többé a bankárok profitját !

diákok a londoni iskolákban ó nézzetek !
életet tervezünk a legázolt mezőkre s az elindult aka-
ratnak a teljességét hirdetjük !

parasztok a campaniai kunyhókban ó nézzetek !
az asszonyunk nem dajkál többé kenyértelen gyereket
s az anyajó földeken a mi vetésünk érik !

katonák a párisi kaszárnyákban ó nézzetek !
tisztá erős lányok mézt csurgatnak az inyünkre s a
szájunkból kiveszett már az embervér őrijtó
zamatja !

testvérek a brutális metropoliszokban az árva tanyá-
kon ! testvérek Európában és Amerikában ! ó test-
vérek mindenhol a földön !

a vézna toronyokban fölzendül a mélyvörös jelzés hogy
a szemetekből kihulljon a narkózis mérge !

Reiter Róbert

Ma. 1919. április 10.

MISZTIKUS VERS

A tizenkettedik órában elindult a csatornák förtelméből
s az arcán sárga-lilán foszforeszkál a nyomor
elindult a kripták fertőzött mélységéből s a szeméből
a pincék halálos nyirka csurgott

örömök máglyája énekelt a hangjában s a sarkokon hirtelen
elolvadt a jéghegyek borzalma
gesztusában fölcsírázott a jóság és garázda tigrisek
nyaldosták a tenyerét !

az éjszakák fenekén kereste az embert s a korcsmák lugos
szitokkal megmarták a szemeit
a nappalok meggyuladt sebeiben lábolt s a koldusok és csa-
vargók letérdeltek a porba

cirkuszokba templomokba s a részeg orfeumokba kiáltott:
ember hol vagy ? !
s az örömlányok letörülték ajkukról a festéket s az
alázatosak összetörték a szenvedő keresztet

a süketek boldogan hunyorogtak mert végtelen vizesések
zuhogtak a térben
a vakok áhitatosan térdre rogytak, mert a rónák vörösek
voltak és zöld meg sárga tobzódott a vérben

az ujságokban délután öngyilkosoktól hemzsegett a statisztika
s a kávéházak vacogva megdermedtek
este pedig összebujtak a szederjes uccák és gyáva romantikában
kuporgott a hold.

Reiter Róbert

Ma. 1919. április 10.

VÖRÖS ZÁSZLÓKKAL

A föld megnyitja óriási torkát
és szétnyílnak minden tengerek.
A levegő a szárnyait kibontja:
minden tiétek, sápadt emberek!
Ti sápadtak, kik szolgák voltatok
s a palotákhoz téglát hordtatok!
A vörösek kitárt karokkal várják
a nagy világnak minden proletárját.

Ma nincs magyar, se francia, sem angol,
korlátjait szétrúgta már a nemzet!
Ma egyforma már minden proletár,
kit a megfordult föld világra nemzett!
A gyomornak nem szó, de kenyér!!
És haljon éhen mind, aki henyél!
A vörösek kitárt karokkal várják
a nagyvilágnak minden proletárját.

Vörös zászlókkal és vörös szivekkel
a föld kerekén átrobognak ők,
Felszabadítani mindent, ami drága:
a kenyeret, a lelket és a nőt!
Vesszen a magja úri passziónak!
Ne légyen többé gátja semmi jónak!
A vörösek kitárt karokkal várják
a nagyvilágnak minden proletárját!

Ők: az Élet, Igazság és az Út!
Egy-egy Jézus minden katonájuk.
A nap fölöttük biztatóan süt
s a föld vígan kínálkozik alájuk.
Mindnyájunk szíve a keblünkben ég!
Előttük porba hullnak a herék! . . .
A vörösek testvérszívükre zárják
a nagyvilágnak minden proletárját!

Somlyó Zoltán

Oh emberiség! felnyiltak a szemek.
De az elétek fényező Boldogság naptüze fejbe kólintott.
Ezernyi eszme-lámpás, kis agyak!
Rémület csigázta ezernyi szivek!
Nem bukkannak egymásra a vakító tűzben.
Oh mért tettétek . . . mért?

Mit gondoltok? mit vágott a Halál szemébe?
Anyát, testvért, házat, játszóterét.
Vagy nyomorpoecsolyából kirimánkodó aszott karokat
Vagy vérpiacon taglózott ember-cafatokat
Vagy börtönök felsápadó mártir-glóriáit.
Mit gondoltok?

Oh szabad-e még?
Szívek vérző dalainak padkás emelvényéről
Hozzátok kiáltani:
Zuzzátok szét ti feltömörült erő-lavinák
Az elétek szálfásodott korhadttölgyeket,
De az emberiség völgyében forrásként csörtessetek.
Sujtsatok ti ezredek vasmunkáin izmosodott karok.
Ágaskodjatok az ítélet fölé,
És benn a várakban vágódjatok szét az ölelésre.
Óh, emberek.

Miriád életrobbanás atmoszférája az Égre préselte a lelkem.
Vigyázzatok!
A föld görcsösen tántorog.

[Hernádi]-Hercz György

Ma. 1919. április 10.

A FESTŐK VILÁGNÉZETE

Azt hallottam valakitől, hogy a múlt héten a szervezkedési viták során Kernstok Károly kijelentette, hogy a „festészetben nincs világnézet”. Ezzel egy nagyon elterjedt és nagyon ártalmas tévedést mondott ki, amelyet soha sem volt szükségesebb és aktuálisabb megcáfolni, mint éppen most, amikor egy új világszemlélet és egy új művészet van kialakulóban. Annál is inkább, mert ez a tévedés nagyon kézenfekvő. Elég hozzá egy kis felületesség és gondolkozni nem szeretés. (Piktorainkban jócskán van mind a kettőből.)

Hogy az irodalomnak mindig az új világnézet, az új pszihé kialakítására és hirdetésére kell törekedni, azt nehéz lenne elvitatni. És az iro-

dalom ezt meg is tudja tenni: anyaga lévén a gondolat, fogalom közlő szó. A többi művészet: a festészet, szobrászat és a zene azonban éppen ezt nélkülözi. A világnézetnek tehát a formulázható tartalmát nem tudja kifejezni. De ez nem is szükséges, mert a világnézet lényege, értéke úgy sem ezekben a formulázható tételekben van, hanem azoknál sokkal mélyebben.

A világnézet két dolgot jelent: viszonyunkat a társadalomhoz. (Ez a kettő gyökerében elválaszthatatlan, egyik a másik következménye.) Azt jelenti, hogy minden irányban tudjam és érezzem, hogy miként vagyok belekötve a világba és ami fő, hogy *legyenek szilárd értékelési, erkölcsi szempontjaim a dolgokkal szemben*. A világnézet alapja a gazdasági vagy inkább társadalmi berendezkedés. A társadalomnak van bizonyos belső logikája, belső struktúrája és ugyanezt a struktúrát, gondolkodási módot veszi fel az egyén is. A teremtő egyén, a művész, viszont ismét az ő lelki struktúráját építi meg a művészetben. Így a művészet szelleme és formái mindig a világnézet formáját és szellemét testesítik meg absztraktnak és az ideák szigorú tisztaságában. Az igazi művész pedig az új világformát, az új lelket már előre megsejti és előre kifejezi. És mert előre mondja: alakítja is, teremti az új világot.

A világnézet tehát egy belső lelki forma a társadalmi forma képére és hasonlatosságára. A képzőművészetek és a zene a formát zártabban és teljesebben tudja megépíteni mint az irodalom és éppen ezért a világ organizmusát, a világszemléletet is határozottabban, jellemzőbben fejezi ki.

Egy festmény talán még jobban elárulja korának szellemi berendezkedését, mint egy irodalmi munka.

A középkor társadalma hierarchikus, egymás fölé végezett. A csúcson a pápai vagy császári hatalom, a fundamentum az alárendelt tömeg. A középkor világnézete, erkölce és logikája ugyanilyen: a tetteket egy legfelsőbb parancsoló eszme (isten) vezeti, minden dolog egy hierarchikus rangsorba kerül és értékét az szabja meg, hogy milyen viszonyban van a legfelsőbb egyetlen ideával. Ezt a világszemléletet kifejező keresztény, gótikus művészetnek a *formája, kompozíciója* (nem csak a tartalma!) ugyanilyen hierarchikus szellemű. A középkori művészt a dolgok önmagukért nem érdeklik, azok csak fokozatos értékű eszközök egyetlen, uralkodó eszme kifejezésére.

Az új művészet, az új festészet is olyan formájú lesz, mint az elkövetkező társadalmi forma: a kommunizmus. A kommunizmus megszüntet minden hierarchiát, alá és fölé rendelést, nem is hierarchia fogja a társadalmat egy szerves egységbe építeni, hanem az egymás mellett, együtt ható szabad egyéni erők egyensúlya. Az új festészet formája is ilyen lesz: minden létezőnek egyforma jelentősége és értéke van a szépen és együtt benső egyensúlyban éreztetik a természetnek és a társadalomnak rendjét és lényegét. Azt a festészeti formát sejtették és vetették előre Cézanne és a kubisták.

Mi esik e két nagy korszak: a keresztény középkor és a kommunizmus közé? A keresztény kultúra felbomlása és a kommun kultúra előkészítése. A középkor éppen úgy, mint a küszöbön álló kommunizmus, internacionális és szociális volt. Felbomolva helyet adott egy nacionális és

individuális kultúrának. Ez a kultúra a középkor despotikus rendje helyett egy anarchikus, kompromisszumos demokrácia felé fejlődött, hite, vallása megalkuvó, felemás liberalizmussá züllött; ideális stílusú, hatalmas művészete pedig a formátlan, művészietlen naturalizmusba feneklett bele. A naturalizmus nem művészet, még kevésbé jelent világnézetet. Ellenkezőleg a világnézet hiányát, egy materialisztikus, egyénieskedő, földhöz ragadt szellemi vegetálást. Nem jelenti a formát, hanem a formátlanságot, nem valamely logikát, lelki struktúrát, hanem struktúrátlanságot, nem valamely erkölcsöt, hanem az erkölcstelenséget.

Az új világban [a] naturalizmusnak, ennek a szellemi nihilizmusnak éppen úgy el kell tűnnie, mint az anarchikus kapitalista termelésnek. Aki az elmúlt rohadt kultúrát akarja visszahozni, az éppen olyan ellenforradalmár, mint aki a kapitalizmust óhajtja vissza. Tűnjenek el, alkudjanak bele az új rendbe, ha nem bírják új erővel, új lélekkel; jók lesznek talán napszámosainak.

Naturalista impresszionista és műklasszicizáló epigon hadunk pedig értse meg végre: nem festő, nem művész az, aki megfelelő gyakorlat után le tudja kopírozni azt, ami a szeme elé kerül. A festő is művésze, építő munkása az új kultúrának. De egész ember legyen, akiben megvan a szellem, a magasrendű moralitás, hit az élet és művészet új lehetőségeiben, és energia mindig többet, mindig jobbat akarni.

Aki ezt nem érzi magában, jobb, ha félre áll.

Hevesy Iván

Vörös Lobogó. 1919. április 10.

DIKTATÚRA KELL!

(Hozzászólás Révai József elvtárs: „Tiszta proletárpolitikát” c. cikkéhez)

A festőművészetben épp úgy kell a diktatúra, mint a mai társadalmi rendszerünkben. A festőművészetben épp úgy állanak szemben a forradalmi művészek — a reakciókkal, a forradalmi szociális világnézetű művészek — a polgári toldozó-foldozó humanista világnézettel. Utóbbiak rosszabbak, mint a legreakciósabb művészek, mert huzavonájukkal, reformjaikkal időt adnak a forradalom által már leverte, elgyengült reakciós művészet és világszemlélet újbóli megerősítésére. A proletárdiktatúrának csak a forradalmi szociális világnézetű művészetre lehet szüksége. A többiek álljanak félre a diktatúra alatt, még ha jóhiszeműleg is akarnak segíteni, csak ronthatnak a proletárdiktatúrán és vele a tiszta művészetben. Világnézetük nincs — vagy ha van, úgy ez kapitalisztikus. Tehát segítségükkel, befurakodásukkal a forradalmi művészetet és világszemléletet lehűtik, akadályozzák, gyengítik. *Világnézet kell — forradalom kell — mert csak e kettőnek emésztő lángjában pusztul el a megalkuvás, — gerinctelenség és erkölcstelenség.*

A proletárdiktatúra ölte meg a kapitalizmus erkölcstelenségét — a kizsákmányolást. A festőművészetben szintén meg kell ölni a megalkuvást — az erkölcstelenséget. Nem lehet mentségül felhozni, hogy az

éhség, a gyomorkérdés kényszerítette megalkuvásra (de ez nem mindig áll, mert legtöbb esetben a kapzsiság, az egyéni burzsoá önzés ölte meg a művészetet). Itt van az éles különbség a forradalmi világnézet és a burzsoá világnézet között. A tehetséges burzsoá világnézetű művész azt mondja: „— most megalkuszom egy kissé, mert pénzre van szükségem, majd ez után leszek forradalmár.” — A forradalmi világnézetű művész ezt már erkölcsénél fogva sem teheti és nem is teszi, mit számtalan eset mutatott és mutat. Szembe köpte a burzsoá ízlést és inkább koplalt és tbc lett, de nem tagadta meg elveit. A burzsoá világnézetű művésznél a művészet *lar-t pur lar-t* (művészet művészetért) közben kenyér kereset — a szociális forradalmi világnézetű művésznél a művészet — *hit*. Elsőnél bármikor prostitúciós, — utóbbinál még a gondolat is lehetetlen, hiszen életét áldozza érte.

A művészetnek párhuzamos szellemben kell haladni a kialakuló társadalmi rend szellemével. Már itt felemeljük tiltakozó szavunkat oly elemek „állásba” törtétese ellen, kik tegnap legelkeseredetebb ellenségei voltak a forradalomnak, — ma a legharcosabb forradalmárok. Tegnap szónoklatokat tartottak a kommunizmus ellen — és ma a legvéresebb kommunisták. Ez a legkárosabb és legbomlasztóbb elem, mert ahogy ma felesküszik a forradalomra, holnap — ha érdeke úgy kívánja — felesküszik az ellenforradalomra. Amilyen kevéssé *meggyőződésük* a forradalom, ép oly kevéssé a *meggyőződésük* a tiszta művészet. Ha kell, ma impressionista, holnap postimpressionista, holnapután — klasszikus, — ahogy a konjunktúra hozza magáyal. (Lásd Ernst-múzeum.) A megalkuvás természetes náluk és ez nem is lehet máskép. Világnézetük nincs, így a kultúrájuk legjobb esetben formalizálásban merül ki. Tehát jelen esetben, hol világnézetről és forradalomról van szó, legkárosabb zavaró hatást váltják ki a kultúrát kereső emberből. — *Szociális forradalmi világnézetük nincs — hová tartozásuk sincs — hogy nevelhetnének akkor szociális világnézetet emberekbe? Legjobb esetben ellenkező a világnézetük, tehát így a kapitalisztikus világnézetet hirdetik.*

Az az ellenvetés, hogy lehet valaki jó művész amellelt, hogy rojalista vagy burzsoá — tarthatatlan. Elsőre jellemző a csatakép piktúra, utóbbira a prűderia és bordélyház művészet. Ezek ugyan formalizáló példák, tehát külsőségek és evvel szemben hivatkoznak az „ügynevezett örök értékekre”. Csakhogy ezen „örök értékeket” a burzsoá esztéták állították fel, nem tudva a művészet igazi értékét, a forradalmiságát, az *alkotó erejét*. Ha a művészet forradalmi hitvallás, akkor az természet-szerűen nem a nemművész embertársam kiszolgálása. Szóval a művész a művészetéről *való leszállása* — hanem ellenkezőleg, embertársam művésszé formálása szemlélődés időtartamára vagy azon túlra. Más szóval embertársam előbbre vitele — *felemelése*.

A szocialista világnézet magasabbrendű, mint a kapitalista világnézet. A szocialista forradalmi világnézet az anyagi megoldásával túllépi, kizárja a kapitalista világnézetet. Utóbbi anyagi — előbbi szellemi. A kapitalista világnézet rásüti helyegét a művészetére. A kapitalizmus az osztálykizsákmányolásán alapszik, — szóval az *erkölcstelenségen*. Csataképek festése — ebédlőbe vagy burzsoá nemi szervet ingerlő hálószobába

festett képek mind megalkuvások, pándántja a kapitalizmusnak — az erkölcstelenségnek.

A társadalom szüli és szabja meg a művészetét — már most, hogyan szabja meg egy kapitalista világnézetű művész egy forradalmi szociális művészetnek az irányát?

Követeljük, hogy a kommunista társadalom művészetét csak olyan emberek vezessék, akiknek sem művészetükben, sem politikai múltjukban semmiféle megalkuvás nincs, akiknek erkölcsük és forradalmi művészetük makulátlan. Nem emberek ellen harcolunk — hanem a világszemlélet nélküli bemocskolt művészet ellen. Nem akarjuk tovább is magunkban a művészt ledorongolni, mert valljuk, hogy [a] művészet sem öncél, hanem a művész részéről: életének egyetlen megnyilatkozási lehetősége, a szemlélő részéről pedig legmagasabbrendű szükséglet. Az emberiség gazdasági helyzetének megoldásában elérkeztünk az első állomáshoz, melynek eszköze a diktatúra. Mi szociális forradalmi világnézetű művészek azt valljuk, hogy az új kultúrigények kifejlesztésének egyedüli eszköze szintén a diktatúra: a szellemi diktatúra,

Protektárok, óvjátok meg a tiszta forradalmi szociális világnézetű művészetet, mert ezzel a ti legszentebb jussotokat védi ek meg!

Uitz Béla

Vörös Ujság. 1919. április 10.

VILÁGSZEMLÉLET AZ IRODALOMBAN

Mi az, hogy világszemlélet? — kérdezik tőlem írók, akiknek nincs világszemléletük, tehát nem is írók, vagy van világszemléletük, de rossz, tehát rossz írók.

Művészet van csak, — mondják sokan, — jó művészet és kevésbé jó művészet, vagy a művészet nevében jelentkező értéktelenség.

Shakespearét és Goethet szegeznek ellenem, amikor az agitatív erőt követelem az írótól, és azt mondják, hogy Shakespeare és Goethe csupán művészek voltak, távol állott tőlük minden, a társadalmi fejlődés irányába kapcsolódó akarás.

(Nem mondják ilyen precízen, mert nem is tudnak a művészetnek arról a felfogásáról, amely ellen hadakoznak, újság nekik, amikor hallják, megértik, hogy rájuk nézve nem kedvező, tehát rögtön tagadják, megismerni nem is akarják, természetes védekező ösztönük: elzárkózni saját értéktelenségük megtudásától; a megismerésre különben képtelenek is, mert az igazság befogadására van diszpozíció és antidiszpozíció!)

De minden tagadás ellen hangosan kiáltom: csak az az igazi író, akinek egységes világszemlélete van, valamennyi létező és lehetséges világszemlélet között pedig csak egyetlenegy a helyes.

Ennek a tételnek az igazságát nem lehet egy cikkben bebizonyítani, de kötetek is hiába harsonáznák annak a fülébe, aki erre az igazságra antidiszpónált, tehát akinek ez az igazság érdeke ellen való. A tételt azért írtam le, mert az igazságot nem győzzük elég sokszor világgá kiáltani és ha néhány érvet sorakoztatok a szolgálatába, ez a csupán-kétkedők (tehát a jóra még képesek), a sejtők, a hajlamosok, de az igazságról még nem tudók kedvéért van, ezeken kívül pedig azokért, akiket a hitükben talán ezzel is erősíthetek.

Nem a műalkotást vizsgálom, nem annak szerepét az egyén és a társadalom életében, hanem annak létjogosultságát és objektív célját, hanem az író, azokat a célokat, amelyeket egy író maga elé tűzhet (amelyekért érdemes dolgozni, amelyekért igényelheti az író, hogy meghallgassák), legfőképpen pedig azokat az okokat, amik miatt az író ír, az akarás lendítő erejét, máskép: a motort, a motor fűtőanyagát, — mert mindennek elsősorban oka van, csak azután célja, mert cél tulajdonképpen nincs is, hanem van irány.

Az író azért ír, mert érzései és gondolatai vannak, amelyek feszítik, nyugtalanítják, amelyek kikíváncsoznak belőle, amelyek a kimondás, a minél többekkel való közlés parancsszerű követelésével támadnak reá belülről. Nem igaz az a naiv esztétikai megállapítás, hogy a művészet tárgya a szép, nem igaz tehát, hogy a művész „a szépet állítja elének”, de igaz az, hogy a művész lelkét megérinti az élet, a művész érzi a természetet, a társadalmat (minden jelenségével egyetemben) és az embert. A művész, mint minden ép (vagy: igaz) ember: erkölcsi lény, minden megézésre helyesléssel és ellenzéssel reagál, ezt a folyamatot kísérő gondolat-tömeg: az ítéletek sora.

Nem lehet az emberről írni, hogy a művész erkölce ne színezzé át a munkáját, nem lehet az emberről és társadalmáról írni ítélet nélkül; tehát az író írván, mindig kárhozzát és áhít. Az igazság pedig csak egyféle, az igaz író az igazat akarja, a rossz író őrzi, szolgál elküen vagy ostobán védi a kárhozzátost, a közömbös pedig csak erkölcsi értéktelenségéről tesz tanúságot — bár nem hiszek a közömbösekben (a főntebb elmondottak alapján lehetetlen is a közömbös lélek), sunyi kibúvás a közömbösség az igazság nyílt akarásától, tehát a meglevő helyeslése a rosszal egyetemben. (Az objektíveknek mondott írók ítélete és akarása rejtett, mintegy szándéktalan, de csak látszólag ilyen, akarásuk a művükben jelenlevő eleven valóság.)

Nincsen l'art pour l'art művészet, művészet a művészetért, mert ha ez volna is és érték volna, értéket a művészet-a-művészetért produktumnak az a másik művészet adna, amelyikért való volna, tehát az agitatív erejű, az igazi művészet. Az írói alkotásnak értékét a belőle kisugárzó, az olvasó lelkét átfűtő agitatív erő teszi, tehát az írói alkotásnak tendenciái vannak. Vannak, mert az agitatív erő valamiktől *el* és valamik *felé* tör. Ezek a tendenciák szinte rejtettek és így mintegy szándéktalanok, mert a művészet nem kigondolás, hanem intenció, — mégis az igazi írók sokban mindig tudatosak is.

Persze, az ellenvetők itt a „tendenciás”, a művészileg értéktelen írósokra gondolnak és hivatkoznak arra, hogy mennyire nem lehet például

egy drámát írni a párbaj intézménye ellen. De csak azoktól eredhet ily ellenvetés, akik nem értik, vagy nem akarják megérteni ebben a kérdésben az igazságot. Mert ellenük állítom azt, hogy az igaz művész oeuvrejéből sohasem derülhet ki például az, hogy aki a házassági hűséget megszegi, az bűnt követ el, ellenben feltétlenül kiderül, vagy legalább sejtésként megmozdul benne — anélkül, hogy ezt tételként kihozni akarná —, hogy nem a házasság a legtökéletesebb formája a sexuális életnek, múltnia kell és helyette valaminek, ami jobb, jönnie kell.

Nagy Lajos

Vörös Lobogó. 1919. április 10.

ELVTÁRS INDULJUNK! . . .

Elvtárs, feszítsd ki mellednek acélját,
s nézz fel a napba, mely feletted ég,
Néked világol már a nap ezentúl,
érted robog fel már a tűzkerék.
Elmult a télnek dermesztő hidegje,
megfagytak mind a léha zsarnokok!

Már nem les ránk orvfegyverek ravassza,
elvtárs, induljunk el az új tavaszba!

A válladat, mit puskatussal vertek,
kemény szoborként nap felé emeld!
és olyan óda fog születni rólad,
milyet költő még soh'sem énekelt.
Virágot hajt a kalapács kezében,
előtted út, mely végtelen, szabad . . .

Már nem les ránk orvfegyverek ravassza,
elvtárs, induljunk el az új tavaszba!

Minden virágja, minden egyes lombja
a mi megváltó fényes hajnalunk!
A bányákon s a palotákon által
az őserdők ködébe nyargalunk!
És megdöngetjük ott a barna földet:
hé! öntudatra szolgálva emberek! . . .

Már nem les ránk orvfegyverek ravassza,
elvtárs, induljunk el az új tavaszba! . . .

Somlyó Zoltán

MÓRICZ ZSIGMOND ELŐADÁSA ADY ENDRÉRŐL

Tisztelt közönség, Ady Endréről kell szólanom, és nagyon fáj, hogy annak idején vállalkoztam rá, hogy elhunyt barátomról itt önök előtt emlékezzek, mert én Adyról nem tudok higgadt, nyugodt, absztraktságukban hideg gondolatokat hordani fel.

Én Adyról csak az indulat mély lázában tudok emlékezni.

Nem láttam, nem ismertem, nem is akarok nála különbet ismerni. A legemberibb ember volt, s a legembertelenebb életet élte. Jóságát gyűlölet, eszét gúny, fennköltségét alacsonyosság támadta. Értékeiért, amelyeket a legfelső fokig érelett, embertársainak minden gazdagsággal, szeretettel és odaadással kellett volna viszonzniuk s egy züllött és szomorú élet magánosságában, néhány barát rajongó közösségében, s önmagát mérgező élet kábulatában kellett életét leélnie.

A régi társadalmi rendnek minden bűnét föl lehet fakasztani az Ady életének vizsgálatánál, a régi társadalmi rendnek minden szomorú nyomorát végig lehet boncolni ennek a nagy léleknek szenvedésein át.

De ez jó volt így, ennek így kellett történnie, mert benne volt az Idők parancsában, hogy be kell teljesedniök az igazságoknak.

És ezt Ady jól tudta, mért a saját életén át érezte meg, s ezt Ady jól kimondta, mert a maga lelkének forradalmán át kiáltotta ki az emberiség elkövetkező nagy forradalmát.

Bécs, babona, gróf-góg, irigység,
Keletiség, zsandár, alázat
Egy Isten se tudja lefogni
Ereinkben ma már a lázat.
Ma még tán egymást összetévesztjük
Holnap egy leszünk, észre se vesszük...
Ölés s tisztítás vágya gyúlt itt,
Tegyünk a tűzre, ébresztgessük.

Hallgassátok az esték zümmjét
S friss sóhaját a reggeleknek:
Budapestnek futós uccáin
S falvak csöndjén dühök remegnek.
Süpped a föld, ha súlyosat hágunk,
Olyat látunk, amit sohse láttunk:
Oldódik a nyári melegben
Fagyos, keserves magyar átkunk.

Eljött hát végre a pusztánkba
Isten szent küldöttje: a Sátán.
Szűzek voltunk a forradalmak
Magas, piros, hős nászi-ágyán.
De bőrünk alól kisüt lobogva
Már vérünk, e bús, mindeddig lomha.
Csönd van, mintha nem is rezzennénk
S rohanunk a forradalomba.

Ezt a verset 1912-ben írta. Hét évvel ezelőtt és két évvel a Nagy Háború kitörése előtt.

Harminchárom éves volt akkor, mint a Jézus Krisztus, halálakor. És erőinek legtetefén, életlázának legmagasabb izzásában. Körülvéve

csaholó kutyáktól és kivetve, megbélyegezve az ország akkori egész vezető elemétől. Érthetetlennek, háborodottnak és hazaárulónak nevezték: megéreztek benne, igen az ellenséget.

Ma már úgy föl van kavarva az a régi világ, hogy úgy kell összeállítanunk a képét, mint egy elmúlt őskori világét. Ha így visszanezünk a tőkének, a rendnek, az öregeknek erre a legjobb világára, egy csodálatosan szövevényes, összevissza gabalyított, csupa útvesztőkkel teljes dzsungelt látunk.

Pedig annak a hallatlanul bonyolult világrendnek egy, egyetlenegy s egészen egyszerű alapelve volt: *a pénz*.

A pénz, amelyben akkumulálva volt az emberiség által előteremtett javak összege. Kinek mennyi pénz állott rendelkezésére: annyi ember volt.

A pénzben, mint valami ideális értékgyűjtőben benne volt a munka által előállított javaknak egész mennyisége, azonkívül benne volt maga a munkaerő is. Az összes szellemi értékek is ott voltak benne, nemcsak a fizikai s tárgyi javak. Akinek pénze volt, az nemcsak reális hasznát látta annak, hanem egészen szubjektív gyönyöröket, a legmagasabb izzásig, mindent megkapott.

Az egyéni képességektől egészen függetlenül bárkinek birtokába jutott a pénzzel az a tisztelet, hódolat, imádat, ami azon pénz által jelzett értékeket előállító összes teremítő energiának járt jogosan.

A pénz mennyiségének egyre nagyobb tömegét egyre nagyobb energia elhasználása és e jelvénybe való tömörítése hozta létre. S ez nem volt holt tőke, hanem minden pillanatban eleven erővé változtatható helyzeti energia.

Egy kép, amelybe egy Lionardo több évtizedes munkásságát fektette bele, s lelki életének egész skáláját helyezte el, s így valóságos nagy érték az egész emberiség számára: e régi életben csak értéktárgy volt, amely magában áll, s tovább senkinek nem adhat át a benne levő energiából semmit. Ellenben ennek a képnek pénzben kifejezett ekvivalense apró részekre volt szétosztható, s minden egyes része tovább volt cserélhető valóságos javakra.

Nem volt tehát abban a világban üres szó, hogy akinek pénze van, annak mindene van. Valóban volt mindene. Valósággal megvolt nála az a minden. Mert a pénzében egyrészt benne volt összegyűjtve millió koponya és kéz összmunkája, viszont az a pénz ismét millió emberi életnek válhatott értékre váltható valamivé: ő tehát a pénzzel birtokában volt minden energiának, forrása minden javaknak.

A gazdag ember természetesen, ha ostoba volt, a pénze által nem lett okossá, ha gyöngő volt, nem lett erőssé, ha gazember volt, nem lett jóvá. De a gyöngesége, butasága, gazsága mellett élvezte mindezeket a hatásokat, amit csak a megfelelően erős, okos és jó lelkek élvezhettek volna a saját jóvoltukból.

Így a pénz különböző birtoklási fokozatai olyanforma viszonylatokat teremtettek az emberek rétegei között, mintha a nagyobb pénztömegek felett rendelkező rétegek valósággal nagyobb szellemi és testi értékű kasztok volnának.

Most egy Ady Endrének, aki született erősnek és bábornak és léleknek: nem a dzsungelen, ezen a bozótton, ezeken a törökön és hálókön kellett vergődnie.

Forradalom. Mi volt az, hogy Ady Endre azt kiáltotta, hogy rohanunk a forradalomba. Mit akart ő ezzel a forradalommal?

Utólszor raktak katonákat,
Pandurt s vérebekeket nyakunkba:
Végig-kacag vidám testünkön
Győzedelmes tervünk: a Munka.

Így kezdi e versét.

Tehát a Munkáért izzik, a munka gyönyörűsége kacag vidám testén végig, s a munka-örömet akadályozzák meg valakik katonákkal és pandúrokkal és vérebekekkel.

Hol van itt az értelem? Hiszen abban a világban éppen az volt a baj, hogy munkára szorították az embereket, hiszen azok a pandúrok és vérebekek arra valók voltak, hogy a tömegeket rákényszerítsék a dologra.

S íme Ady a munka himnuszát dalolja, és úgy tör ki az belőle, mint a szabadulás hite a rabból.

Ha azt a világot keresztmetszetben látni akarjuk, képzeljünk egy óriási gúlát számokkal jelzett emberi testekből: a vagyonszociológia számadatai adják ezt a gúlát. Lent, a gúla alapja a vagyontalanok tömege, fönt a csúcson vannak a kevés dúcsok.

Csak a földműveléssel foglalkozók statisztikáját nézzük (Ady ezek közül származott, s innen repült fel): Magyarországon van az 1910-es statisztikai adatok szerint 1.800 000 felnőtt kereső férfi, akiknek semmijük sincs, se földjük, se házuk, semmijük a két karjukon kívül. Egyik napról a másikra élnek abból, amit felhasznált munkaenergiájukért juttattak nekik a fölöttük levő rétegek.

A gúla csúcsán viszont van 1439 felnőtt férfi, akiknek volt ezer holdnál nagyobb birtokuk.

Ez a másfélezer férfié volt viszont az ország egész területének negyed-része.

A gúla többi részét kitölti, fönt a száz hold fölötti birtokok bírók száma, összesen huszonegyezer férfi, akiké az ország másik nagyobb része. Lent pedig, vagyon-elaprózás szerint egyre lejjebb a kisvagyonnak tömege, Tíz és száz hold közt egymillió háromezrezer, és tíz hold alatt, lent a mélység szélén kétféle öt százezer férfi s családjuk.

Most gondoljunk arra, hogy ennek a gúlának a mélyéről ébred egy Ady Endre. Ha nem a legmélyebb proletártömegből is, de a kisvagyonnak mélységeiből: mit kellett annak élnie, tennie, szenvednie, míg az egész tömeg fölé emelkedett szépségben és szellemi ragyogásban, s élete utolsó napjáig lent maradva a vagyoni jutalmazásban.

Annak a régi világnak egyetlen és legfőbb életakarása egy emberi szenvedély kielégítéséhez volt kötve: a gyűjtés, a jövőre való tőkegyűjtés valóban emberi és tagadhatatlanul ősi akarásához.

De ez az érzés és akarat, ez csak egy az emberi lélek ezernyi vágya és akarása közt. S ez az egy pszichológiai motívum lebilincselte és vissza-

főjtotta mind a többi feltörő s ugyanolyan erős és lángoló emberi kívánságot.

Ez a világ azonban, amely így állott elő, nem volt alkalmas arra, hogy az emberiséget kielégítse. Történelmi fejlődés volt ugyan, hogy az emberiség a vadembernek első félretett halom búzájától, az első megtakarított tőkéből eljutott a trösztök sok milliárdos tőke-kolosszusáig. De ez a történelmi fejlődés csak első korszaka volt az emberiség fejlődésének. S egy olyan korszaka, amelyben az a felelősség, hogy minden embernek magának kellett elvégeznie ezt a tőkegyűjtést, ez lekötötte az emberi lelkek értékes képességeinek legnagyobb részét. Emiatt az egy kötelesség miatt háttérbe szorult a többi.

Ne is beszéljünk tovább arról, hogy az egyéni tőkegyűjtés kötelessége és lehetősége kiszolgáltatatta az összes javakat az egyesek ügyességének, kapzsiságának és gonoszságának s emiatt az emberek nagy része kimaradt a kapzsis osztozásnál: gondoljunk csak arra, hogy e miatt a felelősség miatt az emberek nagy része nem élhette ki életének más lehetőségét. Senki sem tanulhatott tovább, mihelyt a megélhetés gondjai ránehezedtek. Nem képezhette tovább magát, és nem élhetett egyéni vágyainak.

Könnyű megérteni, ha egy költő, ha Ady Endre így kifakadt, és forradalmivá lett ezekkel a borzasztó terhekkel szemben. De nemcsak Ady Endre volt elégedetlen azzal az élettel szemben, hanem mindenki és kivétel nélkül mindenki, akire ránehezedett a tőkegyűjtés vagy az életfenn-tartás kötelessége. Melyik orvos, ügyvéd, bíró, melyik hivatalnok, melyik kereskedő és iparos és melyik gazda nem panaszkodott szakadatlanul az élet nehézsége miatt.

Igaz, ma az átalakulás zavarai közt az embereknek még azok a régi bajos állapotok is jóknak látszanak a maiakhoz képest. De ez tisztára önámítás és szerencsétlenség lenne, ha ebből ki nem ábrándulna az emberiség.

El kellett jönnie egy új kornak, amikor az emberiség egy belső munka megosztáshoz ér. Eddig csak az egyéni munkamegosztást ismertük, de minden ember maga gondoskodott a maga életéről. Most következik egy magasabb összevonása a dolgoknak: az állam veszi át a tőkegyűjtés és szaporítás központi munkáját, ezzel fölszabadítja az emberi lelkeket és erőket, megszünteti a termelési anarchiát, s maguk egyéni életére szabadon bocsátja az embereket.

Kiszámíthatatlan ennek az egy intézkedésnek a következménye.

A kapitalista társadalom embere azt mondta:

— Fiam, gyűjts tőkét, pénzt. Ha pénzed van, mindened van. Pénzen vehetsz kényelmet, élelmet, szerelmet. Pénzed pótolja az ésszt, erőt, munkát. A pénzben fel van akkumulálva minden érték, ami a világon van, kaparj össze pénzt, s akkor a festők boldogok lesznek, ha szépnek örökíthetnek meg, a költők, ha jónak énekelhetnek, a lakájok mély alázattal sűrögnek körülöd, vendégeid a baráti szeretet garmadát szórják elébed. Gyűjts pénzt: mert lehetsz undok, gonosz, és förtelmes: a pénzedért jobb leszel Jézusnál, bölcsőbb Salamonnál, és szebb Apollónál. Végy hát magadhoz pénzt, pénzt, pénzt.

Az új világ költője ezt mondja.

— Fiam, ne törődj a vagyon-felhalmozással, az az állam dolga. Gyűjts

szeretetet és fegyverszövetséget. Ha szeretet vesz körül, nem kell félned az élettől. Annyi ember vagy, amilyen erős szövetségnek vagy a tagja. Ha az egész emberiség veszi magára az egyének létfenntartásának köteles munkáját, akkor te kiélheted egyéniségedet. Ha művész vagy, függetlenül alkothatsz, ha tudós vagy, nem kell a kenyérharchban elsekélyesedni, ha munkás vagy, nem leszel a kizsákmányolás tárgya. Bármilyen vagy, követheted lelked belső parancsát: légy ember. Légy tehát ember, nyílt arcú, anyagi tisztaságú élet. Kiélheted azt az életformát, amit a természet rendelt. Gyűjts hát igazi kincseket, akkumuláld fel magadban hivatásod legdrágább értékeit. Légy sugár, amely az emberiség örök napjából tisztán szökell elő.

Ez a jövő emberének élete.

Milyen más költő lett volna ebben az új életben Ady Endre.

De ő vígasztal meg bennünket és éppen ő, hogy ez a szép jövő nem álom. Hiszen ő még abban a régi életben is megmutatta nekünk, milyen ez a felszabadult új ember. Hiszen ő már fölszabadította magát a régi élet nyomasztó, elbírhatatlan, tébolyító kényszerképzetei alól. S olyan szép, jó és boldog jövő hangját hallatta a forradalom első érzésére, amit mi csak most ő utána hét évvel tudtunk utána érezni.

Boldogak vagyunk, hogy ma vagyunk,
És boldogak, hogy sokat érünk.

A mi vérünk, a mi vérünk

Ma minden, ma minden.

Boldogak vagyunk, hogy ma vagyunk.

Élet, mely rossz láz és nyomor

Groteszk semmijében mit adhat?

Te szent, föllázadt indulat,

Halálodig maradj meg önmagadnak

S csúf életnél szép kirohanás

Mennyivel előbb, jobb és szentebb:

Ma elszántságok kedvesebbek

S ha élünk, nem élünk,

Boldogak vagyunk, hogy ma vagyunk.

Érzik az életérzésnek ezt a fölfokozását? Ahogy a gazdagnak örömet adott a pénzében fölgyült érzések fölött való kapzsi uralom, százszorta nagyobb gyönyört ad a lelki érzések ez izzó és végtelen kirobbanása.

Aratásra készülő mezők,

Torkon-akadt, gyűlölő szavak,

Kaszák, mik kiegyenesedtek,

Ünnep készül, piros, szabad.

Indul a vén, magyar tespedés,

Pattan a feszült, ostoba húr,

Nagy gőgök félve összebújnak

S a tisztos, nagy csönd meglapul.

Magyar ünnep lesz az aratás,
Aratni búzát, vért, fejet:
Nő a dühösök szent szektája,
Aratás lesz, ne féljetek.

Mit hoz ez az aratás ennek a látnoknak a szemében?

Átváltódik, kit lázunk megkerül,
Mélyül s tornyosul gondolat és álom,
Megrázkódik újat lesve a szív
S minden szokottság fojtogat, mint járom.

Így lettünk mi az új-látó szemek,
Új rezdülés és ünnep az idegben,
Hit, vágy, cél, csók mind-mind azóta más,
Mióta mi lüktetünk a szivekben.

Ne féljetek hát a világ sorsának e teljes újjáfordulásától: csak jót hozhat.

Ne féljetek, megijesztve a megszokotthoz ragaszkodóktól: fiatalok, ti ne féljetek.

Nézzetek az öregekre, nincs senki köztük, még a leggazdagabb sem, a legszerencsésebb sem, akik az élet szomorúságának zsoltoszmáival ne volnának tele.

Ne féljetek, mert a szabadság csak a zsarnokság halála. De az emberi lelkeknek legfőbb felszabadítója.

Olvassátok Adyt, és éjjetek vele, és égjen a véretekben az ő igéje:

Tűz, vér, láz, újság, boldog változás,
Csupa teremtés lángol a szemekben,
Örök tavasz, örök forradalom,
Óh, ékeskedjél, mindig ékebben.

Robogj föl Láznak ifjú serege,
Villogj tekintet, világbíró kardunk,
Künn a mezőkön harsog a Tavasz,
Harsogó Tavasz, kísérd el a harcunk.

NEKÜNK KÖNNYEBB

A proletárdiktatúrának lelkes és elszánt harcosokra van szüksége. Olyanokra, akik nem kételkednek, akik töretlen hittel vonulnak föl a fegyverek és eszmék barikádjaira. Senki sem tehet tehát rosszabb szolgálatot a munkásság ügyének, és senki sem vét nagyobbat a szocializmus eszménye ellen, mint aki szkepszist és kishitűséget, fásultságot és ernyedést próbál belevinni a proletárság soraiba. Még mindig vannak olyan gyászszocialisták, akik nem tudnak hinni a győzelemben, akik nem tudnak együttlendülni az eszme diadalával. Ezeknek hiába mutatjuk az orosz példát, hiába a proletárruralom és a kommunizmus kézzelfogható tényeit,

midenre van kibúvójuk, „Oroszország az más. Oroszországban sikerülhetett a dolog, de nálunk nehezebb, nálunk lehetetlen” — így sópánkodnak, így szórják tele a levegőt átkos kishitúségük fertőzetével. Pedig nincs igazuk, mert épp az orosz példa bátoríthat föl bennünket leginkább, épp az orosz proletárdiktatúrával való *összehasonlítás* mutatja meg legcsattanóbban, hogy nekünk könnyebb, hogy *a magyar proletáruralomnak könnyebb, jártabb és egyenesebb az útja, mint az orosz bolsevik diktatúrának.*

Nekünk könnyebb, mert sokfajta történelmi körülmény másként, kedvezőbben alakult 1919. március 21-én a magyarországi proletárdiktatúra számára, mint 1917 októberében az orosz proletáruralom számára.

Legelsősorban is nekünk könnyebb azért, mert már előttünk áll az orosz példa. Rengeteget tanulhatunk az orosz proletárdiktatúra tényeiből és cselekedeteiből. Követhetjük mindazt, ami tökéletes benne, elkerülhetjük kezdeti kísérleteit, kikapcsolhatjuk hibáit. Oroszország és Magyarország viszonyára is nagyon igaz az, amit Marx mondott a „Kapital” előszavában: „*Az egyik nemzet tanulhat a másiktól.* Ha föl is fedezte valamely társadalom a maga fejlődésének természeti törvényeit, akkor sem ugorhat át, vagy disputálhat el természetes fejlődési fokokat. *De megrövidítheti és enyhítheti a szülési fájdalmakat*”. Magyarországnak valóban tanulnia kell, és tanulhat is sokat Oroszországtól. Ha Magyarország nem lett volna érett (mint ahogyan ma már Európa minden népe érett) a szocializmusra, akkor hiába volna az orosz példa, akkor valóban nem ugorhatnánk át természetes fejlődési fokokat. De a kapitalizmus ma már mindenütt érett a szocializmusra (csak épp a munkásság hatalma hiányzik hozzá), és az orosz példa nagyszerű eszköz számunkra, hogy megrövidítsük és enyhítsük a kommunista társadalom szülési fájdalmait.

Nekünk könnyebb, mint volt az orosz elvtársainknak, mert míg az orosz bolsevikiek a breszt-litovszki békével kénytelenek voltak fél Oroszország területéről lemondani, addig a magyarországi proletárdiktatúra — noha nyílt sisakkal harcol, és egy pillanatig sem áztatott senkit sem azzal, hogy a területi integritás alapján áll —, mégis az egyetlen lehetőség arra, hogy nagy magyar proletártömegeket felszabadítson idegen kapitalisták és bojárok gyűlölt uralma alól. A breszt-litovszki béke Oroszországban a proletárdiktatúra ellen vadította az orosz nép föllázított nemzeti büszkeségét, egész *nacionalizmusát*. Magyarországon éppen ellenkezően, az előző kormányok már mindent elveszítettek, amit elveszíthettek, és csak a proletárdiktatúra az egyetlen reménység, amely visszaszerezheti a botozott és üldözött felvidéki vagy székely dolgozó tömegek proletárönrendelkező jogát. Oroszországban a breszt-litovszki békével a proletárdiktatúra ellen fordult olyan nagy társadalmi rétegek nacionalista ellenszenvé is, amelyek voltaképpen nem *közvetlenül* érdekeltek a tőkésrend fönntmaradásában, a dolgozó tömegek kizsákmányolásában. A magyarországi proletárdiktatúra helyzete ebben könnyebb, mert semmi ilyen nacionalista fölzúdulás nem fordította ellenünk paraszti vagy kispolgári tömegek oktan vagy idő előtti gyűlöletét.

Nekünk könnyebb, mert az orosz munkásságot a leggyalázatosabb módon hátba támadta az egész *intelligencia*. Hosszú időkre megállt Oroszországban minden termelés, elült minden szellemi élet, mert a mérnökök és műszaki tisztviselők szabotálták a gyárakat, a tanítók és tanárok kimondták a sztrájkot, a hivatalnokok megtagadták a munkát. Magyarországon effajta ellenállásnak nyoma sincs. A termeléshez, az oktatáshoz és az igazgatáshoz szükséges mérnöki, tanítói és hivatalnoki munkaerő a helyén maradt, és a proletárság hatalma és akarata alá helyezte magát. Az orosz proletárság is úrrá lett végül a renitenskedő intelligencián, de ez a harc sok áldozatába került, és hosszú ideig elvonta figyelmét más szükségesebb küzdelmektől.

Nekünk könnyebb, mert míg Oroszországban hatalmas és szinte amerikai arányokat öltő *burzsoázia* állott szemben a proletársággal, addig Magyarországon a burzsoázia gyengébb, gyökértelenebb, nincsenek hagyományai, és legtöbbször mindössze egy nemzedékre tekinthet vissza vagyona birtokában.

Nekünk könnyebb, mert minálunk nem került *polgárháborúra* a sor, amikor a proletárság a maga kezébe ragadta a hatalmat. Nálunk nem voltak Dutovok és Kalegyinok, nem volt már egyetlen generálisa sem a hadseregnek, és nem volt egyetlen katonája sem a burzsoáziának. Még mielőtt a proletárság kezébe került volna az egész államhatalom, már sikerült a katonatanácsnak a burzsoázia kezéből kicsavarni a fegyveres hatalmat. Németországban egész ezredek állnak tisztekből és junkerekből a Hindenburgok, a Hoffman és Lüttwitz tábornokok kommandója alatt. Magyarországon még a proletárdiktatúra előtt sikerült a szocialista katonaság fegyveres tüntetésével csírájában elfojtani a Bartha tiszti ezredeit és a Friedrich tiszti riadószázadait.

Nekünk könnyebb, mert Oroszországban nem állott teljes *egységben* a proletárság, amikor győztek a nagy proletártömegek és velük a diktatúra. Az ipar és a föld munkásai több pártra hasadva, egymás közt villongva gyengítették egymást. Magyarországon a döntő pillanatban mintegy varázsszóra megteremtődött a proletáregység, a két proletárpárt egyesült a diktatúra alapján, miután a kommunista párt kezdettől a diktatúrát hirdette, és miután a szociáldemokrata párt balszárnya már hónapok óta előkészítette a diktatúrára, a tanácsrendszerre és a Moszkvával való szövetségre a proletárság lelkét.

Nekünk könnyebb már az első kezdetek idején is, mint orosz proletártestvéreinknek, mert míg Oroszországban nagyrészt szervezetlen munkástömegek lendültek hirtelen uralomra, addig Magyarországon *szervezett* és az organizáció minden iskoláját megjárta munkásság válhatott a diktatúra gyakorlójává.

Nekünk könnyebb, mert míg 1917 végén még mindenfelé Európában dermedten alvadt meg a proletárság osztályharca és még mindenfelé *épnek látszott a kapitalizmus*, addig 1919 tavaszán már mindenfelé kemény, heves csatában állott a burzsoázia és a proletárság, és mindenütt messzire látható repedéseket mutat a kapitalizmus vára. Az orosz tanácsköztársaságnak majd másfél esztendeig kellett várnia és csodálatos szívóssággal kitartania, amíg végre kikiáltották a második tanács-

köztársaságot, nekünk azonban alig néhány hét múlva már követőnk akadt a bajorországi tanácsköztársaságban, és mindenfelől, Európa minden szögletéből biztató jelek intenek felénk, amik mind új meg új proletárrevolúciót ígérnek.

Nem szabad tehát senkinek sem csüggednie, mert nekünk valóban sokkal könnyebb és jártabb utunk van, mint az oroszországi proletárságnak. Nem jelenti ez természetesen azt, hogy nem lesznek nehézségeink, hogy nem kell majd a burzsoázia ellenforradalmi törekvéseivel, nem kell majd a belátástalanság fegyverzetlenségével, az éhínség rémével, az imperializmus rablókarmaival küszködnünk. *Ingyen nem adják a győzelmet nekünk sem*, és áldozatok nélkül Magyarországon sem válthatja meg a szocializmus a kapitalizmus szolgaságából a dolgozó tömegeket. Áldozatkészség kell és elszántság, de annyi bizonyos, hogy soha még proletárságra szebb jövő és jobb biztatás nem várt, mint a magyar munkásságra.

Pogány József

Népszava. 1919. április 13.

A BOLDOG UTÓDHOZ

Alázkodó, vak tisztelettel
mártom meg tintámban a tollam,
rádhagyni, boldogfi: utódom,
hogy itt, e Pesten én mi voltam.

Mikorra jössz, már oly nyugodt lesz,
s oly vértelen, unott e város,
elmosva mult, dal, csillogó név,
miktől a lyra vad, betyáros.

És hangodon, mely sosem uj már,
s mit csak magad vélsz magadénak:
le fogsz majd engem kicsinyelni
méltatlan satnya maradéknak!

Nincs tisztelet az ifjúságban,
így van ma is, így lesz örökké.
A költőket az epigon-raj
s nem életük teszi öreggé!

De kell, hogy víztiszta üveggel
láss engemet, fáradt apádat!
Ki rímet, hangot s eszmeléggört,
ünnepi köntösként terád ad.

E versbe kell, hogy tükrét lássad
elkényszerült szegény szemednek;
amely csak visszauéz, előre
sugárai sosem merednek.

S a henned élő senyvedésnek,
üres, erőtlen akaratnak.
Mikét az évek feltüzelnek
s bús gyorsasággal learatnak.

Igen, munkása voltam egykor
ama fehér és holdog utnak,
hol lábaid biztos tudattal
hátran, felszabadulva futnak.

Kvarccal kiraktam, hengereltem
entestemmel, hogy sima légyen.
S átadtuk néked: agy, szív és vér
és világszabadság, mi négyen!

Járj rajta vígan, füttyörészve
és idvezülj könnyü porában.
S adj hálát!... Vagy irigyelj érte,
hogy én születtem meg korábban!

Somlyó Zoltán

Új Idők. 1919. április 13.

A KOMMUNIZMUS ERKÖLCSI ALAPJA

Addig, amíg a proletariátus elnyomott és felszabadulásért küzdő osztály volt, a vele szemben állók mindig azt vetették harci filozófiájának, az igazi marxizmusnak szemére, hogy nem veszi tekintetbe az emberek közötti viszonyok erkölcsi vonatkozásait. Felületes szemlélő számára helytállónak is látszik ez az ellenvetés. Hiszen a marxizmus alapfeltétele az, hogy a termelési viszonyok átalakulásában látja minden társadalmi változás végső okát. A marxista cselekvés lényege pedig a minden tekintet és megalkuvás nélküli osztályharc gondolatában csúcsosodik ki. Hogy ennek az osztályharcnak a megvívása milyen erkölcsi magasztalatot kíván a küzdő proletariátustól, arról most ne beszéljünk. Az osztályharc filozófiája nem ismerte az érzelgest; nem csinált soha vértanúkat elesetteiből. Mint egyszerű, magától értetődő kötelességet követelte meg minden harcosától a végső önfeláldozást.

A marxizmusnak ez a látszólagos teljes függetlensége a cselekvések erkölcsi oldalaitól még jobban kiélesedik a proletárdiktatúra idején. Az osztályharc kíméletlensége még csak fokozódik. Mert most a végső győzelemről: a burzsoá-osztály megsemmisüléséről van szó. Azért élesebben nyilvánul meg a meztelen, irgalmat nem ismerő osztályharc, mint az elnyomatás idején. Akkor önvédelem volt az osztályharc egy erősebb ellenféllel szemben. Most támadó jelleget öltött; most arról van szó, hogy e legyőzött ellenfél végleg megsemmisíttessék. Ebben az utolsó harcban nem szabad félúton megállni. Nem szabad, mert a *proletariátus egész harcának eredménye van kockára téve a legkisebb ingadozás esetén*. Úgy látszik tehát, mintha ilyen módon az erkölcsi mozgató erőknél szerepe a proletariátus cselekvéséből egészen kikapcsolódnék: a rideg osztályharc marad meg, mint a cselekvések egyedüli szabályozója.

De ez a beállítás mégis csak látszat. És pedig azért, mert az osztályharc rideg irgalmatlansága abból a célkitűzésből meríti erejét, hogy a küzdelem az osztálykülönbségeket nem ismerő társadalom [megteremtésével] fog végződni. Ámde itt felmerül a kérdés: mi lesz ennek az új társadalomnak az összetartó eleme? És a másik kérdés: lehet-e már ma az új társadalmat valamiképpen előkészíteni? Ha ennek az új társadalomnak eleme kizárólag a gazdasági élet felépítése volna, azt kellene felelnie erre a kérdésre, hogy nem lehet készülni. Ahogy minden komoly marxista számára mindig világos volt, hogy a termelés igazi megszervezése, a komoly szocializálás teljes lehetetlenség volt, mielőtt a proletariátus kezébe nem ragadta a hatalmat, úgy kellene itt is azt mondani, hogy nem, kell várni az új társadalom kialakulását, küzdeni eljöveteleért — arról azonban, hogy milyen legyen az új társadalom, arról majd csak azok fognak gondolkodni és gondoskodni, akik eljöveteletét megérik.

Ezen a ponton merül azonban fel az erkölcsi kérdés. Ha végérvényesen győzött a kommunizmus, ha ezáltal kikapcsolódik a társadalom életéből és vele az emberek öntudatából minden osztálykülönbség, ha a gazdasági élet és vele a megélhetés gondja megszűnik szerepet játszani az emberek életének felépítésében, — akkor felmerül a kérdés: mi fogja ezt az új társadalmat fenntartani és összetartani, mi lesz a benne élők életének legfontosabb tartalma? Erre a kérdésre csak az erkölcs oldaláról kaphatunk választ. Csak akkor volt értelme az osztálykülönbségek gyökeres kiirtásának, ha vele minden kiveszett az emberek egymásközötti életéből, ami őket egymástól elválasztotta: Minden harag és minden gyűlölet, minden irigység és minden gőg. Egyszóval: ha az osztálynélküli társadalom a kölcsönös szeretet és megértés társadalma lesz. Egy ilyen társadalomnak azonban a társadalom és gazdasági élet átalakulásai csak alapjait rakhatják le, csak lehetőségeit teremthetik meg, hogy igazán megvalósuljon, ahhoz maguknak az embereknek is át kell alakulniuk.

Értsük meg jól egymást. Nem arról van szó, mintha ez a belső átalakulás magától létrehozhatná az új társadalmat. Szó sincs róla. Addig, amíg ezek a társadalmi keretek nincsenek megteremtve, addig hiábavaló minden ilyen belső átalakulás. De az új mozzanat ennek ellenére is kimutatható. Az ti., hogy viszont maga a gazdaság, a társadalom átalakulása egymaga nem képes ezt az új társadalmat megteremteni. Pusztán lehetőség

marad, ha az emberek nincsenek felkészülve. Ha az osztály nélküli társadalom nem lesz egyszersmind a szeretet társadalma.

Erre pedig belsőleg fel kell készülnünk mindnyájunknak. És ez a felkészülés annyiival is nehezebb, mert harcban állunk és amíg harcban állunk, addig a társadalom új erkölcsi alapelve, építőpillére nem érvényesülhet. Addig — és ezt nem lehet elég sokszor és elég ridegen hangsúlyozni — addig csak a kíméletlen osztályharc lehet a proletariátus cselekvésének zsinórmértéke. Viszont, ha azt akarjuk, hogy ez az osztályharc a győzelem pillanatában igazán győzelmes legyen, kell, hogy az szeretetrevaló belső felkészültség mindekinél meglegyen, kell, hogy az osztálykülönbség igazi megszűnte pillanatában (melytől ma persze még nagyon távol vagyunk) mindenkinben meg legyen a készség egy új beállításra: a szeretetre, a megértésre és az összetartozásra.

Ezt a kiegyenlíthetetlennek látszó ellentétet a nevelés van hivatva nem áthidalni, hanem egy magasabb egységbe felvinni, amit a proletariátus a termelés terén csinál, az a feladata a nevelésnek a lelki élet területén: az osztálykülönbségek megszüntetése. A gazdasági élet átalakulása szervezetek összetöréséből és új szervezetek megteremtéséből áll, szóval az élet külső átszervezéséből és egységesítéséből. A nevelés létrehozta egységesítés evvel ellentétben belső. Feladata az embereket egymáshoz közelhozni. A műveltség előjogszerű mivoltának megszüntetése ugyan romboló munka és nagyon hasonló a társadalmi élet átszervezéséhez, amellyel a legszorosabban össze is függ, de a nevelés igazi feladata ezen messze túlmegegy, mert belsőleg csak úgy lehet egymáshoz közelhozni az embereket, ha megszüntetjük nemcsak az őket egymástól elválasztó külső életmódkülönbségeket, hanem a belső eltéréseiket, műveltségi különbségeiket a lehető legkisebbre szorítjuk. Röviden: ha annyi átmenetet teremtünk ezen a téren az emberek között, amennyit csak lehet, ha mindenki számára lehetővé tesszük, hogy a maga számára minden külső és belső kultúrát megszerezzen.

Itt a nevelés kérdésében egyesül a látszólagos ellentét. Kérlelhetetlen osztályharc a burzsoázia ellen, egészen addig, amíg (mint osztály) meg nem semmisült. Teljes egyenlőség a nevelés terén. Gyerekekkel szemben nincs osztályharc, mert minden gyermekben az eljövendő, az osztálykülönbséget nem ismerő társadalom kezdő tagját kell látni, ha ugyanakkorra semmisül meg a burzsoázia, amikor egy így nevelt nemzedék felnő, akkor meg lesz egy új társadalomnak a gazdasága mellett erkölcsi létealapja is: minden embernek kölcsönös szeretet és szolidaritás.

Az Ifjú Proletár. 1919. április 13.

Lukács György

AZ IRODALOM A KOMMUNISTA TÁRSADALOMBAN

Az ősemler, mikor kőbaltáját faragta, valami dalt dönnýgött hozzá s ha vadászatról hazatért, elbeszélte, amit látott és átélt — az írói alkotás és irodalmi élvezés olyan ősi ösztöne az emberi léleknek, amely mindig

működött s amely nélkül nem lehet el az emberi élet. S mennél jobb élete van az emberiségnek, annál nagyobb szerepet foglal el életében az irodalom, mert annál többen jutnak hozzá élvezéséhez. Az emberiség fejlődése abban az irányban halad, hogy mennél nagyobb tömegeket hozzon s mind szorosabb közösségbe a kultúrával. A kommunista állam megszilárdulása egy roppant lépéssel hozza közelebb az ideális megvalósuláshoz ezt a tendenciát, amikor minden embernek egyformán magas kultúrát igyekszik adni s minden embernek felkínálja a benső részvételt a kultúrának kiépítésében és élvezésében. Óriási tömegeknek ígéri azokat az életörömöket, amelyeket az irodalom nyújtani tud és olyan életfeltételeket ígér nekik, amelyek között ereje és ideje marad az irodalom élvezésére. Azok a néptömegek, amelyek eddig életviszonyaiknál fogva többé-kevésbé ki voltak zárva a könyv közösségéből, most olvasókká válhatnak. Az olvasók tömege roppantul meg fog szaporodni — ez az első következménye a kommunista kultúr-berendezkedésnek. S idővel meg fog szűnni az emberek közötti kultúr-különbség, az író egész közönsége egy-színvonalú lesz, az irodalmi termelésből is el fog tűnni minden olyan színvonal-különbség, amely most a különböző osztályok és embercsoportok kultúr-különbségeiből állott elő.

Az író helyzete is lényegesen meg fog változni. Az eddigi állapotban az író erősen függött a pénztől, munkájának mennyiségét és — fájdalom — minőségét is az általa szerezhető pénzhez kellett igazítania, ha munkájából élni akart. A kommunista állam, mint mindenkit, az írókat is el-tartja munkája fejében s ezzel függetleníti a pénztől, lehetővé teszi neki erőinek teljes koncentrálását az irodalom ideális céljai felé. A siker fogalmát megtisztítja anyagi elemeitől és teljesen erkölcsi jellegűvé teszi, amivel az irodalmi erkölcs magasabb fokú tisztultsága is együtt fog járni. Remélni kell, hogy mind több és több nagystílusú alkotás lesz ennek az eredménye s a ma erősen elanyagiasodott irodalomnak ideális irányban való fellendülése. Mindinkább el fognak tűnni a közönség alsórendű ösztöneire pályázó álirodalom művei s nyomósabb szava lesz az igazi irodalomnak.

Maga az irodalomnak a tartalma is meg fog változni. Egész tömege a motívumoknak, amelyek ma uralkodó szerepet játszanak, el fog tűnni, vagy át fog alakulni. A mai irodalomban például uralkodó szerepet játszanak az olyan társadalmi és lélektani komplikációk, melyeket a szegénység és gazdagság, az üzlet, a spekuláció, a rang és osztálykülönbség teremt az embernek, — ez majd mind el fog maradni, ha nem lesznek szegények és gazdagok, üzérkedők és spekulánsok, elnyomók és elnyomottak. El lehet képzelni, hogy például Balzac vagy Zola regényeit, melyeknek főmotívuma a pénz, két-három generáció múlva már csak olyasféle kommentárral fogják megérteni, mint mi Dantét, mert az emberek tudatában már nem lesznek meg a hozzájuk szükséges gazdasági fogalmak. Hiszen már most is az olyan regényeket, amelyek néhány év előtt íratnak, félig-méddig úgy olvassuk, mintha történeti regények volnának, egy örökre elmúlt kor viszonyainak megörökítői. Egy darabig, amíg a mai nemzedék él még és élnek benne a háború és a forradalmak előtti viszonyok emlékei, ezek a viszonyok még kísérteni fognak az irodalomban, mert az író csak fiatalkori emlékeiből meríthet igazán, az

olvasó is vissza fog emlékezni élete elmúlt ideire, általában a mai felnőtt emberek gondolattartama még telítve lesz a régi világ fogalmaival, ezek azonban fokozatosan ki fognak veszni. Egy új irodalom fog következni, amelyben kevesebb lesz az aktuális elem, a jelen körülményeivel való kapcsolat, több az általános emberi tartalom és több a koncentráció: az emberiség a külvilágtól inkább vissza fog fordulni a maga belseje felé. A kommunizmus idealista alapgondolatból keletkezett és az irodalomba is több idealizmust fog belevinni.

Vasárnapi Ujság. 1919. április 13.

FORRADALMI ISTENTISZTELET

Bevezető beszéd az április 12-iki Vörös Katona-esten Beethoven IX. szimfóniájához. Elmondta az Operaházban K u n f i Z s i g m o n d

A vagyon, hatalom és gazdagság ketrecéből kiszabadítani az alkotó génuszt, a szegénység, elnyomatás, tudatlanság és örömtelenség börtönéből kimenteni a munkást — ez a proletárforradalom lelki, művelődésbeli tartalma. S amikor ezen az estén a magyar proletár összetalálkozik Beethoven szellemével, amikor félúton találkozik a munkás és a legnemesebb művészet: az jelképe annak az új kultúrát teremtő munkának, amely a munkásforradalom egyik leggyönyörűbb földadata.

Azt a zenekölteményt, amelynek fonségesen zúgó hangjaiban az örökévalóság szépsége és igazsága köszönt majd bennünket, nemcsak átmeneti, de új, igazibb életre föltámasztani azzal, hogy nemesítő szépségeit a tömegek életének alkotórészévé tesszük, igazi forradalmi munka, igazi szocialista kötelesség. Vér és szenvedés, inség és fogak csikorgatása, szörnyű rázkódtatások és vonaglások közepette omlik össze a rothadtság régi ember-börtöne most szemünk láttára saját bűneinek súlya és a mi pörölyeink csapása alatt. Kimondhatatlanul sok a pusztítani és lerombolni való: a munkának ezúttal nemcsak alaposnak kell lennie, hanem mindenhova el kell érnie kalapácsával, mindenhova, ahol azok az intézmények gyökereztek, amelyek jogot adtak az egyik embernek arra, hogy a más ember munkája, ereje, egészsége, gondolata, élete, fiatalsága és szépsége a másik számára hágcso legyen, amelyen magasra szállhat, kerevet, amelyen jól pihenhet, hajlék, amely megvédi a fergetegtől és viszontagságoktól. Temérdek az, aminek pusztulnia kell és a szilaj iramban, a pusztítás és alkotás nagy világlázában, amelynek ma a megszálottjai vagyunk, jól esik megállania a léleknek valahol és így szólania az ütésre emelkedő pörölyhöz:

Ezt meg kell védeni és ha a kéz magasba emelkedik, ne ütésre, de tisztelgésre tegye azt. Ez a mai est erre alkalom.

Ami művészetben és tudományban igazán nagy: afölé sohasem emelkedett olyan biztos, hálás és áldozatrakész hatalom, mint aminőt a forradalmi proletár-lélek óvó sátor gyanánt von a művelődés igazi kincsei fölé. Nem tőle idegent, nem az élet külső ékességét vagy kényelmeinek előmozdítóját védelmezi bennük, hanem saját lényének legbensőbb mivoltát és ennél a lelki rokonságnál fogva vonzódik hozzájuk olyan leküzd-

hetetlen szenvedélyességgel, ezért éhezi a tudomány igazságait és szomjúhozza a művészet szépségeit. A proletariátus, amelynek pusztulás és senyvedés osztályrésze mindaddig, amíg föl nem fordítja a régi világot, erkölcsi létének alaptörvényénél fogva forradalmár, lázadó, tiltakozó erő és a vegyi rokonság rejtelmes erőitől hajtva, testvérenek érez minden olyan hatalmat, amelyen a forradalom, a lázadás, a tiltakozás zamatja rajta van. Ezért volt mindenha egytestvér a forradalmi munkásmozgalom, az igazságot kereső tudomány és a szépség eszméjét színbe, formába, hangba, szóba rögzítő művészet. A tudomány — igazságot kereső elméneknek forradalma, eszmei rendet teremteni akaró gondolatunk lázadása, szabályozó tiltakozása a dolgok és jelenségek zűrzavaros összegabalyodottsága, átérthetetlensége, homályossága ellen. A művészet — mi egyéb, mint a lélek szenvedélyes tiltakozása a rútság, az összhangtalanság, a tökéletlenség ellen, ahol a természet ilyet ad élénk és az örökkévalóságot szomjúhozó akarat tiltakozása az ellen, hogy a szépség, amit a természet néha megteremt, a pillanattal együtt elröppenjen. A forradalom, amely a tudomány rendjét és igazságát, a művészet szépségét és összhangját akarja bevinni az emberek életének egymáshoz való viszonyába: ezen a ponton mutatkozik tudománnyal és művészettel egyívású erőnek.

Ezért van az, hogy a forradalom igazi istentisztelete, ha átadhatjuk magunkat a tudomány tanításainak és a művészet örömeinek, ha szemünket fölemelhetjük az igazság ormaira és megnyithatjuk érzéseinket és képzeletünket a szépségnek és magasbaszárnyaló ihletnek olyan forrásai előtt, mint amilyen Beethoven zenéje. A legnemesebb fajta lélek igazságért, szépségért, harmóniáért való titáni küzdelmének vagyunk szemtanúi a IX. szimfóniában, az emberi lélek *szocializálásának* fenséges-ségéről és szükségességéről szóló eme mesterműben. A magányossághoz való leláncoltatás fájdalmai, az elszigetelés, az emberi közösségből való kiszakadás gyötrelme, a siketségnek testileg elválasztó búrása, a kivertség és társtalanság bánata — innen indul ki a kilencedik szimfónia, hogy az emberi társulásnak, összeolvadásnak, a testvériségnek, az emberiség egy családba olvadása gondolatának mindent magával ragadó fenséges himnuszává válják. A legnemesebb, legértékesebb és legnagyobbrendű dolog, amit az emberiség saját magából kitermelni tud: a néppel összeforrott, vele magát egynek érző és önmagát csak benne, a vele való együttélésben megtaláló géniusz hajlik meg itt a milliók előtt és küldi el nekik forró, finom, drága lelkét. A legkülönbfajta lélek, aki alázatosan ráborul a tömeg lelkére, az alkotó szellem, ki tudja, hogy csak a milliókért van, a nemes ember, aki mindavval, ami vágyódás és nyugtalanság benne, magához akarja ölelni a világot — ez a IX. szimfóniában Beethoven emberi, politikai és szociális hitvallása. Ha ránkrobbannak megrázó, ujjongó szolidaritást, testvériséget, internacionalizmust hirdető zengő szavai:

*Seid umschlungen Millionen,
Diesen Kuss der ganzen Welt —*

akkor fogadjuk be, vessük be a hangoknak ezt a képét kiirthatatlanul lelkünkbe, mert itt a legcsodálatosabb géniusz kínálja oda segítségét ahhoz a munkához, amelynek életre-halálra elszegődött katonái kell hogy

legyünk. A világnak az az egysége, amelyről Beethoven géniusza álmodott és zengett, amit a művész megérzésének és képzeletének csodálatos vágyával maga elé kívánt és látott, most kezd álomból tetté, képzeletből valósággá serdülni! A világ proletariátusának nemzetközi és emberi egysége, amelynek Beethoven és Schiller csókja szólott, küzdelem, szenvedés, nagyszerű és kicsinyes, magasztos és furcsa események tömkelege közepette most lesz igéből testté és ez az emberiség, ez a proletariátus, amely az elszigeteltségből a nemzetközi összetartás, a nemzet szűk határai közül a *világszovjet*, az apró előnyökért való marakodás helyett a *szociális világforradalom* útjára tért rá: ez a legnagyobb, legkövetkezetesebb, legérdekesebb művészi alkotása és tudományos igazsága a világnak és az emberiség minden eddigi történelmének.

A proletariátus könyörtelen hatalmán, diktatúráján keresztül a szocializmus világához, vagyis az emberi egyéniség szabad, összhangzó kifejlődésének, az egyetemes testvériségnek, a nemzetközi és testvéri összeolvadásnak, a napi élet gondjaitól való, tehát emberi fölszabadulásának világához, — ez a tartalma a *világtörténelem* ama kilencedik beethoveni szimfóniájának, amelynek szerzője az öntudatra ébredt nemzetközi és forradalmi proletárság. És mint ahogy a magányosságon, önmarcangoláson, küzdelmeken, hívságos dolgokon, érzéki élvezeten keresztül való harcon át lendül föl a beethoveni szimfónia a tiszta és minden élővel való szolidaritást kifejező örömmel nagy összefoglaló érzéséhez és hirdeti azt, hogy minden ember öröme született és mindegyiknek jussa van az örömhöz: akképen fog a proletárok nagy világtörténelmi szimfóniájából is kibontakozni az egész dolgozó és fölszabadult emberiségnek boldog, szabad, összhangzó élete. Az *emberiségnek a nemes örömben létrejövő közössége*, a lelkek derűjének és tisztaságának ez a beethoveni Internacionáléja harsog ki örökkévaló hangokkal a IX. szimfóniából, amit a nagy művész alkotott és az életnek abból a szimfóniájából, amelyért most a világ munkássága csapzó hajjal, feszlő inakkal, villogó szemmel, halálra vált, életet akaró elszántsággal küzd. A művészet hőroza és a történelem hőse, Beethovennek és a proletárforradalomnak legbensőbb lelke így találkozik össze itt ma ezen az estén és vajha kikovácsolná mindannyiunkban azt a készséget, amely mindent hajlandó odaadni és föláldozni azért, ami legnagyobb dolog most végbemegy a világon: az emberiség teljes és végleges fölszabadulásaért.

És most hajtsuk meg alázatosan fejünket a nagy lázadó, a dacos forradalmár, az Internacionálénak, a világszovjetnek nagy művészprófétája, Beethoven előtt és legyünk boldogok, hogy most, amikor proletárforradalmunk, világtörténelmi szimfóniánk még csak első tételében bontakozik ki, máris megtalálta útját Beethovenhez és az ő géniuszán keresztül élvezzük azt a jövő világot, amikor majd a beethoveni öröm közössége bíborpalást gyanánt borul majd rá mindenre, aki emberszabású lény gyanánt él itt a földön.

Népszava. 1919. április 13.

MEGYÜNK A VÖRÖS CSAPATTAL

A szuronyok hegyén az Élet dalol
az Élet, az Élet és nem a Halál,
s ha ólom-madárként golyójuk repül,
csak bünös, csak zsarnoki szívet talál.
Oh! nem a tegnapi gyilkos roham jó,
nem paptól megáldott kard a gyilokra,
nem felhajtott csorda, — mércén mért erő,
nem suhogó korbács, halálbirokra.
Mi most küzd: az Eszme.

És előttünk zászló: a fiai ők,
s a vörös zászlónak fiai szentek!
Nem császárkabátosak, kevélykedők,
nem zsoldosok ők, — ők önmaguk mennek!
S a zászló elől, az hirdeti büszkén: —
a vérünknek színe e szín, mely közös!
Új világ épül a régi rend üszkén
Ember! Oh! Testvér! A lobogónk vörös!
S az Eszme győz!

A szuronyok hegyén az Élet dalol,
s megyünk, megyünk mi a vörös csapattal,
oh! nem a tegnapi gyilkos roham jó,
csak szembenézünk a zsoldos hadakkal.
Szikrát csíholunk agyunkkal, eszünkkel,
s feléjük nyulunk át — ismerjetek ránk!
Előbb ébredtünk csak fel. . . s a kezünkkel,
testvéri kézzel, mely hív, szól és felránt,
mi ölni is tudunk — ha kell!

Szász Menyhért

A Vörös Katona. 1919. április 15.

SZEGEDI PROLETÁR ÉNEKE

1919 áprilisán

Megint bilincs gyilkolja a kezem
és lánc tiporja boldog életem;
repülni vágyom: csüggedt félelem
s hogy lesz-e másképp? meg se kérdezem.

Ma újra rabság szörnyü átka nyom,
szivemből máma újra hull a vér;
szegény fejemre nem borul babér
s munkám jutalmát újra elhagyom.

A porba csüggedt büszke homlokom,
a porba hull e béna éjszakán, —
nincsen velem, csak Bánat és Magány,
e néma, régi s drága két rokon.

De egyszer újra megvirrad s a nap
Kelet felől — tudom — ragyogva ég
és futnak, akik hangosak ma még
és összedülnek régi, rongy falak!

Sipos Iván

Szegedi Vörös Ujság. 1919. április 15.

MAGYARORSZÁG A BÉKE ÚTJÁN

Valóságos csoda, amit most láttam.

Somogyban voltam s az ottani termelőszövetkezetek berendezését néztem meg.

Annak idején, a Búza-féle földreform korában, decemberben és januárban jártam az Alföldön, több helyen (a Pesti Hírlap olvasói emlékezhetnek rá, néhány cikkem megjelent az akkori impressziómról.) Abban az időben már a termelőszövetkezetekben láttam a jövő gazdasági életének formáját, de az alföldi szegényemberek oly makacsul ragaszkodtak a kiparcellázott, betelekkönyvezett, magántulajdonba vett föld reménységéhez, hogy lehetetlennek találtam azt, hogy őket valaki meggyőzhesse a szövetkezeti termelés előnyeiről.

Ma is bizonyos vagyok benne, hogy azokon a vidékeken még a bolsevizmus hatalmas lendülete sem tudta volna megindítani a szövetkezeti alakulást; nem is indította meg. Ott ugyanis aránylag kevés a nagy uradalom, ami van, az sincs elsőrendűen beállítva, kevés a cselédsége, viszont rendkívül sok a falvakban lakó gazdasági munkás. Ezek sokkal nehezebben szerveezhetők, mint a gazdasági alkalmazottak.

Egész más a helyzet Somogyban s a Dunántúli megyékben. Láttam pl. Fehér vármegyének egy térképét, amelyen pirossal van festve az uradalmi birtokok területe s fehéren hagyva a községi határok. Az ember elámul, mikor ránéz a térképre, amely *teljesen vörös*, csak a faluneveknél van akkora fehér foltocska, amennyit a név alig ér át.

Ez azt jelenti, hogy a megye lakosságának is nagyobb része az uradalmakon lakik. Nem kell tehát egyebet tenni, csak mondani, hogy az uradalmat átveszik az alkalmazottak közös tulajdonba s már akkor csaknem teljes létszámban vannak együtt azok az igényjogosultak, akik az illető földterületre számot tarthatnak. Pl. az Eszterházy-uradalom Somogyban 40 000 hold. Állandó alkalmazottja van 1100 béres és 5—6000 időszakos munkás. Ha ez a 6—7000 ember közös tulajdonossá válik mint szövetkezeti tag, akkor már csak 6—7 hold jut egy munkásra, képzeljük el most, hogy ennek a hétezer embernek szétdarabolták volna 6 holdas parcellára ezt a rengeteg földet, micsoda iszonyú állapot követ-

kezett volna el. Ennyi kisgazda széttagolva s elporlasztva nyomorgott és tengődött volna a földön, se szántani, se vetni, se aratni nem bírt volna. Kárba vész a nagyszerű berendezés, csak a mezei-vasút 134 kilométer hosszú, 8 mozdonnyal, 8 gőzekével. Kínlódik a cukorgyár, amely napi száznegyven vagon feldolgozásra van berendezve s a malom, mely napi nyolc vagon termelést produkál.

Így pedig együtt maradt minden. Van egy képzett, beállított, kötelességét ismerő s az eddiginél sokkal nagyobb ambícióval dolgozó munkás-birtokos osztály. A béres az ökrei mellett maradt, a kocsis a lovainál, a csírás-tehenész a tehenek mellett s jó ez az ökörnek is, a lónak is, a tehenészetnek is. Micsoda tehenészet. Valódi hollandi faj, egyik tanyán 180 piros-tarka, másikon 163 fekete-tarka. Húsz-huszonnégy liter tejet ad darabja. Most építik a kompresszátor, egy nagyszerű épület, ahol fagypontra hűtik a tejet.

Nem lehet ideálisabb és szociálisabb megoldást kívánni.

És ha látjuk, hogy van megszervezve az egész megye összes uradalma egy szervezetbe, minden ötezer holdnak külön intézősége, amelyek járási központokba s az egész a megyei központba számol el, illetve onnan kapja az egységes üzemtervet, akkor föl kell kiáltanunk, hogy megvalósult az Utópia!

És milyen öröm, lelkesedés, boldogság az emberekben. A kerülő, a béres, az intéző, a főintéző, az irodai őrök, az igazgató mind-mind boldog és vidám és megelégedett és tüzel a munka boldog lázától.

Ki hitte volna, hogy a háború iszonyú és nyomorult korszaka után ekkora életpezsdülés fakad ilyen gyorsan, ilyen tüneményes bujassággal.

Azok után, amiket Somogyországban láttam, egy csöppet sem csodálkozom a somogyiak nagy önérzetén, hogy Somogy indította meg a világ új rendjét. S egy csöppet sem kételkedem, hogy az ország minden vármegyéje rohanni fog az új termelő rend megvalósítása felé.

Magyarország végre a boldog béke útján halad. Ám erről szent meggyőződéssel teszek tanúságot.

Móricz Zsigmond

Pesti Hírlap. 1919. április 15.

A SZENTJAKABI ISKOLA

Tegnap az angolok nagyon csodálkoztak, hogy az óriási Esterházy-uradalom közepén, Szentjakabon olyan iskolát láttak, amilyen ott van. Először a csírás-istállókat látták s azzal nagyon meg voltak elégedve, a nagy, vörös szakállú hollandus újságíró egész otthon érezte magát:

— Egész hollandi rendszer, — mondogatta s nagyon bólogatott a betonjászlakat, az erőtakarmányt, a pompásan tiszta kezelést megfigyelve.

De mikor az iskolába mentünk, nagyon el volt képedve. Kiváncsian néztük a téglával kirakott szobát, az iskola zsúfolt apró padjait, a piszkos falképeket, az osztálynaplót. Nagyon elégedetlenek voltak; az amerikai

újságíró mondta, hogy a legkisebb amerikai farmokban is egészségesebb és okosabb iskolát találni, mint ez.

Hát még mikor átkocsiztunk Dénes-majorba, ahol a piros arcú kis gyerekek azt mondták, hogy ittnincs iskola és ők két óra járásra mennek mindennap gyalog Szentjakabra.

Én azonban mintha haza mentem volna; gyerekkorom emlékei újultak fel ebben az iskolában. Én jól emlékszem, hogy ez a ház, amely most sötét, zsúfolt, piszkos, *ez új iskola* volt nálunk. Én még a régi iskolában kezdtem tanulni 35 évvel ezelőtt. Az pedig földberagadt kis viskó volt, náddal fedve, akkora ablakai voltak, mint egy zsebkendő s az eresz alatt a tornácon olyan gödrök, hogy beleülhettünk, mint a kotlós a kosárba.

Ennek a most összeomlott társadalomnak volt egy kedves jelszava: a tudomány hatalom!

Ez egy nagy igazság s az uralkodó osztály ezt a hatalmat, a tudományt nem is adta ki a kezéből soha.

Csak gondoljunk arra, hogy egy Eszterházy herceg mi mindent nem csinált, hogy a gyereket megtanítsa arra, hogy ezzel a hatalommal bírjon. Ha hülyének született is a fia, lánya, még akkor is parányi korától kezdve a világ minden iskoláját, tudósát, orvosát, nevelőjét, mind odaszedte hozzá, hogy embert faragjon belőle. Iskolába egy óráig se küldte Szentjakabra, de Pestre, Bécsbe, Londonba, Oxfordba.

A béreseinek a gyereke pedig lehetett olyan lángész, mint Napóleon, mégis két óráig kellett gyalogolnia, míg egy kis iskolát talált. Hatéves gyerek esőben, sárban menjen Dénes-majorból Szentjakabra, hogy megtanuljon egy kis írás-olvasást. No többet nem is tanult, ez is elég egy béresnek, mondta a herceg ő főmagassága.

Így történt, hogy a gazdag ember gyereke okosabb lett az apjánál, a szegénynek muszáj volt olyan tudatlannak maradni, amilyen a szülője volt.

Nem így lesz ezután.

Minden gyerek egyformán fog tanulni. A felső iskolákba pedig nem a gazdagok gyerekei mennek, hanem a jó tanulók, a jófejű gyerekek.

Addig pedig, míg a nevelés mindenestől átalakítja az emberiséget, addig is gondoljon magára a szegény proletár-nép. Gondolja meg azt minden szegény ember, hogy a gazdagok ezer és ezer esztendeig uralkodtak rajtuk a tudomány segítségével. Most tehát ha elvettük tőlük a gazdagságot, el kell venni a tudományt is.

Már most is a papírra leírt ígék gyújtották fel a világot. Írásból-olvasásból kerekedett ez az egész világforradalom. Folytassátok hát a tanulást, olvassatok, hogy tudjatok.

Mindig olvassatok és mindent elolvassatok.

De ne olvassatok a régi könyveket, amelyek a butaságban és türelemben, alázatban akartak örökre leragasztani benneteket, csak újakat, csak a mai új írásokat olvassatok.

A régi könyvek, újságok, nyomtatványok a régi, kapitalista világ zsarnokságát szolgálták. A mai újságok, füzetek, röpiratok, tudományos könyvek a világszabadság új boldogságát építik fel.

A régi tudomány fekete volt, az új tudomány vörös.

A fekete tudomány fekete zsarnoki hatalom volt.

A vörös tudomány, vörös felszabadító hatalom lesz.

Gondolkodjatok tehát róla, hogy azok is részesüljenek belőle, akiket a régi zsarnokok írni-olvasni se tanítottak meg.

Móricz Zsigmond

Somogyi Vörös Ujság. 1919. április 15.

VIRÁGNYÍLÁS

A somogyi termelőszövetkezet úgy alakult meg, egy nap alatt, egy gondolat megszületésével, hogy semmi nemzeti érték nem ment kárba abból, ami már megvolt, ellenben rejtett erőknél milliónyi forrása bugygyant ki.

Nem tudom más természeti képpel összehasonlítani, csak épp a virágfakadással.

A tél kemény kis rügye vastag és zsarnoki védőlevelekkel van borítva, gyantás, enyves kemény burokkal, amelyek megvédik a téli fagy és az időjárás minden viszontagsága, sőt a kártevő bogarak ellen is a leendő szirmok, porodák és bihe csíráit. A tavaszban duzzadni, fakadni kezdenek a belső életek. A szigorú és vaskemény fedő levelek egy darabig velük nőnek, nőnek, dagadnak és elszántan védik magukat és életüket s azt állítják, hogy órájuk szüksége van a bent rejlő kis életek tömegének, ők védik, tehát jogosan préselik kicsi térbe őket. Egyszer aztán a szirmok a tavaszi napsugártól egy hajnalban szétrepesztik a burkot, kitárulnak a napfényre, gyűrötten, lucskosan, de szépen és boldogan s övük a jövő. A fekete kopáncsokkal többet senki sem törődik, elbomlanak, lehullanak.

Így őrizték meg korunkig a grófok, a feudális nagybirtokosok, a magántulajdon szörnyőriásai, egy testben a földeket és rajta a népeket. A vörös forradalom tavaszi lázától a már érett és megduzzadt néplélek egyszerre szétrepesztette a nagybirtokosok külső kopáncsát. Az lehullt, leesett s a belülről kivirító milliónyi néplélek egyforma erővel, örömmel, szépséggel és boldogsággal tárja ki magát az új élet új lehetőségeinek.

Ennek a kifakadásnak a titka izgatott engem. Minden agitátortól, aki részt vett ebben a munkában, azt kérdeztem, hogy *mit mondott*, amivel meggyőzte a népet a szövetkezés fontosságáról. A köztudatban ugyanis az van, hogy agitátorok, elcsapott gazdatisztek járták az országot s önző érdekből lázították fel a népet és romlásba vitték. 10—15 béres kommunizált egy 15 000 holdas uradalmat s más efféle rémhírek járták és járják az országot.

Most utólag meg lehet állapítani, mint minden nagy forradalom után, hogy a köveknek is nyelve támad és a dadogó és gyengeelméjű is az angyalok nyelvén beszél, mint mindenkor, ha itt az idők teljessége.

— Két óráig vitatkoztam a gróffal, — mondta az egyik főagitátor — míg meggyőztem, hogy neki is jobb, ha a szövetkezet megalakításába

belemegy. Akkor megengedte hogy a cselédségnek népgyűlést hívjak össze s ott csendőrök jelenlétében, akiknek joguk van engem a legelső lázító szónál letartóztatni, beszélhessek. A kerítésen belül állítottak fel valami ferslőgot, arra állottam és két óráig beszéltem a cselédségnek. Megmagyaráztam nekik, hogy mi a szövetkezeti gazdálkodás előnye: a feldarabolásnál a nagybirtok nagyértékű felszerelése kihasználatlanul maradnak és így ugyanaz a föld alig lesz képes a saját birtokosait eltartani, de képtelen lesz a termelés fokozására, pedig a szövetkezeti nagyüzem nemcsak a megművelő munkásságot látja el jobban, hanem a városi lakosságot, az ipari proletár testvéreket is, sőt külföldi kivitelre valót is képes termelni, amiért cserében külföldi cikkeket kaphatunk. Azután megmagyaráztam, hogy ezzel szemben lehetetlenség a kis- és törpebirtokok százazeit felszerelni a legelőmibb mezőgazdasági eszközökkel is. Még tovább, kimutattam, hogy lehetetlen volna azt a sok százezer új kisgazdát kioktatni máról-holnapra a földnek olyan új megművelésére, hogy csak valamennyire is pótolni tudják a mai eredményt. Ki lehet számítani, hogy napokon belül beáll a termelés anarchiája. Roppant egyszerű volt ez az agitáció, csak tudni kell az igazságokat és nem kell ahhoz egyetlen erőszakos szó sem, a magyar nép annyira intelligens és bölcs, hogy egy perc alatt kapacitálható.

Nem is volt baj sehol a cselédséggel, sem a szegény-zsellérekkel, csak a kisgazdákkal. Ezekkel sem volt baj, csak ki kellett kapcsolni őket az eszmeáramlat köréből.

Egyelőre nincs szükség arra, hogy a kisgazdák szövetkezetekbe tömörüljenek. Csak hadd maradjanak ők a maguk egyszerű, becsületes munkájuk mellett, dolgozzanak, termeljenek, az ország központjáról nagy felelősséget vesznek le azzal, hogy annyi családról nem kell gondoskodni, amellet a kisgazdák is termelnek valamit a közönség számára is. El fog azonban jönni az idő hamarosan, hogy a kisgazdák megfúlnak a saját zsírjukban és maguk fogják kérni, hogy a birtokukkal bocsájtkozhassanak a szövetkezetekbe. Majd ha látni fogják, hogy a szövetkezeti tagok, akik nekik mindig koldusok voltak, jobban élnek, mint ők, szebb és egészségesebb lesz a lakásuk, lesz fürdőszobájuk és villanyvilágításuk, lesz ruhájuk, ellátásuk, kaszinójuk, újságjuk, könyvük, iskolájuk ... Nem utolsó érv volt, hogy „a szétदारabolt földeken alig tengődik a nép, ellenben a nagybirtokból már az eddigi üzemek mellett is milliókat kerestek a régi tulajdonosok. Nem lesz jó ezeket a milliókat népjóléti intézményekre fordítani?”

Hát a grófok? őket hogy lehetett meggyőzni?

A grófok három álláspontot foglalnak el. Az első típus emigrál, minél gyorsabban menekül Svájcba s viszi, amit tud és ellenforradalmon töri a fejét. A második típus megérti az időt, behódol és munkát kér a szövetkezetnél. A harmadik itthon van, a kastélyába zárkózik és ámulbámul, egyszerűen nem hisz a szemének.

Ezzel a harmadik típussal volt egy pár kedves esetünk, egyiktől semmiképpen sem bírtunk fakitermelést kapni Kaposvár számára, csak mikor azt mondtuk neki: „Hát Főméltóságod előtt (még akkor külön megtanultuk ezeket a címeket) csak két választás van. Vagy odaajándé-

kozza az erdőt s akkor a nagylelkű adakozó lelki örömeit élvezheti, vagy *elvesszük*. Slussz.” Hát ő inkább az első formát választotta s nagy levelet írt, hogy ajándék.

Egy másik gróffal még szebb esetünk volt. Mikor odamentünk, a cselédség fel volt uszítva, fejszével és lármával fogadott. Aztán órákig gyúrtuk a gróft, míg megengedte, hogy az ő jelenlétében beszéljünk a néphez s aztán órákig beszéltünk a népnek. Persze megszerettek, megértettek, a mieink lettek.

Gyalog jöttünk oda, de amikor el akartunk menni, előáll a parádés-kocsi, a bakon ugyanaz a dugóhúzó-bajszú kocsis, aki a legnagyobb fejszével fogadott bennünket.

A gróf elbámul s azt mondja neki:

— Hát János! . . . Te is cserben hagyasz? Hiszen benned volt a legnagyobb bizodalمام!

Az ember nem szól. Azt mondja neki heccelve valaki:

— Hát most feleljen, János bácsi!

A kocsis szépen szól nekünk:

— Újjék be, elvtárs úr!

Aztán odapislant a heccelőre is:

— Mindenféle grófokkal . . . nem állunk szóba.

Evvel megrántja a gyeplőszárat, kiereszti az ostort, s ahelyett, hogy gyű! azt mondja hetykén, foghegyről, hogy:

— Köztársaság! . . .

A lovak kirúgnak s a hintó repül a ragyogó tavaszi napon, a szép, színes, gazdag tavaszban a boldog jövő felé. Köröskörül virítnak a fák és a lelkek.

Móricz Zsigmond

Pesti Hírlap. 1919. április 16.

MOLL ÉS DŰR

Testamentum

Nektek hagyom, ha innen elmegyek
E búcsúzó, jövendő emberek!

Ha emlékeztek, mit daloltam én,
Ne kérdezzétek majd, ki voltam én.

Nem a pacsirta fontos, csak a dal,
Mely a nem muló, szent összhangba hal.

És botorkáltam s botlottam sokat,
De nem szüntem dúdolni dalomat.

Szomorú volt a versem, jól tudom,
Csüggedten álltam sokszor féluton.

Én vétkem, én nagy vétkem, érzem,
Hogy nem láthatta könnyemtől szemem

Sokáig a fölpirkadó napot.
De ti ezen ne csodálkozzatok!

Ha én a gyöngyvirágos hant alatt
Nem álmodom, csak fekszem majd hanyatt,

Kivánom és ez testamentumom,
Akarom én, ez így is lesz, tudom;

Hogy meg ne értse többé senkisé,
Miért vérzett el lassan a szívem,

Miért volt nékem fájó, ami szép
S a fiatalság tavaszi ízét

Miért érezte fanyarnak a szám
S az asztal végén, vidám lakomán

Mért sírtam én, mint az elátkozott,
Ne értsétek meg azt, ti boldogok!

Tavaszi éj

Feketefátylas ég alatt
Mezők és tornyok alszanak.

Alszik Milano, Moszkva, mind,
A vágyaink és bajaink.

De lenn az áldott föld alatt
A szent csírák nem alszanak.

Az örök erjedő erők,
Dúsan, vigan gerjednek ők.

Szívek hamvából ég fele
Nő, nő az Élet gyökere.

Örök törvény parancsa szól
S egy éj során száz hant alól

A sarj kikél s minden felett
Arany napunk is fölnevet!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. április 16.

A poéta-fejű Kunfi bizonyosan gondolt már erre és tán öntik is valahol az új gyertyácskákat, amelyekkel a magyar történelmi múlt síri csöndjét megvilágítják. Vajjon milyennek találjuk a múltak halottait az új emberi látás rádiumlámpásánál? A századok óta leforrasztott, mozdulatlan koporsókat dióhéjként töri fel az acélfúró. Talán elkövetkezik végre valahára a történelmi könyv, amelynek lapjain valóságos, gyenge vagy kemény, *emberi* alakjukban látjuk viszont kővé, mítoszszá, vaskalappá, a messzi éjben ijesztő szoborrá válott eleinket.

*

Az új történelem a leleplezések könyve.

A legszebb hazugságokról kell lemondanunk, amelyekkel századokon át önmagunknak bókoltunk. A festéket kell lemosnunk ideálunk arcáról; a hasába kell nézni az imádott lénynek; királyszobrokat kell ledönteni, hogy meglássuk, mennyi a fűrészpör odabent; a nemzeti elképzelésben, a szentek és hősök ravatalán, összekulcsolt kézzel fekvő eszményképeket kell levetkőztetni; a halott hitves bűnlajstromát kell összeállítani; denevérekkel teli tornyot kell megvilágítani, ahol esetleg századok óta megláncolva senyved az igazság; tegnapi nemzeti ideálok fogantatása felett kell szétbontanunk a menyezetes ágyat; mesebeli barlangokba kell behatolnunk, ahonnan a magyarság jelszavai, oly tomboló bömbölései hangzottak századokon át, mint a tenger hullámainak visszhangja; vezérek-, főurak, királyok gyóntatópapjait és céda asszonyok ágyastársait kell kifürkészni, hogy megtudjuk a valóságot; Dózsa György szellemét kell megidéznünk; az iskolai padból tisztelt, nagy nevek viselőit kell mezítelenül látnunk a piacon és talán néhányat tollban és szurokban kell meghempergetnünk, hogy némi igazságot szolgáltatassunk a múlt időknek.

Írni kell végre egy könyvet a proletárügyésznek is, akit eddig tömlöcbe vetettek, ha ki merete nyitni a száját. Hadd halljuk az ő igazságát, amelyet börtönök falára volt kénytelen írni, mert másképpen nem mondhatta el. Nem kell attól félni, hogy nemzeti katasztrófa lesz belőle. Az új magyar ügyis kiábrándult legközvetlenebb őseiből, akik egy félszázad óta vezették, nevelték, végül romlásba taszították a könnyelmű ifjút. Alig van név harminc esztendeje a magyar történelmi horizonton, amelyet tisztelt volna e nemzedék. Az új történelemből legfeljebb azt is megtudja, hogy már az ükapja elhibázta a dolgot. Kinek fájhat az új emberi szellem szerint, hogy azok az arcképek, kőbe és bronzba örökített ősök, akik a kastélyok galériáit és a történelem karzatait díszítették: hitvány emberek voltak. Szent Ágoston fiatakorában útonállásból élt és nem szégyelte bevallani, midőn a javulás útjára lépett. Shakespeare gyilkos királyait a rokoni királynő páholyából mustrálta a Globe-színházban. A trónjuktól megfosztott fejedelmek nevét az utca-sarkára szegezték, bukott államférfiakat arcul köptek a piaci árusok. Még a papos, szépstílusos és legjobb riporter: Carlyle sem kíméli a kövér Lajost, pedig szerfölött büszke volt

arra, hogy skót földije, ama Scott Walter az udvarnál elismertette. Thackeray, aki a legmulatságosabban ír hősekről, írókról és királyokról (Négy György): szívesen leemeli a parókát alakjai fejéről. Magyarországon mindenki tudta, hogy grófok, hercegek árulások, hitszegések s egyéb becsstelenségek révén jutottak királyságaikhoz. A Habsburgok, ezek a tegnapi nebántsvirágok, betegek. Tudtuk, hogy a nemzeti történetírók a Névtelentől Horváth Mihályig erősen szépítenek. Hogy bús, becstelen kártyás-élet a történelmi múltunk nagyrésze, hogy mindig a szegénységnek volt igaza s nem az úrnak, hogy papírmasé ideálokat emeltünk oltárnak, hogy főként rossz emberek sorozata a gyűjtemény, amelyet történelmi arcképcsarnoknak neveznek, hogy itt az igaz emberek a tömlöcben rothadtak el és a leghitványabbak úsztak a felszínen: — mégis, hiába kerestük eddig azt a könyvet, amelyben megtaláltuk volna kakuktojásból költött nemzeti ideáljaink igaz történetét. Alig volt királyunk, akinek kezéhez vér nem tapadt, mégis szobrokat állítottunk nekik. Átok hamvába sülyedt le legtöbb történelmi lángunk, mégis mindig hittük, hogy újra lángra lobbanhatunk. Fogcsikorgatás, jajveszékelés, börtönpénész és bűzös nyomor legtöbb történelmi tényünk. Egyik király jött a másik után. És mind balszerencsét hozott.

*

Nem kell félni az új történelemtől, az új Magyarországtól, a forradalmi szilajságú emberi akarások és ideálok robbantásától. Csak pusztuljon, omoljon, vesszen el a régi világ. Már a szájunkig ért a trágya-gödör léje, amelybe belezuhantunk. Gyötrelmesebb nem lehet az élet, mint volt. A viszontagságok, amelyeken az új ember keresztülvergődik az erdők sűrűjén, majd egykor emlékké válnak. A vándor csodálkozva néz vissza a hegycsúcsról a meredélyre, amelyen felhatolt. Az írók mutatták meg nekik történelmi könyvekből, hogy mily vészes volt az a haramiával teli erdőség, amelyből menekült.

A népnek, sokáig bolondított, jelszavakkal vágóhídra vagy követválasztásokra vitt népnek kell legelőször felnyitni a szemét, megmutatni neki a történelmi hazugságokat. A paraszt-butító kalendáriomnak, a ponyva hangzatos rémregényének és istóriás bolondságainak: legyen mindörökre vége. Meg kell tiltani a régi világ betű-pálinkásainak, hogy ismét kalendáriumot, gazságot, agyvelő-rontást áruljanak. Régen fel kellett volna akasztani a ponyvanaptárak kiadóit. Az új emberi szellemben írott nemes és szép könyveket, hazugságmentes történelmet kell még ma íratni a népnek.

Krúdy Gyula

Magyarország. 1919. április 16.

(Proletár testvéreimnek küldöm.)

Egy junius. A nap tüzelve ég
És bőgve sül a szörnyű katlan,
Pokollá fütve zúg, rohan a gép,
Bús puszták mélyén, lankadatlan.

Apám kezében jár a szénlapát,
Kormozza tűz fekete füstje
S halkán beszéli: — Dereka fáj
És fáj fejének bús ezüstje.

Az élete rőt küzdelem, nyomor
És barna bánat ostorozza,
Az arca mindig szenvtelen, komor
S a változást már semmire hozza.

És egyszer bőgve csattan, zeng a gép,
És szörnyüségétől gyúl ki tüzes árok:
Pusztul az élet és pusztul a szép
... És fekszenek kint szótlán proletárok!...

Sipos Iván

Szegedi Vörös Ujság. 1919. április 17.

MAGYARORSZÁGON NEM HAL ÉHEN SENKI

Voltak napok, mikor Budapestet elfogta a sötét remegés, hogy éhen fogunk halni. És pedig nemcsak a burzsoáziát, hanem a proletárságot is. Néhány napig úgy látszott, hogy a vidék földművessége elveszti a kapcsolatot az ipari proletáriátussal. Mesterségesen szították, úgy látszik, azt a felfogást, hogy kiegyenlíthetetlen ellentét van a két proletár-elem közt.

Hát ebből egy szó sem igaz.

Igaz az, hogy az anarchia mindent el tud pusztítani mert az erők önmagukat emésztik föl. De a magyar földműves a magyar iparost szereti és testvéri gondossággal ragaszkodik hozzá.

Ezt most láttam, Somogyban.

Ott sincsenek dúsgazdag közraktárak, tömött urasági hembárok, amelyeket csak ki kell üríteni és elszállítani. Amit könnyű szerrel el lehetett rekvirálni, innen is, mint az ország minden részéből, elhordták annak idején a háború hiénái.

De mikor a szövetkezet megalakult, szervezete kiépült, kiadta a jelszót a vezetőség, hogy *a főváros éhezik*. Erre saját maguk vetették ki magukra földműves proletárok a fejenkénti 4 kg lisztadagot és néhány

nap múlva vonatok indultak Budapestre liszttel rakodva, negyven és hatvan kocsiból álló vonatok és naponta százával a marha, a sertés és ezrével a birka. És most kérnek *tojás szállításhoz vonatokat*. Nincs annyi szén, amennyi tojás.

Mutatta Latinka elvtárs a térképet, hogy eddig mely községekből szállítottak Budapestre élelmet, valami 10—12 község az egész; hol van még egész Somogy! És hol az egész ország!

De csak a termelőszövetkezetek útján. A kisgazdák ma rémülten ülnek a kis kamráik ajtajában és azt hiszik, maguknak kell megvédeni magukat.

Ellenben a szövetkezetekben derűs nyugalom és boldog béke van. A munkástanács most alakult meg és már átvette a munkát. A közigazgatást, a közfegyelmet, a közjólét, a közmunka minden dolgát. A mezőkön az igák tucatjával járnak, csak egy hete van jőidő s már alig van szántatlan föld, pedig a két forradalom közt okt. 31-től, márc. 21-ig szakadatlanul esett az eső, sár és lucok volt, úgyhogy semmit se lehetett dolgozni. Annál jobban dolgoznak most, ég a munka, egy órát nem veszteget el senki. Most maguk vigyáznak magukra, egymásra és mindenki a gazda érzésével dolgozik.

Sajnos, a kisgazdák között téves és hamis fölfogás alakult ki, hogy csak annyit termelnek, ami nekik kell. Halálbüntetés terhe alatt kellett megparancsolni, hogy mindenki minden földet beessen. Mióta kijött ugyanez a rendelet a kormányzótanács részéről is, azóta megszűnt az ostoba ellenállás. Ennél nagyobb vétket nem követhet el egyetlen földműves sem, minthogy parlagon hagyja a földjét. Az ilyen ember különben is maga ellen vét, mert a munkástanácsok be fogják szedni a pontos földstatisztikát és nem fognak rekvirálni, nem ellenőrizik, hogy ki mit és hogy csépeelt, hanem egyszerűen, a földterület alapján kivetik a kisbirtokos községekre, hogy mennyit kötelesek beszolgáltatni. A kisbirtokos eladni nem tud semmit, mert a kereskedelem megszűnik, nem lesz más csak közforgalom, állami forgalom. Cipőt és ruhát sem lehet másképp venni, csak cserébe a beszolgáltatott terményért. Ha tehát nem lesz termésfölslege a kisgazdának, hiába van a zsebében tízezer koronás, nem tud rajta se cipőt venni, se hámot, se kaszát. Már most több vagon stájer-kaszát kapott a tanácskormány, de abból egy darabot sem kaphatnak mások, csak szakszervezeti munkások. És nem fognak tudni kapni később sem, később még sokkal kevésbé. Kapnak a kisgazdák is, de csak a beszolgáltatott terményért cserébe.

Megható volt nézni tegnap Kaposváron a ruhajegy kiosztást. Óriási tömegben jöttek a proletár asszonyok a színház helyiségébe, ahol a jegyeket adták. Egyik asztalnál a cipőjegyet, másiknál a ruhajegyet, harmadiknál a rőfösárukra, negyediknél a háztartási edényekre s így tovább. A jegy-osztó hivatalnokok biztatták őket: nem kell egy kis vászon? Hát egy blúzra való? Kötényre való? Hat—nyolc, tíz jegyet lobogtatott egy-egy asszony a végén, mikor ment lepecsételtetni a munkástanács bélyegzőjével. Először ráütötték a pecsétet a szakszervezeti tagsági könyvre, aztán a jegyre. A kereskedéseknek osztják szét eladásra a naponta beérkező árukat s azokat *csakis ilyen utalványra* lehet megvenni,

beszerzési áron, amelyhez 10% kezelési költséget számítanak összesen. Egyik másik cikkből ma nincs annyi raktáron, amennyit keresnek, de a proletárság meg van nyugodva, mert tudja, hogy áruk folyton érkeznek, cserébe a megyéből küldött élelmiszerekért és addig senki nem vásárolhat semmi pénzért, míg az ő utalványaik be nincsenek váltva. Most, néhány nap alatt a kaposvári proletárság többet vásárolt, mint a háború négy éve alatt. Én magam is megirigyeltem őket s kértem, hogy adjanak egy kis cérnát. Van egy vagon kitűnő olasz cérnájuk, bort és szeszt fizettek érte. Kaptam hat karika cérnát 48 koronáért. A feleségem hetek óta nem tudott a gyerekekre foltozni cérnahiány miatt.

Szóval nyugodtan, szépen, rendesen alakul ki az új világ. Mennyivel szebb, boldogabb és nyugodtabb lesz az a réginél.

Nem találkoztam olyan intelligens emberrel, aki, bármennyi vagyont veszített is el az új világrend miatt, azt ne mondta volna, hogy meg van nyugodva.

— Csak azóta alszom nyugodtan és egészségesen — mondta egy volt milliomos kereskedő —, mióta a kommunizmus megszabadított a gondoktól. Ennekem, állandóan kockán volt minden vagyonom, a gyermekeim jövője, minden. Most tudom, hogy semmim sincs, és mégis biztosítva vagyok míg élek és a családom is. Dolgozni tudok is, szeretek is, tudok hasznára lenni az emberiségnek, hát az is gondoskodik rólam.

Úgy is van. Már elviselhetetlen volt az az örült hajsza, amelyben az emberiség élt. A köznyomor közepette mindenki egyénileg volt kötelezve a tőkegyűjtés és felhalmozás rettentő harcára. Ezt a műveletet most átveszi a közösség, ezzel fölszabadítja és egyéni életre ébreszti a lelkeket.

A kommunizmus, amelytől naiv képzelődők azért félték, mert a falanszter tömlőcét látták benne, meg fogja hozni az individuumok valódi kivirágzásának nagyszerű korszakát.

Magyarországon nemcsak, hogy nem hal éhen senki, hanem most kezdődik az igazi boldog és emberi élet.

Móricz Zsigmond

Pesti Hírlap. 1919. április 17.

VITATKOZTAM A BURZSUJJAL

És mondhatom, hogy nem volt könnyű dolgom. Mikor az alapelveken átvergődtünk, mikor már nagyjában kezdett nekem igazat adni, meglepték a kételyek. Hogy ő már hisz a kommunizmusban, de hát mégis, mondjam meg neki, mi lesz, ha az egyik ember mind elkölti a pénzét, — mert hát egyelőre még lesz pénz — a másik pedig szépen takarékoskodik és tőkét gyűjt.

— Hiába gyűjti a tőkét — feleltem —, mert vállalatot nem kezdhet vele, örököseire pedig át nem ruházhatja.

— Hát mi lesz, ha valaki például nem akar dolgozni?

— Majd kényszerítik rá.

— Mivel?

— Nem kap enni, ha nem dolgozik.

— És ha még akkor sem dolgozik?

— Akkor éhen hal.

— Ebben igaza lehet — mondta kissé utánagondolva —, hogy aki nem eszik, az éhen hal. De menjünk tovább! Hogy lesz az, ha valaki például utazni akar?

— Hát hogy volt azelőtt ha valaki utazni akart és nem volt hozzá pénze?

— És hogy lesz a nőkkel? Ha a nők dolgozni fognak, csúnyák lesznek.

— Hát hogy volt eddig a munkásnőkkel? Ugye, azoknak dolgozni kellett? És nem igaz, hogy a dologtól csúnyák lesznek a nők, mert csak dolgozniuk kell, de gyötörniök magukat nem kell — s emberhez méltóan fognak élni.

— Hm. Lehet, hogy igaza van. Látja, erre már nem is gondoltam. Az én Stefimnek, már a volt barátnőmnek, nagyon finom keze volt, olyan volt mint a gyöngyvirág. De a lelke csakugyan ordináré lehetett, mert nagyon palira vett engem. Hogy mennyit kizsárolhatott az belőlem, azt akkor láttam csak igazán, mikor már egy hete fennállt a proletárdiktatúra. Mert egy hét nem volt neki elég, hogy kibőgje a kétségbeesését.

— Na látja. Mégis csak becsületesebb világ lesz az a kommunista világ. A maga volt Stefije dolgozni fog. És még bőgni sem fog, mert nem ér majd rá.

— Hm, hm. Kezd nekem a dolog tetszeni. Tudja, hogy egész igazságos?

A burszuj csakugyan kezdett már megnyugodni az alapelvekkel a maga módján már tisztában volt, azt is látta, hogy a részletek is milyen önként folynak az alapelvekből. Nem lesz fennakadás, nem lesz baj. Szóval öt zsurnalisztái és tudósai, amikor a kommunizmus lehetetlenségét bizonyígtatták, alighanem félrevezették. Gondolkodott, gondolkodott, a redői már elsimultak, de egyszerre csak felütötte a fejét, orrlukait megtágította, mint a vadat érző kutya:

— De mondja! Mi lesz akkor, ha például én, mondjuk, nős vagyok, éppen otthon vacsorázok a napi munkám után, egyszer csak bejön a feleségem és azt mondja: Te, Bernát! Erigy ki egy kicsit, az előszobában vár a Kerekes, akar veled pár szót beszélni, — akkor én kimegyek és nem is igaz, hogy vár a Kerekes, mert senki sem vár, egy lélek sincs az előszobában. Most visszamegyek és akkor mit mondok a feleségemnek?

Megdöbbenve néztem a burszujra és hirtelen nem tudtam a kérdésre választ adni. Ekkor ő, látva zavaromat, felállt, kétségbeesetten legyintett és kitört belőle az elkeseredés:

— Na látja! Hát mégsem ér semmit a maguk egész teóriája, még sem lehetséges a kommunista állam, csak beszélnek, beszélnek és fogalmuk sincsen arról, hogy mi lesz, hogy lesz. Hiszen még egy ilyen egyszerű kérdésre sem tud nekem választ adni.

(nl.)

Április. 1919. április 17.

Kis szurtos, kócos szenvedők,
Játékok nem volt soha,
Minden széptől elkergetett
Az úri gyermek ostroma.

A boldogság parkjában be
Csak síró szemmel néztetek,
Kis szívetek nagy álmok és
Szép vágyak lázától beteg.

Ne féljete: jön még idő,
Tirátok is derül a nap,
S nem lesz nálatok kedvesebb,
Nem lesz nálatok boldogabb.

Tündérliget lesz a világ,
Virága minden kisgyerek;
Piros arcokra drága nap
Aranyesője ráperreg.

Az Erő kézenfogva jár
Szépség-húgával boldogan;
Dalolva szép a reggel és
Az Éj kacagva elrohan.

Csöpp Krisztusok, kis bölcsek és
Parányi hősök, dalnokok
El nem kallódó árja forr
Ott, hol sötét, vak Mult zokog.

Nem lesz tengerbe fúlt sziget
Ellankadó szegény hazánk:
Egy földgolyó sok millió
Fia testvérként néz reánk.

Mienk a Csendes Óceán,
Nekünk zúg a Kvadalkvivir,
A Himalája homlokán
Nekünk süt a hajnali pír.

London parkjáig csap csigát
A Hortobágy vaskos fia.
S Moszkvába küldi korcsolyás
Legényeit Germánia.

Az Adriának kék vizén
Párisról álmodunk sokat;
S az Eiffel tornyán, mint sas ül
Sok költöző szép gondolat.

Amerikáig zúg merész
Érc-szárnyakon gép madarunk;
Átharsan a világokon:
Hogy mind, mind mind egyek vagyunk!

Kis szurtos, kócos szenvedők,
Lesz már remek játékokotok:
Tiétek ez a Földgolyó!
Nézzétek: hogy zúg, hogy forog!

1919 április.

Oláh Gábor

LETÖRNI A KULTÚRELLENFORRADALMAT

Göndör Ferenc cikket írt a Népszava mai számában irodalomról és művészetről. Kétségbeesett csűrés-csavarással szeretné elleplezni annak az Emberben megjelent Kéri Pál-féle ellenforradalmi cikknek az alap-tendenciáját, hogy ostobán és hozzánemértően megrágalmazza Lukács György elvtársunkat, kijátssza Kunfi elvtársat Lukács elvtárs ellen, szóval zavart és *politikai* (hangsúlyozzuk: *politikai*) egyenetlenséget keltsen. Nem keressük azt, hogy ki áll abban a törekvésében Göndör Ferenc mögött, de le kell szögeznünk, hogy nemcsak *kultúr*, hanem *politikai* ellenforradalmat jelent úgy a Kéri Pál, mint a Göndör Ferenc cikke.

Göndör Ferenc az ellenforradalmiság gyanúja alól mosakodva hivatkozik eseménydús múltjára a munkásmozgalomban. A múlt maga, akár mennyire is 25 éves, még nem érdem. Göndör Ferenc szocialistának mondja magát, réginek, nem konjunktúra kommunistának, stb. Ezzel szemben leszögezzük, állítjuk és hangsúlyozzuk, hogy Göndör Ferencnek sejtelve *sincs*, *halvány sejtelve sincs* arról, hogy mi is tulajdonképpen az a szocializmus, mi a marxizmus, mi a munkásmozgalom. Göndör Ferenc a budapesti újságírónak tipikus példánya, aki apró panamákról, csirkepörökről, *személyekről* igyekezett lerántani a leplet, aki a burzsoáziának apró parlamenti és személyes játékaírói írt folytonosan. Soha, egy pillanatra sem adta tanújelét annak, hogy a marxizmus forradalmi tanításainak egy betűje is megtermékenyítette volna az agyát. Az *osztály-harcról*, a történelem mozgató erőiről sejtelve sem volt.

Tipikusán *kispolgári gondolkodású* újságíró Göndör Ferenc, a proletár-osztályharc felemelő nagyszerűsége egyáltalában nem jutott el hozzá. Azt hitte, hogy az a munkásmozgalom, hogy Sztterényi szappanpanamáit teszi szóvá az ember. Emlékszünk rá, hogy Lovászy Márton ő próbálta életrekelteni, azon a címen, hogy Lovászy volt az, aki a parlamentben azt a kijelentést, azt a buta korlátolt, burzsoá-gondolkodásra valló kijelentést tette, hogy ő entente-barát. Göndör Ferenc, a szocialista nem vette észre ennek a kijelentésnek a rettenetes korlátoltságát. Tovább megyünk. Göndör Ferenc 1918 januárjában cikket írt az „Ungarische Zukunft” című lapban *József főhercegről*, amelyben a szocialista gondolkodás teljes hiányának adta tanújelét. József főherceget dicséri, az atyai barátságát és jóságát a fronton. Hát mi ez, ha nem háborús uszítás? Mi elfogadjuk azt, hogy Göndör Ferenc nem rosszhiszemű, de állítjuk és hangsúlyozzuk ezzel szemben, hogy *nem marxista és nem szocialista*. A jóhiszeműség még nem jelenti azt, hogy valaki szocialista is egyúttal.

Göndör Ferenc tehát nem ért a szocializmushoz és éppen úgy nem ért a művészethez és irodalomhoz. Erről sincsen sejtelme, halvány fogalma sem. Az irodalomban írókat lát, akik az ő barátjai. A kultúráról, művészetéről, belső fejlődéstörvényeikről, szerepükről, jelentőségükről sejtelme sincs. Elhisszük, hogy itt is jóhiszemű. De ha jóhiszemű, akkor ne szóljon hozzá olyanhoz, amiről azt sem tudja, hogy mi fán termett.

Az egész kérdés tulajdonképpen politikai térre terelődött. [A] Lukács György elvtársat ért minősíthetetlenül buta támadás nem a komolyságát, a tudását, a becsületes tudományos meggyőződését érte, hanem a személyét, azt, hogy népbiztosa a közoktatásügynek. Az egész támadás személyeskedő, és tárgyi alapot teljességgel nélkülöző támadás. A közoktatásügyi népbiztosság eddigi minden rendelete, intézkedése komoly és értékes volt, a proletariátus és a kultúra ügyét szolgálta. Balázs Béla költői értékéről lehet vitatkozni, de tudunkkal a színházakra vonatkozó intézkedése[i] mind kitűnőek voltak. Balázs Béla [a] közoktatásügyi népbiztosságnál mint *hivatalos* személy és nem mint költő szerepel.

A közoktatásügyi népbiztosság arra való, hogy a kultúra évszázados kincseit eljuttassa a proletariátushoz, amely eddig el volt előle zárva. És ennek a közoktatásügyi népbiztosság ezideig kitűnően meg is felelt. Szocializálta és a proletariátusnak hozzáférhetővé tette a színházakat, levette műsorról a rossz darabokat és éppen Molnár Ferenc és Bródy Sándor jó darabjait és a világirodalom kiváló drámáit tette helyükbe. A közoktatásügyi népbiztosság intézkedése következtében ma 120 000 proletárgyerek hallgat Budapesten *mesét*, minden iskolában és gyerekszanatóriumban. A közoktatásügyi népbiztosság szervezte meg és toborozta össze az állás nélküli színészeket és velük terjeszti a vidéken a kultúrát. Ez az, ami talán nem tetszik Göndör Ferencéknek?

A „Ma” című folyóiratról lehet irodalmi vitát folytatni. De hazugság az, ferde és rosszhiszemű az a beállítás, minthogyha a Ma íróinak művészi propagandája *hivatalos* propaganda volna. Ez a Ma folyóiratnak a közoktatásügyi népbiztossággal semmiféle vonatkozásban nem álló propagandája. A közoktatásügyi népbiztosságnak mindmáig *hivatalos* kultúrprogramja nem jelent meg. És olyan valamit támadni, amiről még azt

sem tudni, hogy milyen, ez ha nem rosszhiszeműség, de mindenesetre nagyfokú korlátozottság.

És végül Lukács György elvtársunk kezében jó helyen látjuk a kultúra ügyét is, ami tulajdonképpen ugyanaz. Csak azt akarjuk Kéri Pál és Göndör Ferenc figyelmébe ajánlani, hogy vegyenek maguknak annyi fáradságot, hogyha már hozzászólnak irodalmi és művészeti kérdésekhez, akkor legalább tanulják meg, hogy mi az. Mert Göndör Ferenc mai cikke a Népszavában ezen a téren is a legsötétebb tudatlanságot árulja el. Az ő művészeti kritikájának az a nézőpontja, hogy a művészek és írók részt vettek-e a forradalomban, igen-e, vagy nem?

Ha igen, akkor jó írók, ha nem, akkor rossz írók. Dosztojevszkij például ebből a szempontból rossz író lett volna, mert ő például politikailag reakciós volt. A pártirodalom még nem jelenti a művészetet! Freiligrath, Marx kortársa lehetett igen jó forradalmár, de igen rossz költő volt. És ugyanígy meg lehetne nevezni a pártköltők közül sokat, akik szintén igen rossz költők, akármennyire is benne van a verseikben a forradalom szó. Mindenesetre szívesebben vesszük, hogy ha olyanok intézik a művészeti ügyeket, akik *amellet*t, hogy jó művészek, jó szocialisták is. Így Révész Béla is benn van az írói direktóriumban.

A főszerpont pedig az, hogy kettéválaszthatatlanul *egynek* tartjuk az író és az embert. A tehetséget és az erkölcsösséget. Nem lehet tehetség abban, aki a meggyőződése ellen ír, aki eladja magát. Minden irodalmi kritika itt kezdődik. Jószándékú, meggyőződését követő, meg nem alkudó-e az író, vagy nem az. És ha nem az, ha eladta magát, ha becsstelen volt, mint író, mint ember, akkor mint tehetség is becsstelen és soha komolyan nem vehető. Erről van szó! Ezt jegyezzék meg egy kicsit Kéri Pálék. Ők, a budapesti irodalmi piszokban, erkölcsstelen piaci vásárban, nem tudták és most sem tudják elképzelni, hogy *lehet* meggyőződés és lehet meg nem alkuvás. Ezért kellett a becsületes, az erkölcsös Lukács Györgynek, Balázs Bélának, Kassák Lajosnak üldöztetés és gúny tárgyának lenni.

A proletárforradalom erkölcsi megújításában ez az egész undorító cikkezés a burzsoázia erkölcsstelen irodalmának a kétségbeesett tiltakozása. A megalkuvó, a gerinctelen, az irodalmat és kultúrát alkura bocsátó, cinikus és rosszhiszemű íróknak a „hattyúdala”.

[Révai József]

Vörös Ujság 1919. április 17.

FELVILÁGOSÍTÁSUL

Kizárólag a jóhiszemű, de a tények rosszhiszemű beállítására folytán tájékozatlan olvasók felvilágosítására, nem pedig a vezetésem alatt álló népbiztosság, vagy a magam politikájának védelmére, kijelentem a következőket:

1. A „Ma” című folyóirat nem hivatalos organuma a Közoktatásügyi Népbiztosságnak és nem is lesz. A „Ma” körül csoportosult írókkal és

művészi irányukkal sem több, sem kevesebb közösséget nem vállal a Közoktatásügyi Népbiztosság, mint minden más, *becsületes és jóhiszemű* művészi akarással. (Mácza Jánost rendezőséget tanulni volontairnek küldte a Nemzeti Színházba.)

Eddig egyetlen hivatalos nyilatkozat, vagy intézkedés sem történt, mely a „Ma” különös portálását bizonyíthatja. Aki tehát ezen az alapon támad, az *vagy ostoba, vagy rosszhiszemű és irodalmi csomagolásban politikai bombát hajít.*

2. Balázs Bélának soha semmi köze sem volt a „Má”-hoz. Ő tíz év óta a Nyugat munkatársa. Egyébként a Közoktatásügyi Népbiztosság *nem költöket, hanem hivatalnokokat* alkalmazott, akiknek hivatalbeli munkássága szabad kritika tárgya. Szabad kritika tárgya irodalmi munkásságuk is. De aki egy hivatalnok hivatalos intézkedéseiről úgy mond kritikát, hogy a verseit és drámáit szidja, az *vagy ostoba, vagy rosszhiszemű és irodalmi csomagolásban politikai bombát hajít.*

3. A Közoktatásügyi Népbiztos semmiféle iránynak vagy pártnak irodalmát hivatalosan támogatni nem fogja. A *kommunista* kultúrprogram csak jó és rossz irodalmat különböztet meg és nem hajlandó sem Shakespeare, sem Goethet félredobni azon a címen, hogy nem voltak szocialista írók. De nem hajlandó arra sem, hogy szocializmus címén ráeressze a dilettantizmust a művészetre. A *kommunista* kultúrprogram az, hogy a legmagasabb és legtisztább művészetet juttassa a proletariátusnak és nem fogja engedni, hogy politikai eszközzé rontott vezércikk-poézissel pusztítsák az ízlését. A politika csak eszköz, a kultúra a cél.

Ami tiszta irodalmi érték, azt támogatni fogja a közoktatásügyi népbiztos, bárhonnan jön is és csak természetes, hogy elsősorban fogja támogatni a proletariátus talajában nőtt művészetet — amennyiben művészet.

A Közoktatásügyi Népbiztosság irodalompolitikai programja egyébként az, hogy *az írók kezébe teszi az irodalom sorsát, irányítását.* (De az *írókéba* és nem a hírlapírókéba és álhírlapírókéba !)

A Közoktatásügyi Népbiztosság nem akar hivatalos művészetet, de nem akarja a pártművészet diktatúráját sem. A politikai szempont még sokáig *kiválasztó* szempont marad, de nem diktálhatja az irodalmi termelés irányát. Csak szűrő legyen, ne egyetlen forrás!

A Közoktatásügyi Népbiztosság eddig még nem avatkozott bele az irodalmi életbe: végeredményben pedig az írók szervezetére bizza majd az irányítást. Aki tehát itt támadja meg rágalmazva, az *vagy ostoba, vagy rosszhiszemű és irodalmi csomagolásban* — igen is — politikai bombát hajít.

Ami pedig az én és a mások szocializmusát illeti, mindenkor alávetem magamat a proletariátus összessége akaratának és sohase tartottam magamat másnak, mint ez akarat szerény végrehajtójának. De a marxizmust és a marxista politikát illetőleg nem vagyok hajlandó sem kioktatást, sem tanácsokat elfogadni. Legkevésbé pedig azoktól (*akár nyíltan, akár mások mögé elbújva jelentkeznek*), akiknek „rég” marxista múltja nem drodukált mást, mint a szocializmus kispolgári elvizenyősítését és a proletárosztályöntudat elhomályosítását; olyanoktól, akiknek szocialista

lelkiismeretét terheli, hogy a világ proletariátusa szétszakadt és az imperializmus szolgálatában testvérháborúban ontotta véré. *A kommunista mozgalommal szemben való olyan úgynevezett szimpatizálókkal, akik a mi küzdelmünket csak feltűnést keltő riportokra és a burzsoázia szenzációéhségének kielégítésére használták fel, szóba sem állok.*

Lukács György

Vörös Ujság. 1919. április 18.

MI TŰNIK EL?

A régi könyveket gyakran jegyzetekkel kell kísérni, mert a korok és erkölcsök változása folytán egyes szokások érthetatlenné válnak az olvasó számára. Így olvassuk Dantét, kit a skolasztikus bölcsélet ismerete nélkül nem tudunk egészen élvezni, a latin és görög klasszikusokat, kik — túl a meg nem rendülő irodalmi értékeiken — egy rommá vált világot idéznek elénk és olyan társadalmi jelenségekre céloznak, kiknek ma már az emléke se él, csak a törélmélet búvárló tanárok könyveiben.

Múltkor egy magyar regényt lapozgattam, melyet 1913-ban írtak. Ebben a következő mondatokat leltem: „Hajnal felé bement egy kávéházba, megvacsorázott és elszívott egy szivart.” Itt kissé megállapodtam és mosolyogtam azon, hogy ez a mondat, melyet egyik kartársam írt, hat év múlva már zavaróan hat rám. Hozzászóltam, tudniillik, hogy a kávéházakban záróra van, éjfélkor, tíz vagy kilenc órákor. A magyarázó, kortörténeti széljegyzetet magam szolgáltattam, aki még emlékeztem a régi kávéházak örökké égő tűzhelyeire és mindig fényes tükörablakaira, amelyek mögött sohase alszik el a villany. Egy tizennégy éves fiúcskának azonban, ki a háború kitörésekor csak nyolc éves volt, már semmi támaszpontja sincs e mondat megértéséhez. Őnéki olyan idegen a békebeli társadalom, akár a skolasztikus bölcsélet vagy a latin és görög klasszicizmus.

A háború pedig semmi gyökerig ható változást nem hozott a társadalmi rendben. Alatta a régi szabályok szerint folyt az élet. Hiszen a háború ősi, szokott megrázkódtatása a régi korszak, mégis számtalan új alakot, eddig ismeretlen szokást teremtett. Képzeld el, hogy mikor majd nemcsak az élet felülete inog, de alapjaiban hánytorog fel és végre teljes kiépítettségében valósul meg a tiszta erkölcsökön nyugvó kommunista állam, micsoda emberek keletkeznek — a munkásnak hány ezer, eddig ismeretlen fajtája — és a megújódott világ milyen hideglelés ámulattal tekint vissza a régre, mely idegenebb, különösebb, érthetlenebb lesz a számára a forradalmas átalakulás után, 2000-ben, mint számunkra a római, vagy görög kor 1919-ben. Valóban ez az új társadalom egy nemzedék letűnével már csak széljegyzetek, magyarázó úthaigazítások segítségével élvezheti a tegnapi irodalmat, mely a problémái révén nagyobb részt tárgytalanná válik. Ha régi színdarabokat adnak elő, akkor kísérteteket bolygatnak, rémeket zaklatnak, szellemeket idéznek.

Majdnem minden tragédia és vígjáték családi. Góca a családban székel, ebben a kisebb közösségben, mely a nagyobb közösséggel szemben fölveszi a létharcot, a „struggle for life”-t, melyet az új emberiség a mai gyilkos és megsemmisítő formájában többé nem ismer. Egy ügyvéd jön ki a színpadra, kinek múlt hónapban zsíros pórei voltak és a hösnő, jóságos és előrelátó szülei engedelmeivel most már hajlandó házasságra lépni vele, mert „az életük biztosítva van”. Mennyire csodálkozik ezen a jeleneten a jövődő. Mindenekelőtt nem ismeri fel az ügyvédet. Csak a műveltebbek tudják majd, hogy egykor ilyen foglalkozású emberek is éltek a föld hátán, de ők se értik meg ennek a boldogtalan társadalomnak a morálját, mely az élethez, a szerelemhez csak szerencse és ravaszkodás útján jutott. A kereskedő szintén ismeretlen lesz s a cseléd is, ki a bevezető jelenetben a bútorokat porolva cicázik az inassal. A kövér püspök olyan különlegességgé válik, mint nekünk egy római néptribun. Hasonlóképpen eltűnik a régimódi katona, az uralkodó osztálynak ez a jól fizetett, paszományos és aranyérmekkel kirakott gyilkosa, aki garázda kedvvel feszít s az utcai lány is, a bohócosan kifestett, szegény arcával, aki a mai szerelem torzképe.

Észre se vettük, hogy minden gondunk és drámánk a tulajdon körül forgott és az „enyém, tied, övé” problémáját feszegette. *Molière* „Fösvény”-ét és *Bernstein* „Tolvaj”-át aligha írják meg a jövőben. Se fösvény, se tolvaj nem lesz. Főképp pedig nem lesz szegény költészet, — mert hála az új rendnek — szegény se lesz, aki pincelakásban nyomorog és képtelen megélni a munkájából. *Gorkij* „Éjjeli menedékhelyé”-t úgy bámulják majd, mint az elmúlt gonosztevő társadalom képét és a hideg borsódzik végig a nézők hátán, mint mikor mi a középkori elmeorvosásról olvasunk, mely tüzes fogókkal csipdeste és egy ladikban körbe forgatta az örülteket, hogy agyonkínozza és elszédítse őket, de nem gyógyította meg.

A költészet útja a kommunista államban nyilegyenes. Megszűnnek a „társadalmi problémák”, melyeket eddig a költők lelkiismerete tartott számon és átveszi tőlük az állam, mely egy pár rendelettel gyökeresen elintézi. Minden írás az igazi egyénisége marad. A költő még finomabb anyaggal dolgozhat, mint eddig, azokkal az örökké tragikus kérdésekkel foglalkozik, melyeket semmiféle emberi ésszel nem oldhatunk meg.

A koldusokról pedig csak vígjátékot és bohózatot írnak. Mert a leendő koldus csak a munkátalan és henye lesz és az éhezése büntetés. A nézőtér csak nevetni tud rajta. Boldog társadalom, mely kacag az éhezőn s nem sír, mint a múlt, mely nem akart segíteni.

Kosztolányi Dezső

Színházi Élet. 1919. április 13—19.

ÚJ KURUC-ÉNEK

Gábor komám, az utak merre futnak?
Nyugatra nem, Keletre sem.
Hát akkor merre? Az Isten tudja.

Ne busulj pajtás, pirkad az égbolt.
Keleten vereslő lángok lobognak,
A föld megroppan, lobogók lengnek.
Merre mennek? Vajon merre mennek?

Gábor komám jönnek a lángok!
Ő veres hajnal, rügyfakadásos
Bimbózó tavasz, éltető szellő,
Elpusztul a sok semmirekellő.

Erőre éled paraszti népiünk.
Tűzpiros zsoltárt dalol a vérünk.
Szívünk haragja karunkba szökken,
Vegyék az urak ezt jól eszközben!

Vörös lobogóban a Hajnal ébred.
Vörös lobogóban haragunk éled.
Vörös lobogóban vér tüze lángol.
Vörös lobogóval futunk a Mától.

A Holnap boldog, kacajjal teli.
A serlegetet. jó Gábor komám
S a lányt, aki a nyakad öleli,
Lökd félre most és álljad a harcot.

Raith Tivadar

A Vörös Katona. 1919. április 20.

A KULTÚRA TÉNYLEGES BIRTOKBAVÉTELE

Minden forradalmi mozgalmat két fázis különbsége jellemez elsősorban, melyeket a legpontosabban a lehetőség és a valóság fogalmai közt való különbséggel lehet meghatározni. Az egyes cselekvései között azonban, a különböző fázisok különbözőképpen helyezkednek el, még pedig oly módon, hogy az, ami valóság az egyik fázisban és az egyik cselekvési mód számára, pusztán lehetőséggé válik, amikor a másíkról van szó. Ilyen viszony volt a múltban [a két fázis között,] a politikai hatalom megragadása és a társadalom birtokbavétele a gazdasági átszerveződés lehetőségét jelentette; a tényleges birtokbavétel, a valóság azonban csak akkor következik be, ha ez a gazdasági átszervezés, a szocializálás tényleg megtörténik.

A kultúra kérdése úgy aránylik a gazdasági átalakuláshoz, mint az aránylott a politikaihoz. A kommunista társadalom célja az osztálykülönbségek megszüntetése, egy olyan társadalom megteremtése, mely ilyen különbségeket, sem intézmények, sem emberek között többé nem ismer. Az osztálykülönbségek megszüntetése a gazdasági rend, a termelés átalakulásának kérdése; hiszen az osztályelhelyezkedés alapját az embe-

reknek a termelési rendben való elhelyezkedése képezi. De ennek az új termelési rendnek megteremtése, amelyen most dolgozik a proletariátus, még nem fejezheti és zárhatja le ezt a folyamatot. A belső, a műveltségi, kulturális stb. előjogok nem szűntek meg azzal, hogy a termelési rend átalakult. Ez az átalakulás tehát szintén csak egy lehetőséget teremt: a belső egyenlőség lehetőségét, amelyet megvalósítani más munkának, a nevelés munkájának a feladata.

Ma a proletariátus kezében van minden hatalom. És ezt a hatalmat érvényesíti is mindenütt, a kultúra területén is. Birtokába vette az összes intézményes jellegű eszközöket, melyek a kultúra terjesztésére szükségesek, birtokába vette a kultúra összes termékeit, amelyeken keresztül az emberek a kultúrával kapcsolatba léphetnek. De mindez mégis csak lehetőség. A kép, a könyv, az iskola nem azé, akinek tényleges vagy jogszerű tulajdona. Hanem azé, aki belőle a legtöbb belső hasznót, a legtöbb gyógyórúságot és épülést képes meríteni. Az, hogy a műkincsek, a színházak, az iskolák stb. a proletariátus kezében vannak, csak lehetőségét teremti meg az új kultúrának, a tényleges birtokbavételnek. Annak a kornak, amelyben a kultúra összes alkotásai a dolgozók valamennyiének belső tulajdonává váltak.

Ezt a tényleges birtokbavételt kell a nevelésnek megvalósítani. Ideiglenes és gyors intézkedésekkel ott, ahol arról van szó, hogy a már felnőtt embereket belső és szoros kapcsolatba hozza a kultúra legfőbb értékeivel; hogy felszabadítsa bennük az eddig lekötött és a kapitalista kizsákmányolásban megnyomorodott szellemi, teremtő erőket, hogy lehetővé tegye számukra azoknak igazi és fejlesztő élvezését. Lassú és rendszeres intézkedések kellene ellenben mindenüvé, ahol arról van szó, hogy a még fel nem serdült nemzedék úgy nőjön fel, hogy nemcsak elevenné váljék benne ez az összefüggés a kultúrával, hanem úgy váljék elevenné, hogy a kultúra, a műveltség összekötő kapocs legyen az emberek között, nem pedig elválasztást, kasztokra való bomlást előidéző elv, mint volt a kapitalizmus idejében.

Ennek a lehetőségeit is a politikai és a gazdasági átalakulások fogják megteremteni. A tanácsalkotmány megszünteti a hivatásos politikusok, a hivatalnokok osztályát azáltal, hogy minden megbízatást bármikor visszavonhatóvá változtat. A régi rend specialistáinak túlnyomó része elveszti létjogosultságát és csak olyanok maradnak meg, akiknek különleges képzettsége (orvosok, mérnökök) csakugyan a közösség érdekeit szolgálja. De a nevelés átalakító munkájának itt sem szabad megállnia. Itt is meg kell szüntetnie a kasztkülönbséget — a fizikai [és] a szellemi munka között való kasztkülönbséget. A feladat itt az, hogy minden ember számára minden pillanatban nyitva álljon élete külső és belső alakulása szerint, hogy akár mint fizikai, akár mint szellemi munkás elhelyezkedjék a társadalomban. Csak, ha ez az átalakulás megtörtént és vele megszünt a belső osztályelválás lehetősége, ha úgy történt meg, hogy ezáltal a kultúra színvonala nem csökkent, hanem emelkedett — csak akkor történt meg a proletariátus számára a kultúra tényleges birtokbavétele.

Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos nyilatkozata

A *Fáklya* mától fogva a közoktatásügyi népbiztosság kiadásában jelenik meg. Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos ebből az alkalomból szíves volt a *Fáklya* szerkesztője előtt a következő nyilatkozatot tenni:

— Az új névnek, amelyet a lap homlokán hord, a melegséget, a világosságot és a ragyogást kell jelentenie: a kultúra melegségét, világosságát és ragyogását, amelyet a szíveknek és elméknek, szűk lakásoknak és elmaradt országrészeknek minden sötét zugába el akarunk juttatni. A világkultúra eddig bágyadt és csenevész növény volt: egy szűk társadalmi réteg sovány talajába eregette bele gyenge gyökereit; néha úgy látszott, nem is más, csak egyvel több kiváltság a kiváltságosok számára, luxus azoknak, akiknek ugys minden luxusban részük van. Mi azt akarjuk, hogy dús virággal rakott óriásfa legyen belőle, amely a milliók lelkének ősi termő talajába ereszti szét hatalmas gyökereit és amely üdülést, örömet, szellemi kielégülést és lelki felemelkedést jelent minden ember számára. Nincsenek nevetségesebb jószok, mint azok, akik a proletariátus uralmától éppen a kultúrát féltették. Minden egyébire lehet azt mondani, hogy a proletariátus nagy harcában csak eszköz; — a kultúra, az már cél. Az elkövetkező egy év alatt most többet fog tenni a magyarországi proletariátus a kultúráért, mint a kapitalista uralom, minden cselekedetét és minden kormányát beleszámítva, az elmúlt ötven év alatt. Mi megvalósítjuk mindazt, amiről a régi rend politikai szélhámosai csak fecsegték, korlátolt rajongói pedig csak álmodoztak. A faluban a legszebb ház lesz az iskola. A tehetség számára megnyílik (mert most valóban megnyílik) minden érvényesülés útja. Az egyetem a tudományt fogja szolgálni és a tudomány olyan műhelyeket kap, amilyenekről álmodoznia sem volt szabad akkor, amikor egy-két szegényes kutatóintézet felállítására még aránylag fejlett kultúrájú országokban is privát gyűjtéseket kellett indítani. A proletárdiktatúra óriási és csodálatos munkájának nagy, szent és szép része lesz az, amellyel a világkultúra részeseivé akarja tenni a milliókat, amellyel egy új kultúra alapjait akarja lerakni.

A közoktatásügyi népbiztosság ennek a munkának óhajtja szolgálatába állítani a *Fáklyát*. Az iskola és a tudomány, az irodalom és a művészet kérdéseinek, tanítók és tudósok, írók és művészek közügyeinek speciális orgánuma legyen ez a lap. Szabad terület az alkotó lélek számára; maga is tanító és kultúrát fejlesztő. Minden igazi értéket mentsen át a múltból a jelen és a jövő számára és minden igazi értéket állítson a proletariátus ügyének szolgálatába, mert a proletariátus ügye: egy a kultúra ügyével. Aki ma dolgozik, az egy új évezred számára dolgozik, az a tűz, amely most kigyulladt, jövő évszázadokba világít bele. Ezzel a tudattal induljon új útjára a *Fáklya*; ezzel az érzéssel vegye majd kezébe az olvasó.

(Levél a szerkesztőhöz.)

Ott születtem. És amikor azt olvasom a hivatalos jelentésben, hogy a románok elfoglalták Nagyszöllőst, akkor veszem észre, hogy vannak ellágyulások, fájások, szívszorongások, amelyekből a mi nemzedékünk még meg nem szabadulhat. Tavasszal a „Dióforrás” rétjén szedtem az ibolyát, ősszel a „Feketehegy” kőfalain mászkáltam a zöldes dinkákért és rozsdás muskotályokért. A „Bábakő”-ről lenéztem a fiatal Tiszára, amely a hegyek közül kiszabadulva szédült kóválygással keresi útját a végtelen alföldön. Aztán micsoda öröm volt az, ha évek múlva visszatértem és egy-egy zsúpfedél helyén piros cserép virított, vályogkúyhók helyén téglaházakat találtam. Évről-évre jobban kiterjeszkedett a kisvárosra a munkával gazdagító kultúra és jólesett ez a lelkemnek, mint a frissen mosott fehérnemű illata. . . És most valami román generális lovagol végig főutcáján, aki az entente kapitalistáinak a parancsát hordja a tarsolyában.

Bizonyára vannak Ugocsában is „ellenforradalmár”-ok. Dűledező kúriákban, ősi címerek alatt ülnek a duzzogók, akik nem érzik ezt az aranykorszakot, amely nemzetet teremt, a réginél százezerszerre erősebbet, mert hiszen szegények és gazdagok kegyetlen különbségét megszüntetve, mindenkit testvérként egyesít a közös munkában. Ezekhez a duzzogókhoz szeretnék most elszállni a hangommal:

— Most nem ficáncol-e falatokon az ősi fringia? Nem fullasztja-e torkotokat a harcos keserűség? Hát nem látjátok, hogy ezer év óta a magyarság nem volt olyan veszedelemben mint mostan, amikor millió és millió dolgos magyart akarnak visszakergetni a nyomorult kapitalista rabszolgaságba és amikor fegyverrel akarják elvágni azt a köteleket, amely a fölszabadult magyar népet elszigetelt ázsiai volta ellenére is a világ valamennyi proletárjával testvériségbe fűzte? Kapitalisták és imperialisták Európájában veszett ügye van a magyarságnak. Fajgyűlölettel fűtik rabló-étvágyukat, amely menthetetlenül föllakmározza Pannónia terített asztalát. A mi egyetlen pajzsunk a dolgozó népek világsszövetsége. Ezt a pajzsot akarják elragadni a fejünk felől, — remélem ettől csak lekívánczik a falról ősi fringiátok?

Nagy Endre

Pesti Hírlap. 1919. április 23.

A DEMARKÁCIÓS VONALON

Jánoshalma, április 18.

(A Magyarország kiküldött tudósítójától.) Fehérre meszelt, ünneplő kis falvak között megyünk a rázós, löcsös szekéren a front felé. A napok óta tartó eső zés miatt a Bácskában tönkrementek az utak. A legnagyobb nehézséggel lehet csak az egyes falvak között a közlekedést lebonyolítani, a szerb demarkációs vonal miatt a lakosság ugyanis kilométeres kerülőket

kénytelen tenni, hogy a portyázó járőrök kellemetlenkedéseit elkerülje.

Megyünk a vonal felé több községen keresztül. A községházakban, az ünnepekre való tekintettel, mindenütt összeült a direktórium, folyik az állandó szervezés és le kell szögezni, hogy a magyar paraszt bámulatos intelligenciával fogja fel az új helyzetet. A paraszt- és munkástanácsok mindenfelé a legnagyobb hozzáértéssel és tapintattal szervezik át a községeket, a szovjet-berendezés követelményei szerint. Errefelé legnehezebb a szervezés, mert front ez, a szó legizáibb értelmében, tele nyugtalansággal, ideges szorongással, gyűlölettel a megszálló és sanyargató szerbek ellen. Mindenfelé nagy lelkesedéssel folyik a vörös toborzás. Itt közvetlen létérdeke a parasztságnak, hogy fegyvert kapjon a megmunkált földek védelmére.

Másfél órai kocsizás után, sártengeren keresztülkiérkeztünk a demarkációs vonalra. Ez a sokat emlegetett „demarkációs” ennyiből áll: négy baka hasonfekszik az árokban és pipázik. A fegyvereket felfektetik az árok partjára, hogy a szuronyhegye éppen kilátszik. Szemben, ötszáz vagy hatszáz lépésre pedig négy szerb fekszik hason. Derült és nyugodt a hadihelyzet, kölcsönösen eszükbe sem jut bántani egymást, újságot olvasnak, tüzet raknak, szalonnát pirítanak s élnek a maguk kedélyes, pusztai életét. Állandó az érintkezés a demarkációs vonalon a szerb és magyar katonák között, persze csak akkor, ha a szerb tiszt nincsen kint a vonalon, mert a szerb parancsnokságok szigorúan ügyelnek rá, hogy a mi bakáink ne agitálhassanak az amúgy is bomló hadseregben. A mieink pedig teszik ezt kérés nélkül, szerb és magyar nyelvű röpiratokkal, újságokkal, szépszóval és barátsággal nap-nap után „dolgozzák meg” őket, jóllehet minden agitációnál jobban siettetni a szerbeket a proletárdiktatúra felé a saját kilencéves háborújuk következtében beállott elfáradás. A szerb hadsereg bomlása csak rövid idő kérdése és elkerülhetetlen. A katonák több helyen már nyíltan megtagadták tisztjeiknek a további szolgálat-tételt és kijelentették, hogy haza akarnak menni, elpusztított falvaik és megmunkálatlan földjeikre, hogy újra elkezdjék az életet. A szerb tisztnek erőszakossága, amely szigorúan meg akarja óvni a hadsereget a felőlünk áramló szociális eszméktől, teszi a legjobb szolgálatot a mi ügyünknek. Rövidesen be fog állani egy olyan reakció a katonák részéről, mely robbanásszerűen alakítja át szovjet-állammá Szerbiát.

Künn vagyunk tehát a vonalon. A bakák helyet szorítanak nekünk az árokszélén, leülünk és beszélgetünk. Tulnan Baja látszik. Bőrszűz idő van, a pusztán fölött köd ül. Húsvéti harangszó kong a nagy csöndben s a harangszót a ködön keresztül tompán hozza erre a szél. Alföldi „vas” vöröskatonák ezek, napbarnított bácskai fiúk, szívós és lelkes emberek. Kérdik, hogy áthívják-e a szerbeket? Az egyik katona féhérekendőt húz elő, feltűzi a szuronyára és átintet. Kisvártatva meglebben a szerbeknél egy másik, vörös zsebkendő, megértették, s jönnek. Most ez történik: Két alak kimászik az árokból s fegyver nélkül elindul a cuppogó sárban mifelénk. Pár lépést jönnek, egyszerre csak füttyülést hallunk s a szerbek eszük nélkül megfordulnak és rohannak vissza az árok felé. Most hosszú ideig nem történik semmi. Várunk. Aztán megjelenik egy lovas figura: a szerb

tiszt, aki vizitálni jött. A tiszt végiglovagol az árok mentén, látszóval néz felénk. Az egyik baka az árokból ráordít:

— Gyere át, testvér! Kapsz cigarettát! Gyere!

A tiszt nem reagál, beszél valamit a katonákkal s kis idő múlva visszalovagol a város felé. Alig telik el öt perc, most már négyen másznak ki az árokból és futva jönnek felénk. Négy bácskai magyarajkú szerb. Megállnak az árok szélén, lihegve és kezet nyújtanak. A beszélgetés most a következő:

— Jó ünnepeket — mondja az egyik szerb.

— Jó ünnepeket — feleljük kórushan.

— Van-e cigaretta, tesvir? — kérdik.

— Van.

Kapnak. Rágyújtanak és boldogan füstölnek.

— Itt volt a tiszt — mondja az egyik, — idejében visszalógtunk. Ha megcsipne, hogy veletek barátkozunk, nagyon megbüntetne.

— Akartok-e hazamenni? — kérdik a bakák.

A szerbek savanyú képet vágnak.

— Akarnánk, de nem lehet. Hiszen otthon vagyunk mi most is. Bácskaiak vagyunk mi. De nem engednek haza.

— Csak rajtatok múlik, — mondja nekik most az egyik baka.

— Kell-e röpirat?

Ezt a szót „röpirat”, már nagyon ismerik. Vígán mondják, hogy kell. A bakák tornisztereiben húsz-harminc magyar és szerb nyelvű agitációs füzet, amit most átadnak nekik.

— Adjátok aztán tovább, ha elolvastátok, — mondjuk nekik.

A szerbek a zubbonyuk alá gyúrik a röpiratukat. Egy darabig álldógnak még. Szemel az eső.

— Áldjon meg benneteket az Isten, — mondják a szerbek.

S erre mind kezet fogunk. Megindulnak vissza az áruk felé s viszik a zubbonyukban, az ingük fölött a szovjet-eszmét, melyet semmiféle katonai szigorral és korbáccsal nem lehet elzárni a világ elől.

Elbúcsúzunk a bakáktól, már esik az eső s indulunk vissza a vonalról, Jánoshalma felé. Az úton, ahogy megyünk, szembe jön velünk négy tarkán kiöltözött idevaló parasztlány.

Integetnek, hogy álljunk meg. Megállunk.

— Mit akartok? — kérdjük.

— Ezt a kicsit vegyétek fel — és rámutatnak egy tizenhatéves fekete szemű bácskai szépségre, — ezt a gyöngye kicsit vegyétek fel a kocsira, mert szédül.

— Vegyétek fel az Orján Viktort, — kéri a többi is.

Orján Viktor tehát felül a kocsira. Megyünk tovább, Orján Viktor szemérmesen lesüti a szemét, mellén a fekete bársonypruszlik fölött két szál piros tulipánt tart a kezében, meg egy keményített fehér zsebkendőt.

— Hová viszed azt a virágot?

Fölnéz és elpirul.

— Kalocsára mék, — mondja csendesen. — Piros virágot viszek három piros katonának. Közben Jánoshalmaéra érünk. Itt vesszük a direktóriumtól a nagyszerű hírt, hogy a szerbek parlamentert küldöttek, aki

bejelentette, hogy a kilencedik szerb gyalogezred a napokban mindenestől átesetlakozik hozzánk. Késő éjjel érünk Érsekcsanádra. Itt még várják a szerbeket, katonai őrzérek cirkálnak a faluban. A parasztházban, ahová elszállásolnak, izgatott, nyugtalan, felöltözött emberek és kendős öreg asszonyok virrasztanak, ölükbén a kicsinyekkel. A front ez, minden régi emlékével a frontnak. Baja felől fényszórók vakítanak az éjszakában, nyugtalanul alvó magyar községek felett.

Márai Sándor

Magyarország. 1919. április 24.

PETŐFI SZOBÁJA

Kiskőrösön, ahová jégverésen, járhatatlan utakon, szerbeken és demarkációs vonalon keresztül vergődtünk be, elmentem a házba, ahol Petőfi született. A nagy téren keresztül, ahol vörös katonák táboroznak, egy sáros, szűk kis parasztházba megyünk, egy megtámasztott, frissen fehérre meszelt falú, zöldsalugáteres parasztházba. A nádtető alatt egy kopott vörös márványtábla: „Itt született Petőfi.” A ház előtt és benn az udvaron már zöldek a fák és virágosak, fehér virágtól omladoznak a szilvafák és rózsaszínű a cseresznye. Vasárnap délután van, harangszós meleg, napsütéses alföldi csönd. Hosszú, barátságos alföldi parasztház ez, lakott is; csak az utcára nyíló kéttablakos szobát, ahol ez a tragikus magyar sas elkezdte az életet, nem lakják; a ház többi része egy öreg parasztházhoz, aki gondozza Petőfi szobáját, fogadja a látogatókat, elébük teszi a vendégkönyvet és elveszi a horraalót. Ő vezet be Petőfi szobájába; alacsony, gerendás szoba, meg kell hajtanom a fejemet. Körül a falon báborkoszorúk és aranybetűs nemzeti szalagok: a magyarság hódolata gyűlt itt fel esztendőken keresztül. Egy rozott asztal, a sarokban búbos fehér kemence, egy szék, ennyi a bútort. Az asszony a kemence mellé mutat: ott állott az ágy, ahon születték, — mondja. — Van még egy olcsó olajnyomat a szobában, a haldokló Petőfi, amint vérebe mártott tollal ír.

Behozták a vendégkönyvet, amely már az ötödik és az utolsó fehér kis folt is megtelt nevekkel, dátumokkal, emléksorokkal, versekkel, aranymondásokkal és ellágyulásokkal, s az egész könyvnek valami zsúfolt, sokféle ember emlékével terhes íze van s valami különös elfogódottság száll föl a lapokból, ugyanaz, mely mindenkit megkap, aki ebbe a sötét parasztszobába lép. 1918-ban ilyeneket írtak be a könyvbe az emberek: „A te lánglelked hogy' zokogna most, fajod hullását látván, Petőfi apánk. — Aláírás: Dorogi Flóris, rokkant katona.” Aztán ez: „Írtam háborús esztendőn, 1918-ban, mikor kenyérben inség volt és szaporaság a rögben. Írta Heller Ede, Budapest, VI. oszt. gimn.” A költői lelkű gimnazista, nem ügyelve túlságosan a rímre, egyszerűen Kiss József „Avar” című kötetének prologusát írta le, csak a „915-ben — rögben” rímélést aktualizálta. Aztán vannak megható és kedves, öreges parasztírások, nehezen, pócásan róvott betűk: „Elgyüttünk hozzád, mögtisztelni téged. Farbatik András, Fidi és Eszter Tabdiról.”

Elmondja a gazdaasszony, hogy az első forradalom óta nagyon megsaporodott a látogatók száma. Parasztok, hazatérő katonák, városiak, aki Kőrösön csak átutazik, mind eljön ebbe a kis szobába elhozva őket egy közös nagy érzés. „E' együnnek, osztán állnak itt levett kalappal.” Utolsó időben különösen sokan. Mikor menni készültem, kopogtak a fakilinccsel és belépett három vörös katona. Tiszteességgel, halkan köszöntek, megálltak a sarokban a kemence mellett, összekulcsolt kezükbe fogták a sapkájukat és áhitatosan nézelődtek, hallgattak, mint a templomban. A sapkájukon, a vörös szalagon ez állt: „*Bácskáiért!*” Ezek halasi katonák, a bácskai vörös ezredből valók. Bácskáiért — Petőfi katonái: ezért a nagy pusztáért, egy eszméért és egy hitért. Az alacsony parasztház ablakán keresztül a nyitott utcason végiglátni a pusztát egy keskeny stráíját, zöld mezőket és fehér tanyákat, egy kútgemest, egy szélmalmost, mely élesen válik ki a horizontból. A nap besüt az ablakon és végighull a vörös katonákon. Egy évszázad idején keresztül ért meg kezdő valósággá a gondolat, amelyért ezek a katonák harcolnak, s amelyért közel száz év előtt már viaskodott ebben a szobában egy nyugtalan lélek: a világszabadság.

M.

Magyarország. 1919. április 24.

TÚL A HÁBORÚN

Megérkezett hát, haza vergődött vad Oroszországból a mi házunk halottja is. Háliszennek hiánytalanul, foltoztatlanul, mint annyi más sokan, akiket itthon már a csillagos magasság lakóinak véltünk.

Regéli persze a zivatarait, a háború sok pokol-orkánját, srapnelekkel fűtött levegőt, vérrel festett árkokat, barátjait, akiket a Halál keze mellőle kapott el, s más sok mindenféle gyötrelmeit, forgódásait a Halál arató-tábláin.

Mondom aztán a negyedik napon:

— Ne beszélj már többet a háborúról. Bár mentől előbb elfelejthetnénk. Csak azt mondd még el: hogyan fogtak el a muszkák? Micsoda érzés az a perc, mikor a katona a vállán érzi az ellenség markát? Milyenek az arcok? Hogyan viselkednek a foglyok az első percekben, első órákban? Mit mondanak? stb. Erről nem olvastam az újságokban soha semmit. Te se beszéltél még róla. Pedighát azon kellett volna kezdened.

Vállat vont.

— Semmi különös nem volt abban. Nem viselkedett senki másképpen, mint ahogy szokott. És érezni se éreztük valami világvégenek.

— Lehetetlen!

— Semmi különös. Kirendeltek bennünket a Nyeszter mellé, mint ahogy más napokon is. Tüzelték ránk, mint ahogy mink is tüzeltünk, mint más napokon is. Csak épp hogy akkornap nagysokasággal zúdult ránk a muszka: nagy volt a nyomás. A mi ezredünket is visszavonták. Minket állítottak vagy százhuszunkat hátvédnek. Mikor aztán minden patronunkat kilőttük, elfogtak bennünket.

— Dehát hogyan? Téged például hogyan fogtak el?

— Ott álltam az árok szélén, csak épp hogy a **fojem** volt ki. Egy muszka hadnagy, ahogy mellettünk rohantak el a **muszkák**, ránk tekin-

tett, megismert. A hűsvéti barátkozásokból volt ismerősöm, arról a fegyverszünetes egy-két napról. — Szervusz! — kiáltotta vígan. S lenyújtotta a kezét, hogy kisegítsen. Futott mingyárt tovább. Minket aztán két szuronyos muszka közrefogott. Én rendbe kiáltottam a maradék harcosaimat, s megindultunk be Muszkaországba, — akárcsak az egri főútcán meneteltünk volna végig.

— Nohát, ha terád bízták volna, hogy megírd Krisztus urunknak a tragédiáját, elvégezted volna tizenöt sorban. Neked csak ennyi a rab-ságba-jutásod története? Hát mégiscsak előre tudtátok ott, hogy száz-huszan nem vertek vissza félmillió muszkát. Arra is gondolhattatok, hogy egy-két óra és füvet pirosít a véretek: itt a végek vége. Már hát ahogytik hiszitek. Semmit se gondoltatok, mikor elfogtak? Semmit se éreztetek, mikor neki-indítottak a muszka panganétok közt a vad és ellenséges bizonytalanságnak?

— Nem érzett ott senki semmit. Nem gondolt ott senki semmit. Elmondhatom akár óráról-órára, percről-percre hogyan történt. Semmi érdekesség nincs benne. És se én nem voltam nyugtalan, se a társaim, — akárcsak egy békebeli unalmas marsnak a kérdése volt volna.

Hát így történt:

Június 7-e. Felhőtlen meleg nyári nap. Reggel 7 órakor int a hadnagyom, Csáka:

— Gyere a századdal: a víz-árokba. Parancs.

Fogjuk a puskát, megszálljuk a helyünket az árokban. Nem ázott árok, csak vízmosta. Az alján folydogál is valamelyes kis vizecske. Az emberek az árokpartnak támasztják a puskaikat: sütögetik, — ki előre, ki oldalt a szélrózsa muszka irányába. A mindennapi zene: ágyúmorgás, puska-rofogás, patata, golyó-sijjegés és golyó-kopogás a vashól vert fej-védeken. Néha srappel harsan, gránát buffan, ha közel, hát harsogva recsen a tüzében, mint a lecsapó istennyila. A szokott unalmas láрма, puskaporbú, közben a srappelnek kénfüstje, mint a régi gyufának a szaga.

Dél felé Csákaival beszélgetünk. Kitekint közben az árokból.

— A muszka mozgolódik, — mondja, — nézd csak.

Nézem én is. Hát csakugyan látom, hogy a távoli réten és nagy búzatáblán több muszka mozog, mint szokott: rendetlen összevisszaságban szökdelnek előre. Bukdácsolnak, bújnak a búzába. Meg fölkelnek, meg lebuknak ismét.

— Mozog, — hagyom rá, — estére alighanem támadnak.

— Tudod, hogy mink most *hátvéd* vagyunk? — mondja halkán, — az ezredünk háttal van már felénk.

— Majd csak szólanak nekünk is.

— Ma nem ebédelünk.

Megint felnyújtja a nyakát: nézelődik.

— Jelentsd a...

S amikor azt mondja a, hallom, hogy golyó sittyen el közöttünk. Csáka meginog kissé, elnyaklik, dől arera, mint a zsák. Még csak a kezét se nyújtja maga elé.

Fogom a telefont. Jelentem, hogy a muszkák mozognak, és hogy a parancsnokunkat ellőtték.

— Tartani! — hallom hadi nyelven.

Tehát maradunk. A parancsnok most már én vagyok.

— Kérek municiót és erősítést!

A munició nem jön. Erősítés se jön. Az ebéd se jön. Csak a muszka ágyúgolyó jön egyre sűrűbben és sűrűbben. Csupa acélcserép már az árok mélye.

Méginkább behúzódunk. Sütögetjük a puskákat. A legényeink is ki-kikukkannak és csóváltatják a fejüket.

— Az istenfáját. . .

Óráról-óra várom, hogy jön a telefon-parancs: vonuljunk mink is vissza. Jelentgetem is időnkint:

— A muszka nagy sokaságban mozog. Segítséget kérek!

— Tartani!

Mindig csak ez az egy szó a válasz.

Öt óra tájt megint jelentem:

— Már indul ránk a muszka tenger! Mit tegyünk?

— Tartani!

Hat óra tájt jelentem:

— Lehetetlenség, kérem! Már kétoldalt is környeznek! Municiónk fogytán! Tíz perc és bekerítene-k teljesen!

— Tartani!

Az embereim is kérdőn bámulnak rám. A muszkaözön már alig száz lépés, s igazán mint a vihardörgésben közelgő vízáradat: emberfejek és villogó panganétek félelmetesen mozgó nádas.

— Tartani!

Kérdőn nézek az embereimre:

— Mit tegyünk? Vagy foglyul esünk mingyárt, vagy meghalunk.

Ma is a szemem előtt egy Zsidey András nevű kövesdi embernek a képe, — nagy erős ember, már deressedő negyvenes, szürke nagy bajusza kocsisosan kikent, — olyanformára torzul a képe, mint akinek a fogát húzzák:

— Haljunk meg! — csikorog keserűn, — inkább, hogysen fogság. . .

A többi hallgatott. De az arcokon nem látszott semmi félelem, vagy aggodalom. Csak épp hogy komolyak voltak.

Ami municiónk volt, kilövéldöztettem hamarost háromfelé. Aztán kidobattam a puskát az árokból a már fejünknek meredő szuronyok elé. A puskazárat persze előbb mi magunk kapkodtuk ki a puskából, és tapostuk bele az árok sarába.

Akkor vált elő a porfellegből az a muszka hadnagy. Szalutált. És nyújtotta vígan a kezét:

— Szervusz!

Kihúzott az árokból. S otthagyott. Sohse láttam többé.

A nap akkor nyugodott.

Rendbe szólítottam az embereimet. Egy másik muszka hadnagy udvarias-komolyan kérdezte, hogy van-e revolverem?

— Nincs.

— Rakjátok le a hátizsákot is! Mindent!

Én csak egy rongyot dobtam le a hátamról, bizonyosan robbanó golyó rongyolta össze. A sapkámon is három lyuk, a köpönyegemen is egy. Az alumínium-kulacsomat az egyik közmuszka mingyárt a maga nyakába akasztotta.

A hadnagy intett aztán két köz-medvének. És a sorunk megindult a por-hemályban. Elöl egy szuronyos muszka, hátul a másik.

Ennyi volt.

— No és aztán?

— Indultunk a poros emberáradatban. Azok nyugatnak, mink keletnek.

Egy órai haladat után, megállítottak bennünket egy emeletes ház előtt. Magyarul és németül tudó muszka tiszték vallatták a legénységet az erőink és állásaink felől. Én egy alkalmas percben átoldalogtam abba a csapatba, amelyik már túl volt a gyóntatáson. A közmuszkák ott szedték el tőlünk az óránkat, pénzünket, bicskáinkat, lábtekercsünket, bakancsunkat, — már hát akinek a bakancsa jónak látszott. Az enyim csupa sár volt: meghagyták.

Sötét éj volt már, mikor tovább-indítottak bennünket. Már akkor országúton. Elöl egy lovas kozák. A dárdáján lámpás, csak afféle istálló-lámpás. Nem láttunk egyebet, csak azt a lámpást. És bizony ugyancsak el kellett lépkednünk a ló után. De magunktól is siettünk volna, mert golyók füttyögtek még akkor is a fejünk felett. A mieink golyói.

Nagysokára aztán kijutottunk a veszedelemből. A kozák lova is lassabban lépkedett. Virradt. Valami faluba értünk. A kozák itatott-etetett, hát mink is pihenhattünk kissé. Ittunk, ahonnan a ló ivott. Enni azonban nem ettünk: a konzervünk ott maradt a hátizsákban a Nyesz-ternél.

De olyan egykedvű volt ott mindenki, mintha a magunk hazájában marsoltunk volna és pihentünk volna közben.

Aztán tovább-marsoltunk. Mentől távolabb a foglyot a harctértől! — ez a szokás, — nehogy az ellenség a szerencse hirtelen fordulatában visszaszerezhesse az embereit.

Marsoltunk szórtanul, egykedvűen, étlenül a széles muszka országúton, muszka mezőkön, muszka dombokon által, muszka rétek, muszka gabonatóblák, pohánka-táblák, lucerna-táblák, ugarok, parlagok között. Marsoltunk.

Már akkor másik kozák lovagolt előttünk. Ahányszor pipára gyújtott, megállította a lovát. Olyankor persze megállt a sorunk eleje is, s megállottak az utánok valók, megállt a sor végig az országúton.

A pipára-gyújtás nem olyan rövid művelet, mint a cigarettára-gyújtás. Bicska-keresés előzi meg nagy lomhán. Kotrás követi. A kotrás után hozzáveregetődik a pipa a nyeregkapához. Aztán külön fuvogatása következik szárnak és pipának. A dohány papirosburkolatban van: óvatosan bontogatja a kozák, nehogy egy szál is kihulljon. Merthát osztrák dohány. A pipa is bizonyára hadi szerzemény, mert a kozáknak nincsen efféle szere a muszkák birodalmában. Dehát annál édesebb a kozáknak.

Hát tömi. A tömés is lassú és vigyázatos, nagy szakértelemmel járó művelet. Röviden hát: időbe kerül míg végre pofaközbe igazodik a pipa

és masina keresésére indulhat megint a két nagy piszkos kéz a kaftán zsebeibe.

Az országúton persze mások is jártak. Automobilok száguldottak olykor el mellettünk a harcér felé. Kozákcsoportok is porzottak elő olykor és vonultak el mellettünk. De parasztokkal is találkoztunk, ruszin vagy muszka parasztokkal, akik egyik faluból a másikba igyekeztek a júniusi hónap meleg és lószagú porában.

Egyszer hogy megint állunk a pipa tiszteletére, egy pirosselyemkendős parasztasszony is megáll az úton. Kosár van nála. Néz bennünket. Mink is nézzük, hogy micsoda szép nagy selyemkendő piroslik rajta, s úgy van kötve, mint nálunk a vasárnapra öltözött lányokon és menyecskéken: hátul a derekán.

Az asszony belenyúl a kosarába és fonott kalácsot vesz elő. Töri három vagy négy darabra. Hozzánk jön és nyújtja jólélekkel.

Egyszer csak halljuk, hogy robog a kozák lova. Káromkodva ront a korbácsával az asszonynak. Az asszony rémülten fut. A kozák-ostor végigcsap a hátán. A szép piros selyemkendő a háta közepén hasadt széjjel, a réklivel együtt. Még a háta meztelenje is kilátszott szegénynek.

Délben megint váltakozott a vezető, merthát a lónak innia is kell, ennie is, nyugodnia is. A fogolynak ez nem múlhatatlanul szükséges. S öt óraker megint csak a ló iszik és eszik.

Dehát nem zúgolódott, nem morgott ott senki. Bágyadt egykedvűség hallgatott minden arcon. Meddig visznek bennünket? Hova visznek? Adnak-e ennünk valaha? vagy soha többé? — nem gondolkozott ezen senki. A fő az, hogy mink már túl vagyunk a háborún. Nekünk már nincs többé háború. Csak a katona-ruha van még rajtunk. De nem hallunk többé ágyúszót, nem sütünk el többé fegyvert. Mink már benne vagyunk a béke csöndességében.

Marsoltunk tovább.

Este végre hát megállítottak bennünket egy ronda nagy szeszgyár előtt s betereltek az udvarára. A szesznek persze már a szaga is elmúlt onnan, de a gyár állott, és az istállói lovakkal voltak tele, a háború négy-lábú sebesültjeivel.

Az udvaron néhány nagy kondérban valami undorlatos szagú lé főtt: pohánka. A kanál valahogy megmaradt sokunknál, a csizmaszárban vagy lábtökercsben: ehettünk vízben főtt kását. Akkor se ettem meg, mikor hajdinának ismertem.

Nodehát végre le is fekhettünk. Két nap s közben egy éjjel mindig lábon lenni, s huszonnégy órát menetelni is, bizony nagy fáradalom. Dehát bírtuk.

A gyárnak a cefréző helyisége volt a nyugalomunk tanyája. Deszkapadló az ágyunk, szalma a vánkunk, derekaljunk, emberszagtól nehéz, töredezett szalma.

Lefeküdtem az egyetlen lámpás alá, — afféle istálló-lámpás alá, amely a helyiséget valamennyire megvilágította. Körülöttem szanaszét a szalmán a magam ezredbeli százegynéhány fogolytársam, meg más ezredekbeli is vagy négyszáz magyar fogoly-sorsosunk.

Lefeküdtünk s abban a pillanatban el is aludtunk.

Nem tudom hány óra lehetett éjjel, mikor hallom, hogy ágyúznak, ropog a puska, bombák, srapnelek robbannak, harsognak, pattognak, s közben-közben a gépfegyverek ismert monoton *patata-patata*-szava.

Még erre nem ébredtem volna meg, — megszoktam a harc mezein, — de valami különös zajgás, kiabálás zavargott körülöttem, aminőt a háború folyamán nem hallottam. Emberi hangok:

— *Vigyázz! Szakad!... Kézigránát!... Ide! Ide! Hamar!*

S odább is valami különös zagyva zúgás, föjtött kiáltások is közben. De valami hátborzongató hangok; nyögések, kiáltások, — mintha alattunk valami pincében kiáltoznának.

Fülelek.

Hát semmi ágyúszó, semmi robbanások, se fegyverropogás, se patata. Hogy is volna? hiszen hol járunk mink már a háborútól! Csak az a különös zajgás, mintha ezer ember zajongna, kiabálna, jajgatna, nyöszörögne, fuldokolna körülöttem. . . Dante poklába illő hangok!

— *Jaj! Hamar!... A lábam!...*

Az első percekben persze nem tudtam hol vagyok. De ahogy megnyitom a szememet, egyszerre megismerem a valóságot: fogság, szeszgyár. . .

Dehát mi ez a láрма itt körülöttem?

Egy villásbajuszú nagy baka fekszik mellettem: Zsidey. Alszik nyugodtan, édesdeden, mintha a maga ágyában fujkálná az álmodt hon Mezőkövesden.

Nézelődök szét a nagy zúgásban. Fekszik, alszik a többi is. De a zúgás, zajgás betölti a helyiséget.

Fölkelek, lekasztom a lámpást.

Hát minden fogoly-ember fekszik, alszik, szanaszét a nagy helyiségben, de valamennyinek mozog a szája:

— *Űsd!... Szúrd le!... Megállj!... Ránk szakad!... Jóska te!... Fussunk!... Ide-ide hé!... Jaj a lábam! Kézigránát!... Víz!... Ne arra hé!... Űsd a kutyát!...*

És más érthetetlen kiáltások, morgások, zúgások, nyögések.

Csak a testek aludtak ottan. A lelkek benne forogtak még a háborúban.

Gárdonyi Géza

Pesti Hírlap. 1919. április 23., 24. és 25.

VÖRÖS TAVASZ

Már tudtam én, mikor orkán és szélvész
Vad hófuvás űzött és üldözött,
Már tudtam én, mikor mint zord vadonban,
Úgy bujdosunk az emberek között,
Ó tudtam én, hogy egyszer el kell jönni,
Vadonerdőbe egyszer be kell törni,
A tavasznak.

És tudtam már, mikor fészünkre törtek,
Mert férfi kellett, drága férfikar,
Hogy öljön és ha kell, halálra haljon
És zengett, zúgott, tombolt a vihar,
A testünket szöges csizmákkal törték,
A tavaszt benne mégis meg nem ölték,
Világra jött.

Világra jött, mert mérhetetlen lázban
Világra hoztuk, ó szent lázadás!
Szent tűz, amely tiprott szivekben érett,
S kiáradott, ó áldott áradás.
Kiáradott, mint a vad vizek tavasszal,
Gátakat seprő haragos haraggal,
S tengerré nőtt.

Tengerré nőtt és hullámok taréján,
Roncsokban uszik a kevély hajó,
Amely egy tengert leigázni vágyott,
Ám él a tenger, él a lázadó.
Ám él a tenger: örök élet ágya,
Vizek tisztító szent nagy áradása;
Gáttördelő.

És élni fog, amig a vizek élnek,
Mig a mélységben láz és tűz dohog,
Amig a földön életek fakadnak,
Amig a szivekben egy szikra lobog,
Ő élni fog az örök élet ágya,
Népek tisztító szent nagy áradása:
Vörös tavasz!

Várnai Zseni

A Közalkalmazott. 1919. április 25.

TESTVÉREIM, MARADJATOK A FÖLDÖN. . .

Falusi ember, ki most ottkint járhatsz,
hol zöldel a fű: rólad dalolok.
Kinek szívében szüzen él a felhő
s az égi s földi számtalan dolog.

Ki nem könyvekből szedtél bölcsességet,
ki éj- s napon a földet taposod;
és olvasgatsz a sok kis mag-betűben,
miből életünk megalapozod.

Ó, nem vagyunk mi messzire egymástól,
te: a falusi s a városi: én!
És mégis oly idegenül tekintsz rám,
ha találkozunk e föld kerekén.

Elnyűtt subádat féloldalra hajtod
s fogad közül kihuzod a pipád.
És ráncba rántod fejednek acélját,
melynek sötétjét a nap adta rád.

Azért, hogy én uri ruhába járok,
mit tudhatod te: mily kín az nekem!
Ráadták a testemre bús teherként
és én gyűlölettel kefélgetem.

Ó, hidd el nékem, véled járok gyakran,
mig fűtyülve mész az ekéd mögött.
Én is virágos kis falun születtem
s bölcsőm fölött a méhe zümmögött.

És sokszor háltam én is a szabadban
s a sok virág a szívembe lehelt.
És koldus-sorsban búsan hemperegve
dalolni kezdtem. . . S a sorsom betelt.

A kő közül, a városbul tehozzád
sok gondolatom száll el alkonyon.
S a pipacsvirág vérpiros színéről
s a barna földről elgondolkodom.

S ahogy levele hull le a pipacsnak,
oly sokszor érzem, hogy hív a falu.
Ahol isteni csend borul a tájra
s holdfényben nyíl ki a sok kis zsalu.

S árva lantommal úgy mennék közétek,
átugorva a cifra sok falon:
testvéreim, maradjatok a földön,
én elhozom hozzátok a dalom. . .

Somlyó Zoltán

Április. 1919. április 25.

Kétkedő Polgártárs valamikor egészséges, vidám ember volt, nézeteiben határozott. Azt mondta: a háború feltétlen szükségesség. Az ellenvéleményt jobbkezével már csírájában agyonlegyintette. Még a háború alatt, de már az orosz forradalom után, kedvenc publicistájává léptette elő az író, aki ezt írta: „Nem hiszek abban, hogy a forradalmak ragadó-sak.”

1919 télutóján, a népköztársaság idejében, Kétkedő Polgártárs már veronált szedett, mert esténként nehezen aludt el. Napközben sokat panaszkodott arról, hogy a legutóbbi sztrájk alkalmával a munkabérek negyven százalékkal emelkedtek, az ő profitja meg csak harminccal. Ez így nem mehet tovább, ezt nem lehet kihírni! Hát még amit azok a bolsevikiek akarnak! Az különben is agyrém, „egy lehetetlenség”, az összes tudósok és az összes újságok mindennap bebizonyítják, hogy fantazmagória. Rend kell ide, rend! Nem pedig tönkretenni az országot.

Ezekben a hetekben, azt a kis ideges nyugtalanságot leszámítva, még mindig egészséges volt Kétkedő Polgártárs. Jól evett és jól emésztett, honmentő és társadalomboldogító gondolatai támadtak. (Nyilván ezek közé tartozik, hogy: „Azokat a gaz kommunistákat a lábuknál fogva kellene agyonlőni!”) Nagyjából minden rendben ment nála, legfeljebb néha a feleségének, akit Izabellának hívtak, azt mondta: hogy: Zsuzsi. Na de ezt rögtön ki lehetett javítani.

Hanem aztán jött a forradalom. Kétkedő Polgártárs az első órákban remegett, mikor pedig a remegésbe belefáradt, fölháborodott. Azután pedig reménykedett. De múltak a napok és csak nem jelentek meg Budapest fölött az amerikai repülőgépek és csak nem hallatszott komoly hír arról, hogy a franciák már Cegléd alatt állnak. Kétkedő Polgártárs szomorú lett, mint költés előtt a lírikus. És sovány lett. Egy kicsit beteg is lett. Határozottsága kétkedéssé olvadt, kétkedései gyönyörű gondolatsorokba sorakoztak és bölshöz illő mondások hangzottak az ő ajkáról. Igazi társadalomfilozófus lett Kétkedő Polgártársból, de nem merev marxista, hanem olyan fajta, aki fölötte áll a napi eseményeknek. Űgy ám!

Hogy ő teljesen tisztában van a dolgokkal,— magyarázta. Ő ért mindent, ő tudja, hogy mi az a proletárállam, ő azt is tudja, hogy mi az a kommunizmus, de hát azért neki iné is izé, hogy is lehetne ezt kifejezni, szóval aggályai vannak. Neki aggályai vannak. Nem magáért, mert ő saját magával nem törődik, ő nem hánja, ha azonnal meg is hal, de hát neki aggályai vannak az embertársai miatt. Igen, az egész emberiség miatt, melynek sorsát ő a szíven hordja. Mert szép, szép az a kommunizmus vagy mi, de hát az emberek nem egyformák, soha sem is lesznek egyformák, az a Marx erre nem gondolt! Az egyik ember lusta, a másik szorgalmas, az egyik kisétű, a másik nagyétvágyú. Az egyik egészséges, a másik beteg és elvégre akármit csinál is ez a szovjetkormány, azért mégis csak lesz fogfájás. Na nem igaz? Szép, szép, nagyon szép és igazságos is, dehát azért ezt mégsem lehet megcsinálni és nem így kell csinálni és szépen ki kellett volna várni, amíg magától jön és elvégre kérem senki-

nek sines jogában, hogy brutális legyen. Ezt ő mondja, és ő van olyan jó kommunista, mint az a Lenin, azt a kutyafáját. Mert ő nagyon jól tudja, hogy az emberiség sohasem lesz boldog, mindig lesznek bajok és akármit csinálnak is az emberekkel, azok jusztt sem lesznek boldogok, ezt ő mondja, igenis ő, Kétkedő Polgártárs, már pedig ő tudja, mert ő legalább olyan kommunista, mint az a Trockij.

Kétkedő Polgártársnak volt egy magához illő barátja, akinek mind-ezt naponta elfejtegette, aki neki ugyanezt ugyanilyen szépen visszafej-tegette, akivel mindenben egyetértettek, tökéletes igazat adtak egymás-nak, szomorúan bólogattak, nem maguk miatt, hanem hát a szegény em-beriség miatt, melynek sorsát makacsul hordozták a szívükön.

Eltelt ötven esztendő, a kétkedő polgártársak ősz aggastyánokká kétkedték magukat, miközben a világ sora, aggályaikat figyelmen kívül hagyva, szépen folyt. Az emberek dolgoztak, boldogan éltek.

Egy napon, amikor a két öreg éppen kiült a ház elé, melyben laktak, hogy süttessék magukat a nappal, hirtelen megeredt az eső. Már három héten keresztül tartott a furcsa bolond időjárás, majdnem mindig esett az eső, ha egy félóra el is állt és kisütött a nap, megint csak újra me-geredt.

Kétkedő bajtársak morogva ciheledtek, hogy újra födél alá bújjanak. De éppen arra ment egy munkás, aki hangosan dühösködött a hóbotos idő miatt, úgy látszik, valami más is ingerelte, — így pörlekedett:

— A fene egye meg ezt a randa sok esőt, az ember már megholon-dul tőle. Nem lehet már kitartani! Nem is érdemes élni ilyen piszok időben!

Az öreg kétkedők fülei nyiladoztak, boldogan szívták magukba a dühös lázadozást, fejük reszketve egymás felé fordult, szemük tágulva egymásra ragyogott és Kétkedő Polgártárs odaszólt kétkedő barátjához:

— Nna! Ugy-e mit mondtam mindig! Nem lehet az embereken segíteni! Hát mégsem teszi holdogga a kommunizmus az embereket.

Nagy Lajos

Április. 1919. április 25.

FELOLVASÁS A KIRÁLY-, MAGYAR- ÉS VÁROSI SZÍNHÁZBAN

Az idő beteljesített benneteket. Feleszméltetek és megteremtettétek a dolgozó nép diktatórikus uralmát.

Akik eddig a ti megdolgozott nyomorúságtokon, baromi sorsotokon ágyazták meg maguknak a határtalan jólét, a feneketlen örömök palotáit, ma kemény karjaitok alatt sírják mérhetetlen bűneikért a vezeklést.

Az új életépítkezés megindult. A régi rend gazdasági berendezkedése megdőlt és az új kommunista rend biztos gesztusokkal halad a maga tör-vényszerű útján célja felé.

De a gazdasági kizsákmányolással párhuzamosan meg kell szüntetni a lelki kizsákmányolást is, a burzsoá úgynevezett művészeteket. Ezek az úgynevezett „művészek” ezerszer bűnösebbek a kapitalizmusnál, mert a tömegek félrevezetésére, a tiszta, jóvelejű eszük megfertőzésére vállalkoztak.

Mert testvéreim!

Ha nem akadt volna, aki a kapitalista életrendet védve és dicsőítve, annak szükségszerűségét valósággal belelopja az emberek tudatába, ha nem akadtak volna kiszolgálói, talpnyalói ennek a bitang kizsákmányoló uralomnak, a megbontatlan osztályharc ereje, a kapitalizmus uralma már csak a véres emlékezők közé tartozna. De igenis tömegesen akadt és nem véletlen, hogy az írók és művészek közül vállalkoztak a legtöbben a kapitalizmus kiszolgálására, illetve a kapitalista kultúra megteremtésére. Csak egy fiatal, maroknyi gárda állta rendületlenül a harcot, az egész felbőszült burzsoázia ellen, mert jól látta, hogy minden, amit ma kultúrának csúfolnak, egyszerű terméke a kapitalista életrendnek. Ez a kis csoport ma is hirdeti, hogy majdnem mindent meg kell változtatni az emberek életében, ha egészséges, emberhez méltó életet akarunk.

S így legelsősorban azt a nyálás, dekadens művészetet és irodalmat, mely jó lehet a munkátlanságon élőködött burzsoáknak, de nem a munka keményinű legényeinek és asszonyainak, akikhez méltóan az erő, a monumentalitás, a harsány kiáltás zendülhet csak fel a költő és az író soraiból.

Harsány kiáltás, mely tanítva új utakra lök, mely nem elégszik meg a rossz megmutatásával, de amelyik már megmutatja a célhoz vezető kapukat.

Kitárja őket és felragyogtatja az új férfi, az új asszony életét a kommunizmusban, az egészség, az erő és a nótá vörös perspektívájában.

Testvérek!

Amit ma láttok és éltek: a hazug erkölcs, az asszony robotos konyha élete, a tüdővészttől korai halál, a nyafogó versikék és a holdkóros színpadok ezek mind-mind halálraítélt hátramaradottjai a burzsoá kultúrának.

Mi, fiatal művészek, szocialisták vagy anarchisták, de mindig a teremtés örök forradalmárai, új kultúrát hozunk tinéktek, akik erőben és eszben mindeddig rabjai voltatok a burzsoa lelki és testi kizsákmányolóknak.

Új asszonyt, új férfit, új embertípust, új családot; az emberiség összet hirdetjük, az erőt és a gondolatot demonstráljuk elétek, akikből lettünk és akikhez boldog testvéresülésre újra visszatérünk.

Köszöntjük a felvirradt életet, a férfias hatalmatokat, köszöntjük az egész világ dolgozó és szenvedő proletárságát, akiért szünetlen a mi lázongásunk és énekelésünk.

Barta Sándor

Vörös Lobogó. 1919. április 26.

Történet 1 felvonásban.

Személyek:

Roubatin, hercegnő

Ribaupierre, grófnő

Arnheim grófnő

Nadja

Uchtomsky

Decskov

Kovalkov

Szmirnov

A gárdista

A szobalány

A muzsik

(Rendkívül szegényes szoba. A bútorokon kócos, rossz takarók — a csillár is ilyesmibe van beburkolva — a falak mintha nem is kárpittal, hanem pakkoló papírral lennének beborítva — egy-két a fal felé fordított kép lóg gyászosan — minden maga a sivárság és a szegénység. Bár este van, — nem a csillár ég, hanem az ablakon szétszórva viaszgyertyák rozoga tartókban...)

(Középen ajtó, mely egy sötét, széles folyosóra nyílik, jobbról szintén egy nagy ajtó, balról széles ablakok.)

Egy öreg orosz : (Parasztíformájú ember, kámzsában a középső nyitott ajtóban áll, a folyosón álló Uchtomskyhoz beszél.) Mit akar?

Uchtomsky : Be akarok menni.

Az orosz : Nincs itt semmi keresnivalója.

Uchtomsky : Tehát itt lakik a ...

Az orosz : Itt senki sem lakik... Ez a lakás üres.. (Megindul az ajtó felé.)

Uchtomsky : Nekem azt mondták —

Az orosz : (Visszajön, türelmetlen hang.) Mit mondtak?... Hogy ez a lakás tele van bútorral... szőnyeggel... képekkel?... Hát nézzen be... itt nincsen semmi... innen már mindent elloptak... (beljebb lépnek).

Uchtomsky : Ne kiabáljon már —

Az orosz : Kiabálok! Akár az utcára is lemegyek és ott is kikiabálok, hogy itt senkinek semmi keresnivalója nincsen, mert innen már mindent széthordtak és elloptak...

Uchtomsky : (Csendes, megnyugtató hang) De hát értse meg, hogy én nem lopni jöttem, ma délutánra ide hívtak. (Uchtomsky elfordul, nehogy az elszoruló hang levegye a lábáról.)

Az orosz : (Itt fürkészve Uchtomsky felé fordul.) Ugyan ki hívta volna ... Én nem ismerem az urat, — nem hívtam —, más meg nem lakik itten, — menjen az útjára —

Decskov : (Tompá, lihegő hang, most jött fel a lépcsőn, Uchtomsky-hez) Régen itt vagy?

Uchtomsky : Igen kérlek, de ez az ember nem akar beereszteni.

Decskov : Megmondtad neki?

Uchtomsky : Ja, persze — elfelejtettem.

Decskov : (Az öreghez, aki úgy áll ott, mint egy harapós vén komondor, nyomatékosan.) Mi a szentpétervári Roubatin Egylet tagjai vagyunk és ma este itt tartjuk gyűlésünket.

Az öreg : (Egyszerre alázatosan.) Méltóztassanak befáradni (meghajlik és bebocsátja őket, Decskovhoz). Alázattal bocsánatot kérek. nem ismertem fel.

Decskov : Ez az úr most van itt először. . . de a többit ismeri.

Az öreg : Hogyne — mindenkit —

Decskov : Jönnek ők is egyenkint — bocsássa majd be őket. —

Az öreg : Igenis, szolgálatára (kimegy a folyosóra, óvatosan behúzza maga után az ajtót). (Itt zaj kívülről.) (Decskov és Uchtomsky beléptek. Szinte komikusan rongyos, szedett-vedett nagy kabátban, szőröcsizmában, csapzott hajjal, rossz kalapban. Hallgatnak)

Uchtomsky : Tudniillik egészen elfelejtettem azt, hogy milyen egy-letet kell mondani.

Decskov : (A külső zajra figyel, csendre inti.) Pszt (az ablaknál oldalt hallgatódznak.) (Kint az utcán kiabálás, zaj, ahogy felharsant, éppúgy elmúlt)

Uchtomsky : (Sóhajt.) Jajjaj (eljön az ablaktól, a mellette lévő székre ül).

Decskov : Hajaj (szünet).

Az öreg : (kinyitja az ajtót.) Méltóztassanak. . . (Két nőt bocsát be, akik szintén kopott felső kabátba, nagykendőbe vannak öltözve. Bejönnek, a két férfi feláll, fejhajtás. Néma üdvözlés. Leülnek.)

Uchtomsky : (Megint beszélni akar, kitörő hangon, ami aztán a figyelmeztetésre lejjebb száll.) Ez olyan, mint egy nagyszerű álarcoshál a régi időkől. (Zaj kinn.)

Decskov : (Megint elhallgattatja.) Pszt! Csak így lehet az utcán mutatkoznunk. . . (Csend lesz, melybe egyszerre kint megint beleharsog a zaj. . . Távoli lövések, a nők összerезzennek.)

Decskov : (Súgva a nőkhez.) Még mindig nem szokták meg?

Az idősebb nő : (Halkan) Nem lehet megszokni. (Szünet).

Az öreg : (Ismét óvatosan kinyitja az ajtót.) Méltóztassanak, csak gyorsan! Tessék sietni! (Gyorsan még két férfi lopózik be. Most az öreg lassan behúzza az ajtót, ráfordítja a kulcsot. Hallgatódzik. A társaság megdermedt várakozásban nézi. Az öreg megnyugodott — odamegy az ablakhoz, kinéz, azután leereszti a rolót. Most elhal a külső zaj — majd a jobboldali ajtóhoz megy s beszél.) *Jean, Luka*, segítsetek a magas uraságoknak. (Egy korrektül öltözött térdharisnyás inas és egy komorna jön be és most egyszerre sajtáságos dolog történik, — a három szolga neki esik a szobának —, gyorsan felterítik a szőnyegeket, melyek összehajtva a sarokban állottak — letépik a falak rongyos kárpitját, ragyogó, sötét tapéta tűnik elő — megfordítják a képeket, régi nemesek arcképei lesznek láthatók —, s egy nagykép, mely a cárt ábrázolja — kieresztik az oldalra csavart ablakfüggönyöket, eloltják a gyertyákat . . . Ezalatt

a társaság ledobálta a kámzsáit, szőröcsizmáit, süvegjeit, s mikor a csillár fénye egyszerre felragyog — már egy teljesen előkelő társaság áll a teremben, az urak frakkban, s rendjeleik ragyogó díszében, a hölgyek estélyi tolettben. — A fényes társaság: Ribaupierre grófnő (harminc éves), Arnheim grófnő (huszonnyolc éves) Uchtomsky gróf (huszonnyolc éves), Decskov herceg, gárdatiszt (negyvenöt éves), Kovalkov gróf (huszonöt éves), és Szmirnov tanácsos (hatvan éves).

(A szoba rendbehozása és a szereplők átöltözése után, komorna felgyújtja a csillárt. Most ebben a percben letépi a cár-kép takaróját. Aztán mindhárman el, kivisznek mindent.)

(*Uchtomsky* a sötétben történeteket a legnagyobb meglepetéssel kíséri, a cári-kép leleplezésénél ez a meglepetés izgalommá fokozódik, odaszalad a képhez, majd vissza a társasághoz.)

Uchtomsky: (Lelkendezve, szinte magánkívül.) De hisz ez... óriási... csupa... régi... kedves, ismerős... Kezeit csókolom Ribaupierre grófnő... (Elragadtatva.) Arnheim grófnő! (Hozzárohan, majdnem megöleli.) Kovalkov gróf... és Ön, jó Szmirnov!

Szmirnov: (Ez egy olyan legelső társaságokba tolakodott bankár.) Én is csak itt vagyok.

Uchtomsky: De hisz ez mindent felülmúl! Hisz benne vagyunk a régi ragyogó világ kellős közepében... Mintha csak egy estélyen lennénk. Ezerkilencszáz — mikor is?

Decskov: Tizenháromban.

Szmirnov: Régen volt!

Decskov: (Leül). (A társasághoz). Örültem, hogy Uchtomskyt is előkerítettük, — mondtam neki, hogy nagy szenzációban lesz része.

Uchtomsky: Dehát kinek az ötlete volt ez?

Decskov: A háziasszonyunké.

Az öreg inas: (Kinyitja a jobboldali ajtót s jelenti.)

Roubatin hercegnő. (Roubatin hercegnő belép a szobába. Uchtomsky hozzáfut).

Uchtomsky: (Elragadtatva) Hercegnő! Milyen hálás vagyok Önnek! Milyen hálás! Micsoda nagyszerű ötlet volt ez az összejövettel!

Roubatin hercegnő: Örülök, hogy látom, Uchtomsky... (Itt kezét nyújt, melegen és a társasághoz lép. A társaság tagjai felugrálnak, hogy helyet adjanak a hercegnőnek. Mindenkit szépen visszanyom a helyére, miközben üdvözli azokat.) S ez az összejövettel... Hát tudja, az úgy támadt, hogy... (Arnheim grófnéhez) Pá, édesem. — Úgy történt, hogy, gondoltam, bármilyen világ van ott kint, és akármilyen most nekünk a helyzetünk (Közben nevükön szólítva üdvözli a társaság minden tagját.) (Decskovot elmenőben üdvözli. Jónapot, Jolenka. Roubatin felé fejbiccentés. Ó kedves Rovelkov. Maga is, jó Szmirnov) ... azért egyszer-másszor csak össze kell valahol találkozoznunk — nem igaz? Mert az ember, tudja Uchtomsky, mindent nélkülözhet, még a, hogy is mondjam — az ennivalót és a ... jó fehérneműt is, nem igaz, Decskov? — de a társaságot, már csak magamról beszélek — a társaságot édeseim, én abszolúte nem bírom nélkülözni. (Leül).

Ribaupierre: Én sem.

Arnheim : Én sem.

Szmirnov : Az én pechem! Alighogy bejutottam a jó társaságba már meg is szűnt a jó társaság ...

Decskov : Kár volt úgy igyekeznie!

Szmirnov : Ha az ember azt úgy előre tudná! Honnan sejthettem volna, hogy egyszer még proletárnak lenni jobb üzlet lesz, mint bárónak.

Uchtomsky : Hát hogy keletkezett mégis ez az összejövetel, hercegnő?

Roubatin : Igen, ez az összejövetel... Tudja, kedves Uchtomsky (Leül) ez itt úgy van berendezve, hogy ez az első szoba itt a folyosó mellett nappal egész szegényesen van dekorálva, — ide ugyan bárki benézhet... Mi a hátulsó szobában tartózkodunk a kis Nadjával... Már inkább ő szegényke egyedül, mert én bizony nappal el vagyok foglaltva... Úgy gondoltam, legalább hetenkint egyszer mégis össze kell hozni a társaságot — egy kis pletykára... zenére, teára... talán, Istenem... miért ne, ha lehet, flirtre. (Ribaupierre grófnőhöz.) Nemde, édesem? Az egészhez csak annyi kellett, hogy — tisztességesen fel legyünk öltözve... De viszont afelől biztos voltam, hogy az urak egy jó frakkot a hölgyek egy jó toilettet okvetlen kimentettek, ha minden más bele is vészett ebbe a világfelfordulásba.

Szmirnov : Ebbe kellett nekem belekerülni...

Roubatin : Pont magának?! ... Ha közénk tartozott Szmirnov a jó időkben, legyen bátorsága velünk maradni a rosszban is.

Szmirnov : Mi az, hogy legyen hátorságom? Muszáj Önökkel maradni... Melyik más társaság fogad be engem? Próbáljak hozzájuk menni...

Decskov : Nem sikerült?

Uchtomsky : (Naiv) Kigolyózták?

Szmirnov : Golyóztak? Gurítottak. (Tragikus). Nekem muszáj Oroszország legelőkelőbb főúri társaságában bennmaradni... Kann mir nicht helfen...

Roubatin : Ne féljen, jó Szmirnov, mi nem hagyjuk el magát... A társaság, látja, megint együtt van... higgyék el, nem is magamért teszem — bár imádom a társaságot... hanem a kis Nadjáért — szegénykéért... Idemenekül hozzám a kislány... oly naiv kedves teremtség... ezen a télen vezettük volna be a társaságba... gondoltam: kárpótoljuk valamivel... Hiszen tudjátok, hogy édesapja, a tábornok hogy járt — odakint a fronton: agyonlőtték a katonái.

Uchtomsky : Ő — tudja már ezt?

Roubatin : Dehogyan tudja... Ne is szóljatok neki... el ne áruljátok — az Istenért... Hadd szórakozzon, mulasson, szegénykém... (Tapsol, a szobalány belép) (A szobalányhoz) Hol a kis Nadjá? Miért nem jön?

A szobalány : Még nem készült el a toilettjével! (Kimegy)

Roubatin : Ja igen... Tudjátok, neki még a régi szép ruhái vannak. Ő nem tud semmit arról, ami a világban történik... Ki sem mozdul a szobájából.

Uchtomsky : Hát mit csinál?

Roubatin : Olvas ... Scott Waltert ... Dickenst. És főleg szenvedéllyel énekel és zongorázik. Óh, szegény kicsikém, ... oly kedves... Folyton arra készül, hogy bennünket szórakoztasson az énekével, mint a régi időkben...

Ribaupierre : (Felzokog) Mint a régi időkben.

Roubatin : Mi haja grófnő —

Ribaupierre : A, ma chère — én ezt nem bírom ki, az én idegeim!

Roubatin : Az idegekkel kedvesem, — avval már hagyjunk fel... Azt csak akkor gondoltuk, hogy nem bírjuk idegekkel, mikor a palotánkban a harmadik komorna nem jól fűzte be a cipőnket, mert arra külön komornát tartottunk ... Vagy ha a barátunk öt percet késett a randevún... Azóta rájöttünk kedvesem, hogy az idegek mindent kibírnak...

Ribaupierre : (Csodálkozva) De ha rágondolok, hogy mi volt...

Roubatin : Mi volt? Maga folyton unatkozott! Legalább nekem mindig arról panaszkodott... Úgy ült ott az Operában, mindjárt az udvari páholy mellett, a gyöngyeivel a nyakán — mint egy vértanú... (Szünet) Most mit csinál?

Ribaupierre : Egy kávéházban ... a kasszában ...

Roubatin : Úgy? Cukrocskákat rak a kis nikkel csészékbe... és a rumos üvegeket kezeli... a teát és a feketét adja ki...

Ribaupierre : (Tragikusan) Igen, —

Roubatin : Melyik kávéházban?

Ribaupierre : Central —

Roubatin : A Néva parton... Az nagyon forgalmas hely... Egy ilyen csinos nőt a kasszában, kedvesem, ott nagyon sokan megnéznék — és eziránt Ön sohasem volt közömbös... Fogadni mernék, hogy sokkal szórakozik, mint annak idején a palotájában.

Ribaupierre : Lehet ... Tényleg ... (megint kétségbeesve) De milyen népség, ma chère, milyen népség.

Roubatin : Nono, kedvesem... Ugyanezeket a szavakat súgta a fülembe, mikor a legfényesebb bál volt magánál és a legjobb orosz, angol, francia és osztrák arisztokrácia csillogott a termeiben. Ön akkor is azt mondta, hogy milyen népség! ... Az emberekkel mindig baja volt kedvesem, legfeljebb egy-egy kitűnő férfi csillapította a bánatát, azt hiszem, ilyen kitűnő férfilelekre ott is akad a Central-kávéház tükröablakai alatt, ha nem is diplomata frakk, hanem egyszerű matrózruha borítja daliás termetét. Jelenka ön azelőtt se nagyon válogatott. (Nevetés).

Ribaupierre : (Nem sértődik meg) Nem is magamért sírok... Hanem, ha elgondolom, hogy a szegény Arnheim grófné...

Roubatin : Mi van a szegény Arnheim grófnéval?

Ribaupierre : Sajátkezüleg mos és vasal!

Arnheim grófné : Engem ugyan ne sajnáljon! (Panaszkodva a társasághoz) Most is megragadja az alkalmát, hogy lenézzen és sértegessen csak úgy, mint régen, pedig százszor inkább tisztességes munkával keresem a kenyeremet — igenis mosok és vasalok inkább, mint a kávéházi kasszából matrózokkal kacérkodjam.

Roubatin : Hölgyeim — az Isten szerelmére, most is csak a régi vitatkozások és malíciák.

Arnheim : Ő kezdte.

Ribaupierre : Csak az igazat mondtam.

Roubatin : Oly mindegy, hogy ki mivel foglalkozik. Én csipkéket árusítok. (Ribaupierrehoz) Ön kasszában ül. (Arnheimnéhez) ő mos — Decskov lovász, Uchtomsky, amint hallom, egy áruraktárban van, — Szmirnov, mit is csinál Szmirnov?

Szmirnov : Újságot árulok... kicsibe... (Kiabál) Izdvesztja!

Roubatin : Az még előkelő... De maga ócskaságokkal is kereskedik... Mit szégyenkezzünk!... Csak ez a kedves Kovalkov gróf nem akarja elárulni a mesterségét.

Decskov : (Nevetve) Mindig diszkrét ember volt.

Roubatin : De hát végre csak megmondhatja — igazán nem olyan időket élünk, hogy valamiért szégyenkezni kellene.

Mind : Mondja már meg! Beszéljen!

Kovalkov : (Ez egy fiatal, sajtóságos mágnás, raccsol egy kicsit, kis zavarral.) Nekem kérem — egy — izé — büróm van... .

Mind : Bürója!

Kovalkov : Jobban mondva kérem — egy industriám.

Roubatin : Industria... Milyen?

Decskov : Hol?

Kovalkov : Az van nekem egy ... ott... ahol két utca úgy egymásnak megy.

Decskov : Szóval az utcasarkon.

Kovalkov : Igen... ott... egy olyan sarkon.

Szmirnov : Egy kis házban?

Decskov : Vagy a járdán?

Kovalkov : (Kis gondolkodás után) Mondhatnám... a járdán... (Várakozás) Van ott nekem egy olyan... helyem... egy industria ... műhely... ahol én ülök... és van nekem ott egy felfedezésem... egy üzem... két kefém... és én ott ülök... és van egy ládám... és aki arra jön... sáros cipőkkel... annak én... fél rubelért...

Roubatin : Subickol, kedvesem... mondja csak ki egyenesen, hogy subickol az utcasarkon.

Decskov : (Nevetve) Gratulálok.

Kovalkov : (Átmegy) Az nem olyan egyszerű kérem, ahogy a hercegné gondolja esetleg ... az egy olyan magasabb...

Roubatin : (Jóindulattal) Igen-igen — művészet...

Kovalkov : (Kap a szón) Művészet... Mert egy pár csizmát, vagy cipőt jól kisubickolni ... (mutatja) Ahhoz így — két kézzel kell a kefékkel...

Roubatin : És köpni is kell hozzá.

Kovalkov : Persze... köpni... az a legnehezebb... mert... nincs olykor... sokszor... szivar...

Roubatin : Egy valódi jó művész, kedves gróf, ilyenkor bagózik.

Kovalkov : (Felcsillanó szemekkel) Már próbálok.

Roubatin : No látja... megy az, ha az ember igyekszik... (Állandó nevetés) Mit nevetnek kérem, nekem Kovalkov gróf ebben a szerepében megvállom, sokkal, de sokkal szimpatikusabb, mint mikor borzalmas

orgiákat rendezett és még a lovaival is pezsgőt itatott. . . Most tisztességes életet kezdett és ha hozzászokik a munkához, fogja ő még sokkal feljebb vinni, mint hogy cipőt subickol az utcán.

Kovalkov : (Hálásan) Ó hercegné. . . Köszönöm. . . (és mintha valamivel meg akarná hálálni a jóságát, keresgél, szinte lenéz a cipőire, örömmel) Az ön cipői nem elég fényesek.

Roubatin : (Meghatva egy kissé) Majd ön lesz szíves kifényesíteni. (Szervíroz a baloldali asztalon) Nagyon köszönöm. . . Nem most. . . Ne feledje, hogy ön most frakkban van és csak a kedves Kovalkov grófnak nekünk, aki volt . . . (Tapsol, az öreg inas megjelenik.) Teát! Köszönöm. (Most leül, az inas el, később széles tálcán hozza a teát) Hogy mondja azt az a német filozófus? . . . Die Welt ist meine Vorstellung. . . (A cigaretta füstjét fújja.) Képzeliük el, hogy minden a régiben van. . . Boldogult felséges urunk, a cár, nem volt olyan; — pardon — hülye, hogy ezt a háborút elkezdje. . . Ami velünk történt, az csak egy rossz álom. . . Folytatjuk, ahol elhagytuk. . . Ma estély van nálam — mérsékeltlen unatkozunk. . . a kis Nadja majd énekelni fog. . . s addig is — Decskov, maga olyan jól ismerte mindig a kabarék műsorát — elő fog nekünk adni néhány kuplét.

Decskov : Nagyon szívesen.

A társaság : Halljuk. Halljuk.

Decskov : (Itt külső zaj. Leül a zongorához és belekezd egy kupléba. . . De pár taktus után abbahagyja, mert kint felharsogó zaj, lövöldözés hallatszik, mely egyre közeledik. Már a lépcsőházban lármáznak és a lépcsőkön rohannak fel és a folyósón robognak. A társaság egy ideig nem törődik a zajjal. Decskov is tovább énekel. Összenézések, majd egy lövés egész közélről eldördül, erre kiált fel *Ribaupierre* és akkor hagyja abba Decskov a játékot. A társaság feláll és az ajtóra szegzett szemekkel megy lassan, feszült léptekkel a jobboldali ajtó felé.)

Ribaupierre : (Reszketve) Jaj Istenem.

Szmirnov : Szedjük össze a rossz ruháinkat és meneküljünk!

Decskov : A csillárt eloltani.

A gárdista : (Kívül) Nyissátok ki! (pár erőteljes ütés az ajtón, mely beszakad s a küszöbön, a sötét folyosók homályából belép).

Szmirnov : Menekülni, menekülni! (De e pillanatban már egy erőteljes hang az ajtó előtt.) Nyissátok ki! (A társaság megdermed)

A gárdista : (Hatalmas orosz katona, kezében fegyverrel) Á, itt vagytok! Hátraszól! Hé! Tovariscsik! Hova rohantok! Itt vannak a patkányok! Gyertek! Különben elbánok ezekkel magam is. (Behúzza maga mögött az ajtót s kézbentartott fegyverrel, szétvetett lábakkal megáll.) Kik vagytok!

A férfiak : (Megmozdulnak most, mintegy védelmére a nőknek, de)

Roubatin (Hirtelen felegyenesedve előlép): Békés társaság!

A vörös gárdista : Kik vagytok?

Roubatin : (Méltósággal) Roubatin hercegnő —

A gárdista : Nem is burzsoa, hanem arisztokrácia! (Észreveszi a falon a cár arcképét) S ott a cárotok! (felkapja a puskáját s belelő a képbe — óriási ijedtség.)

Roubatin : Talán kevesebb zajjal méltóztatnék ... Itt senki sem szegül ellen... Tessék, parancsoljon elvinni, amit akar — úgy sincs egyebünk, csak az, ami rajtunk van, —

A gárdista : Mit gondolsz? Rabló vagyok? Nem a ruhátok, a rongyotok kell nekem!

Roubatin : Hát mit akar?

A gárdista : Titeket! Az egész társaságot, mind! Akik összebújtok itt éjszaka!... Miért! Minek! Hogy visszaállítsátok a régi rendet! A háborút! A cárt!

Roubatin : Mi békés társaság vagyunk —

A gárdista : Hát én ezt a társaságot elhurcolom! Kiviszem az utcára és ott átadom a népnek! Ott beszélhetek! Magyarázhattok! Ha ugyan lesz olyan bolond, aki hallgat rátok és elhiszi, hogy ez a cifra társaság, — ez a hercegnő és ezek a hercegek, grófok itt — mert azok vagytok ugy-e? — Nem azért gyűlt itt össze, hogy összeesküvést tervezzen a nép ellen (felkapja a fegyverét). Vagy pedig magam végzek itt mindnyájatokkal —

Roubatin : Védtelenek vagyunk, tehet velünk, amit akar.

Ribaupierre : (Némi halvány reménnyel): Amit akar...

A gárdista : Hát miért vagytok itt? Miért bújtatok össze?

Ribaupierre : Szórakozni...

A gárdista : Eleget szórakoztatok! ... Mialatt kint feküdtünk a sárba, a hóba ... a nedves árokba, mint a patkányok... Utolsóbb, rongyabb volt az ember, mint a féreg... Azalatt szórakoztatok!... Dögöltek az emberek és nyomorultak lettek... reszketősek és vakok — a lábuk lefagyott, a kezüket levágták. — Hajtották őket a drótsövények elé s mikor nem mentek, hátulról beléjük lőttek — azalatt szórakoztatok! Hát most fizessetek!

Roubatin : (A párbeszéd során Roubatin egyre közelebb lép a gárdistához, s a többiek követik. Félkör féle alakul ki. A jobboldali ajtó szabaddá válik. Csendesen) Mi már megfizettünk... Nem mi csináltuk, azt elhiheti... de mi is fizetünk érte... Mi is veszítettünk...

A gárdista : Mit? Mit veszítettek?

Roubatin : Szégyellem mondani, hogy csak palotákat és az előbbi életünket... mert ez semmi ahhoz képest, amit az emberek szenvedtek... De lássa — mi is emberek vagyunk... Élni próbálunk... ahogy lehet... Ehhez mindenkinek joga van.

A gárdista : Aki dolgozik!

Roubatin : (A néven nevezettek finom, formásan meghajtják magukat, kissé kilépnek a sorból, mintha bemutatkozás volna. Szerényen.) Csipkéket árulok... Ribaupierre grófné kasszában ül egy kávéházban... Arnheim grófnő mos és vasal... Decskov gróf lovász... Uchtomsky herceg raktárnok... Szmirnov az handlé... Kovalkov gróf cipőket subickol az utcasarkon.

Kovalkov : (Állandóan a gárdista csizmáit nézte, — nincs a tisztításukkal meglegedve.) Itt... mindenkinek... megvan a rendes foglalkozása...

Roubatin : De ha Ön azt hiszi, hogy még ezenfelül is szenvednünk kell, akkor (a társasághoz) Menjünk, barátaim.

A gárdista : Ki van még a lakásban?

Roubatin : (Ijedten, erősen.) Senki!

A gárdista : Kit rejtegetsz?

Roubatin : Senkit, ha mondom.

A gárdista : Majd felkutatom (és indul).

Roubatin : (Habozás után, könyörögve megfogja a gárdista karját.)

Ne menjen — ne keresse — ne bántsa. . . Egy fiatal leány, aki nem tud semmiről — óvtuk, féltettük, elzártuk a világtól. . . Azt hiszi, a régi időben él, azért gyűlünk össze itt néha, hogy őt szórakoztassuk. . . Velünk csinálhat, amit akar — vigyen el és akasztasson fel, de kérem, könyörgök — ne bántsa ezt a szegény kislányt.

A gárdista : Ki az?

Roubatin : Nadja . . . a Fedor Fedorovics tábornok leánya.

A gárdista : (Felordít): A Fedorovics tábornoké! Tudod, ki volt a Fedorovics tábornok? A leggazabb, a legkegyetlenebb ember. . . Tudod, hány szegény muzsikot küldött a halálba?

Roubatin : Agyonlőtték a katonái. . .

A gárdista : Agyon. A szemem előtt — a kutyát! Megérdemelte. . . Mind azt érdemlik ezek a stráfosok, ezek a csillagosok, szegény katonák hidegszívű hóhérai, háborúk csinálói, akik a népeket éveken át ölették, gyilkoltatták, — mind azt érdemli!

Roubatin : (Könyörögve) Lehet, hogy önnek igaza van, uram és az is igazság, hogy mi most még többet szenvedjünk és mi bűnhődjünk. A magunk számára nem is kérek kegyelemet. . . De egy fiatal leány van itt, aki senkinek a világon nem vétett, s akinek apja volt ez a tábornok. . . és ő imádta az apját. Mi nem mondtuk meg neki, ami történt az apjával, ha most az a gyermek mindent egyszerre megtud, ha megtudja, hogy —

[*Nadja*. (Belép)]

Roubatin : A gárdista nem onnan jön. . . (habozva) Értünk jött. . . nekünk majd el kell vele mennünk, kislányom. . . te ne félj. . . itt maradsz. . . mi — megyünk —

Nadja : El akartok menni?! Az lehetetlen. . . Csak egyszer egy héten vagytok itt. . . még nem is beszéltem veletek. . . Nem zongoráz - tunk. . . nem énekeltünk. Én betanultam ám azokat a dalokat, amelyekről a múlt héten beszéltünk. . . Elénekeljem? Meghallgatjátok?

Roubatin : (A gárdistára néz) Azt hiszem — ezt — meghallgathatjuk, nemde.

A gárdista (Komoran igent int.)

[*Nadja*] (Egyenként leülteti a társaság tagjait, végül a Gárdistát is, akinek szigorú tekintete elől hirtelen Decskovhoz menekül:) Jöjjön, Decskov kíséren!

Nadja. (Odalép a pianínó elé. . . Decskov kíséri. . . Bánatos orosz dalok s megható kis történetek jönnek — az egész társaság komor figyelemmel hallgat rá, a gárdista is tragikus arcával ott az ajtónál. . . De egyszerre megint felharsogó zaj, puskaropogás messziről és robogás a folyosón és a lépcsőkön, s hangok kint.)

Vladimir! Vladimir!

A gárdista : (Hallgatódzik, aztán gyorsan, határozottan.) Oltsák el a csillárt! (Megtörténik. Sötétség. A gárdista az ajtóhoz megy, — kinyitja.)

Hangok (Kint) Vladimir! Hé Vladimir! Mi az? Mi van ott?

A gárdista : (Amint a külső vörös fény megvilágítja, egész alakjában, kiszól az emberekhez. Kilép.) Semmi... Átkutattam a házat... Nincs itt senki. (Behúzza az ajtót maga után. A zaj elhal. Sötétség a szobában. Csend.)

Függöny.

Lengyel Menyhért

Színházi Élet. 1919. április 27—május 3.

MÁJUSI KALAPÁCS

A vörös május rótszinű sugára
benyilalt minden ajtón s ablakon,
S elér a fénye elvtárs, a szivedbe,
ha bárhol is lakol.

Légy bányász, ki a föld méhibe turkál,
vagy, miként Jézus vala egykor, ács:
nem hallod-e, hogy dalol a sarokban
a kalapács?!

Nincs hátra út, csak egyenest előre!

A föld kiadta legszebb májusát!

A hant körül a megfogant vetésen
bömböl a kórus át.

Nincs rés közöttünk, eggyé lett a lelkünk,
nem különít el rang, e tömlöcrács . . .

Halljátok-e, hogy dalol a sarokban
a kalapács?!

A nagy folyók a szennyüket kihányják,
a föld is így tett, szennyes volt nagyon.

Ma tisztaságban áll minden virága
e májusi napon.

A munkás tette ezt kérges kezével,
egy mozdulata: világroppanás . . .

Hallgassátok, hogy dalol a sarokban
a kalapács! . . .

Somlyó Zoltán

VÖRÖS MÁJUS

Égzen szavakkal, hogy mindenki hallja,
Lángoló bétükkel, hogy mindenki értse,
A szívem vérével, hogy szivekbe szálljon,
Hogy zengjen, lángholjon, sikoltson, kiáltson,
Úgy hirdetem mostan:
Eljött a nagy Május!

Minden égtájaknak és mindenik népnek,
Párisnak úgy, mint a londoni ködnek,
Nagy Romániának és minden hadaknak,
Ákik a tavasznak barrikádot raknak,
Tűzszóval kiáltom :
Eljött a nagy Május!

És a gáncsolóknak és a reszketőknek,
Ákik a mult rongyát vágyva visszasirják
És nem merik hinni, hogy szebb lesz a holnap,
Az én szavaimban milliók dalolnak
És zúgva üzenik:
Eljött a nagy Május!

A nagy május eljött, világrenvés szülte,
Föld megindulása, égnek szakadása,
Dübörögve jött el, félelmetes fénnel,
Poklokkal csatázva, pörölve az éggel,
A megváltást hozva:
Eljött a nagy Május!

S mind a letiportak, a bilincses népek,
A vérzők, a sírók, az inséggel vertek,
Évezredek óta most először bátran,
Titáni erővel, zúgva, harsonásan,
A szivükből tépik:
Eljött a nagy Május!

Világrenvés hozta, világrenvés hajtja,
A vörös Keletről, a sápadt Nyugatra
És nincs megállás és jaj a hadaknak,
Ákik a tűzvésznek barrikádot raknak,
Fölperzseli őket
A nagy vörös Május!

Várnai Zseni

Népszava. 1919. május. 1.

UJ MÁJUS

Csudákkal terhesült az ős idők méhe,
Uj napot, pirosat csókolt föl az égre.

Uj holdat aggatott s uj csillag világol,
A mennybolt, a kék is tüzes színben lángolt.

A kigyult szivekben örömtüzek égnek.
Zengő a kacagás és piros az ének.

Soha még nem hallott, soha még nem látott
Uj dalok, uj szinek, uj tettek, uj álmok,

Ragyognak föl mostan, ígéretes arccal
S az idők táltosán az uj május nyargal.

Az uj május nyargal, mögötte a bánat,
Holt szivek, holt karok, holt öröm, holt vágyak.

Jajongás, vérezés mögötte a multban,
Mellette, körötte vörösen, kigyultan,

Az örömök égnek, a májusi lángok;
Emberek, asszonyok, pirosarcu lányok.

Emberek, asszonyok, mint az égő fáklyák
Piros fénnel tépik az éjszaka fátylát,

Piros fénnel verik, tűzzel ostromozzák,
Az ajkuk dalában az uj ígét hozzák

És áradnak, zúgnak, mint egy kigyult hajnal,
Előttük pirosan az uj május nyargal.

Várnai Zseni

AZ UTOLSÓ MENET

A májusi ének, amit annyiszor énekeltem, ma másképp zendül.

A világ teste fölhasítva és belőle rád lüktet az emberiség csupasz, megtalált szíve.

Soha ilyen május! Fölhányja magát a virág, mezők, hegyek, lelkek a kikelet orgiájában és rügy, szírom alatt már ott az ízes, édes gyümölcs.

Proletár! Aki a verejték vermeiben, a fonnyadás vackaiban, bányák kriptáiban, gyárak katlanában, műhelyek kutyafogójában májustól—májusig álmodtál a lélekzetről, tiéd a határ, tavasz, örök szabadság.

Ha én most magamra ölteni tudnám a proletár gondolatát, amint szédül a terhességtől: jövődő visszakanyarodhatik? és hozza kincses iszákjában az időt?

Ha én most átálmodni tudnám az érzést, amint nyomott proletár-szívekből a gyávultság elindul és dac, bizalom, önfeláldozás orkánzó útjain keresztül fölível az örömök magasságig?

Ha én most a proletár szeme lehetnék, amint elámul a csudálatos panorámán s elébe száll, elébe áll kövér élet, elkobzott becsület, komorságból fölszakadó verőfény?

Ha a gondolatát agysejtjeimbe beágyazni tudnám: ember lett a proletár, ha az én szívemben kondulna az érzés: élni! élni! szabad már élni! ha szeme lángja az én szembogaramat gyújtogatná: gyár, pénz,

föld, iskola, fürdő, liget, kenyér, könyv, kép és minden táru! gyönyörűség, enyém! az enyém! . . .

Ki látja a menet elejét, amikor a marche elindult? Az ősi májusokat, amikor elszórtan a világ téerein kicsiny gyülekezetek a nagy útra fogadkoztak, fordulóknál maroknyi csapatok tömeggé megrúszadtak, új májusok új sokaságokat felnyüzsgetnek, erről, arról rivalgó emberoszlopok megmozdulnak, nyugat proletárerdeje átzúg kelet proletársűrűjéhez, észak és dél délkörain proletárázónók találkoznak, dobban a föld, mennydörög a mennybolt, a menetelés elé ráorgonál az ígélet és proletár-májusok gigászi hömpölygése belétorkollik a valóba, amitől borzong ma az emberiség!

Ha összeszónék a rezgő csudát, proletárfantáziák terülő játékait, a vörös baldachin alatt milyen előntő, tengeres, világ végeit összehajtó, ez az utolsó mostani menet a proletár kiküldi a lelkét a szemére és vörösödni körülötte a másfajta, megvillámlik a tekintete és szürkült országok a vér színeiben égnek, pillant közelebbre és elrévül a messzibbre, testvérek hozsannáznak igazaival a májusi ég alatt — elérheti-e igazán mai ember, a beteljesülés mámorát?

A história üllőjén döng, csendít a proletárkalapács, az idő kerekén a lendkerék robajos körei iramlanak.

Testvér, hajtsd égő arcodat a májusi virágok közé.

Érzed az illatát?

Mély, ábrándos, forraló, mint a szent medence gőzölgése, ahová most proletárvér csurog . . .

Révész Béla

Az Érdekes Ujság. 1919. május 1.

MÁJUSI PROLETÁRÉNEK

Az esztendő nagy sivatagából, háromszázhatvanöt nap végtelen szürkéségéből te vöröslöttél nekem: egyetlen szent ünnepnapom, május elseje. Mint egy szimbolum: hirdetted, hogy ennyi jut neked az esztendőből, ennyi jut neked az életből, ennyi a szépségből. A többi napon nem vagy a magadé, csak egy gép a gyárban, a többi napon befűrhatod fejed a sivatag élet rőt homokjába, mialatt verejtéked uzsorásai az élet szép pillangóit kergetik, a gyönyörök buja virágkelyheiben fürödnek.

Sovány kis ünnep voltál még akkor, oh Május, s én mégis szent áhitattal borultam le előtted. Már éjszaka kimentem a ligetbe s úgy vártam, hogy a nap kibontsa vörös lobogóját: egyszer egy esztendőben nekem csak nekem. Úgy éreztem, hogy az nem közönséges tavaszi hajnal, hanem a világ hajnalhasadása, az nem közönséges piros!ása a nap tüze!enek, hanem az ébredő világsszabadság vörös lobogója. Mámorosan álltam a májusi nap vörös lobogója alá és mentem lelkemben szent tüzekkel ünnepe!ni, örü!ni, remé!ni, é!ni. Milli! szegény testvérem, milli! hajnali proletár járt velem a nagy vörös lobogó alatt s a liget fiatal z!öldje, a virágok, a madarak, a tavon a hatyúk láttak bennünket, száraz torkú vándorokat,

hogyan rázunk le magunkról minden testi fáradságot, mert nekünk még sokat kell vándorolnunk, míg eljutunk a felszabadulás országába, a proletárok Mekkájába. De nem csüggedtünk. Egyik májustól a másik májusig tartott egy-egy lépésünk: mégis hittük, hogy elérkezünk egyszer vörös meseországba.

És elérkeztünk. Itt vagy új Május, aki átfestetted nekünk az esztendő szürke hétköznapijait, gyümölcskertté varázsoltad az esztendő nagy sivatagát, megölted a kalendárium tömegnapjait s egyetlen szent, piros, napfényes májusi nappá tetted egész életünket. Itt vagy új Május és a világ kicserélte ábrázatát, a tegnapi uzsorások belesüppedtek a sivatagba, mellyel a mi életünket rontották s a tegnapi proletárok szívében ezer harang harangozza a világmegváltás szent ünnepének érkezését. Itt vagy új Május és a ligetben ezer kis vörös lobogó leng ama nagy vörös lobogó felé, melyet az égi nap lenget az egész világ fölött. Akik most járunk a liget fiatal zöldjében, nem sietünk már éjjel lefoglalni Május ünnepére a világot, mert miénk az éjszaka és miénk a nappal, miénk a liget és miénk a világ, miénk a hatalom és miénk az öröm. A száraz torkú vándor érkezett a proletárok Mekkájába, otthon van a felszabadított világban, és ujjongását elvegyíti a tavasz szent zenekarába. A fiatal fákkal együtt virágzik, a felébredt madarakkal együtt dalol, a felébredt természettel együtt ragyog a megváltott proletár s téged imád diadalmas Május, szomorú lelkek régi patrónusa, életszépségek régi mutogatója.

Megjött az új Május, régi szent Májusok, diadalmas gyermeke, eljövendő örök Májusok gyönyörű őse. Az illatok, melyeket szárnyain hozott kiáradnak az egész világba, a fénysugarak, melyek pirosuló tűzzel ömlenek belőle, áthévítik az egész emberiséget. Az élet szebb, fűszeresebb, forróbb lesz általa. Ez a szebb élet hív bennünket. Fel, proletárok, fel a bányák mélységeiből, a föld alól, a gyárakból, a műhelyekből — ki a májusi napra, fürödjetek meg az élet szépségeiben és álljatok ujjongó lélekkel a nagy vörös lobogó alá, a szabad proletárok napsütéses Májusába...

Kabos Ede

Az Érdekes Ujság. 1919. május. 1.

ITT CSAK A JÓSÁG SEGÍT

Most az igazi krisztusi törvény jön.

Életemben kevésszer rendített meg így egy szó, mint ez a kijelentés, amit egészen halkan és egyszerűen, egy fiatal kis katona mondott, aki most jött haza az orosz fogságból néhány hete.

Ez a fiatal fiú, unokaöcsém s annál jobban megdöbbenett, mert ismerem kicsinykora óta, s mert sohasem vártam tőle az első keresztnyeknek ezt a megrendítő igazságérzését.

1914-ben, faluról-feljött, valami jobb és magasabb jövőért küzdő kis parasztgyerek volt, szabóinas, ebben a rossz városban, akit ideje előtt szabadítottak fel, mikor be kellett vonulnia. Nagyon fiatal volt, irdatlan nagy bakkancsot kapott, finom kis fején nagy, izzadtságtól kivert katona-

sapkát viselt s bő és nagy termetre szabott munda lötyögött rajta. Vékony kis nőiszabó kezei vörösen és piszkosan lógtak ki a blúz ujjából s szomorú volt és ijedt és ijedt szomorúságát csak az a kis paraszthetykeség derítette, amit otthonról hozott. A magyar gyerek egyéniségében tartalék-tökének ezt hoz a faluból. Nem hoz vallásos meggyőződést, nem hoz társadalmi világnézetet, nem hoz emberi szolidaritást, hanem egyéniségének, a magyarság magáramaradottságának kevély önbizalmát. A magyar gyerek tudja, hogy neki senki sem fog segíteni, se jóban, se rosszban. Tőle mindenki csak el fog venni valamit. Így nőttünk magyarokká, magyar jobbágyokká annyi évszázadon, a híres évezreden át, a magyar parasztfiú mégis itt van, él és kívágja magát a pokolból is. Az apja ennyire tanítja, az anyja ennyivel ereszti el: fiam, vigyázz magadra. Ebben minden benne van. S a magyar kis parasztyerek vigyáz magára. Már hatéves korában eszmélkedő és komoly, tudja, hogy mindenfelől ellenségek vesznek körül, tudja, hogy soha semmi körülmények közt segítségért senkihez nem fordulhat. Tehát ő maga vigyáz magára. Elszakad apjától, anyjától, öregapjától már nem is igen tud, annak a szüleit soha névről sem ismeri. Egyedül áll s él ebben az életben: míg fiatal, felemelt fővel, ha vénül, a munka alatt megtörve s megroskadva, de végig egy-magános szálla a porban.

Néztem, soká néztem ezt a kis öcsémet, aki most, ötödfél esztendőre visszakerült.

Kicsit megerősödött, megkeményedett, most talán huszonöt éves. Vékony, szép emberke, a szemei szépek, komolyak.

Egyenesen ül s nem kíváncsi.

Érett ember. Készen van. Olyan, mint a bevetett föld, amely tele van magvakkal s azok most csíráznak, erjednek, nőnek benne.

— Az oroszok jószívűek, testvérszeretők, — mondja, csöndesen, komolyan, — ha van egy falat kenyere, azt is megosztja a szegény fogoly katonával.

Az orosz foglyokra gondoltam, a barna orosz foglyokra, akik a magyar falvakban úgy szét voltak osztva s kihívva és jólelkűen eldegéltek itt a magyar Alföldön. Az asszonyok megbecsülték a jó dolgot, ellátták, virtus volt, verseny volt, hogy kinek a foglya rendesebb s kövérebb. De ez a fiú úgy szól az oroszokról, mintha valami misztikus idegen fajról szólna, egy megvetett s lenézett fajtáról, melytől senki nem várt semmit s a mieink itthon úgy néztek az egyes muszkákra, mint szegény szomorúakra, akik megdöbbennek az embert a türelmükkel, nyugalomukkal, a jószágukkal.

Itt valóban az orosz fajnak s éppen az írók, a Dosztojevszkyek, Tolsztojok, a Gogolok és Gorkijok orosz nagy nemzetének, a végtelen volgai oroszoknak, a muzsiknak a lelke árad tovább, mint valami nehéz illat, valami kábító s megzsongító beidegzettség ebben a kis magyar fiúban.

— Sírtak az orosz népek, mikor eljöttem. Gusztáv, Gusztáv ne menjen el, mert úgy megszoktuk magát, hogy ily jó szomszédunk volt, nem lesz többet ily jó szomszédunk, ha elmegy. Sírtak, igazi jó népek voltak, rosszat az orosz népre nem tudok mondani.

Mit mondanak az oroszok a magyarokra? az eltávozottak az itt-maradtakra?

Látom a magyar asszonyokat s férfiakat, akik eleresztették orosz foglyaikat. A bátya felsőbbbségével, a néne anyáskodásával adtak nekik tarisznyát az útra; megveregették a vállát s megszorongatták kissé kedélyesen és tréfásan a kezét s úgy eresztették el, sajnálva a jó dolgot, az ingyenmunkást. De nem sírtak vele s nem siratták meg őket. Nem siratta el sem a háziasszonya, aki enni adott neki, jó bőven és sokat, hogy hadd egyen az a szegény istenadta, de nem siratta meg a proletár testvére sem, mert az meg kissé féltékenyen nézte, hogy az igénytelen muszka leverte s lenn tartotta a napszámokat.

Valahogy az orosz élet, az orosz viszonyok, gyökerükben kell, hogy mások legyenek. Nem értem, nem értem hova lett ebből a fiúból a magyar hányavetiség, az egyéniség magyar szilajsága, a temperamentum magyar sistergése. Megkérdem tőle, hogy a fogság, a nyomorúság, vagy az orosz nép jósága hat legjobban az emberekre? Tud a magyar ember ott kinn jó lenni egymáshoz? Tud összetartani, együtt dolgozni? Tudja sajnálni egymást és szeretni egymást? Tudja azt, amit itthon nem tud?

— Én szerintem, — mondja csendesen, egyenesen ülve, mint egy nyársfa, — aki rossz érzéssel volt felebarátjához, megtanította a fogság, mert én nem tudok rosszul gondolni felebarátomra. Voltam fogságban, beteg is, sokat szenvedtem. Jött hozzám egy zsidóember, vett nekem fehér kenyeret és tejet és leült hozzám beszélni, úgy ápolt. És mi magyarok mind együtt voltunk és elmondtuk egymásnak szenvedésünket és mi szerettük egymást. Tetvesek voltunk, semmi; és mindenki jó volt. A bezsen-cek nélkül meg se élhattunk volna: (akik menekültek Galíciából), kenye- ret adtak a szenvedő fogolynak, mert látták, hogy talán elpusztultunk volna. *Emberi érzése csak annak van, akinek semmije sincs.* És mikor éhe- sek voltunk és gyengék, megállottunk a vonat mellett s néztünk a vonatra s az utasok kinéztek az ablakon és kidobtak a szegény foglyoknak néhány kopeket s úgy tudtunk venni magunknak valamit. *Most jön az igazi krisztusi kor.* Az emberek megértik a szenvedőket és egyenlők lesznek. Meglesz az új élet, meglesz. Ez a régi ki fog halni lassan és az új kor be fog következni. Mi már leszámoltunk az étellel, nem azt kell nézni, ami nekünk jó, hanem ami a gyerekeinknek. Mert én szenvedtem sokat; sokat szenvedtem, de ki tudja megmondani, hogy mért szenvedtem én azt: a későbbi emberek már ne szenvedjenek úgy, mint mi szenvedtünk.

Azután így szólott:

— Most kell az igazságot csinálni. . . . *csak az igazságot kell tudni, akkor a törvény is megvan* . . . Azt úgy gondolom, hogy akiben a jóság megvan, az meglesi az igazságot és aki az igazságot tudja, az úgy gondolom, tudja a törvényt . . .

Csendesen ültünk, mert én jegyeztem, szóról-szóra a szavait, ceruzá- val írtam a papírosra s ő ezzel nem törődött, nem is látta, befelé élt és befelé nézett, s aztán így szólt: lassan és bölcsen és csendes szóval szólt:

— *Itt csak a jóság segít* . . .

Ránéztem, olyan volt, mint egy pátriárka, mint a krími puszták nomád aggastyánya: ez már megint aztán ízig-vérig magyar volt, s ősi. Ez a fiatal gyerek, alig huszonötéztendős, a fogság alatt aggastyánná érett, tudása lett neki s hozott a magyar világba valami szent és nagy és örökös értéket.

Móricz Zsigmond

Fáklya. 1919. május 1.

SZEGÉNY GYEREKEK A SZIGETEN

A sziget közepén áll egy sárga, kopott varjúfészek, hideg és rozsdás udvarház, amelyet még manapság is Kastélynak neveznek, mert egykor benne lakott egy öregember, mikor hercegek voltak Magyarországon.

Kastélyi nevét árván viseli az udvarház, mint koldus a medáliát, a herceg egykori termeiben korom lepi be a falakat, szél bujósdit játszik, az ablakok és ajtók rég elkíváncoznak ebből a világból, az udvart benövi a gaz, az erkélyt megette a rozsdá, éjjelente senki sem hallgatja a fülemlét, amely tavaszonként az elhagyott rom körül építi fészket . . . Csendes, gondterhelt, bajjal, mindennapi étellel álmódó, szegény emberek hallgatják a „kastélyban” a nagy fák melankólikus zúgását, az esti szél ajtó-dörömbözését a kályhák korgását, az öklendező kísértet lépteit, aki a rozsdás csigalépcsőn felszuszog és benéz az ablakon. A szomorgók, maguknak élők, elbűjt érzésüek, a lemondók háza volt évekig az udvarház, az lakott benne, akinek máshol nem volt helye, magányos helyen vándorlók, visszhangos, szomorú szobákban a maguk bánatával foglalatoskodók, lábbujjhegyen járt a méla csend, mint egy kolostor körül.

Ezen a tavaszon kinyílt a pókhálós ablak az udvarházon, meghök-kent a kapu, varjúkárogástól életúnt kémény felfigyelt, a szomorkásba belevénült nagy fák kibámultak odvas kérgükből, a víjjogó vérese riadtan menekült, mintha anya-varjú üldözné a fészekrablás után, még tán a rom-fal is nagyot nézett, pedig sok mindent látott ezer esztendő alatt: nyulakat, rózsákat, harcos apácákat, mogorva szerzeteseket, tilosban járó szerelmeseket . . . Víg gyermek-csapat özönlötte el az udvarház környékét. Mindennap vígabb, bátrabb, hangosabb gyermekek nőttek ki itt a fűből, a tavaszi eső nyomán, mint a réteken a virágok, a fákon a csodálatos gyöngédségű levelek, a lehelet-üdeségű orgonák. Valamely varázslat történt itt; a mesés-könyv megelevenedett; a kacsalábon forgó vár, amely a rege kék s zöld ködében állott a szegény gyermekek képzeletében, megállott; a farkas-szakállú hídőr, aki fegyverével a szigetet őrizte, végleg befordult őrházikójába; a partokról és a messziségekből látott szoknyás nagy fák, fénylő kertek felett borongó vén házak, visszhangot, hajókürtöt, városi lármát gurgulázva elnyelő romok, a mesékbe kanyargó árnyékos sétautak, a fehér lovacskás omnibuszok, hanyagul ásító pázsitok, fehér lócák és székek: megindultak . . . szárnyaikat kiterjesztve repül-

tek a vén fák, futott az unatkozó angol-park, bak-kecske módjára szökdécseltek a padok, döcögve jöttek a vén romok, gyík-gyorsan siklottak a gyalogutak a pesti szegény gyermekek felé. A gyermek álmodott valamely kedveset éjszaka, amely után kinyújtotta a kezét. A lelenc, az árva, a pincelakó szegény, az iskola porában elhervadt, külváros füstjében elsápadt gyermek álmában a tündérkertben járt és reggelre megtalálta a keretet, nem osont az tova, mire felébredt.

A leányocskák körbe állnak és úgy énekelnek, mintha a virágok énekelnének a kertben.

A fiúk szétszaladnak, mint a tavaszi esővíz.

A szegény gyermekek hangja megtölti a szigetet, mint a május szele színnel és illattal a világot. Ezerhangú madársereg, ezerszemű pázsit, ezerkedvű élet fakadt a szigeten a régi varjú-károgható, búskomoly andalgású, titokban lépegető tavasz helyett. A denevér, amely tavaly már kora délután bátran elindult nesztelen útjára a romladékokból, bevárja a sötétséget. A margitszigeti betegség: a melankólia, amely híven eljön a nedves szigetre, az idén csak messziről oldalog, mint egy megvert kutya. A szerzetesi csend, a lemondásos alkonyat, a keserűségbe és megvetésbe vonult magányosság elhallgatnak gonosz tücsökdalaikkal a régi udvarházban, amidőn a pázsiton egy sereg kisleány cikkázik és csicsereg, mintha már megjöttek volna a fecskék.

Pajkos, rongyos kisfiúk, egy délután méhkast hoztak kis kezüköcsin az életűt szigetre és hangos hajrával felborították a vidáman zümmögő kast.

Krúdy Gyula

Az Érdekes Ujság. 1919. május 1.

A SZELLEMI TUDOMÁNYOK JÖVŐJÉRŐL

Nem a szellemi tudományok igazi lényegével, hanem a szellemi tudományok mai állásával függött össze, hogy a szocializmus elhanyagolta a belső kapcsolatok keresését és világnézetének alapjait kizárólag a természettudományokban kereste. A természettudományok objektivitásával, párt- és osztályszempontoktól független kutatásaival szemben állott az a tény, hogy a filozófia, a társadalomtudományok, a jogbölcselet, a politikai történetírás és az irodalomtörténet egyformán azon voltak, hogy minél jobban támogassák az uralkodó államrendet. A szocializmus teoretikusai néhány pompás elemzésben bemutatták ennek a hivatalos tudománynak egész belső erkölctelenségét, de a harc kemény szükség-szerűségeinek pillanatnyi követeléseitől megkövetve, nem építhették ki a szellemi tudományok rendszerét.

Ha most elkövetkezett az az idő, amelyben a szellemi tudományok minden hivatalos befolyástól menten kifejtethetik igaz tartalmukat, akkor két szempontot kell az egész vonalon végigvezetve érvényesítenünk. Az egyik: a szellemi tudományoknak nem szabad egy új hivatalos ideológiává átalakulniok. Ha a természettudományok objektivitása jó szövetséges volt a kommunizmus számára, még jobb szövetségesünk lesz a független, autonóm filozófia, történetírás, értékelmélet. Az etikának nem szabad a kommunizmus igazolásában kimerülnie, a politikai történetírásban a marxizmus alapvető igazságai mellett nem szabad letompítani a gazdasági tényezőktől független, csak lélektanilag magyarázható mozzanatok jelentőségét. Az irodalomtörténet tárgyilagos, magasrendű tudományosságának pedig halála, ha a műalkotást a benne kifejezésre jutó tartalom — például konzervatív vagy progresszív szellem — szerint s nem formai jelentőségében tekintjük.

Mondjuk ki mindjárt: ez a nagy veszélye a szellemi tudományoknak nem a szocialista világnézetű filozófusok, történészek részéről fenyeget, hanem ellenkezőleg, a régi hivatalos tudomány szellemétől szabadulni nem tudók részéről, akik az új tudományt éppen úgy képzelik el, mint a régi felépítményt, akik éppen úgy nem lesznek képesek az igazság keresését öncélú foglalkozásnak látni most, mint nem voltak erre képesek azelőtt. Ám a kommunizmusnak nincs szüksége erre a kétesértékű támogatásukra: hogy milyen lesz szellemi tudománya, milyen egész szellemi élete, azt *negatív* élesen és ellentmondást nem tűrő egyértelműséggel meg lehet határozni: az osztályharc befejezésével meg kell szűnni az osztályideológiáknak is. De hogy micsoda fordulatot vesz a tudomány szelleme, ha minden megkötő kényszertől szabadon indul útjára, azt *pozitív* értelemben nem tudjuk megmondani.

A szellemi tudományok irányításukat nem a hivatalos ideológiától, hanem a filozófiától fogják kapni. Attól a filozófiától, amely a lelki élet gazdagságának teljességét felölelő megértését egyesíteni fogja az örök logikai és etikai alapelvek feltárásával. Attól a filozófiától, amely elemzés alá veszi a szellemi tudományok módszereit s megállapítja, mi bennük a feltevés, mi a tapasztalás s mi a kikerülhetetlen kapcsolódás a jelenhez. Az új társadalomnak logikai és etikai kultúrára van szüksége, hogy megértse önmagát, a társadalom tudományos szervezésének és erkölcsi jelentőségének alapjait, pszichológiai kultúrára, hogy irányítani, nevelni és gyógyítani tudja az egyént, metafizikai kultúrára, hogy beléphessen „a szabadság birodalmába”, melyet Marx jelölt ki igazi otthonának. A most megnyíló „Marx—Engels munkásegyetemen” helyet foglal a filozófia is s hisszük, hogy nem hiába. A filozófia és a proletariátus összetalálkozása csak az utolsó évtizedek hivatalos, megrendelt filozófiája mellett volt lehetetlenség. Marx annak idején a ma feladatát tűzte ki, amikor az emberiség megváltását „a gondolkozó emberiség és a szenvedő emberiség szövetségétől” várta. S Engels írja: „a filozófiát a proletariátus, a proletariátust a filozófia szabadítja fel. Az emberiség feje a filozófia, szíve a proletariátus.”

A tudománynak *intézményekre* van szüksége. Irányító nagy alapelvek hiányában nem csoda, hogy mai napig az egyetemi tanulmányok, a mű-

zeumok, könyvtárak szervezete részben évszázadokkal ezelőtt helyes, de ma értelemnélküli szempontok szerint igazodott, részben kis tudományos oligarchiák szeszélyének volt kiszolgáltatva. A közoktatásügyi népbiztosság megtette a lépéseket, — s erről ezen a helyen legközelebb beszámol — amelyek a legtűrhetetlenebb tudományellenességek megszüntetésére alkalmasak. Tudományos direktóriumok alakulnak, megbízható, értékes emberek veszik át a tudományos társaságok, folyóiratok vezetését, a jövő munkaprogramjának megállapítását. Boldogan várhatjuk az igazi tudományos internacionálé megalakulását, mert tudjuk, hogy nem lesz okunk hallgatni arról, ami itten történik.

Fogarasi Béla

Fáklya. 1919. május 1.

MÁJUS 1-ÉRE

A réteken csodás énekét orgonázza a Tavasz.
A szívekben mámoros indulót dobol a májusi Nap,
Szemünk fénycsodákat futtat a horizontra
És az emberek ölelésre tárt karjai közt
Új igévé bibliásodik a Szeretet.

Minden virágot nekünk dajkálnak a kertek;
Az éjszakák nekünk dobálnak álmokat
És az eljövendő évek égszínkének kódere
Áldott tüzek fényével rajzolja ábrándjait
A mi felduzzadt erőnk.

Gyárok, bányák, műhelyek kitárt kapuin
Májusi lázra robbant az Élet.
És túl harcon, szenvedésen, véren,
A fellázadt Idő kergeti
Örökteljesedésbe a mi tavaszunkat.
És a felgyulladt lángoló egek alatt
És egy összedőlt világ romjai felett
Milliók akarásának viharzása
A terek fölé kibontja vörös zászlóját.

[Hernádi]-Hercz György

*A Nép Szava. 1919. május 1.
Székesfehérvár És Vidéke*

RIP

— A szerkesztő elvtársat keresi.

— Kicsoda?

— Bizony a nevét nem tudom. . . de volt itt vagy öt héttel ezelőtt,
az a szakállas. . .

— Szakállas?

— Aki a kéziratokat hozta... aztán a szerkesztő elvtárs azt mondta neki, hogy menjen vissza és aludjon tovább...

Ah, tudom már. Rip mester, akit egy évvel ezelőtt, én boldogtalan, azzal küldtem el, hogy gyűjtsön témákat, ötleteket és jelentkezzék, ha van valami... aki aztán elbújt egy évre a gellérthegyi barlangban és öt héttel ezelőtt megjelent nálam kuplékkal, színdarabokkal, jelenetekkel, amik részben Vilmos császár apoteózisát zengték, részben a németek bevonulását Párisba, részben a hadikölcsön sikerét, részben Hindenburg győzelmét... és akit egy időre visszaküldtem megint a barlangba. Úgy látszik, elbújt megint. Essünk túl rajta, bejöhet.

Alázatos szolgája, szerkesztő úr.

— Csak elvtárs. Parancsoljon, kedves Winkler elvtárs. Mi jót hozott?

— Hát kéremalással, rájöttem, hogy múltkori látogatásommal egy kicsit felsültem. Nagyon komolyan vettem egy év előtt adott tanácsait, túlsoká gyűjtöttem az anyagot, közben elévült sok témának az érvényessége. Mikor öt héttel ezelőtt elmentem innen, elolvastam egynehány újságot és tájékoztam magam, hogy mit vár most a világ egy magamfajta szerény, de szorgalmas írói lángésztől. Hát bizony, kedves szerkesztő úr, köztünk szólva, disznó egy világ volt ez a háborús világ, azzal a sok csirkefogó hadvezérrel, meg hadiszállítóval, akik egymásra uszították a szegény népeket. Nem is értem, hogy akadhattak lelkiismeretlen írók, akiknek volt képük dicsőíteni ezt a gyalázatos világot... Nekem éppen elég volt belőle. Elolvassván a lapokat, elhatároztam, hogy alkalmazkodni fogok azokhoz az új eszmékhez, amik hosszú visszavonultságom alatt diadalmasan meghódították a világot. Visszamentem a barlangba, vittem magammal öt hétre való kenyérjegyet, azt majszolgattam és közben elkészültem néhány dráma és vígjáték vázlatával, melyek mind a szegény emberek dolgával foglalkoznak és amelyeket most lesz szerencsém bemutatni.

— Tudniillik kedves Rip elvtárs...

— Csak tessék várni. Itt van mindjárt az első. Ezt kérem, ha megírom részletesen és előadják, minden tisztességes ember azt fogja mondani: így kell beszélni, az már más. Ebben kérem, nem holmi nagyképű hadvezérrel, gyilkos és vérszomjas királlyal van szó, amilyenekről ezek a régi írók írtak... Ebben csupa szegény, de becsületes ember van... A fő hőse kéremalással, egy derék munkásember, aki a két keze verítékével dolgozik, de annak aztán meg is van a látszatja... Eleinte a gyárban dolgozik csak, de szorgalmával és tisztességes munkájával felküzdí magát, egy kis műhelyt vezet, a műhely szépen fejlődik... egyre nagyobbodik... végre gyár lesz belőle, ami az egész országot ellátja a szükséges alkatrészekkel, kéremalással és ennek a gyárnak az igazgatója és tulajdonosa ő, a becsületes és szorgalmas munkás, nem holmi komisz uzsorás hadimilliomos, mint a régi világban...

— Azazhogy, kedves Rip elvtárs, csakhogy...

— Azt hiszi, ez túlságosan merész, ezt nem veszi be a közönség, amelyik még hozzá van szokva a régi világhoz. Hát egy kis merészségért

nem megyünk a szomszédba. Van egy másik témám, az még sokkal merészebb, azt talán még meg se értik. . . . Abban, kezitcsókolom, egy koldusról van szó, egy szegény, nyomorult koldusról, akár tetszik, akár nem. . . . Ez a koldus az utcasarkon koldul, de egyszer aztán talál egy sorsjegyet. . . . Nem is törődik vele, csak úgy véletlenül elteszi, meg is feledkezik róla. . . . Na már most olyan meglepetés történik a második felvonásban, amiről nem is álmodik a közönség. . . . Hiába töri a fejét, szerkesztő úr, úgyse találja ki, inkább megmondom. . . . A sorsjeggyel megnyeri a főnyereményt, a szegény koldus, a főnyeremény négyszáz-ezer koronát, szerencsés esetben, a hatszázezer koronás jutalomdíjjal! Na, mit szól hozzá?

— Nagyon szép, azonban. . . .

— Megnyeri bizony, mint a pinty, menten vásárol is rajta egy kastélyt, kacsalábon forgót, elveszi a babáját, úgy él, mint a kiskirály. . . .

— Jó, jó, evvel azt akarom mondani. . . .

— Hogy túlmodern a téma? Ugyan kérem, szerkesztő úr, maga még mindig nem tud beletörődni az új világba. Hát akkor mit szólna a harmadik témámhoz, amibe egy közönséges munkáslányról van szó, aki nem is sejti, mennyi fény, pompa és öröm van a világon. Hát a munkáslány egyszer énekelgetve megy haza az utcán. Egy automobil ballag éppen arra, abban ül egy dúsgazdag gyáros. . . . Meghallja a lány hangját és felfedezi, hogy egy nagyszerű énekesnő lenne belőle. . . . Kiszáll az autóból, felveszi a szegény, de becsületes munkáslányt, kiképezteti a hangját, berendez neki, sajátmagának egy tizenkétszobás, gyönyörű lakást az Andrásy-úton, vagy a villa-negyedben. . . . híres énekesnőt csinál belőle, akihez csak úgy dűl a pénz, meg a siker, meg a. . . .

— Nézze kedves Rip elvtárs, azt ajánlom magának. . . .

— Hogy ne beszéljek olyan sokat, hanem fogjak hozzá és írjam meg ezeket a nagyszerű és modern témáimat?

— Nem egészen. Hanem, hogy menjen vissza még egy kicsit a barlangba és aludjon még egy kicsit tovább. De útközben vegyen meg a sarkon néhány kis füzetet a szociális termelésről. . . . aztán majd legközelebb legyen újra szerencsém.

Karinthy Frigyes

Színházi Élet. 1919. április 27 — május 3.

MÁJUSI ÓDA

Ó emberek, az élet oly rövid,
Az utak végén az örök rög int.

Jó volna egyszer, végre, tudni már,
Hogy szomorú fejünkre itt mi vár?

Isten nevében az ember felett
Száz zsarnok ítél és kevélykedett.

Jó volna egyszer kipróbálni még
Az Ember jussát, az Ember hitét!

Harangok, ágyúk, szuronyok helyett
Zengjen, ragyogjon már a szeretet!

Határok helyett a határtalan
Jóság, amelynek igazsága van!

Kaszárnyát, börtönt lerombolva mind,
Szárnyaljanak egekbe álmaink!

Versnek, zenének szárnyán szálljanak
Az Isten szabad sátora alatt.

Vörös májusra vigan zöldelő
Szabad májust hadd hozzon a jövő!

Legyen majális minden napodon
Ó Ember, hittél én ezt dalolom.

Hittel, reménnyel május ünnepén,
Ó Ember, Testvér, be szeretlek én!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. május 3.

LYRA

Mellemben piros szálon csüng a szívem,
Mint orkeszterben a triangulum.
Gyermekkoromtól fogva őt becézem
S a bánatom dalára hangolom.

Ne üssetek rá kegyetlen doronggal,
Mert piros szála gyenge: elszakad.
Hadd függjön ott a méla esti csendben,
Míg rajt a bánat keresztülszalad.

És a világnak sajtó tengerében
Majd fölcsendül belőle a dalom,
Az én dalom, az egy ember zenéje,
Melyben fölsikolt a forradalom.

És milliók vészes, hangos rivalgását
Én hadd kísérem csöndben: egyedül!
Hagyjátok élvezni önnön kis világom,
Mely égi fénnel szendén elvegyül.

Hagyjátok nekem szívem dobogását,
Mert szent e szerszám hegyen s völgyeken!
Hagyjátok nekem vérem lenge fűrtjét,
A lyrámat, oh, hagyjátok nekem! . . .

Somlyó Zoltán

Borsszem Jankó. 1919. május 4.

LENIN TANÍT...

Aki az oroszországi eseményeket figyelte, aki *Lenin* beszédeit olvasta, ebben a megvilágításban a történelmi fejlődésfokok gyors lebonyolódását láthatta az orosz szovjetköztársaság rövid históriájában. *Lenin* egyik beszédében határozottan rá is mutatott arra az útra, melyet az orosz Tanácsköztársaság a különböző fokokon át megtett. Kifejtette annak a törvényszerűségét, hogy az újjáalakuló társadalomban a régi társadalomnak át kell mennie bizonyos fázisokon, hogy az új alakulás zavartalanul uralomra juthasson. A kapitalista és polgári társadalom bizonyos kiélési formáinak ki kell előbb magukat élni, ezeknek a kiélési formáknak el kell előbb halni, hogy aztán a kommunista társadalom a maga formáját végérvényesen kifejleszthesse. Ezt a tételt be is igazolta, amikor ugyanabban a beszédben felsorolta azokat az ellenforradalmakat, melyek a szovjeturalom ellen törtek, azokat a fegyveres vagy szellemi támadásokat, melyek a szovjetköztársaság eddigi történelmi vonalát kísérik. Egyenkint kimutatta, hogy a most kiháló társadalmi szövetvény milyen erőkomplexumai vonaglanak utolsót abban az ellenküzdelemben, mely az oroszországi nagy átalakulás kaoszát a világtörténelem egyik legtanulságosabb fejezetévé teszi . . .

A magyar szovjetköztársaság eddigi története nem követte mindenben az orosz példát. Részből azért, mert az itteni viszonyoknak benső törvényszerűségéből más következmények fakadtak, részből azért, mert a magyar szovjetpolitika irányítói a magyar helyzetre alkalmazott elhatározásaikkal más menetet adtak a fejleményeknek. Innen van az, hogy a magyar szovjetköztársaság eddigi történetéből nem egy olyan fejlődési momentum hiányzik, mely természetes része volt az orosz forradalomnak. Az elhaló kapitalista és polgári társadalom összes elhalási fokozatai azonban nem hiányozhatnak a magyar forradalom menetéből sem. Két elhalási fázis jelentkezik is: az idegen imperializmusok hadjárata a magyar szovjetköztársaság ellen, a belső ellenforradalom mozgolódása és itt-ott való nyílt támadása.

A román, a szerb, a cseh katonai erő felvonulása a nemzetközi kapitalizmus felvonaglása a történelmi halál előtt . . . A belső ellenforradalom, a nacionalista és burzsoá erő- és érzéskomplexum felvonaglása ugyancsak a történelmi halál előtt . . .

Már itt is szemlélhető, hogyan nyúlnak át a magyarországi események az emberi társadalom, az emberiség gazdálkodásának világgepezetébe. És ahogyan a Tanácsköztársaság ellen való támadás nem Magyarországra szigetelt jelenségsorozat, épp úgy a proletárforradalom kibontakozása, vajúdása, kiforrása és elkövetkező végső győzelme sem Magyarországon pillanatnyilag adott erőviszonyoknak lesz az eredője, hanem annak a világhelyzetnek, mely most az emberiség gazdálkodásában, szellemi és anyagi erőcsoportosulásainak összességében adva van. Az a helyzet, melybe az emberiség a társadalmilag kiélt forma elhalási folyamata által most ismét belejutott, biológiailag akárhányszor előfordult, amikor az emberi állat fejlődési menetében bizonyos családok, bizonyos ágak kihalnak. Az ember fejlődési táblázata tele van azokkal a jelekkel, melyek az ilyen nagy, tragikus elhalásokat, az életről való lesorvadásokat mutatják . . .

A történelem ilyen távlatából nézve a dolgokat, a forradalom ügye jelentéktelen ingadozást szenved azáltal, hogy mind közelebb és közelebb jut hozzánk az a gyűrű, melyet ellenségeink vonnak körülöttünk. A forradalom győzelme adva van már abban a fejlődési vonalban, melyre a kapitalista társadalom a világháborúban feljutott. Az előttünk volt társadalmi forma, a gazdasági harc, ad abszurdum vitte magát a világháborúban és az önmagát szétrobbantott keretből most születik az új korszak, az új világforma. De mi, akik élő emberek vagyunk, s nem érhetjük be a fejlődés szemléletével, nekünk az új kort meg kell teremtenünk, *ki kell azt húznunk a kaoszából, melyben egy magát kiélt társadalom összeomlása folytán még vergődik.* Nem nézhetjük a történelmi távlat csúcsáról a dolgok folyását. Nekünk *gondolattal, tettel, akarattal, a vér, az idegek tüzével és cselekvőképességével bele kell magunkat vetni a küzdelembe.* És így harcol is az egész proletariátus! Mert az emberi fejlődés menete őt küldte el arra, hogy az új kornak a formáját megadja.

A magyar proletariátus már eddig is felemelkedett világtörténelmi hivatásához és napról-napra nagyobbá válik a maga küldetésének vállalásában. Magyarország csak egy kis része a világnak és nem is az a föld, ahol a gazdasági formák kiérése a legteljesebbé tehetné volna a most megbukó világrendet, hogy az így minél közelebb jusson a bukáshoz. *Mégis, a magyar proletariátus az orosz után az első volt, mely az új történelmi formának politikai realitást is adott.* Szerepének nagyszerűsége ebben az arányban nő meg, minden más nagyipari országgal szemben. És a magyar szovjetköztársaságért vívott harc az emberiség történetének azon táblázatán lesz följegyezve, ahol az emberi evolúció vonalát fogják szemléltetni . . .

A magyar szovjetköztársaság meg van és meg lesz! Lehet, hogy Clemenceau-nak, Lloyd George-nak, Masaryknak, a romániai bojárok, a magyar latifundistáknak, nagybankároknak, nagy bányá- és gyártulajdonosoknak más a véleményük, lehet, hogy ebből a történelmi

tévedésből kifolyólag most egy ideig az emberiség-fejlődési menetével ellenkező dolgokat fogunk látni. De azok a városok, melyek ma Ázsia homokja alatt eltemetve fekszenek, sem hitték egykor, hogy ők büszke uralmukkal a homok alá kerülnek . . . A termelés eddigi formája és az ebből kialakult társadalmi forma halálra van ítélve és a *fel nem tartóztatható világforradalom* le fogja azt törölni az emberiség testéről. Ezen nem változtat az, hogy a románok átjönnek-e a Tiszán, vagy hogy a csehek merre masíroznak. *A régi világ meghalt és a proletariátus világforradalma hozza az új világot . . .*

Barta Lajos

Fáklya. 1919. május 4.

NÉPSZAVAZÁS

Budapest, május 6.

A munkástanács péntek éjjel hozott határozata után Budapest kasszáriáiban, gyáraiban és munkástelepein a magyar proletariátus megkezdte a fegyverkezést. Az elmúlt három napon a főváros munkásai ismét szavaztak. *Ez a szavazás* — öntudatos melléállás a világ második proletárállamának élet-halál harca mellé — *az igazi népszavazás*, amikor nem titkos cédulákkal, hanem önmagával, az életével adja le szavazati jegyét az osztályöntudatra ébredt magyar munkás. Három napja tízezrek várnak a Vörös Hadsereg kaszáriái előtt, gyárak, hivatalok és vállalatok proletárai, hogy fegyvert kapjanak a tanács-állam védelmére. A magyar proletárság ezzel a tettevel leszavazott a világ előtt és fölvette a harcot a tőkével, a fegyveres harcot, amelyben munkásoklök milliói, kiuzsorázott tömegek nagyszerűen félelmes felsorakozása demonstrál az élet joga mellett. A pesti kaszáriákban ismét katonákat öltöztetnek: emberi testeket, akik önként állanak a sorozó-mérce alá, egy varázsütésre tömegbe-sorakozott félelmes energiát szerveznek, a proletárok frontja indul a tőke frontja ellen. Soha ilyen korszaka ennek a városnak nem volt. Soha ilyen tömeget nem látott a pesti utca. A külváros gyáraiból indult el ez a fegyelmezett, nyugodt, oszlopokba tömörült hadsereg, amelyben az apa együtt menetel a fiával és egy nagy érzés közössége a vezényszó, mely a menetet diktálja. A tőke fegyveres hordái gyűrűznek felénk a megcsonkított magyar föld határain s a válság lélekszorítóan nehéz óráit éljük; de tudnunk kell, hogy ez a harc nem stratégiai probléma és katonai feladatok megoldása többé, mert *a magyar proletárforradalom győzött abban az órában, mikor a gyárak munkásai letették a szerszámot, hogy fegyverrel cseréljék föl.* Mi győztünk akkor, mikor a tőke ötéves háborújától megnyomorított tömeg az öt év után is hajlandó fegyvert venni a kezébe, mert tudja, hogy ez a háború nem a halál és a pusztulás háborúja, hanem az életé.

Budapest tizenhárom munkásszázlójára menetkész. Egy nagyszerű, öntudatos, fegyveres embertömeg indul megfizetett zsoldoskatonák, a tőke zsoldosai ellen. Ethikai törvény az, hogy *így* nekünk kell győzni. Nem

városokért és nem megyékért indul harcba ez a tizenhárom zászlóalj, hanem az egész világ elnyomott proletariátusáért áldozza mindennél szentebb életét. Hisszük, hogy utólszor. *Ezt a harcot nem egyének és nem érdekcsoportok irányítják többé, hanem világerő* — a világforradalom első fegyveres lépése ez, azé a világforradalomé, amely ma még késhet, de a kétségbeesett ellenállás fizikai szabályossággal fogja kirobbantani. Ami a pesti gyárakban és kaszárnyákban ezekben a napokban történik, az már világtörténelem. Föl kell jegyezni neveket, számokat és adatokat a későbbiek számára, mert ez a harc nemcsak a magunk harca. Föl kell jegyezni azt a rendet és fegyelmet, ami az újonnan felsorakozott tömegek között uralkodik. Az utcák arcáról kell írni, a kopott és lerongyolt pesti utcákról, amelyeken ennek a soha nem élt májusnak friss vörös színei között egy új tömeg masírozik. A háború rongyos és beteg, szegény katonái nyomán *egy nagyszerűen fölszerelt, ruhával és fegyverrel teljesen ellátott új hadsereg* indul megmenteni, ami a rombolásból még megmaradt.

Nincs már toborzás Pesten! Nincsen kit toborozni, mert a gyöngéket és gyávákat sodorja magával ez a nagy erő, ami itt szökkent életbe a kétségbeesésből a szemünk előtt három nap alatt. Mindenki magában hordja ma a parancsszót. Menjetek el a kaszárnyák elé és nézzétek ezt a diadalmas tömeget: Budapest újra szavaz a proletárforradalom mellett.

Márai Sándor

Magyarország. 1919. május 7.

EGY FEJMUNKÁS NAPLÓJA

Ezt a néhány naplójegyzetet H. Rudolftól, egy expedíciós üzlet volt főnökétől kaptam. Pontosan emlékszem rá, amikor néhány hét előtt először jelentkezett a szervezetben. A jól szabott ruha elegáns karcúsította alacsony, köpcös termetét. Pöffedt arca sápadt volt, alsó szemhéja zacskósan duzzadt, halántékáról a pomádés gyér haj a fejbúbjára volt fésülve. Mosolygós kíváncsisággal nézett jobbra-balra a rendszertelenül nyüzsgő emberek között, akik mind gyors munkát, a ma elmulasztott holnapi kenyeret keresték. Odajött hozzám.

— Egy kicsit szét akarok nézni itten . . . Mindez nagyon érdekes. Milyen különös! . . . És ezek mind munkát akarnak? . . . Egy kis Oroszország!

A jólöltözöttek mind így szoktak belépni. Hogy őket csak a kíváncsiság hozta. Csak szét akarnak nézni egy kicsit. És a legtöbbje nem aludt az éjszaka a gondtól, hogy mit fog enni holnap. Érdekes, hogy akik másokat dolgoztatnak, mennyire szégyenkeznek attól a gondolattól, hogy maguk is dolgozzanak.

Öt perc múlva be volt osztva egy csoportba, amely a lóversenytérre indult, kerti munkára. Azóta nem láttam őt, de egy hét elteltével kéziratot küldött be bekem. A naplója volt.

Ez a hajótörés. A semmibe kapkodok, a homlokomon kiüt a hideg veríték, fuldoklom. Kik ezek itt körülöttem? Egy arcot sem ismerek. Úgy érzem magam, mint amikor néha kiszálltam az autóból és a gyalogjárók közé keveredtem. A fejem szörnyen fáj. A szemem majd kiugrik üregéből; szinte letolja a cvikkert az orromról.

A terem egyik sarkába gyömöszölnek bennünket. Húszan vagyunk. Egy hórihorgas fiatalember, aki katonaruhában van és fekete kemény kalap van a fején, kétségbeesetten rimánkodik:

— Vegyenek be engem is! Én már három napja várok!

Az arca sápadt, de az orra pirosan tüzel. Szinte komikus, hogy milyen mohón tud könyörögni a merev szemével, piros orrával, begömbülő ujjáival, horpadt mellével. Egy göndör hajú, élénk szemű fiú rászól:

— Tetszett volna itt lenni a jelentkezésnél!

— Hiszen itt voltam! Csak éppen akkor beszélgettem és nem halottam!

— Hja! Hát tetszett volna odafigyelni! Most már be van töltve!

Egy pillanatig arra gondolok, hogy átadom a magam helyét a nyavalyásnak; de ugyanekkor valami furcsa, diadalmas örömet érzek. Van tehát valami, amire más epedve vágyik és amiben én benne vagyok. Hiába gondolok arra, hogy átadom a helyemet, érzem, hogy ragaszkodni fogok hozzá és át nem adom semmi áron se.

Bizalmiférfit választanak. Egy kissé undorodva állok félre, micsoda bagázsba keveredtem! Vannak itt gyerekszamba menő suhancok és megtépázott élemedettek; rezes arcú napszámosok és sápadt irodai penészvirágok. Zajongva izgulnak, hogy ki lesz a bizalmiférfi. Milyen nevetséges ez a tülekedés! Egy fiatalembernek — úgy látszik — imponál a külsőm, mert rám mutat:

— Talán ezt az elvtársat megtehetnök.

Egy napszámos-féle ember, akinek a nyakából tömött tarisznya lóg le, végignéz rajtam hunyorgó szemével, erősen szíjja a pipáját és a fejét csóválva mondja:

— Csak az a fő, hogy jól megválasszuk, mert én most jöttem vissza Pandorfból és ott egy ezredes volt a bizalmi emberünk. Aztán mindjárt első nap külön ült az ebédjével és még aludni sem akart velünk. Nem akart együtt élni a társadalommal. Nekünk olyan ember kell, aki együtt tud élni a társadalommal.

Lehet, hogy ez a nevetséges kifejezés bosszantott. Micsoda buta dolog: a társaságot összetéveszteni a társadalommal. Sértődötten vágtam neki vissza.

— Honnan tudja maga, hogy én nem akarok együtt élni a társadalommal?

Hunyorgott és mosolyogva mondta:

— Hiszen én nem mondom . . . Ma látom először az elvtársat.

Olyan igazi napszámos arca volt neki. Barnára cserzett arcán ezer ránc; érhetetlen, hogy tudott egyáltalán megborotválkozni az ilyen. A haja mélyen benőtt a homlokába, úgy, hogy olyan volt, mint egy M betű. A göndörhajú felkiáltott:

— Bojta bácsi! Maga lesz a bizalmiférfi!

Néhányan éljeneztek és ebben a pillanatban meggyűlöltem a göndörhajút. Mellettem egy fiatal leány prémgalléros sötétkékosztumban lelkesültem sipította;

— Bojta bácsi lesz a bizalmiférfinke!

Szerettem volna megecibálni a kontyát. Gúnyosan fordultam hozzá:

— Igen! Ő majd tud benne élni a társadalomban!

Bojta bácsi a pipaszárát rágtta és nyugodtan mondta:

— Én is magamra szavalok, mert én bennem mindenki megbízhatik. Én ismerem a munkásember igényét.

Hahaha! Szerény embernek éppen nem mondható Bojta bácsi! Most már az a fiatal ember is, aki előbb engem jelölt, ömellelte foglalt állást. Bánom is én! Törődöm is én azzal, hogy ki lesz a bizalmiférfi! Nevetséges!

Valóban őt választották meg. Mindjárt tartott is egy kis programbeszédet. Hogy aki akar dolgozni, az tud és hogy az embernek az a kötelessége, hogy egymást segítse és más ilyen bölcsességeket mondott. Kihirdette, hogy holnap reggel félhat órákor találkozunk a Keleti pályaudvar mellett, a villamos megállónál.

Forrt bennem a düh. A göndörhajú bizalmasan a karomba kapaszkodott.

— Tudok egy helyet, ahol olcsón lehet ebédelni.

— Köszönöm! Nekem már van ebédem!

Leráztam magamról és kimenekültem az utcára. A Dunaparton nekem rohant a hűvös áprilisi szél, átfújta a pórusaimon, mint egy szitán; világosan hallottam, hogy azt sikoltja:

— Nem igaz! Nem igaz! Nem igaz!

A túlsó parton ott volt megrendíthetetlenül a Gellérthegy; oldalán a bomladozó lombok közül kilátszott a kiosk teteje. Ezelőtt oda szoktam eljárogatni vacsorára, ha könnyebb fajta nőismeretségem akadt. Messze ott libegett a János-hegy kilátótornya. Annak az útját is jól ismertem; azelőtt sokat automobiloztam rajta. És a korzón csoszogó léptekkel sétáltak most is, némelyek a székeken hanyatdőlve süttették az arcukat... Nem, nem igaz! Nem igaz! Hogy én most már egy utcára dobott proletár vagyok! Hogy énnekem már semmim sincsen!

M. Jenővel találkoztam, a fűszernagykereskedővel. Amint kezét fogtunk, nyomban elkezdett siránkozni:

— Mit szólsz hozzá! Hogy az embert itt hagyják egy krajcár nélkül! Hiszen én mindent helyeslek; de elvégre ami igaz, igaz... Egy kis átmenet mégis kellett volna! Nem így hagyni az embert máról-holnapra egy krajcár nélkül!

— Fulladj meg! — gondoltam magamban. Mindenki tudta róla, hogy százezreket dugott el készpénzben és most panaszkodik! Miért? Talán attól fél, hogy kérni talállok tőle? És ha éhen kellene döglennem, akkor se kérnék tőle!... Nevetni próbáltam és hencegve mondtam:

— Annyi baj legyen! Lásd, én már is beállottam munkába! Kapálni fogok és rendben van! Éltrevaló ember a jég hátán is megél!

Ott hagytam a nyomorultat és undorodva tovább rohantam. A korzó végén hirtelen elhatározással bekanyarodtam a Ritzbe ebédelni. Utoljára!

Április 12.

Micsoda éjszaka volt ez! Neuraszténia állatkertjéből új, eddig sosem látott fenevadak szabadultak ágyam köré. A múlt minden emléke, a jövő minden kilátása egy-egy tüske volt, amely mind belém fúródott, akármelyik oldalamba hánykódtam is. Láttam magam lassankint lerongyolódva, lezüllyve, jött az éhenhalás kikerülhetetlen réme, — borzasztó volt. Egyszerre láthatatlan tündéri kéz simította el az ágyam minden redőjét. Persze! Virradt már; most föl kellett volna kelnem. Kalandos lehetőségek mutatkoztak, amelyek mind azt hizelegették a fülembbe, hogy csak maradjak fekve; semmi értelme sincs, hogy álmatlanul, fagyosan ott hagyjam az ágyamat.

Eszembe jutott, hogy kibékülök a feleségemmel. Nini! hogy az előbb nem jutott az eszembe! Gyalázatosan viselkedett, az igaz, de bizonyára megbánta már ő is. Elvégre mindenkinek az életében vannak botlások. Ami történt, elfelejtődik, csak előről kell kezdeni az életet...

Ijedten kiugrottam az ágyból. Becstelen lustaság, még micsoda aljasságra csábítana! Magamra kapkodtam a ruhámat és kimenekedtem a szobám éjszakai melegéből, mint egy ocsmány büntanyából. Még alig-hogy szürkült, amikor a Keleti pályaudvar elé értem. Olyan volt a pályaudvar környéke, mint egy csatatér ütközet után. Pokrócokba, rongyokba csavarodva szanaszét heverték az alvók. Honnan jönnek? Hova mennek? És mennyien vannak, hogy ki nem fogynak soha?

Az egész csoport ott várt már a villamos megállójánál. De alig ismertem meg őket, úgy nekiöltözködtek a munkának. A legtöbbje ócska katonaruhát szedett magára. Nekem is lehetett volna annyi eszem, hogy valami sportruhába bújjak. Bojta bácsi rám is szólt:

— Elvtárs! Egy kiesit vékonytalpú lesz az a topánka az ásáshoz! Ingerültem feleltem neki:

— Mindenki olyat vesz fel, amilyen van neki!

Megcsóválta a fejét és leszedte a válláról a megrakott tarisznnyát.

— Hanem a topánka mégse lesz ásáshoz való. Hanem van nekem még egy pár bakkancsom. Húzza fel azt, elvtárs.

— Köszönöm, nem kell! Nem veszem fel a másét! — feleltem haragosan.

Visszaakasztotta a tarisznnyát a vállára és bősztító nyugalommal mondta:

— Hiszen azért vagyunk, hogy segítsünk egymáson... Majd meg-lássa, hogy igazam volt. Hát ha majd kell, csak szóljon. Én úgyse hord-hatok két párt egyszerre!

Most a vörösorrú lihegve megérkezett és nekiesett Bojta bácsinak:

— Elvtárs!... Hátha valaki lemaradt... akkor tán engem be-vehetne a helyére... Valaki mindig le szokott maradni...

És igaza volt. Egy valóban lemaradt. Boldogan kapaszkodott fel

velünk együtt a villamosra és lelkesülten ordított a fülembe valami furcsa idegennyelvű szentenciát.

— Nem tudok latinul — mondtam neki ridegen.

— Nem is latin ez, hanem szanszkrit. Azt jelenti magyarul, hogy „a lusták adnak életet a serényeknek” . . . Én tudniillik filológus vagyok.

Újból szétnéztem a társaságban és furcsán éreztem magam, mintha valami álarcos bálba tévedtem volna. A baloldali szomszédom a göndörhajú volt; megtudtam tőle, hogy ő katolikus tábori lelkész. Volt köztünk egy ügyvéd, egy aktív tűzérkapitány, egy okleveles gazdász. És én eddig úgy jártam közöttük, mint egy inkognitó száműzött királyfi.

Megérkeztünk. Kegyetlen szél süvöltött a végtelen téren, szitált a hideg eső, a szürke felhők összemosódtak a látóhatárral. Itt-ott fekete pontok mocorogtak a buckák között; azok is munkába menő munkások voltak.

Bojta bácsi jelentkezett az intézőnél, aki fölolvasta a nevünket, aztán egy-egy ásót adott mindegyikünknek, — ezzel mehettünk. Kimondhatatlanul bántott ez a sommás eljárás. Hiszen nem vártam én szónoklatokat, meg tudom isén micsoda ünnepeket, de hogy csak úgy rám se nézett, mintha az volna a világ legtermészetesebb jelensége, hogy én, H. Rudolf, a világhírt nagykereskedő, odaállok neki ásni.

— Hát jó! Fulladj meg! Hát ásni fogok! — gondoltam magamban dühösen és keserű arccal elindultam a többivel a mező felé.

Bojta bácsinak mégis igaza volt; a vékony cipőn át borzasztóul vágta az ásó a lábamat. De nem mutattam, mert éppen Bojta bácsi dolgozott mellettem. Meg is kérdezte tőlem:

— Talán mégis csak jó lesz azt a bakkancsot fölvenni?

— Köszönöm, nem kell! — mordultam rá.

Ez az ember úgy dolgozott, mint egy lelketlen gép. Könnyű neki! Ő ebbe bele van nevelve. Neki talán ez mulatság is! De azért is megmutatom neki, hogy az intelligencia és a lelkierő mindent le tud győzni. Szaporán döfködtem az ásómat a homokos talajba. Bojta bácsinak is feltűnt:

— Elvtárs, lassítsa a tempót, mert kifulladás! Aki meg nem szokta, az meg éppen hamar kidől!

— Majd akkor szóljon, ha nem bírom tovább! — vágtam neki vissza.

A lábam rettenetesen sajgott, a tenyerem csupa tűz volt. Gondolatlanul néztem magam elé és amint az ásó nyomán egymásután fordult ki a föld, olyan volt az, mintha egy tenger hullámoznék alattam. Émelyegtem, majdhogya tengeri betegséget nem kaptam tőle.

A prémgalléros leány a vörösorrúval nagy füles kosárban trágát hordott a dinnyefészkekbe. Vihogott, jókedvűen sikongott, aztán nótázni kezdett: „Vékony héja, hejde vékony héja van a piros almának ...

A komisz szél a combjához szorította a szoknyáját. Vékony harisnyája fölött kivillogott a fehérneműje.

Úgy éreztem, hogy egy örökkévalóság óta dolgozom már. Megnéztem az órát; mindössze egy félóra telt még el. Istenem! És csak kilenc órákor van a reggelizési idő!

— Gyújtunk rá! — mondta Bojta bácsi és megtömté kurtaszárú pipáját. Aztán idekínálta nekem a dohányzacskóját. — Gyújtson rá maga is, elvtárs!

— Köszönöm, nem szoktam dohányozni!

— Az bizony nagy hiba! Én úgy vagyok vele, hogy pipázás nélkül az egész élet semmit se ér! . . . Én azt mondom, hogy próbálja meg. Nézze, van nekem dohányom bőven! Sohase sajnálja, elvtárs!

Kellette rázogatta az orrom előtt dohányzacskója puffadt gömbjét, mint valami kíváncsú gyümölcsöt és jókedvűen hunyorgatva mondta!

— Láthatja! Van itt dohány szépen! Akár három napra is elég!

— A rongyos! — gondoltam magamban. — Hogy henceg vele, hogy neki három napra való dohányja van! Nekem odahaza a fiókom-ban tíz skatulya „Dritte szorté”-m van még elzárva.

De hálás voltam neki ezért a kínálgatásért, mert legalább ezalatt pihenhettem egy kicsit. Aztán újból munkához láttam.

Most egy új fizikai győtrelem rohant meg: szörnyen éhes lettem. Persze, nem reggeliztem és magammal se hoztam semmi ennivalót se. Ostoba dolog! Erre bizony gondolhattam volna!

Kilenc órakor egy deszkából összetákoltsátorféle alá húzódtunk. Mindenki előszedte a magával hozott kenyeret, csak én nyelhettem az éh-koppot. Bojta bácsi előszedte a tarisznáját és egy szép nagy gömbölyű kenyeret vett ki belőle. Lemetszett belőle egy karajjal és eszegetni kezdte jóízűen. Majd megőrültem az éhségtől, de szándékosan elfordítottam az arcomat és közömbösen ásitoztam, mint aki unja ezt az egész komédiát. De Bojta bácsitól így se szabadulhattam meg. Rám szólt:

— Hát maga nem reggelizik, elvtárs?

— Nem szoktam! — feleltem mogorván.

— Pedig van itt kenyér bőven! Nézze! Akár egy hétre is elég!

Megint el kezdett hunyorgni a szemével és egy rongyba csavart kis csomagot kotorászat elő a tarisznájából.

— Ide nézzon, elvtárs! Van azért itt egy kis szalonna is! Akad azért! Hehehe! . . . Van itt minden, hálaistennek!

Már megint, hogy henceg ez az ember! Eszembe jutott M. Jenő, akinek százazei vannak eldugva és letagadja. Bojta bácsi folyton az orrom elé tartotta a szalonnáját, bicskáját.

— Csak szeljen belőle, elvtárs! Hiszen látja, van itt bőven!

Nem, nem bírtam tovább. Neki estem a kenyérnek és szalonnának és mohón gyömöszöltem magamba. Bojta bácsi röhögött:

— Ilyet se eszik most a muszka cár, hehehehe!

Elszégyeltem magam és felugrottam.

— Megyek tovább dolgozni!

— Hogyisne! Nekünk egy óra pihenő dukál most! Ez a mi jogunk! Ettől már csak el nem állunk! Heveredjék le, elvtárs!

Eldőltem a szalmán és egy sohse érzett édes zsibbadás ömlött el az izületeimben.

Nagy Endre

Pesti Hírlap. 1919. május 1. és 8.

A nagyságos úr haragudott. Már délben ellepte a düh, amikor az egyik inas, felszolgálás közben, éppen a Ferenc gróf háta mögött, a grófnak mulattató vicein mosolygott. Hallatlan szemtelenség! Mosolygott, tehát nevetett, tehát röhögött, igen, röhögött a gazember azon amit Ferenc gróf a társaságnak mesélt.

Alig hogy az ajka széle rándult meg az inasnak, a méltóságos úr mégis észrevette s egy izzó haragú tekintettel csaknem átdöfte őt. Az inas annyira elszégyelte magát, hogy ki is kellett állnia a munkából. El is bűjt valahova, mert tudta, hogy a méltóságos úr előtt, ha haragos, nem ajánlatos mutatkozni. De a méltóságos úr nem kerestette a magáról megfélekedezett, haszontalan embert, majd csak a titkár intézi el az ő dolgát. Alaposan elintézi. Mert a lopást meg lehet bocsátani, de az illetlen magaviseletet nem.

A méltóságos úr ebéd óta haragos volt, emberre, állatra ráförmedt, bizony még az állatra is, a kutyára, ami már rossz jel. Ilyen állapotban találta őt az intéző, aki jött és jelentette, hogy hat órára, ahogy a méltóságos úrnak parancsolni tetszett, az irodába rendelte valamennyi pusztá kasznárját. Most félhat, — mondta az intéző, — ha kegyes lenne a méltóságos úr és át méltóztatna vele sétálni az irodába, hogy előre tájékoztathassa őt.

Az intéző, nagy erős ember, vörösbajszú, igen alázatosan beszélt. Amikor jött, így köszönt: kezit csókolom. A hangja lágyan fuvolázott. Odákinn harsogott, idebenn fuvolázott. A szavai közé sűrűn tűzdelt a „méltóságos uramat” és az „alássan”-t. Egyszer, botlásból szegény, a „méltóságos uram”-at egy főnév és a névmás közé is befűzte.

De hiába volt ezúttal a köszönés, a fuvolahang, a reszketős beszéd, a sok könnyörgöm és a sok alássan, — nem használt semmi, a méltóságos úr pattogott, szórta szavai parazsát; egyszer azt mondta, hogy: fogja be a száját; másszor azt: ne beszéljen ilyen marhaságot; aztán megint: ne ugasson, ha én beszélek! Az intéző már dadogott, mindúntalan elakadt és már csakugyan „marhaságokat” beszélt, azt is mondta, hogy: „ez az ezer zsák, meg az az ezer zsák, az összesen ezer zsák.” Na, ha hazamegy, biztosan vacsora nélkül fekszik le. Még csak az kell, hogy sokat kínálja az asszony.

Hat órakor már ott álltak a kasznárok az iroda előtt, kivéve a nagykutyi pusztá kasznárát, Vérfit. „A Vérfit.” Mikor méltóságos úr az irodához ért, a kasznárai üdvözlő kórusára nem is hederített, hanem rekedt-hangú indulattal rögtön ezt kérdezte:

Hol van Vérfi?

A Vérfi tíz percnyi késéssel jött meg. Mint jégeső, úgy hullott rá a szidalom, talán még a feje is kopogott tőle. És minden sorozat vége: ki fogom rúgni! Szólnia nem volt szabad, a mentségét sem mondhatta el. Amikor pedig a méltóságos úr már belefáradt a dühbe, akkor kiderült, hogy a tehenészetről szóló kimutatást otthon felejtette.

Hogy azonnal takarodjék haza és rögtön hozza el a kimutatást, — az természetes. Különben: hülye, ostoba, számár, koszos skribler, ki

fogja rúgni a méltóságos úr. (Nagykút pusztá a kastélytól egy órajárás kocsin, oda-vissza tehát két óra.)

A férfi remegett a fojtott dühtől. A kocsinak megparancsolta, hogy gyorsan hajtson. Aztán noszogatta tovább, addig noszogatta, amíg aztán forduláskor majd beledőltek az árokba. Akkor megszidta a kocsist. De baj volt, mert a kocsi zörgött, a szél fújt, a kocsis oda se hederített a cifra szavaknak. A kasznár sóhajtott fájdalmában.

Otthon aztán nem találta a tehenészeti kimutatást. Tíz percig kereste, végre megtalálta, mintegy az egek urához intézett sűrű káromlásokkal előbűvölte.

(Közben nem feledkezett meg szavaiban arról a betyár gazemberről, aki először lett kasznár a világon.)

Amikor az akta megvolt, görcsösen mosolygott. Nem az öröm miatt, nem, hanem azon, hogy hát ez az a rohadt rovátkás, amelyik már vagy ötödször forgott a kezén, mialatt túrt az iratok közt. Na megállj, gazember! (Még nem tudni: melyik.)

Szaladt ki a szobából. Szaladt a kocsi felé, de közben megállt, mint aki majdnem elfelejtett valamit. Vagy, mint a farkas, ha hirtelen bárány-szagot érez. Szétnézett, meresztette a szemét, hegyezte a fülét. És meglátta, hogy a Csordás Palkó jön két ökrös szekérrel, nem is jön, hanem már megy, hajt keresztül az udvaron, néhány zsák zab van a szekeren, valamelyik zsák azonban, az alsók közül lyukas, mert vékony sugárban folyik a zab a földre, bele a sárba. Megnyújtotta a nyakát, föl is ágaszkodott és valósággal rákukorékolt a béresre. És eszeveszetten összeszidta, őt magát, apját, anyját, minden pereputtyát, rekedtre ordította magát, sietve, szünet nélkül, mert nem sok volt az ideje. A kocsi felé futtában megállt és visszakiáltott, a kocsin is megfordult, de kiáltani már nem tudott.

A héres leszállt, tempósan, mintha nyugodt lenne, gazt tépett és betömte vele a szakadt zsákokat. Aztán, ha már egyszer leszállt, odament a járomhoz, mert az egyik járomszög nem volt a járom alsó fájának a lyukában, hanem csak úgy lötyögött kívül. Megfogta a járomszöget, tempósan arrafelé fordította még egyszer a fejét, amerre a kasznár úr elzörgött s mivel a legyes ökör éppen rántott egyet a nyakán, kihúzta a járomszöget és teljes erejével úgy orron vágta az ökröt, hogy annak lágy húsa fölrepedt és kiesordult belőle a vér. Zihálva tette hozzá:

— A gá-ázdá-ád istenit!

Az ökör retteneteset bögött, megrázta a fejét, aztán jó darabig úgy csavarta az orrát, mintha valami nagy, mérgescsípésű darázstól akart volna megszabadulni.

Nagy Lajos

Fáklya. 1919. május 8.

Pár hónappal ezelőtt egy gyermekkórházban jártam.

Az ágyon, a fal mellett feküdt egy szomorú nyöszörgő kis testecske, csak akkorka, mint egy batyú. Két éves gyermeknek gondoltam, de kiderült, hogy már elmúlt hat is. Mariskának hívták és elmondták, hogy már vagy tíz hónapja fekszik a kórházban, egy munkásnak a lánya, aki tavaly valamikor marólúgot ivott, mely felpörkölte a nyelőcsövét, úgy-hogy még most is csak egy kis ezüstcsövön táplálják szegénykét. Majd egy éve nem érezte az étel ízét és a nyugalom örömét. Az arcába néztem. Olyan volt, mint egy csüggedt vénasszony, a bőre szürke és gyűrött, a szeme pedig homályos és zöld. Kedvetlenül, álétan tekintett rám. Mariska, hozzak neked játékot? Nem felelt. Mariska cukrot akarsz? Elfordította a fejét. Mariska, aranyos, mit kívánsz? Lehúnyta szemét és a falnak fordult. Az ápolók úgy beszéltek, hogy állandóan így viselkedik, a játszó gyerekekre közönyösen néz, semmivel se törődik. Csak arra figyel fel, ha azt mondják neki, hogy szép. „Szép vagy”, szóltam, reszketve és szomorúan és ekkor láttam, hogy a kis vértanú hetvenéves arcán valami mosolyféle dereng, mint egy fátyolszerű világosság, mint a női hiúságnak és az életváagnak csökevény kísérlete.

Álszent olvasó, kérlek ne keresd a zsebkendődöt és ne morzsolj szét semmiféle könnyet a szemedben, mert tudn od kell, hogy a régi társadalom ezeket a marólúgos kislánykákat és kislányúkat királyi lelkingugalommal könyvelte el, statisztikába szedte és úgy s számított rájuk, mint a vilamos balesetekre, vagy a vasúti szerencsétlenségekre. A munkás elment a gyárba, a felesége sorba állt szénért, húsért és otthon a kisgyerek, aki éhes volt és nem állt mellette a Fraeulein, a bonne vagy a miss, felkapaszkodott a székre és kiitta a marólúgos bögrét, mely pokolvarrral kérgezte a torkát, a gégéjét, a gyomrát. Aztán a többi a „törvényes formák” közt pergett le, megjelentek a mentők a helyszínen, jegyzőkönyvet vettek fel, a gyermekroncsot elvitték egy kórházba, hogy egy-két évi legendás senyvedés és szenvedés után elpusztuljon és „különben minden rendben volt”. Ma azonban rád gondoltam Csúnya Mariska. Véletlenül az Andrassy-úti proletár-gyermekek napközi otthona előtt mentem el, hol a palota lépcsőjén boldog gyermekek ültek, piros ruhában, piros köténykével, s a kislányok piros labdákat dobáltak a kék-májusi levegőbe. Az állam három hét alatt tíz mázsa szappant, háromezer fésűt és ezerötszáz keféjét osztott szét a proletár-gyermekek közt. Hogy úgy fejezzem ki magam, ez a tíz mázsa szappan érzékletesen meglátszott minden egyes gyermekben. Mindnyájan tiszták, gömbölyűek, gondozottak voltak és a fák között szelíd gonddal jártak az óvónők. A kis emberkék ékszerként viselték magukon az életet.

Sokáig bámultam őket, szomorúan-vígan, a rács előtt, amint a kavicsos és nyírt kertben, gond nélkül, cikáztak. Csúnya Mariskára gondoltam, aki nem tudja többé a cukor és a mosoly örömét s arra, hogy

ezek többé már nem isznak marólúgot és szépek maradnak mindörökké. Szép Mariskák, ti mind, hajítsátok fel ujjongva — egész az égig — a piros labdákat.

Kosztolányi Dezső

Pesti Napló. 1919. május 11.

ÖTSZÁZÖTVEN MAGYAR ÍRÓ

Soká, megilletődve olvasgattam ma egy hosszú névsort.

Írók, magyar írók ötszázötvenen, kész emberek, tollnak élők és tollból élők; ötszázötven író-mesterember szakszervezetbe tömörül.

Írók, költők, vatesek, mécsesek az élet sötét világában.

Mind, mind, mind. Akármelyik névre nézek: kigyúl; mintha egy gomb megnyomására fölriált az emlékek csodálatos, mindennél szédületesebb tudatalattiságában egy fénycsóva s egy új, egészen önálló és egyéni világot tár föl.

Ötszázötven csoda-világ.

Hisz minden ember s minden lélek csoda: de nem látjuk. Az író főbb csoda: magamutató. Egy különös, különös lény: létének, sorsának főrendeltetése, hogy magát örökre kinyissa. Emberek, akik fölboncolt testtel akarnak járni, lelkek, akik vivisectionban hullámszanak tova. Csodálények, akik a leghallatlanabb módon leplezik le azt, ami bennük emberi és örök és kicsi és nagy és gigászi és semmi és érték és értéktelenség; tudják vagy nem tudják: akarják. Írók itt ötszázötvenen: az individualizmus anarchiájának buja dzsungele.

S mennyit ismerek köztük, bennük. Sose gondoltam, hogy hány ilyen megdöbbenően különböző írói lélekbe látok bele s nincs egy név, akit ismerek, hogy ámulattal és tisztelettel ne néznék reá, mint egy idegen-ismerős virágra. Sorok csendülnek föl a fülemben, gondolatok színét és illatát érzem és mint egy hajóhintán, különös kábulatban keringek a nevek rétjén.

Minden asszony szép; minden nő a legszebb lény, csak nézd őt a szerelmes szemével. Még azt se: csak tükörben a saját szemével. Minden író a legnagyobb, a legnagyszerűbb jelenség: nem is kell imádójának lenned: csak nézd a saját tükrében, műveiben: mint ő magát. Csak úgy néznétek, mint mi magunkat!

És mi hogy nézzük magunkat?

Igenis az író önmagát szépnek, tisztának, tökéletesnek ismeri: és igaza van.

Minden író, mint minden gyermek, mint minden lélek: fehér és ragyogó, vörös és lángoló, fekete és halott: és él.

Minden író: jelent. Minden író: felkiáltójel. Minden író: az örök igazság himnuszának dallamától zeng.

A kicsik is, a legkisebbek is, azok is, akik a rostákon kihullanak, mert az írók között nem a nagy jelentésben van különbség, csak a kijelentésben. Mert az író egyéni számlája saját könyvében egészen egyenlő, csak kifelé való értékelésében tér el egyik a másiktól.

Ötszázötven magyar író: teljesen egyenlő önérték. Ha van köztük egy, aki a másikat nagyobbra becsüli magánál: hazudik. Pillanatnyi, aljas önértékből hazudik. Mert vessétek össze, minden író annyira más és annyira egyéni: hogy más verseny köztük nem lehet, csak ami a harangvirág, a jázmin és a liliom közt van. Lehet, hogy nektek jobban tetszik a liliom, de kérdezzétek meg a harangvirágot, neki melyik tetszik?

Ötszázötven magyar író: mily csodálatos, most kerül össze egy lajstromba a világok kataklizmájának e napjaiban. Mi ez? Az egyéniségek anarchiájának hirtelen megszűnése? A kijegecesedés?

Igenis az.

Amennyire különállók, külön határtalanságok, külön csodák: annyira közösek egy kommunizmusban: minden író e világon mindenkor a lelkek felszabadításának előharcosa.

Ötszázötven harcos és nincs köztük egy sem, aki valaha fölemelte volna szavát a zsarnokság, a testvérgyilkolás, az önzés, a kapzsiság, a fizikai s szellemi kizsákmányolás, az egyénnek az egyéni való aljas, pribék, undok uralkodásának belső és lelkes dicsőítésére.

Ez a rémes, kínzó, borzasztó tülekedés folyik az emberiség életében: de költője, írója a sötét gazságnak, csak egy belső tűztől lobogó magasztalója is: nem volt soha.

Ötszázötven magyar író: mind lélek és láng: a vértelen, a fegyver és gyilkos nélküli felszabadulás, a fölemelt fejek és égre kiáltó szavak zengői:

Ötszáz bizony dalolva ment
Lángsírba velszi bárd. . .

A magyar írók e zászlóalja fantasztikusan masíroz át a lángokon és vértengereken, a béke, a béke, az emberiség szabad, boldog jövőjének kis katonái.

Móricz Zsigmond

Pesti Hírlap. 1919. május 11.

AZ ÍRÓK DIREKTÓRIUMA ÉS VÁLASZTMÁNYA

A kommunista rendre való áttérés természetszerűen hozza magával az államnak az irodalommal való szorosabb kapcsolatát is. Balázs Béla elvtárs nemrégiben az irodalom meghívott reprezentánsai előtt a közoktatásügyi népbiztos megbízásából behatóan ismertette az irodalom jövőjét és az írók helyzetét a Tanácsköztársaságban s már akkor jelezte, hogy az irodalom problémáinak megoldására és az írói kataszter összeállítására a közoktatásügyi népbiztosság *írói direktóriumot és írói választmányt* fog alakítani. Ez a program akkoriban írói körökben teljes megnyugvást keltett. A közoktatásügyi népbiztosság most megalakította az *írói direktóriumot*, amelynek tagjai: *Babits Mihály, Balázs Béla, Barta Lajos, Bíró Lajos, Kassák Lajos, Komját Aladár, Móricz Zsigmond, Osvát Ernő, Révész*

Réla, Szini Gyula; hivatalból tagja: *Lukács György* közoktatásügyi népbiztos. Az írói választmány tagjaivá a következőket nevezte ki *Lukács népbiztos: Berkes Imre, Bresztovszky Ede, Déri Tibor, Elek Artur, Farkas Antal, Fülep Lajos, Füst Milán, Gárdonyi Géza, Gellért Oszkár, Halasi Andor, Hajdu Henrik, Heltai Jenő, Jób Dániel, Kabos Ede, Karinthy Frigyes, Kortsák Jenő, Kosztolányi Dezső, Laczkó Géza, Lesznai Anna, Mikes Lajos, Moly Tamás, Nagy Lajos, Révész Mihály, Rozványi Vilmos, Schöpfunglin Aladár, Szabó Dezső, Szász Géza, Tóth Árpád, Várnai Zseni.* A kiadó-vállalatok szocializálása folytán a jövőben az irodalmi művek kiadója maga a proletárállam lesz és ennek a választmánynak tagjai fogják eldönteni, hogy mely írói munkát ad ki az állam.

Népszava. 1919. május 11.

TESTVÉREK MÁJUSA

Sosem volt ilyen májusa a földnek,
Ilyen virágos, ilyen lángoló!
A szív sosem lelt még így önmagára.
Sosem volt ilyen istenadta jó.
Sosem volt olyan friss a lomb a fán,
Mint ma: testvérek vörös májusán.

Egy kézfogás viharzik át a földön
És megroppannak izmok és inak.
A természetnek üde újulása
Tanuja szívünk szent álmainak
Melynek lángja valóságra vál
Ma, a szíveknek vörös májusán.

Nem ábrándszülte égi trombitával
Rivalg fülünkbe e szent induló.
Egymás szívéből halljuk a moráját,
Mely palotát és kunyhót felduló:
És azt mondja, hogy lesz gyümölcs a fán,
Mely lombot hajt szíveknek májusán!

Oh, lesz gyümölcse, drága, szent gyümölcse,
Éltet adó, üdítő és csudás!
Miénk az út, az élet, az igazság,
Mi dolgozunk s hasznát ne lássa más!
Ezt kiáltjuk át kunyhón s palotán
Testvérszíveknek vörös májusán!

Somlyó Zoltán

Borsszem Jankó. 1919. május 11.

A gyermek mindenki előtt! Ez a kommunista jelszó. Oroszországban, ahol négyféle étkezési kategóriát kényszerített a blokád az éhezőkre, minden gyermek elsőosztályú kosztot kap, tekintet nélkül arra, hogy apja burzsoá volt-e, vagy proletár. És ha szülei a IV. számú legkisebb adagot kapják is, a gyermek azt eszi, amit a nehéz munkás, a Vörös Katona, a tudós meg a művész: a legtöbbet és legjobbat, ami máma Oroszországban embernek kijár.

Ha egyenlőre a kultúrát is adagolnunk kell még, a gyerek az, akinek első, legelsőosztályú kultúrellátás dukál. A gyermekben van letéve a kommunizmus megvalósulása. Mi felnőttek, megcsinálhatjuk a kommunista társadalmi és gazdasági rendet és abba belekényszeríthetjük a burzsoáziát, mint egy fájdalmas kalodába, mi pedig vállalhatjuk, mint boldogan vállalt feladatot. De mindez csak keret. *Tartalma*, megvalósult valósága az új világnak csak az új lelki emberfajta lesz, amelynek nemcsak törvényei, hanem *érzései és ösztönei* lesznek kommunisták. Az új gazdasági rend csak eszköz. Végcél: az új ember, melynek máma még gyermek a neve. Mi felnőttek pedig ama kommunista Mózesek vagyunk, akik elvezettük gyermekeinket az ígért földjének határához és megmutatván nekik az ígért földjét, abba be nem léphetünk.

Legelőször örömet és szépséget adjunk a proletárgyermekeknek. A szépség és öröm nélkülözésének legszörnyűbb ínsége nyomorította meg lelküket és szellemüket, mint ahogyan a hosszú éhezés elrontja a gyomrot: úgy, hogy aztán a jó táplálékot már kiokádja magából. A kizsákmányolt felnőttből még lehetett ember, de a kizsákmányolt gyerekek a lelkét ölték meg. Szépséget és örömet a proletárgyermekeknek! Mondassunk és játszassunk meséket nekik. A gyermek számára semmibe annyi szépség és annyi öröm bele nem sűríthető, mint a mesébe. Máma már 120.000 proletárgyerek hallgat hetenkint egyszer mesét és a gyermek-kórházak szegény, elkülönített árvái és a vak gyerekek és mind boldog türelmetlenséggel lesik a mesemondót és az egészségesek nem akarnak kimenni a kórházból, mert attól félnek, hogy odakünn nem lesz mese. Ám a felnőttek részéről sok szigorú kritikát hallunk. Az organizációban és a mesélés módjában lehet hiba. Hiszen még csak kéthetes az akció. De vannak akik magát a mesét kifogásolják: mondván, hogy a gyereket józan valóságra kell tanítani, a „társadalom ismeretére”, hogy a mese babonás fantasztává teszi, nem tanulságos és különben is királyokról és királykisasszonyokról szól és a kapitalista ideológia tipikus maradványa. Ha már mesélünk, hát valóságot meséljünk, szociális tartalommal. Vagyis vegyük el a gyerekektől az Ezeregyéjt, Grimmet, Andersent; vegyük el tőle a mesét.

Engedtessek meg nekem, hogy néhány érvel a mese védelmére, a gyermekek védelmére keljek.

1. A gyermekben a mesevíziót nem a mi meséink nevelik. A gyermek mesét lát maga körül, elevenné lát minden tárgyat, ha mi Marxot is olvasunk fel neki. Ha tehát kíváncsi volna is a józan realizmusra való nevelés, azzal, hogy a meséket elvesszük tőle, ezt el nem érjük. Ellen-

kezőleg, a gyerek adott mesefantáziáját legalább irányítjuk, az Óperenciás tengeren-túlra, az elmondott költői mesékbe gyűjtjük bele, mint szép, nemes kelyhekbe, melyek nélkül szétömlik mindennapos kis életén és valóban riasztó babonává válik. Ahogy a vallásoknak is volt régen annyi hasznuk, hogy az emberek babonaösztönét lecsatornázták. A nemi felvilágosítás — mondják a pedagógusok — azért szükséges, mert a gyerekek előtt amúgy sem lehet titokban tartani egészen a dolgot, akkor pedig jobb, ha megfelelő formában ismerik meg. Így vagyunk a mesével is. A gyerek mesefantáziáját úgy sem lehet kiirtani, nemesítsük hát meg. Öntsük a klasszikus meséknek megnyugtató, bölcs, szép formáiba.

2. Mert ezek a mesék szépek. Az emberi költészetnek ötezer év óta gyűlő kincstárában legtündöklőbb gyöngyök. És aki úgy nő fel, hogy nem hallotta soha a Hófehérkét, a Csipkerózsát, a Hamupipóké, az Aladin csodalámpáját, az szegény, kifosztott lelkű szellemi proletár lesz, éppen olyan műveletlen, mintha soha egy Shakespeare-drámát nem látott volna. Eddig kirekesztették a proletárt a szépségek örömkertjéből. Most már, hogy nyitva van előtte, ne lépjen be? Ne lépjen be dacból, ne lépjen be azért, mert eddig a burzsuj volt? Ugye elvtársak, ez beteg logika volna? Ami pedig a szociális tendenciát illeti, vajjon egy Mozart-szonátába is bele akarnátok vinni? Ha a proletár minden művészetből csak azt hallja, hogy *joga van a szépséghez*, mikor jut hozzá, hogy magát a tiszta szépséget kapja meg? A folytonos követeléssel megakadályozzuk, hogy szóhoz jusson az, amit követelünk.

3. Ám azt mondják, hogy a mesék a kapitalista ideológiából születtek és azt tartalmazzák. De hiszen a népmesék sokkal régebbiek, mint a kapitalizmus, sőt a feudalizmusnál is ősibb eredetűek. Úgy vannak *innen* a volt társadalmon, mint ahogy a kommunizmus *túl* van rajta. Igaz, hogy királykisasszonyokról van szó, de azok pásztorlányokból lettek. Igaz, hogy gazdagok kincseiről van szó, de azok a szegényeknek jutnak. *Az ősi népmesék az irodalom egyetlen fajtája, melyben az osztálykülönbségek csak dekoratív motívumok.* De a szereplők sorsát már csak azért sem befolyásolják, mert azokat társadalmon túli erők: tündérek és manók igazítják. Az olyan világ, melyben mindenből minden lehet, belső értéke szerint. Ahol nemcsak osztályt, hanem még alakot és életet is cserélnek a szereplők, az kommunistább a mi kommunizmusunknál. Mi csak az emberi osztályok között töröltük el a különbséget, a mese eltörölte a határt állat és növény és ember és minden létező és nem létező lény között, az elvarázsolás lehetőségével. A mesék kommunista világnézete sokkal mélyebb, legnaivabb formáiban is, mint a tudatos szocialista költészeté. Valóban, a meséktől ne féltsük a gyerekek kommunista morálját!

4. Jusson eszünkbe, hogy minden mese szimbolikus, ha szimbóluma nem is oldható fel fogalmi magyarázatba. A szimbólum értéke pedig az, hogy többet jelent az éppen ábrázolt kis életdarabkánál, hogy *az emberi élet egészének* értelmét sűríti magába, a művészet erejével. Már most, ha valóságot mondunk el a gyerekeknek, mindig csak kiszakított töredéket adhatunk neki, mert nagy távlati, széles képét a valóságnak nem tudná felfogni. Ilyenformán a gyerekeknek az „Életről”, mint egységes értelmű

egészséről soha élménye nem lehet. De a mese hasonlatában *szimbolikus történeteket és sorsokat* kap, melyeknek egyszerű, de komoly életbölcse-ségéből a gyermekben is fakad világnézet. Ne ijedjünk meg a súlyos szótól. A gyermeknek lehet, lehet és legyen is világnézete, melyet azon-ban az ő megérthetési fokán csak a mese adhat neki.

5. Végül, (csupán helyszűke miatt „végül”, mert minden igazságnak számosak az érvei), végül, mondom, még egy apró pedagógiai ellenmon-dásra szeretném figyelmeztetni azokat az elvtársakat, akik a mesét ki akarnák irtani akár azzal, hogy beszüntetnék, akár azzal, hogy „szociális tendenciát” erőszakolnának beléjük. Ez a pedagógiai ellenmondás a következő: ők az ifjúságban fel akarják ébreszteni az érzéket a modern líra, teszem Ady Endre versei iránt, nehogy az új generáció is „nevet-séges értelmetlenségnek” csúfolja eme halhatatlan remekeket; hogy ne nevéssenek az ilyen hasonlatokon és képeken, mint: „A csendherceg”, a „halál lovai”, a „fekete pillangók fogata”, a „délibáb üzenete”. De hát a „józan realitás” képei ezek?! Nem mese vízió-e *minden* hasonlat?! Ne menjünk el Ady Endréig: a legegyszerűbb s legszürkébb költői kép nevetséges értelmetlenség lesz annak számára, aki gyermekkorából nem hozta magával a mesefantáziát. „Vérző csillag” és „sóhajtó virág”, mik az ilyen metaforák, ha nem rövidített mesék. Semmiesetre sem ter-mészettudományi megállapítások. Vigyázzunk elvtársak! Mikor a mesét elvesszük a gyerektől, elvesszük tőle a lehetőséget, hogy valaha bármi-nemű költészetben öröme telhessék. Ezt pedig úgy, nem akarjuk? Vigyázzunk elvtársak: mikor a gyermekmesét bántjuk, minden költé-szetnek, sőt minden művészetnek gyökereit vágjuk.

Balázs Béla

Fáklya. 1919. május 11.

SOVINIZMUS ÉS KOMMUNIZMUS

Vannak emberek, akik kénytelenek elismerni azt, hogy a kommunizmus egy hasonlíthatatlanul igazságosabb, emberségesebb társadalmat fog fölépíteni, mint az, melyet a világháborúban való megrothadása után most a proletárforradalom összedönt. De az a sovinizmus, mely lényük mélyén gyökeredzik, megakadályozza őket abban, hogy ennek a meg-állapításnak a következményeit le is vonják. A sovinizmus sohasem volt a gondolatok, nézetek, okosságok rendszere. Nem is lehetett az, mert a sovinizmus az egyik népnek a másik nép fölé való emelését, egyik népnek a másik nép rovására való kifejlesztését és nagyranövelését akarta. Egy alapvető emberi igazsággal pedig az ilyen emberi politika nem fér össze. Ezért nélkülözte is mindig a sovinizmus a belső igazságok rendszerét. Örököltségek, beidegzettségek, indulatok, jelszavak tömkelege volt, melyben a jó keveredett a rosszal, de olyanformán, hogy az eredeti-leg jót elrontotta a ferde és rossz.

A sovinizmus semmiesetre sem fér össze a kommunizmussal, mely az emberek, a népek egyenlőségét, szent testvériségét vallja alapigazságu-l.

Mely azt hirdeti, hogy az emberekben rejlő összes értékeket ki kell fejleszteni az emberiség közös javára. Mely az ember és a népek teljes felszabadítását hirdeti nemcsak a termelésben, hanem a szellemben is.

De vajjon legázolja-e a kommunizmus a nemzeti értékeket is?

Erre igennel csak azok felelhetnek, akik előre elhatározták, hogy a világosan felismert igazság dacára is nemmel fognak felelni. A nemzeti érték egy a természet által adott meghatározottság. A nemzeti érték a természetből ered és éppen a kommunizmus az, mely minden emberi értéket meg akar menteni, tehát azokat is, melyek egy vérben adott, a faj által körülhatárolt tömeg természeti sajátságai. Éppen a kommunizmus az, mely az új termelési rend megteremtésével, a világszabadság kiépítésével minden emberi kincs föltárását lehetővé fogja tenni a kapitalizmus rendszerével szemben, mely kirabolta az embert, tövében fojtotta meg a tömegekben rejlő feltáratlan energiákat és értékeket.

Áltatják és megcsalják tehát magukat azok, akik azt mondják: — Én a kommunizmust örömmel köszöntöm, de a magyarságot félttem.

Ezek az emberek, vagy jóhiszemű tévelygők, vagy rosszhiszemű svadronőrök, akik az elnyomatás, a kizsákmányolás, a tömegeket továbbra is elkorcsosító politika számára keresnek vignettákat. Azok, akiknek most eszükbe jut a magyarságot félteni, mit tettek a magyarság elnyomott és kizsákmányolt millióiért? Mit tettek a hatszázesztendős jobbágyságon át tűzzel-vassal pörkölt és űzött magyar parasztságért? Milyen élet-színvonalra emelték a magyarság millióit? Milyen kultúrát adtak neki?

Az a sovinizmus beszélhet csak így, mely a magyarság féltése jelszó alatt a magyarság tömegei fölött a régi módon való uralkodást akarná meghosszabbítani. Mely a legjobb esetben is csak olyan magyarságot akarna az idők által fölrázva és megijesztve az eddiginél jobban kifejleszteni, mely más népek terhére-kárára jutna egy relatíve jobb helyzetbe. Ilyesmit a kommunizmus nem ismer és nem tűr. A kommunizmusban természetsszerűen kifejlődnek — minthogy gátjuk ledőlt, — az emberi és faji értékek, — de a kifejlődött népek közt ledőlnek a válaszfalak.

A népek egymás fölé való helyezésének, egymás kárára való kifejlesztésének barbár kora lejárt. Miért volna erre szükség, mikor a nagytőke uralmának, az erre épített gazdálkodási rendnek a megdöntésével minden nép paradicsomot csinálhat magának a földön? A kiváltságosak uralmának kora lejárt, a kommunizmus el sem képzelhető csodákat fog a népekben rejlő elnyomott energiákból a világra varázsolni. Ki hihet tehát abban a frázisban, hogy valaki a kommunizmust akarja, de a fajtáját félti, mikor az összes fajták meg fognak dicsőülni a felszabadított emberi fajtában? Ezek össze nem egyeztethető dolgok és akik így gondolkodnak, azoknak tisztába kell jönniök azzal, hogy az emberiség kifejlődésének ellenségei és így annak a népnek is, melynek nevében, hamis logikával, meg akarnák a világ evolúcióját akadályozni.

Barta Lajos

Fáklya. 1919. május 14.

KÖLTŐK!

Költők!

Mért, hogy vizionálni kell, ha messze akarunk látni,
lázasan dadogni fel vérző képeket a tudat alól?
és utópiákba kell ejteni tette született, érdemes energiánk?

Hiszen belőlünk sarjadjik minden, ami jön —
ti ábrázoló geometriával akartok homunkuluszt mérni?
s költőnek véli magát mindegyik, ha kimondta, hogy rossz
ami van.

Ne Marxot emlegessétek örökösen és ne bujjatok mögé.
Utat mutassatok és embert magatokban, naphalátót és
felhőncsatázót,

hiszen belőlünk sarjadjik minden, ami jön.
Egészséget és életörömös kurjantást várnak az unokáink,
ne szentgyörgyködjetek levegősárkányokon és hidak ép
pillérét ne hasonlígassátok telegráfpoz-
nához, se mesebeli szörnyhöz,

ne pepecseljete gyűrött, fonákos szókézimunkán,
de feszítétek a melleteket a szélnek,
hajrázzatok, napot igyatok és örömet trombitáljatok min-
denkinek és felnyiló szem legyetek,
haragos élniakarás és szent útkövezés és minden kincsek
felkutatója,

bányászok vagytok, szemet és minden átfütőt ti gyűjtötök,
utkövezésnél lecsapó szerszám vagytok — tegyen ókulárét
az orrára, aki félti szemét —

és még jövőendő ezerévek súlyosítják álmotok és karotok
izmát,

a jövőendő ezerévek szele fujtatja munkára a tüdőtöket,
kövezzétek az utat! az élnimuszajt tanítsátok, a törtetés
és hajrá igazát, verjete fel minden
alvót, parancsoljátok az eszmélést, az
örömet és gondolatot!

Földes Jolán

Ma. 1919. május 15.

AZ ÖRÖK FÁJDALOM ÉNEKE

Most minden fájdalom rokon panasszal
Űl mellénk porba sírni, mint királyok,
Kik országot vesztek s könny szivárog
Szívükből és panaszdal.

Ülven gyászunk szent halmán: nőtt szívünkbe
A nagy világ minden fájdalma árad;
S úszik rajta fehéren a bocsánat,
S ragyogja napletűnte.

Jertek, ti szenvedők, sirt könnyeteknek
Öntsétek egybe árját könnyeinkkel;
Forgó szerencsénk unt körben keringel,
S az istenek: nevetnek.

Az istenek, szédületes hit ormán,
Öntelt unalom lakmáján kacagnak,
Nem értik jajját az emberi-vadaknak,
Egymásnak udvarolván.

Az ember-kín: isten-gyönyör. Világok
Zengő rohanatában gyöngy az ének,
Gyöngyszem-hullás zaja van a zenének,
Mi letről fölszívárog.

A nagy Egységben nincs a fájó résznek
Meghallható panasza! Élve-halva:
Süket semmi nagy országok siralma,
Kik sorssal szembenéznek.

A földi jaj csak földi fülbe zendül,
Visszhangját csak emberszív zengi vissza;
Ember-könny sós vizét ember-szem issza,
Áttörve gyötrelemtúl.

Óh, jertek hát, világ-kín hordozói:
Mérjük meg egymás gyászát, és kacagva
Hulljon ki bánatunk öröklött magva,
Jertek: szelekbe szórni!

Csak hadd sodorja viharok örvénye
Embertül szűz tájakra, hogy kikelvén:
Embernövény sirjon, panaszok nyelvén,
A halálkemény égre!

Mert nincs remény, hogy Isten száll az árra,
Melyen sorsunk kifúrt hajója reszket:
Döntsük le hát a megváltó keresztet —
Istenek alkonyára!

Szakítsuk le a hidat, mit reményünk
Az istenek álom-varába vert fel;
És vérünkkel, a méregtől keverttel,
Mint mámor-borral: éljünk!

Úgyis hiába minden. Elszakadnak
A mák, a holnapok. Bús győzelemmel:
Embert fal mindig a megőrült ember,
Díszére minden vadnak.

Kik legjobbak vagyunk: testvéri béke
Panaszdalával altassuk magunkat.
S ha majd az istenek végképp megunták:
Legyen mindennek vége . . .

1919. május.

Oláh Gábor

MESE
A SZEGÉNY MEG A RAVASZ EMBERRŐL A KALÁCSKAHÚSÚ
ASSZONYRÓL A FŰRŐL A FÁRÓL A VÍZESÉSRŐL;
ÉLETRŐL HALÁLRÓL.

I.

Ihaj-nyihaj, ellötytyent a nap az égen,
szegény ember harangot vet a nyaka köré,
szegény ember ihaj-nyihaj,
pipacsosra verejtékezi az utszélit,
ugy megyen a dűhe mögött
öles furkóshottal.

Vízesés meg arra, eget-földet összecérnáz
s vörös — kék — zöld — sárga
tarkótlan,
tájba illegeti a két marionettes szemét.

De a szegény ember csak mondja:
Hej! Uram! Uram! a jebuzeusát,
de mondom, becsaptad te a szegény embert.
Hő! megdühül erre az öreg isten
s úgy fejenbillenti a szegény embert
mázsányi jégsszemmel:
hogy menten elharapta a nyelvét.
— Csaptam bizony az öregapádat
kedves szegin embör.
Szezin embör lenyelte a nyelvit éhiben.

Akkor kérdi jóságosan az uristen:
— Éhes vagy még szegin embör?
De bizony nem tudott felelni a szegin embör,
dehogy is tudott volna!

Hű! de megdühül erre duplán az uristen:
— Mérr nem felesz, te szegin embör?
De a szegin embör
mégiben
káromkodott cifrát magába.
De haj! olajat a tüzre!
Mert akkor egyszeribe
az a magas isten!
olyan vakító vörösre dörgölte felét az éggömbnek,
hogy a szegin embör,
szisszenve,
csak becsucsorította a jobbik szemét.
— Te büszke állat!
S aztán még olyan utat rakott eléje,
hogy nyomoruság volt
Kedves szegin embör.

Hát
megyen a szegin embör a vénasszonyképű uton,
vadszeder meg bádogkrisztus
ólálkodtak rá az árok elszallagodásában,
kócos akácfák rájacsilingelték az ernyedtségüket,
de jobbról-balról tág katlanba fogták
a karminpiros domboldalok is
egész az ég megrajzolt pereméig.
Hiszen a mindenség hiánytalanságán
nem is sopánkodott a szegin embör,
mert csak látta:
a falatlanságba cipelt uri tanyákon
kánáni szőlőgerezdekkel harangozott a szél.
Hogy mégis sírt a lelke? Hogy mégis piros verejték
csurgott a szeméből?
Hej! felnézett a napra,
de a nap vörös szurokkal csatornázza rá röhejes kedvét,
leköpött a földre,
s a föld szöges teknőbe homorult a kínja alá,
akkor a félszemével mégegyszer végigsikált a
karcsu szilva-sátrakon
s a sárga ringlókon
és elkomorodott:
Mert ő egyszer a csillagokig harapja
éhséges terhességét
s behamzsolja ezt a rajta vett világot.

Most csak ment.
 És sokáig nem is marta a kedvét
 a mákszemnyi eszével.
 Mert az utja elkanyarodásában csak látta
 ravasz ember
 hiába kurblizza röhögő masináját.
 De mint aki semmit se neszelt,
 ment, ment, mint annakelőtte.
 De a ravasz ember csak látásba ernyőzi a szemét
 s olyan vihorászót füttyent, hogy labdázó kedvébe
 kapja a szélkavarcot.
 Mert szélkavarc meg fű, meg isten, mind jóba szeret-
 tek lenni a ravasz emberrel.
 És a szélkavarc csak furulyázta a szegény embernek:
 — Ó te szerencsétlen szegény ember! Ha most segíteni
 tudnál a ravasz emberen, egész életedre megörvendeznél.
 Szegény ember szorosabbra kapta a gatyáját:
 — Hogy tudnék-e? Hé! öcsém! annak ő a megmondhatója.
 Csakhogy elég volt! Mégegyszer nem meszel be a bitang!
 És csak rákanyarodott a másfelé utra.
 De akkor a zöld fű méteres viperákba sziszegte magát
 és mondta:
 — Úgy megcsiklandozom a lábadszárát, hogy attól
 koldulsz! Mars másfelé!
 Akkor rátaposott a viperafejú füre:
 — Csiklandozod az öregapádat!
 De menten olyan szél kerekedett, hogy visszára
 fordította a szegény ember képit; s a lábai, ó ezek
 a gyalázatos dögök csak elindultak a kifordított mel-
 lével a ravasz emberhez.
 Minden út megindult vele, hogy belekanyarodjék a
 ravasz ember utjába.
 A ravasz ember pedig vihogott és megveregette a
 szegény ember vállát:
 — Hát ide nézz, te szegény ember; dobd fel
 azt a nehéz subát a kocsira, neked is könnyebb
 lesz, aztán majd együtt betőljük valamerre.
 Szegény ember földre töviszte a szemét.
 — Hát egy forintért megteszed-e?
 Szegény embernek felragyogott a képe.
 Utána nyúlt:
 — He, he, he — nevetett a ravasz ember és
 akkorát dobolt a pocakján, hogy no.
 — Na jól van, te szegény ember, majd odahaza megkapod
 Szegény ember pedig kötelet fűzött a masina
 elejébe és befogta magát.
 De a ravasz ember nem hogy segített volna, még
 ő is beleült a masinába:

— Én majd kormányozok, kedves szegény ember.
Ész is kell ehhez a masinához, nem csak erőlködés.
És úgy is tett, mintha tényleg kormányozná a szegény embert.

II.

Mindig korom volt az ég fölöttünk,
mindig dohogott alattunk a kigödrözött föld,
sűrű, nedves masszában úszott körülöttük
a levegő.

A szűk utcákon inaroppant öregek mázsás vaskosarokat
rudaztak a vállaikra,

azokban pedig vörös parázs volt,
egy kilométeres átmérőjű malomkőre

zuhogott a csatorna,
s a karimája körül pötöm emberkéek köszörűsködtek,
acélhálók bedrótozták az eget fölöttük,
s vagonokban lekörcsolyázott rajtuk a szén,
petróleum-kazánok fertőztek a széleken,
a benzin, az acél, a füst!

és mindenfelől lihegő daruk fenyegettek fölējük.

A mocskos közökben pedig kalapált a millió
kis élet.

A műhelyek vonalzós tűzfalai körül trapézos
házikókban

vergődtek az asszonyok.

A konyhákban!

A sparhertek kimarták a ragyogó szép szemüket,
a kölykök kiszivattyúzták a kemény, husos mellüket,
a lábaik elgémberedtek,
már mást se tudtak

a karjukon a kölykökkel, álltak vártáson
és veszettül kavartak a kanalakkal.

Egyik ilyen házban lakott a kalácskahusu, a
szegény ember felesége.

Éppen szoptatta a gyereket, amikor a masinával a
ház elé küzködött a szegény ember.

Mindjárt jöttek emberek és nekiestek a masinának.

A ravasz ember elküldte a szegény embert olajért.

Nagyon vicсорított a kalácskahusura.

Ő volt az egyedüli fehérarcu fiatalasszony,

A ravasz ember majdnem felfalta a szemivel:

— Milyen szép bimbóid vannak, szegin ember szegin
felesége — mondta a kalácskahusunak.

Az meg kacagott és akkor kibuggyant a melle a
gyerek szájából és a forró fehér nedv végig
csurgott.

Akkor tizen belerugtak a porbahullott fejükbe. És
véres lett a föld.

Csak mentek a palotának.

Akkor a pap prédikálni kezdett

és megdobálták tüzes parázssal:

— Mindent vissza. . . adjatok vissza mindent! . . .

Hátulról elérték a palotát.

És mögéje háttereztek a tüzet, amit előbb szépen
kicsipkézték,

hogy szimmetrikus legyen.

Mindenkit felfogtak a tüzes kosarakkal,
ha kiugráltak.

És álltak bálványosan a kapuk körül, amíg
egymásra

ölelkeznek a falak, s a tető a padlóval.

Akkor még álltak, körülnéztek és elindultak.

Vitték a kalácskahusu asszonyt és mindent,

mentek és énekeltek a göncölszekér alatt,

a vizek körül, a fák alatt,

a földön, a földön.

Barta Sándor

Ma. 1919. május 15.

A MUNKÁSSÁG NÉLKÜL

nem lehet többé reális politikát csinálni ezen a világon. Légvárakat építeni, azt igen, kártyavárakat emelni, azt igen, de reális politikát, azt nem. Se Párisban, se Berlinben, se Szegeden, se Abádszalókon! A munkásság ellenére pedig egyenesen gonoszság vagy örültség lenne politikát csinálni. Ezt ma már Tisza István is belátná, mert ő legalább számolt, ha rosszul számolt is, a létező erőviszonyokkal. Már pedig a létező erőviszonyokkal számolni: ez minden politika alfája és omegája. Ezt értsék meg és gondolják meg, ezt fontolják meg alaposan azok, akik ma, a világtörténelem igazán sorsdöntő óráiban, egy új világ és új élet bölcsőjénél, a régi rend koporsójánál, szervezkedni, építeni, alkotni és győzedelmeskedni akarnak.

A politika igenis *tudomány*, azonkívül, hogy művészet és valamint nincsen művészet intuíció nélkül, azonképpen nincsen tudomány a tények valódi ismerete, az értékek helyes megérzése és megállapítása nélkül. Hogy eddig és kivált nálunk a politika többnyire a nagyurak huncutsága és a kontárok mestersége volt, hát az meg is látszott azon a politikán, amely idáig vitte és oda juttatta ezt a szerencsétlen mai nemzedéket, ahogy a költő olyan találóan mondja, ezt a *fájdalmas generációt!* Ami mostanában történt ezzel a kis hazával és ezzel a hétfájdalmú nemzettel, azt tessék történeti perspektívából nézni, tárgyilagosan,

amennyire az emberileg lehetséges, 1914-re visszamenőleg, sőt visszamenőleg azokra a külső és belső politikai és gazdasági okokra, amelyek 1914. katasztrofális kitörését előidézték. Ma már, ugyebár, nem lehet titok, hogy a háború elsősorban és legfőképpen mégis csak egy olyan politikai és gazdasági rendszer hibáinak és bűneinek *kirobbanása* volt, amelyről Franz Oppenheimer, a tudós, végérvényes alapossggal megállapította, hogy háborúval kénytelen folytatni azt, amit békével nem tud kierőszakolni. Hogy a háború csak egy másik formája üzleti tevékenységének és pedig egy olyan formája, amely logikusan következik úgynevezett békés indusztriális műveleteiből. Ami anarkia és ami nyomorúság ma van, még mindig a háború arankiája és nyomorúsága.

A háborúk utáni forradalmak pedig, ezt már nem Oppenheimertől tudjuk, de napjaink históriája tanított meg rá bennünket, mondom, a háborúk utáni forradalmak egyszerűen azt jelentik, hogy a népek a hosszú harcokban végre megtalálják az igazi ellenséget, a valódi veszedelmet, mint ahogy az októberi forradalomban a magyarság az ellen a Habsburgház ellen fordult, amely őt idegen érdekért ölni és halni küldte. A forradalmaknak vannak kilengései, a forradalmaknak vannak túlzásai, sőt szörnyűségeik — hiszen *azért forradalmak* — de ezeket tessék csak elkönyvelni az értelmi szerzőjük, a bűnös szülőanyjuk, a háború rovására.

Taine egy hatalmas művet szentelt annak bizonyítására, hogy a jelenkori Franciaország a nagy forradalom nélkül is eljutott volna oda, ahova annyi vér árán eljutott. A tudós a katedra és könyvtárszoba hűvös magaslatán, a történelem lombikjában létrehozhatta a jelenkori Franciaország homunkulusát, vér nélkül, könny nélkül, a történelemfilozófia spekulációjával, de a valóságban, a tények könyörtelenül kavargó világában, lám André Chénier és Lavoisier is meghaltak, hogy H. A. Taine megír hasson egy nagy és szép könyvet, hát még mennyi áldozatba került, hogy egy új históriai korszak, amelyet a tudomány a legújabb kornak könyvelt el a múlt század végén, mégis megszülessék és kialakulhasson!

Annak pedig, hogy vér és könny ne legyen, vagy minél kevesebb legyen, annak pedig elsősorban az lenne a legfőbb garanciája, hogy az emberek ismerjék föl a valódi erőviszonyaikat, tanulják meg a tények logikáját, lássák meg a *fejlődés igazi irányvonalát!* Egy kis tudomány és művészet kell ehhez, szó sincs róla, egy kis megérzés és képzelet, egy kis okosság és belátás, annyi bizonyos. A szavak játéka helyett a valóság ismerete, a *konjunktúra* mohó és merő kihasználása helyett a jövő mérlegelése, a hatásos és érdekes pózok és frázisok olcsó tömjéne helyett a *reálpolitika* becsületes és szilárd talapzata. Akik mindig a csőcseléket vádolják és emlegetik a csőcseléket, amely csakugyan szörnyű tud lenni, mint a társadalom betegségének kiütése — azok csak nézzenek néha jól a maguk lelke fenekére is és a mobot gyakran ott fogják megtalálni, szégyenkezve, de okulva és kevesebbet fognak handabandázni, ám sokkal meggondoltabban és értelmesebben cselekedni!

[Juhász Gyula]

Délmagyarország. 1919. május 17.

A szegedi vértanu emlékére

Én halhatatlan proletártestvérem,
 Hiába öltek meg a gyilkosok —
 A lelked izzó, csudálatos lángja
 Az elnyomottak szíven átlobog.
 Nem vagy az első, se nem az utolsó...
 Adtunk, adunk még ezer vértanút.
 De töletek lesz sebesebb a szélvész
 S a véretektől lázasabb az ut.

Nèved a mi szent istenasszonyunkhoz,
 A Szabadsághoz lesz forró fohász.
 Kigyulnak majd a sorsodon a bátrak
 S tanulni fognak gyávák, ostobák.
 Fegyvert adtál a vörös regimentnek,
 Kincsekkel szórtad agyunkat tele.
 Lásd, proletár, ha újra térdre roskadsz,
 Mily kegyetlen a fehérek keze!

Odaálltál a Dózsa Györgyök mellé,
 Jaurès és Liebknecht keblére fogad.
 Megacéloztad kihunyó szíveddel
 A halálra kész proletárokat.
 A szellemedből uj csóvák fakadnak,
 Zugó viharra lesz a gyáva, rest.
 S uj hitre lobbant Duna—Tisza völgye,
 Új lázban csattant Csepel, Budapest.

Álljatok bosszut Ladánszky testvéért!
 Bünhődjék, aki gyilkost támogat...
 Rettegje, félje egész Európa
 A harcos gyári proletárokat!
 Nem vagy az első, se nem az utolsó...
 Adtunk, adunk még ezer vértanút;
 De töletek lesz sebesebb a szélvész
 S a véretektől lázasabb az ut.

Benjámin Ferenc

Népszava. 1919. május 18.

Aki megelevenedett bibliai festményt akar látni, az keljen át Zamárdi és Szántód között a kompon. A hajót azok az emberek hajtják evezőikkel, akik már Jézust a tengeren hajókázták, akiknek arczásait régi templomok félhomályos boltozatain láttuk. Az evező ember, az evezésbe elmerült, szinte átváltozott ember egyforma a biblia ezer esztendőinek messziségében és a zamárdi kompon. A fárasztó testi munka az üdvözítő közelségébe vonja az emberi arcokat, a túlvilágra megy az arc fényekért, színekért, a halálosan elfárasztott testből kiválik a lélek és kiül a szemekbe, mintha elrepülni készülne. Régen láttam szebb embereket, mint az evező révészeket.

Bús taktusa a munkának legősibb. Az evezés ugyanaz volt ezerévek előtt is. Hat legény, aki hajtja a nehéz kompot, egymás mellett ül párosával. Mielőtt meghúznák a hosszú, nehéz lapátot, felemelkednek a deszkáról, amelyen ülnek, aztán ugyanabban a másodpercben vetik hátra magukat, amidőn meghúzzák a rudat. Előre vetik magukat, hátradőlnek, mintha egy test, egy izom volna valamennyi. Nem késhet senki egy szempillantást, nem pihenhet egyik sem egy másodpercet, nem takarékoskodhat a munkával egy verejtékcseppet sem. Mint egy emberfeletti tánc, ősi ringatása a testnek, megfeszülő és engedő kötele az izomzatnak, a testi munka csodálatossága: folyik az evezés a kompon. Szakadatlanul, megállás nélkül attól a perctől fogva, amint az evezőket vízbe merítik: ringatóznak a testek, külön életet kezdenek élni a lábak, a karok, de legfőképpen a fejek, amelyek lassankint oldalvást dőlnek a kimerültségtől. Az evező emberek testmozgásában van némi nyoma annak a legmodernebb festőművészetnek, amelyet kubizmusnak, futurizmusnak neveznek. Az evező ember testrészei valóban szétválni látszanak egymástól a mozgás következtében. Egy pillanatban csak hátrafeszülő karok látszanak: az emberek eltűnnek a karok mögött. A test többi része eltűnik, levegővé, láthatatlanná válik. Tizenkét kar látszik csupán a hat evezőn. A másik pillanatban: a karok válnak levegővé és helyüket elfoglalják az emberi törzsek, melyek átringanak egy másodpercére a hajó orrában, mint elvonuló színészek a színpadon. Aztán legvégül a fejek maradnak csupán helyükön. Ezek az önfeledkezett, álarc, festéknélküli fejek, amelyek olyan pírhoz, fényhez jutnak, mint a szentek fejei, amelyeket egykor régi templomokban láttunk. Nem lehet leírni azt a változást, amelyen a révészlegények által mennek, amire a Balaton közepéig hintáztatják a kompot. A szélmarta, esőtépte, viharos arcok elveszítik minden földi durvaságukat. Megnemesednek a homlokok, belső fényben égnek a szemek, alkonyati aranypírban fürdőznek a felhevült arcok. Az a fiatal legény ott az ifjú próféta, midőn jelenségeket lát. Ez a rongyos katona az első padon olyan, mint Nepomuki, akinek szobrai annyit láttuk vizek felett, hidak bejárásánál. Bibliai emberek ők valamennyien, amint itt a haragos víz felett, zöld ég alatt, sötét hegy mögött a hajót vonják, húzzák, meg-

szakadásig eveznek, nem is néznek egymásra, mert mindegyik azt csinálja mint a másik, a szemük a távolság fátyolképeire szegeződik: vajjon, mit látnak ott e nedves örömtelen, fájdalmas szemek? Fel, le, fel, le. Így folyik a munka megállás nélkül, nekivetetten, szinte életre-halálra, a nagy víz közepén, távol a hegyek visszhangjaitól, messzi a mezők dalaitól, földi életek tarkabarkaságaitól. Fel, le, fel, le. A nagy víznek nincsen vége, a hullám nem változik, végtelen szövetje a víznek egyforma kedvvel fogadja a rávonuló gályát minden evezőhúzás után, a szél nem tud új nótát, mindig csak egyet fúj, a hal nem dugja ki a fejét, hogy itt énekeljen az evezőknek: komor az ég, zord a víz, reménytelen a csillag, amely a felhők ablakán átpillant, mozdulatlan a köves part, ígérettelen a holnap, amely a nemsokára beköszöntő éjszaka után következik, a homályba borult partokon csak a szél tudja a járást, ők a vizet ismerik csupán, amely hallgatva fogadja őket, napról-napra, nem mondja nekik, hogy őket szereti, nem ölelgeti, dédelgeti őket, holott mindig vele s benne vannak, csak tűri, viszi őket, evezőiket, setét hajóikat, messzejáró utasait, akiknek idegen sár szárad a lábukon, akik majd innen nemsokára kikötnek, s örökre felejtik a hajósokat, akik itt a víz közepén minden izmuk megfeszítésével dolgoznak értük. Hátra sem fordulnak többé a partról, vissza sem néznek a messziből, szürke homokszemként perdül le az óra a többi közé, elhalványodik az emlék, mint a felhő a távolban, elsuhan a szél, mint az álom s a hajósnak nehéz, megszakadó munkától átnemesedett arcából, az eleven tüneményekből annyi sem marad meg az emlékezés számára, mint a gyufa ellobbant lángjából a vak éjszakában.

Fel, le, fel, le, vonják a kompot a legények, a tihanyi tanító mindig a hullám közepének irányítja a kormányrudat, mert a hullám közepét kell kettévágni a hajó orrának, ha céljához egyenes vonalban akar jutni, a kocsilovak tűnődve, ijedt mozdulatlansággal állanak, ismeretlen part felé tétován kalandozik az utazó szeme, erőlködik a szél, mintha megérkeztek volna segédei az alkonyattal, mély vízből jön fel a hullám fehér torkával, a közelgő hegyeken már lábujjhegyen fut az alkonyat pásztorfiúja, ásítózva bukna be az esti homályba az eddig fehérelő parti házikók, vadkacsa-pár vonul a tó felett éji tanyára, lomposan roppanva száll egy nagy madár, mintha megunt volna már az életét, a csend hírnökei futnak szét mindenfelé a kegyelemlevéllel — csak a révészlegények dolgoznak a végkimerülésig, inuk rogytaig, az égre nézve, földet, vizet nem látva, közelgő partot nem érezve, fel, le, mint az örökös dologban álló emberi, nedves, a verejtéknek ki nem fogyó forrása, mozgásnak meg nem állása, álomnak leszállhatatlan kerengése, a munkának elhallgatás nélküli bűgása, másvilágig érő evezőcsapása . . . Amíg felvisít a révészgazda sirályhangja. Állj.

S akkor szökkenve, nyögve, feljajdulva állnak meg az örök evezők, messzi útról térnek vissza a régi emberi arculatok, látni kezdenek a kimerült szemek, a víz alól bukkannak fel a levegő után nyíló szájak, ernyedten zuhannak le a karok, partra fut a nehéz alkotmány és oly fűrgén helyezkedik el az út irányában, mint egy táncosnő.

Igazgatja, illegeti széles fenekét, a lovak robajjal rontanak le a könnyű kocsival a veszedelmes helyről, a révészgazda beszedi az útikölt-

séget a kéknadrágos suszterkétől, aki nem segített a komp vonásában, a legények mozdulatlanul maradnak helyükön, evezőik mellett, mintha nem tudnának megválni a fáradalmaknak e kemény deszkájától. Lepihennek a szíjjas, vadmadár-csontú karok, fekete kezek remegve tapadnak a hídhöz, izmos derekak fájdalmasan összegörnyednek, megmerevült fejek bágyadtan a mellre hanyatlanak, bajuszok hallgatva lekonyulnak, szemek merengve a vízre néznek, a kemény, csontot törő, izmokat végsőkéig megfeszítő munka után szinte ijedt ez a nyugalom. Evezni, leúzni, haladni: ez az élet, nem pedig egy helyben állani a köves, vén partokon. Vadmadár módjára belevágódni a szélbe, a hullámba, a baljóslatú Balatonba: ez az öröm, nem pedig tunyán pihenni a deszkapadon. Repülni, utazni, utolérni az este lenyúló köpenyegét, vagy a napsugár utolsó sarkantayúját elkapni a hullámon . . . Füttyülve venni a lélegzetet, próbára tenni a szívet, birkózni az ellenálló vízzel, legyőzni a vasvillás szelet, küzdeni, felragyogni, győzni a vízen . . . Ez az élet, nem az üldögélés kikötőben. Most egyszerre szegény munkásemberekké váltottak az apostolok . . .

A bibliai kép helyett a mindennapi sáros országút következik. A balatoni zúgás helyett kerekek egykedvű pergése viszi gondolatunkat. Az eső nyakunk közé csap az út fordulójánál, mint egy lesben álló vándorló. Az alatt maradt tavon halottként halad a fekete komp. A vízionárius arcok helyett fáradt legények ácsorognak a parton. Hörög a szél a hegynek kapaszkodó úton. Mintha a boldogságos, fáradságos, biztosan célhoz érő élet maradt volna odalent a vízen az egyszerű, szótalán, igénytelen víziemberekkel, akik nem tudnak egyebet az egész világról, mint az evezőik, vagy a halak, odalent a hullámokban. Az ifjú János apostol, a rongyos katona és a többiek, akik egy órahossznyira úgy megszépültek, megnemesedtek a nagy út mélyein: elmaradnak a setéségben. A bibliai csendet, az evezők boldog hintáját, a hajó megszokott nyikorgását felváltja a sanda országúti élet; a fájdalom és bánat, e két füttyürésző szegénylegény kapaszkodik fel a kocsira az első emberi háznál. A halszemű bibliai emberek helyett csigavonal-alakú szemek jönnek szemközt az országúton.

Krúdy Gyula

Az Érdekes Ujság. 1919. május 22.

CONSOLATIO

— *Zöldi Vilmának* —

Nem mulnak ők el, kik szivünkben élnek,
Hiába szállnak árnyak, álmok, évek.
Ők itt maradnak bennünk csöndesen még,
Hiszen hazánk nekünk a végtelenség.

Emlékük, mint a lámpafény az estben,
Kitündököl és ragyog egyre szebben

Es melegit, mint kandalló a télben,
Derüs szeliden és örök fehéren.

Szemünkben tükrözik tekintetük még
S a boldog órák drága, tiszta üdvét
Fölissza lelkünk, mint virág a napfényt
És élnek ők tovább, szüz gondolatokként.

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. május 24.

SZEMEK A HOMÁLYBAN

Mióta az idő forradalmasan megfordult, magam is másképp cselekszem, mint annak előtte. Gyakran járok színházba. De nem a nézőterre, hanem a színpadra és onnan nézem — izgalmas dráma — a nézőteret, mely zsi bongó életével naponta szerepel a világtörténelemben és a színpadról egy másik eleven színpadot mutat nekem. Elhidegültem a fesslett dráma iránt, mert a hétköznapijaink is súlyosak drámától. Ellenben egyre jobban érdekel az, ami van. Hátat fordítva a színpadnak, töltöm az estéimet, egy zsöllyén vagy a függöny mögött, a kukucsálólýukon figyelve az embereket, kik — maguk se tudják — nekem játszanak, mint a história színészei. Egy pesztonka ül például az első sorban, közvetlen a zenekar mögött. Öneki most „premiér”-je van. Először jelent meg a színházban s akkor is ezen a helyen. Lámpalázzal küzködik, semerre se mer nézni, csak akkor enyhül kicsit, mikor a rivalda lámpái elalusznak és a sötét színpadon kiáltások, hörgések, jajveszékelések hallatszanak. Ilyenkor mer először körültekinteni s cserepes, durva kezével megsíogatja a zsöllye bársonyát.

Milyen a mai színház képe? A kérdésre nem könnyű felelni. Mert bár minden héten, minden nap gyorsan és átmenet nélkül változik minden, ami a régi rendből megmaradt, a változást nem vesszük észre mi, kik az idővel együtt változunk és egyszerre szereplők és megfigyelők, alanyak és tárgyak vagyunk. Valaha, a béke idején minden apróság szemet szúrt. Egy tárgy feltűnése vagy eltűnése, egy új szokás életbe léptetése más korszakot jelentett életünkben. Ma a döntő eseményekre se jut annyi figyelem, hogy valamiként megrögződhetne emlékezetünkben. Általában kimondhatjuk, hogy a történelem átélői idegesek, elfogultak s rossz megfigyelők és azok az illetékesek, a koronatanúk és a jómegfigyelők, akik nincsenek is jelen, csak egy-egy pillanatra nézik meg vagy csak hallomáshól értesülnek róla, mert nekik van összehasonlítási alapjuk, melyet mi, kik minden idegszálunkkal élünk, nélkülözünk.

Múlt este azonban, hogy szokásom szerint ismét a nézőt szemléltem, észrevettem, hogy a március 21-iki forradalom óta ismét eltűnt valami a színházból: a látó. Azelőtt, mikor a színész játék közben letekintett a széksorokra, a páholyokra, úgy érezte, hogy ezer és ezer üvegszem figyel, a látósevek apró kis üvegkarikái, sötétben csillogó nagyítóí remegtek

egymás mellett, a feketebőr vagy elefántcsont tokkal. A látcső, a „kukker”, vagy ahogy Arany János nevezi, tréfásan és kedvesen, a „színházi kukucs”. az értőknek. ingyenceknek, az elfinomultaknak pápaszeme volt, kik eltompulva a hatások iránt, olykor egy arcvonást, egy bokát, egy tincset hajtottak bele a látcső üvegkörébe és figyelték elmélyedve és komolyan, mint a csillagász a bolygót. Ma nem igen látni látcsövet. A kik mostanában járnak színházba, azoknak oly üde és új öröm látni és hallani, hogy nem kell fűszerezniök, a szemük még nem romlott el a színek élvezésében, még nem lettek színházi rövidlátók. Ők a kezükön se viselnek kesztyűt, a szemükre se tesznek semmit. Meztelen kézzel, meztelen szemmel, meztelen szívvel fogadják az élet álmát, a játékot.

Ha pedig a színész mostanában a nézőterre pillant, csak eleven tüzeket lát, szemeket, kék, barna, fekete, sárga, zöld, szürke lángokat, melyek — színes templomi mécsek — áhítatosan lobognak a homályban.

Kosztolányi Dezső

Színházi Élet. 1919. május 25—31.

A SZÖRNYETEG

Egyszer egy tengerparti városba vetődtem. Hát amint a part mentén jártam, szembejön velem valami furcsa alak. Alig volt annak más emberi formája, mint a két lába.

A feje helyén csúf tengeri szörny volt, akinek a csápjai mint bajusz lógtak le. A nyaka helyén két kígyó tekergőzött. A vállán egy tengeri rák és egy tengeri túskeállat nőtt ki. A derekát óriási kígyó vette körül és erről mint övről gyíkok, szalamanderek és egyéb hüllők lógtak le.

Förtelmes látvány volt. Amint egészen közel ért hozzám, egyszerűen csak hallom, hogy ez az ijesztő alak emberi hangon tud beszélni. Egy kosárral apró tengeri rákot kínált nekem megvételre. Akkor láttam, hogy egészen rendes emberi arca és alakja van, csak tele aggatta magát mindenféle tengeri szörnyállattal és a dereka meg a nyaka köré alvó kígyókat csavart.

Megkérdeztem tőle, hogy nem undorodik-e ezektől a nedves, sikamlós tapintású állatoktól. Mosolyogva felelte, miközben lágyan megsimogatta egy pikkelyes kígyó kidagadt hasát: „Derék állatok ezek — mondta — meg lehet őket szokni és akkor nem bántják az embert.”

Hányszor eszembe jutott azóta, elvtársaim, ez az ember. Mindig eszembe juttatta, hogy milyen kígyókat, minő csúf hüllőket melengettünk sokáig a keblünkön. Még örültünk is, hogy nem bántottak bennünket, meg tudtunk velük félni. De hát miért túrtuk őket? Nem jobb így, hogy leráztátok őket magatokról és most akkor sem bánthatnak titeket, ha éhesek és nem alszanak?

Szini Gyula

Világ szabadság. 1919. május 25.

Mi menthető át s mit kell átmenteni a mögöttünk lezáródó kultúrából, hogy milyen legyen a kommunista lélek irodalma, művészete, ez legkevésbé sem dönthető el ma egyéni elhatározásokkal, bizottságok tanácskozásaival, vagy jóhiszemű rendeletekkel. Ami a polgári kaszt sajátos szükséglete volt, ami divatos cafrang, dekadens álomvirág, kiélt vagy kialvó idegeknek) édeskeserű, mesterségesen fűszeres gyümölcse volt a kultúra örökéletű fáján, az fonnyadtan és értéktelenül le fog hullani és el fog tűnni. Az új művészetet pedig nem lehet ma még megszabni; annak csírái lehet, hogy már kidugták fejüket az utcák és gyárak kormos földjéből, lehet, hogy száz színben pompázó virágai dús erdővel tenyésznek már nem a közel, — hanem a régmúlt kultúrában, de az is lehet, hogy az emberi kultúra merőben új események, káprázatos csodák születését várja.

Hogy mik lesznek ezek a csodálatos események, — ma még csak sejteni lehet. *Lunacsarszkij* elvtárs, az oroszországi népművelés biztosa, 1916. december 12-én, Genfben nevezetes beszéddel áldozott Verhaeren belga költő emlékének. *Lunacsarszkij* Verhaerent tartja az igazi modern költőnek: benne látja a jövő költészet csíráit. *Lunacsarszkij* nem áll egyedül ezzel az értékelésével; Oroszországban nagy és benső a Verhaeren-kultusz s sokan látnak a tragikus véget ért költőben prófétát, korszakot jelző szellemi eseményt, sokan nevezik a „lelkiismeret és tett nagymestereinek”.

Mi az, amit Verhaerenben „tett”-nek s mi az, amit „lelkiismeret”-nek nevez *Lunacsarszkij*? A tett egy új természetnek a megteremtése volt. A polgári költő elszakadt a földtől, az égtől, az egész természettől, csak homályos és félénken tapogatózó idegszálak fűzték hozzá: metaforákon, hasonlatokon át levelezett vele s csak jelképekkel mert megközelíteni, — nem élt benne. Ilyenek voltak a primitív költők is? Nem voltak ilyenek. A primitív költők, kik a nép dalait énekelték, kik a mondákat álmodták és ezeket a mondákat ritmusokba szedték, szerves részül benne éltek a természetben: a föld az ő szívükben dobogott, a tenger az ő szűz ajkukon muzsikált, a tavasz az ő versükben virágzott. Minden, mit a primitív költő maga körül látott, közvetlenül verssé, mítosszá olvadt benne s ez a vers, ez a monda nem valami különálló jelenség volt, nem valami az életen kívül álló kultúra, hanem maga az élet, maga a véres szív és daloló agyvelő, hasonlatok, célbalövések és kísérletezések nélkül.

Idővel aztán meglazult ez a szoros kapocs; előbb csak mintegy köldökszinóron át élt egymáson az ember és a természet, míg később ezt a köldökszinórt is elvagták. A két ősi barát szembekerült egymással: a természet ellenség volt, mellyel meg kellett küzdeni s a fejlődő, majd túlfejlődő agyvelő vizsgálat alá vette ezt az ellenséget. A vizsgálódó agy észrevette, hogy ott *kint*, a természetben vaserejű determinált törvények uralkodnak: a felhők színes játéka, a szél orgonája, a fény sugárzása nem költői képzelgés, hanem atomok és aetherrezgések számtani összege. A költőt elbágyasztotta a tudás s mint koraérett ifjú, ki nem tudja megemészteni a a magába habzsolt gondolatokat, megcsömörlött. A „modern”

költő, a polgári költő pesszimista lett: ha dalolni akart, ha meg akarta énekelni a természetet, újra gyerekruhát kényszerített magára s metaforákkal, hasonlatokkal igyekezett megközelíteni a természetet. Magában állott a természetben s magányos volt a testvérei közt. A testvérei közt is. A természet tudományos megismerésével egy időben fejlődött ki a birtoklók termelési rendje, a népek és egyének borzalmas versenye, a kíméletlen igazságtalanságok és égő ellentétek társadalma. A költő magára maradt s csak önmagáról tudott beszélni. Lírikusnak nevezte magát, ki a nyilvánosság számára költ, de átkozza és megveti a nyilvánosságot; legjobb dalainak a legzemélyesebb, „legegyénibb”, mindenki másnak rejtélyes és érthetetlen lirizmusait tartotta.

Ilyen volt a költő, mialatt az emberi munka hozzáfogott, hogy megteremtse a föld anyagi civilizációját. Az általános és szervezetekbe tömörülő munka birtokába kezdte venni a földet s megalapította az emberi közösség kezdeteit. Ez a birtokunkba vett föld, ez az emberi közösség, a város, az ipar, a gazdasági élet, a piacok, az élettől dagadó utcák, a kikötők, melyekben találkozót adnak egymásnak a föld összes népei, a vasutak csillogó vágányhálója, amely átöleli az egész földgolyót, a hatalmas és engedelmes gépek, a tudományok tantermeikkel és laboratóriumaikkal, maga a hódító és teremtő munka — nem új természet-e ez, nagy és hatalmas és új természet, melyet a kezünk erejével, a vérünk álmaiból építettünk? Nem egy új mindenség-e ez, melyben teljesen átszellemült az anyag s miáltalunk szellemült át? Magányos, boldogtalan, mechanikus véletlenek rabszolgája volna az ember? Igen, ilyen az ember, ha magában áll, ha „egyén”, de mint szerves része egy világközösségnek, ifjú isten, kinek ragyogó megvalósulásokkal teli jövője már elérhető közelből integet. Az emberi munka: ez az új természet. A küzdő, szenvedő, győzelmes emberiség így jut el újra a természethez: az emberi munka felrántja a természet vaskapuit s a mindenség feltámad a munkában és költészetben.

Ezt a tettet látják orosz társaink, ha ábrándos kezdetekben is, Verhaeren költészetében.

A természetnek ebben a feltámadásában találják meg az oroszok a kommunista lelkiismeretet. Az orosz művészetet általában erkölcsi világszemlélet táplálja, — az erkölcsi forradalom, miként a gazdasági is, Oroszországban tört ki. Hogy csak Tolsztojt, Dosztojevszkijt és Gogolt említsük, ők élő példái ennek a szemléletnek: ők bizonyítják, hogy az erkölcsi elemek éppen úgy meg tudják tölteni a művész képzeletét, mint a szerves hangok és színek; egy erkölcsi szemlélet gondolatai éppen úgy művészi testet követelnek s éppen oly lebilincselően hatnak, mint a szabad képek és vonalak és szándéktalan emberábrázolások.

A természetnek ez a közelgő feltámadása s a jósnak ez az oroszos princípiuma megsejtteti velünk a közelgő, minden koroknál hatalmasabb kultúrát. A dráma újra fog éledni s a beszéd művészetével együtt hatalmas méreteket ölt ebben az ózonos levegőben: a monumentális regény végre megtalálja éltető gyökereit. Az új optimizmus és győzelmes vitalizmus az építészeti gigászi remekeit teremti meg s a festmények színpompája, hangok határtalan áradata szét fogja sugározni földre és

égre, életre és halálra a zavartalan élethitet. Írók és művészek irtsatok ki szívetekből minden kicsinyes féltékenységet és áldatlan versenyt, fényesítetek meg alkotó kalapácsotokat az ünnepi munkára s köszöntés-tek szeplőtlen lélekkel, ájtatos hozsannával a feltámadó napot!

Vörös Ujság. 1919. május 25.

IRÁNYDARABOK

A világháború első esztendejében — még nem is sejtve e rettenetek időbeli hosszúságát — s mindazt a nagy változást, mely utána következik — vagy legalább is nem ilyen nagy mértékben — már gyakran és különféle helyeken vitatkoztunk róla, hogy milyen reménységei lehetnek a színháznak és színjátszásnak akkor, amikor majd e „legvéresebb színjáték” — lebonyolódott. — (Szinte resteljük most, hogy ezeket, akik e borzalmakat, melyet öt gyilkos és pusztító esztendőben elkövettek, színjátéknak merték nevezni.)

E gyakori viták során sok minden elmondódott, akár mint könnyelmű és olcsó profécia, melyre hamarosan rácăfolt az idő, részben mint józan emberi számítás és kombináció, aminek hevességével a bekövetkező események épp olyan nemtörődömséggel bántak, mint a leglégbőlkapottabb elképzelésekkel. Valósággal mulatságos, hogy akkor ilyen témákon tudtunk elrágódni, hogy romantikus vagy naturalisztikus dráma divatja következett-e s a levitézlett és elvirágzott stílusformák közül melyik lesz az, amely a messze frontokról hazatérő fegyveressel együtt visszatér és ha nem is örökre, de ideig-óráig diadalmas egyeduralkodó lesz a művészetek táborhelyein. Volt azonban esorok írójának egy számítása és elgondolása, melyért szívesen vállalja a felelősséget ma is, — mert az idő teljes igazolását adja. Ez az elképzelés akkor — többfelé elmondottan: — így hangzott: a világháborút szükség szerint óriási jelentőségű társadalmi átalakulások követik majd, melyekben vezetőszerpet játszanak azok az embertömegek, akik e véres szenvedésekből visszatérve jogot, kárpótlást és igazságot követelnek majd. Ezek a nagy tömegek veszik át a vezetőszerpet mindenben, tehát a művészetben és az irodalomban is. Az ő szükségletük és kívánságuk lesz iránytszabó itt is, — nem pedig azé a kis osztályköré, amely eddig, a maga raffinált intellektuálisságával a színház dolgaira is teljesen ráfeküdt. Ebből a tényből pedig kérlelhetetlenül két dolog következik. Az egyik az, hogy a művészet, amely a háborúban hallgató műzsák új megszólalását jelenti, majd olyan művészet lesz, melynek legfőbb szándéka, hogy mennél nagyobb tömegek számára legyen hozzáférhető, a másik pedig az, hogy e nagy társadalmi átalakulásban olyan fontos és mindenképen elmondandó dolgok gyülemленek fel, olyan nagy feszültséggel és kívánsággal halmozódnak fel, hogy minden eszköznek és módnak fel kell használnia, hogy e problémák és képzelt megoldásaik, minél hangosabban s minél nagyobb tömegek számára nagyon sokszor elmondassanak. Ennek a felgyülemlett sok mondanivalónak szolgálatába szegődik majd a színház is — feláldozva érte egy időre magasabb irodalomművészeti céljait. Mielőtt tehát bármilyen irodalmi

forradalom akár elmerült stílusok feltámasztását harcolná ki, akár új formát keresne és találna, előbb egy olyan idő következik, mikor a magamagáért való művészet helyét, olyan produkció foglalja el, melyben a művészet csak okos és hasznos agitatórius és közvetítő eszköz e szükséges mondanivalók számára.

Mikor ezt akkor így elképzeltem, bizonyos voltam abban, hogy a művészetnek ez áldozathozása lesz, nagyobb célok szolgálatában, mert semmi művészetnek nem lehet feladata, hogy elsősorban is csak eszköz legyen ebben a társadalomátalakító munkában. Az iránydráma szomorú emlékei éltek akkor bennem, a drámai dialógusokba elhelyezett vezércikkés prédikációk, melyek egy rövid periódusban már kísértettek egyszer — de akkor, mikor sem a mondanivalójuk, sem a szándékuk nem volt olyan sürgős és nem fakadt olyan mérhetetlen nagy tömegek kívánságában. Az iránydráma sohasem lehetett a művészet igazi ideálja.

Most az idők nagy fordulata ezeket a számításaimat igazolta. Elsősorban is azt, hogy most valóban olyan művészetre van szükség, mely minél nagyobb tömegek számára hozzáférhető. Az igazi „nép színház”-nak megteremtéséről van szó, a „kiváltságosok” intim- és dekadens-színház kultúrája helyett. Nagy tömegeket kell hozzánevelni a színházhoz és a színházat és drámát kell hozzáalkalmazni e nagy tömegek igazi szükségleteihez. A fejlődésnek tehát új nyomon kell elindulnia, mely súlyosabb komplikációktól mentesen igazi művészetet és igazi kultúrát akar adni. Az ilyen törekvésnek két követelése van. Az egyik, hogy érthető legyen mindenki számára, a másik, hogy arról beszéljen, ami a nagy tömegek lelkében él. A nép igazi színházi kultúrájához nem elég az, hogy olcsó és sokféle módot adunk arra, hogy színházba járhasson, hanem hogy a színház, a nagy tömegek mai kultúrnívójára helyezkedve, olyan hangon és olyan előadással fog hozzá színházi nevelésükhöz, amelyet minél többen és minél könnyebben megértenek. A nép igazi színházában ma nem lehet Maeterlincket játszani, mert ez olyan volna, mintha valakit a négy középiskola után az egyetemi szemináriumba ültetnének be. A másik követelés, hogy a nagy tömegeknek a színház iránt való érdeklődését maradandó értékke kell tenni azzal, hogy ma, amikor ők először és igazán kapcsolódnak bele a színházba, a színház viszont a nagy cél kedvéért az ő érdeklődésük és kívánságuk köré kapcsolódjék bele. Az emberek lelkében pedig most elsősorban ez ötévi világháborúban s a nagy társadalmi átalakulásban felgyülemlett problémák élnek. A színháznak is ezeket kell bevezetnie és gyors megoldásukat szíttetnie.

Az iránydrámát pedig, mely a maga hangos és közérthető szavával most minden bizonnyal egyidőre elfoglalja majd a színpadot, — művészi szempontból sem szabad úgy lenézni, mint tettük első jelentkezései idején. Mert akkor nem a szükségszerűség parancsolta, ma pedig ezenfelül első lépcsőfoka egy új és jövődő fejlődésnek. Ma az iránydráma új mondanivalókat hoz elsőbben, később ez új mondanivalók megteremtik majd az új formát is — amelyben már a művészet lesz az elsőbbséval.

Bálint Lajos

Színház. 1919. május 25.

A forradalomnak szüksége van a kritikára. A forradalom önmagát kritizálja, visszatér önmagába, kijavítja, helyesbíti önmagát. A forradalmi kritika számára semmisem lehet tabu, semmisem szent. A személyek legkevesbé. Proletárforradalmaknak csak egyetlen hőse van: a tömeg. Akiket véletlenek, esetlegességek, a pillanat szeszélye, a helyzet alakulása a mozgalom élére dobott, a személyek, az egyesek, csak végrehajtói a tömegharcoknak. Tévedhetnek, hibázhatnak, elszámíthatják magukat. A proletárdiktatúra nem ismeri a csálhatatlanság dogmáját. A diktatúra nem ismeri a sérthetlenség és felelőtlenség dogmáját. A proletariátus diktatúrája nem lehet egyének vagy csoportok diktatúrája, hanem minden dolgozók, az egész osztály többségének diktatúrája.

A kritika szükséges. Amikor egy régi világ dől össze, egy régi állam rombolódik szét és egy új állam, új termelési rend épül, elkerülhetetlenek a hibák. A forradalom vihara fenéig felkavarta a régi társadalom mocsarát. Csoda-e, ha iszap, sár is kerül a felszínre? Nem csoda, természetes, érthető dolog, hogy a roppant népmozgalom folytán üvöltözők, huligánok, stréberek, karriercsinálók, érdemetlenek, zöldek is felszínre vetődnek. A proletariátus most keresi az utakat, a szervezőket, a dolgozókat és végzetes hiba lenne, ha minden bajon, tévedésen kétségbeesnénk. De éppen olyan hiba lenne, ha nem gyűjtanók meg a kritika mécsesét, nem világítanók meg a hibákat, botlásokat, kisiklásokat. Hanyagság, lustaság, korrupció, pénzherdálás, protekció, nepotizmus, önzés tobzódhatott a kapitalista társadalomban. Tobzódott is. Orgiákat ült. Fáklyákat kell gyűjtani a diktatúra útján, nehogy ezeket a bűnöket becsempésszék a kalózok az új rendbe. A sajtónak, a kritikának nemcsak az a feladata, hogy a forradalmat dicsőítse és az átmenet bajai, válságai, nyomorúságai közben az épülő új világ dicsőséges körvonalait mutogassa, hanem az is, hogy a hiányokra ép úgy rámutasson, mint a haladásra. A hanyagságot, rendetlenséget, rombolást el kell ítélni. Az ostobaságokat, a régi rendből átvett hibákat pellengérre kell állítani. A banális dicsőítés helyett rá kell mutatni a konkrét tényekre. Ez a proletárállamban a sajtó, a kritika feladata. Ezt nem én találtam ki, hanem már a múlt év szeptemberében megírta a Pravdában Lenin és ha igaz is, hogy a bócherleninizmus, — a szavak, szólamok gondolkodás nélkül való ismétlése — ép oly hibás, mint a bóchermarxizmus vagy bármiféle dogmatika; ezt a tanítását elfogadhatjuk, mert alkalmazható a mi viszonyainkra.

A forradalom taktikájában nincs dogmatizmus. Ami Oroszországban helyes, szükséges vagy legalább is elkerülhetetlen volt, az nem bizonyos, hogy helyes, szükséges vagy elkerülhetetlen nálunk. Magyarország nem Oroszország és Budapest nem Moszkva vagy Pétervár. Például: az orosz intelligencia szabotált, tehát fel kellett lépni ellene. A magyarországi intelligencia túlnyomó többsége — orvosok, mérnökök, technikusok, hivatalnokok, szakemberek, újságírók, írók, művészek — nem szabotálnak, szívesen dolgoznak a proletárállamnak. Habozás nélkül el kell fogadni, meg kell fizetni közreműködésüket. Más példák. Orosz elvtársaink roppant erőfeszítések, kísérletek után ötszázttizenhárom nagyüze-

met tartottak meg szocializált üzemnek. A többi, munkásellenőrzés alatt ugyan, de ingyenesen bérbeadatott a régi tulajdonosnak. Pénzügyi téren négy hónappal a proletariátus győzelme után a legpontosabb számadást, a legszigorúbb ellenőrzést rendelték el. Az orosz tanulságokat értékesíteni kell a szocializálás terén és pénzügyi dolgokban, az anyaggazdálkodás terén nem kell várnunk négy hónapig a legpontosabb számadás, a legszigorúbb ellenőrzés bevezetésével.

A kritika kell. A párt és a kormány két különböző dolog és a pártnak nemcsak joga, de egyenesen kötelessége a kritika a kormánnyal szemben. Erre annál inkább szükség van, mert a Tanácsok országos kongresszusa még nem ült s nem ülhetett össze, nem választhatott központi végrehajtóbizottságot, amely intézményesen bírálná s ellenőrizné a kormányt és véglegesen megválasztaná a népbiztosok tanácsát. A pártkongresszus sem hallatta még szavát és amíg a proletariátus egyeteme és a proletariátus elitecsapata nem nyilvánította akaratát, amíg az ellenőrzés, bírálat szerveit ki nem építette intézményesen, amíg a proletárforradalom ki nem alakította a maga személyi kataszterét, addig ezerszeresen kell a kritika. Egyéni érzékenység, hiúság nem lehet gátja a kritikának már csak azért sem, mert az igazi forradalmár nem hiú és nem érzékeny.

A világtörténelem minden kormányzása — bevallottan vagy be nem vallva — a diktatúra alapján történt. Forradalomban ezerszeresen szükséges a diktatúra. A proletariátus diktatúrája csak átmeneti, átmenet a teljes őszinte, becsületes demokráciához. Hogy az átmenet ideje meddig tart, arról meddő dolog vitázni. A proletariátusnak nincs több kívánsága, hogy a szocializmus minél előbb biztosítva legyen és aztán minél hamarább rátérhessen a teljes, őszinte demokráciára. Addig is: a kritikát, a bírálatot, tanácsot, útmutatást a diktatúra kezelése tekintetében, a termelés szervezése, a külpolitika irányítása, az élelmezés javítása tekintetében szívesen kell fogadni a párton belül.

Akinek a kritika nem kell, az nem igazi forradalmár.

Magyar Lajos

Az Ember. 1919. május 29.

TAVASZ 1919-BEN

Ropognak a tavaszi csontok,
boldog az ember, máris boldog.

Fakadnak a tavaszi nedvek,
jegy nélkül adják a jókedvet.

Fészket keres vidor madárlhad,
fészke lesz embernek, madárnak.

Didereg a zsugori vénség,
füttyűrész a dolgos szegénység.

Üresek még és már a boltok,
az ember seft nélkül de boldog.

Mindenkié az üres asztag,
mindenkié a teli asztag.

Piros lobogók lobognak,
piros katonák robognak.

Gyerekek játszanak, dalolnak,
szent szemükben ragyog a holnap.

Lányi Sarolta

Nyugat. 1919. június 1.

AZ ANYA DALOL

I.

Halvány, halvány a szerelem,
már nem vakítja a szemem,
már nem tombol a szívemen,
elcsöndesült a szerelem.

Elesőndesült az élet is,
elszenderül a lélek is,
ha nem rezzenti lombos ág,
ha múldoklik az ifjúság.

Múló öröm, dús pillanat
álomvilágból villanat
ragyog felém, — de nem nekem:
neked ragyogjon gyermekem.

II.

Őnála nincsen kedvesebb,
nincs boldogítóbb, jobb, se szebb.

Enyém ő, mint enyém e szem,
amivel őt nézem, lesem.

Ha drága szája rámnevet,
felejttem sok bús évemet.

Ha feje nyugszik mellemen,
jöhetnek ezren ellenem.

Belőlem él ő, benne én
egyek vagyunk mi. ő meg én.

Halvány, halvány a szerelem,
egyetlen fény: a gyermekem.

III.

A képe: alma, piros és kerek,
nevető szemű, áldott kisgyerek.

Mindannál szebb, mit eddig szépnek láttam
képekben, színben, álomban, virágban.

Csak nézem mindig szomjas szemmel,
körülölelem a szívemmel.

Érezze mindég ezt a meleget:
a szívemét, hogy ne legyen beteg.

Rossz soha ne érje, nem engedem én, nem,
inkább a világ minden rosszát rámidézem.

Ide mind: átok, sóhaj, szenvedés,
bűn és betegség — nekem mind kevés.

Bánat, nyomor mind mind szívembe ásson,
csak őt, őt soha búsnak ne lássam.

Kitakart szívvel elébe állok,
úgy őrzöm szent pilláján az álmot.

Álmában mosolyra hasad az ajka:
az életem ott csüng, ott remeg rajta.

Lányi Sarolta

Nyugat. 1919. június 1.

VÖRÖS KATONÁK

(1919.)

Ti, akik a Tisza és Ipoly között véditek a Magyar Tanácsköztársaságot,
S feltűzött szuronyokkal álltok őrt a világforradalom kapuja előtt,
Köszöntlek benneteket, katonák! — A legnagyobb és leghatalmasabb
szárazföldek

Európa s Amerika népei csodálattal tekintenek felétek.
Ó mily szépek és dicsőségesek vagytok! A hajnal legforróbb sugarai
S a legvörösebb rózsák szirmai ragyognak fürtjeitek felett.
Nézzétek, lábaitok alatt mint törekeny üveggolyó, reszket a megrémült
földgömb,

S a sötétség erődítményei, mint kártyavárak omlanak lábaitok elé!
A legragyogóbb és legrettenetesebb korszak szült titeket katonák.
A világtörténelem legnagyobb és legdicsőségesebb harco-
sai.

Ime: az emberi társadalom legösibb törvényei pozdorjává zúzódnak
rajtatok

S az égbolt kettéhasadva jelzi pályátok isszonyatos futását
Főnséges faj, katonák! — Haragotokat, mint óriási vörös zászlót.
Lobogtassátok ujjongva a megrémült emberiség feje fölé:
Legyetek égő szurok és dinamit, mely felrobbantja a világot.

S a századok óta felgyülemlett szunnyadó energiákat
Tüzes rakéta gyanánt röpítségtek a megrettent világűrbe!
Katonák! — A felszabadítás nemes munkáját, melyet vállaltatok,
Végeztetek méltón a nyílt és szabad emberi szellemhez mely áthat benne-
teket.

Legyetek a tőke melyen a jövő sárga és sötétkék gyümölcsei függenek.
Az aranyszínű kalász, mely boldogan emelkedik a napsütött mezők
fölé;

A dús és gazdag aratást jelképeztetek az emberiség számára;
Az őszt, mely a leggyönyörűbb örömeket fogja kitárt ölünkbe hullatni;
A telt korsót, melyből szüntelen árad a boldogság és a szerelem tiszta
vize

A mosolyt az örömet, a súlyos és hallal teli hálót.

Melyet boldogan vonszol partra az izmos és barna-arcu halász.

Katonák!

Anglia Franciaország. Németország. Ausztria, Olasz és Spanyolország
népei várnak benneteket!

A világ leggyönyörűbb fővárosai készülnek dicső fogadástokra.

Tekintsetek a világ négy tája felé! Börtönök és horzasztó sárga épületek
Telve szerencsétlenekkel és elkárhozottakkal emelkednek a kormos
horizont fölé.

Nézzétek a kikötőket, melyekben félmeztelen emberi rabszolgák milliói
nyüzsögnek,

S a városnegyedeket, melyeket a nyomor és halál bacilusai fertőznek
szüntelenül!

A civilizáció szörnyű halálküzdelmét láthatjátok, melyet a kapitaliz-
mussal folytat a végkimerülésig.

Nem halljátok? A gépek, a bányák, a gyárak...

A fekete és kormos kürtön értetek üvöltenek az éjszakában.

A mozdonyok vörös szikrái a ti lelketeket jelképezik a sinek fölött.

Ti vagytok a harc. Az örökös megállás nélküli forradalom.

A gyilkos tisztító tűz, mely az emberi faj véreben parázslík.

A jövő ragyogó s vöröslő oszlopai vagytok. A legnemesebb fémek

S a legszebb ásványok lelke költözött belétek, katonák.

Reményeink és vágyaink, mint virágcső, hullanak égő fejetekre.

Oh, legszebb és legragyogóbb szavaimat küldöm felétek, katonák.

Igyatok az emberi szolidaritás forrásából, mely összeköti az összes
dolgozókat.

S egyetek a kenyérből, melyet legsósabb könnyeink áztattak keserűvé! —

Nézzétek, egy korszak zuhant a mélységbe előttetek,

S egy új korszak fénye sugárzik homlokotokra katonák!

Legyetek hívők. A szkepszis és hitetlenség fullánkjaitól

Szabadítsátok meg magatokat! Ti az éken vagytok,

Az erők támadó pontján, a szuronyok hegyén csillogtok, katonák.

Bennetek teljesedik az ige, melyet Marx ordított a világba.

Az új ember vagytok.

A legfönségesebb gondolat, mely a világ kezdete óta megszületett, indul
bennetek teljesedésbe!

Óvjátok a lehelletet mely szívetek fölött lebeg;
A szent és csobogó forrást, mely hirtelen fölhuzgott előttem,
S mely hívatta van az egész földkerekséget elárasztani;
A tengereket és óceánokat, a legtávolabbi földrészeket és szigeteket is,
S a hegyek csúcsait, melyek krétafehéren emelkednek a kristálytisza
levegőbe

Katonák: — Ó, vigyétek diadalra a felszabadult ember nagyszerű
eszméjét,

Ó hordjátok, mint égő koszorút, a vércseppeket, melyek homlokotokra
esorognak!

Tass József

VÖRÖS VERS

Az univerzumban felesapnak a Részek
s én, ki egy gyújtott darabja vagyok az univerzumnak:
most megállok:
énbennem gyulnak Részek és szakadékok.

Anyag és isten,
egyén és emberiség, magyarok, hurzsoák,
s minden, mi énelőttem, sötétségkoromban üzte belém
40 évnyi életem romlását:
most újra tornyokat gyujtanak belém!

És nincs többé semmim magamon kívül,
mi összeakasztaná a részeket!

Az anyagé vagyok!
Az időé vagyok, és ha elsüllyed is velem a világ!

Proletárságom,
felszakadt, tépázott, gyulladt, véres Részem,
most te vagy az Egész: és ha elsüllyed is velem a világ!

Én vagyok a vas a vörös katona szuronyában,
én vagyok a gyűlölet!

Se származásom, se életem:
én vagyok a forradalom!

Minden valóságom, voltam az idő kerekéhez kötött,
visszafordulásom: a kloáka: a halál.

1919. április 19.

Kahána Mózes

Ma. 1919. június 1.

Bennünk fölreng a föld.
S mégis:
cöveklünk kimozdíthatatlan.

A szavunk törvény.
S minden jövőndölésünk:
megtörtént bizonyos.

Kerülő nincs.
Az abszolút vagyunk.
A temérdek.
A meg nem mérhető.
S az akaratos végig-változás!

A rendnek csúfolt véres zűrzavarból
új rendet a világra!

Törjön szemerre a levő.
Mert semmi épje.
Átalg mérgezett.
S csak mindennek a visszája jó.

Komját Aladár

TAVASZ

Ékesebb arccal köszönget az utcákon
És sulyosabban lépked a földeken
Házakban is jobbra ágaskodik
Tavaszkedvében az Élet.
És mégis:

A forró szelek, sohse érzett ritmusa forralják a vért
És mégis

Hempergő drága jókedve az embereknek, félelmes buban csöpögtet el
minden erőt.

Pedig most

A mi ifju szelveinkben nótás-zendülésre feszültek már a húrok
És ettől a Tavasztól várjuk az örök-tavaszok legáldottabb Himnuszát.
És mégis

E furcsa tavaszban az Idő nem akarja

Csodás kezekkel megragadni a jövő pompás ajándékvonóját.

[Hernádi]-Hercz György

Ma. 1919. június 1.

Dolgozószoza íróasztal szelön székek

Férfi : (sápadtan egy karosszékből ül, olvas. Hirtelen kinyílik az ajtó, az asszony jön be)

Asszony : (örömmel) Szervusz!

Férfi : (kiegyenesedik) Te?!

Asszony : Már itt vagyok. (feléje megy)

Férfi : Mért jöttél ilyen soká? Elfelejtettél??

Asszony : Úgy siettem!

Férfi : Mégis??

Asszony : Mit akarsz???

Férfi : (szomorúan) Semmit!

Asszony : (csodálkozva nézi)

Férfi : (szája fölszakad) Nézd — a lábaimból minden erőt a fehér mezőkön hagytam s most nincs, aki messzire fusson a szemeimmel.

Asszony : (szeretettel föléje hajol) Majd én...

Férfi : Karjaim valahol más fájtaát öleltek halálra, ezért csak a falakig nyulnak.

Asszony : Hozzád siettem, de az utcán egymásra borulnak az emberek — nevetnek — sírnak.

Férfi : És én — itthon!!

Asszony : (előre jön) A gyárakból utcára harsannak a lilaszájak, katonák énekelnek — a sarkokról feléjük indulnak a lányok — mindenki testvér.

Férfi : (halkan) Nekem csak te vagy!

Asszony : A házak szemében zászlók égnek — az anyák elfelejtik a gyerekeket — mellüket a szélnek feszítik.

Férfi : Ha itt tudnál maradni!

Asszony : A kovácsok, örömükben utcára hordják az égő vasat.

Férfi : (az asszony felé nyúl) Velem!!

Asszony : (megfordul) Az utca...

Férfi : (megfogja az asszony kezét) Te mindennek tudsz örülni.

Asszony : Mikor a fejek az égig kíváncsoznak!

Férfi : És én már csak neked tudok — érted.

Asszony : (megcsókolja) Szeretlek!

Férfi : És mégis másfelé kíváncsozol.

Asszony : Nem tudok kiszakadni — én most is érzem, hogy valahol a vakok agya elvesztette az istent. Most nem tudják, hogy mi alá építsen tornyot az ujjuk.

Férfi : Nem igaz! A nap is csak azért van, hogy a te karodat fűrössze.

Asszony : Hogy mindenki szemébe belecsurogjon.

Férfi : Mit akarsz? Mi már megtaláltuk az életünket.

Asszony : De utána nyújtóznak idegen karok.

Férfi : (kétségbeesve) Mert nem szeretsz. Ha csókolsz akkor is másfelé fénylik a szemed.

Asszony : Örülök és a zöld mezők jutnak az eszembe.

Férfi : (fölordít) A mezők — a fehérség!!

Asszony : (észreveszi a másik szomorúságát) Nem — nem akartam!
(halkan) Ha meg tudnád érteni.

Férfi : (hirtelen az asszony után kap) Ne hallgass rám.

Asszony : Milyen forró a fejed!

Férfi : De te el akarsz menni???

Asszony : Én?

Férfi : Engem — a falakkal?!

Asszony : (mellé ül) Szeretlek!

Férfi : (fölnevet) Velem maradsz!! Velem!! (az asszony fejét az ölébe rakja, nevet, csókolja) Csak az enyém!!

Asszony : (átfogja a nyakát) A tied!

(Csönd. Aztán az utca felől mindig erősebb zaj. Az asszony karja kinyílik, lassan lecsúszik a férfi nyakáról.)

Kintről : Testvérek!

Asszony : (fölnyújtja a fejét)

Férfi : (az asszony figyelésétől összerázódik.)

Asszony : (felsőteste kinyílik)

Férfi : (utána kap) A szádat — a füled — nézd a melled az ujjaim között!

Asszony : (karjai a feje alá kulcsolódnak)

Férfi : (kitörve) Én nem tudok nélküled élni!!!

(Kint a házak szája zászlók alá dobálja az embereket.)

Föl a hegyekre!!!

Testvérek!

Asszony : (megrándul)

Férfi : (száját az asszony fülére szorítja) Semmi — én — Kint lövés. Valaki a halál elé dobta magát.

Testvérek!!!

Asszony : (idegesen fölugrik)

Férfi : Ne — ne.

Asszony : Őket lövik!

Férfi : Ne hagyj!!!

Asszony : (a férfi felé) Talán le tudnál jönni. — Együtt — (a karja alá nyúl, fölemeli, de a lábak erőtlenül összecusklanak)

Férfi : (ordítva) Nem tudok — a lábaim! A lábaim! (visszaroskad)

Asszony : (meredten nézi)

(Az utcákban elszabadult lovak az emberek fején nyerítenek)

Az uramat!!!

Előre!!!

Asszony : (hirtelen az ajtó felé esik, fölszakítja) A fekete karjaik vörösre ölelik a házakat — Veletek!!! (kifut)

Férfi : (utolsó erejét összeszedve föláll, szája mozog, aztán hangtalanul végigvágódik a padlón.)

Ujvári Erzsi

Ma. 1919. június 1.

A csengettyű hosszan csilingelt, maga Moreau doktor nyitott ajtót. Polgári ruhában, háromszögletű csáköval, szuronyos fegyverrel a vállán egy szőke, sápadt fiatal ember állt előtte:

— A nép nevében! Itt lakik Bouleau törvényszéki elnök?

— Nem lakik itt, — felelte nyugodtan Moreau doktor.

A katona egy lépést tett előre, Mögötte a lépcsőház sötét háttérében szuronyok villogtak.

— De itt lakik! — mondta a katona és úgy nézett előre, befelé a lakásba, mint akit nem lehet többé visszatartani.

— Hígyjen a szavamnak, polgártárs, — szólt az orvos — én Moreau doktor vagyok, ez itt az én lakásom, nincs itt más senki, mint én és a betegeim. Bouleau törvényszéki elnök, azt hiszem, egy emelettel följebb lakik.

A szuronyos, szőke fiatalember eltűnt, az ajtó becsukódott. Moreau azonban ott maradt és hallgatózott. Kemény, katonás lépések hágtak föl a felsőbb emeletre, aztán az orvos tisztán hallotta, amint megrángatják a hímzett csengettyű-zsinórt, puskatusok gépiesen dobbanak lábhoz, csend, a feje fölött izgalmas szaladgálás, majd ugyanazok a katonás lépések megint lefelé koppannak. Moreau kilesett a kémlelőlyukon: a katonák közt köpcös, meglett korú ember tipegett és fehér, puderos parókájától élesen elütött vérvörös, izgatott arca.

A kémlelőlyuk reteszét visszatolta az orvos. Tudta, hogy mi sors vár Bouleau törvényszéki elnökre. Forradalmi törvényszék elé állítják, mint az „ancien régime” emberét, aki még a hajviseletében is ragaszkodik az átkos múlthoz. Holnap-holnapután talán már őt is ott viszik a Moreau ablaka alatt azon a fekete kétkerekű kordén, amely fáradhatatlanul szállította az elítélteket a Saint-Antoine külvárosába, Barrière du Trône guillotineja alá.

A kordé már senkiben sem keltett borzalmat, ismerős nyikorgására csak a gyermekek szaladtak az ablakhoz.

A megszokott, tompa halálfélelem Párizsában, amelyben csak a tánchelyiségek éjjeli lármája zibongott életkedvtől, Moreau doktor lakása valóságos kis sziget, a béke paradicsoma volt.

Egykedvű, csöndes bolondok, röpködő képzeletű meghibbant rajongók voltak a lakói. Moreau apai gyöngédséggel és felsőbbiséggel ápolta őket. Szavaiban, nézésében, egész magatartásában olyan rendíthetetlen és jóságos nyugalom tükröződött, hogy úgy hatott a betegeire, mint valami szelíd, zsongó zene. Szinte orvosság és therápia nélkül gyógyított. Lakása elfoglalta az egész emeletet, mert mindig kellő számmal voltak

paciensei. Nem özőnlöttek hozzá az emberek, mert Moreau vigyázott, hogy híre ne jusson el mindenhová. Nem is volt más betege, mint akit korábbi ápolttjai ajánlottak be hozzá. Moreau doktorhoz nagyon nehéz volt bejutni.

A hatalmas szalón ablakmélyedésében ült Dujardin, a hellén arcélű fiatalember. Forradalmi divat szerint a haja hosszan, szabadon a nyakába omlott: lágy, hullámos selyemszálak tengere. Szoborszerűen fehér és leányos fényű arcából ibolyakék szeme néha ijesztő tűzzel lobogott elő. A felügyelő gyakran elnézte ezt a szobornak alkotott, szinte tökéletes Antoniust és sóhajtott:

— Mily kár érte!

Dujardin rendszerint egykedvű, bánatos volt és szelíden, okosan beszélt. Aztán hirtelen kigyulladt a szemefénye, fölugrott, fölemelte a két karját, lebegni, forogni kezdett és mondta:

— Repülök . . . repülök . . . én . . . Daedalus . . . Ikarus . . .

Alig lehetett visszatartani, hogy föl ne pattanjon az ablakdeszkára és le ne repüljön az utcára. Amint a rohama elmúlt, tompa érzéstelenségbe esett vissza.

Calbet, az ügyvéd odalépett hozzá:

— Lajos király ő felsége üdvözlétét küldi önnek.

— Capet Lajos? — kérdezte Dujardin. — Hiszen már nem él, kivégezték.

— Láтта? — kérdezte Calbet.

— Nem láttam, hanem hallottam.

— Csak az igaz, amit az ember a saját szemével lát. Lajos király ő felsége él. Itt van. Akarja látni?

Dujardin vállat vont.

Az ügyvéd pedig elővett a zsebéből valami piszkos, összehajtogatott rongyot: csipkés, női selyemkeszkenőnek lehetett a maradványa:

— Itt van ő felsége! — mondta az ügyvéd ihletett arccal. — Hajtson előtte térdet.

Dujardin megvetőleg elfordult a rongytól. A Felügyelő azonban melléje osont és a fülébe súgta:

— Hajtson térdet! Ne izgassa föl Calbet polgártársat!

Dujardin gépiesen letérdelt a rongy elé, amit az ügyvéd eléje tartott, aztán újra visszaült a helyére közömbösen.

— Ő felsége kinevezte önt Franciaország pairjévé, — szólott Calbet és tovább ment.

Pollock egy nyúlánk, angolos megjelenésű fiatal ember sompolygott Dujardin mellé és súgta neki:

— Ne fogadja el az állást! Ne fogadja el! Ön nem tudja, mi történt. Anglia köztársaság lett. Pitt ajándékba küldött Robespierrenek egy guillotinet. Holnap kivégzik vele XVI. Lajost és a porosz királyt. Tudja, hogy kitől hallottam ezt? A Szent Lélektől, aki szintén itt van Párizsban.

Dujardin arcán egy izom nem moccan.

— Nézze csak, milyen szép antik gyűrű, — mutatta a Felügyelő. — Csak azért mutatta meg gyorsan a gyűrűt, hogy elvonja Dujardin figyelmét az ablaktól, amely előtt megbillent egy fehérszárnyú galamb árnyéka.

Ha Dujardin megpillantott valami elsuhanó madarat, mindig abban a veszedelemben forgott, hogy fölébred a kényszerképze és repülni akar.

A Felügyelő valóságos őrangyala volt a betegeknek. Senkisé tudta, honnan jött, mikor jött, mi volt a foglalkozása. A házhoz tartozott, de senki sem volt vele tisztában, hogy Moreau doktornak fizetett alkalmazottja-e, vagy pedig valami meggyógyult beteg, aki hű maradt a doktorhoz és oly jól érzi magát nála, hogy el sem akar többé menni. Figyelmes, szolgálatkész, áldozatkész lélek volt. Mindenkinék kedvében igyekezett járni. A betegek közt a jóságával csodálatos rendet tudott fenntartani. Ezért nevezték a Felügyelőnek.

A Szépség és Előkelőség suhogott be a szalonba.

Egy fiatal nő, aki minden lépésével illatfelhőket és zsongó zenét keltett anélkül, hogy illatszert használt volna, anélkül hogy szólt volna. A zene a járásában, karcsú dereka ringásában, sötét, mély szemének ütemes pillogásában, ajkainak merész és mégis szelíd vonalában, ujjainak görbülésében lappangott, az illatot hajának kalász szőkecséje, orcájának himpóra, nedves ajkának forró érettsége keltette. Illatos volt, mint a gyümölcs, magától. És szűzi illatú.

Dujardin fölkelt és udvariasan székkal kínálta meg a hölgyet. Louise kisasszony könnyedén biccentett a fejével és az egyszerű székre királynői méltósággal ült le. Termetének nyúlánkságában, mozdulatainak ünnepiességében, fennhordott pillantásában szép és kegyetlen gögje lappangott akaratlanul is. Azon nők közé tartozott, akik akkor nem kockáztathattak volna meg egy lépést sem Párizs utcáin anélkül, hogy a tömeg indulata ki ne törjön ellenük. Pedig csak színésznő volt Louise kisasszony, egy harmadrangú színház tagja és Moreau intézetébe azért került be, mert egy nap zavaros dolgokat kezdett mondogatni barátnőinek az öltözőben.

— Nagyon nyugtalan vagyok — szólt Louise kisasszony Dujardinhez — már napok óta nem kapok hírt Lodomériából. Félek, hogy apám ő felségének valami baja esett.

Dujardin részvételt a hangjában kérdezte:

— Csak nem fenyegette valami veszedelem?

— A parasztság föllázadt ellene. Legutóbbi levelében azt írta, hogy országában rohamosan terjed az az új átkos szellem, amely Franciaországunkat is tönkre tette. Nem lehetetlen, hogy a nép elűzte apámat trónjáról. Azt sem tudom, él-e még...

Kinézett az ablakon, el a háztetők fölött, mintha a messzi Lodomériába szállt volna nyugtalan, kereső pillantása. A betegek nem tudták, hogy van-e egyáltalán a világon egy Lodoméria nevű ország. De azzal csaknem mindegyik tisztában volt, hogy a ladomériai királyság az a rögeszme, ami miatt Louise kisasszony az intézetbe került.

— Ön mint polgári származású ember — sóhajtott Louise — nem is sejti, hogy a fejedelmi családok élete örökös remegés, örökös bizonytalanság. Uralkodóházunk egész múltja a rémtörténetek sorozata.

Szemében borzalom zöld fénye gyulladt ki, mintha egyesítené magában az átélte rettenetek minden kínját.

Dujardin, mikor négy szemközt maradtak, így szólt:

— Tehát nem hallgat meg, Louise kisasszony.

— Mondtam már önnek, hogy szeretem. De ez a szerelem csak szenvedést jelent a számomra. Gondolnom sem szabad arra, hogy az öné legyek. Én Ladoméria királyi hercegnője, nem lehetek felesége polgár-ember fiának. Különösen most nem, mikor házunk a forradalom ostromainak van kitéve. Ilyenkor nekünk, arisztokratáknak, össze kell tartanunk, még ha a szívünk kettéhasad is belé.

Dujardin szomorún nézett kifelé. Maga sem tudta, hogyan történhetett vele, hogy belezavarodott ebbe a gyönyörűségeen szép, de elmebajos nőbe. Szerelmes volt a pokol minden olthatatlan és reménytelen tüzével. Madárszárny csapott el az ablak előtt. Dujardin izgatottan fölugrott:

— Föl! Föl! Rajta! Repülök... Surr... surr...

Louise kisasszony elfordult tőle és titokban könnyet morzsolt szét a szemében...

Dujardin mint az örült forgott lábujjhegyen és olyan mozdulatokat tett, mint a bűgőcsiga, amely forgás közben föl-föl emelkedik.

Hirtelen azt érezte, hogy kéz nehezedik a vállára. Moreau doktor volt:

— Elég, vicomte! Elég a komédiából!

A „vicomte” megszólításra Dujardin halott-halvány lett. Árulástól tartott.

— Miért bámul rám olyan nagy szemmel? — kérdezte Moreau doktor. — Vagy úgy. Ön még nem tudja a nagy újságot. Robespierret lefejezték. A jóléti-bizottság tagjait letartóztatták. Éjen a rend! Éljen a szabadság!

Dujardin és Louise egymásra bámultak. Azt hitték, hogy Moreau megbolondult.

Puskalövés dördült meg az utcán, utána gyors egymásutánban még kettő vagy három. Az orvos az ablakhoz rohant és kinézett.

— Vigyázzon, fellőnek! intette Louise.

— Ó, hiszen ezek a rendcsináló csapatok.

Az utcán katonás rendben, kemény, fegyelmezett lépésekkel egy csapat haladt feltűzött szuronnal. Az utca üres volt. Csak egy ember futott eszeveszett iramban és bekanyarodott egy mellékutcába.

— Még mindig nem hiszik el? — kérdezte Moreau doktor.

Dujardin lehajtotta a fejét:

— Oly nehéz elhinni, hogy ismét szabadon lehet föllélegzenünk...

— Ó, bocsánat, — vetette közbe az orvos — elfelejtettem önöket bemutatni egymásnak... Vicomte de Fouy... marquise de Lansignac...

— Ön nem... polgári származású? — kérdezte Louise.

— A jó doktor az imént leplezett le. A nevem nem Dujardin, hanem De Fouy.

Louise csodálkozó, meghökkent és egyben szomorú szemmel nézett végig a vicomteon. Az orvos megértette a pillantást és sietve szólt:

— Remélem, vicomte, most nem fog többé... repülni?

— Bizony, nem volt valami nagy mulatság — felelte De Fouy. — Néha magam is megfijedtem... túlságosan szabályosan csináltam a dolgot... valahányszor madár szárnya rebbent meg az ablak előtt...

gyakran félrefordítottam a fejemet, hogy ne kelljen észrevennem, ne kelljen táncolnom . . . nagyon fárasztó volt.

Louise sápadtan, remegve hallgatta végig mindezt és hirtelen se szó, se beszéd, kifordult a szobából.

Az utcán szüntelenül csapatok vonultak föl. Puskaropogásra, üdvölvésre ijedt emberek ki-kidugták a fejüket az ablakon, de gyorsan megint visszakapták. Senki sem akarta elhinni, hogy Robespierrenek és társainak a kezéből kiesett a hatalom.

Moreau maga szaladt le az utcára, mikor megpillantott egy polgárt, aki újságot tartott a kezében. A polgártárs szívesen adta kölcsön a lapot, hogy Moreau átfuthassa. A megnyugtató, bizalmat keltő híreket Moreau mohón falta. Sokkal biztosabban, nyugodtabban vert a szíve, mikor nyomtatásban olvasta a jakobinusok bukását.

— Lodoméria? — mosolygott Louise. — Megvallom, hogy csak annyi közöm van Lodomériához, hogy a dédanyám onnan való volt.

— Nagyszerű ember ez a Moreau, — felelte Dujardin. — Az életünket köszönhetjük egy ötletének. És milyen tapintatosan válogatta ki mindegyikünk számára azt a betegséget, amely leginkább illeti az egyéniségünkhöz és amelynek tüneteit a lehető legkevesebb fáradsággal játszhattuk el naponta.

— És egyikünk sem tudta a másiktól, — jegyezte meg Louise — hogy csak színlel.

— Nem tudom! . . . Én például, — felelte Dujardin — én valahogy megéreztem, hogy magán az örültség tünetei csak futólagosak lehetnek . . . Valahogy nem illettek ahhoz a jószághoz és okossághoz, amely magából áradt akaratlanul is.

Louise elmerengve, elgondolkodva nézett maga elé:

— Én is . . . reméltem, hogy . . . maga meg fog gyógyulni.

Szinte önkénytelenül megfógták egymás kezét, furcsán elmosolyodtak és úgy maradtak, csöndesen, egymás kezét fogták és hallgattak, mint mindig.

Moreau lépett be a szobába és gyorsan el kellett engedniök egymás kezét.

— Mondja, kérem, — fordult hozzá Louise — Calbet ügyvéd volta-képp kicsoda?

— Pontalier hercege.

— És Pollock?

— De Muny gróf, ő felsége volt segédtsíztje.

— És a többiek?

— Nagyrészt komoly betegek voltak, akik azonban a gyógyulás útján vannak: van köztük, aki gazdag tőkepénzes volt, néhány volt állami tisztviselő, kereskedő, valamennyit a forradalom tette tönkre.

— És a Felügyelő?

— Ha már a leleplezéseknél tartunk, — szólott Moreau doktor — el kell árulnom, hogy a Felügyelő . . . jakobinus volt, a forradalmi törvényszék bírójaként működött, míg elmezavar nem lepte meg. Ő a legsúlyosabb beteg az egész házban. Gyógyíthatatlan.

— Az lehetetlen! — mondta Louise. — Én rá mindig a legegészségesebb, legegészségesebb ember hatását tette.

— Ama maniakusok közé tartozik, akik hihetetlen ügyességgel tudják elpalástolni a rögeszméjüket. Különbösen föl sem vettem volna a betegek közé. Ladru polgártársat . . ez a Felügyelő neve . . nagyon alaposan megvizsgáltam. Tökéletesen imbecilis és csak azért engedtem be a házamba.

Dujardin megkérdezte:

— Ez az ember még bíró korában bizonyára néhány rokonunkat juttatta a guillotine alá. És ezzel éltem egy föld alatt! Ha ön, doktor, nem mondja, én nem hittem volna el, hogy ez az ember akár egy legyet is képes megölni.

Akiről nagyon sokat beszélnek, az . . különös törvényszerű véletlen . . rendszerint megjelenik.

A Felügyelő nyitott be az ajtón.

— Búcsúzni jöttem, — mondta Ladru polgártárs. — Meg kell köszönnöm önnek a nagy jóságát, doktor úr. És kellemesen fogok visszaemlékezni mindenre, akivel itt töltöttem el a keserves hónapokat.

— Ön el akar menni? — szólta Moreau. — De én nem engedem el.

— Mennem kell, — felelte Ladru. — Az új régime kinevezett törvényszéki elnöknek. Itt a kinevezésem.

Moreau ámuló arccal olvasta végig a kinevező okmányt és csaknem dadogva mondta:

— Kinevezték . . önt!

Ladru polgártárs elmosolyodott:

— Ez nagy elégtétel nekem. Bizonyítja, hogy milyen kitűnően játszottam el itt az imbecilis kórképét. Ezt önnek is el kell ismernie, doktor úr.

— De hát miért volt ön itt? — kérdezte Dujardin.

— Hogy megfigyeljem önöket, — felelte Ladru polgártárs. — Valaki följelentette névtelenül Moreau doktort.

A sápadtság mint villámfény cikázott át valamennyi arcán. A szívükben megfagyott a vér. Képzeletükben a guillotine véres árnyéka emelkedett föl.

— Isten önökkel, — mondta Ladru polgártárs a maga csöndes, jóságos, megnyugtató modorában. — Azt hiszem, nem neheztelnek rám. Elég tisztességesen viselkedtem.

Meghajtotta magát és eltávozott.

A társaság dermedten, némán maradt együtt. Louise különös, álmodó szemmel tekintett az ajtóra, amelyen át a polgártárs eltűnt.

— Derék, jó ember! — tört ki belőle.

És valamennyien megkönnyebbülten fölsóhajtottak.

Szini Gyula

Vasárnapi Újság. 1919 június 1.

Hiába borul az éj, a fátyolos özvegy, fölémbe,
Bennem ezer lidérc él s örök a világosság.

A sötét templomok hiába roskadnak össze,
Bennem az orgonák zúgása még egyre fénylik,

S ha elszáradnak az erdők végig a világon,
Akkor is körüleng engem illatuk édessége.

Mert nékem több föld s több táj az ismerősöm,
Mint mennyit gőzösökkel beutazhat ember,

A világok bennem több szabállyal forognak,
Mint ahogy a tornyok nagy távesővei előtt, az ürben.

Énbennem él s fészkel az Ismeretlen
S ragyogó szárnyaival lelkem csapkodja szünetlen,

Énbennem robajjal zuhog a Vágyak vízesése
S a Képzelet tüzvésze soha ki nem alszik.

Sárközi György

Nyugat. 1919. június 1.

MÓRICZ ZSIGMOND JEGYZETE

1919. június 2.

A művelődéshez a pénz magában nem elég.

A falusi kisiparos sokkal több pénzt keresett mindig, mint a paraszt s korhely lett belőle. A munkáját sem lehet összehasonlítani a parasztéval, kevesebb, könnyebb, kényelmesebb s nem sokkal műveltebb és erkölcsösebb.

A parasztgyerek most száz koronással jár és elromlik.

Az inas csak annyit tud, amit beleverték.

Fegyelem és munka kell a művelődéshez.

Most a harc tisztára a munka alól való felszabadulásért folyik.

Mi fogja előidézni a munkakényszert?

Eddig előidézte a nyomor és a profit éhség.

Ki fogja elvégezni azt a munkamennyiséget, amit eddig az éhség kényszerített ki a tömegből?

Ki fogja elvégezni azt a rendszerető termelésreirányító munkásságot, amit eddig a profit-vágy izgatott ki a vállalkozóból?...

Nem csak az irodalomban van meg az a magával elteltség: mindenki úgy el van ragadtatva a munkájától. A kapás, aki a szőlőt oly gyalázatosan kapálja be, hogy csak a felszínét kaparja el, ahelyett hogy felcsákányozná, minden sor után leül s gyönyörködik benne, hogy milyen szépen bekapálta.

Nilvánvaló, hogy a tehetségtelenség irtózatosan túlnyomó: meg kell tehát adni a tehetségnek a módot az érvényesülésre.

De más mód van-e, mint rábízni a tehetségre, hogy csináljon amit tud. Vandervelde világos és tiszta, míg a burzsoá-állapotok hibáit és hiányait felsorolja. S egyszerre ködössé és ellenőrizhetetlenné lesz, amint a kommunista-társadalom lehetőségeiről szól.

Ma egy nagy kísérleti koron megyünk keresztül. Föl kell mindent jegyezni ami jó és ami rossz, mert hosszú ideig erre fognak hivatkozni pro és kontra.

Állapítsátok meg nekem, mik a föltétlenül szükséges munkák:

- I. Az élelmezésnél:
búza kell, de kell-e spárga? mi a határ?
- II. Ruházkodásnál:
cipő kell, de kell-e selyem bálicipő?
- III. lakásnál:
szoba kell, de kell-e tapéta?

Meg fogja a komm. szüntetni a fényűzést?

Lehet egy fajta élelemmel, ruhával, fölszereléssel tartani el az egész emberiséget?

Vagy fokozatosan állít be, hogy mikor az elsőrangú szükséglet megvan, elrendeli a központ a nívó emelését?

Miért nem hallottunk arról, hogy elrendelték az összes cipőgyárakban a típuscipők készítését. Az összes asztalos műhelyekben a sablonbútor gyors és tömeges gyártását?

SZÉPEK VOLTATOK

földművesszegények, akik a Városi Színház hatalmas termében most valóban a saját sorsotokról tanácskoztatok!

A szemetek úgy csillogott, mint a ragyogó gyémánt. Tűz, megértés, világosság sugárzott belőle, hogy nekem, aki átharcoltam a szocializmusért nehéz harokat, a meghatottságtól kicsordultak a könnyeim.

Arcotokon a gondolat, az Eszme tündökölt. Hangotok zengett, bűgött, dübörgött az akarattól és a jóságtól, az elvtársi szeretettől. Öklötök olyan volt, mint a kohóban izzott, kovácsolt súlyos acéltömb. Olyan-nak láttam a pódiumról azt az ezernyi ezer okos parasztféjet, mintha Magyarország pusztái, tanyái, falvai elevenednének meg előttem.

Ez a kongresszus volt — hogy úgy mondjam — a földművesszegénység ablaka. Ezen az ablakon lehetett betekinteni a paraszt proletárság szívébe-lelkébe. Ennek az ablaknak ragyogó tükrén játszadozott tengeri indulat, érzés, vágy és elszántság, mind-mind a tenger kincsekkel teli mélyéről fakadó, gazdag drága gyöngyök.

Szóltatok, beszéltek; röpködtek a mázsás igazságok a levegőben, mint a bombák, szikráztak a gyönyörű érzések, mint a hétszínű szivárvány. És az a legnagyobb szerű, legfelségesebb a dologban, hogy nem a Hortobágy csalóka délibábja volt mindez, hanem élő valóság. A földműves szegények küldöttei összegyűltek Budapest szívében, tárgyaltak, eszmecserét folytattak és szavukat döntő súllyal belevetették a mérlegbe, nagy mezőgazdasági törvények megalkotására.

Szépek voltak, földműves szegények, kik a Városi Színház hatalmas termében most valóban a saját sorsotokról tanácskoztatok!

A szemetek úgy csillogott mint a ragyogó gyémánt. Tűz, megértés, világosság sugárzott belőle, hogy nekem, aki átharcoltam a szocializmusért nehéz harcokat, a meghatottságtól kicsordultak a könnyeim.

Benjamin Ferenc

Világszabadság. 1919. június 3.

A VIDÉK KÖTELESSÉGE

A forradalom fővárosa segítséget kér. Budapest ereje legjavát odaadta a forradalomért. Budapest proletariátusa a saját testéből font érefalat a frontokon a szocialista Magyarország köré. A szervezett munkásság legjobbjai ragadtak fegyvert, hogy megvédjék a forradalmat az idegen imperializmusok fehér gárdái ellen kifelé és megvédjék a forradalom rendjét befelé. A vidék vérben, szenvedésben, áldozatkészségben kevesebb terhet vállalt, mint Budapest.

Budapest most segítséget kér, mert éhezik. A forradalom fővárosa roppant ínséggel küzdök. A proletariátus elitje szenved, ellankad a gyárakban. Ereje gyengül, mert az éhezés gyengíti energiájukat. Az ínség magát a forradalmat veszélyezteti már. A magyarországi proletariátus a munkások, katonák és szegény földművesek csak a maguk erejére számíthatnak ennek a veszedelemnek a leküzdésében. A maguk erejére és szolidaritására. A város csak iparcikkekből, textilárukból, mezőgazdasági eszközökből rendelkezik némi készlettel, szűkös készletekkel. Ezeket megosztja, odaadja a vidék népének. Szívesen adja és boldog lenne, ha többet, bőségesebben adhatna. A háború és blokád kifosztotta raktárainkat, csak keveset adhatunk. Ezt a keveset szívesen adjuk, mindent elkövetünk, hogy többet, jobban adhassunk. Ami dohányt, petróleumot, sót, cukrot, olajat, szenet a vörös hadsereg és a legfontosabb üzemek munkásságának ellátásából el lehet venni, az mind a falu, a vidék népé lesz. Amennyi csizmát, bakancsot, posztót, vásznat össze tudtunk szedni, azt mind elküldjük a vidékre. Szerszám, kocsialkatrészt, mezőgazdasági gépet, eke, kasza, minden kikerül a falukba. A város testvérének érzi a falut,

az iparmunkás a földmunkást és őszinte testvéri készséggel oszt meg vele mindent.

Cserébe viszont élelmiszert kér. Lisztet, hüvelyest, főzeléket, zsírt, szalonnát, vágómarhát, juhot, sertést, tejet, vaját, mindent, ami van. Tudjuk, hogy a falukban van élelem. Ha nem is bőségesen, de van. Van felesleg is. Tudjuk, hogy a faluban van élelem. Tudjuk azt is, hogy a felvilágosítatlan tömegekben nagy adag helyi önzés van. Egy rosszul értelmezett lokálpatriotizmus, mely idegesen, ellenségesen nézi, ha bármit ki akarnak vinni a faluból, vagy vidéki városból. Ezt a beteges önzést, ezt a lokálpatriotizmust le kell küzdeni. A falu, a vidék elsorvad a város nélkül. Ha a falu, a vidék nem látja el az ipari városok tömegeit, akkor elpusztul a falu termelő ereje is. Ha a bányász, ipari munkás nincs ellátva, akkor elfullad a falu élete is. Ezt kell megérteni. Meg kell érteni, hogy egymásra vagyunk utalva és egymás nélkül, a legtestvériesebb szolidaritás nélkül elpusztulunk. *A város nem élhet a falu nélkül, a falu nem élhet a város nélkül.* Ha a vidék nem ad élelmiszert, a város nem adhat sót, petróleumot, szenet, cukrot, lábbelit és ruházatot. Ez az igazság és a beteges, gyerekes lokálpatriotizmus végzetes azokra is, akik bölcsességet látnak benne.

Tudjuk, hogy a pénzügyi kérdések is nehezzé teszik a helyzetet. A fehér pénzt bizonyos animozitással fogadják. Ez a bizalmatlanság teljesen indokolatlan. Nem is képzelhető semmiféle magyarországi kormányzat, amely a „fehér” pénzt ne ismerné el épp olyan teljes értékű fizetési eszköznek, mint a „kék” pénzt. A fehér pénz épp olyan jó, mint a kék. Ezt is tudomásul kell venni. Tudjuk, hogy az ilyesmi nehezen megy a köztudatba, de gondoskodni kell róla, hogy ez a felfogás minél szélesebb körben terjedjen. Nem azért, mert ez kényelmesebb, hanem azért, mert ez az igazság.

A főváros segítséget kér a vidéktől. A főváros nyíltan, őszintén megmondja, hogy inség van. A vidék kötelessége segíteni a főváros inségén.

Magyar Lajos

Somogyi Vörös Ujság. 1919. június 5.

A DIKTATÚRA MÓDSZEREI

A munkásság soraiban egy bizonyos nyugtalanság és elégedetlenség észlelhető. Vannak olyanok, akik azt gondolják vagy legalább azt szeretnék, ha ez az elégedetlenség és nyugtalanság fegyverré válnék a diktatúra eszméje és intézménye ellen. Ez a megítélés téves és ez a reménykedés hívságos: a munkásság óriási tömegei szilárdan állanak a szocializmus mellett, rendületlen ellenségei a kapitalizmus feltámasztására irányuló minden törekvésnek és tudják, hogy a szocializmus építő munkáját hatékonyan a diktatúra-adta korlátlan hatalommal lehet elvégezni. Nincsen egyetlen volt szociáldemokrata sem, aki hozzájárulna ahhoz, hogy a magántulajdon rendszere visszaállítassék. A munkásság egy részének soraiban mutatkozó elégedetlenségnek és nyugtalanságnak *nem* a diktatúra *ténye* a forrása és így ez a nyugtalanság nem is irányul a dik-

tatúra eszméje vagy intézménye ellen. Súlyos gazdasági és politikai bajainknak kútfeje: az ötéves háború szörnyű öröksége. A pénzválság és az élelmezésválság alig volna kisebb demokratikus kormányzás alatt, mint ma; mindez a háborúokozta elszegényedésnek és nem a politikai kormányzás formájának az eredménye. De még ha az éhség és a gazdasági válság nehezebbé válik is azért, mert proletár-uralom van: ezt a bajtöbbletet el kell viselnie a munkásságnak és hajlandó is elviselni azért, hogy nagy történelmi hivatását, a szocializmus felépítését elvégezhesse. Azzal is tisztában van mindenki, hogy zavarok, visszaélések, a társadalom mélyén leülepedett salak felkavarása és az emberi lelkekben szunnyadó kezdetleges ösztönök bizonyosfokú felkorbácsolása nélkül soha sem mentek végbe forradalmak. Rendetlenség és felfordulás szükségszerű velejárója minden forradalomnak, amelyeknek éppen az a lényegük, hogy a társadalom fejlődésének rendes menete megszakad és ugrásszerű tempókkal rohan előre a világ.

Ellenben igen sokan vannak a munkások soraiban, akik a diktatúra kezelésének módszereiben aggodalommal látják egy bizonyos fokú mérsékletnek, a viszonyokkal való számolásnak a hiányát, amelyre pedig súlyos belső és külső politikai helyzetünk miatt nagy szükség volna. Én magam is azok közé tartozom, akik mindaddig, amíg a diktatúra teljes érvényesítésének feltétele: a *nemzetközi forradalom* be nem következik, mérsékeltebb és lassúbb tempójú politikát tartanak szükségesnek, mint amilyent eddig csináltunk. Ennek a mérsékletnek cselekedetekben is meg kellene nyilvánulnia, noha ezen a téren már sok, bizonyos rétegekkel, például a parasztsággal szemben talán túlsok is történt. Nehéz megtalálni a szocialista igazságot és következetességet abban, hogy a földműves megtarthat magántulajdon gyanánt 100 hold földbirtokot, vagyis 500 000 — 1 000 000 korona között ingadozó vagyont s azonfelül még adómentességet is élvez s másrészt, hogy a városi polgárságnak ugyanolyan jogos vagy jogtalan úton szerzett sokkal kisebb vagyonát teljesen elkobozzuk. Ha átmenetileg szükség van kompromisszumokra is, — szerintem erre igenis szükség van — akkor ennek egyenlően és egyenletesen kell kiterjedni a társadalom valamennyi nem-proletár rétegére; aki ellenben elvi ellensége minden kompromisszumnak, annak nem szabad ilyen kiáltó igaztalanságokkal ellenforradalmárrá tenni azokat, akik egyébként megnyerhetők vagy legalább semlegesíthetők volnának a diktatúra szempontjából.

A diktatúra cselekedeteibe csak egyenletességet kellene behozni, mivel a viszonyok nyomása alatt ezek a cselekedetek amúgy is számolnak a valóságadta ellenállásokkal. Viszont nagyon fontos volna, ha a szavak és a politika általános szellemi összhangban volnának a cselekedetek nagy részében megnyilatkozó eme helyes, és szükséges mérséklettel. Mi szükség van arra, hogy a fronton folyó offenzívával egyetemben meginduljon itthon az offenzíva azok ellen a szakszervezetek ellen, amelyek megcsinálták a hadsereget? Bebizonyosodott, hogy sem a pártszervezetek, sem a munkástanácsok, sem a proletárállam más szervei nem tudták megteremteni a hadsereget, ellenben a szakszervezetek igenis alkalmasak és képesek voltak erre a nagyszerű munkára. S mi értelme van annak, hogy

amikor a szakszervezetek elvégzik ezt a proletárállam számára oly nélkülözhetetlen *politikai* munkát, ugyanakkor hadjárat induljon meg ellenük azzal a jelszóval, hogy a szakszervezeteknek nincsen mit keresniük a politikában? A hadsereg főparancsnokság jelentései minden alkalommal a legnagyobb dicsérrettel emelik ki a volt aktív tisztek munkálkodását akiknek nagy része bizonyára nem anyatejjel szívta magába a kommunizmus alapelveit és ugyanakkor igen sok helyről az elkedvetlenítő szidalmak özönét zúdítják rá nem az *ellenforradalmi* szellemi munkásokra, hanem a szellemi munkásokra, tisztviselőkre, mérnökökre *általában*, akik között pedig igen sokan önzetlen és áldozatkész előmozdítói voltak a forradalomnak. Mindenki tudja, hogy a hatalom gyakorlásától elválaszthatatlan a hatalommal való visszaélés és minél nagyobb és korlátlanabb a hatalom, annál nagyobb szükség van bírálatra és ellenőrzésre. Ennek a bírálatnak és ellenőrzésnek nélkülözhetetlen szerve a sajtó és e bírálat gyakorlásának legelső feltétele a sajtó bizonyos fokú szabadsága. Tudom, hogy a diktatúrában annak bizonyos áthághatatlan korlátai vannak, de az eddig uralkodó sajtóabszolutizmus — a büntetlenség prémiumát biztosítva a hatalommal visszaélőknek — többet ártott a munkásságnak, mint amennyit használt.

Csak példaképpen mutattam rá erre a néhány területre, van még sok más, ahol az én felfogásom szerint változásnak kell és lehet elkövetkezni a diktatúra alkalmazásának eddigi módszerében.

Kunfi Zsigmond

Az Ember. 1919. június 5.

BRÓDY SÁNDOR LEVELE

Levél Göndör Ferenchez. Elvtárs, helyesebben és igazabban: kedves barátom! Ne haragudjál, hogy nem küldök most kézírást, bár megígértem vagy éppen azért, hogy megígértem? Nem tudok írni ezen a ragyogó szép napon, nincsenek szociális, politikai, sőt irodalmi meggyőződéseim se. Meg vagyok ijedve magamon: én vagyok az igazi, az elvtelen író, aki nem képes magát az emberiségért feláldozni, vagy az egyik fajta emberért letépni a másikat? Ez ünnepélyes és győzedelmes tavaszi napon még az ostobaságért se haragszom, pedig erre hajlamom van, mert meggyőződésem, hogy az ostobaság ártalmasabb, mint a gonoszság és a katasztrofális bajokat főképpen a buta gazdag emberek csinálták ennek a szegény világnak. (A szegények között is vannak még korlátozottak, azok is segítettek.) Nem bánom azért az egészet. Ártatlan és elvtelen író én, egész napon át nézek le a hitvány parkba, ahol egy kis rózsafa — a színét meg nem mondom — valósággal megőrült és annyi virágot nyit, a szerelmes anyaság olyan hevével virít, hogy az ágai szinte letörnek. Az illata mint egy újfajta vallás tömjénfüstje fölfelé áramlik hozzám és elkábít. Nem kellene-e megnézni, nincs-e patás lábam, nem vagyok-e valami újmódi faun, akinek az egész természethez van közöm, tele vagyok életörömmel és nem veszek tudomást arról, hogy milyen komoly időket élünk e kis Európában. Azon se tudok elszomorodni, hogy a lent sétáló párok kissé lankadtan

járnak és éhomra még maga a szerelem se olyan jó, mint máskor. Eh, a gyerekek vidámak és ez a fő és az se baj, hogy piritott griszt ettem ebédre. (Sohse tudja az ember, mire jó a pech. Nem sok húst eszünk mostanában, legalább nem lesz készvényünk, vagy ha van, javul.) Szóval, sok szóval úgy látszik: ma nem tudok elmélyedni, képtelen vagyok magamat diszciplinálni, pedig erős a vágyam, hogy jó olvasni valót küldjek a lapod számára. De majd elborul még, jönnek rideg csúnya napok és akkor támadok vagy védek, hiszek vagy kételkedem, úgy ahogy érzem vagy gondolkozom. Ez utóbbit egészen komolyan ne vedd, minthogy bennünket egészen komolyan venni nem szabad: a költő lyrikus állat, kedves, talán szükséges is, de elvtárs, sziklaszilárd munkás, rettenetes katona — az más! Mi lesz velünk, hogy kell bennünket újra beigazítani? azt mi magunk majd megmondjuk. Tanár erre meg nem tanít, ezzel várni kellene. Különben, ahogy parancsolják! Isten áldjon barátom; az ördög is segít. Az írásbeli viszontlátásig ölel

Bródy Sándor

Az Ember. 1919. június 5.

SZABÓ ENDRE ÜNNEPLÉSE

Szabó Endre elvtársunk, jeles orosz fordító és író tiszteletére hetvenedik születésnapja alkalmából rákosligeti elvtársaink nagyon szép ünnepélyt rendeztek. Világító lampionokkal, zeneszó mellett vonultak Szabó elvtárs lakásához és ott a dalárda szerénádott. Ezután *Rédey Imre* és *Kunér Kálmán* elvtársak lelkes beszédben ünnepelték a 70 éves író. Szabó Endre meghatottan köszönte meg a rákosligeti proletárság ovációját.

Népszava. 1919. június 6.

LEVINIÉ

Müncheni jelentések szerint a rövid életű müncheni proletárdiktatúra egyik népbiztosát, Leviniét a rögtönítélő bíróság ítélete alapján börtönében agyonlőtték. Levinié — mondja a jelentés — „a mérsékelt” kommunisták közé tartozott. Sokkal kevésbé foglalkozott politikai kérdésekkel, mint inkább kulturális és nevelési ügyekkel. A sajtószabadságért Levinié ismételtén különös súllyal lépett közbe, — a polgári sajtószabadságért. Más kérdésekben is igen engedékeny volt a burzsoáziával szemben.

Leviné, azt mondhatjuk, megszemélyesítője a müncheni proletárdiktatúrának.

A proletariátus világforradalmának hullámai a kapitalizmus fejlettségi fokával ellentétes irányt vesznek. Minél fejlettebb kapitalisztikus értelemben valamely ország, annál inkább bírta az ötvenes imperialista világháború terheit. Nem az iparilag legfejlettebb Anglia vagy a másik oldalon Németország volt az, ahol a proletariátus forradalma megindult, hanem ellenkezően, a majdnem egészen feudális Oroszország, Ausztria—Magyarországon belül a félf feudális Magyarország és Németországon belül a klerikális, majdnem teljesen agrárius Bajorország. Már Marx úgy látta egyik levelében, hogy Oroszország lesz az a szikra, mely Európát lángra fogja lobbantani s az imperializmus fejlődése ezt a jóslást beigazolta.

Mert a kapitalizmust egész nemzetközi összefüggésben kell tekinteni. Az imperialista kapitalizmus összefüggő egész, amely a barbár Oroszország államát épp úgy birtokába vette, mint a legfejlettebb ipari államnak, Angliának demokratikus államgépezetét. Az egész nemzetközi kapitalizmus csődbe jutott és inog. A forradalom, mely Oroszországból indult ki, az egész nemzetközi kapitalizmus „betegsége”, következménye az egész nemzetközi kapitalista imperializmusnak. Természetes, hogy egy betegség a legkisebb ellenállás elvénél fogva a test leggyöngébb pontjain tör ki.

Így haladt a proletárforradalom Oroszországból Magyarország felé, hogy a Magyarország után kapitalista értelemben leggyöngébb Bajorországot érje el. De amíg Oroszország és Magyarország proletariátusának forradalma az orosz és magyar proletariátus forradalmi erejénél fogva gyökeresen látta el a forradalom dolgát, a proletárdiktatúra kimondásával mindjárt hozzá is látott annak intézményes biztosításához; amíg e két ország proletariátusa a gyárak és üzemek, a bányák és házak köztulajdonba vételével, a nagybirtokok nacionalizálásával, a burzsoá-sajtó elnyomásával és egyéb, az ipari és földműves proletariátus érdekeinek megfelelő intézkedésekkel mélyen beeresztette a proletárdiktatúra gyökereit az osztályérdekek talajába: amíg tehát az orosz és magyar proletariátus a proletárdiktatúrát az egyetlen lehetséges szellemben kezelte: megdöntötte a burzsoá-államot és hozzálátott a kapitalista termelés szocialista átszervezéséhez, addig a müncheni proletariátus visszariadt a radikális, a proletárdiktatúra szellemének egyedül megfelelő intézményes biztosítástól.

Gyengének érezte magát a müncheni proletariátus, sem a burzsoáziát, sem a nagybirtokosságot letörni nem merte, vezetői ide-oda ingadoztak a hazug burzsoádemokrácia általános szólamai és a proletárdiktatúra osztályszelleméből fakadó következetes osztályigazságai között. A proletárdiktatúra cégére alatt zavaros, a kispolgári politikára emlékeztető féldemokráciát csináltak, és ezzel egyrészt meggyöngítették magát a proletariátust, mert letérítették az osztályharc következetes megvédésének útjáról, másrészt megerősítették a burzsoázia ellenállását és időt engedtek neki a diktatúra letörésére. Miként az orosz forradalom elején a finn és az ukrán proletariátus nem találta meg önmagában azt a forradalmi szelle-

met, amellyel az orosz és a magyar proletariátus a veszély napjaiban a proletárdiktatúra megvédésére sietett, úgy a müncheni proletariátus is tétlenül nézte, miként verik le a polgári kormány bérenc csapatai a gyöngye lábbon álló, félrendszabályokkal meggyöngített proletárdiktatúrát. És mindkét helyen a vezetők következetlensége, marxizmusban való tudatlansága és demokratikus szentimentalizmusa járult hozzá a proletárdiktatúra bukásához.

És minden helyen, ahol a proletariátus és vezetői nem szívlelték meg a marxizmus tanításait, mindenhol, ahol azt hitték, hogy a proletárdiktatúra és a polgári demokrácia összeegyeztethető valami, mindenhol, ahol a burzsoáziával keztyűskézszel akartak elbánni, ahol tehát visszariadtak az osztályharc egyetlen alapelvétől: az osztályszempontok kíméletlen alkalmazásától, minden ilyen helyen nemcsak győzött a burzsoázia ellenforradalma, a fehérterror — de kíméletlenül elbánt a diktatúra vezetőivel, akármilyen barátságosak voltak a burzsoázia iránt, akármilyen következetlenek voltak a proletárdiktatúra alkalmazásában, akármilyen következetlen szentimentalizmusban gyöngítették a proletariátus erejét. Kolcsak Szibériában legyilkolta azokat a szociálforradalmárokat, akik az orosz proletariátus diktatúráját kíméletlennek tartva, hozzája menekültek, a finn burzsoázia válogatás nélkül gyilkolta halomra a mensevikieket és a bolsevikieket, Skoropadski és német csapatai válogatás nélkül akasztottak fel minden proletárt, akár megvédte a proletárdiktatúrát, akár nem, akár híve volt a proletárdiktatúrának, akár nem.

A szerencsétlen Leviné burzsoá barátságával, demokratikus kulturáltságával megszemélyesítője volt a müncheni félproletárdiktatúrának. A burzsoázia hálás volt iránta, nem nyilvános helyen végeztette ki, hanem börtönében. Nem kaszaboltatta le, mint Liebknechtet és Roza Luxemburgot, hanem bírói ítélet alapján végeztette ki. A burzsoázia törvényt ül mindenki felett, aki ellene támad, de azt az ellene támadást ürügyül használja fel arra is, hogy a proletariátuson bosszút álljon azért az egyszerű tényért, hogy proletár. Ez a burzsoázia hálája. Ezt várhatja a burzsoáziától mindeki, aki visszariadva a proletárdiktatúra következetes alkalmazásától, következetlen viselkedésével egyenletlenséget visz a proletariátus soraiba, meggyöngíti a proletariátus harcát és ezzel hozzájárul a proletárdiktatúra bukásához.

Az ilyen kiszolgáltatja a proletariátust a burzsoázia dühének. És a burzsoázia hálája nem marad el: a többivel együtt őt is felakasztatja.

Vörös Ujság. 1919. június 7.

[Révai József]

SZÁLLÓ NAP UTÁN

(... Szelídre szűri a nyár sugárát
ez a délután
s langy fényfüggönnyel a házak vállát
bevonja puhán...)

.....
Ilyenkor, látod-e, húnyt lelkemre
csókot nyom a nap,

és menni (gondolom) oly jó lenne,
amerre a nap
csak menni (gondolom), egyre menni,
napot nap után,
vonatra ugrani, nem pihenni,
szálló nap után
suhanni, zöldszínű tenger lombok
közt fulladozó
faluig szállani, minden gondot
elhullatozó
lélekkel, túl a Dunára, messze,
szálló nap után,
lombos faluig, hol lombba veszve
nyíl egy kapu tán
elénk s azon át bejutunk egy házba
hús pítvaron át,
s ott lelne a lelkünk elkáprázva
új túl-a-Dunát,
új túl-a-világot, új világot,
fehér falu sok
mély, régi pamlagu hús szobákat,
hol védve susog
a függöny; így susog: „Én az ablak
„hű őre vagyok
„és kitekinteni sohase hagylak,
„pillét se hagylak
„ideszállni a külső zajból hozzád,
„mert vám vagyok én,
„s e csöpp szoba messze csendes ország
„a vágy fenekén:
„majd okosan itten megbú lelked
„(szökött katona)
„és e szoba lesz majd a szőnyeg-kerted,
„párnák vadona.
„Künn zúghat azóta az örült bóra,
„hányódhat a tó:
„Itt nézd, a hús falon ór az óra,
„áll a mutató,
„a percek ostoba gillotinja,
„s a perc fenekén,
„hova nem hat a század szörnyű kínja,
„elrejtelek én,
„én függönyös angyal szárnyaimmel:
„ó jer, te szegény,
„jere fájó fejjel, fáradt innal,
„védőd leszek én,
„s szelídre szűrve az ég sugárát
„(jere, szenvedő!)

„oly hűn megőrzöm a lelked álmát,
„mint egy szemfedő!”

Babits Mihály

Vasárnapi Ujság. 1919. június 8.

BÉKÉT

A jobb világról, boldogabb világról
Szavalsz, szavalsz, szent forradalmi mámor.

És egyre szürkébb lesz e szürke élet
És örömünk, mint vert had, messze széled.

És boldogságunk sáppad, mint fogyó hold
És föld alá megy minden, ami jó volt.

Kivándorolni innen, ó de merre?
Elmenni, mint a felleg, tengerekre?

Mint a daru, ha ősz jön és ha köd jön
S valami messze, nem járt, tiszta földön,

Az Indiákon vagy a szűzi holdban
Mindent feledni boldog elhagyottan,

Véres kezünket csillagfény hűsébe
Áztatni és zokogni: Béke, béke!

Juhász Gyula

NYÁRAY ANTALNAK

A homlokunkon hervadt venyigével
Már nem köszöntjük a kelő napot
S rakétáinktól nem ragyog az éjjel,
Csak tünt öröm könnyharmata ragyog.

Az élet tegnap oly telt serlegéből
Üröm tekint már s gond seprűje néz
S te jössz elénk a gazdag messzeségből,
Boldog szigetről, bátor tengerész.

Te jössz felénk és fiatal borággal
S dús borostyánnal mosolyog fejed
S szemedből a mi tünt napunk nevet

És szavaidban álmunk vágya szárnyal,
Szabad vígan e szürke táj felett
S elmúlt nyarakból hoz üdvözlétet.

Juhász Gyula

SZERELEM

Én nem tudom mi ez, de jó nagyon,
Elrévedezni némely szavadon,
Mint alkonyég felhőjén, mely ragyog
És rajta túl derengő csillagok.

Én nem tudom, mi ez, de édes ez,
Egy pillantásod hogyha megkeres,
Mint napsugár ha villan a tetőn,
Holott borongón már az este jön.

Én nem tudom, mi ez, de érzem,
Hogy megszépült megint az életem,
Szavaid selyme szíven simogat,
Mint márciusi szél a sirokat!

Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon,
Fájása édes, hadd fájjon, hagyom.
Ha balgaság, ha tévedés, legyen,
Ha szerelem, bocsásd ezt meg nekem!

Juhász Gyula

PIROS PÜNKÖSD NAPJÁN

Kérdezem tőletek, van-e egyetlen köztetek, aki ne érezné, hogy soha még ilyen idő nem járt a világon?

Van-e, aki be ne látná, hogy egynéhány hete rést ütöttünk a sötétség fellegvárán, és robot-igában fogott kincseket, a tudományt és művészetet

teli kézzel szórjuk széjjel a mesterséges tudatlanságban tartott proletártömegek között?

Van-e, aki ne látná, hogy a proletárdiktatúra a gyárat, bányát, a bankot kivette a vagyonos herék kezéből és a dolgozók szervezett társadalmának adta?

Van-e egyetlen földműves-szegény, aki ne érezné, hogy az ezerholdasok összerabolt földjeit a dolgozók érdekében az összességnek tulajdonává tettük?

Van-e egyetlen mezőgazdasági munkás, aki nem látná, hogy a kollektív szerződéssel felszabadításuk és boldogságuk előmozdítása volt a célunk?

Van-e egyetlen földműves-szegény, aki ne látná, hogy a szociális világforradalom ügyéért, a proletariátus hatalmáért áldozatra is készek vagyunk, a Tanácsköztársaság gazdasága, a termelőszövetkezetek mellett megcsináltuk a világ legjobb aratószerződését?

Van-e egyetlen dolgozó kisgazda, aki ne látná, hogy a Tanácsköztársaság megvédi a kisgazdák vagyonát, és eltörli állami adóit, amelyből addig csak azok a járási utak készültek el, amelyen a főispán, szolgabíró lovai jártak?

Van-e, aki nem látná, hogy megszüntettük a kizsákmányoló bérháztulajdont, amellyel a vagyonosok egy kis csoportja adót vetett ki mindenkire, aki pihenni akart, aludni akart, és védelmet keresett az időjárás viszontagságai ellen?

Van-e munkás, aki ne látná, hogy a gazdagok ékszereit, kincseit lefoglaltuk és véget vetettünk annak, hogy a vagyon különböztesse meg az embereket?

Van-e egyetlen proletár, aki nem tudná, hogy az emberiség sorsa most fog megpecsételődni és eldőlni?

Van-e aki ne tudná, hogy ha e küzdelemben elbuknék a szegénység, újból visszahajtanák a munkást a réginél is rosszabb, embertelenebb, kínzóbb szolgaságba?

Van-e aki ne tudná, hogy a munkanélküli jövedelem paradicsomából kikergetett burzsoázia a legszörnyűbb megtorlásra készülne minden proletár és annak családja ellen, ha erre a proletárság gyöngesége neki módot adna?

Van-e proletár, aki ne tudná, hogy a harc és belső bajok átmeneti nehézségei után emberséges élet és erkölcsi felemelkedés, testi és szellemi virágzás lesz a kommunizmus társadalmában minden dolgozó osztályrésze?

Proletár testvérek! Piros pünkösöd napján nézzetek bele az égő világba, ahol bilincsek repednek széjjel és börtönajtók nyílnak meg. Nézzétek azt az óriási kerges kezét, mely kinyúlik az égő földgömbből és új világot akar építeni.

Proletárok! Piros pünkösöd napján éreztétek át és tudjátok meg, hogy a boldogságtokért, egy szebb világért, a kommunizmusért, a proletárhatalomért és mindazért, amit a hatalom segítségével föl akarunk építeni, harcolni, áldozni, szenvedni kell.

Latinka Sándor

Somogyi Munkás. 1919. június 8.

— Énekei egy proletáranya —

Ottkint tavaszi lomb fakad
 a nyitott ablakok alatt.
 Új szellő bomladoz a lombban —
 Aludj fiacskám csak nyugodtan!
 Álmodj a szív vörös egéről,
 gazdaggá lett rongyos szegényről;
 álmodj a fényes napsugárról,
 mely proletárszívekbe lángol.
 Álmodj szelíden, csöndesen,
 meg nem zavarhat senkisé.
 Egyek vagyunk mindannyian:
 eljött a te időd, fiam!

Míg robotba járt az apád,
 csak szégyenét hagyhatta rád,
 Azt mondták rája, hogy ebadta! . . .
 Még a kutya is megugatta.
 De, hallod-e mit zúg a szellő?
 Az idő késik, ámde eljő!
 Megkondították a harangot
 a hazátlan rongy bitangok.
 Álmodj szelíden, csöndesen,
 meg nem zavarhat senkisé.
 Egyek vagyunk mindannyian:
 eljött a te időd, fiam!

Tevéled beszél most a szél,
 te vagy az ok, te vagy a cél!
 A bölcsődön egy orkán hajt át,
 s vörös katona a te dajkád.
 Az úri hintó, hogyha vágdat,
 már nem piszkol be, mint apádat.
 S a léha nőknek csipkefodra
 le nem röhög az asszonyodra!
 Álmodj szelíden, csöndesen,
 meg nem zavarhat senkisé.
 Egyek vagyunk mindannyian:
 eljött a te időd, fiam! . . .

Somlyó Zoltán

Az *Érdekes Ujság*. 1919 június 12.

RÉSZLET KUNFI ZSIGMOND FELSZÓLALÁSÁBÓL AZ ORSZÁGOS PÁRTGYŰLÉS ELSŐ NAPJÁN

Most még egy-két olyan dologra akarok rátérni, amely a programmal kapcsolatos. Az egyik az *erőszak* kérdése, a másik a *kisebbségek kérdése* a proletariátus diktatúrájában. Abban én teljesen egyetértek, hogy *a diktatúra az erőszak alkalmazásától elválaszthatatlan, mert a diktatúrának ez a lényege*. Annyi erőszak, amennyi politikai és gazdasági téren *múlhatatlanul* szükséges, helyén volt. Ellenben Kun elvtárs eme politikai és gazdasági erőszak mellett beszélt arról az erőszakról is, amelyet

a diktatúrának szellemi téren

is alkalmaznia kell. Ez olyan dolog, amelyben vele nem érték egyet. *A szellemi élet, kultúra, tudomány, irodalom és művészet terén az erőszak alkalmazásának helye egyáltalán nem vagy csak a legkisebb mértékben és végső szükség esetén lehet.* Szerintem a tudományos, irodalmi és művészeti élet *a szabadságnak egy bizonyos légköre* nélkül ki nem fejlődhetik; és proletariátus diktatúrájának ebben a tíz hétében minden szellemi és tudományos élet abszolút pangása észlelhető, rémület ül azokon az embereken, akiknek produkálni kellene és tudnának is, amikor azokat a szavakat, azokat a fenyegetéseket hallják és nem tudják mit jelentsenek ezek; valóságos szellemi bénaság ül minden szellemi munkán és ez olyan dolog, amelyet nincsen okunk fönntartani. Ezen a diktatúra terén olyan alkalmazását tartom szükségesnek, amely *a szellemi munkás számára sokkal nagyobb szabadságot biztosít*, mint aminőt az eddigi intézkedések biztosítottak. Bizonyos fokú bátorításra van szükség e téren. Mindabban, ami szellemi életet jelent, sokkal nagyobb kíméletesség, szabadság kell, hogy uralkodjék, mint amennyi eddig uralkodott.

Népszava. 1919. június 13.

RÉSZLET KUN BÉLA VÁLASZÁBÓL AZ ORSZÁGOS PÁRTGYŰLÉS MÁSODIK NAPJÁN

Még egyre kívánok Kunfi elvtárs felszólalásában rámutatni, még pedig arra, hogy azt mondotta, hogy majmoltuk az orosz proletárforradalmat. Ez ellen a vád ellen, amely egyike a legsúlyosabb vádaknak, mert azt jelenti, hogy sablonok után indultunk, hogy nem értünk a módszerek alkalmazásához, ez ellen *tiltakoznom kell*. Már annak idején, mielőtt egyesültünk volna, sokszor fölmerült ez a kérdés és én akkor is hangsúlyoztam mindenkor, hogy *nekünk nem szabad onnan kiindulnunk, ahonnan kiindult az orosz proletárforradalom, nekünk azonban az orosz proletárforradalom összes módszereinek elméleti és gyakorlati eredményeit értékesítenünk kell és értékesítettük is nagyjában.*

Ez volt az oka annak, hogy két és fél hónap alatt *szervezettség tekintetében többre mentünk, mint amennyire ment az orosz proletárforradalom egy esztendő alatt*. Ismét hangsúlyozom azt, hogy nem lehet kiugrani a fejlődés egy fokát sem, csak meg lehet azt rövidíteni. Azok a bajok, amelyekről sok elvtárs beszélt, a dezorganizáció, az organizáció hiánya elkerülhetetlenül szükséges a fejlődési állapotban. De éppen azért, mert ismerjük az orosz proletárforradalom tapasztalatait, bátran szembe szállhatunk ezekkel a bajokkal és így a proletárforradalmat kritizálhatjuk önmagunk is és ezeket a bajokat rövidesen ki fogjuk irtani. Nem a diktatúra az oka ezeknek a bajoknak, nem is a diktatúra formáinak kezelése, éppen úgy, mint ahogy a diktatúra eddigi módszere nem az oka annak, hogy szellemi életünk lehanyatlott, hogy ebben az országban szellemi termelés nem volt.

Egész kétségtelen dolog, hogy a diktatúra nem túlságosan alkalmas az individuális szabadság kifejlődésére, nem túlságosan alkalmas arra, hogy az egyéniség szabadon kibontakozhassék. Ámde az a szellemi élet hanyatlott le, az a kútmérgező szellemi élet, amely a burzsoázia szolgálatában állott, amely a burzsoáállam erőszakszervezete volt és az a része, amelyet burzsoá szépirodalomnak neveztek. (Éljenzés és taps.) Új szellemi életnek, új kultúrának kell támadnia magából a proletariátusból és én bízom a proletariátus termelő erejében, abban a termelő erőben, amely intézményeket lerombolt és intézményeket alkotott, hogy *meg fogja találni a szellemi élet terén is a maga kivirágzását*. Kétségtelen, hogy *ez nem a Ma irodalma, amely a burzsoá dekadencia terméke. Új szellem fog megnyilatkozni a proletár szellemi élet terén, amelyből a proletariátus osztályának szelleme fog kivirágozni*.

Hogy nem keletkezhetett új szellemi termék a proletárdiktatúra ezen rövid ideje alatt, viszont hogy a régiből nem virágozhatott ki az az értékes és maradandó a proletariátus számára, abból, hogy itt a proletárkultúra emelése érdekében oly kevés történt, nem lehet azt következtetni, hogy a diktatúra módszere, hanem azt, hogy személyi tehetetlenség volt ennek oka.

Vörös Ujság. 1919. június 14.

LEVÉL KUN BÉLÁHOZ A MŰVÉSZET NEVÉBEN

Kedves Kun elvtárs! Engedje meg nekem, hogy én, aki az Ön reálpolitikai tudását és felkészültségét politika és tudásszeretettel nagyra becsülöm, néhány szóval megválaszolhassam a szocialisták pártgyűlésén úgy gondolom fölületesen odavetett néhány szavát a művészetről, jobban mondva a művészetünkről. Ezt azért mondom így, mert eleve distinkciót akarok tenni a között a passzív szépután-nyálcsurgatás között, amit eddig „értelmes” művészetnek neveztek és a mi aktív lelkünknek megjelenése között.

Bocsásson meg, hogy Önnel itt megpróbálom megismertetni lapunk eddigi életét, amelyről Ön már bizonyára vagy ellenségeinktől vagy barátainktól hallott egyetmást.

A mai „Ma”-t sorainkból azóta „okosan” félreállt más munkatársakkal a legkegyetlenebb anyagi nyomorúságban és ugyancsak az én szerkesztésemben és mostani tendenciájával egy másik, „A Tett” című lap előzte meg. Az imperialista világháborúban Magyarországon ez volt az egyetlen lap (akkor, mikor Göndör Ferenc, Pester Lloyd és egyéb ilyen felelőtlen csahosok József főherceghez írtak ódát), amely az aktív antimilitarizmust hirdette, tudományos alapon cikkezett a megalkuvó szociáldemokrácia ellen és lámpák elé hurcolta a burzsoá írók embermészárlásért őrvongását. Ennek a lapnak akkor mint inficiáló életnek tűzzel és vassal esett neki a polgári ideológia cenzora: valláselleni lázításért, hadiérdeket veszélyeztető tendenciájáért törvény elé hurcoltak bennünket, agyonmacerálták nyomdászainkat s végre is kétszeri elkobzás után „A Tett”-et egyszer és mindenkorra betiltották.

De Ön tudja Kun elvtárs, hogy az eszmét megölni nem lehet. A forradalom mozdonyai elindultak az ember születésével és meg nem állnak a beérkezésig.

Két hónapi szünetelés után megindítottam új lapomat a „MA”-t. Hangsúlyozom, hogy ugyanazzal a tendenciával de erőben, tudásban és hitben még jobban meggyarapodva. Utunk a burzsoá társadalomban mind március 21-ig, ugyanolyan volt, mint „A Tett” útja. Azok, akik gazdaságilag fölöttünk álltak pénzükkel próbáltak szétrángatni bennünket, azok, akik kultúrában alattunk vegetáltak, a dögök cinizmusával minduntalan belénk röhögték a butaságukat. De nem álltunk meg, mert Ön tudja Kun elvtárs, hogy a forradalomban nincs megállás.

És mindezt, amiket itt elmondok nem elsősorban magunkért, hanem a forradalomért mondom el, aminek feltétlenül életerős részei vagyunk. Addig míg az egész magyar „intelligencia” pénz után őrvongott a háború vérörületében, mi egész életünkkel fájtuk a meggyalázott és megölt embert és akkor mikor az egész magyar intelligencia minden raffineriájával ellenevetette magát a közelgő proletár forradalomnak, mi a hatalmasok és gazemberek ellen egész életünkkel eléje tárulkoztunk.

S hogy mindez nem volt egyéb a burzsoá-dekadenciánk extatikus vonaglásánál? Ha Ön talán nem tudná kedves Kun elvtárs, kénytelen vagyok elmondani, hogy akkor, mikor Ön még az orosz testvérek harcában dolgozta fel erejét, mi már szóban és írásban a kommunizmusért agitáltunk Magyarországon. Mikor Ön még Oroszországban volt és itt mindenki maga alá rohadta a kiegyezési politika egyéni előnyeit, mi a Károlyi-forradalom első napján külön számot adtunk ki a „Ma”-ból, amelyben kiáltványt írtunk a kommunista szovjet-köztársaságért, tudományos és szigorú bírálatot mondtunk az őszi rózsás forradalomról és kiáltványokat írtunk a forradalmi művészetek felszabadításáért. Ugyan-ezekben a napokban mi voltunk az elsők, akik az akkor meglehetősen nacionalista ízű Galilei körben fenyegetések és megbotránkozó üvöltések között gyűlést rendeztünk a kommunizmusért és esténként szerkesztőségünk félredugott helyiségeiben a mai vörös katonák néhányával meg-

indítottuk a kommunista csoport szervezkedését. Azok az elvtársak, akik az Ön első Visegrádi-utcai megjelenését üdvözlötték, azok tőlünk mentek el Önhöz és a mi hitünk melegét és őszinteségét vitték Ön elé.

Hogy mi miért nem voltunk ott? (mert nyilván nem voltunk ott) ennek az elmaradásunknak értelme adja meg világnézetünk dinamikájának minden pártérdekhez való megkövetelenségét. Mert minden pártpolitikán, nemzeti és faji ideológián túl a soha be nem érhető végcél felé indítottuk el harcunkat az emberért, akiben a világ képe él. És mindezt nem burzsoá dekadenciából, nem bolondulásunkban magunkra hagyatottan, hanem a békéért indított harcnak azzal a hitével, amilyen harccal és hittel ugyanazt gondolták végigcsinálni az orosz bolsevikiek a politikában. Hogy őket ma kik hagyják cserben hitükkel és akaratukkal az okvetlenül végigcsinálódó forradalom szempontjából nem fontos, amint hogy nem fontos, hogy hitünkkel és akaratunkkal kik hagytak cserben és kik próbálnak meg ma agyonverni bennünket. Testvéreink vannak a világ mind a négy tájából. Új művészek, illetve új hitű emberek, mert nálunk a művészet nem l'art pour l'art játék, nálunk a szép az, ami jó, nálunk az élet célja nem az osztályharc, mert az osztályharc csak eszköz az abszolút emberhez, akinek egyetlen életformája a forradalmas akció.

Ezek után, hogy mégis mennyire a burzsoá dekadencia kinövése a mi művészetünk, a nagyon sok közül hivatkozni szeretnék néhány névre, akik velünk egyazon művészetet csinálnak és akiknek politikai életéről talán Ön is hallott már valamit. A hirtelen kezünkbe adódó adatokból egyenlőre ennyit:

Kedves Kun elvtárs! Ön előtt bizonyára nem ismeretlen név Henri Guilbeaux, a francia „kommunista”, akinek halálraítéléséről csak pár héttel ezelőtt közölt vezércikket a Vörös Ujság. Mi boldogok vagyunk, hogy ennek az embernek a nevét Ön elé idézhetjük most, mert ő úgy világszemléletében, mint művészetében — mert ő az imperialista entente győzelmébe szédülő francia proletariátus előtt járó forradalmi költő — nem pártszocialista, nem pártkommunista, hanem aktív világszemléletű forradalmár, lélekben és lelkének kifejezési módjában testvéri rokonnunk. Gondolom Guilbeaux forradalmisága iránt Önnek semmi kétségei nincsenek. De ha ez valóban így van, kérjük Önt, hogy nagy politikai elfoglaltsága mellett is tekintsen bele a mai számunkban közölt Guilbeaux-versbe és Ön igazolást fog találni benne mellettünk, jobban mondva az új művészet mellett, ami az ember leglelkét zengi ki és a világ dinamikájának szintézisét adja.

És bizonyára ismeri Ön Franz Pfempfert az „Aktion” című berlini lap szerkesztőjét és az ő munkatársait és azok közül is Ludwig Rubinert és Iwan Gollt. Mint ismeretes a berlini Spartacus-mozgalom megindulása óta ezek az emberek a legelső-sorban és az eszme legvehemensebb harcosai között küzdenek a kommunizmusért. Ahol ott volt Liebknecht, Luxemburg, Radek ott voltak az „Aktion” munkatársai is, mint harcos írások szerzői, előadástartók és hónapokig mint a német burzsoázia veszedelmes bebörtönzöttjei. Ma pedig lapjuk az „Aktion” a Spartacusok hivataltalos lapja. Ennyit ezeknek az embereknek politikai életéről. De nem hall-

gathatjuk el kedves Kun elvtárs, hogy ezek az emberek írók is. Sőt. De mivel, gondolom, ezeknek forradalmisága iránt Önnek semmi kétségei nincsenek és miután kihangsúlyozzuk, hogy ezeknél az íróknál csakúgy mint Guilbeaux-nál, forradalmiságuk az írásaikon keresztül nyilatkozik meg, kérjük Önt, hogy tekintsen bele mai számunkban közölt Iwan Goll-versbe és Ön igazolást fog találni benne mellettünk, jobban mondva az új művészet mellett, ami az ember leglelkét zengi ki és a világ dinamikájának szintézisét adja.

És bizonyára ismeri Ön Ottokár Brezinát a cseh kommunista mozgalom egyik exponens emberét. Ez az ember nem a magyar hirtelen kommunistává vedlett írók tempójában dobta magát a lázadó cseh proletariátus elé, hanem csakúgy mint Guilbeaux-ék, Iwan Gollék a burzsoá háború kezdete óta antimilitarista harcos és míg a cseh proletariátus még teljesen benneszédült a burzsoá győzelmekben, Brezina már a kommunizmus elé harsenázott. Hangsúlyozzuk, hogy nem pártok keretében. A kommunizmust ő is, úgy mint mi, csak gazdasági alapnak vallja, életcélja azonban, csakúgy mint nekünk, minden írásán keresztül, mert ő is író, az új ember, a kulturásan forradalmasított új ember megformálása. Kérjük Önt, hogy tekintsen bele mai számunkban közölt Brezina-versbe és Ön igazolást fog találni mellettünk, jobban mondva az új művészet mellett, ami az ember leglelkét zengi ki és a világ dinamikájának szintézisét adja.

És bizonyára ismeri Ön Alexej Remisovot az orosz úgynevezett futurista írók egyikét. Erről az íróról és társaságáról, a „futurista” új művészekről, úgy gondolom, nem kell részletesebb ismertetést adnunk. Ön, aki az orosz forradalmat éveken át átélte és átdolgozta, nyilván informálva van arról, sőt hisszük, hogy az orosz proletárforradalomban találkozása volt ezekkel a burzsoá-társadalomból kitagadott, világszemléletükért bolondoknak bélyegzett művészekkel, mint a forradalom aktív harcosai. Az az írás, amit a mai számunkban Remisovtól közlünk — mi mondjuk, mert mégis csak mi értünk ehhez a legjobban — semmivel sem „értelmesebb” osztályízűbb, mondatokban agitálóbb, lapunkban a „Ma” íróitól megjelent hasonló műfajú írásoknál.

De vajon, hogy ez az írás Guilbeaux, Goll, Brezina és a „Ma” íróinak műveivel együtt minden kiegyezést félredobva életigazságából, világszemléletéből és megnyilatkozási formájából nem ad le 50%-nyit a proletárság fejletlen kultúrigényéhez, vajon valóban a burzsoá dekadencia kinövésének a jele-e? Mi nem hisszük. Sőt, annál a pontnál hivatkozni tudunk Kun elvtárs által is, hisszük, nagyrabecsült három emberre, Romain Rolland-ra, a jó emberre, Franz Mehringre, a végelgyengülésig forradalmárra és Lunacsarszkijra, az orosz kultúrapostolra. Ez a három ember volt az, aki a nemzetközi új művészetet a világ elé segítette, a nagyhitű húszévesekkel megtanulták újrájárni az életet, előszót írtak könyveik elé és azokban a lapokban adták le írásaikat, amelyeket az imperialista sajtódzsungelben saját filléreiken indítottak meg az emberért, az embertelenség ellen, a húszévesek.

(Az új művészet plakátba állása. Talán nem lesz érdektelen megemlíteni, mivel művészetünknek erről az oldaláról is szó esett, hogy a kommunista Moszkva falairól a bolondoknak titulált „futuristák” plakátjai „métélve-

zik" a proletárok tiszta lelkét. Ez a „métélyezés" pedig éppen Lunacsarszkij részéről történik, akit mégsem lehet talán dekadens burzsoának degradálni.)

És vakmerően állítani merjük, hogy Lunacsarszkij új művészetet propagálása nemcsak Oroszországnak szól. Az ő munkája minket is igazol. Igazolja az új művészetet, amely nemzetközi jellegű és erejű és amely nem egyesek felelőtlen kigyóbúvölése, hanem, mint az orosz proletárharc is nem Lenin erőszakjátéka, hanem felfejlődött forradalom. Törvényszerűség. Egy ideológiának kultúrforradalmi íve, amelyet semmiféle párt és egyéni tekintély lényegében meg nem bonthat. Minden ellene feszülés csak időben minimális lemarasztalást jelenthet. Hogy ez mennyire így van példának mondhatom el Ady és Révész Béla esetét a magyar művészetben és szociáldemokrata miljöben. Még tisztán emlékszünk rá, mikor a mostanság ellenünk szónokló elvtársak kiharapták maguk közül az egész emberi szenvedésével és szenvedélyével a nagy univerzum felé teljesedő Adyt és ugyancsak egy pártkongresszuson a legszebb írása, nemzetközi értelemben is nagyértékű műve, a „Vonagló Falvak" miatt agyon akarták terrorizálni Révész Bélát. Mondom a tisztelt elvtársaknak ezeket a művészeket nem sikerült felületes demagógokká terrorizálni — de hogy alkotó kedvüket örök bűnösen meglekelték az kétségtelen. Mi ez alkalommal azonban még ennyitől sem félünk. Mert a kiegyezés és középszerűség felburjánzása úgy a politikában, mint a művészetben nem lehet többé a máé s még kevésbé a holnapé.

Bocsásson meg, hogy levelemben még egy motívumot vagyok kénytelen beemelni, amely már ugyan nem a mi irodalmunkra, nem az új művészetre vonatkozik, hanem ezeknek bolondul hangos megugatóira, a magyar újságírás és irodalom minden szituációhoz hozzágerinctelenedésére. De különben hagyjuk is ezt, mert azt hiszem, hogy nem mondhatnék önnek azzal újat, hogy azok az emberek és újságok (Göndör Ferenc, Pester Lloyd, stb.), akik ma feszítédmeget kiabálnak felénk, mielőtt még a proletárdiktatúra ilyen voltát ki nem tapasztalták, nálunk jártak, írásokat kértek tőlem, velem akarták eltakarni mindazt, amit éveken át a proletariátus ellen végigcsináltak.

Kedves Kun elvtárs! Mindezeket itt föntebb nyugodtan és tárgyilagosan elmondva kérdezem öntől, hogy ugyanúgy nyugodtan és tárgyilagosan átgondolva, ma sem lát bennünk, illetve művészetünkben, — az új művészetben, amely mint az ember felszabadításáért zengő egyetlen kiáltás futja be most a világot —, mint a burzsoá dekadencia ittmaradt csökevényét?

Zárom a leveletem, amivel kezdtem. Önt mint politikust a legnagyobbak közül valónak tisztetem, de engedje meg, hogy kétségeim legyenek művészeti felkészültsége iránt. Ezen a ponton mi, akiknek politikai nézeteink, helyesebben világszemléletünk a proletariátus felszabadításának szempontjából semmiféle váddal nem illethetők és mégis csak minden életünkkel művészek vagyunk, mesterségünk fölött a kritikára tehát elsősorban vagyunk hivatottak.

Ebben a komoly hitünkben kérjük önt a forradalom megbonthatatlan ívelése érdekében, hogy művészetéről szólását tárgyilagos alapokról indítsa

el, mert pillanatra se felejtjük, hogy a fölületes kritika nem nekünk, személyeknek, hanem a forradalom kiteljesülésének árt.

Maradok nagyrabecsülő elvtársa

Budapesten, 1919. június 14-én.

Kassák Lajos

Ma. 1919. június 15.

A POÉTÁKNAK MINDENFELÉ

A vörös csattogás alatt bűgő egyedek a
hangtalanban,
kik meddő berkekben öntözitek el magatokból
a meddővé merevült „Szépet”
poéták mindenfelé:

a vörös csattogásban vassá vált ökleimet
ez a perc találkozóra nyitja felétek!

A ti távotok közelebb van, mint minden mostani
közelség,
de tudom, hogy az anyagból gyökerezett erő
lökött távolba engem az igaz anyag felé
és a betűszagú erőtlenség tart fogva titeket!
Ez a perc megajdítja bennem a mostan ezer
fortissimóját:
a gyengeség vagytok nekem!

Nézzétek: az *ember* arcát gyujtom arcomra, hogy
egészen férjek el akin szép, és harc, és Isten
vagyok!

Nézzétek: Poétaságom esszenciáját, egy-életem víg
nyilán fecskendezem el emberen, fűszálon,
éteren, hogy minden csepp életem éljen *másban*;
mert ez az egy igaz élet!

Nézzétek: vassá vált véretem a „szép”, „az isten,”
„a hangtalanság” —: a poétaságom csattog-
tatja velem a vörösségbe, hogy a megérlelt időn
teremtő-lágy berkeken öntöződjének!

Vörösharctér, 1919. június 14.

Kahána Mózes

Ma. 1919. június 15.

Én nem jajgattam, amint egymást tépték bennem az
Istenek, összedőlt felettem minden törvény
s taposnom kellett üres-egyedül.

És amint rom és rothadság gyúlt fiatal életem alján,
én nem konyítottam tehetetlenre az orcám,
hanem születőre, riadóra váltottam a lépéseket
s minden percben újra dobtam magam a világba,
hogy újra, de igazabban, először nyiljék égen
és földön a hamisítatlan, kisajátíthatatlan élet a
tavaszban!

A tragédiás romok helyén a *tiszta akarat* sziklás
kolosszusai állanak az égre.

A felzendült élet a tavaszban, a szín, az ártatlanság
az ordító pipacsok,
az égre ágaskodó patakok,
a liliomszagu ég,
a bordészinű C dur,
a fenséges, az excentrikus, a szimmetrikus, az élő
s minden, minden rokonom a születésben,
és egy-akarat-szövetség vagyunk az embertörlő
Társadalom ellen!

A tavasz ordítja:

az ég takarja:

a kövek döngetik:

a fák ölelik:

mint énbélém zongorázott vad orkeszttere a létezésnek
hogy én vagyok a törvény,
én vagyok a Törvény!

Kahána Mózes

Ma. 1919. június 15.

TAVASZI ÉNEK

Üdvözöllek ó lány vagy asszony kit az összekúszált
időben hozzámsodor a teljesülés perce

még nem léptem hozzád, hogy a diadalmas reggelben
megmutassam a világ százezer zengő
csodáját.

még nem karoltam át a tested, hogy átvezesselek a
kétségek utvesztőjén mikor az emberek gyöt-
rődve kérdezik az üstökösök titkát s a ros-
kadó estékben megindul a föld

unalmas mérföldek feküdnek közöttünk s én mégis
látlak mert a fiatal lányok szájából is a te
érett nevetésed csordul
és ha rá is zuhan a tér a gerjedő füvekre én mégis
látlak mert a terhes asszonyok márványhűvös
homlokán a Te életed teljesül

testvére vagy a virágos fáknak és a gyümölcsös.
földeknek s a sivatagok irgalmatlan bestiái
hizelkedve kuporodnak melléd

az univerzum parttalan törvénye árad benned és
hozzám indulsz az idegen tájakon
a hegyek dalolva betemetnek minden szakadékot
a meteórok éjszaka fölgyújtják az űrt
s én a testem vöröshítű zászlaját lengetem a végte-
lenség ormán
és üdvözöllek

Reiter Róbert

Ma. 1919. június 15.

NÉPDAL

(Ad notam: Sárba taposom a fényképedet.)

Lenget, lenget a déli szél lengő vörös zászlót,
Felejtsd édes öcsém el a multat, az fekete gyász volt,
Hitet vessél a jövőbe, kelj a napsugárral,
Rámosolyog az a vörös katonára, indulj el az árral.

Nem az Isten, nem a császár, nem a generális,
Diadalkoszorút fon fejedre a munkásnép máris,
Ha hős voltál, a kebleden vitézségi érem,
Helyén az igazi vörös katonának szíve égjen.

Messze innen népek élnek szörnyű szolgaságba,
Aki szabadulni szeretnének hős karodra várva,
Ragadj fegyvert, szabadulás vörös katonája,
Lépjél be a vörös hadseregbe, gyújts fényt a világra.

Hogyha a szél Párizs felett vörös zászlót lenget,
Néked akkor a szabadulás nagy pihenőt enged,
Szabad munkás, szabad világ — Lenin is megírta —
Büszkén tekint le a vörös katonára, aki azt kívánta.

Én ismertem egy kedves, finom, vidéki nénikét, aki reggeltől-estig olvasott és minthogy bámulatosan éles volt az emlékezete, számot is tudott adni olvasmányairól. Hibátlanul és folyékonyan mondta el Jósika, Jókai vagy Mikszáth több regényének a meséjét. De mikor megkérdeztem, hogy ezt vagy azt ki írta, csodálkozva nézett rám. Erre sohase gondolt. A szerző nevére, mely nekünk először ötlik szemünkbe, mintha piros festékkal és felkiáltójellel lenne a címlapra nyomtatva, ügyet se vetett, a cég neve nem érdekelte, csak maga a könyv. Öntudatlan és egyben öntudatos lehetett nála ez a védekezés. Nem akarta megtörni az álom varázsát, melyet a könyv láttán érzett s elhitette magával, hogy ez maga az élet, egy forróbb és élőbb valóság, mely úgy termett, mint a kalász és a mezei virág.

Körülbelül ez a lelki folyamat megy végbe mostanában az új színházi közönségben. Soha annyit nem beszélnek költésze-tről, színházról a gyárakban, a műhelyekben, a szegény lakásokban, de nevek nélkül. A költő az maga a poézis, a színész pedig maga az alakoskodás, az ősi komédia. Múltkor hazamenet a hídon két munkásleányt hallottam egy színdarabról beszélni, melyet már pár napja láthattak. Különös színházi kritika volt. Egyetlenegy név se fordult benne elő. Se az írónak, se a színésznek a neve. Csak alakok és ábrándok, tündérek és boszorkányok, kik a kavargó és titokzatos életet jelentik és komédiások, kik ezt, vagy azt a szerepet alakították, a munkájuk olyan pontos, áhítatos és talpraesett jellemzésével, amilyent a hivatásos bírálatokban sohase leltem. „Akkor bejött a herceg — mondta az egyik — halálravált arccal és így nézett” és megmutatta a másik leánynak, *miként* nézett. A darabot magát egy csodálkozó taglejtéssel nézte meg, anélkül, hogy kimondta volna a szerző nevét s odabiggyesztette volna melléje: „a világszerte ismert, modern drámaíró”, a színészeket pedig a szerepükkel jelezte, anélkül, hogy „vérbeli művésze-tről”, „nemes tartózkodásról”, vagy egyébről beszélt volna. Ő is óvakodott a varázs szétrebbentésétől, mint az a vidéki nénike, aki sohase nézte meg a regényíró nevét. A díszlet, a maszk, a festék szent volt előtte, akár a természet.

Nem hinném, hogy a művésznak fanyar vagy sértő lenne az a hódolat, mely csakis a művészetének szól és nem a testi mivoltának. Annak előtte színpad volt számára az egész világ, kivéve a színpadot. A korzón, a vendéglőben, a kávéházban is játszania kellett, viszont a színpadon csak a magánembert látták benne azok az ismerősei, tisztelői, barátai, kikből a közönsége zöme kitelt. Mindez a nézők beszédmodorában is kifejeződött. Ha a tengerparti sétányon feltűnt, így kiáltottak fel: „itt megy X. Y., a híres színész”, de a nézőtéren, mikor jelenete jött, ezt suttogták: „a Gabi következik”. Tótágast álló világ, melyet rendbenlévőnek és természetesnek tartottak. Ma azonban a színpadon ismét a művészet van ott-hon, mely névtelen és személytelen és érdektelenül „önmagáért” való.

Ezért sohase szomorkodjatok testvéreim, hogy mostanában kevesebb autogramot kérnek tőletek. Ti vagytok a hercegek és a koldusok, a

betörők és a szentek, a cudarok és a jóságosak, immár többé nem a „közön-ség kedvencei”, az ötőrai teák, az estélyek társadalmi körülrajongottjai, a fényképészek célpontjai, a találkakérő levelek boldog üldözőttjei.

Mindnyájan előléptetek: a Művészek vagytok. *Kosztolányi Dezső*
Színházi Élet. 1919. június 15—21

BABITS MIHÁLY ADY ENDRÉRŐL

Babits Mihály, amint az egyetemen elfoglalta tanári székét, iro-dalom-elméleti előadásai mellett *Ady-szemináriumot* is hirdetett, ame-lyen a hallgatók rendkívüli érdeklődése mellett tanár és tanítványok együtt fejtegetik Ady Endre költészetét. A szeminárium bevezető előadá-sairól *Jaulusz Ilonka* gyorsírói jegyzetet készített s ebből közöljük az alábbi részt, annak kijelentésével, hogy a közleménynek csak a gon-dolatai a Babitséi, a formáért nem őt illeti a felelősség.

Ady forradalmisága a faj mélyeiből felhozott dac. Láttuk, hogy ő mennyire a faj gyermeke, hogy ragaszkodik faja gyökereihez. Láttuk, hogy mennyi mélység van benne, láttuk, hogy a magyar környezetéhez belső rokonsággal tapadt.

De ezek: a magyar környezet és a magyar minták nem elégíthették ki lelkének élni vágyását. Ha ő az a költő lenne, aki könyvekből képes önmagát kifejleszteni, aki képes egyszerűen folytatója lenni egy régi tradíciónak, költészetnek, akkor talán kielégítené ez a magyar világ. Mert akkor leásna e magyar világ mélyebb rétegéig, odáig, melyet ma már csak könyvekben lehet megtalálni és azokból ki tudna fejleszteni egy újabb poézist. De Ady ép azért, mert mindent önmagából fakaszt és az irodalmi hatás igen csekély az ő költészetében, épen azért élményt kíván, gazdag, szabad élményeket és ezek épen azok, melyet nem tud neki a magyar föld megadni. Ezek a gazdag, szabad élmények épen azok, melyeket nem tud neki megadni a magyar szellemi élet sem, az emberek, kik körülötte élnek és ami az ő számára az egyetlen erőforrás lehetne. Ady nem az az ember, ki a holt irodalomba ásna le, hogy ott felfedezze az ott élő életeket. Neki az irodalom akkor élmény, ha az körülötte él.

És mi volt az az irodalom, mely ekkor Ady körül élt? Egy satnya, epigon irodalom, melynek utolsó, igazán nagy alakja: Arany János már 1882 óta halott, melynek elevenjei régi elavult ideológiáknak minden másra, külsőbb szabadságra való vágyás nélküli követői.

Az élménynek gazdagságát és szabadságát sem ez a magyar élet körü-lötte, sem ez a magyar irodalom körülötte nem tudta megadni. És mikor ezt a nagy szegénységet maga körül érezte és tisztán kezdte látni ezt a helyzetét itt, az ő helyzetét, mely olyan, mint egy sziklán tengődő növényé, bizonyára érezte magában azt is, hogy versei, első művei, melyeket ez a környezet engedett benne megteremteni, nem azok, melyeknek ki kellene belőle jönnie. Ez nyilatkozik meg első verseiben, ez nyitja föl először szemét.

És ekkor támad föl benne a dac; ha nem enged a magyar világ, akkor megtagadom a magyar világot. Ez a magyar ember daca nem magyar-talan. Csak azért is leszek valami, mert itt nem lehetek. Hátat fordítok nektek, kinézek a szabadba, kimegyek nyugatra innen, ez börtön ne-

kem; szököm, elszakadok mindenáron. A dac mindent kicsinek érez maga körül, magyar ugar, lelkek temetője minden.

A dac testvére a büszkeség, a nagyravágy. És minden művészlélek érzése a másravágyás, valami újra. Ekkor teremnek azok a versek, melyek felháborítják a hazafit, megtagadnak minden magyarságot, kicsinylőleg beszélnek a magyarságról.

Sok keresni valóm itt úgy sincs,
Az ő Lomnicukon már ültem,
Tátrát és Karsztot átröpültem.
Kicsi virág, szegény virág,
Te tudod, hogy nem lelkesültem.

De olyan önmagából táplálkozó lélek, olyan lélek, mint Ady, aki annyira maga van az egész világon, még a szellemben is annyira maga van és a maga életét, a maga szerelmi és lelki kataklizmáit éli és nem is látja a nőt, aki vele szemben áll, aki mindent magából alakít és csak az eleven környezet tud neki adni, semmit, ami időben és térben tőle távol állna, nem asszimilál, az ilyen léleknél ez az elszakadni vágyás nem lehetett teljesen eredményes. Az ily magából táplálkozó lélek sohasem tud elszakadni attól, ami önmagának része. A dac új dacot szül benne és ez az elszakadni akarás és elszakadni nem tudás, ez tragikuma lesz. A kétféle dac kétféle büszkeséget teremt benne, mindkettő a fájdalomnak büszkesége. Íme az egyik büszkeség:

Más a lovam, a vérem, álmom,
Tőle jövök és idegen
Az én őszám, fajtám, királyom.
Tílen bánat-folt nincs fölvarrva
E kerek földön senkire,
Csak fajából kinőtt magyarra.

Ez a fájdalmas büszkeség, a fáját megtagadó magyar büszkesége, aki mégsem tud elszakadni attól, ami magyar:

Góg és Magóg fia vagyok én,
Hiába döngetek kaput, falat . . .

Így aki büszke arra, hogy nem akar magyar lenni, fáj neki, hogy nem tud más lenni, mint magyar.

De új dac győzi le az új büszkeséget:

Míg nem jöttem, koldusok voltak,
Még sírni sem sírhattak szépen.
Én siratom magam s a népem . . .

Azért is magyar vagyok, így szól az új dac.

Ős Napkelet olyannak álmodta,
A milyen én vagyok:
Hősnek, borúsnak, büszke szertelennek,
Kegyetlennek, de ki elvérzik

Egy gondolaton.
Ős Napkelet ilyennek álmodta:
Merésznek, újnak,
Nemes, örök-nagy gyermeknek,
Nap-lelkűnek, szomjasnak, búsítónak,
Nyugtalan vitéznek.
Egy szerencsétlen, igaz isten
Fájdalmas, megpróbált remekének,
Nap fiának, magyarnak.

És így előáll az ő igazi nagy problémája, a mi nem egyéb, mint a magyar zseni problémája. Magyar zseni, aki magyar és mégsem magyar, aki nem tud nem magyar lenni és nem tud magyar lenni sem. A magyar zseni, aki mintha korán jött volna ez országba. Miért nem aludt még ezer évig Szilágyban? A magyar zseni, aki teljesen egyedül van az ő környezetében. Ez a probléma: hogy áll ő szemben, hogy tud megenni ezek között? Hogy áll ő szemben a néppel, melyet ezer meg ezer allegóriában, képben fest folyton? A kunfajta, nagyszemű legény allegóriája, aki csak káromkodni vagy fütyörészni tud, pedig nagy, szent dalokra született. Az idegennek a problémája, aki mégis rokon, akinek „sem utódja, sem boldog őse, sem rokona, sem ismerőse” és mégis szeretné magát megmutatni, hogy látva lássák. Ki látott engem? kérdi, szeretné, ha szeretnék. A kiválasztott ember rettenetes magányosságát éli, az Illés szekeren száll, jeges magasságokban, ahová senki nem követheti. Zord költő, egyedül kell lennie. Pacsirtának nézik, de nem az, ő sirály, pacsirta-álcás sirály.

És amint jobban és jobban öntudatra jut zordságának és idegenségének, jobban és jobban zordakká válnak versei. Az édes zengzetektől elszakad, a magas, zord holló szerepében jelenik meg. Még verse sem az, mely egyenletes szép zenét adna; minden strófában egy-egy sor, két sor elszakad a zenétől. Készakarva nem akar adni folyamatos, megszokott, rendes, mértékre vett zenét. Így ad szabad verset, nagy zökkenést, zord verset, ahol ha minden sor jambus, de egy sor ne legyen az. Ne legyen a pacsirta hangja, legyen benne valami a sirály vijjogásából; az Illések rokona ő, a prófétáké, akik rettenetes magányosságban élnek a népükben. És mily érzés vezeti őt a bibliához, melynek alig köszönhet magyar költő többet, mint ő. És itt is a Próféták könyvéhez. Ézsaiás könyvének margójára írja verseit.

És mi vigasztalhatja ezt a rettenetes magányos embert, mi az, ami elfelejtetheti vele a magányt? Csak a mámor lehet, a léleknek és testnek különös borai. Ő az, aki az ős Kaján költője, aki a magyar Pimodánról való essayt megírja. Úgy érzi, a magyar zseni nem is tudná másképp fentartani magát, mint a nagy mámor költészetével és vonzódik a magyar költészet azon alakjához, Csokonaihoz, akit ebben rokonának érez. Nem élettágadás ez nála, hanem épen a legnagyobb életigenlés. Nem a halál rokona, ő neki élet kell:

Az Isten: Élet — halleluja —
S az Életnek soha sincs vége.

De az életteljességet, amire vágyik, a környezete nem tudja megadni; a magányos embernek mámorok kellenek, hogy megadják neki. Alázattal elfogadja rettenetes nagy sorsát, melyet az Isten mért rá, de probléma lesz neki ez a sors; maga a sors probléma lesz neki, az Isten, a nagy véletlen, mely ily rettenetes magányosságot teremtett körülötte. A házárd, a sors, melyben ő valami felsőt lát, mint a próféta a saját kedélyének magasságában, melyet belül, önmagában érez s melyek a születésnek csodálatos véletleneiből fakadhattak, az isteni küldetést sejteti. A véletlen lesz a probléma, a sors. Ő írja meg azt a másik essayt, a Portus Hercules Monoeci-t, a költőnek a házárdhoz, a véletlenhez való viszonyáról. Bizonytalanná válik előtte a sors, az Isten maga az óriási cethal, melynek hátán mindannyian ingunk; nem a régi indusok biztos elefántja, hanem a tengerben hanykolódó cethal, melyen inog az egész világ.

De előbb-utóbb a próféta megsejti, megtalálja az élet problémáját, az Istent, véletlen titkát, mint egy barátot, mint egy ellenséget, aki őt küldte, aki ily rettenetes sorsot mért rá, de rettenetes küzdelemben vele, a végén mégis magához juttatja. Jön érte az Isten.

S az ő bús „Ádám, hol vagy?”-ára
Felelnek hangos szívverések . . .

Az Istennel társalkodik, mint Illés próféta. És hogyan tűnhetik fel e rettenetes magasságban egy ily Illésnek az élet? Nem tűnhetik fel abban a józan egyszerű világításban, amelyben mi láthatjuk; valami kísértetiesnek tűnhetik fel. Meg kell látnia a magasságból mindennek a nagy jelentőségét, ami ezen alak mellett valahol rejlik. Valami szimbolikusnak kell belőle kiérnie. Nem fontos ez a környezet, melyet ő megtagadott, melytől ő idegen, de fontos dolgok vannak mögötte.

Így érik ki Ady szimbolizmusa. Így érik ki az a költő, akit, ha nem félnék a régi elavult terminustól, a diszcreditált, hiteltvesztett terminustól, a legnagyobb allegorikai költőnek lehetne nevezni. Hasonlat rendkívül kevés van benne, nála minden hasonlatból élmény lesz; történet, kép, allegória, minden az egész versen végig fog húzódní, mert a hasonlat csak eszköz, az allegória cél, a szimbólum több egy hasonlatnál. A fontos, ami a dolgok mögött van. A dolgok elvesztik jelentőségüket, mert a dolgok kinn vannak abban az idegen világban, melyhez a költőnek semmi köze, melyet ő mérhetetlen magasságból néz. De a dolgok értelmei a költő lelkéből nőttek ki, magányossága teszi őt szimbolikusná, így látja a természetet és így lesz a legmindennapibb dolog belőle: egy falusi éjszaka környezete, vagy egy nyugalmas kórházi terem, ahol este a lázak ébrednek, jönnek — rejtett, különös dolgoknak jeleivé, szimbólumaivá. Így lesz a csöndből egy nagy szimbolikus személy, „Jó Csönd-herceg”. Minden eleven, de nem oly eleven, mint azoknál a költőknél, kik megszemélyesítik a természetet. Úgy eleven, mint a régi látnokoknál, akik a dolgok mögé látnak, a dolgok mögött látnak egész mithológiát, a lélek érzései mögött, a mámorok mögött az ő Kajánt, a pénz világa mögött a disznófejű Nagyurat, a nagy Pénztárnokot Látják a forradalom közeledtét,

mint egy vörös szekeret; amit más talán egy lélektani műszóval mondana, az nála egy hangulat, amely mögött ő érzi azt a mithológiai valamit, a fekete zongora hangját hallja. Mindezek teljesen önmagából vett képek, hangok, semmi az irodalomból, semmi átvett mithológia, megveti a régi költők alkotásait, ő maga alkotja meg a maga világát, a maga mithológiáját.

És milyen lehet a gesztusa annak, aki így látja a természetet és az életet és aki csak a mögöttük lévő dolgokat látja igazán és azt, ami itt nyüzsg, mint egy mélyen alatta álló valamit. Milyen lehet egy ilyen költőnek a gesztusa, ezzel a semmis, számára idegen, megtagadott étellel szemben, amely azért mégis az ő fájának az élete, amelyből mégis kinőtt az ő egész valója, az ő egész szimbolizmusa, amely mögött mégis érzi önmagát egész szimbólumaival, egész mithológiájával.

Ezzel a néppel szemben csak egy gesztusa lehet, a próféta gesztusa, aki önmagába élte népéből mindazt, ami népe mélyén és mögött van és aki hivatva érzi magát ezt tolmácsolni népének, önmagát, amit ő maga nem ért és nem érez, magát azt a népet. Így lett próféta Ady.

Hiszen a költők prófétasága olyan valami, amiről sokat lehet beszélni. Hiszen minden költő próféta bizonyos mértékben. Megjövendöl dolgokat. És ha jobban megnézzük, azt fogjuk látni, hogy majdnem minden költő ugyanazokat a dolgokat jövendöli meg. Majdnem minden költő prófétasága egyazon Isten küldetéséből származik. Ady is ezt jövendölte meg. Teljesen véletlen, hogy Ady inkább látszik prófétának más nagy költőknél. Jövendölése nem különbözik más nagy költő jövendölésétől, pl. Shelley, vagy Petőfiétől. Minden nagy költő ezt érzi át, ezért lelkesül, ezt profétálja. És még tovább megyek. Ady prófécijája eléggé szembeszökően a vágy prófécijája.

A vágy beszél belőle, nem a látás. Az olyan költemények, mint a „Magyar jakobinus dala”, a vágy szavai. Sőt előfordul, hogy maga is eléggé tudatosan érzi azt, hogy mennyire nem jövendölés, amit mond, csak a vágy szava. Pl. mikor alternatívákat állít a sors elé, melyek közül az egyik biztosan teljesülni fog:

Vagy bolondok vagyunk s elveszünk, egy szálig,
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik . . .

— — — — —
Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek,
Vagy marad régiben a bús, magyar élet . . .

vagy az egyik, vagy a másik s így természetesen nem szabad rá a próféta szónak a jelentését alkalmazni.

A „Proletár fiú verse” sem jövendőmondás, hanem az erő érzése. Érzi az erőt ebben az osztályban, az erőt, mely létrehozza a jövendőt. Ilyen „A ma kiebrudaltjai” című verse, ebben is az erő beszél.

Nem az a fontos, hogy beteljesüljön-e az, vagy nem, amit jövendöl a költő, a fontos, a próféta hivatását eltöltő dolog, nem a véletlen teljesülés, hanem a próféta hite önmagában, küldetésében. A hit a próféta legmélyebb lényege és ez a hit, mely a prófétai jellegét adja meg Ady költe-

ményeinek. És ő éppen ő, akinek élményei szimbolikusak az egész népével és ő, éppen az ő hite az eszményben és az eszményekben, ez a próféta lényege és nem a külsőben, a történetekben, a véletlenekben van, nem abban a viszonyban, amiben az ő álma, gondolatai a külső eseményekkel állanak, hanem önmagában abban a hitben, melyben önmagához élődik és belőle kisarjad.

Ezért oly tragikus Adynak a háború, mikor ép ezek a hitek látszanak megcáfolva lenni. Ezért oly tragikus, mikor az utolsó könyvének: „A halottak élén”-nek előhangjában ezt írja: „a hiteim elköszönnek”. De azért soha nem tudnak hitei teljesen elköszönni. Ezer kataklizma és a világ ezer válságai között, Adyban még mindig él az a hit, mely Ady prófétaságával oly elválhatatlan kapcsolatban van, a mély hit az emberi fajban és ezt fejezi ki az „Intés az őrzőkhöz”, egyik legszebb verse. Ezt a hitet fejezi ki az „Ember az embertelenségben”, melyet a háború embertelenségei között élt. Ebben látom az igazi prófétaságát Adynak.

Vasárnapi Ujság. 1919. június 15.

ÚJ STÍLUS FELÉ

A művészet stílushullámozásának egy korszaka lezáródott. A ránczuhant történelem semmi szentimentalizmussal meg nem állítható rohama minden struccpolitikát meghazudtoló robajjal zárja rá a kaput arra a művészeti stílusra, melynek a belső kiéltségéből adódott inertiája amúgy is önmagának halálos ítéletét harangozta.

A haldokló nagy stílus egy világnézet haldoklását jelentette, egy művészmagatartás elerőtlenedett belső széthullását az élet, a történet radikálisan új, a régi látásnak radikálisan ellenszegülő, abban semmi módon el nem férő tényeivel szemben. A fin de siècle stílusának finom szkepticizmusa, mely az élet, a történet tényeit végtelenül sokértelművé bontotta fel, erejétvesztetten hanyatlik vissza a forradalmi tények felbonthatatlan egyértelműségével szemben. Hitet, meggyőződést nem ismerő relativizmusa nem képes a forradalmi világnézet abszolút irányvonalát egyenesből görbébe törni, mert mindent körülkértkedő szempontjainak végtelen készenléte tehetetlen a hit ilyen fergeteges, szempontvakító ragyogásával szemben.

A betegességig fajult egyetemes szkepticizmus relativista értékelését újból a mindenkori legvalódibb művészek, a forradalmár-művészek egészséges attitűdje váltja föl: a múlt kísérteteivel szemben való elvi bizalmatlanság, — az epigonizmusnak a nagy stílusértékeket lejárató és ellaposító konzervatizmusát elnémítja a jobb, teljesebb jövő igenlésének emberibb és méltóbb páthosza. Az utóbbi évek világszerte tobzódó epigonizmusában valami elveszett, ami végső értelmezésben minden töretlen művészattitűd és minden felmenő művészet jellegzetes vonása: egy gótikus tendecia egy szakadatlan fölébeépítkezés minden múltaknak és a meghaladott jelennek is. Az epigonizmus megállt és meddő barokkal

elpepcselte a művészet monumentumának valamennyi emeletén és teljesen hiányzott belőle a megvalósítás pillanatnyi öröme újból meghaladó, emeletről-emeletre építkező elégedetlenség, a mindig megújuló jelen mindig megújuló megtagadása: a soha-megnem-érkezettiség forradalmasan drámai páthosza.

Minden felmenő művészetben a víziók megvalósításának pillanatnyi sztatikája csak értelmessé vált aktualizálódása mindenek örök dinamikájának, mert a művész felexaltált belső érzéke mindig a létezés és változás lendületén csügghet s a levés megfogható átmeneteire csak mint fix ugrópontra van szüksége. A monumentális alkotásokban revelált világnézetek végső és közös eleme ez a páthosz.

Az aktuális történelmi konstelláció, a forradalmi jelen újból örvendetesen tudatosá tette a tudat alá kényszeredett tendenciát, a romanticizmus epigonjainak dolgokhoz, pillanatokhoz, hangulatokhoz és önmagukhoz tapadásában elfelejtett örök normát: minden monumentális művészet forradalmi páthoszá. Forradalom: a felérzett jövőnek vágyak meddő nosztalgijából tettekké robbanó sürgetése, — felmenő művészet: az intuitíve meglátott és megáhitott világváltozásnak (a politikai forradalmakat oly sokszor megelőző s azoktól oly sokszor csak utólag igazolt) megérzéskítése. A forradalom lázasan építkezik világromok, bukott istenek fölébe, a művészet új emeletet emel — a művész a lelkekben bujtogatta az akarát éledő parazsát s a fellángolt forradalom most diadalhoz segíti az új művészi stílusakarást, a felmenő művészetet.

Eltelenségük mámorába átélt esztéták önámítása dacára és elfonnyadt gyökereikről leszakadni nem tudó meghasonlottak vívódásai dacára van és egyre teljesebben van új világnézet, új hit az ember és a világ ölelkező egységéről. És az új világnézeten túl van új életanyag, új megélhető matéria és az új embernek új víziója minden voltakról, levőkről és leendőkről, — és új víziója mindenen túl valamiről ami öröktől fogva mindenütt a változó formák mögött változatlanul bujdokol.

A régi ember, a „dekadens romantikus”, az én és a világ, a szellem és a természet kettéhasadásának tétova tanácstalanságában élt, idegenül és értetlenül önmagával és a dolgokkal szemben, s a két „idegen” világ egymásnak üzenő fény- és árnyjeleit, ezeket az örökre idegen, véletlen és csalóka üzeneteket vélte az egyetlen összefüggésnek. Hol az én vétette rá idegen fényét vagy árnyékát a dolgokra és lehelte rájuk egy szubjektív illúzió fájdalmasan szép álarcát, hol a dolgok idegen tömkelege zsúfolta bele magát mindent elnyomón, egész félreismeret vaskosságában az énbe. Valaki mindig rajtavesztett a játékon, valami mindig elsikkadt a vetélkedésben, hol a szellem valósága, hol a természeté, mert ez a két valóság csak egyetlen pontról tekintve válik értelmessé: elválaszthatatlan egységük felismerésének pontjáról. Mihelyt izoláltan állnak egymással szemben, mindegyik kevesebb lett önönvalóságánál annyival, amennyit az elszakított másik jelent. Az individualisták büszke gőgje, az izolált öncélúságnak talmi vértje a leszakadt tagok gyógyíthatatlan sebeit takarta, mert nem lehet épségben megmaradni elszakítva minden vonatkozást emberekhez és dolgokhoz. Épségben élni, teljes életet élni — annyi, mint vonatkozásban élni, a vonatkozásokat élni.

Az új művész a vonatkozások művészetét fogja hozni. De játékos vonatkozások helyett abszolút vonatkozásokat, színes látszatok és fakó rémképek helyett élő valóságokat fog megérezkíteni. Még hallani (és talán sokáig lehet majd még hallani, hiszen magyarok vagyunk) a későnjöttek tilinkozását, de ez már a „dernier cri” meddő és visszhangtalan jajveszékelése lesz. Most először akar azon frissiben belekapcsolódni ez a földdarab is az egész világ konvulzív megmozdulásába, a magyar glóbusz politikája most először kezd lépést tartani a világpolitika ritmusával, mert először *kell* lépést tartania, mert a tempót nem nyugatról, hanem keletről diktálják és nem a veszteglő lassúságot, hanem a forradalmas rohamot vezénylik.

És a művészet rohamát sem lehet majd kátyúba vezetni. A forradalom *szolidaritást* tanít, hirdet, szuggerál s ennek a kényszerképzetnek tudatosító hatása felébreszti az egységes világképet reveláló nagy művészi stílusok öntudatát, tudatossá teszi az univerzum kétéhasadásának beteges abszurditását, az univerzum egységének megtörhetetlen valóságát, ember és emberek szolidaritásán túl ember és világ, szellem és természet végső szolidaritását.

Töretlen életérzés lesz az új művészetnek centrális élménye, s az elkerített világ kínai falának boldog áttörése után újra kibontakozik az univerzum végtelen szolidaritása. Szingularitások megélése is csak mint egyetemes, egységes életeménybe minden izolált öncélúság nélkül szervesen beleszövődött szingularitásoké válik természetessé. És a szingularitásoknak nem a véletlen szubjektív beállítás, nem a szubjektummal való múló viszonylat ad egy kizárólag „esztétikai” dekórumot, hanem az univerzum rendjében való hivatás konstituál egy állandó értéket.

A splendid isolation hárempompája, az „egyéniiség”-mánia helyben-topogó „szabadsága”, az epidémikus hangulatmérgezés áldozatainak hamis horizontja, az önanalizáló fakírok természetlen mélysége — és az egész divatjátmult anarchikus Karnevál minden kótyagos affektációjára börtön és rabság a világgá nyújtózó ember horizontszétlőkő energiájának. A történelem könyörtelenül bombázza ennek az egész papírmasé kultúrának megfakult kulisszáit.

Hol vannak az új élmények, hol vannak az új művész új víziói, hol vannak az új intenciók? Kérdései a vakoknak és kérdései a süketeknek. Kérdezzétek meg a húszéves legényt, aki népgyűlések vörös drapériái alatt izmaiban és vére játékában hordja a végzetes feleletet.

Az új művész radikálisan másképp látja a világot, a jelenségek belső rithmusát, az emberélet egész lüktetését, a létezés tempóját. Stílustörténeti szempontból a régi világvízióban a dolgok sztatikája szabta meg a kompozíció karakterét. Az elmúlt stílus legnagyobbjainak sikerült egy pillanatra megállítani a világfolyamot és e pillanatban mint a tér és idő keresztmetszetében művészetté örökíteni a dolgok sztatikáját. Az új alapérzés a dolgokkal szemben: azok belső kozmikus dinamikájának intuitív kiérzése. A régi művészt két változás között a levés egyetlen nyugvó pillanatának megrögzítése izgatta mint stílusprobléma, az újat maga a változó lét katasztrófából katasztrófába lendülő ritmikája, a levés megfoghatatlan nyugvópontjain átzökkenő világfolyam konvulzív lük-

tetése. A régi művésznak a katasztrófákkal szemben való idioszinkrásiáját az új művész szemének katasztrófákra való beállítottsága váltotta fel. A dolgok levésvonatkozásai, aktuális vonatkozásai háttérben maradnak, és csak a katasztrófák rithmikája, a ritmus izzó lendülete dalol. A művész alapélménye nem a *valami van*, hanem a *valami lesz*, végső attitűdje nem konstatáló, hanem anticipáló, nem a mindig megújuló jelenségek pillanatnyi rendjét fixirozó, hanem változásuk új hullámát leső, nem szervező és konzerváló, hanem a változást a katasztrófát előkészítő, nem megnyugvó és megértő, hanem örök vágyakozó és akaró.

Az új stílusnak ez a *szeizmografizmus* ad új és *monumentális* páthoszt.

Mittay László

Vörös Lobogó. 1919. június 18.

LEWINIÉ

Lewiniét agyonlőtték a Noske brigantijai. A tisztí zászlóalj, az allddeutsch diáktacskók, a német bankárok, junkerek zsoldosai rettentő vérfürdőt rendeztek Münchenben és barbár dühüknek, galád vérszomjuknak áldozatául esett a kedves, a finom, a nemes Lewinié, drága elvtársunk. A német burzsoázia mintha tudatosan dolgoznék azon, hogy bebizonyítsa azt, hogy a fehérterror, az ellenforradalom brutális, kegyetlen, vérszomjas még azokkal szemben is, akik az irgalmat, elnézést, megértést, könyörületességet prédikálták a burzsoáziával szemben. Lewinié ezek közé tartozott. Mérsékelt volt, irgalmat és enyhiséget hirdető. A diktatúra zordságában is meg akarta őrizni a humanitás genfi konvencióit és a müncheni ellenforradalom, a burzsoázia fehér gárdái agyonlőtték. Ebből könnyű lenne levonni azt a következtetést, hogy a diktatúrának tehát kegyetlennek, kiméletlennek, irgalmatlannak kell lenni. Én nem ezt a következtetést vonom le belőle, hanem azt, hogy az uralkodó osztályá szervezkedett proletariátus külön, emberségesebb, nemesebb, mint a burzsoázia. Külön, emberségesebb, nemesebb a történelmi dialektikájánál fogva, történelmi hivatásánál fogva és ez olyan tény, amelyen nem lehet, nem is kell változtatni, mert ez is adott, meglevő történelmi tény.

Lewinié Oroszországban született, német állampolgár lett, végignyomorogta a porosz militarizmus kaszárnnyait, hivatalait, gyakorlótereit és mint egy árvizsgáló-bizottság tagja, belelátott a kiuzsorázás, család, spekuláció boszorkánykonyháiba. Ült börtönben, üldözték, gyötörték, kilökték a frontra, de forradalmi lelkesedése, lendülete csak acélosabb lett a börtöntől, üldözéstől. A munkásmozgalom legszélsőbb, legforradalmibb szárnyán állott, de látta a borzalmas nehézségeket, a rettentő akadályokat, a szenvedések kálváriáját, amelyeken át a forradalom útja vezet. Tragikus, kínos lelki harcokat vívott önmagával és nehéz vívódások után azt sikoltotta oda a bajor proletariátusnak, hogy várjon, várjon a diktatúra kikiáltásával, mert — így mondta — „a proletariátus legsőbb rétegei még nem érettek a diktatúrára és Bajorország egyedül nem tudja

eltartani forradalmát, csak akkor, ha az egész birodalomra áterjed a forradalom lángja.”

Ilyen harcokon, ilyen nehéz, kínos tépelődéseken, belső tusákon mehet át mostanában amaz *Adler* Frigyes, aki a forradalmi cselekvés embere, fanatikusa a szocializmusnak, de — jaj! — tudva tudja és látva látja, hogy göröngyös az út, roppant örvények, szakadékok szegélyezik. Ilyen tusákban ér[le]lődött Lewinié és a forradalom átrohant rajta is; a Tanácsköztársaságot, a diktatúrát létrehozta Münchenben a tömegek forró sóvárgása. Mert a tömeg nem szkeptikus, a tömeg ösztönösen, hipnotizáltnak, a történelmi kényszerűség vaskorbácsa alatt megy, rohan történelmi hivatása felé. És Lewinié látta, hogy a bajor Tanács hatalom inog, roppant veszedelmek fenyegetik, fojtogatja a fehér ellenforradalom, látva látta, hogy a diktatúra menthetetlenül zuhan az örvény, szakadék felé.

Ekkor állt oda Lewinié a süllyedő hajó kormányrúdjához. Tudva tudta, hogy mindennek vége. Tudva tudta, hogy bukás, pusztulás, halál szegzi az útját. De — mondotta — „most arról van szó, hogy becsülettel haljunk meg” és odaállt meghalni. A müncheni diktatúrának legnagyobb, legkülönb hőse volt, mert nem a győzelem, hanem a bukás tudatában állt az élre. És bár tudta, hogy őt a halál várja, irgalmat, könyörületet hirdetett. És meghalt. A börtöne udvarán agyonlőtték a nemes, a drága, a mártír Lewiniét, Lewint, aki viccesebb, elszántabb volt, nem tudta utolérni az ellenforradalom bosszúja, a fehérterror dühe.

Lewin átmentette az életét új forradalmakba, új cselekvésbe, de Lewinié nem ment el, a helyén maradt, hogy halálával, vérével pecsételje meg hitét a forradalmi szocializmusban, a proletariátus történelmi hivatásában, a diktatúrában.

Berlin munkássága sztrájkba lépett, a német proletariátus felhördült Lewinié halálának hírére. Becsülettel halt meg és a halálával is a forradalmat szolgálta.

Magyar Lajos

Az Ember. 1919. június 19.

A FALU

Mindig robotos volt a magyar lélek,
urak kapcája volt itten a paraszt,
Nyúzta a bőrét az állam, az egyház —
van-e kedve hozzá: nem kérdezte azt.
Urak kapcája, földnek rabszolgája
s börtönbe lökte legkisebb gyanu . . .
Eszméljen végre s jusson öntudatra
az eltiprott, a dolgozó falu!

Szabad szellőjében a forradalomnak
rég bitangrendszer rabigába dőlt.
Proletár kezében suhog már az ostor,
mely az urakéban sujtott ezelőtt.

Testvérré szentesült a falu s a város,
egymás mellé állt az eke s a gyalu . . .
Eszméljen végre, jusson öntudatra
az eltiprott, a dolgozó falu!

Persze, hogy fáj nekik, persze, hogy jönnének,
a pokol tüzével zúgva ellenünk.
Ámde a magyar nép megérett a harcra,
minden tüzes poklok sem bírnak velünk.
Ha kell: körmeinkkel állunk helyt magunkért,
miénk a jövő, mely piros hajnalu . . .
Eszmélj hát föl végre és juss öntudatra
te eltiprott, te dolgozó falu!

Somlyó Zoltán

Az Érdekes Ujság. 1919. június 19.

A BALGA ÚTITÁRS

Rége, amikor a szalonokban ráérték az emberek mindenféle számárságokkal foglalkozni, divat volt az emberszólás mellett: az udvarlás. (Lehetséges, hogy még napjainkban is mondanak a nőknek „szépet”, de az újságok hírovatából valamiképpen kivesztek azok a reménytelen szerelmesek, a dacos kicsikék, megúnt szeretők, mérges asszonyfélék, önfejű uracsok, akik képzelgésből, hiúságból, szerelemből az öngyilkosságot választották. Mintha a konok hölgy lábai előtt nem rohanna többé a városligetbe az elkeseredett lovag, hogy a legelső fára felhurkolja magát; mintha az elhagyott nők többé nem jutnának marólúghoz; mintha megokosodott volna az egész világ — vagy én vénültem meg benne?)

Rége . . . amikor regények és színdarabok épültek föl azon az állapoton, hogy egy férfi és egy nő beszélget, amikor csupa szó, csevegés gondtalan eszmefuttatás, szitakötő-könnyű társalgás, röppentyű-eregetés, mesterkelt unalom, unalmas okoskodás, tűzijátékosok zsúrja, szavakkal sakkozók kaszinója, elbizakodott fölényesek, tisztainges megvetők és feketekörmű gúnyosok összejövelete, üresfejű nők páváskodása, alsószoknyájuk páratlanságát hívó hölgyek elbizakodottsága, csirkeagyvelejű szépségek divatterme volt a világ, a könyv, a színház . . . minden, ami Pestet aljától fölfelé érdekelte (amíg elkezdődött a nagy patkányirtás), rége: az volt a legkiválóbb férfi, aki a legnagyobbat hazudta a nőknek.

Csak tegyük a szívünkre a kezünket, többi bűneinkkel, amit vétettünk, ezt is meggyónhatjuk: a nőket nem igen vettük emberszámba, úgy bántunk velük, mint a papagályokkal vagy ölebekkel, virágokkal vagy ereklyékkel. A legokosabb férfi mellett is ott ballagott a láthatatlan útitárs, aki nyomban átvette a beszélgetés fonalát, amint nő mutatkozott a látóhatáron. És mindig elhallgatott, amint a szép hajó elvitorlázott. Menynyit tudott beszélni ez a balga útitárs! Ma már néha úgy tűnik föl, hogy egy teljesen idegen ember volt az, aki hirtelen belebújt a kabátunkba,

fejére tette a kalapunkat, megpörgette a sétatálcánkat, megindította a nyelvét, kimeresztette a szemét, kivonta a derekát és megsarkantyúzta a lomha gondolatokat, aki helyettünk a nőkkel beszélgetett. Árnyék volt ő és mellettünk hallgatagon lépkedett, ha egyedül voltunk. De nyomban elfoglalta előttünk a gyalogösvényt, amint az idegen nyelven, a nők nyelvén kellett megszólalni. Hirtelen megszólalt mellettünk messzi országokban, tarka-barka piacokon, pirosfejű kakasok sátorában, álmodozó fehér vitorlás kikötőkben, csiga módjára pergő utcákon, idegen városokon fellepként függő tornyok alatt, lankadtan a messziségbe úszó országutakon, csilingelve koccintgató útszéli csárdákban, csipke-árnyékú lombokban, hosszú életet jósoló halk lugasokban, fáradt szalonokban, aprópénzhangú boltokban, csigalépcsőkön, hol áttetsző fehér ruháikban álmodozva ereszkednek le húspiros, szőke nők színes üveggömbökkel megrakott kertjeikbe, templomokban, ahol illedelmesen emelinti meg fekete szoknyáját a habfehér térd egy elvénült, ráncos szentkép előtt, hinták alatt, ahol sirályként repül az alsószoknya fodra és úgy futkároz a szem, mint a falombok között bújkálódó sárgarigó füttyje . . . A balga útitárs mindig megszólalt, olyankor is, midőn hallgatni kellett volna. Haldoklók és halottak mellett feldagadt szemű nőknél, a séta üres terein imbolygó lábaknál, a színházi páholy paradicsommadártollainál és egykedvű, unott ékköveinél, konyhák liszt-puderos, zöldségszagú tündéreinél, az utazófátyol harkály-barnaságánál és változatosságánál bálban, a szépformájú lábak lírájánál, iskoláslányok tanulókönyveinél, akik kacér parfümként magukkal hozták tanítójuk dohosságát, bolti-lányok kajdács-tarkaságánál, vasalónők fehér blúzánál, őszülő nők szenteltvízes fülénél, táncosnők pörge sarkánál, orvosnők komolykodó homlokráncánál, színészsnő tarlatán-szoknyájánál . . . beszélt az útitárs fáradhatatlanul s olykor maga is meglepődött azon, hogy mily vakmerően hazudott. A mezők sarjű-illatú leányának a csillagokat hozta közelebb, a kertészleány földnedves ujjának, a virágok álmát fejtegette, a pisze szobaleánynak megszólaltatta a régen hallgató zenélő-órát az öregúr mogorva otthonában, a mosónőnek elbeszélte, hogy mit mondanak egymásnak az ingek, harisnyák, penderlyek, amikor két ágas között száradnak a májusi szélben, a gépirónőnek a betűk báljáról beszélt, midőn álarcban lejtik a táncot a munka után, a kalaposkisasszonynak előadta, hogy milyen idegen, messzi tartományokban vándorolnak a kalapok, amidőn az úrnők végre fejükre illesztik őket s velük ellebegnek, a varrónőknek az öltések abrakadabrájáról szónokolt, menyasszonyingek titokzatos igazmondója lett és megbeszélte a dolgot a monogramokkal, amelyek rejtélyes helyen, közel a szívhez vannak elhelyezve, sírt együtt a bánatosokkal, hegyet mászott a turistákkal, beállott az újhöld bámulói közé és olyan öreg arcot vágott, mint egy fülemile, midőn bölcsességeit hangoztatta. Szedett almát az almaszedőkkel, szívesen leguggolt a szőlőfürt mellé, vitte a puttonyt érett őszinapon lágy, homokos utakon, diót vert vidám öregasszonyokkal, a folyóba ugrott csónakázó nők után, szoknyáját meggyújtó örült asszonyt mentetgetve elégette a kezét és öngyilkos-jelölteknek hosszú értekezést tartott a magános Duna-parton. Ő volt az, — az örökös vőlegény, — aki András-napkor az ólomöntő leányok szeme előtt megjelenni óhajtott, ő szeretett

volna elsétálni az egész ország Luca-székei előtt, ahol falusi nők karácsonyi éjszaka a választottjukat meglátják, ő állott lesbe a víz tükörében tavasszal, huncut nótákra tanította a rigót májusban, titkot bízott a szomorú-fűzre és jelt adott a hajnali szélnek. Volt kísértet, amely éjszaka az udvar sarkában fehér lepedőben ácsorog, volt rekedt hangú kakukosóra, messze lehulló csillag és titokzatos zöreje, amely a falon kopog bizonyos órában. Volt fakult arckép a nők fűzője alatt, lakkeszermés színész a Margit-színházban, mogorva pilóta az égben úszó repülőgépen, lovasrendőr és gróf . . . Ő sétált automobil-szemüveggel és iránytűvel a nyakában a Váci utcában, ő tudta, hogy melyik a legdivatosabb tánc és nóta, ő tudott minden pletykát, ő vele történt meg minden, ő állott az utca-sarkon az Astóriánál, a kalaposbolt előtt, a ruhásnál, a fodrásznál, a margitszigeti hídnál, a mise után a templomnál, a színházbari hátul, koncert után az étteremben, a hűvösvölgyi végállomásnál, a császárfürdői katonazenénél, a Svábhegyen a villánál, a Fasorban a hóban, a kőbányai vasúti állomás mellett és Rudolf szobránál a Városligetben.

Ez a balgatag útitárs, amely úgy kísérte a férfiakat egykor, hogy tőle soha meg nem szabadulhattak, frakkját, kravátlóját soha le nem vehették, borbély-szagát nem nélkülözhatték, hazugságait szajkó módjára ismételtgették: vajon elválík-e végre tőlünk, ha belépünk az élet új és fénylő csillagrendszerébe?

Krúdy Gyula

Az Érdekes Ujság. 1919. június 19.

PROLETÁR GYEREKEK ÖRÖME

Mintha a nyár is megszépülne mostan,
A nap is fénylő, a messzi magosban
Dúsabb a rét és rajt a vadvirág,
Jobb már az élet és szebb a világ.

Vígabban szól a madár fenn az ágon,
Dalolva száll a szél is át a tájon,
Fürgébben lejt a hegy patakja is
S az út ragyog, mely a szabadba visz.

És messzi erdők intenek most hozzánk,
S öröme gyúl bánathoz szokott orcánk,
És várnak folyók, erdők, ligetek,
S mi megyünk mind proletár gyerekek.

Illatos réten viháncolunk reggel,
Fűzvesszőn nyargalunk csapatban, sereggel,
Fürdünk a patakban, déli derűn,
És muzsikálunk nádi hegedűn.

Örülünk a víznek, a melegnek, fénynek,
Nap csókol majd minket, hullámok becéznek,
Játszunk kagylókkal, csöpp halacskákkal,
S nevetve csatázunk egy orgona-ággal.

Bujósdit játszunk majd erdő sűrűjében,
Lepkéket űzünk a dombon, a réten.
Mesebeli tájak, jó napos vidék,
Adjátok meg nekünk a rózsza színét!

Eddig kőkriptákba voltunk eltemetve,
Nem volt a lelkünknek mosolya, se kedve,
Szellőcskét, eget és napsugarat
Elzártak előlünk szürke falak

S most, hogy megszépült minden e világon!
Szebb csillag az égen, szebb virág az ágon.
S szomorú anyácskánk is örül, nevet:
Valami nagy dolog történhetett!

Peterdi Andor

Jó Pajtás. 1919. június 20.

KINEK MI A NÓTÁJA

(Atszólás a Tiszán túlra)

No, kedves atyáncfikai, ott a Tiszán túl, mit csináltok? Hogyan érzitek magatokat? Régen volt szerencsénk egymáshoz. Pedig nem mondhatjuk, hogy olyan nagy messzeség volna közöttünk, hiszen mindössze a Tisza van közöttünk, de az sem mindenütt. Van olyan hely, ahol mi már által mentünk a Tiszán. Addig énekelgették a fülünkbe azt a régi szép nótát, hogy

Csongorádi barna lyány, lyány,
Gyere által a Tiszán! . . .

hogy mi szépen által mentünk a Tiszán, ha nem is Csongorádnál, de följebb.

Nagyon jó volna már, ha színről-színre láthatnánk egymást itt Budapesten, hiszen tudom, hogy ti legelőször is ezt kérdeznétek tőlünk:

— Nini, hát ti csakugyan éltek még? Hiszen nekünk azt mondták, hogy titeket fölakasztottak a csehek, agyonlőttek a románok, megettek az ellenforradalmárok, megittak a szerbek, azután a legvégén meghaltatok éhen, utoljára pedig valamennyien Muszkaországba szálltatok.

Mi erre csak azt mondanánk:

— Hát csak vagyunk, köszönjük szépen kedves érdeklődéseket. Az emberek sok mindent beszélnek.

— De hát még megvan a fővárostok is?

— Látjátok, hogy nem halt meg.

— Szívós természetű lehet. Hiszen nekünk azt mondták, hogy Budapestet megszállták a franciák, elfoglalták az angolok, szétlőtték a csehek, elsüllyesztették a románok és ellopták a bécsi ellenforradalmárok.

— Nem éppen így van, sógor. Hiszen látod, hogy megvan: benne vagy.

— Csodálatos. De budapesti ember már egy sincs benne ugy-e?

— Már miért ne volna?

— No, mert mi úgy hallottuk, hogy a budapesti emberek éhenhaltak aztán aki agyonlőtte magát, az kivándorolt, mert a forradalmi törvénytörés valamennyit agyonlővette és csak aztán akasztotta föl magát.

— Nézz ki az utcára: valamennyien budapestiek azok, akik itt jönnek-mennek. Népesebb Budapest, mint volt. Nézz meg csak egy villamost, soha sem volt ilyen kedvező forgalma.

— De a Kormányzótanács csak levegőbe röpült a budai várral együtt?

— Nem tud az a tanács röpülni. A földön jár, éppen úgy, mint mi.

— De hát az ellenforradalmárok még ezt sem csinálták meg?

— Azok semmit sem csináltak meg, de mindent megpróbáltak.

— No hát akkor rosszul hallottuk. De tán megnéznénk a Bazilikát?

— Hiszen láttad már sokszor. Most is olyan, mint tavaly.

— De nem ott van tán, ahol tavaly?

— Még tegnap ott láttam.

— Mi meg azt hallottuk, hogy kivitették Rákosra és abban muto-gatjátok a spirituszba tett főpapokat.

— De tréfások vagytok ott a Tiszántúl, sógor.

— Az istenfáját, hát tulajdonképpen mi az igaz?

— Tudod, sógor, úgy van az, hogy amit ti otthon rólunk hallottatok, abból semmi sem igaz; de amit itt a saját szemeddel látsz, az mind igaz.

— De hiszen itt rend van!

— Űgy is kell, hogy az legyen. Hát nálatok?

Hogy te kedves tiszántúli atyámfia erre aztán mit felelnél, azt már nem tudom. De nem is baj. A szóra, a hallásra mi nem adunk semmit, mert hiszen az emberek sokat beszélnek. Mi majd csak azt hisszük el, amit a szemünkkel látunk.

Majd úgy teszünk, hogy miután nem győztünk idevárni benneteket, hát majd mi teszünk nálatok látogatást. Majd nótázunk is. Tudjátok mi a mi nótánk? A tieteket tudjuk. Petőfi írta „*Kutyák dala*” címen. A mienket is az az ember írta, de más a címe is meg a szövege is. „*Farkasok dala*” a címe, a szövegében megtalálod ezeket a sorokat:

Fázunk és éhezünk,

Átlőve oldalunk . . .

De a vége, a vége, sógor, nincs a ti nótátokban, mert a mienk így szól:

De szabadok vagyunk!

Népszava. 1919. június 21.

LUKÁCS GYÖRGY BESZÉDE AZ IFJÚMUNKÁSOK KONGRESSZUSÁN

A proletárdiktatúra megvalósulásával *egy funkcióváltozás* állott be a proletariátus valamennyi szervében, így az ifjűmunkások mozgalmában is. A gazdasági és politikai harcok, a militarizmus elleni küzdelem mellett csak egy cél volt a sok közül a forradalom előtt, a tanulás, a kultúráért való küzdelem.

Ez a küzdelem még a proletárdiktatúra előtt is egyik legfontosabb célja volt az ifjűmunkásmozgalomnak, de csak arról lehetett szó, hogy nagy küzdelem, lemondás árán valami keveset kicsikarjanak azoktól, akik semmit sem akartak adni a munkásságnak, de legkevésbé az ifjűmunkásságnak, akiket legjobban elzártak a tanulástól, a tudástól. *Ennek a funkcióváltozásnak következtében a kultúráért való harcnak, az önmaguk művelésének, a tanulásnak kell az ifjűmunkások munkájának középpontjába kerülnie.*

Úgy látszik az első pillanatra, mintha a mozgalom szempontjából a cél szerényebbé vált volna. De ez *felületes* megállapítás volna. A kapitalista társadalomnak a lényege abban áll, hogy a *gazdasági erők teljesen önhatalmúlag, mint a természet vak erői, semmitől sem korlátozva, uralkodtak a társadalom fölött*, minden más: tudomány, szépség, erkölcs, semmi más nem volt, mint ezeknek az *önmagára hagyott, fölszabadított, vak, céltalan erőknek a következménye és terméke*. Ez az állapot a proletariátus győzelmével megváltozott. *A társadalom kezébe veszi a gazdasági tényezők irányítását.*

A végcél az, hogy a gazdasági életnek bűnös és vészes önállósága *megszűnjön*, hogy a gazdasági élet, a termelés az emberiség, az emberi eszmék, a kultúra szolgálatába álljon. Ha tehát önök kikapcsolódnak a gazdasági küzdelemből, és bekapcsolódnak a kultúrába, a *társadalom azon részének irányításába kapcsolódnak, amely a jövő társadalmának uralkodó eszméje lesz*. Ha a tanulás a legfontosabb feladat, felmerül az a kérdés, hogy mit tanuljanak önök, és hogyan. Itt fog bebizonyosodni az ifjűmunkások óriási szerepe. Mi valamennyien, akik a proletariátus győzelméért küzdünk, kivétel nélkül a kapitalizmus áldozatai és megmérgezettjei vagyunk. Önök ellenben friss lélekkel lépnek be a társadalomba. Ha most arról van szó, hogy az ifjűség szelleme és erkölce kibontakozzék, ebben a munkában az önök segítségére van szükségünk.

Az önök érdeke is belekapcsolódní a kultúráért való harcba, hogy megteremtsük és megállapítsuk, hogy mi marad meg abból, amit a régi századok teremtettek, mit használhatunk, és mi használhatatlan. Arra kérjük önöket, hogy tanuljanak, tanulás legyen életük fő célja, adják meg az értékét az új kultúrának. Minden, ami ebben az új kultúrában lesz, mind az önök lelkéből fog nőni, attól függ minden, hogy önök hogy fognak tanulni, hogy fognak tovább fejlődni, attól függ, hogy fog felépülni az a társadalom, amelyért küzdünk, s amelyért küzdöttünk: a szocializmus társadalma.

Ha a gazdasági küzdelem meg is szűnt, ne felejtsek el a harcot, amit a militarizmus ellen viseltek. Ha a gazdasági küzdelem részben meg is

szűnt, mégis harcban áll a proletariátus, és ha önök közvetlenül nem is vesznek ebben részt, csak lelki részvétükkel, azzal a funkcióval, amely a tanulásban valósul meg. *Mi szakadatlan kompromisszumokra vagyunk kényszerítve a nagy cél érdekében. Nem szabad az eszközökben válogatnunk, mindent meg kell tennünk a proletariátus osztályérdekeiért. Önök azonban nem állanak ilyen közvetlenül benn ebben a küzdelemben, és az önök szerepe az, hogy a meg nem alkuvás politikáját harcolják, erkölcsi mértéket adjanak a küzdelemnek. Mert kell, hogy egy helyen egészen tisztán lobogjon a láng, minden megalkuvás nélküli, egészen tiszta, mocsoktalan legyen a proletariátus érdekeiért folytatott küzdelem. Ez a hely az ifjúság lelkében van, és higgyék el, minden harcnak és minden küzdelemnek az a legfontosabb, hogy van egy hely, ahol nincs megalkuvás, ahol a proletariátus küzdelme egészen tiszta, minden megalkuvás nélküli.*

Ha így maradnak meg, akkor bármilyen funkcióváltozáson ment keresztül is az ifjómunkás-mozgalom, szerepük mégis, most is, továbbra is az, hogy avantgarde-ja maradjanak a forradalomnak. *(Hosszas meg-megújuló taps és éljenzés)*

Vörös Ujság 1919. június 21.

SOHA! . . .

Ezt a kis földet — gyönyörű hazáját
A szabadságnak — meg kell védeni!
Ne hulljanak itt többé az anyáknak,
Szegény árváknak forró könnyei!
Kincses jogodat, drága levegődet —
— Terhesedjék száz zivatar fölötted —
Piros zászlónkat nem adjuk oda
Soha — soha! . . .

Inkább sirhalom legyen minden város
És minden falu legyen temető,
Minthogy élődsi zsarnokok csapatja
Megint bilincset vehessen elő . . .
Éhség, nyomor és halál százszor inkább,
Mint hazug jelszó, gőgös úri korbács!
Nem leszünk többé gyáva, ostoba
Soha — soha! . . .

S a föld fiának kasza félkezeiben,
A másikban meg Mannlicher legyen!
Ma harc és vész a proletár világa,
Áldás sugárzik verejtékeden.

Vagyunk a világ legszegényebb népe,
De leszüink a legsodásabb csoda —
Csak ezt az egetverő lobogónkat
Ne eresszük ki kezünkéből soha! . . .

Benjámin Ferenc

Népszava. 1919. június 22.

PROLETÁRDIKTATÚRA VAGY BURZSOÁDIKTATÚRA?

A magyar proletárdiktatúra vér nélkül létesült. A burzsoázia szinte példátlan gyávasággal harc nélkül feladta a várat. A történelemben szinte példátlanul, lemondott az uralomról, megbukott, mint a csődbe jutott bankár és teljesen elkorhadva még a védekezésre sem látszott képesnek.

Am csalódott az, aki azt hitte, hogy a burzsoázia nem fog utat és módot találni arra, hogy minden gyávasága mellett ne támadjon neki a magyar proletariátus uralmának. Hetek óta folyó ellenforradalmi agitációnak, aknamunkának, felekezeti izgatásnak a betetőzéséül ma éjszaka ellenforradalmi puccsal próbálkozott meg és akarta kezébe keríteni a kezéből oly aljas tehetetlenséggel kicsúszott hatalmat. Eszközeit is korhadtságának megfelelően választotta meg: maga gyáva volt kiállni, hogy küzdjön a maga ügyéért, proletárokat akart mozgósítani a saját maguk ügye ellen. Entente-pénzen megvásárolt lumpenproletárokkal szövetkezve sikerült neki egy maroknyi katonát félrevezetni és azokat a Tanácsköztársaság ellen felvonultatni. Az ellenforradalmat levertük, a proletariátus kezének egyetlen szorításával a lelket beléje fojtottuk. De hogyan történhetett az, hogy a burzsoáziának oly mértékben sikerült puccsát végrehajtani, hogy csak a proletariátus ereje és ébersége akadályozta meg a sikerültét?

A proletárdiktatúra enyhén bánt eddig a burzsoáziával. Megtévesztette a burzsoázia álnoksága. A proletariátus hálás akart lenni a burzsoáziával szemben, amiért vérontás nélkül létesíthette a diktatúráját. Kíméletesen bánt a burzsoáziával. A kíméletből észrevétlenül túrés lett. A burzsoázia proletárállarcot öltött, befurakodott a proletariátus soraiba és nyomása alatt felszínre vetődött a diktatúra enyhe kezelésének jelszava. Felszínre vetődött azokkal szemben, kik azt hirdették, hogy a diktatúra csak egyféle lehet, a következetesen erélyes és mindenhol ahol csak kell, kíméletlen diktatúra. Felszínre vetődött azokkal szemben, akik csak kétféle diktatúrát ismertek el és vallottak, nem enyhe, vagy kemény diktatúrát, hanem burzsoáidiktatúrát, vagy proletárdiktatúrát.

A burzsoázia tegnap megpróbálta, hogy a lanyha proletárdiktatúra helyére, a maga diktatúráját ültesse. Kóstolót kapott belőle tegnap este a magyar proletariátus, hogyan kezeli a burzsoázia a maga diktatúráját. Félrevezetett és fellázított monitorlegénység ágyúgolyója hirdette a burzsoázia diktatúrájának erélyes voltát, a Ludovika Akadémia

növendékeinek proletár mellékbe fúródó golyói mutatták a burzsoá-diktatúra következetes útját és azok a proletárok, akiket a vérszemet kapott burzsoák az utcákon félholtra vertek, láthatták, hogy a burzsoázia már uralma visszaállításának reménylett előestéjén hogyan torolja meg azt a kíméletet, melyet a proletariátus vele szemben eddig gyakorolt.

Mert a burzsoá az ellenforradalmár. Ellenforradalmár szívében lelkében, s csak az első alkalomra vár, hogy kiöntse a proletariátusra mindazt a dühöt, mindazt a kegyetlenséget, melyet a proletárdiktatúra létesítéskor jobb alkalomra félretett. A tigrisből nem lesz bárány, a burzsoából nem lesz forradalmár, akármilyen proletárárlarchban járjon is a burzsoá, amíg a proletárdiktatúra erre kényszeríti, rögtön elveti ezt a proletárárlarcot, hogy az ellenforradalom igazi arcában jelenjék meg, mihelyt nem kell attól félnie, hogy a proletárokül csap sunyi ábrázatába.

S miért nem sikerült a burzsoázia ellenforradalma? Azért, mert a fenyegetett proletariátus a veszély percében egyszerre megtalálta a diktatúra helyes alkalmazásának módszerét. Kíméletlen volt tegnap a magyar proletárdiktatúra a burzsoáziával szemben, mely ellene támadott, a magyar proletariátus egyszerre rátalált újra a maga forradalmi erejére, a forradalmi lelkesedés, amely a diktatúra harmadik hónapjában tétlenségnek és apró gáncsokodásoknak adott helyet, újra megszállta a szíveket és a lelkeket, újra forradalmi láz öntötte el a proletártömegeket. Munkáscsapatok és munkáskatonák fegyverrel a vállukon védték meg uralmukat és a magyar proletariátus minden kicsinyes félreértést, minden kicsinyes gáncsokodást félredobva és elfeledve, összeforrott a forradalmi harc egységében.

A burzsoázia kísérlete ezúttal csődöt mondott. De a tigrisből ezután sem lesz bárány. A kísérlet csődöt mondott, de a veszély el nem múlt. A burzsoázia még sokszor meg fogja kísérlni, hogy ellenforradalommal állítsa vissza a kizsákmányolás szabadságát, még sokszor meg fogja kísérlni, hogy a proletárokat alattomos aknamunkával állítsa csatasorba saját ügyük ellen. Az egységnek, amely tegnap a forradalmi harc hevében széttéphetetlenül összekovácsolódott, most már a proletárdiktatúra további forradalmi szellemben való alkalmazásában kell tovább élnie. Annak a belátásnak, amelyet tegnap a burzsoázia ágyúgolyói és fegyvergolyói vertek a proletárfejekbe, amelyet tegnap kiömlő proletárvér pecsételt meg, annak a belátásnak, hogy a proletárdiktatúra csak egyféleképpen alkalmazható, következetesen, erélyesen, ha kell kíméletlenül, szóval, a diktatúra szónak megfelelően, nem szabad többé a proletariátus tudatából kivesznie. Félre a hamis jelszavakkal. Nincs jobboldali diktatúra, nincs kíméletes diktatúra, csak egy diktatúra van, a proletariátus forradalmi diktatúrája, amely a terror eszközeivel kell, hogy tartassa a burzsoázia mindenféle ellenforradalmi vágyakozásának kirobbanását. Vagy proletárdiktatúra, a legerélyesebb proletárdiktatúra, vagy pedig burzsoádiktatúra, melynek végrehajtója a hóhér, az akasztófa, az ágyúgolyó és a fegyvergolyó. Más választás nem áll a proletariátus előtt.

[Révai József]

Vörös Ujság. 1919. június 26.

Hét hónapig nem voltam Budapesten s az emberek már a svájci határon figyelmeztettek, hogy jó lesz vigyázni, visszafordulni, Budapestre be ne tegyem a lábam, mert itt éhség pusztít. A külföldről jött magyar semleges szemével állapíthatom meg, hogy Budapest még nem éhezik, Budapesten csak éhség-pánik uralkodik. Félnek, hogy kifogy az élelem és Budapest ma is eszik az éhségtől félők farkasétvágyával. És Budapest válogat! Az ürühúst a proletárgyomor és a burzsoá így egyformán visszatartja, a káposzta és a paradicsom „unalmas”. Régen a pesti ember sokat falt, balkáni módon tömte magát és paraszti korlátozottsággal törölte étlapjáról a neki szokatlan eledelleket. És most, amikor nem a proletárdiktatúra rendjéhez, hanem a háborús esztendőök által tönkretett világ termelési káoszához kell alkalmazkodnia, a magyar gyomor lázadozik. A helyzet komoly, amikor áldozatra, lemondásra szükség van, de egyben nagyon tévednek Budapesten. A nélkülözéseket, a beosztásos életet, az élelemmel és iparcikkkel való takarékoskosságot, a gépies létnek ezt a sablonját nem a kommunista államrend teremtette meg. Budapest nem azért nem dúskál élelemben, Budapest nem azért nem tudja ellátni dúsan szükségleti cikkekkel dolgozóit mert bolsevik uralom van és nem azért mert entente blokádnak van és nem engednek be hozzánk egy szem kávé, egy méter selymet s egy pár cipőt az entente országaiból, hanem azért mert a háború alatt egész Európa kapitalista termelése összeomlott.

Itthon azt hiszik még nagyon sokan, a pénzes burzsoá körökben ez az ellenforradalmi lobogások parázsa, hogy ha nem vagyunk bolsevikiek, Magyarország egyszerre visszatérült volna a békebeli kapitalista eldörögbe, az entente mindennel ellátott volna bennünket. Ez a felfogás a régi burzsoá világnézet csökevénye. Nézzük Romániát! Az entente-nak nem volt dédelgetettebb kedvence és Románia állandóan sír, a román propaganda egyebet sem tesz, mint az ententétől segínyt könyörög, mert nincs élelme, ruhája, iparcikk. Az entente a barátain sem tud segíteni! Érdeke kívánta és politikai szüksége volt, hogy Bécsen táplálja és mégis Bécsben, ha a nagy szállodák uzsora áron el is látják a hadigazdagokat és magyar menekülteket, az alsóbb néposztályok nyomora kétségbeesítő. Amit Bécs az ententétől kap, annak kicsiny százaléka szivárogo ki a koplaló proletárok közé, mert nincs meg a javak forradalmi elosztása, de nincs is túlságosan mit elosztani. Az ellenforradalmárok azt hiszik és azzal bujtogatnak, hogy ha elkergetnők a proletárdiktatúrát, egyszerre tejjel-mézzel folyó kánaán lenne az ország, mindent megkapnánk az ententétől. De elfelejtik, hogy túl fölösleges élelmiszerkészlete és áruháza az ententenak nincs. Ma mindenütt nélkülözésekre van beállítva a világ és nehogy azt higgye valaki, hogy ha egyszer az ententét hivatalos béke volna, ez a békeállapot egyszerre visszavarázsolná a háború előtti javakban bővelkedő világot. Mi a különbség a háború előtti s a mai állapot között? Akkor a bőven termelt javakat a gazdagok és a pénzzel rendelkezők számára tartotta fenn a magyar kapitalista rend, szétszórta a pénzzel fizetni tudó kiváltságosok között. Ma a kom-

munista rendszer még a régi rend által termelt javak maradványait s az új termelési renddel produkált javakat egyenletesen osztja szét a dolgozók között. Az európai kapitalista termelés nincs azonban abban a helyzetben, hogy minden szükségessel ellássa a legyőzött államokat s köztük Magyarországot. Az egyetlen intakt ország — Amerika — pedig nem képes szállítani a hajóterhiány miatt. Ausztriát, Cseh-Szlovákiát, Jugoszláviát ellepték az amerikai ügynökök, akik dollárhitelre, sőt koronahitelre is üzleteket kötnek az ekevastól kezdve a selyemharisnyáig. A megkötött üzletekből azonban még egy tonna szállítmány sem ért el Európába és hosszú időbe telik, míg megérkezik. Hiába áltatják magukat az ellenforradalmárok és burzsoák azzal, hogy vissza lehetne csinálni a háború előtti világot. Ez a világ meghalt és nem fog feltámadni soha többé! A háború a semleges országokon is olyan sebeket ütött, amelyek nem egykönnyen forradnak. Svájc, amelyet gazdag és boldog országnak hisznek idehaza és ahová a pesti ember szívszorongva kívánczik, lám Svájc is szigorú rendszabályokkal tudja fenntartani élelmezési egyensúlyát. Svájcban az összes élelmezési jegyek érvényben vannak még. A budapesti nem eszik olyan rossz kenyeret, mint a boldog Svájc. A boldog Svájcban is vannak hústalan hetek, sőt egy egész hónapig tilos volt marhát vágni s marhahúst kiszolgálni. A boldog Svájcnak még teli vannak a kirakatai, de már nem vásárolhatsz egy pár harisnyát, mely a másodszori felhúzásra ki ne lyukadna, a jó fehérneműek fogytán vannak, a híres „oxford” angol-vásznat nem találod egész Svájcban, a cérna, melyet az idegennek, a makak-nak eladnak, oly rongy, hogy amíg tűbe fűződ elszakad, a havi sajtjegyed oly parányi, hogy egyszeri étkezésre elfogyasztd, igazi jó zamatos tea után tűvé teheted a boltokat.

A régi termelési rend megbukott s évtizedekbe fog kerülni, amíg felépítik helyébe az újat, amíg teljesen összeroppan a vergődő kapitalista világ és kialakul helyébe a termelni tudó kommunista rend.

Nem pár hónapos nélkülözésekre kell tehát elszánni magunkat. A mostani éhség-pánik, — minden veszedelme mellett, — még nem komoly és a mai áruhiány még nem utolsó rettenete a súlyos időknek. *A béke még nem jelent megváltást.* Ha békét kötünk, az nem béke, hanem csak békefikció lesz, — mintahogy a háború fikcióját tartotta fenn velünk szemben a fegyverszünet megkötése óta az entente, — mert kiszámíthatatlan időnkig hadiállapotban marad még az egész lezüllött és újjá születni akaró világ. Lenin mondotta a polgári Ludovic Naudeau-nak, amikor pár hónapja a Kremlben meglátogatta: „A tapasztalat azt mutatja, hogy minden emberi csoport különleges utakon halad a szocializmus felé. Minden nép megeszi szocialista tortáját. Kitűnt az a nagy igazság, hogy a régi világ többé nem állhat fenn. A háború által elvetett gazdasági helyzet kérlelhetetlenül összeroskad. *Ha élünk még egy kissé, óriási dolgokat érünk meg, amelyek mellett mindaz, amit eddig láttunk, csak gyerekjáték.*”

Böloni György

Az Ember. 1919. június 26.

ma annak, hogy a kapitalista rend kimúlt Magyarországon s a helyébe a proletárdiktatúra egy szebb, igazságosabb, emberibb, jobb világ építését kezdte meg. Száz napja, hogy levágtuk mind a hét fejét a rettenetes, emberfaló sárkánynak, amely kapitalizmusnak neveztetik. A rabszolga-elnyomás, a bér munka-kizsákmányolás, a nyomorban-rothadás, az igazságtalan kiváltságokban dúskálás, a képmutató hipokrizis, a szívtelen álerköcs és a politikai és üzleti korrupció feneketlen méregforrása bedugult, csodálatosan tiszta lett a levegő és egy új élet üde szellői lengedeznek. Milyen hallatlan boldogság az, amely száz nap óta él bennünk, hogy mindez az undorító átka a régi világnak lemállott rólunk, s felledülve, vidoran törhet a lelkünk a tiszta magasságok felé. Micsoda kincs ez, túl lenni a kapitalista világ minden förtelmes rondaságán és micsoda újjászületés végleg kirugaszkodni a kapitalista világ visszataszító közszeileméből és elindulni egy emberhez méltóbb, nemesebb jövő felé.

A lefolyt száz nap nagy és nehéz harcok közt telt el. Verekedtünk kifelé és befelé, az egész világgal az ifjú magyar tanácsköztársaság léteért, amely ellen összeszövetkeztek a régi, ocsmány, gonosz és embertelen társadalom minden kártékony élősdierei, a nemzetközi kapitalizmus s a „történelmi” osztályok mágna, dzscentri, anagyitóke, a nagybirtok, a bank, a klérus, a militarista-tisztek s egyik oldalról az antant-hadakat s kised imperialista csatlósait, másrészt az ellenforradalmat zúdították ránk. Mindkettővel derekasan elbántunk, vörös hadseregünk győzedelmeskedett, s az ellenforradalmi törekvéseket hol még csírájában, hol meg néhány óra alatt elfojtottuk. Élet-halál harcot vívtunk az itthoni fronton a kiéheztetés blokádjával szemben is s mindezek dacára annyi szépet, annyi ideálist, annyi lélekemelőt produkált a tanácsköztársaság e rövid idő száz nap alatt, hogy minden becsületes dolgozó proletár lelkének öröme telhetik benne. Persze, imitt-amott van még csiszolni, nyesegetni való, de az összkép, amit a tanácsköztársaság eddigi múltja ad, kell, hogy a legnagyobb elégedettséggel s a legforróbb reménykedéssel töltsön el minden igaz proletárszívet.

A száz nap után érezni kell: ez a *mi* világunk, a *jó* emberek szövetsége, amely után sóvárogtunk. Akik ellene törnek: romlott, rossz emberek. Ezért kellett tegnap, a százas fordulón tizenhét fiatal proletártestvérünk koporsóját megrendülten végigkísérnünk a városon. Ezért kellett vörös katonáinknak gyilkos tüzek elé feszíteni mellüket. Ezért fájlalunk mindenkit, aki nem tud ma igazán forradalmár lenni, hanem visszahúz a régi, bűnös világhoz. Ma csak a forradalmár valóban jó ember, mert nem áhítja vissza a múltat minden rettenetével. Jó emberek, akik tisztán és törhetetlenül látjuk magunk előtt a célt, a százas fordulón szorítunk meg erősen egymás kezét és kívánjuk magunknak a jövőre forradalmi erőt, lelkes kitartást, harci szerencsét és nemesebb, jobb embertársakat. . .

Róbert Oszkár

Hétféi Ujság. 1919. június 30.

BOLDOG KÖSZÖNTÉS

A forradalmi ifjú munkások 1919. június 21-én tartott kongresszusának hatása alatt írtam azzal a harsanó örömmel, amit az ellenséges megrugdalatások után az ő fanatikus hitük zubogtatott belém.

Köszöntünk benneteket, mint ahogy igaz testvérek köszöntik egymást fehér reggeli asztalnál vagy szolgáló munka után a leborult estékben kenyértelenül és boldogtalanul
ellentétben mindzokkal, akik úgy gondolják fölöttetek valami jó angyal
örködik,
akik úgy gondolják, arany delek ragyognak fölöttetek
s tiétek a kertek öröme, az idő folytonossága s az állatok csodálkozó
nézése.

Mi ismerünk benneteket s arcunkon a ti sápadt arcotokkal énekelünk a penészes iskolák, megörült gyárak és döglődő műhelyek felé:
Ő növendék emberek, megfertőzetlen hittel és a pubertás kék sarlóival a
szemetek alatt!

Ki ismerne titeket, az idő megjelölt küldötteit, ha mi nem ismernénk, ki szólhatna hozzátok közelebből, mint épen mi,
akik se innen, se túl nem vagyunk a partokon.
Élet közepén, mint roppant vizek áradásában csak állunk
s homlokunkon a nagy vörös csillaggal énekeljük magunkat, akik ti
vagytok.

Fiatallagények júniusán

Ő felmáglyázott nap!

Megfeszített dobok, aranyhangu kürtök és ti felcsiklandozott hegedűk
bibor örömtüzeket játsszatok ma a vérszegény kották fölött.

Harangok fehér liliomokat imádkoztatok.

Napok napozzatok, csillagok csillogjatok.

Csodálatosan zengjétek föl számkivetett költők.

Ó, mert ki szólhatna hozzátok közelebből, ha nem épen mi, az új költők?
Vérző hajnalok sarjadnak és mi világ elé panaszzuk a ti száz huru panaszaitokat

a förtelmes esztendőket, melyek zöld csobogással körül folynak benneteket,
a felszakadt reggeleket és döntögető estéket.

Mi tudjuk, mikor a kék odvasságban számlálatlanul összekongatnak az
órák

a ti megcsikart füleitekben felzokog az ólomnyelvű csönd
s a falakba nőtt asszonyok vörös koszorúkat dobálnak a szemeitekbe.
Tragédiák úsznak fölöttetek s ti csak a gyöngé ágyéktokon kiserkent
pelyheket érzitek,

ti csak a dolgok láthatatlan vonaglását fájjátok utána az univerzumban.
Értelmetlen és fájdalmas tüzek égnék a ti megolvadt éjszakátokban.

Reggel pedig kutyakölykösen rávicsorogtok a rendbe pocakosodott apá-
tokra.

Idegesek vagytok, mint a pompás felzaklatott zongorák
és trópusi forróság liheg belőletek a gödölye-szagu lányok után,
nappal és éjjel, nappal és éjjel
lompos fekete szomorúságok áradnak felétek, mint a megszakadt kaná-
lisok.

És mégis
erdők, tengerek és hegyek élnek bennetek tavaszi egészséggel,
tiz ujjatok közül naphosszat csurog a munka megváltó aranya
és fölnevetnek az ájult körutak, mikor ti vörös zászlók alatt átvonultok
a baldahinos alkonyatban,
vonaglanak az idők s ti csodálatos fenyőkké testesedtek a csuparongy
sapkák koszorúja alatt,
a szemetek elárulja és a szögletes mozdulataitok is elárulják, valami szent
harcra készülődtek,
gyűléseket és kongresszusokat szerveztek az Emberi szolidaritás nevében,
szónokaitokból extatikus patakokban hullámoz ki az igazság lelke,
ti áhítattal tárulkoztok s meggyulladt fejetek bevirágozza a tragédiás
padokat.

Szónokaitok szónokolnak s a ti megindított sorsotok szétzilálja a
szomorúság falait.

A nap kék. Vértő fiatal üstökösök zavarognak a horizonton.

Ó ember! Ember! Ember!

Itt vannak a te fájdalmas gyökereid, akikből egyszer magadhoz tel-
jesedsz.

Kassák Lajos

Ma, 1919. július 1.

TÁBOROZÁS ÚJ FÖLDEKEN

(Jegyzetek az ifjúmunkások Kongresszusához)

Az egyikük mély, kipróbált gyökerekkel költözködik és rendezkedik
örök pihenőre . . .

A fiatalok: a semmiből szakadtak, a romantikusak, minden meggyökeredzés alá harapják kemény állaikat. A 18 éves élet lihegő aktivitásával, mindent maguk alá kapartható mozdítással és hittel a jobbért: a forradalomért.

Két egymásból egymás ellen keveredett tábor.

Az egyikük: 40 éves kiperceltséggel csupa cselekvés-előttiség. Csupa katasztrófából visszacsillagászkodott „produkción”.

A fiatalok: csupa mellből előtépett kiáltás: hegyre-domborodó energia.

Tudatos hittel és tiszta fertőzetlen érzésekkel hirdetik a maguk s az utánuk jövők igazát: egyelőre csak a terekért és a lehetőségekért. De azokon belül már láthatják a tartalmat (az új élet lényegét), ami kíváncsian lökte őket.

Ők azok, akik testvéri megérzéssel a még mindig tátogó, vagy műébredező művészetek elé kanyarodtak az aktivizmus univerzális dinamikájával s az expresszív élet-éléssel, mely a legmaximálisabb érték-kitermelődhetés. Ők azok, akik ezzel egyszer és mindenkorra nyakonlépték azt a kultúrát, amely a megalkuvástól élvezhetetlenül mindenkor ölébe pottyantotta magát a kishitű, kiskultúrájú tömegnek.

Ők azok, akik szemben a gazdasági forradalmakat végigcsináló vezérek nagyrészeivel már a kultúrában is az új anyaggal építkeznek, s akikben már a teljes ember tudatos alapjait is megtalálhatjuk.

Ők azok, akik soha és senki kedvéért nem főgnak beleragadni az aktualitásba, akik soha jobbra nem indulhatnak. Ők a biztosítéka és tisztasága az új társadalomnak és szemben azokkal a vezérekkel, akiket pillanatnyi gyengeségük jobbra sodort, ők azok, akik már nem bolházón taktikázni, hanem a végtelenből visszakeresni és visszamérni akarnak.

Alapjuk a beérhetetlen, szemben azokkal, akik a most szívét építik maguk alá állítólag cementdúsabb alapként.

Ők azok, akiket *semmiféle* párt vagy tekintély dogmákkal az élet lényegétől a gondolattól az individualista (differenciálódottságtól) visszajózanítani nem tud. Ők azok, akiket egy új rend semmivel sem kötelez többre, mint megértésre és tovább haladásra. Akik már nem a gazdaságiakba ragadva világszemlélik a beláthatót és többé magukat ennek a szűk és kicsinyes szempontnak kiszolgáltatni nem fogják. A gondolatot, az élet belső forradalmasítását hirdetik és élik: és biztos gesztusokkal háriának maguk alá minden despotizmust.

Ők az új morálja (mely talán ép a morálnélküliség) az új nemi összeállása (mely talán ép a szétkülönülés) az új öntudata az erjedő új életlehetőségeknek.

Akik kishitűen, visszat remélőn vagy éppenséggel jobbra tétovázón állonganak és tereferélnek a kereszteződések és az akciók körül, azok lehetetlen, hogy az ifjúnak kongresszus óta ne érezzék, hogy mögöttük hengerekbe állt a fertőzetlen fiatalság.

Ezen a helyen is meleg rokonsággal köszöntjük az ifjú munkásokat, akik, mint minden más ország ifjú munkásai elsőeknek emberesedtek fel túl a napi politikán — az új életformáig, mely: a kultúra, azon belül pedig az anarchia.

Barta Sándor

Ma. 1919. július 1.

A fordítói iroda működése

A könyvkiadók profit-érdekeitől felszabadult, végre a kultúra szolgálatába állt műfordítás nagyszerű munka elvégzését ígéri. A *fordítói iroda*, mely a közoktatásügyi népbiztosság hatáskörébe tartozik, tervszerű munkájával lefordíttatja, közkézre adja a világirodalom minden értékét; mindazt, ami immanens, ami bizonyos tekintetben túl van a politika és társadalom változásain. Lefordítják a régi, értékes műveket és a modern és legmodernebb irodalom standard műveit is: hadd lássuk, mit érnek, hogy kritizálhassunk, s hogy felhasználva vagy elvetve őket az új, a kialakulandó művészet megalkothassa műveit.

Szinte természetes, hogy első dolog lesz *Dosztojevszkij* összes műveinek lefordítása. A fordítás munkálatait *Trócsányi* Zoltán vezeti, a bevezetéseket valószínűleg *Lukács* György elvtárs fogja írni. Valóban szükséges már, hogy a csak magyarul tudók is olvashassák a „*Karamasoff fivérek*”, „*Az ifjút*” és *Dosztojevszkij* összes írásait. Teljes *Tolsztoj*-, teljes *Ibsen*-fordítás is készül. *Gogol* fontosabb műveit is hamarosan lefordítják. *Goethe*- és *Shakespeare*-fordítás is készül. (A teljes *Shakespeare*-fordítás — melyet ígérnek — felesleges is, mert kötve hisszük, hogy van valaki a jelen pillanatban, aki jobban le tudja fordítani *Hamletet* és a *Szentivánéji álmot*, mint *Arany János*.) Szanszkrit eredetiből fordítja le *Baktay* Ervin a *Kalidasa Sakuntaláját*, régi olasz, francia és német elbeszélőkből *antológiák* készülnek. Modern lírikusokból is antológia készül, *Balzac*-és *Hebbel*-sorozatok indulnak meg, *George Meredith* a csak magyar nyelven olvasók előtt szinte ismeretlen író, *Richard Feverelje* fordítás alá kerül, úgyszintén *Büchner* drámája, a *Danton halála* s még számos ma még nálunk ismeretlen író, kiknek nevét nem is említjük, mert műveiknek ismerete nélkül nevük csak pusztá szó volna.

A legnagyobb programmal indul a *fordítási iroda* s az őszre remélhetőleg már az első eredmények is szemünk előtt lesznek. A fordítási iroda jól működik és jól fog működni, mert fordítások ügyét lehet valamilyen irodából intézni. Lehetetlen ellenben az irodalom ügyét irodából vezetni, az írói szakszervezet, írói kataszter bizony életképtelen homunkulusz. S ezért kell ennek a rossz, de szükséges és szükségszerűen rossz intézménynek szemponttalan és obskurus támadásokat is eltűrnie. Vannak művészeti dolgok, melyek nem tűrik az irodát s vannak viszont, — ilyen a fordítási iroda, — melyeknek a központi vezetés nagyszabásúságot, tervszerűséget biztosít.

Röviden beszámolva a készülő szépirodalmi fordításokról, most már azt szeretnők tudni, hogy a *szaktudományok irodalmának* fordítási és kiadási ügyei mikép állnak, mert ez a mai bel- és külföldi könyvhiány idején égető fontosságú kérdés, mely legalább is egyenrangú a szépirodalommal.

Szerteném a dolgot elmondani, ahogyan történt, megindultság nélkül, a krónikás egyszerűségével. De az egyszerű dolgok a legnehezebbek.

Két kis fiam van, nyolc évesek, azért egykorú nyolc éves a kettő, mert ikrek. A múlt kedden délután a nagymamájukkal elmentek sétálni az Erzsébet-híd budai fejéhez, mert ott melegvízforrás van, ahol inni és játszani szoktak.

Mikor visszafelé jöttek a forrástól, észrevették, hogy nagy tömeg áll a parton és zsebkendőt lobogtat egy kis hajó felé, amely jön a híd irányában.

— Nézd, nagymama, *monitor*! — kiállították egyszerre a fiaim, akiknek igen alapos hadi képzettségük van, mert öt év óta, amióta csak eszmélni tudnak, képesújságokból egyebet sem ismertek meg, mint monitorokat, búvárhajókat, torpedónaszádokat.

— Mi az, monitor? — kérdezte a nagymama, aki mint régi békés nemzedék, nem ért az efféle dolgokhoz.

— Hadihajó — felelték fiaim fölényesen.

A nagymama azonban észrevette, hogy körülöttük nagy nyugtalanság, mozgódás támad. Egy magas fiatalember — a fiaim azt mondják, hogy „Károlyi Mihályra hasonlított”, de ifjabb nála — áthajolt a híd korlátján, tölcseért csinált a két kezéből és lekiállította a monitorra:

— Shrapnelt a Hungáriára! Ott van a kommunista fészek.

A nagymama izgatottan odaszaladt ehhez az emberhez, megragadta a karját és lázasan kérdezte tőle:

— Kérem mi történik itt?

Az ember nem volt udvarias, nem felelt, hanem gyorsan átfutott a híd másik oldalára, amerre a monitor haladt és másodszor is lekiállította a fönt idézett utasítást.

A monitor erre — ahogy fiaim mondják — a budai partra kanyarodott, megállt a Hungáriával szemben és bombázni kezdett. Ciki fiam azt állítja, hogy látta a „golyókat”.

A kavarodást ami ezután támadt, el lehet gondolni. A nagymama kézen ragadta két unokáját és vissza akart futni Budára. Nem engedték. Erre Pest irányában kezdtek el szaladni. Arrafelé sem bocsátották őket.

— Mindenki le a hídról! — kiáltották a vörös örök, akik hirtelen ott termettek. A nagymama már azt hitte, hogy le kell ugraniok a hídról. Végre a futó embereken, izgatott örökön, ezer akadályokon keresztül partra értek, a pesti partra, ahonnan aztán haza iramodtak. Két öreg láb és négy apró gyermekláb.

Egykor, özönvíz előtt való időkben olvastam, hogy ifjú főhercegek úgyszólván még gyermekkorukban állották meg a csata tűzkeresztjét. Ezeket a regéket, amiket egyenesen hitbuzgó emberek számára találtak ki, sohasem hittem el. Mindig megszólalt bennem valami gúnyos hang. „Soha életemben ne forogjak halálosabb veszedelemben, mint az az ifjú főherceg a tűzkeresztsége alkalmából”.

A főhercegek eltűntek. Más világot élünk. Világrengések világát. És nyolc éves gyermekek shrapnell-tűzben ismerik meg az illusztrált újságok mélynyomású — és gyermeki lélekre mély benyomású — képeit a maguk igazi valóságában.

Eltűnődöm . . .

Szini Gyula

Az Ember. 1919. július 3.

KULTÚRBÜROKRÁCIA

Kultúrbürokrácia, szovjethürokrácia dühöng a közoktatásügyi népbiztosságnál is. A nagy tisztogató munkánál, mely most készül, erről sem szabad megfeledkezni. A kultúrbürokráciának két oka van. Az egyik, hogy sokkal nagyobb kultúrmunkát akar végezni a proletárállam, mint amilyenre a burzsoá-államban csak gondolni is lehetett. Így aztán megtörtént, hogy sok nem-szocialista került különösen a propaganda szolgálatába. Nemcsak, hogy nem voltak régi szocialisták, hanem antiszociális emberek voltak.

De nemcsak ez volt a baj. Igen sok „propagandista” *nem is szakembere* azoknak a dolgoknak, amelyre vállalkozott. Ilyen dolgok történtek s ezért vizsgálatra van szükség.

Mert nem helyes s nem ellenérv, hogy mindenkinek munkát akarnak adni, kik munkánélkül maradtak az új berendezkedés folytán. *Inkább adjanak egyeseknek munkánélküli segílyt, mint hogy tíz ember lézengjen egy olyan hivatalban, melyet egy ember kényelmesen elvégezhet.*

Mert ez a tíz ember szánt-szándékkal munkát keres, felesleges munkát okoz, feltartja a hivatal ügymenetét, s ha van közöttük egy használható ember, annak is lanyhul a munkakedve, ha a többiek amerikázását látja. Vannak dolgok, amit egy ember jobban elvégez, mint tíz ember; mert ilyen helyeken a munka nem megy előre s csak a *felelősség érzése csökkenik* hatványozott mértékben. Kár, hogy így vannak megterhelve az egyes hivatalok, de mi nem is e hivatalnokokat támadjuk, hanem azt, aki őket kinevezte.

Nem állítjuk, hogy más hivatalokban jobb, vagy rosszabb az állapot, mint a propaganda-csoport egyes ügyosztályaiban, csak konstatáljuk: *ott nem mennek rendben a dolgok.*

Az általánosságban tartott szólamok helyett, így gondoljuk a harcot a bürokrácia ellen.

[Lengyel József]

Vörös Ujság. 1919. július 3.

Motto: Wer viel einst zu verkünden hat,
Schweigt viel in sich hinein. Wer
einst den Blitz zu zünden hat, Muss
lang erst Wolke sein.

A proletárdiktatúra életbelépése óta sok szó esik a művészetről, különösen arról a művészetről, amely nincsen és amelynek lennie kellene. Maguk a művészek is tanácstalanul, olykor meg éppen a sok tanács miatt határozatlanul állanak az új áramlattal szemben. A próféciáknak se szeri, se száma; a kényelmesebbek egy szellemes mondással, rég bevált közmondással, élcel vélik elintézhetni ez elsőrangú fontossággal bíró kérdést. Van, aki Ferriám asszonyt is megcsúfolóan, tenyérből vagy éppen a kávé üledékéből akar jósolni, de rosszul olvas, vagy rosszul vonja le következtetéseit, mert a tenyér most nagyon kérges, durva, a hadikávé pedig nagyon üledékes. Sohasem élvezhettük annyira, mint most, hogy milyen jó is az, hogy nem mindenki lehet próféta saját hazájában: a türelmetlen, haragos, mennyköveket szóró kritikától, az élcelődő és fölényeskedő kritikáig mindenki új irányokat szeretne szabni, új törvényeket alkotni, az új művészetnek apja lenni.

Ez a kritika — mindegy, ha laikus, ha hivatásos — teljesen eltéveszti hivatását, mert igazi hivatásáról, rendeltetéséről feledkezik meg, vagy nem ismeri e hivatását, ami még nagyobb baj és kultusszá emeli a kontárságot. A kritika nem csinálja, formálja, irányítja a művészetet, hanem legfeljebb észreveszi, regisztrálja, kommentálja és jó, ha tényleg észreveszi!

Tudjuk, hogy Rembrandtnak milyen szűkösön jutott ki az elismertségből (még Van der Helst is elűthette pálmájától), hogy Michelangelo pályája is göröngyösebb volt, mintsem a fölületes olvasók hinni szokták (Messer Bagio, a kritikus ez őstypusa örök időkgig Minosként hirdeti, miként kell e gáncsokodókat a pokolba száműzni), hogy Dürer miképpen küzdött a megélhetéshez szükséges pár garasáért, hogy Manet milyen titáni harcot vívott, hogy elérhesse, amit annyi konvenciót respektáló kicsiny és aprócska piktör elért, hogy képét a szalon elfogadja. Se vége, se hossza a mártírok e sorának és mikor azt hisszük, hogy példát leptünk arra, hogy a kritika mégis csak létrehozott egy alkalommal egy új nagy művészetet, Ruskin és Morris iskolájára gondolva, be kell vallanunk, hogy még ez a példa sem helytálló, hacsak túl nem becsüljük szerepüket e művészeti irány létrehozásában és nem becsüljük túl magát e művészetet, melyet létrehoztak.

Nyugodt lélekkel állíthatjuk, hogy a kritika nem szokta észrevenni a művészet új irányait. Ami elismerés kijutott az eszme, a gondolat nagy vivőinek életükben, az rendszerint nem igazi érdemüknek szólt. Michelangelo monumentalitásaért, és a régi tradíciók követeléseért nyerte el a legnagyobb dicséreteket, nem pedig igazi érdemeért: hogy a görög művészet egyedüli fejlődési lehetőségét felfedezte és kultiválta. A kritika rendszerint másfelé irányítja tekintetét, vagy képtelen disz-

tingválni és újra meg újra abba a hibába esik, hogy Sudermann szép szakálláért elfelejti Hauptmann mélységes szemeit, és ezzel helyre nem hozhatóan rászaladt a hamis vágányra! — —

Május közepe táján történt, hogy hivatali szobámban a lakatos új kulcsot készített az egyik fiók zárjához. Beszélgettünk:

— Gyakran akad-e ilyen fajta munkája? kérdeztem.

— Általában nem, de hétfőn nagyon sok dolgom volt.

— Minden hétfőn szokott ilyen sok dolga lenni? — kérdeztem „blau-montag”-ra gondolva.

— Nem, csak éppen ezen a hétfőn. — Szépre fordult az idő, meleg lett és mindenki otthon hagyta felöltőjét és a felöltőben a kulcsokat...

Most, hogy minden dolgozni szerető és tudó emberre szebb és melegebb napok következnek, hagyjuk otthon mi is a régi köpennyel, melyet *nem fordítunk ki, hanem levetünk*, — végérvényesen levetünk — a régi kulcsokat, és nyissuk ki a régi ismertnek vagy éppen rejtelmesnek hitt fiókokat *új kulccsal és tekintsünk bele a fiókokba új hittel, új nézéssel*.

Ma az a kritika egyik célja és rendeltetése, hogy bennünket ez új hit-tel való nézésre szoktasson, hogy új kulcsot készítsen a régi fiókok fel-nyitásához. — Nem is igaz a vád, hogy a régi művészet tisztán a proletár-kihasználó tőkés rend szolgálatában állott. Hiszen „örök volt nem-talál-kozásuk!” — Tanúk rá Manet, Pissarro, Sisley, Puvis de Chavannes, Cézanne-nak a Műcsarnokban most kiállított képei, — Kaffka Margit „Állomások”, Móricz Zsigmond „Fáklya” című műve, Ady Endrének majd minden verse és mindazok sora, akik tudták, érezték, hogy:

„Most már orgia és eszeveszett
Haláltánc már a nemes urak tánca,
S dühbe csapott a béres igricek
Vesztük-érző, úr-dicsérő románca”,

és akik „mostoha testvéreikkel a betűben” egyebekben sem vállaltak közösséget.

Néhány konjunktúra író, kritikuskak szemérmetlen maga-felkínálása és tehetségtelensége összehasonlíthatatlanul nagyobb bűn az egészséges proletár-kultúra szempontjából, mint amit Börne okkal-joggal Goethe szemére lobbantott és amit Kant elkövetett, mikor „Kritik der reinen Vernunft”-ját egy ma már teljes feledésbe merült kultuszminiszternek ajánlotta hajmeresztően alázatos hajbókolások között: a nagy Kant, az icike-picike kis miniszterkének.

Az értékeket át kell menteni és át fogják menteni az arra hivatottak (ügylátszik nem a kritikusok) és akik eddig is már mártírjai voltak az új eszméknek. És a művészet az új talajon, új életkörülmények között, megváltozott társadalmi viszonyok és determináltságok között erősebb életre fog kelni, renaissance-át fogja ünnepelni.

Amiben még nem régen kételkedtem, megtanított ez az irtózatoss háború abban hinni, hogy a nagy események, átalakulások, változások vissza-visszatérnek a történelemben és visszatér a mi konokságunk és makacsságunk is, hogy ne okulhassunk belőle most sem: Tolsztoj le-

írta bámulatraméltó veritással Napóleon hadjáratát, a krími hadjáratban maga átélte tapasztalatok nyomán, és a Zugna Torta egy nyirkos kavernájában olvasva e leírásokat, elámultam, hogy mennyire ráillik minden szava a hadvezetésről, tábori életről, haza-gondolásról, bátorságról, de még a hadiszállítókról is az akkor átszenvedett és tapasztalt háborús élet minden fázisára. Ferreronnak a római birodalom hanyatlásáról írott munkája nem egyszer saját sorsunkat látszott leírni.

A maihoz egyebekben is hasonlított a kereszténység első századainak küzdelme, Krisztus-váró erős hite, az elnyomottak megtorpanása és azt követő önfeláldozó harca, örült, elfajzott és kegyetlen urai ellen. És amennyire meggyőző, felemelő, nemesítő és világmegváltó volt akkor a hit a régivel szemben, amennyire az egész társadalom képét és struktúráját megváltoztatta, mint most és miképpen most is alulról tört a megváltás magának utat fölfelé, annyira analóg az eset a művészetben is. Mert társadalmi és kultúrharc volt a kereszténység érvényesülése, csak úgy, mint a kommunizmus térfoglalása.

A régi ideálok romjain épültek fel az újak, de a romok köveit felhasználták az építéshez és a régi fogalmak kellettnek hozzá, hogy az új érzéseket, gondolatokat kifejezésre juttathassák. Apollóból és Pánból lett a „jó pásztor”, a sarkophagokat díszítő testamentumi alakokban Skopas és Lysippos alkotásaira vélünk ráismerni és az óbabiloniai Mardukból és az általa legyőzött sárkányból az atyaisten és az édenkerti kígyó.

Az olasz renaissance és humanizmus nem véletlen esetlegességek eredménye volt. A közhiedelem, amely Cimabue és Giotto nevével a trecentóban kezdeti meg az olasz művészetet, már érett, művészetre hajlamos nagyközönséget talált, amelyet csak névtelenül maradt elődök nevelhettek ilyen finomult ízlésűvé és csak „a végnélküli pusztítások, melyek a középkorban a szerencsétlen Itáliát tönkretették” (ezzel kezdi Vasari Cimabue életrajzát), söpörték el az összes régi műemlékeket. A renaissance művészete közvetlen folytatása a kereszténység első századainak görög és római művészetet utánzó művészetének, amely procedúra néhány emberöltőnyi késedelemmel a veneziai művészetben megismétlődött. (Hála a görög művészet epigonjai bacillushordozó szerepének.)

Ugyanakkor, amikor az olasz művészet újjá születik, északon is hasonló események mennek végbe, de más ég alatt, más struktúrájú, más gondolkodású és más múltú népnél, teljesen eltérő módon. Jan van Eyck és Memling művészete mintha egy más bolygóé volna; az érzés típusát adják, az olasz szépség típusával szemben, a szenvedő Krisztusét a szép Máriaéval szemben. Még a veneziai Crivelli és Carpaccio is idegenül, hideg arisztokratizmussal tekint umbriai és florenzi testvéreire, mintha nem is egy anyának gyermekei, egy földnek szülöttei volnának.

Ez az, amit a ma kritikusai megszívlelhetnének, ha van merészségük és egészséges ítélőképességük, hogy a helyes következtetéseket levonják belőle:

a) A művészet folytatja a maga pályáját. Nem mindig felfelé menő pálya ez, de megállást nem ismer. Háború alatt pedig nem pihennek vagy alusznak az igazi műzsák, az álomszuszék műzsák pedig még békeidőben is elszunyókálnak. (Benvenuto Cellini, Michelangelo és

Leonardo da Vincinél mozgalmasabb, háborúzavartabb kora ma sem igen juthat egy művész osztályrészéül). A görög művészet elérvén célját: irányának tökélyfokát, látszólag elsenyvedt, megszűnt, — de új életet adott az olasz művészetnek, mely hasonló procedura után egész Európa művészetét termékenyítette meg, — azokon tehát tovább élt.

b) Jelszavakkal, kritikával nem lehet a művészetet irányítani, még kevésbé a semmiből előteremteni, — sohasem is lehetett, — mint ahogy a mesterséges megtermékenyítés is csak egy igen alacsonyrendű állatnál sikerült. Ellenben zavart, bizonytalanságot létrehozni, azt mindig lehetett és lehet még ma is. A kritika legfőbb hivatása, hogy a közönséget nevelje és jaj a kritikának, ha még ezt a hivatását sem képes betölteni. A nevetségesség öl!

c) A művészetet és kultúrát a külső körülmények, társadalmi alakulások, megélhetési viszonyok, szokások és erkölcsök determinálják.

Ha ezek megváltoznak, meg fog változni a művészet is; ha ezek tartósan kedvezőbb behatások alá kerülnek, a művészet a legkedvezőbb auspiciumok között kezdheti meg új életét. Csak aztán ott álljon a kritika a helyén, hogy a változást, fejlődést észre is vegye!

Vörös Őr. 1919. július 6.

TITKOS ÉRTELMŰ RÓZSA

Lehet, hogy soha ki sem ejtem,
Mit boldog fájón rejt a lelkem.

Mint gyémántot a szürke tokban,
Hordom e kincset mély titokban.

Szent e titok s e némaság szent,
A sírban mondok rája áment.

De szemeimben ott lobogsz majd
S te adsz ajkamra hosszú sóhaj.

A vérem lángra tőled lobban
S virágot nyitsz haló poromban.

Magányos és fekete rózsát
És — nélküled nem lesz mennyország!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 6.

A szegénységem kincsét, árva kincsem
Ne bántsa senki, ezt kérem szeliden:

Hogy nyugodt szemmel nézhessem az égnek
Panorámáját, amig búban élek,

A csillagok nagy tűzjátéka fényét,
A hold világát, e szép, égi békét,

Viola felhők bárkáit az estben,
Amint rajuk a semmiségbe lebben,

A füzesek mély bánatát az éjben,
Nyárfák ezüstjét fekete fehérben.

Mindent odaadtam nektek, ami szép volt,
Versekbe szőttem. Életem ezért volt.

Enyém csak egy nagy honvágy, méla csendes.
Ne nyúljatok a meztelen szívemhez.

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 6.

VÉRMEZŐ

Első barát

Második barát

Martinovics

Első polgár

Második polgár

Első polgárnő

Második polgárnő

A varga

Egy távoli éneklő hang

A szinpad:

A kolostor egyik terme. Jobbról ajtó, a háttérben mély és széles ablak, amelyen keresztül a csillagos eget lehet látni. Bal oldalon imazsámoly, mellette két karos gyertyatartó, felette Krisztus-kép, rajta nyitott biblia. Bal háttérben könyves polc, öreg fóliánsokkal, előtte olvasó pult. Jobb háttér mélyedésében Martinovics életnagyságú képe. Jobb oldalon széles asztal, könyvekkel, pergamenekkel, iratokkal. Széles tintatartó, lúdtollak, kereszt és karos gyertyatartó az asztalon. A gyertyák égnek. Este van. A függöny felgördülése előtt csendes esteli harangszó hallatszik.

(A függöny felgördültekor az egyik barát az imazsámoly előtt térdel és imádkozik, a II-ik barát az asztalnál ül és iratokat másol. Az ablakon át látszik mély kékjével a csillagos ég. Amint a függöny felment, a harangszó elcsendesedik és elnyújtott női énekhang hallatszik be, mely egyre távolodik.)

Hallottad a hangot, a régi harangot,
Mit elrejt a nagy Duna mélyen . . .
Csak róla beszél, ha rázza a szél,
Tavasszal, hús májusi éjen.

(Most messziről barátok kórusa hallatszik, egyre távolodva.)

Imádkozik érted sok régi kisértet,
Suhogni hallasz sok régi csuhát . . .
Csuhasok setét, bús körmenetét
Éjfélben a hajóhidon át.

(Ezalatt az első barát befejezte imádságát, felül az olvasó pultra, felüt egy könyvet és lassan olvasni kezdi.)

I-ső barát :

„Éjfélben halk, hideg ujjak
Kopogtak a kőfalon át —
Éjfélben horkanva riadt fel
Martinovics, ferences apát.

Két ájult, kimeredt szem
Meglátta néma falat —
Zöld sugarak cikkáztak
Boltozott öble alatt.

Két lépcső kockakövekből . . .
Sikátor, hosszú torok —
Ablaktól le a földig
Vonalat húz a nyirok.

Ablakból visszamered rá,
Tele van minden kicsi zug —
Krétafehér az arca,
A szája fekete luk.”

(Csönd. Mialatt a második barát olvasni kezd, az I-ső barát felveszi a gyertyát, a Martinovics-képhez megy és hosszan és áhítattal nézi.)

II-ik barát:

„A hűs, magas teremben hogy kongtak a szavak —
Lobogtak gyertyalángok sötét tetők alatt.
Ólmos, kifáradt arcok, fehérülő árkusok
Vibráltak, összefolytak. A jegyző olvasott ...

Ó, hogy feküdt a posztón a szürke napvilág!
Petyhüdt, viaszkos arccal hallgattak a bírák ...
A Hétszemélyes Tábla. Mögöttük a falon
Kőarcu Krisztus-isten meredten és vakon.

(Most különböző iratok közt keresgél és azokból olvas.)

„Hétszázkilencvenötben ... Martinovics apát ...
Királysértés ... A császár ... Röpiratok ... ruhák ...
Az institúciót bíralták ... ellenezték ...
Gyűlések föld alatt ... Respublikánus eszmék ...

Ez itt ... ez conspirált ... pincékbe, föld alatt
Tervezve lázasan rettentő dolgokat ...
Császárt! ... meg államot ... (így sorba szól a vád)
S lefordította titkon a Marseillaise dalát ...”

(Most leteszi a könyvet, amelyből ezt olvasta és hátradőlve a karosszékben — miközben a gyertyát eloltja — félálomban s szinte víziószerűen, mintha hallaná, mondja):

A Marseillaise dalát ...

I-ső barát:

(Aki hallgatta, lassan szintén eloltja a gyertyát, ő is szinte látomásszerűen mondja):

A vén szívek felett,
Ó, hogy riadt keresztül a nyirkos rémület,
Ó, hogy vált hamuszínre megrebbenő szemök ...
(Most már egészen félálomban):
Páris ...

II-ik barát (álmodozva):

A Marseillaise ...

I-ső barát (ugyanúgy):

Hétszázkilencvenöt ...

(A II-ik barát lassan átmegy a színen s a baloldali imazsámolyhoz térdel. Az előbbieket alatt a szín egészen elsötétül, csak az imazsámoly melletti gyertya ég. A csillagos ég is elborul ... teljes sötétség. Nagymessziről a

Marseillaise hangjai hallhatók, amint hangban erősödve egyre közeledik. A két barát lassan lehajtja a fejét . . . Álmodnak . . . A Marseillaise dühörögve hallatszik . . . dobpergés . . . A háttér kivilágosodik s látható lesz a Grève-piac, rajta a hullámozó forradalmi tömeg, amint a Marseillaisét éneklik.)

I-ső barát (álmában) :

Páris . . . A Grève-piacon
Peregve pördül a dob,
Szinte szikrázik a nap,
Tarka tömeg kavarog . . .

(A háttérben katonák, polgárok, polgárnők kiáltoznak.)

I-ső polgár :

Hahó, mi gurigázunk !
Hahó, van elég !

II-ik polgár :

Kinek mi köze hozzá ?
Adhatjuk, a miénk ! (Nevetés.)

I-ső polgárnő :

Puderes szőrpamatok . . .
Két kövérke golyó, fehér . . .

A varga :

Hogy szuszogott Louis Capet,
Hogy dúlt a nyakából a vér.

I-ső polgár :

Felkeltek a királyok ellenünk,
Mi oda löktük a mieink fejét . . .

II-ik polgár :

Danton polgártárs, elvetve a kocka,
Künn a határon Dumouriez !

II-ik barát (álmában) :

Egyetlen ordítás, hogy reng a föld belé . . .

A tömeg (a háttérben elemi erővel éneklő, a zene fortissimó játssza a Marseillaise-t):

Aux armes citoyens, aux armes citoyens,
Le jour de gloire est arrivé! . . .

(A tömeg énekelve elvonul, a zene mind messzebből hallható, kívül ismét a csillagos ég látszik. A hold lassan belopódzik a szobába, fénybe vonja Martinovics képét. Csak a kép fénylik intenzíven és a kék ég mélye hatol át az ablakon. A két barát álmodik, mikor megszólal vékony éneklő hangon Martinovics!)

Martinovics :

„Hallgassatok meg. Megtört szívemben
Nincs szenvedély már . . . Megbékélt, kiholt.
Ó, úgy borult a bűnbánat szívemre,
Mint börtönöm, e szörnyű szürke bolt.
Bűnös vagyok . . . igen, beismerem,
Megtört a borzalom s a börtön:
Biráim, gyónni akarok —
Ó, jaj!
Remegve, gyáván, összetörten.

Beismerem már . . . Káték és beszédek
Voltak valóban . . . Könyvek és írók . . .
Szabadságról meg eszmékről beszéltünk
S bíraltuk is az institúciót . . .
A Marseillaiset lefordítottuk —
S amint tehát kitetszett:
Megsértettük . . . igen, beismerem . . .
Ó, jaj!
Öfelségét, Ferencet.

De ifju voltam és ifjú szívemben
Ködös, riasztó víziók lobogtak . . .
Egyetlen szívnek láttam a világot,
Melyben nehéz, sötét eszmék dobognak . . .
Ezreknek jajgatása jött,
Vén könyvek, szóöszön . . .
S belém markolt a köd,
Ó, jaj!
Nyirok, hideg közöny.

Egyszerre jöttek . . . Tompa, halk morajjal
Az alkonyatból . . . Jöttek a szelek.
Párisban tűz . . . Párisban reng a járda . . .
Párisban vén vasajtók döngenek! . . .

Párisban fortyog a csatorna! —
Páris háborog! . . .
S Versailles alatt a kéjkerteken át
Hahó!
Bög büzös, éhes, százezer torok . . .!

Zavart szemekkel és fehér ajakkal
A hatalom dadogva némul el:
Egyetlen, hosszú, véres ordításban
A nép, a nép győzelmet ünnepel!
Halványuló kísértet árnyak . . .
Lidérccláng, kósza fantóm: —
Hahó!
Dobog riogva Danton!

Ó, ily idők! Ó, ily napok! S mi látjuk!
Ez az erő, mely büszke és kemény, —
Ó, hogy riadt meg döbbenő agyamban
A látomás . . . csak én értettem, én!
Egy éjjel sírtam . . . a hideg falakhoz
ütöttem homlokom —
Kongottak a falak
Ó, jaj!
Kietlen furcsa hangokon.

Egy éjjel sírtam . . . Elszorult torokkal
Zokogva vertem a hideg falat . . .
— Párisban akkor ünnepelt a konvent,
Jourdan sereggel állt Jemappes alatt —
Itthon halálos némaságban
Feküdtek a mezők —
Süket mezők, letarlott messzeség . . .
Ó, jaj!
Halk eső, könnyező!

Hogyan? Hiába? nálunk ezt nem értik?
Ezt meg nem értik, nálunk ezt a hangot?
Kilógó nyelvü, föld porába süllyedt
Süket baromnép, eltiport bitangok!
Kiknek fején pompázva ül
A Butaság hibor palástban —

— — — — —
Ó, jaj!
S én, hogy figyeljem, látva-lássam!

Igen . . . pincékbe . . . rejtekezve . . . én . . . én,
Vezettem őket . . . Összeesküvés?
Didergő szájjal, táncoló fogakkal,

ZöldüljeteK . . . Ó, mind kevés, kevés!
Csikorduljon az ujszorító,
Csavarjátok ki a csuklóimat . . .
DögöljeteK meg . . .! . . . Többet is tudok még . . .
Ó, jaj!
Zuhogjatok, fojtogató falak!

Egy kardesapással ujjongó szabaddá
A mély erőket . . . S engem . . . látva-lássalak . . .!
Egy kardesapással elsöpörni innét
Szívek nehéz, nehéz lidércnyomását . . .
Viharzó bércek büszke harca . . .
Szabad mezőkön zengő háborúk!
— — — Ó, jaj! — — — — —

(Lassan elsötétül a szín, a kép megszemélyesítője eltűnik, csak a kép áll a falon a homályban. Eközben)
I-ső barát (álmában mondja, mintegy átvéve Martinovics elnyújtott utolsó hangjait):

Krétafehér az arca . . .
A szája fekete luk . . .

(Csönd! . . . A kép mozdulatlanul áll a sötétben . . . A csudálatos álom után ébrednek a barátok. Dörzsölik a szemüket. Az első barát lassan felkel az olvasó asztalka mellől és az ablakhoz megy. Ezalatt a II-ik barát feláll az imazsámolyról, fidibuszt vesz elő, meggyújtja az égő gyertyánál s meggyújtja vele az olvasó asztalon lévő és a jobboldali asztalon lévő karos gyertyákat, amit a jelenet elején eloltottak. Azután leül az asztalhoz és olvasni kezd. Az I-ső barát is eljön az ablaktól, a könyves polc-hoz megy, kivesz egy vastag könyvet, leül. Távolról és ezalatt állandóan harangszó . . . Csönd . . .)

I-ső barát. (Olvassa)

Először Sigrayt vezették köztük el,
Szolárscsik elbukott a lépcsőhöz közel,
Szentmarjay vadul ellökte a papot . . .
Hajnóczy sírva ment, Őz Pál viaskodott.

Martinovics, így szólnak a régi krónikák —
Ájult volt, amikor a padra hurcolák.
Nyitott, tajtékos ajkán sápadt mosoly fakó
Két hóna alá nyúlva, cipelte a bakó.

Kuszált, vizes haja, sovány gyermek feje
Rácsuklott csendesen a hóhér keblire,

S melyet nyirkos pirossal az alvadt vér előntött:
Két karja átölelte szeliden a fatönköt,

(Mély csönd . . . Mindkét szerzetes hangtalanul tovább olvas. Igen távoli harangszó. Nagymessziről mint a legelején hallatszik a női énekhang . . . lassan . . . nyújtottan . . .)

Hallottad a hangot, a régi harangot,
Mit elrejt a nagy Duna mélyen . . .
Csak néha beszél, ha rázza a szél,
Tavasszal, hús májusi éjen.

(Még az ének lassú hangjainál nagyon lassan a függöny.)

Karinthy Frigyes

Színházi Élet. 1919. július 6—12.

MŰVÉSZTELEP SOMOGYBAN

— *Megnyílt a Rippl-Rónai művész-szabadiskola* —

Egy régi, művészettörténeti írásban olvastam azt az igazságot, hogy: „Nyomorban és szellemi kiskorúságban nincs művészet.”

A forradalom viharába belébetegedett néhány kritikus sietett megállapítani, hogy a nagy átalakulás most már megöli a művészetet, hogy a világforradalom orkánja elsöpör palettát, ecsetet, pozdorjává tör lantot, hogy megáll a fejlődés és az ezutáni művészet csak visszaálmodása, kérdőjele lesz a fényes (?), a ragyogó (?) múltnak.

Hogy ezek a forradalomhűdött kritikusok, ezek a valódi művészetkérdők tévedtek, azt a művészettörténet legdilettánsabb kultiválója is mosolyogva konstatálja. Ha valami, úgy a művészet világa az igazán forradalmi, ahol nincs megállás, ahol állandó az előre- és hátrahullámzás, ahol soha sincs holtpon.

A világforradalom eruptikus ereje megadta a művészeknek azt a megálmodott, óhajtott lehetőséget, amit a béke ájtatos világában ha keresett is, lépten-nyomon útjában találta az előítéletek szabályos kockáiból épített szimetrikus tilalomfalakat. A mindig forradalmi művészet a forradalom levegőjében csak megerősödhet, csak forradalmibb lehet.

Hetekkel ezelőtt írtunk róla, hogy Budapesten megalakult a művészek szabadiskolája, melynek egyik vezetőjéül sikerült az intézőknek megnyerni vármegyénk büszkeségét, *Rippl-Rónait*, a világhíres Mestert. E szabadiskola három csoportba osztotta a művészeket. Az egyik csoport Somogy megyében helyezkedik el. Székhelye névlegesen Kaposvár,

de valójában künn lesznek a művészek a vidéken s ott örökítik meg vásznon és agyagban meglátásaikat, elgondolásaikat. A kaposvári művészcsoporthoz 12—15 tagot számlál. A szabadiskola vezetői Rippl-Rónai, Bornemissza festő és Vedres Márk szobrászművészek. A mosdósi Pallavicini-kastélyban üti föl tanyáját a művészgárda s onnét rándulnak el Somogy különböző részeire.

Kaposvár művészetkedvelő és tisztelő közönségét különösen érdekli Rippl-Rónai Mesternek lapunk munkatársa előtt tett azon nyilatkozata, hogy a szabadiskolában készült műtárgyakból Kaposváron kiállítást rendeznek, s hogy hozzáférhetővé teszik a művészetpártolóknak az iskola produktumait. A művészek tegnap érkeztek meg s már a mai napon ki is mentek Mosdósra.

Kívánjuk, hogy azzal a lelkesedéssel és örömmel dolgozzanak, amivel fogadjuk őket.

Somogyi Munkás. 1919. július 8.

A FÖLD

A föld azoké, akik rája lépnek.
A föld hazája minden népnek.
Van rajta sok völgy, sok halom,
sok bánya gyár és sok malom.

Van rajta tenger, folyó és patak,
a vizekben szép kövér halak.
A tenger tükre'n nagy hajók,
és messze partok, elérni valók.

Nagyapa még úgy nézte őket,
mint álmokat, tovatűnőket.
Mert ő hazug tant örökölt:
hogy a gazdagoké a föld.

Én már tudom, hogy e világ,
mindenkié, ki belelát.
Nincs gazdag már és nincsen úr,
nincs senki felül, sem alul.

Csak egy van: dolgozó proletár!
ki mindent önmagátul vár!
És az igazság arra inti,
hogy azé a föld, aki a magot behint!

Somlyó Zoltán

Az Érdekes Ujság. 1919. július 10.

— minő megtiszteltetés érte ezt a viharos multú építményt — szédítő és káprázatos, művészi kincs hordódott össze. A dús renaissanceon át a forradalmas máig ahány izzó, messzire világító művészi lélek megnyilatkozott, mind együtt van.

A fehérre meszelt falakról csudák sugárzanak, elmúlt forradalmak lángja csap felénk.

Mennyi kincs! Mennyi szépség!

Négy fal közé zárta néhány szempár gyönyörűségére a gögös jólakottság.

A forradalom vihara most összehordta késői igazságszolgáltatással mindenki számára azokat a kincseket, amelyek mindenki számára teremődtek.

Hány művészi élet pusztult el, hány csodálatos tehetség égett ki meddő küzdelemben, mennyi értékes, művészi lélek maradt rejtve, mert egy keskeny rétegű osztály kénye-kedvének volt kiszolgáltatva az emberi kultúra, az örök művészet is.

A bányák sötét mélyén, a gyárak robotoló, füstös világában élő milliók számára a legkülönb emberi dokumentumok maradtak rejtve.

Veronese, Tintoretto, Greco, s a többi nagyok a maguk mondani-valóit hitvány garasokért, néha — ha a beérkezettek közé kerültek — egynéhány csengő aranyért árulták, adták el, s századok múlva is hitvány kalmárok élösködtek rajtuk.

S mennyi maradt közülük hosszú időkre el nem ismert, s életében nyomorgó, szűkös koldus, s hánynak kellett megalkudnia.

Most csodájára járnak képeiknek a munkások s gyönyörködve nézik Manet, Renoir, Van-Gogh, Gauguin alkotásait, akiket csak hírből ismertek eddig.

Új renaissance kezdődik most. Termékenyebb a voltnál.

A forradalmas művészet összetalálkozik a forradalmas néppel s e találkozásból csudák születnek . . .

Szakasits Árpád

Új Idők. 1919. július 10.

SAJTÓSZABADSÁG ÉS KAPITALIZMUS

A szocializmus nyílt vagy alattomos ellenségei szinte kivétel nélkül „a szabadság” védelmének fedezete alól indítják meg támadásaikat ellene. Számítanak és gyakran és joggal számítanak arra, hogy akad még a proletariátus soraiból is néhány kevésbé tudatos, aki nem vizsgálja meg annak a szabadságfogalomnak a lényegét, melyről szó van, mielőtt elvesztésén siránkozni és visszahódításáért harcolni kezdene.

A burzsoá-szabadság klasszikus megnyilvánulási formája a gazdasági szabadság és vele a legszorosabb kapcsolatban a munka szabadsága volt. Erről a kérdésről Marx maga oly végérvényesen fejtette ki az igaz-

ságot, hogy feleslegesnek látszik még csak ismételni is, — annál is kevésbé, mert hiszen a proletárállam ezzel a szabadsággal radikálisan készül leszámolni és részben le is számolt már. Kevésbé tisztázott a helyzet a vélemény, a kritika szabadsága és vele együtt a sajtószabadság körül. Itt sokan ma is úgy gondolkodnak, mint a burzsoá-nemzetgazdászok annak idején a gazdasági szabadságról: változhatatlan és örök törvényszerűségnek tekintik azt, ami csak bizonyos gazdasági és társadalmi rend következménye, aminek tehát annak elpusztulásával el kell tűnnie a föld színéről.

A sajtó a kapitalisztikus társadalmi rendnek éppen olyan jellegzetes terméke, mint a nagybank, a tröszt, vagy a prostitúció modern formái. A sajtó létrejöttének és kifejlődésének társadalmi alapja a vélemények áruvá váló válása: az a helyzet, mely a kapitalizmus fejlődésével szoros összefüggésben jött létre, hogy bizonyos vélemények, hangulatok, érzések terjesztésére s az emberi lelkekbe való beültetésére az uralkodó vagy az uralomért harcoló osztályoknak határozott szükségletei támadtak. Ezek a szükségletek a kapitalisztikus társadalmi rend fejlődési menetéhez képest éppen olyan változóak, a pillanatnyi szükségleteknek megfelelően következetlenül ingadozóak voltak, mint például azok a változások, melyeket a divat gyűjtőnév alatt szoktak összefoglalni. És éppen úgy, ahogy a kapitalisztikus árutermelés csak úgy jöhetett létre, hogy voltak osztályok, melyeknek — Marx kifejezése szerint — nem volt más a birtokukban, mit a piacra vihetek volna, mint pusztá munkaerejük, úgy ez a „vélemény”-termelés csak úgy jöhetett létre, hogy volt az intellektuálisoknak egy gyülevész proletárság jellegű része, melynek nem volt más eladnivalója, mint ez a pusztá szellemi képessége.

A kapitalizmus véleményyszabadsága tehát éppen úgy csak álszabadság volt, mint ahogy álszabadság volt az úgynevezett szabadverseny. Mert ez a szabadság egyedül azokra nézve áll fenn, akik a véleményeket vásárolják és irányítják — azok ellenben, akik ezt a szabadságot gyakorolják, akik véleményyszabadságukat nyilvánítják, ugyanabban a helyzetben vannak, mint a fizikai munkások a tőkessel szemben: szabadságuk nem több, mint a választás szabadsága az éhenhalás és a tőkésnek kedvező feltételek mellett való munkakényszer között. Sőt ez a helyzet a sajtó munkásai számára a fizikai és a szellemi munka lényeges különbsége miatt még súlyosabb. Mert a gyárban dolgozó proletár emberi lényét érintetlenül hagyja a rajta nyugvó gazdasági kényszer. Tönkretelheti ugyan, meg is ölheti ugyan az a nyomorúság, melyet a kapitalista elnyomás számára jelent — de nem nyűgözheti le belső szabadságát, osztályöntudatát, az osztályharcra való készségét.

A kifejezési képességnek áruvá válása, a véleménynyilvánítás eladása ellenben éppen emberi és erkölcsi lényének gyökerében sújtja a sajtó munkását. Ő éppen azt kénytelen eladni, ami emberi szabadságának lényegét teszi. Ezért sorozódik ez a réteg a szellemi gyülevészproletárság sorából, mert az intellektuálisan erkölcsös ember inkább éhenhal, mintsem napról-napra, a kapitalista fejlődés pillanatnyi változásához képest csereberélje meggyőződéseit. Ezért kell, hogy prostituálódjék mindenki, aki bármilyen jóhiszemű meggyőződéssel ide került. Mert szellemi éle-

tének szilárdsága és egyöntetősége el kell, hogy vesszen ebben a szakadatlan változásában a tőle idegen, egymásközt ellentmondó nézeteknek hirdetésében. Ahogy a szerencsétlen prostituáltak éppen azért veszítik el a szerelemre való minden belső képességüket, mert mindenkinek kénytelenek a fizikai szerelem megnyilvánulási formáit eladni, úgy kell, hogy az újságíró elveszítse az intellektuális becsületesség iránt való minden érzékét. Mert ennek külsőségeit, folytonos változások és ellentmondások közepette, teljesen függetlenül meggyőződésétől, szakadatlanul áruba bocsátja.

A proletárállamnak tehát ezzel a szabadsággal éppen úgy le kell számolnia, mint a nagybankkal, mint a prostitúcióval. Nem lehet túrnie, hogy ez a neve az ember lelki megmérgezésének bármilyen ürügyek alatt tovább is fennmaradjon. Elvileg, nem külső kényszerűségek hatása alatt kell vele szakítania. És itt ne tévesszen meg senkit az, hogy a proletariátus a diktatúra előtt a sajtószabadságért küzdött. Az a küzdelem éppen úgy az osztályharc egy fázisa volt, mind például a választójogért való küzdelem, mely értelmét veszítette abban a pillanatban, amikor a forradalmi fejlődés ezt a fázist meghaladta. Annál kevésbé szabad, hogy itt tévedésbe essünk, mert a szocialista sajtó lényegileg különbözik a burzsoá-sajtól — amennyiben igazán szocialista sajtó.

A szocialista sajtó sohasem ismerte el tudniillik a burzsoázia véleményszabadságát. Minden szocialista újságíró egy előre meghatározott, elvi, világnézeti nézőpontból bírálta az összes eseményeket. A bírálat szabadsága számára csak azt jelentette, hogy könyörtelen élességgel vizsgálta az eseményeket és a cselekvő embereket: vajjon ezeknek az elveknek megfelelnek-e? Az író számára pedig szigorúan fennállott a következetesség erkölcsi kényszere. Mihelyt lelépett a szocialista plattformról, megszűnt ilyen működésének a lehetősége. A burzsoá-sajtó nem hiába siránkozott mindig a szocializmus vélelmyterrorja, szabadságelnyomása, inkvizíciója felett.

Ezt a szellemet, melyet a proletárosztály az elnyomatás nehéz idejében kifejlesztett, nem szabad, hogy a végső küzdelem napjaiban elveszítse. Természetes, hogy az egész polgári sajtó a győzelem pillanatában az ő szolgálatába szegődött. Hiszen lényegéhez tartozik, hogy mindig annak adja el magát, aki írói ügyességét kellően megfizeti. De éppen ezért nem lehet sohasem igazi híve a proletárdiktatúrának. Kifejti, ha kell, a proletariátus nézeteit — ki fogja fejteni az ellenforradalom esetleges győzelmének pillanatában annak nézeteit is. Mint a nagyvárosi gyűlevész-proletariátus, egyaránt kapható úgy a forradalom, mint az ellenforradalom támogatására. De az osztályhelyzetek lényege folytán mindig inkább az ellenforradalom híve lesz a sajtó, mint a forradalomé. Mert az ő szabadsága (mint a banké, mint a prostitúcióé) a burzsoádiktatúra alatt jobban van biztosítva, mint a proletárdemokrácia alatt. Ezt a hajlandóságot többé-kevésbé ügyesen leplezte eddig a sajtó. Tegnap lelepleződött az igazi hangulat: a sajtó emberei nyíltan beváltak az ellenforradalom mellett. Vétkes könnyelműség lenne a magyar proletariátustól, ha ennek következményeit még most sem vonná le.

(Próza)

1917. Ősz

Döng az utca.
 Bús sora menetel a görnyedteknek.
 De mindez kevés a vágóhidra.
 Asszonyok vergődnek sírásba;
 „Jaj, ki gondol én rám, ki védi gyermekem,
 ki ekéz a földbe? Jaj, szép hajadon lányamat
 a nyomor eszi és urak, kövér papok piszkolják
 be tiszta testét.
 Átkozott föld a polyákok földje.
 Jeltelen sír talján hegyek völgye.
 Dolgozunk és meg nem állunk és mégis mi
 soh'se kaszálunk; csak koncot kapunk,
 éhes kutyáknak úri kegyből lökve.
 Ez a mi életünk, ez a mi halálunk.”
 De a vonatok elnyelték a katonákat —
 Mert a császár, hej! nagyúr.
 Minden este húst eszik
 és vért iszik (ringyói mellett)
 rá vacsorára.

1919. Tavasz

Döng az ucca.
 Feszes léptekben dobódnak a sorok.
 Jókedv táncol az arcokon.
 Asszonyok nevetése csenget örömet a búcsuzásba:
 „Menjete! Menjete!
 Vigyétek el szolgaságtokat s cserébe
 szabadságot hozzatok mi nékünk.
 Útravalótok a nyomor és évezredes átok,
 a Minden, az Élet lehet zsákmánytok.
 Rosszabb már nem lehet. . .
 Asszonyaitokért, gyermeketekért, hajadonokért
 ez a harc és a megbonthatatlan testvéri
 világért.
 Hozzatok életet, vagy vesszete el.”
 A vonatok a messzibe ragadták a katonákat —
 Édes megnyugvás terült az égen
 és a kérges proletár kezekben
 dalolni kezdtek a fehér virágok.

H. T.

Békesség a harcosoknak!
 Dicsőség az új Nap arca előtt.
 Énekelje a Ti érkezéseiteket most a Század,
 menetetek nyomát az új utak
 és parttalan Szabadság.
 A Ti harcotokat hívja anyjának a Béke;
 Erőnek és indulásnak Titeket,
 kik most a megtevések borzalmából jöttök,
 vagy áttört testtel heverték a fekete dombok
 mellén tisztán és teljesedetten.
 De ma a felébredt városok vörös öröme
 hajlik hozzátok
 és a hegyek, völgyek, virágok öröme
 zengi karolásba a diadalmas Embert.
 Mert győzelmetek nem alkudott sem élettel,
 sem halállal s túl Téren, túl Időn
 szállt kinyílt, szabad egekre.
 És ezért egy hulla-világ halotti dalát
 és beköszöntőjét az Újnak,
 Ti bennetek és diadalatokban
 az új Nap arca elé rikoltom.

Honti Tibor

A HŰSÉGES SZEGÉNY EMBER

A hűséges szegény ember szolgája volt a gazdag embernek. Reggelit készített és fürdőt melegített neki, pontosan abban az időben, amint a gazdag ember előző nap megparancsolta, buzgón keltegette őt. Mialatt a gazdag ember a karosszékben ült és a lapokat átfutotta, a hűséges szegény ember előtte térdelt és lábára húzta, befűzte a cipőjét. Az öltözködés többi részénél is segített neki. A gazdag ember, ha melegebb, vagy hidegebb volt a fürdő, mint ahogyan szerette, azt mondta a szegény embernek: Te, barom. Ha az újságban kevés érdekes cím volt, akkor így szólt a szegény emberhez: meddig piszmoagsz már azzal a cipőfűzővel, te ökör? Ha a ruháival valami baj volt, teszem azt ráncot vetett a kabát a hátán, mert a szabó kicsit elhibázta, akkor a gazdag ember megrúgta a szegény ember lábát, a sípcsontot elöl, hogy nagyon fájjon. A szegény ember nagyot jajgatott, egy darabig sziszegett, aztán a fájdalom miatt, meg a fájdalom lassú múlása miatt is, no meg a kedélyes hecc miatt is, kínjában és boldogságában nevetett.

— Köhögysz? Akarsz még egyet? — kérdezte a gazdag ember.

Mikor a gazdag ember elkészült az öltözködéssel, megparfőmözte a kabátját, elől a kihajtást; gomblyukába egy kis piros rózsabimbót tűzött s odalépett a nagy állótükör elé, hogy gyönyörködjön magában. Végignézte őt a hűséges szegény ember is és mosolygott a boldogságtól, hogy milyen szép és elegáns ember az ő kedves ura és gazdája, repesett a szíve örömeiben. De a gazdag ember rászólt:

— Lógj ki már innen a szobából, hogy ne lássalak. Ronda vagy, rongyos vagy, piszkos vagy és bűdös. Utálok az ilyen szemét népet, mint tik vagytok.

A hűséges szegény ember már nem is volt benn. Egy kicsit mérges volt, de hamar elfelejtette.

Azután, mikor már elment a gazdag ember, biztosan szép nőkhöz ment, a szegény ember hozzálátott a takarításhoz, söpört, vikszelte a padlót, törölte a port, igen szorgalmasan, gondosan, mert múltkor is, amikor poros volt az ébresztő óra, kapott egy nagy pofont a gazdag embertől, akkor nagyon haragudott a pofon miatt, de aztán belátta, hogy a pofont megérdemelte, mert hát hibás volt, bűnös volt — poros volt az ébresztő óra! Jól tette — gondolta a hűséges szegény ember —, hogy pofon ütött, máskor majd jobban szétnézek, figyelmesebben takarítok; ő adja a kenyeret, azt meg kell érdemelnem.

Aztán elment a szegény ember ide-oda, ahová a gazdag ember küldözte. Gyalog járt, villamosra nem kapott pénzt, a lábát estig majd lejárta.

Este ágyat vetett és virrasztva várta a gazdag embert, aki holkilenc-kor, hol tíz-kor, hol tizenkettő-kor, hol hajnali három-kor, hol reggel hétkor jött haza. Ha ilyenkor spitzes volt a gazdag ember, kedvesen eltereferélt a hűséges szegény emberrel, vetkőzés-kor azt mondta például neki, hogy: no, csókold meg a talpam, gyorsan! A szegény ember ezen csak röhögött, mert hát nagyon kedves volt a gazdag ember, de nem csókolta meg a talpát, csak úgy röhögött, mire a gazdag ember a szájához érintette a talpát. A szegény ember kapkodott a szájához és prüszkölt, de röhögött, mert hát nagyon vicces és kedves volt a gazdag ember.

Másnap ugyanígy ment, számtalan napon át így ment. Végre a gazdag ember beteg lett és meghalt. Hiába ápolta a szegény ember, hiába virrasztott mellette, hiába adta be neki kanalankint az orvosságot, amit a tanár írt, a gazdag ember meghalt a szegény ember komor gondolatokkal és gondokkal terhesen állt a halottas ágy-nál és bámulta a halott gazdag embert.

A gazdag embert eltemették, a hűséges szegény ember kikisért a temetőbe, ott állt a sírjánál, megvárta míg mindenki elment, akkor leborult a sírra és keservesen elkezdett sírni. Sírt, sírt, kedves, drága olvasóim, sírt a szegény ember, a gazdag embert, az ő urát és gazdáját siratta a hűséges szegény, ostoba, barom ember. Sírt!

Nagy Lajos

Az Ifjú Proletár. 1919. július 13.

Ki itt belépsz templomba lépsz be,
Szentség a munka és erő,
Ez a jövő nagy menedéke,
Embert egekbe emelő.
A munka, a rend és a béke,
Az életünknek lelke ő,
Csak az bitang és az hazátlan,
Ki here módra él magában!

Ki itt belépsz, jövőbe lépsz be.
Mely millióknak ad jogot
Vérért, veritékért cserébe,
Hogy legyenek mind boldogok!
Hogy a gyalázott Ember képe
Ragyogjon, mint a nap lobog!
S a munka ne legyen robot csak,
De himnusza a dolgozóknak!

Ki itt belépsz, hozd el magaddal
Piros zászlónak a reményt,
Ki itt kimégysz, vidd diadallal
A mély hitet, vidd szerteszét!
Dolgozni föl mind, lankadatlan,
Amíg az élet fénye ég!
Hirdessük: itt nem boldogul más,
Csak aki alkot, aki munkás!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 15.

AZ ERKÖLCS SZEREPE A KOMMUNISTA TERMELÉSBEN

A kommunizmus végcélja egy olyan társadalom fölépítése, amelyben a cselekvések szabályozásában a jog kényszerének helyét az erkölcs szabadsága veszi át. Ennek, mint minden marxista tudja, múlhatatlan előfeltétele az osztálytagozódás megszűnése. Mert akárhogy vélekedünk is annak lehetőségéről, hogy az emberi természet általában lehetővé tesz-e egy, a pusztá erkölcsön alapuló társadalmat (a kérdés így véleményünk szerint hibásan van fölteve), még a legerősebben igenlő felelet esetén sem teljesülhet az erkölcs uralma mindaddig, amíg osztályok vannak a társadalomban. A társadalomban ugyanis csak egyfajta szabályozás lehetséges. Kétféle, ellentétes vagy akárcsak széthúzó szabályozás egymás mellett való fönnállása teljes anarkiát jelentene a szó hétköznapi értelmében. Már most, ha egy társadalom különböző osztályokra

tagozódik, ami másképpen kifejezve azt jelenti, hogy a társadalmat fölépítő embercsoportok érdekei legalább is nem azonosak, elkerülhetetlen, hogy az emberek cselekvésének ez a szabályozása ne ütközzék azok legalább is számottevő részének, legtöbbször többségének érdekeibe. Az embereket azonban érdekeik ellen való önkéntes cselekvésre nem lehet rábírní, csak kényszeríteni, akár fizikai, akár szellemi természetű legyen is ez az erőszak. Mindaddig tehát, amíg különböző osztályok vannak, elkerülhetetlen, hogy a társadalmi cselekvések szabályozásának funkcióját a jog és ne az erkölcs lássa el.

Ámde a jog eme funkciója nem merül ki abban, hogy az elnyomott osztályokra rákényszeríti az elnyomók érdekében való cselekvést. Az uralkodó osztályok osztályérdekeit magával az uralkodó osztállyal szemben is érvényre kell juttatni. A jog szükségszerűségének ez a második forrása, az egyéni és az osztályérdekek ellentéte már nem annyira kizárólagosan a társadalom osztálytagozódásának következménye, mint az előbbi. Igaz, ugyan, hogy egyéni és osztályérdek ellentéte sohasem volt olyan éles, mint a kapitalizmus idején. A kapitalista társadalom létfeltételei: a termelés anarkia, a termelés szakadatlan forradalma, a profitra való termelés stb. már eleve kizárták annak lehetőségét, hogy egyéni és osztályérdek az osztályon belül összhangba kerüljenek egymással. Amennyire magától értetődően összeesett egyéni és osztályérdek minden esetben, amikor a kapitalisták más osztályokkal állottak szemben (akár a kizsákmányoltakkal, akár más kizsákmányolókkal, pl. az agrár, feudális osztályokkal vagy valamely idegen ország kapitalistáival), mikor tehát arról volt szó, *hogy a kizsákmányolás általános lehetősége és iránya* tekintetében foglaljon állást az osztály, annyira lehetetlen volt az egyéni érdek és osztályérdek összeegyeztetése abban a pillanatban, mikor a kizsákmányolás konkrét megvalósulásáról volt szó, arról, hogy *ki* legyen a kizsákmányoló és *kit*, *hányat és mennyire* zsákmányoljon ki. A kapitalista osztályban csak kifelé lehetett osztályszolidaritás, befelé nem és ezért a jog uralmát az erkölcs még az osztályon belül sem válthatta volna föl soha.

A proletariátus osztályhelyezete úgy a kapitalista társadalomban, mint a győzelem után ennek homlokegyenest ellentéte. Az egyes proletár jól fölfogott érdeke nemcsak elvont lehetőségében, de legfőképpen magában a valóságban egyedül az osztályérdekek diadalrajutása révén érvényesülhet. Az a szolidaritás, amelyet a burzsoáttársadalom legnagyobb gondolkodói, mint elérhetetlen ideált állítottak a társadalom elé, eleven valóságként él a proletariátus osztályöntudatában, osztályérdekében. A proletariátus világtörténeti hivatottsága éppen abban nyilvánul meg, hogy osztályérdekeinek teljesülése az emberiség társadalmi megváltását hozza magával.

De ez nem lehet egy pusztán automatikus természettörvényszerű folyamat eredménye. A proletárdiktatúra osztályuralmi mivoltában világos ugyan az eszme győzelme az egyes emberek önző akarata fölött; lehet, hogy a proletariátus közvetlenül csak osztályuralmat akar, de ennek az osztályuralomnak következetes végigvitele szükségképpen megsemmisíti az osztálykülönbségeket, létrehozza az osztálymentes társadalmat. Mert a proletariátus osztályuralma, ha igazán érvényesülni

akár, azt nem teheti másképp, mint az osztálykülönbségek gazdasági és társadalmi megszűntetése által; azáltal, hogy a kizsákmányolókból dolgozókat csinál, azáltal, hogy — végső következményében — minden embert belekényszerít abba a proletárdemokráciába, amely a proletárdiktatúrának befelé fordul[ó], a proletárdiktatúra belüli megnyilatkozás formája. És világos, hogy a proletárdiktatúra következetes keresztülvitele csak abban végződhetik hogy a proletárdemokrácia magába szívja, fölöslegessé teszi a diktatúrát: az osztályok megszűntével nem lesz már kivel szemben alkalmaznia a diktatúrát.

Ezzel megszűnik az állam, a jogi kényszer alkalmazásának legfőbb oka. Az az ok, amelynek megszűntére Engels gondolt, amikor azt mondta, hogy ezzel a fejlődéssel kapcsolatban „az állam elhal”. Kérdés azonban: hogyan alakul a fejlődés a proletárosztályon belül? Itt merül föl az erkölcs társadalmilag hatékony szerepének kérdése; egy olyan kérdés, amely a régi társadalom ideológiáiban nagy szerepet játszott ugyan, de amelynek a társadalmi valóság kialakulásához sohasem volt lényeges köze. Nem lehetett, mert az osztályerkölcs kifejlődésének és osztályon belül való érvényesülésének társadalmi előfeltétele: az egyéni érdek és osztályérdek egyirányúsága, egyedül a proletárosztályban van meg. A szolidaritás, az egyéni hajlamok és indulatok alárendelése a közösség érdekeinek egyedül a proletárosztály számára esik össze a helyesen fölfogott egyéni érdekekkel. Itt tehát megvan a társadalmi lehetősége annak, hogy minden proletárosztályhoz tartozó egyén érdekeinek sérelme nélkül önként vesse alá magát annak, amit osztályának érdekei előírnak. Ilyen önkéntesség lehetetlen volt a burzsoátársadalomban. Ott a szabályozás csak kényszer útján történhetett, csak jogi természetű lehetett. A burzsoátársadalomban, amennyiben az erkölcs mint a cselekvések tényleges szabályozója egyáltalában előfordult benne, az erkölcsöt csak mint az osztály tagozódásból, az osztályban-létből kivezető elvet, mint egyéni erkölcsöt ismerhette. Ez az erkölcs pedig olyan emberi magasrendűséget tételez föl, amely általános, a társadalom egészére hatékony tényező csak sokkal későbbi fejlődések folyamán lehet.

A puszta önző érdek és a tiszta erkölcs alapján való cselekvés közötti szakadékokat az osztályerkölcs hidalja át. Ez fogja elvezetni az emberiséget a lelkileg új korszakba, „a szabadság országába”, mint ugyancsak Engels mondotta. Ez a fejlődés azonban — ismétlem — nem lehet vak társadalmi erők automatikus törvényszerűségének folyománya, hanem egyedül a munkásosztály szabad elhatározásáé. Mert a munkásosztályon belül a proletariátus győzelemrejutása óta csak annyiban van szükség bármiféle kényszereszközre, amennyiben *a munkásosztály egyénei nem képesek vagy nem hajlandók saját érdekeiknek megfelelően cselekedni*. Ha a kapitalista társadalomban az uralkodó osztályon belül is érvényesült a kényszer, az állam fizikai és szellemi erőszakszervezete, akkor erre multhatatlanul szükség volt, mert az osztályt alkotó egyéneket egyéni érdekeik korlátlan követése (a profitéhség) a kapitalista társadalom fölbomlasztása felé vitte volna. A proletárosztály minden egyénét ellenben összes egyéni érdekei, ha helyesen mérlegeli azokat, a társadalom megerősítése felé vezetik. Csak meg kell értenie ezeket az érdekeket, csak arra

az erkölcsi magaslatra kell emelkednie, hogy hajlamait, indulatait és pillanatnyi hangulatait képes legyen ezeknek az érdekeknek alárendelni.

Az a pont, ahol egyéni és osztályérdek ilyen módon összefutnak, a termelés fokozásának, a munkateljesítmények emelésének és vele legszorosabb összefüggésben a munkafegyelemnek kérdése. Ezek nélkül nem állhat fenn a proletártársadalom, ezek nélkül megdől a proletariátus osztályuralma, de ezek nélkül, (eltekinthetve attól, hogy az így létrejövő osztályeltolódás milyen vészes következményekkel jár minden egyes proletárra), az egyén mint egyén sem érvényesülhet. Mert világos, hogy a proletárralom legnagyobb jelenségei az áruhiány, a drágaság, stb., melyeknek közvetlen következményeit minden egyes proletár a maga bőrén érzi, egyenes következményei a munkafegyelem meglazulásának, a munkateljesítmények csökkenésének. Segíteni rajtuk és ezáltal az egyes proletárok [élet]színvonalát emelni csak úgy lehet, ha az említett okokon segítünk.

Ennek azonban két útja van. Vagy az, hogy a proletariátust alkotó egyének belátják, hogy csak így segíthetnek magukon és önként teremtik meg a munkafegyelem megerősítését és vele a teljesítmények fokozását. Vagy az, hogy erre képteleneknek bizonyulván, olyan *intézményeket* létesítenek, amelyek ezeknek a szükségyszerűségeknek megvalósulását létrehozni alkalmasak. Az utóbbi esetben olyan *jogrendet* teremtenek, amellyel a proletárosztály kényszeríti az őt alkotó egyes egyéneket, hogy osztályérdeküknek megfelelően cselekedjenek: *önmagára is alkalmazza a diktatúrát.* Ez a rendszabály a proletariátus létfontartása érdekében mulhatatlanul szükséges, amennyiben az osztályérdekek helyes felismerése és önkéntes követése nem áll be. De nem szabad szemet húnyni azzal szemben, hogy ez az út a jövő számára nagy veszedelmeket rejt magában. Mert ha a proletariátus maga teremti meg a munkafegyelmet, ha a proletárállam munkarendje *erkölcsi* alapokon épül föl, akkor az osztálytagozódás megszüntével automatikusan szűnik meg a jog külső kényszere, hal el az állam; akkor az osztálytagozódás megszűnte magától hozza létre az emberiség történetének kezdetét, amint ezt Marx jósolta és remélte. Míg ellenben, ha a proletariátus a másik útra kényszerül, egy olyan jogrendet kell megteremtenie, amelynek magától való megszűntét a fejlődés nem képes automatikusan létrehozni. Olyan irányba terelődik tehát a fejlődés, amely lényegesen veszélyezteti a végcélnak eljövételét és megvalósulását. Mert azt a jogrendet, amelynek megteremtésére ily módon kényszerül a proletariátus, külön kell majd ily módon ismét lerombolni — és ki tudja, milyen rázkódtatásokat és szenvedéseket fog majdan előidézni az átmenet, amely ilyen kerülővel vezet a szükségyszerűség birodalmából a szabadság birodalmába?

A munkafegyelem kérdése tehát nemcsak gazdasági létkérdése a proletártársadalomnak, hanem erkölcsi létkérdése is. Hogy mennyire igaz a Marx és Engels megállapítása arról, hogy a proletariátus uralomrajutásával kezdődik meg a szabadság korszaka, bizonyítja ez a helyzet. Itt már nem a gazdasági, a társadalmi vak erők törvényei vezetnek a fejlődést, hanem a *proletariátus szabad elhatározása*. A proletariátus öntudatosságától, szellemi és erkölcsi magasrendűségétől, ítélőképességétől, és áldozatkészségétől függ, milyen irányt vesz most a társadalom fejlődése.

A termelés kérdése erkölcsi kérdéssé vált. A proletariátuson múlik, megvalósítja-e már most azt, hogy „véget érjen az emberiség ős-kora”, a gazdaság uralma az ember, a jog, az intézmények, a kényszer uralma az erkölcs fölött. A proletariátuson múlik, hogy megkezdődik-e az emberiség története: az erkölcs uralma az intézmények, a gazdaság fölött. Ennek lehetőségét megteremtette a társadalmi fejlődés. Most igazán a proletariátus kezébe van lépve a maga sorsa és vele az emberiség sorsa is. A proletariátus érettségének, arra való megérettségének, hogy az uralmat, a társadalom vezetését kezébe vegye, itt van a mértéke. Idáig a társadalmi fejlődés törvényei vezették a proletariátust, most az ő feladata a vezetés, az ő döntése fog irányt szabni a társadalom fejlődésének. Ezt a felelősséget kell most éreznie a proletárosztály minden egyes egyénének. Azt, hogy tőle, az ő mindennapos munkateljesítményétől függ: mikor fog az emberiség igazán boldog és szabad korszaka bekövetkezni. Lehetetlen, hogy a proletariátus, amely eddig nehezebb körülmények között hú maradt a maga világtörténeti hivatásához, cserben hagyja azt abban a pillanatban, mikor módjában áll tetteivel megvalósítani.

Lukács György

Szociális Termelés. 1919. július 20.

TÁPÉ

Egy szőke ákác árnyán áll a lóca,
Onnan tekintek a világba most,
Delet mutat az álmatag napóra,
Az ég tündöklő és a táj halott.

Most alszanak a kazlak kertek alján
És alszanak a kertek boldogan
S a békák némák most a tócsa partján
És alszik az idő, mely gyászt fogan.

És alszik bennem a remény, az emlék,
Egy szőke felleg áll fejem felett.
Körötte bánatos kék végtelenség,
Ő szőke felleg, csöndes üzenet!

Mit árnyékolod be az égi kéket,
Mit árnyékolod be a lelkemet?
Üzennek már a fájó messzeségek,
Nyomor, panasz, gyász vár már rám. Megyek!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 20.

VÉGRENDELET

(Az ifjúságnak)

Én nem örülök odvas, régi fáknak,
Mik végigéltek száz vihart, tusát,
Amik fölött a mult idők tanyáznak,
Amiknek emlék már az ifjuság.
Sudárba indult törzsek ágazatján
Fakadó bimbó az én örömöm:
Ezt ápolom, ezt öntözöm.

Más bujja csak a vén, szuette multat,
Öreg, penészes könyvek lapjait,
Miknek betűi régen megfakultak,
Ami mesél vagy nagyképűn tanít.
Én a jövőért élek-halok egyre,
Az ujvilágért, ami eljövend,
Töröm, gyurom ezt a jelent.

Szeretnék újra harcos ifju lenni,
Feszülő izmu, lobogó szemü,
Kinek a munka verejtéke semmi,
Kinek az élet örökös derű;
Dalolva kelni, fütyülve feküdni,
Kacagva verni vissza sorscsapást,
Hogy kínom, könnyem sohse lásd!

Hisz mostan épül csak a mi világunk,
Hisz mostan érik csak az uj vetés
S válik valóra annyi édes álmunk. . .
Mi lesz a vége: lakzi? temetés?
De jó is annak, aki friss erővel
Részese lehet a küzdelminek
S a végít frissen éri meg.

A ti erőtök edzze meg a lelkeim,
Az elkopottat, harcos ifjuság!
Ahol a porba fáradtan leestem,
Ott folytassátok csak ti a tusát.
Zászlóm vigyétek végső diadalra,
Kacagva lássa minden hegyorom
Muzsikás halotti torom!

... Én nem örülök odvas, régi fáknak,
Mik végigéltek száz vihart, tusát,
Amik fölött a mult idők tanyáznak,
Amiknek emlék csak az ifjuság.
Sudárba indult törzsek ágazatján
Fakadó bimbó az én örömöm:
Ezt ápolom, ezt öntözöm.

Farkas Antal

Új Világ. 1919. 3—4. szám.

HIMNUSZ

I.

Csokrot fonjatok ó s mirtuskoszorút a dicsőnek
S ünnepi tapsokkal várni siessetek őt!
Nézzétek, most száll ki arany diadalszekeréből,
S masszív válla felett nyugszik az emberiség.
Adjatok bort neki, bort, mézédese cukros italban
Erjedt árpacsirát s omló lágy kenyeret!
Dús tenyerében ihol ő hozza az új, ragyogó kort,
S ultravörös sugarak lángja tüzel szemein.
Pillantását im' mosolyogva szórja felétek
S osztó kedvében nektek nyújtja magát.

II.

A tenger fia ő; az ember-tenger üvöltő
Habjaiból született hajnalt hozni nekünk.
Karsu termete még nedves a vízsugaraktól
S göndör fürtjei közt csillog a játszi arany.
Rőt szikrák fia ő; a füstből, a tűzből, a vashól,
A riadó gyárok mocskaiból született.
Kormos combja fölött olajos cseppek keverednek,
S izmos karjaiban lendül a vaskalapács.
Sós könnyek fia ő; a bánat, a kín, a sikoltás
Szülte meg őt s a bezárt bérházak kapuján
Pisztolyt tartva kezében lépett ő a világba,
S a mélység fenekén ordította dühét.

Zengjük a győzelmes munkát s az ifjú erények
 Titkos szimbólumát: a vörös ötszögeket,
 A riadó hurrát, a fényből sarjadt ígéket,
 S szárnyas himnuszodat: testvér-emberiség!
 Mai aranyos sugarát ráncszórta a messi jövendő,
 S csóvás lángok alatt érik az új aratás:
 Új ragyogó jókedv, vidám és játszi sikongás,
 Munkás férfierő s termő dús anyaság;
 Összesimult sziveink ütemes kettős dobogása,
 S egybefogott testünk csokra az új tavaszon.
 Új gúlán tetején új képek futnak elébünk,
 Új tölgyek s jegenyék szálfáznak fölübünk,
 Új asszony, ragyogóbb, fekszik duzzadt nyoszolyánkba,
 S indás karjai közt új szerelem mosolyog.
 Éltünk telt poharát im ráteesszük alabástrom
 Oszlopaidra jövő, s lépcsőd kék fokain
 Széttárván kezeink új harcos dallal imádunk,
 S munkánk áldozatát nyújtjuk hódolatul.

Tass József

Új Idők. 1919. július 25.

A KÖNYVEK

Csak azt a könyvet szeretem,
 mely igazságot mond nekem :

a proletárság tanait!
 mert ez nevel, mert ez tanít!

Csak az a könyv a jó barát,
 mely a nap fényét hinti rád.

Amely nem kényszerít vakon
 elámulnom az urakon.

Csak az a könyv legyen enyém,
 mely a sorsom írja elem.

A munkás, boldog életet,
 mert én csak ilyent élhetek!

Somlyó Zoltán

Az Érdekes Újság. 1919. július 25.

Fehér gyolcsban, setét éjben
— Ezerötszáztizennégyben —
A kakas épp harmadszor szólt,
Dózsa feje Szegeden volt.

Pálfi bíró fölemelte,
Hajnal előtt sírba tette,
Lenn s sírban, némán, mélyen,
Alszik a fej vaksötétben.

Pálfi bíró Piros lánya
Hófehér lőn nemsokára,
Mint viola rózsza mellett,
Hervad ő is Dózsa mellett.

Zsarátnok lesz, ami tűz volt,
Síri virág, aki szűz volt,
Koponyák és szívek porán
Új dalba fog új csalogány.

Hej, a sírok egyre nőnek
Szönyegén a temetőnek,
Elhervadnak mind a rózsák
Őskertedben, Magyarország.

Ó de néha éjten éjjel,
Mikor csak a kakas éber,
Kigyul egy láng, mint az őrszem,
A szegedi temetőben.

Nézi más láng lobogását,
Földi tüzek égi mását,
Vár egy napot fölkelőben,
Régi magyar temetőben.

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 27.

AZ ÉLŐ HALOTTAK HÁZA

Én látom őket s nem felejttem őket,
Ha ezer évig élnek sem, soha,
Ó, szomorúbb volt, mint száz temetőkert,
Az a fehér és csöndes palota.

Az ablakokon vasrácsok, holt virágok,
A kertben karbol és jó illata,
Élő halál hevert kemény vaságyon
És felüvöltött késő éjszaka.

Az egyiket, jaj, a nyavalya törte,
A másik úgy tördelte a kezét,
Elkárhozottak sírnak így örökre
A szurkos éjben, mely égő setét.

Fehérkék csikos köntösükben jártak,
A legtöbb némán, mint komor barát,
Mint hallgatóg mementók, síri árnyak,
Lemosva sorsuk vérért és sarát.

A szemeik kiegészett fáklyafénye,
Kilobbanó lidérce rám vetett
Egekbe ordító panasz helyébe
Örökre fájó, holt tekintetet.

Én láttam őket, nem felejttem őket
S tudom, tudom jól, hogy ki bűne ez!
És hogy miért lett földünk temetőkert
S szívünk halálos gyászos és sebes.

Tudom, tudom jól. El volt rejtve mélyen,
De az ítélet trombitálni fog.
Már látom a jelet a hajnalégen,
Piros pecséttel nyílik a Titok!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 27.

AZ ÉN MAGÁNYOM

A föld királyai előtt kevélyen
És magasan fönn hordom a fejem,
Egy istenem van: a lelkembe mélyen
És magamat csak hozzá emelem.

Szolgáljatok ti mulandó uraknak,
Az öröm asztalánál üljete,
Nem e világból van az én hatalmam,
És gyönyöröm, ha a szívem beteg.

Egy nagy magányos élet tiszta gögjét
Mint koronát, úgy hordja homlokom,
Tekintetem a végső ormokon.

De minden harcok minden elesőjét
Megbékülő szívemhez emelem,
A szenvedő mind egy testvér velem!

Juhász Gyula

Délmagyarország. 1919. július 27.

TESTVÉREM

Az én testvérem egy se lesz ám ügyvéd,
se gróf, se bankár, sem pedig nagy úr.
Az én testvérem nagy protekcióval
a kenyereből senkit ki nem túr.

Az én testvérem nem lesz ingyenélő,
nem hetykélikedik majd a hintáján.
Ha nem lenne keze munkátul kérges,
nem is csókolná meg az én anyám!

Az én testvérem szolga se lesz többé,
sem ajtónálló, aki meghajol.
Sem szélhámos, ki úri segítséggel
megmenekül a büntetés alól.

Az én testvérem igaz proletár lesz,
ki dolgozik s a munkából megél.
Az én testvérem útalattal néz el,
ha olyan embert lát, aki henyél!

Somlyó Zoltán

Az Érdekes Ujság. 1919. július 31.

ÓDA EGY ELESETT VÖRÖS KATONÁHOZ

Karcsu volt s fiatal. S az enyészet kékszinű fátyla
Ráhullott komoran. Husz forró tavasza
Mint hervadt koszorú csüng dombos homloka véres
Fürtjei közt s a halál rácsókolta jegyét.

Nézzétek, szomorú arcán mint szállt ki az élet
Röpke lehellete. Szép arca a földre fagyott.
S karjai, melyek e nép sorsát vitték tenyerükben
Most görbén s üresen jelzik a sors közönyét.
Husunkból kiszakadt hús volt ő. Bősz akarattá
Korbácsolt haragunk. Vesszőnk, mellyel a bús
Emberiség nyáját a forradalomba tereltük.
Roncs csak már, nyomorult véres béna tetem.
Mint gőgös lobogó, úgy hullott földre a teste.
Orditó tüdeje nem zeng több kacagást.
Nincs több harci szava. S az utolsó néma sikoltás
Kettétört szurony torkában rekedett.
Rózsás tagjait im elhagyta a könnyed iramlás,
S a nyájas szerelem. Lombosodás idején
Roppant össze az ág, mely izmos zöld terebélyét
Felhők sátra felé készült dobni vigan.
Sirjatok ó! — Nem volt még méltóbb szobra a kinnak,
S szebb hullát sohasem hordott a sárga homok —
Így roskad komoran márványtalpára az oszlop,
... S romjai közt feketén jajgat a büszke vihar. . .

II.

Csillámló szuronyát döngő lábához eresztve
Ő állt őrt a világforradalom kapuján.
S karcsu teste, melyet száz gép roncsolt zakatolva
Mint ragyogó obeliszk, fúrta az égbe magát.
Már Berlin szilajon s hurrázva várta a jöttét,
S Páris, az aranyos, fellobogózva dalolt.
New-York dokkjairól vad sztájkok égtek elébe.
Fürtjeitől tarajos tűzbe borult a világ.
Izzó ujjából rőt villámok szakadoztak,
S két szeme, mint kettős reflektor, ragyogott!
Felhős homloka büszkén verte a horizontot
S ajka a legvörösebb csillag után epedett.
Tört a cement, a kemény pántok dübörögve szakadtak,
Börtöne zöld falait omlani látta a rab.
A páncélkamarák, a bankok, a gyárak, a büszke
Gót kupolák feketén buktak a porba alá.
Így indult komoran s uj istent hordva szívében
A vörös ég élén. Égő szikla. Kemény
Ökle alatt az ég nagy sarka remegve megingott,
S markaiban vörösen robbant széjjel a föld.

III.

Már a kemény csatalánc uj hullámsorba keményült,
S a kimerült tetemen átlendült a vihar.

Kettétört a gerinc. Elhullt a virág a csokorból.
 Röptében kiszakadt egy a tömeg öliből.
 Büszke atomját, jaj, mért hagyta cserben a massa?
 Mily szigorú törvény dobta reá kötelét?
 Hült erejét mért nem lendíti az égbefutó tett,
 S a céljába hevült mozgás gyors irama?
 Nézzétek, a sötét mészágy vak ölébe hanyatlott
 Ifju szive. S az öröm rengő korsaja, mely
 Tikkadt ajkait édes langyos lével itatta,
 Kettétörve a kék kőköcsökre repült.
 Jaj, — keserű nyárnak keserű vérszínű gyümölcse!
 Dús tőkéje alatt fekszik az isteni fürt.
 Megtorpanva kemény ivét eltörte a gesztus,
 S az élet feszülő íjja halálba lazult.
 Gyásunk bús köveit nosza szökkentsük kupolákba,
 S bíbor függönyöket lengessünk komoran.
 Építsünk piramist. A sörényes tengeri szélben
 A század szekere céljához közeleg.
 Reszket a föld. A vihar sóhajt. Az idő mutatója
 Éveket ugrik, a tér tűzbeborulva sikolt.
 Fölséges temetés! — Bíbor lobogód leomlott
 Isteni hulla fölött hajtsd meg Forradalom!

Tass József

PETŐFI...

Egy ismeretlen sirra szállnak
 Emlékezésünk szárnyai,
 Lehúzza őket honi bánat,
 Mit nem lehet kimondani.

Hazát, szabadságot daloltál
 És érte éltél, haltál bátran,
 Szegény, szegény magyar poéta,
 Jeltelen sírban és hazátlan!

Mi élők, akik megmaradtunk
 Vesztett csatákból vad viharban,
 Fájón sóhajtottuk esküvésed,
 Te földnélküli halhatatlan!

piros zászlóról és világszabadságról énekelt akkor, amikor a magyar földön az osztrák és orosz imperializmus hordái tapostak, amikor a magyar mágnások éppen úgy kilincseltek az idegen hatalmaknál a forradalmi csapatok leveretéséért, ahogyan ma kilincselnek.

A mai napon éppen hetven esztendeje annak, hogy a költő ajka örökre elnémult a csatatéren, hogy Dózsa György szellemét nem idézi többé a magyar mágnások elaludt lelkiismeretének a fölébresztésére, ámde hetven esztendő után ugyancsak divatba jött a pirosuló arcok, a piros zászlók és a világszabadság emlegetése az egész föld kerekiségén.

Mintha a költő szelleme kitört volna a fújó paripáktaposta csatatér sírjából és lángostorral korbácsolná a lelkeket az évezredek igák szétzúzására, a vörös zászlók kitűzésére, a világszabadság megteremtésére: a dolgozó milliók öntudatra ébredésének a tüzei lobognak föl a földkerekség négy világtájékán, az elnyomók uralmának az oszlopai rogyadoznak, trónusok omlanak, koronák gurulnak, évezredek bálványok hullnak a porba és a világszabadság fölkelő napjának a vörös fényében az Internacionálé katonái sorakoznak diadalraszomjas lélekkel.

Hetven esztendővel ezelőtt egy maroknyi forradalmi csapat között, a kapitalizmus és militarizmus háborgó tengerén ide-oda dobált sajkán, kalózhajóktól minden oldalról fenyegetve a reménytelenség vaksötét éjszakájában is az Internacionálé csillagát látta a költő, hitte, hogy sajkája révbe ér és az eljövendő világszabadságról énekelt.

Proféciaja beteljesedett: a sajka révbe ért és a költő lelke ott ég a világitótorony minden vizekre kiragyogó lángjában, hogy figyelmeztesse a tengeren levőket:

— Minden országok hajósai, erre evezetek!

Hetven esztendő után van-e még kételkedő lélek, aki csökönyös reménytelenséggel néz a jövőbe, aki nem hisz a világszabadság eljövételében, a forradalmasított milliók elmaradhatatlan győzelmében, a kapitalizmus örök halálában, a világ megújulásában, a biztos rév elérésében? Azoknak dörögje oda Petőfi szelleme:

— Félre, kislelkűek! . . .

A hetven esztendő előtt itt járt kozákhordák begyöpesedett sírja fölött vörös zászlót lenget a szél és Oroszország egén a szovjetszavár ragyog. Magyarország fölött is ez a csillag ég, Magyarországon is a Petőfi-álmodta világszabadság piros zászlója leng.

Tapossák bár a földünk egy részét az imperializmus hordái, mi nem csüggedünk és törhetetlen hittel valljuk, hogy ezer veszedelem között is révbe ér a kalóztól üldözött hajó: a világszabadság, a minden nemzetek dolgozó millióit fölszabadító Internacionálé révébe.

Az őrtorony lángjában Petőfi lelke lángol előttünk. Oda evezünk.

Népszava. 1919. július 31.

Tüske bokor szült, barna ég nevelt,
Bölcsőd fölött síró szél énekelt.
Az élet koldus rongyba járatott.
Vadrózsás árokszélbe hálátott.
Anyád könnyűje sózta kenyered,
Csavargón bánt a jegyző veled,
Miénk voltál Te életedbe' már,
Te csillagokig érő proletár!

Miénk volt szíved arany pohara,
Amit az isten ötvözött maga,
S az álmok lángborával itatott —
Ágról szakadót, szenvedőt, rabot:
Miénk szerelmed, e rózsás vihar
Csalogánytorkú lágy trilláival,
Gyerek-jókedved, fátylas mélabúd,
Nevetve hordott töviskoszorúd.

Miénk volt szilaj haragod, amely
Szikráit az egekbe hánysa fel,
S a gúny, amely pokolra szállatott:
Nemes Pató Pált és kövér papot.
Komor dacod, a zsarnok-gyűlölő,
Miénk villámod a királyölő,
És hagyatékodul miénk a dal:
Amely világszabadságról rivall!

És a halálod. . . ó, miénk az is,
Minékünk az jut sorsunkul ma is:
Zsoldos pribékek karddöfésivel,
Az országút porába hullni el,
S messze gödörbe dobva névtelen,
Úgy válni porrá, sárrá jeltelen,
Hogy meg ne lelje hozzánk az utat:
Ha lenne is tán, aki megsirat. . .

S bárhogy kapkod feléd az úri cenk,
Te a miénk vagy, egyedül miénk!
Miénk, kik Dózsa népei vagyunk,
Pecsét a szánkra, láncban a karunk,
Trónunk izzó parázsba ültetik,
Husunk hóhérlegények csipdesik,
A homlokunkon tüzes korona —
De azért rabok nem leszünk soha!

SZEMELVÉNYEK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰFORDÍTÁS-IRODALMÁBÓL

MARCEL MARTINET VERSEIBŐL

Harcolni mégy.

Otthagyszod
A műhelyt, az irodát, az épülő házat, a gyárat,

Földmives, te otthagyszod
A feldöntött ekét a barázdában,
Az érett gabonát, a szőlőfürtöt a tőkén
És a barmokat, melyek a legelőről feléd bögnek,

Kereskedőseged, te otthagyszod a hölgyeket,
A kesztyűiket, apró üvegeiket, szoknyácskájukat,
Orcátlanságukat, fennhéjázásukat,
Elthagyszod lekötőző mosolyodat,

Bányász, te otthagyszod a tárnát,
Hol fekete nyálban kiköpöd a tüdődet.

Üvegfuvo, te otthagyszod a kályhák parazsát,
Amely tévelygő szemeidre leselkedik,

És te katona, otthagyszod a kaszárnyát, katona,
A nyirkos udvart, melyen ácsorognak,
A tompa életet,
Melyben az ember alaposan elfelejti a mesterségét,
Otthagyszod a csapszékek uccáját,
A kantint, a céda lányokat,

Harcolni mégy,

Harcolni mégy?
Otthagyszod a livrét, otthagyszod a nyomort?
Otthagyszod a szerszámot, amely a mesternek szolgál?

Harcolni mégy?

Bizonyára szépszakállú kenyéradód ellen,
Aki felkeres a barlangodban,
Béres, bérlő,
És tanácsokkal etet
És jócselekedetről
Szaval a magzatának?

A hölgyek gavallérja ellen
Aki megnyerő kereskedőmosolyodat
Havonkint 100 frankkal fizeti meg,
Midőn hevenyészett árut vásárol,
Amilyent a padlásszobákban varrnak?

A bányarészvényes ellen
És a kohótulajdonos ellen?

A szmokingos fiatal ember ellen,
Akit azért szültek a világra,
Hogy a szalónok közepén pincéreket szidjon
És a lányaiddal lerészegedjék,
A borodtól, vincellér,
A poharadból, üvegfüvő?

Azok ellen, akik a kaszárnyáikban
Idomítottak, hogy védelmezd őket,
Védelmezd a bőrüket és a vagyonukat
Mikor a testvéreid csüggedten fellázadnak
A bányában, a műhelyben, az épülő házakon,
Munkás?

Szegény ember, harcolni még?
A gazdagok ellen, az urak ellen,
Azok ellen, akik a te részedet elfogyasztják,
Azok ellen, akik az életedet elfogyasztják,
A jóltápláltak ellen,
Akik a fiaid részét és életét elfogyasztják,
Azok ellen, akiknek hintójuk van
És sok lakájuk és kastélyuk,
A kerekeik besározzák a zubbonyodat,
A kastélyaikat megbámulod a rácson keresztül,
A lakájaik kigúnyolják a köntösödöt,
Harcolni még a kenyeredért?
Azért, amit gondolsz, azért, amit érzel?
A kicsinyeidért, a kicsinyeid anyjáért?
Azok ellen, akik kiraboltak,
Azok ellen, akik kicsúfoltak,
Azok ellen, akik bepiszkoltak
A részvétükkel, a szitkukkal?
Szegény lesujtott, szegény félresodort,
Szegény lázadó, harcolni még?
Azok ellen, akik a szegénység lelkét
A lemondás szívét, a legyőzött szívét adták néked.

Szegény, béres, munkás,

Velük, akik a szegénység lelkét adták néked,

A gazdagokkal, az urakkal,
Velük, akik a sztrájkoknál lövettek rád,
Akik a béredből levontak,
Értük, akik a gyáraik körül
Templomokat és korcsmákat építettek
És hagyták, hogy a feleséged s a gyerekeid
Kenyértelenül sírjanak az üres szekrény előtt,
Értük, akik a szegénység lelkét adták néked.
Hogy továbbra is rajtad élősködjének,
És előkelő szívüket meg ne szomorítsa
A hazájuk fájdalma,

Hogy az odaadással egészen megrészegítsenek,
Szegény, béres, munkás,
A gazdagokkal, az urakkal,
A kitagadottak ellen, a leigázottak ellen,
A testvéred ellen, önmagad ellen
Még harcolni, harcolni!

Eredj!

A kongresszusaitokon megszorítottatok egymás
kezét, bajtársak!

Egy vér, egy test.

Berlin, London, Páris, Bécs, Moszkva, Brüsszel,
Itt voltatok!

A munkások egész népe itt volt;

A régi világ érezte már összefogott kezeitek durva
és nyomasztó súlyát,

Reszketve, mert igazságtalansága és zsarnoksága
fölött neheztelve fölzendült a jog és szabadság hangja.

Ez tegnap volt.

A közösség építői,

Szabad és büszke és nyíltszívű lelkek,

Itt voltatok, őszinte fegyvertársak,

Eggyéverítékezve a közös ellenség előtt,

Tegnap.

És ma?

Ma úgy, mint tegnap,

Berlin, London, Páris, Bécs, Moszkva, Brüsszel,

Itt vagytok, a munkások egész népe itt van,

Igen, itt van az alázatosak népe,

A fecsegők és hitszegő testvérek népe.

Azok a kezek, melyeket megszorítottál,

Puskákat, lándzsákat, kardokat tartanak most

És ágyukat, mozsarakat, gépfegyvereket szolgálnak ki
Ellened!
És te! Neked is van golyószóród,
Neked is van jó puskád
A testvéred ellen.

Munkás, munkára,
Creusot-i vasöntő,
Előtted áll egy essen vasöntő,
Öldd meg!
Szászországi bányász,
Előtted áll egy lens-i bányász,
Öldd meg!
Havre-i kikötőmunkás,
Előtted áll egy brémai kikötőmunkás,
Ölj és öljetek! Öldd meg! Öljétek meg egymást!
Munkás, munkára!

Ó! Nézd a kezeidet.

Ó szegény, munkás, béres,
Nézd a súlyos, fekete kezeidet
Mindkét szemmeddel, mely gyöngé és gyulladt,
Nézd a lányaidat és fakó arcukat.
Nézd a fiaidat és vézna karjukat,
Nézd a megaláztatásukat,
És öreg feleségedet, nézd az arcát, —
Húsz együttélt évek arcát,
És szűkölködő testét és hervadt lelkét —
És még egyet,
Nézd, magad előtt — a tömegsírt,
A bajtársaidat, apádat, anyádat. . .

És most, most,
Eredj! Harcolj!

Fordította: Reiter Róbert

Ma. 1919. április 10.

GYÚLÉS

Oh, mennyi fej, oh, milyen nagy tömeg,
a természet, mint sötét ár tölti meg.
A mormogása zugó zivatar —
És úgy hullámszik, mint a buzaföldek
Kalásztengere, melyet szél kavár.

Egy test ez vajjon? Egy tenger, mely itt reng?
 Egy test, ezernyi kézzel és ezernyi
 Forrongó fejjel és hevülő szívvvel
 Egyetlen egy örömforrás körül!
 Itt egy aggastyán, halál csókja rajta, —
 Egy férfi: erőtől duzzad mind a tagja,
 Amott egy ifju, pelyhes még az ajka.
 Korosabb asszony ifju lányka mellett —
 És egy a hang, amint szólnak, nevetnek.
 Mint milljó cseppé a folyamzugásba:
 Egy itten minden szív reménye, vágya
 E sivár életpusztából kijutni.
 E szikra szökken szívből-szívbé itt
 S amint a szónak végzi szavait,
 Viharként harsog a forró terem,
 Miként mennydörgés zajgó tengeren!
 Hullámot verve jön már a jövőendő.

Otto Krille

Fordította: Ormos Ede

Az Érdekes Ujság. 1919. május 8.

ÉNEK A FIAMHOZ

Házunk vihar vigyázza fönt,
 szívem az éjszakába döng
 vadul, így zúgott a fatönk,
 hogy felriadtam, mint gyerek.
 Én kisfiam, figyelj ide:
 bölcsőd pihéibe
 apád szavát sóhajtják a szelek.

Én is kacagtam könnyedén
 egykor és föl se keltem én
 viharra, ám jött egy kemény
 éj, mint a mai.
 Morajlik az erdő vajúdva hajh,
 mint akkor, hogy a tompa zaj
 úgy mennydörgött, akár apámnak szavai.

Halld, borzad a bimbós rengeteg,
 a fák ma körökbe rengenek,
 fiam, az álmaid felett
 az orkán tombol és kacag.
 Az sem hajolt meg senkinek,
 a lombon át feléd liheg:
 ne hagyd magad!

S ha akaratját köti rád,
 édes fiam majd agg apád,
 ne értsd meg, mit kiált a vád:
 halld a tavaszt, gerjedve szabadul!
 Halld, házunk orkán söpri fönt,
 szívem az éjszakába döng
 vadul . . .

Richard Dehmel

Fordította: Kosztolányi Dezső

Nyugat. 1919. május 1—16.

WALT WHITMAN VERSEIBŐL

I.

Add nekem a ragyogó, csendes napsütést az ő kápráztató sugaraival,
 Add nekem a gyümölcsösben pirosuló édes-levű őszi gyümölcsöt,
 Add nekem a mezőt, ahol a csendben nő a fű.
 Add nekem a kis kertet, add nekem a rácsos szőlőlugast,
 Add nekem a friss rozst és buzát, add nekem a megelégedésre tanító
 nyugodtan mozgó állatokat,
 Add nekem az éjszakákat, amelyek tökéletes nyugalmuak, mint ott
 fölön a Missisipi nyugati platóin és add, hogy nézhessek fel a csil-
 lagokra.
 Add nekem a napnyugtakor illatozó gyönyörű virágoskertet, ahol zavar-
 talanul sétálhatok,
 Adj nekem feleségül egy édesen lélegző asszonyt, akit sohasem unhatok
 meg,
 Adj nekem egy tökéletes gyereket, adj nekem távol a világ lármájától
 falusias, otthonias életet,
 Add nekem, hogy magamba vonulva dúdolgathassam szabad dalaimat,
 csak úgy a magam multságára,
 Add nekem a magányt, add nekem a Természetet és újra csak, ó termé-
 szet, add nekem a te primitív egészségedet!

Ezeket a kéréseket kérve (kimerülve a szüntelen izgalomtól és zaklatva
 a háboru zajától),
 Hogy ezek beteljesüljenek, szüntelenül kérve, sikoltásban szakítva ki
 szívemből,
 És ezeket kérve, mindig-mindig városomba vágyom,
 Napról-napra, évről-évre járni, ó városom, utcáidat,
 Amelyekhez odakötöttél és elengedni nem akarsz,
 Az uccák, melyek engem betöltöttek, lélekben gazdagítottak, örökké
 új arcokat adtak nekem;
 (Ó, látom, amit ki akartam kerülni, elleneszegezve, visszavonva kiáltá-
 saimat,
 Látom, hogy a lelkem eldobja azt, amit előbb kértem.)

Tartsd meg a te csendes, ragyogó napsütésed,
Tartsd meg az erődöt, Természet, és a csöndes erdei helyeket,
Tartsd meg te lóherés réteidet, rozsvetéseid és gyümölcsöskertjeid,
Tartsd meg a te hajdinás mezőidet, ahol a szeptemberi méhek zümmög-
nek;

Add nekem az arcokat és az utcákat — add nekem ezeket a gyalogjárón
szüntelenül és végtelenül váltakozó látványokat!

Add nekem a határtalan szemeket — add nekem az asszonyokat — add
nekem a társakat és szeretőket ezrivel!

Hadd lássak mindennap újakat — hadd érintsek a kezemmel mindennap
újakat!

Add nekem ezeket a látványokat — add nekem Manhattan uccáit!

Add nekem a körutat a marsoló katonákkal — add nekem a trombiták
és dalok hangját!

(A katonák csapatokban — néhányan elindulnak rohanva és gondtala-
nul,

Mások, idejüket kitöltve, visszatérnek megvékonyult sorokban, fiatalok
és mégis nagyon öregek, fáradtak, menetelők nem törődnek semmi-
vel;)

Add nekem a partokat, a rakodókat sulyosan körülrojtózva fekete hajók-
kal!

Ó, ilyeneket nekem! Ó, egy intenzív életet, teli bőséggel, változatossággal!

A színházak, mulatók, magas hotelek életét nekem!

A gőzhajók szalonját! a népes kirándulásokat nekem! a fáklyásmenetet!

A tömött, háboruba induló dandárokat, a teli zsufolt katonai kocsikat;
Népet, a végtelent, áradót, a hangos szavut, a szenvedélyeket, a látvá-
nyosságokat.

Az erőteljes lüktetésű manhattani uccákat, a dobogó dobokat,

A végtelen és hangos kórust, a puskák lármáját (még a sebesült látását
is),

Manhattan néptömegeit, háborgó muzsikás kórusával!

Manhattani arcokat és szemeket örökre nekem!

Fordította: Hevesy Iván.

II.

Hatalmas zenével érkezem, kürtjeimmal és dobjaimmal,

Én nemcsak az elismert győzelmek marsát játszom, hanem a legyőzöttekét
és megvertékét is.

Hallottad-e hogy jó nyerni csatát?

Én mondom neked, hogy jó elesni is, mert a csatákat ugyanakkor el is
vesztik, amikor megnyerik.

Én a holtaknak dobolok és harsonázok,

Szájam a leghangosabbat és legvidámabbat fujja nekik.

Vivat azoknak, akik leverettek!
És azoknak, kiknek hadihajói a tengeren elmerültek!
És mindama tábornokoknak, kik csatát veszítettek és minden legyőzött
hősnek!
És a sok-sok ismeretlen hősnek is, akárcsak a legnagyobbak és leg-
hirebbnek.

III.

Én a test költője vagyok és a lélek költője vagyok,
A mennyek üdvössége van velem és a poklok kinja van velem.
Amazt megnemesítem és szaporítom magamban, emezt egy új nyelvre
fordítom.

Az asszony költője vagyok, éppugy, akárcsak a férfié,
És mondom, éppoly nagy dolog nőnek lenni, mint férfinak.

A kiteljesedés és a büszkeség énekét dalolom,
Eleget hunyászkodtunk, mentegetőztünk és esdekeltünk bocsánatért.
Én megmutatom, hogy csak a mértékben és nagyságban van a fejlődés ereje.

Tulszárnyaltad-e a többieket mind? Te vagy az elnök?
Milyen csekélység; ők többet tesznek, minthogy csak odaérnek, minde-
gyikük és még ennél is messzebb jutnak el.

Én az vagyok, ki a szelid felszálló holddal vándorolok,
A földnek kiáltok és a tengernek, melyet az éj már félig átölelt.
Simulj hozzám szorosan, csupasz mellű éj, simulj hozzám mágneses,
tápláló éjszaka,
Déli szelek éje, a néhány nagy csillag éje,
Halkan bolongató éj, bolond meztelen nyári éj,
Mosolyogj, óh buja, hüslehelletű föld!
Földje a szunnyadó, elsötétülő fáknak!
Föld, napszállat után, ködüstökű hegyek földje!
Föld, ki kéklő ragyogással úszol a teli hold üveges vizében,
Fénybe és homályba burkolt föld, ki tarkára pettyezed a folyó vizét!
Felhők szeplőtlen szürkességébe merült föld, tisztább s világosabb a
felhők színénél!
Messzekeringő, gyengédtestű föld, almafavirágok ezrében pompázó föld!
Mosolyogj, mert kedvesed közeleg!

Te bőkezű asszony, te szerelmet adtál nekem, tehát én is neked adom
szerelmemet!

Kimondhatatlan, szenvedélyes, nagy szerelmemet.

Fordította: Franyó Zoltán

Vörös Lobogó. 1919. május 16.

— 1856-ból —

1.

Csak bátorság, fivérem, vagy nővérem!
 Rajta, tovább! A szabadságért harcolni kell, akármi is történik.
 Az nem baj, semmiség, ha leverik egyszer, vagy kétszer, egész sor bukás
 sem számít,
 Nem baj az sem, ha letöri a közöny, a nép hálátlansága, vagy bármilyen
 hűtlenség,
 Vagy a hatalom agyarának mutogatása: katonaság, ágyú, büntető
 rendszabályok.
 Zendülj! És újra zendülj! Zendülj!
 Amibe mi hiszünk, lappangva vár, de örökké, minden földrészen, szige-
 ten és szigettengeren,
 Amibe mi hiszünk, nem ígér semmit, nem csábít senkit, nyugalomban
 és fényben honol, biztos és megalkotott, csüggedést nem ismer,
 Türelemmel vár, idejére vár.

(Nemcsak a hűség dalai ezek,
 De dalai a felkelésnek is.
 Mert, ahol csak él a világon, minden elszánt lázadó költője vagyok,
 És ha velem jön, odahagy békét, megszokást,
 És minden percben elveszíteni teszi életét).

2.

Zendülj! — és a zsarnokság lehull!
 A harc hangos riadókkal viharzik, — roham-rohamra és visszavonulás,
 Az álnok győz, — vagy azt hiszi, hogy győzedelmeskedik,
 Azután munkához lát a börtön, vérpad, kötél, bilincs a vaslánc a nyakon,
 a béklyó a bokán, az ólomgolyó,
 A neves és névtelen hősök sora szellemkörökbe száll,
 Számúzva a nagy szónokok, írók, — távol földön lesujtva fekszenek,
 Alszik az ügy, — hallgat a legharsogóbb torok, saját véérébe fullt,
 Az ifjak találkoznak és földre sütik szemük,
 — De mindez nem baj, a szabadság nem adta fel helyét, sem az álnokság
 nem aratott teljes diadalt.
 Ha a szabadság valahol feladja a helyét, nem elsőnek, se másodiknak,
 se harmadiknak nem megy el,
 Ha a hősöknek és vértanuknak elvész emléke is,
 Megvárja, míg mindenki mén — ő az utolsó!
 És ha a föld egy szögletéből valamennyi férfi és női élet és lélek elbú-
 csúzott,
 Csak akkor távozik onnan a szabadság, vagy a szabadság eszménye,
 És csak akkor! — az álnokság teljes hatalmába ül.

Azért bátorság! Európa lázongó lánya, vagy fia!
Míg minden meg nem szűnik, felhagynod nem szabad,

Nem tudom, mi a rendeltetésed, (azt sem tudom, hogy én mire születtem,
vagy bármi és miért van itt?)
De a legodaadóbban kutatni fogom, még akkor is, ha én is elbukom,
Legyőzve, szegénységben, félreértve, börtönbe vetve, — mert mindez
dicső!

Zendülj! golyót a zsarnoknak!
Dicsőnek gondoltuk a győzedelmet?
Úgy van! — de most úgy látom, ha másképp nem lehet, a vereség dicső!
És a halál, az elnyomatás is dicső!

Walt Whitmann

Fordította: Pásztor Árpád

Nyugat, 1919. június 1.

PROCESSZIÓ

Ó, a város akkor kigyújtotta aranyos áldozatait. Az utcák arannyal
voltak fölkövezve. S petróleomcsillagok kigyúltak a tetők alatt.

A férfiak lassan imbolyogtak az estében. Szalmakalapjaik glóriája
körülfonta súlyos nyakukat. Ők visszajöttek mind a föld alól.

A gyárak és műhelyek akkor már hamuvá múltak. S az este úgy
lengett, mint egy kék baldahin.

A fűszerkereskedések előtt gyermekangyalok játszottak cukorkákkal
és égi gömbökkel. Fiatal anyák terhesen jártak, mintha a holdat cipelnék
kötényük alatt.

S ők mind fölvonultak ide! Munkaszünet ragyogó processziója: a
pincérlányok sugározva repkedtek a csapszékeken át. S zöld lámpásokat
lóbált az abszint.

A körutakon rikácsoló fáklyákat őrzöngtek a muzik. Tomboló piano-
lák váltották meg a köves világot.

Gyáva tornyok rozsdás harangjai csörrentek szét isten falán. De az
emberek hangja zengőbben és tisztábban harsogott.

Az Ember föltámadt, hogy megváltsa a világot! Az egyesületek-
ben üdvözölték a világ összes testvéreit. S vörös gyűlések zárták körül
a rikitó tereket.

Boltilányok megtárták mellük elefántcsont oltárait. A néptanítót
izzó elhivatottság űzte előre. Szatócsok ingyen osztogatták narancsaikat.

Az idegen szállodák máglyái botrányosan szétzuhantak. Hordárok
letépték fejürol a zöld rabszolgasipkát.

Közben fölágaskodtak a meredt barrikádok. Lobogó asszonyok
lengették fölöttük vörös lámpásokat. Ezen az estén szent processziót
járt az emberiség.

A város hegységének csucsához értek! A horizontokból üstökösök hulltak. Üstökösök harsantak vörösen kürtök és emberkarok körül. És megzúdult a forradalom.

Másnap azonban fölvirult a földön a rengeteg tavasz. Az akác-sétányok megtáruultak a végtelen processzió előtt.

Nap, nap volt mindenütt! Az emberek egyszerűen a gomblyukba tűzték, mint egy dús virágot. És teljes vakságában, rőt ágakkal az ablakokban is kivirult a nap.

Végtelen kertje az emberségességnek! Emberek, bolyongó fák! Az aszfalton, mint vörös szél sercen föl az ének.

Szentek mennek elől: fiatalok, piszkos gallérjukból kiötlő ádám-csutkákkal. Asszonyok rikácsoló embereikkel szorosan feszes mellükön.

Tavasz! Tavasz! Szegények, mint izzó fáklyák nyújtózkodtak meztelenül. És munkazubbonyaikban táncoltak valamennyien.

Arany és kék villamosok szárnyaltak a szabadság országába. Mint Jákob létrái emelkedtek az égbe a liftek: és az emberek lent és fönt olyanok voltak, mint az angyalok.

Ó, roppant tavasza a föltámadt embernek.

Ivan Goll

Fordította: Székely János

Ma. 1919. június 15.

A RAJNA ÉNEKE

1916

Nagy folyó, európai folyó,
hatalmas folyó, büszke folyó,
Gangeszünk — miatyánk,
az erős germán-kelta faj atyja,
az építő, szervező, békétszerző faj atyja.

Ó Rajna atyánk!

egy szabad ember énekel itt Téged és hirdeti dicsőség-
gedet és hatalmadat.

Galliát és Németországot elválasztod egymástól — de össze is kötöd
őket egyetértésben,
ott született, ahol a vad féktelen Rhone fakad,
utadon átoleled és magaddal viszed az Aart, a Neckart, a Majnát, a
Ruhr,

egyre nagyobb és hatalmasabb víztömegeket cipelsz az erdők és a rónák
mellett,

mint a zseni, kinek lelke erőből duzzadva és elszántan árad,
mint a szimfónia, melynek öröms hangjai telten áradnak.

Partjaidon gyökereznek azok a fák, melyeket távoli őseink tiszteltek; a sűrű tölgyesek, melyekből annyi álom, annyi isten, annyi szokás sarjadt; az örökké magas, örökké zöld, örökké erős fenyők karácsonyt várnak — a béke karácsonyát, a szétrombolhatatlan egyetemes testvériség karácsonyát;

a nyárfák, melyek lombja napsugaras levegőben reszket és melyek a legmélyebben remegnek, mikor az emberiség elindul a zarándoklás útján,

mikor az ember a harcias, mohó zsarnokokat örökre félretaszítja és elűzi.

Azóta, hogy szállást adott a vad, beözönlő népeknek

feudális, fenyegető várak nőttek a szikláidon

s a partjaidon hatalmas gyárak tanyáznak, az emberek nyomoruságos kétrecei, melyekben szakadatlanul lobog a munka.

Elmúlt a nemesurak ideje — velük eltűntek a dühös papok is, a borzalmas áldozók

s a helyükbe az imperializmus zsákmánybárói, a tőke telhetetlen lovagjai jöttek;

hatalmas kaszárnnyák és bankok épültek mindenütt és mindenén végigterpeszkedett a piszkos, falánk háborus fémipar.

Azok jöttek, akik féktelen aranyéhségükkel, mint egy elektromos áramon keresztül, egymás ellen uszították a népeket.

De ők is eltűnnek majd — elsőpröd őket, ó bosszuálló Rajna!

A vascarnokok, a roppant műhelyek és gyárak, a szén és az érc földalatti labirintusai megmaradnak,

de csak bölcs és hasznos dolgot fognak a munkáskezdek kalapálni, kovácsolni, alkotni bennük.

Határozottabban, teltebben, sűrűbben, hatalmasabban árad majd a gépek ereje; az emberek jólétére és örömére keményedik a vas és az acél hajnalvöröstiszta dicsóséggel

s ami az ágyukból, a mozsarakból, a golyószórókból, az aknavetőkből, a páncéllemezekből, a kupolákból a hosszú, iszonyatos gyilkolás után megmarad,

azt mint a Druidák követét, elássák a földbe, mint a huszadik század tudományosan szervezett barbárságának szimbólumát.

A partjaidról egy új, akaraterős, egészséges, vidám faj fog elterjedni, egy prometeusz-út, nagylelkű, szabad emberek faja,

a reggel faja, mely az egész világon üldözi, akadályozza, megsemmisíti a halál művét,

egy egységes faj, amely, erős és ellenálló, mint az acél, de szelid és testvéries lelkű,

és Te békésen és hatalmasan hömpölyögsz tovább, csodálatos folyam, jószívű folyam,

ó Rajna atyánk!

Nem szétválasztani hanem összekötni fogod a népeket.

A határok leomlanak, gyilkos napjaink kivénült vonalai eltűnnek.

Konstanz, Basel, Mühlhausen, Strassburg, Karlsruhe, Mannheim, Mainz, Bingen, Bonn, Köln, Düsseldorf, Duisburg, Wesel, Rotterdam, Leyden . . .

Kedves rajnamenti városok, pompás modern városok, intenzív erőcentrumok, amelyek minden emberé;

A bárkák uszályhajók, gőzösök fát, gabonát, élelmet, — s a kék csöndet és a pirosarcu boldogságot szállítják.

Nagy folyó, melytől Beethoven és Rembrandt hatalmas, jóságos lelke meggyulladt,

Fejlesztieni és erősíteni fogják az emberek lelkét, szeretetét és emberiségét;

megvédelmezed a népeket — a népet minden imperialista támadás ellen, se Németországot, se Franciaországot nem választják el egymástól korlátok, törvények vagy árkok.

Egy egységes nép támad, amely munkában és örömben él tovább, egy egységes, építő nép, melynek izmai megteremtik a világ civilizációját, egy egységes nép, amely szívós, elszánt törekvéssel egyesíti a földet és az eget.

Rajnánk — ó Rajna atyánk!

Nem kívánnak meg vad csordák,

hiú vezérek, a kapitalisták határtalan eszeveszett célokkal.

Az atyánk lesz, egyetlen igazi atyánk, védelmezőnk, kire mindég számíthatunk,

Vonatok robognak majd a hidak ivén, emberekkel, áruval és dicsőséggel telten.

A partjaidon házak gyökereznek, pályaudvarok, népházak, szanatóriumok, könyvtárak, ünneptermek, elektromos központok, posta- és távirda-épületek; mit tudom én! — vas, beton, — hatalom erő — akarat, lelkesedés!

de sehol nincsenek kaszárnnyák, vagy műhelyek, a barbárság menedéke, az emberi szabadság börtöne.

Rajna! Rajnánk! Ó Rajna atyánk!

Hömpölyöggj, hogy acélos ritmusodnak örvendezzünk.

Engedd, hogy akaratunkat acélossá fürdessük gyógyító vizedben.

Békítsd ki és forraszd össze egynéppé a népeket.

Rajna! Rajnánk! Ó Rajna atyánk!

Légy a legyőzhetetlen, a szeretet Istenének szentelt, diadalmas Demokrácia!

Lüktessetek és kalapáljatok izomerős ritmusok!

Áradj szerteszéjjel, ó Rajna éneke!

Konduljatok harangok, konduljatok zengőn!

Sikoltsatok szirénák, sikoltsatok féktelenül!

Kiáltsátok, hirdessétek a népek megváltását!

Henri Guilbeaux

Fordította: Reiter Róbert

Ma. 1919. június 15.

Mondd, nem tudsz más oly izgatót te sem,
Mint ujjunkkal követni kéjesen
A karcsú íveket,
Melyekkel pompás gépek érc kara
Ezer rúgója és ezer kara
Kuszált renddé reked.
Akkor becézd mind, hogyha nem forog,
S már pihenőre int az óra,
Mikor dolgoztak hajnal óta
S a súlyos pörölyök és lankadó karok,
Miket kemény lendület untalan tól,
Még égnek az emberi akarattól.

Mert az feszült itt e karokban,
Mit ő akart, ki féltő gonddal,
Nehéz robottal
E gépet mind életre hívta,
Hogy dobogjanak, mint a szív a
Kebelben dobban.
S beléjük verte,
Hogy pattanjanak pontos ütemre
És csapjanak le, mint a villám:
S ők remegnek, robognak szabályok szíjján.
Mozgásuk biztosabb, mint emberkéz ha lendül
A vég felé feszülnek s mint dárda döfnek célba,
S a munkájuk tömör, nem görbülő acélja
A sors kemény kezére emlékeztet szentül.

Az egyik zúz s zugón motoz
Van nyílt, nyers és alattomos
Vannak égszántók s magas karjok
Szörnyű, de szent robajjal kattog.
Ez földre kushad sárt köszöntve,
Amaz toronymagasra nyúlhat,
Van, mely kohók tüzébe fullad
És árnyba', porba', füstözönbe'
Ragyog föl öble,
És szinte megnő mint roppant sudár,
Ahol a fénysugár
Útjába tör be.

Háborg a műhely gyötrő, zord éje, mint a tenger,
S ők benn a végtelen hatványra harsant ember.
A föld reng alattuk dobbanó jajjal,
Betöltenek mindent ropogó robajjal.
Felkotorják a szént s a szörnyű sziklabányák

Szívéből a bazaltot s márványt a földre hányják
 S a szerkezet foga az égbe mar csikorogva,
 S a rengeteg fúró a föld mélyét tiporja
 És minden földi téren dagadva munka árad
 S a sok pörölycsapástól már kábult kérge fárad,
 Szoros szakad s egymásba torkol két tenger árja.
 A gép a képtelent valóra váltja.
 Dörgéstől nem riad s nem bántja vad vihar.
 S egy szép napon, miként zúgó, roppant rovar
 Őrült csavarral s versenyt vésszel
 Felcsap, repül, rohan s a végtelenbe vész el.
 És csillagfénybe' jár s még egyre feljebb törtet,
 Ki tudná mely cél vonza, mi szédület vagy hőstett?
 S ha látják fönnszilaszelek sodrában égni,
 Egyszerre változik a jól bevált, a régi,
 Megvénült fölfogás, mely eddig tért s időt mért,
 Az élet, vad dohos s fölver testet, velőt, vért,
 Bátorság, büszke mersz, sebesség, hæv, erő
 Lángot vet száz szíven, mohó lesz s vakmerő
 És törni kész, ki tudná mily új remény felé.
 A szív munkája más, más az agysejteké.
 Akkor mienk a föld, ha átölelve tartja
 Eszméink szárnyaló, lánggal keringő karja,
 S ha tetteink tüze gyors mint villámcsapás.
 Óh fékezett tömeg, vasszó, biztos kapás!
 Óh kusza ércsodák, mik forró fényben égneek
 S lenyüögözik korunk fájának szellemét!
 — ki hajtja szüntelen és tárja fel szemét? —
 Ki más, ha nem ti, gépek!

Émile Verhaeren

Fordította: Kállay Miklós

Uj Idők. 1919. június 20.

VÖRÖS KATONÁKHOZ!

! . . . Vörös katonák! Testvéreim! Az eszme katonái! A szép eszme katonái! Ti a döntő ütközet előtt álltok! Az óra már indulástok jelzi! Katonák! Ne tétovázzatok! A helyzet ez: választanotok kell, nem egy nemzet sorsa, nem egy fajnak léte vagy nem léte, nem is egy dinasztia uralma, hanem az emberiség, a tiszta jog hegemoniája és a nyers erőszak között és harcoljátok harcotok istenországáért. Most vagy soha. Határozzatok — barát vagy ellenség! Le az álarccal — tegyetek hitvallást!

Amint a világháborúnak elmúlt heteiben oly mesterei módon okos és bátor, meglepő támadásokkal: hallatlan fantasztikus epizódokkal, mik a messzejövőbe világítanak, kiegyenlítették azt a hátrányt, mi mozgósításunk nehézségével előttünk állott; ahogy felvonulástokkal,

amennyire az az ellenség előtt lehetséges volt — és így szívesen kell bevallanom, hogy várakozásomon felül, — a vezetők és legénység csodálatos önfeláldozó együttműködésével sehol sem verettetek meg lemondva könnyű, apró sikerekről, mert felismertétek a cél igazi, titkos arculatját . . . Amint tehát vörös katonák, eddig csetepatékban, a járőrharcokban, (mert mi mások voltak ezek) . . . röviden a háború defenzív harcában, megálltátok a helyeteket — méltón az eszméhez, mihez életre-halálra elköteleztétek magatokat — úgy kell, hogy tisztán álljon előttetek ennek a feladatnak jelentősége, mit evvel az ütközettel keli, hogy megvívjatok: egy pozitív valami ez, nem egy többé-kevésbé jelentős faktora egy hosszú hadjáratnak, mely sikerülhet is, de nem is, hanem ez a döntés a végleges, az egyetlen út, a megmászhatatlan . . . egy igazi exakt feladat, mely csak a lélek és a test természetes összejátszásával és technikával és moralitással oldható meg: és feltétlen sikerülő biztos próbája a szabadság, akarat, felelősség, vallásosság, lelkiismeret, szellem, kötelesség, józanság tiszta, abszolút mértékének. Mindenkinék organikus, hiánytalan beavatkozása a szent tervzetbe: mindenkiért, az emberiségért, az öseszme győzelméért, a krisztusi szeretetért, a kitárulkozó boldogságért, a parádicsomi örömért.

Felétek kiáltok, szavaim szétporladnak a szél süvöltésében és alakotok elmossa enyémtől a felszálló gőzök füstje. De duzzaszkodik azért, a vér lobogója és óriási uszálya zászlózik a végtelen tájak felett. Ember emberbe merül. Állat, állaton marja magát keresztül. Kadavertornyok dagályoskodnak közbe. Óceáni mesevirágok hajtanak elő, a nemből.

Uccák mint megdagadt csövek mutatkoznak előre a harctér felé. Osztagok egymásra hágnak. Dombok rétegekben fellángolnak. Bajonett-himnuszok. Gépfegyverkorállok. Lovas hadosztályok rohamra készen.

A világ minden energiáját erre a helyre tömegesíteni; ebbe a tí órátokba sajtolni. Ez az évszázadok óta, óh hogy megkívánt ítélet első és utolsó órája, a beteljesülés órája. A győzelem órája.

Katonák! Szólítanak a bajtársaitok. Szükség van rátok. Kelletek, várnak rátok. Tevők ti. Bravó: ti vagytok a tetté vált ige! Testvérek!

Mozduljatok, legyetek a sors, emelkedjete, legyetek a megnyilatkozók, dicsőüljete a történelemmé, cselekedjete, alkossatok. Vessük magunkat bele és ne aggoskodjunk: mindenki hallja meg és remegjen mindnyájunkért mint magáért . . . vessük magunkat bele, most mindjárt a dolgok örökérvényű menetébe. Alakítsuk azt, gyúrjuk, helyezzük azt mind jobban és jobban az abszolút isteni eszme felé. Igen, nevünkkel és ezredünk számával együtt vessük le magunkról az összes véletleneit, zavaró akadályait, különségeit egyéniségünknek: és csak a végtelen kötelekeket valljuk, melyek mindnyájunkat összefűznek, a szabadság jelszavát, legsugárzóbb kürt vezényletét: a magikus kokárdát: diákok, munkások, lányok, vörös katonák! Sorakozzunk egyszer és mindenkorra: a legcsodásabb, a legdicsőségesebb tetterre, mint tudatosak, hívők: fegyelmездődjünk. En masse: micsoda szó: micsoda varázs! Micsoda varázs! Micsoda áramlás, micsoda szó — en masse! Csatlakozzunk!

És minthogy töletek csak ilyen várható, egy ellenállhatatlan, utolérhetetlen elan-lökéssel előre. Áttörítek magatokat! — Falanxosok —

villámsujtása — és egy pillanat alatt a csata sorsát fordítjátok: a bizonyosra, az egyértelmű határozottra — — — győztök!

Irigylendő nemzedék, mely véredben a világ sorsát hordod.

Testvériség, szabadság, egyenlőség: csak ti formálhatjátok meg. Bravó, vörös katonák. Mint győztesek köszöntlek benneteket, győzelmek plasztikusan igazolja, eszmétek isteni, szent, tiszta misztikus tartalmát. Agyatok hódító erejét!

Micsoda megszálltság, micsoda hit: kristályosít, koncentrálni, magnetizálni benneteket. Formáz benneteket. Testetekből kolosszális, elasztikus, csiszolt gépeket készít. Hajítógépeket: obeliszket-örjögő manometereket. Villamos ritmusokat hajt belétek.

Rendkívüliek! Kiválasztottak! És túlzás nélkül mondom rólatok: égi isten hadai!!!

Testvéreim! Számkivetett években megkeményedettek. Katakombák lakói. Felül nem múlhatók, hasonlatosak a fákhöz az átatikus libanoni cédrusokhoz, mik a zúgó koraég függő tavába mártják fejüket.

Kariatidóriások, kék hegyeket hordtok vállatokon; atletikus haláltáncosok. Excentrikus szőrszálhasogatók! Extatikus, szent józanok! Ti kik megtisztultatok a föld minden pocsolójában és tisztítótüzeiben, és kiket éppen oly módszeresen treníroz a megszakítás nélküli front-készület.

Kétségbeesés minden szigetére kivette, a szolgaság minden partjára kimosva. Éhezők: elszáradottak, szomjazók: kiolthatatlanok; örökös gyalogosok: kengyelfutók: ingadozó csomagtornyok; meggyörnyedtek; küllők-közé töröttek. Ó infernalis őserdők júdás hintaágya; repülő majmok, kopard-zavar, sáskaregimentek tarka és melódikus jajgása; áldott, átkozott a hidak gránit-bölcsoágya; eltíporva az anyák imádsárméltó liloma; lánykertek idejének: csillogó április gyümölcs, gyermekóhaj; ropogó taifun vihar hajak olajerdejét kuszálja és bestiális gránátrobbanás bazálthomlokotat rombol; arcok bájos, romantikus délplatója arany-narancsligetek; kaskad terrászok! Összezsugorodva, romokban sűrű ősvadon. — Igen, a tettek bűzös, csatatér, mocsár sír, vágóhíd, megátkozott vidék, penész rajta, zúzás, marás, vágás . . . koratavaszi rét volt a testük: széttépve kirojtosodott partunk, elapadt a szabad országok fellett a zefiri lélegzet . . .

Jaj! Jaj! Fantasztikus afrikai réznapverések dörgő kataraktái, megifjodnak évről-évre. Merevedjete áthatlan páncéllá anyai könnyek fiatal mellének tabernakulusa köré . . . korbácsoljatok könnyeket anyák.

Explozis, bölcsoadal. Első dadogás. Bajonett. Ó kések kése, gázok keringenek. Ez a ti időtök. Szálljatok szembe az időben Paán az idő ellen.

Éz ma a beteljesülés órája. Az új idők eleje. Mit fecsegünk. Ítélet napja!

Isten veletek katonák: viszontlátásra: átöllelek benneteket: téged, téged, téged, téged, . . . És sehol, a legvadabb öldöklés közben se hulljon le fejetekről sisakotok, ragyogó szilárd edény, ritka nyugodt, összetett kezeimből koronáztam egyforma nyomással, mindegyitek fejére. Ó népek népe! Sereg! Sereg! Most, hogy tirajtatok a sor, előre hát

összefogódzott kezekkel. Szem szem mellett, mellek megindult bátyái egymás mellett. Nem zene vadít harcra benneteket . . . egy kemény, hangtalan előre: egy visszafojtott tempó . . . mindenki magáért, teljesen és felelősséggel: frázis nélkül.

Hadosztályok nyugatról és keletről! Japánok, kínaiak, németek, franciák! Abeszínia testvérbrigádjai: ázsiaiak, kaukázusiak. Ide Amerika, Turkesztán! Rajna, Dnyeszter, Strijj deltája! Törj ki Himalája. Induljatok meg Gangesz völgyei! Ne felejtjük az északi tenger fároszos partjait. Ortler lavínája! Fjordok és nápolyi öböl. Ausztrália, Olaszország, Kanada. Gyülekeztek Nilus vizei. Thrákia, Theba! Halikarnasz. Tyrol cseppkőbarlangjai. Hindosztán légiói. Egyiptoméi, Braziliai, Csillei ne habozzatok. Az ütközetben Európa vezet.

Európa! Indiai tevék munícióval megrakodva, vitorláznak, mocsarak Sziam elefántjain hajóznak!

Vörös katonák! Emberiség pólustól-pólusig! Sugárzók. És szembe veled az ő pajzsképek: vérpadkimérák, bitók fantomjai, föld barbárjainak számtalan seregei; démonok: a hitetlenek, a törpék, a szolgák, kételkedők, az ájultakon erőszakot tevők, a belpoklosok sötét csapata. Országok tyrannusai, álig fegyverben. Régi ellenség. Vas ellenség. Kétségbeesett, szívós! Századok óta felfegyverezve, csodásan szervezve. Micsoda gyárák: ágyuk, ágyukra halmozva, drednautok számtalan hajóraj, mezők, hol kések rügyeznek: bombák milliói. Organizált gyilkolásvihar! Semmi kihagyás; fenomenális gépezet. Kegyetlen, módszeres, félelmes, igazán nagy ellenség!

Azért félre az illúziókkal, katonák! Ember ember ellen, halálért halált, lépésről lépésre. Felébredt rejtett arcotok! Felébredt! Nőjjetek fel! Csörtessetek előre! A hadak szárnyai! Nyujtózzatok! Gigászok! Ellen nem állhatók. Cementerősek. Elasztikusak. Felül nem múlhatók! A századotok accentusai! Vörös hadsereg katonái! Hagy szóljon a kürt! Tépjétek magatok magasra, a horizont felett felvirágzik már egy kevésse szabadságtok csillagfája. Misztikus ősjel.

És izmaitok kiapadhatatlan forrásából csikarjátok ki a mai nap sikerét, amely kezdettől fogva bennetek rángatódzik, ágaskodik: határtalan, dagadó himnuszi óceán duzzadó zsilipek szertezúzója.

Vörös katonák!

Halljátok? Ma este tietek lesz a paradicsomi föld, az anyai, a zokogó, minden halandó szent földje. Itt esküszöm: a ti nevetekben hirdetem, azoknak kik megélik és azoknak kik halni fognak.

Igen. Ámen és úgy legyen.

Vörös katonák!

Győzelem már előre a tietek. Eszmétek erősségét a hit igazolja.

Ujjongva törjétek előre!

(Vörös harctér)

Johannes R. Becher

Fordította: Szalai Miklós

Ma. 1919. július 1.

TARTALOM

1919.

MÁRCIUS 21. UTÁN

A proletárság diktatúrája	5
Biró Lajos: Magyar Tanácsköztársaság	6
Biró Lajos: Az új út	7
Kóbor Tamás: Pesti kis tükör	9
Tass József: 1919. március 21.	10
Benjámín Ferenc: A földműves szegények	10
(Ry) [Szomori Emil]: Apró feljegyzések a proletárdiktatúra első éjszakájáról	11
Kárpáti Aurél: Óda a Naphoz	13
Róbert Oszkár: Vörös processzió	14
Mikola Árpád: Jöttek bús proletárok	15
[Juhász Gyula]: Forradalmi Kis Káté	16
Biró Lajos: Világtörténelmi hivatás	18
Krúdy Gyula: Régi és új regényhősök	20
Szentmártoni István: Proletár riadó	21
Várnai Zseni: Eredj fiam	22
Farkas Antal: Jön az őcsém	23
Juhász Gyula: Forel Ágostonnak	24
Szép Ernő: Vasárnap	25
Kárpáti Aurél: Oroszország	31
Nagy Lajos: Proletár-irodalom	31
Márai Sándor: Írók Tanácsa	33
(m. s.) [Márai Sándor]: A megrettent arrivék	35
Mácza János: Szocializálták a színházakat	36
[Móra Ferenc]: Az úr, mint olyan	38
Oláh Gábor: Vágyak távolában	39
Oláh Gábor: Jer, édesanyám	40
Lékai János: Forradalmi tüzek	41
(sz. e.) [Szép Ernő]: Visszament a párti	43
Oláh Gábor: Új Isten	44
Gorkij Maxim üdvözlete	45
Krúdy Gyula: Orosz hangok	45
Nagy Lajos: A kommunista irodalom	47
Dutka Ákos: Moloch halálára	48

Várnai Zseni: Hiszek	48
Kosztolányi Dezső: Az új színház	49
Rendeletek a szegedi proletáriátus szellemi fejlődésének előmozdításáról	51
Bródy Sándor: Egy élet története	51
Az írók Ady-ünnepe	54

ÁPRILIS

Tóth Árpád: Az új isten	55
Tóth Árpád: Március	57
Babits Mihály: [Verstöredék]	58
Móricz Zsigmond: Új közönség	58
Móricz Zsigmond: A fejsze	59
Szabó Dezső: Az egész emberért	63
[Móra Ferenc]: Memento	70
Molnár Ferenc: „Ruhe in Budapest”	71
Magyar Lajos: Az irodalom a Tanácsköztársaságban	73
[Juhász Gyula]: Gorkij üzenete	74
Molnár Antal: Zeneművészet a szocialista társadalom- ban	78
Juhász Gyula: Dal	78
Somlyó Zoltán: Szabadság	78
Somlyó Zoltán: Kicsi rongyos	79
Nagy Lajos: A milliomos állat	80
Oláh Gábor: Verstöredék	81
Móricz Zsigmond: Tőke	81
„Magyar bolsevizmus”	82
[Juhász Gyula]: Jó hírek	83
Révai József: Tiszta proletárpolitikát!	84
[Mácza János]: Kísérleti színpad	87
Szép Ernő: Tavasz lesz már	88
Zilahy Lajos: Séta a Nemzeti Kaszinóban és a Park Klubban	89
Zsoldos Andor: Lánckovács	93
Bródy Sándor: A drámának való idő!	93
[Juhász Gyula]: Agyagbálvány	94
Ady-ünnep Érmindszenten	95
Juhász Gyula: Ritmusok	96
Krúdy Gyula: A gyalogúton	97
A Pravda Budapest utcáin	99
Reiter Róbert: Mindenkihez	100
Reiter Róbert: Misztikus vers	101
Somlyó Zoltán: Vörös zászlókkal	102
[Hernádi]-Hercz György: Liebknecht halálán	103
Hevesy Iván: A festők világnézete	103
Uitz Béla: Diktatúra kell!	105

Nagy Lajos: Világsemlélet az irodalomban	107
Somlyó Zoltán: Elvtárs induljunk!	109
Móricz Zsigmond előadása Ady Endréről	109
Pogány József: Nekünk könnyebb	116
Somlyó Zoltán: A boldog utódhoz	118
Lukács György: A kommunizmus erkölcsi alapja	119
Az irodalom a kommunista társadalomban	121
Kunfi Zsigmond: Forradalmi istentisztelet	123
Szász Menyhért: Megyünk a vörös csapattal	126
Sipos Iván: Szegedi proletár éneke	126
Móricz Zsigmond: Magyarország a béke útján	127
Móricz Zsigmond: A szentjakabi iskola	128
Móricz Zsigmond: Virágnyílás	130
Juhász Gyula: Moll és dúr (Testamentum)	132
(Tavaszi éj)	133
Krúdy Gyula: Új történelmet kell írni	134
Sipos Iván: Örök sors	136
Móricz Zsigmond: Magyarországon nem hal éhen senki (nl.) [Nagy Lajos]: Vitatkoztam a burzsujjal	136
Oláh Gábor: Proletárgyermekek játéka	138
[Révai József]: Letörni a kulturellenforradalmat	140
Lukács György: Felvilágosításul	141
Kosztolányi Dezső: Mi tűnik el?	143
Raith Tivadar: Új kuruc-ének	145
Lukács György: A kultúra tényleges birtokbavétele	146
Kunfi Zsigmond: Fáklya	147
Nagy Endre: Nagyszóllós	149
Márai Sándor: A demarkációs vonalon	150
M. [Márai Sándor]: Petőfi szobája	150
Gárdonyi Géza: Túl a háborún	153
Várnai Zseni: Vörös tavasz	154
Somlyó Zoltán: Testvéreim, maradjatok a földön...	159
Nagy Lajos: Kétkedő polgártárs	160
Barta Sándor: Felolvasás a Király-, Magyar- és Városi Színházban	162
Lengyel Menyhért: Névaparti estély	163

MÁJUS

Somlyó Zoltán: Májusi kalapács	175
Várnai Zseni: Vörös május	175
Várnai Zseni: Új május	176
Révész Béla: Az utolsó menet	177
Kabos Ede: Májusi proletárének	178
Móricz Zsigmond: Itt csak a jóság segít	179
Krúdy Gyula: Szegény gyerekek a Szigeten	182
Fogarasi Béla: A szellemi tudományok jövőjéről	183

[Hernádi]-Hercz György: Május 1-én	186
Karinthy Frigyes: Rip	186
Juhász Gyula: Májusi óda	187
Somlyó Zoltán: Lyra	188
Barta Lajos: Lenin tanít	189
Márai Sándor: Népszavazás	191
Nagy Endre: Egy fejmunkás naplója	192
Nagy Lajos: Az úr haragja	198
Kosztolányi Dezső: Csúnya Mariska... szép Mariska	200
Móricz Zsigmond: Ötszázötven magyar író	201
Az írók Direktóriuma és Választmánya	202
Somlyó Zoltán: Testvérek májusa	203
Balázs Béla: Ne vegyétek el a gyermekektől a mesét	204
Barta Lajos: Sovinizmus és kommunizmus	206
Földes Jolán: Költők	208
Oláh Gábor: Az örök fájdalom éneke	208
Barta Sándor: Mese a szegény meg a ravasz emberről...	210
[Juhász Gyula]: A munkásság nélkül	215
Benjamin Ferenc: Ladánszky	217
Krúdy Gyula: Az országúton	218
Juhász Gyula: Consolatio	220
Kosztolányi Dezső: Szemek a homályban	221
Szini Gyula: A szörnyeteg	222
Tett és lelkiismeret	223
Bálint Lajos: Iránydarabok	225
Magyar Lajos: Kritika	227

JÚNIUS

Lányi Sarolta: Tavasz 1919-ben	229
Lányi Sarolta: Az anya dalol	229
Tass József: Vörös katonák	231
Kahána Mózes: Vörös vers	233
Komját Aladár: Bolsevikiek	234
[Hernádi]-Hercz György: Tavasz	234
Újvári Erzsébet: Két ember	235
Szini Gyula: A polgártárs	237
Sárközi György: Belülről	243
Móricz Zsigmond jegyzete (1919. június 2.)	243
Benjamin Ferenc: Szépek voltak	244
Magyar Lajos: A vidék kötelessége	245
Kunfi Zsigmond: A diktatúra módszerei	246
Bródy Sándor levele	248
Szabó Endre ünneplése	249
[Révai József]: Levinié	249
Babits Mihály: Szálló nap után	251
Juhász Gyula: Békét	253

Juhász Gyula: Nyáray Antalnak	253
Juhász Gyula: Szerelem	254
Latinka Sándor: Piros pünkösöd napján	254
Somlyó Zoltán: Bölcsődal	256
Részlet Kunfi Zsigmond felszólalásából az országos párt- gyűlés első napján	257
Részlet Kun Béla válaszából az országos pártgyűlés második napján	257
Kassák Lajos: Levél Kun Bélához a művészet nevében	258
Kahána Mózes: A poétáknak mindenfelé	263
Kahána Mózes: Tavasz	264
Reiter Róbert: Tavaszi ének	264
Népdal	265
Kosztolányi Dezső: Nevek nélkül	266
Babits Mihály: Ady Endréről	267
Mittay László: Új stílus felé	272
Magyar Lajos: Lewinié	275
Somlyó Zoltán: A falu	276
Krúdy Gyula: Balga útitárs	277
Peterdi Andor: Proletár gyerekek öröme	279
Kinek mi a nótája	280
Lukács György beszéde az Ifjú munkások Kongresszusán	282
Benjámín Ferenc: Soha!	283
[Révai József]: Proletárdiktatúra vagy burzsoádikta- túra?	284
Böölöni György: Az éhség-pánik	286
Róbert Oszkár: Száz napja	288

JÚLIUS

Kassák Lajos: Boldog köszöntés	289
Barta Sándor: Táborozás új földeken	290
A világirodalom a kultúra szolgálatában	292
Szini Gyula: Fiaim tűzkeresztése	293
[Lengyel József]: Kultúrbürokrácia	294
A kritika hivatása	295
Juhász Gyula: Titkos értelmű rózsa	298
Juhász Gyula: Gazdag szegénység	299
Karinthy Frigyes: Vérmező	299
Művésztelep Somogyban	306
Somlyó Zoltán: A föld	307
Szakasits Árpád: A Múcsarnokba	308
[Lukács György]: Sajtószabadság és kapitalizmus	308
H. T. [Honti Tibor]: Katonák	311
Honti Tibor: Diadal-ének	312
Nagy Lajos: A hűséges szegényember	312
Juhász Gyula: A munkásotthon homlokára	314

Lukács György: Az erkölcs szerepe a kommunista ter- melésben	314
Juhász Gyula: Tápé	318
Farkas Antal: Végrendelet	319
Tass József: Himnusz	320
Somlyó Zoltán: A könyvek	321
Juhász Gyula: Dózsa feje	322
Juhász Gyula: Az élő halottak háza	322
Juhász Gyula: Az én magányom	323
Somlyó Zoltán: Testvérem	324
Tass József: Óda egy elesett vörös katonához	324
Petőfi	326
Petőfi Sándor	327
Móra Ferenc: Petőfi a mienk	328

SZEMELVÉNYEK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰFORDÍTÁS-IRODALMÁBÓL

Marcel Martinet verseiből (Reiter Róbert fordításai)	329
Otto Krille: Gyűlés (Ormos Ede fordítása)	332
Richard Dehmel: Ének a fiamhoz (Kosztolányi Dezső fordítása)	333
Walt Whitman verseiből (Franyó Zoltán fordításai)	334
Walt Whitman: Egy elbukott európai forradalmárhoz (Pásztor Árpád fordítása)	337
Ivan Goll: Processzió (Székely János fordítása)	338
Henri Guilbeaux: A Rajna éneke (Reiter Róbert for- dítása)	339
Émile Verhaeren: A gépek (Kállay Miklós fordítása)	342
Johannes R. Becher: Vörös katonákhoz ! (Szalai Miklós fordítása)	343

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Katona Ferenc

Műszaki szerkesztő: Gábor Péter

A borító- és a kötéstervezet: Bogdán Hajnal munkája

Terjedelem: 30,8 (A/5) ív

AK 1386 k 7880

78.5474 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György